

Sam. Gastland.

An et ab aliis quibus modis in Casu
impossibilitatis baptismi flammis pueri
is suppiter; et generetur utrum baptis-
mum flammis et sanguinis charactere
indelibilem impressit

Dans Garland.

Mole, 5 1/4

X
151
56
878
1.2

MR. ALBERT KROLL & BIRMAN
THEOLOGICAL INSTITUTIONS
DOGMATICO-POLEMICAE

Editor sibi vindicat jus proprietatis.

Property of
COSA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

CHRISTIAN YALOWITZ
FO. PETRI MARITIMI
MDCCCLXXIV

THEOLOGIAE THEORETICAE.

PARS IV.

DE DEO HOMINUM SANCTIFICATORE.

§ 287.

Nexus doctrinae.

Filius Dei homo factus per sacrificium in cruce oblatum pro hominum peccatis perfectissime satisfecit, illisque gratias, et auxilia supernaturalia promeruit, quibus a peccatis liberari, ac etiam in statu naturae lapsae ad veram sanctitatem, et ad aeternam felicitatem perlingere possunt (1). Gratiae autem istae a Spiritu Sancto distribui dicuntur. Nam S. Paulus de supernaturalibus charismatibus loquens ait: *Hoc autem omnia operatur unus, atque idem Spiritus dividens singulis prout vult* (2). Praeterea Spiritus Sanctus dicitur *effundi*, ut homines iustificentur (3), adiuvere infirmitatem nostram (4), et postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus (5). Imo etiam *charitas*, et reliquae virtutes, quibus homines sanctificantur *fructus Spiritus Sancti* (6) dicuntur.

Hinc sanctificatio hominum, quamvis ut opus externum tribus divinis personis communis sit, in specie tamen Spiritui Sancto appropriatur, qui gratias partas a Christo variis modis, praecipue autem per novae legis sacramenta distribuit. Ut autem saluberrimum hoc sanctificationis opus rite intelligatur, 1° de *gratia Christi*, eius natura, proprietatibus et operationibus; et 2° de *gratiæ instrumentis*, seu de sacramentis a Christo institutis agendum est.

SECTIO I.

DE GRATIA CHRISTI

§ 288.

Quantum intersit, accuratam de his quae auxilia divinae gratiae attinent, habere notitiam, tum inde colligitur, quod Apostolus in explicanda, vindicandaque ea doctrina in caeteris epistolis multus, totus autem fere in ea fuerit,

(1) § 270.

(3) Tit. 3, 6.

(2) I Cor. 12, 11.

(4) Rom. 8, 26.

(6) Gal. 5, 22, etc.

(5) Ibid.

quam scripsit ad Romanos; tum quod Patres in synodis Carthag. et Milevit. una cum S. Augustino (1) palam declaraverint, fundamenta fidei christianae everti ab eo, quicumque orthodoxum dogma de divina gratia labefactaverit. Praeterea doctrina de gratia cum plurimis dogmatibus theoreticis, et officiis practicis ita cohaeret, ut nec illa recte intelligi, nec ista debito modo impleri possint, si accuratae de divina gratia notiones desint. In hoc igitur gravissimo tractatu ita procedemus, ut 1. notitias quasdam de gratia Christi supernaturali praemittamus, 2. de gratiae actualis necessitate, 3. efficacia, et 4. distributione, dein 5. de gratia sanctificante, de iustificatione, et merito bonorum operum agamus.

CAPUT I.

NOTITIAE PRAEVIAE DE GRATIA CHRISTI.

§ 289.

Cum de gratia agitur, monitum observandum est, quod Apostolus discipulo suo inculcavit dicens: *O Timothee! depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt* (2). Doctrina enim de gratia ex divina revelatione desumenda est, atque ideo profanae vocum novitates devitandae, et eae voces adhibendae sunt, quae Ecclesiae, aut theologorum catholicorum usu consecratae inveniuntur, et quidem eo sensu, quo ab Ecclesia, et a theologis catholicis adhibentur. Tales vero

voces, et genuinum eorum sensum cognoscere licet, dum *recta gratiae supernaturalis notio* evolvitur, *eiusdem divisiones* in scholis catholicis usitatae referuntur, et *errores doctrinae orthodoxae* oppositi referuntur.

§ 290.

Notio gratiae supernaturalis.

1. Vox gratiae in vario significato sumitur: frequentissime autem per gratiam intelligitur donum ex mera benevolentia, seu gratis concessum, quo sensu Rom. XI, 6 dicitur: *Si autem gratia, iam non ex operibus; alioquin gratia iam non est gratia*. In hac significatione vox gratiae in isto tractatu sumitur. Ast dona gratuita vel ab ipso Deo, vel ab hominibus conceduntur; unde *gratiae divinae* et *humanae* distingui possunt: verum non de his, sed tantum de illis hic disserendum est. Imo Deus ipse ex mera benevolentia et gratis duplicis generis dona impertitur, nempe *naturalia*, quae ad naturalem prosperitatem pertinent; ut sunt hominis creatio, conservatio, valetudo, etc., et *supernaturalia*, quae ad spiritualem et aeternam vitam ordinantur: de his tantum in hac sectione sermo est.

2. Grátia, prout in hoc tractatu sumitur, recte definitur: donum Dei supernaturale, ac indebitum, concessum homini ad animae sanctificationem salutemque aeternam. Dicitur ergo donum Dei, quae vox tenet locum generis; convenit enim donis divinis tum naturalis tum supernaturalis ordinis: dicitur donum *supernaturale*,

(1) Epist. 67.

(2) 1 Tim 6, 20.

hoc est, naturae dignitatem, et vires excedens, quia gratia elevat hominem ad statum supernaturalem, eumque idoneum reddit ad actus supernaturales eliciendos: dicitur donum *indebitum*, seu *gratuitum*, quia excludit omne debitum, seu obligationem ex parte dantis, et omne ius ac meritum ex parte recipientis: dicitur *concessum homini*, quia cum de gratia Angelis concessa iam (§ 146) actum sit, in hoc tractatu tantum de gratiis agitur, quas Deus hominibus elargitur: dicitur denique concessum *ad animae sanctificationem aeternamque salutem*, ut causa finalis gratiae denotetur; nam, ait S. Augustinus (1): « gratia est, qua praedestinati vocamur, iustificamur et glorificamur. »

§ 291.

Divisiones gratiae supernaturalis.

De beneficiis Dei supernaturalibus, quae generatim ad hominum salutem ordinata sunt, ut de Redemptione, de Ecclesiae institutione, de perpetua Spiritus Sancti assistentia Ecclesiae praestita etc., iam alibi actum est. Hic sermo est de gratiis, quae singillatim ad hominum individuum sanctificationem aeternamque salutem ordinantur. Istae gratiae a theologis varie distinguuntur et dividuntur; maximoque momenti est, ut tales divisiones probe cognoscantur, tum ne idearum notionumque misera confusio oriatur, tum ut theologorum, praecipue scholasticorum, de gratia dissertationes recte intelligantur.

Praecipuae autem gratiae supernaturalis divisiones sunt sequentes:

1. *Gratia dividitur in gratiam Conditoris, et in gratiam Redemptoris.* Illa, quae etiam *gratia sanitatis* appellatur, designat supernaturale donum, primis hominibus, antequam laberentur, Dei benignitate concessum, ut supernaturaliter agere, et iustitiam, in qua constituti erant, conservare possent. *Gratia Redemptoris*, seu *medicinalis* ea est, quae hominibus peccato infectis, debilitatis et corruptis conceditur, et quam iis Christus redemptor promeritus est, ut etiam in statu naturae lapsae finem suum supernaturalem consequi possint. S. Augustinus l. de corrept. et grat. c. 10 vocat naturae innocentis gratiam *adiutorium sine quo non* (potuisset homo innocens supernaturaliter agere), et gratiam Redemptoris nuncupat *adiutorium quo etiam homo lapsus supernaturaliter agere valet.* Nobis de posteriori tantum gratia disserendum est.

2. *Gratia alia dicitur gratis data, alia gratum faciens.* Illa est donum supernaturale, quod per se et primario non in propriam recipientis, sed in aliorum spiritualem salutem conceditur. Gratias gratis datas novem enumerat Apost. (2) dicens: *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem aliorum. Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiae*, id est, profunda notitia rerum divinarum cum facilitate eas aliis proponendi; *alii autem sermo scientiae secundum eundem spiritum*, id est, cognitio rerum creaturarum visibilium, qua ascendimus

(1) Ep. 177 (al. 95).

(2) 1 Cor. 12, 7 etc.

ad cognitionem rerum divinarum, quae sunt invisibiles: *aliter fides in eodem spiritu*, id est, solida, et erudita cognitio religionis: *alii gratia sanilatum in uno spiritu*, id est, donum curandi infirmos: *alii operatio virtutum*, id est, donum patrandi miracula: *alii prophetia*, seu donum praedicendi futura: *alii discretio spirituum*, id est donum internum aliorum indolem, sive occulta cordium cognoscendi: *alii genera linguarum*, seu donum variis linguis non naturali studio apprehensis loquendi: *alii interpretatio sermonum*, id est, donum intelligendi, et recte exponendi dicta S. Scripturae, quae saepe intellectu difficilia sunt. Quamvis autem omnis gratia sit gratis data, quia alias non esset gratia (1); usu tamen invaluit, ut praefata dona in specie gratiae gratis datae nuncupentur, quia Christus huius generis gratias apostolis conferens expresse monuit, eas et gratis acceptas esse, et gratis concedendas; ait enim: *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos munda te, daemones eiicite, gratis accepistis, gratis date* (2). — *Gratia gratum faciens* est donum supernaturale, quod ad propriam salutem illius, cui confertur, primario et per se ordinatur; dicitur *gratum faciens*, quia eum cui datur, Deo gratum et acceptum reddit, sive dispositive et praeparatorie, si sit gratia actualis, sive formaliter, si sit gratia habitualis. — In nostro tractatu de gratiis gratum facientibus sermo est instituendus.

3. Gratia dividitur in *actualem* et *habitualement*. Gratia actualis, in

(1) Rom. 11, 6.

(2) Matth. 10, 8.

Deo considerata, est divina operatio, qua motus salutes in animis nostris excitantur, necessarii ad opera pietatis, ad nostram sanctificationem aeternamque salutem. Gratia actualis in homine, seu in suo effectu spectata recte dicitur illustratio intellectus, et motio voluntatis ad salutem actum in nobis producendum ordinata: quae definitio convenit cum illa S. Augustini (3): « Gratia est inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus. » — Gratia habitualis, quae etiam *sanctificans* dicitur, ea est, qua homo immediate Deo coniungitur, fit iustus, filius Dei adoptivus et aeternae vitae haeres: haec gratia per modum habitus animae inhaerentis concipitur: qui ea ornatus est, dicitur esse in statu gratiae, quae in homine permanet, quamdiu per peccatum mortale non perditur.

4. Gratia actualis dividitur in *operantem* et *cooperantem*. Gratia operans dicitur ea, per quam Deus primos motus salutes in animis nostris excitat illustrando intellectum, et movendo voluntatem ad bonum; ideo haec gratia dicitur etiam *excitans* et *vocans*, quia hominem non cogitantem, et quasi sopitum vocat et excitat ad actum salutem. Gratia cooperans est illa, per quam Deus efficit, ut quod per operantem gratiam excitati voluerimus, impleamus: cooperans appellatur, quia simul cum humana libertate ad bonum faciendum cooperatur; eademque etiam *adiuvans* dicitur, quia salubriter excitatos ad efficacem boni pro-

(3) C. duas Epist. Pelag. I, 4, c. 5, n. 11.

secutionem adiuvat. Utriusque gratiae *Conc. Tridentinum* meminit sess. 6, c. 5, ubi ait, quod per eius *excitantem et adiuvantem gratiam* peccatores ad iustificationem disponantur. Cum declarata divisione etiam alia convenit, qua distinguitur in *praevenientem et subsequentem*, quamvis nonnulli nullum discrimen inter hanc et illam statuendum esse censeant, quia *S. Augustinus* (1) quamcunque gratiam *praevenientem* vocat, quae nullum antecedens meritum supponit, sed omne meritum praevenit, et quia *S. Thomas* (2) varias operationes gratiae distinguit, docetque, semper priorem gratiam *praevenientem*, et posteriorem *subsequentem* dici posse. Iuxta communio-rem autem theologorum sententiam eadem est gratia *praeveniens* quae operans, et subsequens quae adiuvens.

5. Gratia, si ut donum supernaturalis ad animae nostrae sanctificationem ordinatum consideretur, dividi etiam solet in *externam* et *internam*. Externa est illa, quae hominem intrinsece non afficit, sed extrinsece tantum, ut sunt lex divina, praedicatio evangelii, miracula, bona exempla et reliqui effectus externi providentia divina ad nostram salutem ordinati. Gratia interna est, quae hominem intrinsece afficit, sive inhaerendo, qualis est gratia habitualis, sive salutariter movendo per illustrationem intellectus et inspirationem dilectionis, qualis est gratia actualis. — Manifestum est, hanc gratiae divisionem maxime generale esse, et gratiam actualem

in illa dumtaxat ut speciem contineri. Observandum autem est, cum gratiis externis frequenter internas coniungi; sic ex gr. cum praedicatio Evangelii per aures penetrat, saepe gratia interna mentem illuminat, et salubriter voluntatem movet. Quamobrem licet gratia actualis, ut ex eius definitione patet, necessario interna sit, attamen ipsa quoque in *externam* et *internam* dividi potest hoc sensu, ut gratia externa dicatur, quae per medium externum homini confertur, mere autem interna vocetur, quae sine medio sensibus subiecto immediate homini illabitur.

6. *Gratia actualis* dividitur in gratiam *efficacem* et *sufficientem*: gratia efficax dicitur, quae obtinet effectum ad quem datur, seu cui consentit voluntas; *sufficiens* vero est ea, quae caret effectu ad quem datur, seu cui voluntas non assentitur. Haec etiam *inefficax* appellari solet: quod non ita intelligendum est, quasi per gratiam istam nullus in homine effectus producat, cum, ut ex definitione patet, ad naturam gratiae spectet, ut motus salutes in anima excitentur, sed gratia inefficax nuncupatur, quia ille effectus seu actus, ad quem producendum motus salutes ordinantur, non sequitur, resistente libero arbitrio: vere igitur gratia sufficiens tribuit vires et potentiam bene agendi, sed actus non sequitur ex liberi arbitrii defectu.

7. Gratia dividitur in *gratiam simpliciter* et in *gratiam pro gratia*: illa conceditur a Deo ex meritis

(1) Ep. 217, ad Vital. n. 28.

(2) 1, 2, q. 11, art. 3.

Christi absque ullo ex parte hominis praecedente merito etiam ex gratia comparato; haec datur propter meritum praecedens, quod ex gratia supernaturali oritur.

8. Denique gratia iuxta varias operationes, seu diversos effectus quos in hominibus producit varias denominationes sortitur. Gratia, qua quis ad orthodoxam fidem Christi adducitur, aut adduci potest, dicitur *gratia vocationis*. Gratia, qua quis peccatis mortalibus irretitus ad poenitentiam agendam, et ad sensus suos praeavos emendandos movetur, nuncupatur *gratia conversionis*. Gratia, qua quis a peccatis penitus mundatur, interius regeneratur, et gratia sanctificante ornatur, dicitur *gratia iustificationis*. Gratia, per quam homo in statu iustitiae seu in amicitia Dei usque ad ultimum vitae momentum conservatur, vocatur *gratia perseverantiae finalis*. Gratia, qua quis aeterno Dei decreto ad aeternam beatitudinem destinatur, nominatur *gratia praedestinationis*.

§ 292.

Brevis historia dogmatum de gratia actuali.

Ecclesia catholica semper credidit et docuit, gratiam actualem necessariam esse ad omne opus supernaturaliter bonum, eam gratuito dari, eandemque in hominem efficaciter agere, sed ita, ut liberum arbitrium non tollat, quod cum gratia cooperatur, et etiam gratiae interiori resistere potest: sic constanter Ecclesia tum gratiae Christi, tum libero hominis arbitrio iura sua attribuit. — Ast circa hanc doctrinam multi exti-

terunt aberrantes; alii nimium tribuerunt libero arbitrio, violatis gratiae iuribus; alii nimium tribuerunt gratiae cum praeiudicio, aut interitu libertatis humanae.

1. Ad priorem classem ante omnes referendi sunt *Gentiles*, qui pro falsis quos de Deo habuerunt conceptibus, supernaturalem gratiam divinam, nos ad bonum excitantem et adiuvantem, ignoraverunt, potiusquam negaverunt. Quamvis autem *philosophi ethnici* meliores de Deo conceptus habuissent, plerique tamen ex ipsis a recta gratiae divinae cognitione longe remoti fuerunt, et cum *Stoicis*, *Aristotele* et *Cicerone* virtutum actus a solis liberi arbitrii viribus repetendos esse censuerunt. — *Iudaei* ex divina revelatione necessitatem et efficaciam gratiae divinae cognoscere potuerunt; sed plerimi, rebus terrenis nimis inhiantes, veritates revelatas non perpenderunt, et perversa superbia obcaecati proprias suas vires ad legem implendam sufficere existimarunt, propter quam temerariam praesumptionem frequenter efficaci Dei auxilio destituti in gravissima peccata prolapsi sunt, ut ex ipsis saltem legis praevaricationibus infirmitatem suam agnoscere et fateri cogerentur, ut ostendit *S. Augustinus* (1). Etiam ex *Iudaeis* ad Christum conversis errarunt tum illi, qui negabant gratiam Christi sine legis mosaicae observatione sufficere ad salutem, tum illi, qui de meritis legis mosaicae superbius gloriantes gratiam Evangelii huiusmodi meritis debitam asserabant, ac *Gentiles*

(1) I. 3 c. duas Ep. pel. c. 4.

ad talem gratiam vocatos esse iniquo prorsus animo ferebant: utrumque errorem Paulus impugnavit in epistolis ad Galatas, et ad Romanos. — Inter *Gnosticos* fuerunt, qui peccatum originale negantes necessitatem quoque gratiae sustulerunt. — *Origenes* a nonnullis ut a *S. Thoma, Nat. Alex. Norisio* etc., de erroribus circa gratiam accusatur; ab aliis, ut a *Bossueto* excusatur. — Saeculo IV *Theodorus Mopsvestiae* Episcopus cum aliis erroribus quos propugnavit, etiam doctrinam de necessitate et efficacia gratiae pessime corripuit. — Saec. V ineunte, *Pelagius* Britannus, monachus, Romam delatus docuit, ad recte agendum sufficere liberum arbitrium una cum lege et doctrina exteriore; gratiam vero interiorem non esse simpliciter necessariam, sed solum valere ad opera pietatis facilius peragenda; illamque dari secundum merita nostra per vires naturales comparata. Doctrinae suae sectatores *Pelagius* habuit *Coelestium* et *Iulianum* Eclanensem Episcopum. Ast errores *Pelagii* doctores et pastores catholici, duce potissimum *S. Augustino*, feliciter impugnarunt, et varia concilia condemnarunt, inter quae eminent *Carthaginense* an. 412, *Milevitanum* an. 416, *Romanum* an. 417, *Affricana* an. 417, 418 et 419, et *Ephesinum* generale an. 431. — Prostrata sic feliciter impia *Pelagii* haeresi, circa an. 427 surrexerunt *Semipelagiani*, ita nuncupati, quod in quibusdam *Pelagio* consentirent, in quibusdam dissentirent. Repe-

tebant *Semipelagiani*, sicut *Pelagiani* initium fidei aut boni operis, atque perseverantiam usque in finem a solis viribus liberi arbitrii, docebantque, intuitu conatus, quem quisque adhibet naturae viribus, gratiam conferri a Deo. Disidebant autem a *Pelagianis*, quod agnoscerent originale peccatum, et necessitatem gratiae interioris ad progressum et consummationem operis boni. Duces gregis praecipui erant in Gallis *Io. Cassanius* abbas Massiliae, *Faustus* Regiensis Episc. *Gennadius* presbyter Massiliensis, quibus adiunguntur *Vincentius Lir.*, *Hilarius Arel. Honoratus* Massiliensis. Istos quoque haereticos strenue cum *S. Prospero* impugnavit *S. Augustinus*, post cuius obitum causam catholicam tuiti sunt *S. Coelestinus*, *S. Leo*, *S. Gelasius*, et *S. Hormisdas*, Rom. Pontifices, quibus accesserunt *S. Fulgentius* Episc. Rusp. *Caesarius* Arel. et alii. Tandem haeresis contrita est in concilio *Arausicano II*, an. 529, quod ob Rom. Pontificis confirmationem et totius Ecclesiae consensum aequivalet oecumenico. — *Pelagianis* plane suffragantur *Sociniani*, omnisque supernaturalis gratiae necessitatem inficiantur, ut patet ex *Socino* de Servat. (1), et ex *Catech. Racov.* (2). Eundem fere errorem profitentur *Arminiani*, qui gratiam interiorem a lege et doctrina exteriore non distinguunt. — Errantibus denique merito accensentur recentiores *Rationalistae*, inter quos nonnulli eousque progressi sunt, ut non solum cum *Pelagianis* gratiae supernaturalis necessitatem, sed

(1) P. 4, c. 9.

(2) C. 6.

etiam eius existentiam, imo et eius possibilitatem negarent, cuncta inter impossibilia et absurda reiicientes, quae sensibus suis haud percipere, aut obfuscata sua ratione comprehendere non valent.

2. Quemadmodum gravissime aberrant, qui necessitatem et efficaciam gratiae negant, ut liberum hominis arbitrium servant; ita ab orthodoxa fide recedunt, qui libertatem arbitrii negant, ut necessitatem et efficaciam gratiae tueantur. Qui hunc errorem tenent, *Praedestinatiani* nominari solent, quoniam ex istorum systemate sequitur, in negotio salutis nihil viribus liberi arbitrii tribuendum, sed homines absoluto Dei decreto ad bonum, vel ad malum, ad gloriam vel ad poenam *praedestinos* esse. Doctrina haec non minus absona quam impia ex falso principio orta est, quo nonnulli contenderunt, per peccatum originale liberum arbitrium penitus fuisse extinctum, hominemque per concupiscentiam in statu naturae lapsae necessario in peccata trahi; ac ideo etiam gratiam hominibus lapsis a divino Redemptore partam talem esse, quae sola in homine mere passive se habenti omnem actum bonum perficiat, et humanae voluntati ineluctabilem necessitatem inferat. — Iam saec. V sectam Praedestinatorum extitisse asserunt *Iac. Sirmondus* et *Petavius* (1); alii vero critici cum Card. *Norisio* id negant contententes, illos tantum, qui duce S. *Augustino* catholicam doctrinam profitebantur, a Semipelagianis odioso Praedestinatorum nomine

notatos fuisse. Idem sentiunt nonnulli de *Lucido Presbytero*, qui in fine eiusdem saeculi praedestinatianismi errores in Concilio *Arelatensi* retractasse dicitur: ast veritatem huius historiae solide propugnant *Norisius*, *Petavius*, *Tournely*, etc. Saeculo IX, de praedestinatianismo *Godeschalcus* monachus accusatus, et damnatus fuit a *Rabano Mauro* Archiep. Mogunt. ab *Hincmaro* Archiep. Rhemensi, ab *Amolone* Archiep. Lugdun. et a duobus Conciliis *Carisiacis*. Sed eundem monachum ab haeresi immunem declararunt S. *Prudentius* Ep. Tricassinus, *Lupus Servatus*, S. *Remigius* Archiep. Lugdun. et Conc. *Valentinum* an. 855. *Waldenses* alique haeretici obscurioris nominis saec. XII, reputantur primi fuisse, qui Praedestinatorum prava dogmata tuerentur. Saec. XIV, *Wicleffum* in eodem luto haesisse, colligitur ex eius propositione 27^a « Omnia de absoluta necessitate eveniunt » damnata in Conc. *Constantiensi*. Idem fere est sentiendum de *Io. Huss*, qui adoptatis *Wicleffi* erroribus eandem damnationem incurrit in eodem Concilio. Saec. XVI, *Lutherus* scripsit librum *de servo arbitrio*, in quo liberum arbitrium in homine per peccatum originale penitus extinctum esse dicit, *titulum sine re* appellat, et ad nihil valere saepius asserit. Hoc idem propugnarunt *Zuinglius* et *Calvinus*. Generatim Haeresiarchae isti in homine immunitatem quidem a coactione non autem immunitatem a simplici necessitate admiserunt, et sic humanam libertatem in actionibus moralibus

(1) L. 3 de Incarn. c. 6 et 12.

penitus sustulerunt. Ex hac doctrina necessario inferendum erat absoluto Dei decreto aliquos quidem homines ad bonum, et ad gloriam praedestinari, alios vero reprobari, seu ad malum et ad damnationem destinari: hanc impiam et funestam consequentiam quam Lutherus aut non percepisse aut dissimulasse videtur, deduxit et propugnavit Calvinus. — Eodem saeculo *Mich. Baius* Lovanii magni nominis theologus, qui etiam Conc. Tridentino interfuit, in Praedestinationum errores prolapsus est, quod ostendunt sequentes ipsius propositiones 65^a « Nonnisi pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus; et gratiae Christi iniuriam facit, qui ita sentit, et docet: » 66^a « Sola violentia repugnat libertati hominis naturali. » 67^a « Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit. » *Pius V*, edita Bulla an. 1567, propositiones 79, ex operibus Bii desumptas in globo damnavit *ut respective haereticas, erroneas, suspectas, temerarias* etc.; ex quo patet, haereticas inter ipsas inveniri. Cum vero nonnulli Bullam *Pii V* supposititiam dicerent, *Gregorius XIII* eandem confirmavit: Baius autem sedi apostolicae se plene subiiciens errores suos ciuravit. — Maiores turbines excitavit *Cornelius Iansenius* Lovanii theologiae professor, et postea Episcopus *Iprensis*, qui magno studio opus viginti duorum annorum elaboravit, quod exprimeret genuinam *S. Augustini* mentem de gratia, ac ideo inscriptum: *Augustinus*. Peste infectus cum Sa-

cramenta administraret, lue contracta ipse occubuit an. 1638, testamento relicto, quo et pauperes haeredes constituit, et sanxit, ut opus conscriptum typis ederetur, verbis additis, se omnia subiicere iudicio Ecclesiae. Cura duorum Doctorum Lovaniensium opus prodiit an. 1640 Lovanii, et an. 1641 Parisiis. Damnatum est ab *Urba-no VIII*, quod scateret erroribus Baianis. Divisis studiis nactus est *Iansenii Augustinus* tum in Belgio, tum in Galliis et adversarios, et patronos plures. At causa *Romae* per duos annos diligentissime discussa, *Innocentius X*, an. 1653, damnavit quinque Iansenii propositiones, quae ita sonant: I. « Aliqua Dei praecepta hominibus iustis volentibus et conantibus secundum praesentes, quas habent vires, sunt impossibilia: deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant. » II. « Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur. » III. « Ad merendum vel demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. » IV. « Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; at in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui possit humana voluntas resistere, vel obtemperare. » V. « Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse. » In his propositionibus libertatem indifferentiae in actibus hominis moralibus negari, putidumque praedestinationismum

contineri, satis manifestum est. Merito igitur *Innocentii X* Constitutionem totus orbis catholicus magno applausu recepit, et nullus amplius ausus est damnatas propositiones palam docere et defendere. — Inter Iansenii fautores et sectatores, praecipue nominandi sunt *Ant. Arnaldus*, et *Paschasius Quesnellius*, qui opus edidit, cui titulus est: *Reflexiones morales in novum Testamentum*. Opus istud, cum non tam tractatus dogmatici quam potius ascetici speciem praeferret, sine sufficienti examine a pluribus censoribus approbatum, et diligenter conquisitum fuit. Pedetentim autem sagaciores theologi et episcopi agnoverunt, in Quesnellii opere summa calliditate iansenianum virus respersum latere. Causa ad apostolicam sedem delata, post longas diligentissimasque discussiones *Clemens XI*, an. 1713, solemnem edidit constitutionem, quae incipit: *Unigenitus*, in qua 101 propositiones ex eodem opere excerptas variis censuris in globo et respective damnavit. Inter istas propositiones quaedam sunt, quae catholice defendi posse videntur; sed notandum est, quod damnentur in sensu auctoris, qui liberum arbitrium per peccatum originale penitus extinctum credidit, et ideo passim docuit, ipsum etiam in ordine naturali nil recti cognoscere, nil boni velle et agere posse; gratiam vero cum Iansenio talem asserit, quae necessitatem inferat, et libertatem tollat.

Nota. Ex dictis patet, in doctrina de gratia etiam tales aberrasse, qui ingenio et vitae probi-

tate inclaruerant, ut *Origenes*, *Pelagius*, *Caelestius*, *Baius*, *Iansenius*, etc. Talium virorum lapsus nobis cum Apostolo acclamant: *Qui se existimat stare, videat ne cadat* (1). Magna igitur circuminspezione, et spiritus humilitate opus est, dum de gratia Christi, eiusque cum libero hominis arbitrio nexu disseritur, qui cum ad mysteria recte referatur, plene et perfecte a nobis perspicere nequit. Non ergo nimium hac in re humanis rationibus indulgendum; sed divinae revelationi, et Ecclesiae definitionibus insistendum, ac pro certo tenendum est, omnes, quae his adversantur, conclusiones, utut certae videantur, spurias esse, et ex falsis principiis deductas.

CAPUT II.

DE NECESSITATE GRATIAE ACTUALIS. ✓

§ 293.

Ut doctrina de necessitate gratiae recte intelligatur, ac errores iam indicati praecaveantur, distinguenda sunt bona opera ordinis naturalis, et ordinis supernaturalis. Quia liberum arbitrium per peccatum originale attenuatum et donis supernaturalibus privatum, nihil ideo boni in ordine supernaturali sine gratia actuali operari potest. Quoniam autem liberum arbitrium per peccatum originale non poenitus extinctum fuit, quaedam ideo bona in ordine naturali operari valet. Haec est doctrina catholica, quae inter enumeratos supra errores medium tenet; ad quam debito modo proponendam

1. *necessitatis gratiae actualis am-*

(1) I. Cor. 10, 12.

bitum ostendere, 2. eiusdem necessitatis limites assignare, et 3. varias questiones theologicas solvere decet.

ARTICULUS I.

Necessitatis gratiae actualis ambitus.

§ 294.

Necessitatis gratiae actualis ambitus tribus dogmatibus ab Ecclesia definitis determinatur. Nam dogma catholicum contra Pelagianos definitum est, *ad omnes et singulos actus salutare necessarium esse gratiam actualem*; dogma pariter contra Semipelagianos definitum est, *gratiam actualem interiorum, tum ad fidem, tum ad fidei initium necessariam esse*; dogma denique contra eosdem definitum est, *hominem iustificatum sine speciali Dei auxilio in accepta iustitia perseverare non posse*: haec dogmata declaranda et probanda sunt.

§ 295.

I. Ad omnes et singulos actus salutare necessaria est gratia actualis.

Actus salutaris dicitur, qui ad salutem seu felicitatem supernaturalem, ad quam a Deo conditi sumus (1) conducit, eamque promovet. Sed ad actum eiusmodi gratiam actualem, id est, benignam Dei in anima nostra operationem, qua mens illustratur, et voluntas divinitus movetur, plane necessariam esse ex S. Scriptura, ex Traditione et ratione theologica probatur.

1. S. Scriptura necessitatem gratiae clare praedicat. Iam in V. T. extiterunt, qui infirmitatem suam et necessitatem gratiae a-

gnoscentes hanc humilibus precibus a Deo expeterunt. Huc spectant verba Psalmistae Deum rogantis: *Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo. Deduc me in semitam mandatorum tuorum quia ipsam volui. Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam etc.* (2). Similes praecationes frequentes sunt in Psalmis, et ostendunt, ab hominibus divinum auxilium implorandum esse, quo intellectus eorum illustretur, et voluntas ad bonum moveatur. Auctor libri Sap. ait: *Ut scivi, quoniam aliter non possem continens esse, nisi Deus det, et hoc ipsum erat Sapientiae scire cuius esset donum; adii Dominum, et deprecatus sum illum* (3): quibus verbis divini necessitatem auxilii ad virtutem continentiae conservandam clare profitetur. Eccli. I, 22, etc. haec leguntur: *Corona sapientiae timor Domini, replens pacem, et salutis fructum: utraque autem sunt dona Dei: quod si pax, et salutis fructus sunt dona Dei; propriis tantum viribus homo sibi istos comparare nequit. Ieremias inquit: Scio, Domine, quia non est hominis via eius; nec viri est, ut ambulet, et dirigat gressus suos* (4). Necessaria est ergo homini gratia, ut recte ambulet, et in viam iustitiae ac salutis dirigat gressus suos. — In N. T. Christus ipse ait: *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos psalmistes; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum*

(1) § 169.

(2) Ps. 118 v. 37, etc.

(3) Cap. 8, 21.

(4) C. 10. 22.

multum, quia sine me nihil potestis facere (1). Christus hic loquitur ut Redemptor de fructibus spiritualibus, seu de operibus salutaribus, quae ab hominibus per gratiam, quam ipse promeruit et communicat, perfici possunt: ad quemlibet autem talem actum gratiam suam necessariam declarat, ut optime observat *S. Augustinus* (2) dicens: Christus « non ait, quia sine me parum potestis facere, sed *nihil potestis facere*. Sive ergo parum sive multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest. » Hinc nisi iugiter Christus gratia sua praesto sit, nihilominus homo ex se potest aut cogitare, aut velle, aut operari, quod salutare sit. *S. Paulus* ad Cor. scribit: *Non quod sufficientes simus, cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (3): quod si propriis viribus nihil boni, quod salutem promoveat, cogitare possumus, multo minus illud perficere valemus, sed omnis nostra ad bene cogitandum, et ad bene agendum sufficientia ex Deo est, eiusque supernaturali auxilio adscribi debet. *Phil. II, 13* legitur: *Deus est enim, qui operatur velle et perficere pro bona voluntate*; quibus verbis edocemur, a Deo, seu a gratia divina non tantum perficere, sed etiam velle, non tantum bonum opus, sed etiam bonam voluntatem esse: haec vero generalis sententia vera non esset si non ad quemlibet actum salutarem gratia actualis necessaria foret; hoc enim posito, *perficere*

aut saltem *velle* daretur, quod liberum dumtaxat arbitrium, non autem Deus per gratiam operaretur. *Iac. I, 17*, dicitur: *Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum*: dubitare ergo non licet, omnem actum salutarem desursum esse, a Patre luminum descendere, seu a gratia divina produci.

2. *Ss. Patres* eandem gratiae necessitatem profitentur. *S. Irænaeus* (4): « Sicut arida terra, si non percipiat humorem, non fructificat; sic et nos lignum aridum existentes primum nunquam fructificaremus vitam sine superna voluntaria pluvia: » et *ibid.* (5): « Non a nobis, sed a Deo est bonum salutis nostrae. » *Origenes* (6): « Nullus unquam bonum aliquid sine gratia operatus est. » *S. Cyprianus* (7): « In nullo glorandum est, quando nostrum nihil sit; nam *nemo potest accipere quidquam nisi fuerit ei datum de coelo* (8). » *S. Hilarius* (9): « Nullus est nobis relictus locus glorandi, recordantibus, omnia ex Deo esse. » *S. Basilus* (10) disserens de animae decore et virtute inquit: « Ad utramque divina gratia indigemus, tum ut anima pulcritudine ornatur, tum ut virtute officia sua implendi instruat. » *S. Gregorius Naz.* (11): « Ipsum recte velle divino auxilio indiget, imo ut rectius loquar, voluntas quoque ipsa, et electio eorum quae recta, et cum officio coniuncta sunt, divinum quoddam

(1) Io. 15, 4, etc.

(2) II Cor. 3, 5.

(3) *Ibid.* c. 20.

(4) Tr. 81 in Io. n. 3.

(5) L. 3, c. 17, n. 2.

(6) L. 6, c. Cels.

(7) L. 3. Testim. c. 4.

(8) In Ps. 123, n. 2.

(9) Hom. in Ps. 29, v. 8.

(10) Io. 3, 27.

(11) Or. 37, n. 13.

beneficium est, atque a Dei benignitate manans. » S. Chrysostomus (1): « Neque enim possibile est, bonum aliquod nos recte agere non adiutos superna gratia. » S. Ambrosius (2) scribit: « Quidquid sanctum cogitaverimus, hoc Dei munus, Dei inspiratio, Dei gratia est. » S. Hieronymus (3): « Velle et currere meum est, sed ipsum meum sine Dei semper auxilio non erit meum, dicit enim Apostolus: Deus est, qui operatur in nobis velle, et perficere. » S. Augustinus (4): « Sine illo, vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. » Idem S. Doctor in pluribus libris necessitatem gratiae ad quemlibet actum salutarem invicte contra Pelagianos defendit. — Eandem doctrinam definiunt Concilia Carthaginense an. 412, Hierosolymitanum an. 415, Diospolitanum an. 415, Milevitanum an. 416, Romanum an. 417 demum Ephesinum Gen. an. 413. — Conc. Arausicanum II (5), dicit: Si quis per naturae vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitae aeternae, cogitare ut expedit aut eligere, sive salutari, id est, evangelicae praedicationi consentire posse confirmat absque illuminatione, et inspiratione Spiritus Sancti haeretico fallitur Spiritu. — Tridentinum definit: Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Iesum Christum dari, ut facilius homo iuste vivere, et vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia u-

trumque, sed aegre tantum et difficulter possit, anathema sit (6). — His accedunt publicae orationes, in quibus Ecclesia suam fidem profitetur: sic Dom. 3. p. Pent. orat: *Protector in te sperantium Deus, sine quo nihil est validum, nihil sanctum*, etc. Dom. 12, p. Pent.: *Omnipotens, et misericors Deus de cuius munere venit, ut tibi a fidelibus tuis digne, et laudabiliter serviatur*, etc. Dom. 18, p. Pent.: *Dirigat corda nostra, quaesumus Domine, tuae miserationis operatio, quia tibi sine te placere non possumus*.

3. Ratio theologica ad idem dogma probandum duplex afferri potest. a) Beatitudo ad quam homo de facto ordinatus est a Deo, est supernaturalis (7); ergo etiam actus qui ad illam conducunt, debent esse supernaturales, quia inter finem et media debet dari proportio: atqui actus supernaturalis elici non potest per vires mere naturales absque gratia supernaturali, quae illas ad altiorem statum elevet; ergo ad omnem actum salutarem necessaria est gratia supernaturalis. b) Deum omnium supremum Auctorem esse, et de omnibus quae fiunt, gloriam ad ipsum referri debere, Apostolus testatur dicens: *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in saecula* (8). Quod si omnia, quae recte ab homine in ordine naturali perficiuntur, Deo sunt adscribenda, quia vires naturales dedit, conservat et gubernat; multo magis eorum, quae

(1) Hom. 25 in Gen. n. 7.

(2) L. I de Cain et Abel c. 10, n. 15.

(3) Ep. 122 (al. 43) ad Gtesip. n. 6.

(4) L. de grat. et lib. arb. cap. 17. n. 33.

(5) Can. 7.

(6) § 169.

(7) Sess. 6. can. 2.

(8) Rom. 11, 36.

salutariter et in ordine supernaturali ab hominibus peraguntur, Deus ita Auctor est dicendus, ut cuiuslibet actus salutaris gloria ad ipsum referenda sit; quod fieri non posset, nisi Deus ad huiusmodi actum per gratiam hominem excitaret, et ad illum perficiendum vires suppeditaret.

Nota 1. Quidam theologi cum *Molina* in ea videntur fuisse sententia, quod iustis ad peragendum bonum supernaturale sufficiat gratia sanctificans, quae est charitas habitualis, et otiosa manere nequit. — Sed ab hac sententia rectissime caeteri theologi recedunt. Contrarium patet ex superius citatis verbis Christi: *Sicut palmes non potest etc.* (1): nam sicuti palmitibus non sufficit, ut viti uniantur, sed iugi indigent ac continuo vitis influxu, ut non arescant, et fructum ferant; ita etiam iustis non sufficit habitualis gratia, qua Christo uniuntur, sed indigent iugi, ac continuo influxu actualis gratiae per Christum. *S. Augustinus* (2) ait: « Sicut oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adiutus, non potest cernere; sic et homo etiam perfectissime iustificatus, nisi aeternae luce iustitiae divinitus adiuvetur, recte non potest vivere. » Hinc etiam iusti divinum auxilium implorare iubentur *Tob. IV, 20; Eccli. XVIII, 22; Luc. XVIII, 4; Hebr. XIII, 20 etc. C. Tridentinum Sess. 6, cap. 16* ostendens, nihil iustificatis deesse, quo minus vitam aeternam promereri possint, inquit: *Cum enim ille ipse Christus Iesus tanquam caput in membra, et tan-*

quam vitis in palmites in ipsos iustificatos iugiter virtutem infuset, quae virtus bona eorum opera semper antecedit, et comitatur, et subsequitur, et sine qua nullo pacto meritoria esse possent etc., ubi manifestum est, per virtutem Christi gratiam actualem denotari.

Nota 2. Quae *Pelagiani, Soci-niani* et *Rationalistae* dogmati catholico obiciunt, ad haec potissimum reducuntur:

Obi. 1.^a *Rom. II, 14* dicitur: *Gentes quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt, faciunt*, id est, per vires naturales sine gratia mandata divina adimplere possunt.

Resp. Nonnulli Patres, quos citat *Estius* in h. l. verba haec exponunt de Gentibus ad fidem conversis, quae, natura gratiae adiutorio suffulta, legem observant: consonat *S. Augustinus*, qui l. de spir. et litt. (3) eundem locum exponens dicit: « Non quod per naturam negata sit gratia, sed potius per gratiam reparata natura. » Alii tamen ex contextu inferunt, sermonem esse de Gentibus nondum ad finem conversis, quae legem mosaicam non habent, sed tamen habent legem naturalem, ad quam rite observandam Deus gratias interiores distribuit, quarum auxilio etiam ii recte agere possunt, qui lege scripta destituti sunt. Quippe illud: *naturaliter*, seu natura, non opponitur gratiae, sed legi scriptae: non vult ergo Apostolus dicere, quod Gentes sine auxilio gratiae faciant quae legis sunt, sed sine auxilio legis scriptae.

(1) Io. 15, 4 etc.

(2) L. de nat. et grat. c. 26.

(3) C. 27.

Obi. 2.^a Varia exempla ostendunt, homines sine gratia supernaturali actiones Deo acceptas, adeoque salutares ponere, et pie vivere posse. Ita Iob naturalem dumtaxat legem observans a Deo ipso ob pietatem suam laudatur (1). Idem dic de *Cornelio Centurione* (2), *Zachaeo* et aliis.

Resp. Si Iob legem scriptam non habuit, fide tamen supernaturali destitutus non fuit; ipsum enim fidem in Messiam habuisse, patet ex his eius verbis: *Scio, quod Redemptor meus vivit* etc. (3). Praeveniente quoque gratia excitatus per orationes efficacia auxilia divina ad vitam recte instituendam obtinuit. Ita etiam caeterorum pii sensus et actus interiori gratiae divinae adscribendi sunt. Hinc *C. Arausicanum II* (4) ait: *Manifestissime credendum est, quod illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam revocavit, et Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini missus est, et Zachaei, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinae largitatis donum.*

Obi. 3.^a Si recta ratio impossibilia et absurda admittere nequit, merito etiam reiicit doctrinam de necessitate gratiae supernaturalis. Ex ista enim sequeretur, sapientissimum Creatorem tales homini vires non dedisse, quibus finem suum assequi posset; ipsam doctrinam Christi haud adeo perfectam esse, ut homo per eam ad moralitatem dirigeretur, liberum hominis arbitrium tolli, quia Deus in ipso velle et perficere o-

peratur; vel legem continuitatis violari, si homini nonnisi naturalibus facultatibus praedito actus supernaturales adscribantur; ac denique miracula sine causa multiplicari. Talia proferunt hodierni Rationalistae.

Resp. Concedimus, rationem id admittere non posse, quod vere impossibile et contradictorium est. Sed talem non esse gratiam supernaturalem, facile ostenditur. Haec enim *logice possibilis* est, quia, ut ipse *Kant* fatetur, in eiusdem conceptu nulla contradictio occurrit. Etiam eius *physica possibilitas* negari nequit, quia Deus ordinis naturalis et supernaturalis Auctor et Rector, sicuti naturales ita et supernaturales vires elargiri, et immediate in animam agere potest; quod si negaretur, eius omnipotentia aut omnipraesentia restringenda foret: et homo intellectu et voluntate praeditus talem influxum divinum recipiendi capax est, quamvis huic, ut libertas illius servetur, vel consentire vel etiam resistere possit. Denique *moralis possibilitas* in dubium pertrahi nequit; gratia enim supernaturalis convenientissima est Deo, quia eam elargiendo sua attributa, nempe *omnipotentiam, omnipraesentiam, sapientiam* et *bonitatem* clarissime manifestat: convenientissima est etiam *homini*, cuius natura non destruitur, sed nobilitatur, et cuius liberum arbitrium non tollitur, sed emendatur, ad bonum inclinatur, et viribus supernaturalibus donatur, quibus actus supernaturales ponere, et finem supernaturalem attingere

(1) Iob. 1, 8.

(2) Act. 10; 4.

(3) C. 10, v 25.

(4) Can. 25.

valet. Cum ergo per gratias supernaturales gloria Dei et finis hominis maxime promoveantur, quis de morali illarum possibilitate dubitabit? — Frivola sunt, quae ab adversariis opponuntur. Deus homini vires naturales ad actus naturales accomodatissimas dedit; ad actus autem supernaturales supernaturalia dona concessit; quae homo per peccatum perdidit, Christus vero recuperavit. Christus porro sanctissimam et perfectissimam doctrinam attulit, sed hominum infirmitatem et corruptionem cognoscens internas quoque ac supernaturales gratias promeritus est, quibus ad doctrinam observandam excitarentur et adjuvarentur; per quod sapientiam et bonitatem suam clarissime demonstravit. Liberum arbitrium per gratiam non tolli, sed cum ista operari, et ideo hominem per actus bonos vere mereri, inferius ostenditur. Decantata lex continuitatis naturae tantum, non autem Deo est posita, ac ideo operationes divinae illi non subsunt. Si oculus ope telescopii etiam remotissima sidera considerat, homo quoque ope gratiae, seu specialis auxilii divini supernaturaliter agere valet. Denique in nostra doctrina miracula non sine causa multiplicantur, quia gratiae supernaturales hominibus necessariae sunt, ut actus supernaturales ponant, et finem supernaturalem attingant: neque inconveniens est, Deum sicut in ordine naturali, ita et in ordine supernaturali, cuius item Auctor et Rector est, continuo operari. — Generatim magna te-

meritas est, per infirmam rationem, quae etiam in naturalibus cognoscendis cespitat, operationes Dei supernaturales diiudicare velle, cum omnia quae Deus vult, ideo iusta, sancta et bona sint, quia vult.

§ 296.

II. Ad fidem salutarem eiusque initium necessaria est gratia actualis.

Haec propositio contra Semipelagianos ex *S. Scriptura*, ex *Traditione* et *rationibus theologicis* probatur.

1. In *S. Scriptura* fides salutaris eiusque initium non naturali hominis ingenio et industriae, nec soli externae fidei praedicationi tribuuntur, sed gratiae divinae seu interiori Spiritus Sancti operationi. Clarissime id docet Christus Ioan. VI, 29, ubi interrogatus a Iudaeis: *quid faciemus, ut operemur opera Dei?* respondit: *hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille*, conceptis verbis fidem salutarem donum Dei appellans. De hac eadem fide loquens ibid. ait: *Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet* (1). « Quid est: ad me veniet, nisi credet in me? » ait *S. Augustinus* (2). Pergit Christus: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me traxerit eum* (3), id est, nisi Pater per internam intellectus illustrationem, et voluntatis motionem eum alliciat, et suaviter non necessitando sed invitando trahat. Quod autem Christus hoc loco loquatur de necessitate gratiae divinae interioris ad fidem, patet ex verbis eiusdem ad Iudaeos,

(1) Ibid. v. 37. (2) L. de praedest. Ss. c. 8, n. 1.

(3) Ib. Io. 6, v. 44.

qui eum docentem audierant; inquit enim: *Sunt quidam in vobis, qui non credunt, - propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo* (1); « ergo, ait S. Augustinus (2), trahi a Patre ad Christum et audire ac discere a Patre, ut veniat ad Christum, nihil aliud est, quam donum accipere a Patre, quo credat in Christum. Neque enim audientes Evangelium a non audientibus, sed credentes a non credentibus discernebat, qui dicebat: *Nemo venit ad me, nisi ei datum fuerit a Patre meo.* » Eandem veritatem Paulus ubique inculcat. Rom. XI, 33 interrogat: *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei? quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.* « Et ipsum igitur, ait S. Augustinus (3), initium fidei nostrae ex quo nisi ex ipso est? neque enim hoc excepto ex ipso sunt caetera, sed *ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.* » Ephes. II, 8 Apostolus scribit: *Gratia salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est* I Cor. IV, 7 fidenter quaerit: *Quis te discernit? quid habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* « quo praecipue testimonio, inquit S. Augustinus (4), etiam ipse convictus sum, cum similiter errarem, putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed a nobis esse in nobis. » I Cor. XII, 3, legitur: *Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu Sancto;* id est, nemo potest

cum debita cordis reverentia Iesum Dominum suum credere, et profiteri nisi per gratiam Spiritus Sancti. Hinc fides eorum, qui per Apostolorum praedicationem conversi sunt, gratiae adscribitur divinae, ut Act. XVI, 14 de Lydia purpuraria legitur: *Dominus aperuit cor (eius) intendere his, quae dicebantur a Paulo.*

2. Ss. Patres non solum latini, sed etiam graeci, quorum auctoritate Semipelagiani abutebantur, docent, ad fidem eiusque initium necessariam esse gratiam actuaalem. S. Gregorius Nazianz. (5), disserens de recta in SS. Trinitatem fide et confessione eiusdem ait: « Qui primum dedit, dabit et secundum. » S. Gregorius Nyss. in Or. catechet. docet, « facile quidem esse credere, sed hoc praesupposito, quod proprie a divina operatione est indigentium salus. S. Cyrillus Hier. (6): « Sine gratia praedicatis veritatibus assentiri non possumus. » S. Chrysostomus (7): « Nihil ex te habes, sed omnia a Deo accepisti... si fides dixeris, ex vocatione illa venit. Idem (8): « Nec fidei donum est nostrum, sed Dei, non ex operibus; non enim suffecisset, inquit, ad salutem... hoc ipsum est Dei donum, ne quis gloriatur, ut nos gratos efficiat circa gratiam. » — Doctrina Patrum in Conciliis definita fuit. *Arausicanum II* can. 5 ait: *Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsumque credulitatis affectum non per gratiae donum, id est per inspiratio-*

(1) Io. 6, v. 65 etc.

(2) L. c. de praed. n. 3.

(3) L. c. cap. 2.

(4) L. c. cap. 3, n. 1.

(5) Or. 41, n. 8.

(6) Catech. 13, n. 8.

(7) Rom. 12 in 1 ad Cor. n. 1 etc.

(8) Rom. 4 in Ephes. 2, 8.

nem, Spiritus Sancti... sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur. C. Tridentinum Sess. 6, can. 3: Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere... posse, sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.

3. Ex probatis § praec. constat, gratiam ad quodlibet opus salutare necessariam esse: atqui initium fidei, seu pius credulitatis affectus inter bona opera computari debet, cum inde bonorum operum series ac salus ipsa dependeat, quia fides totius salutis basis et fundamentum est: ergo etiam ad initium fidei, et ad piū credulitatis affectum gratia est necessaria. Hinc quae primam propositionem probant, etiam secundam confirmant. Praeterea fides, ut salutem hominis promoveat, supernaturalis esse debet: ast intellectus et voluntas tanquam facultates mere naturales activitatis suae sphaeram transcendere nequeunt, atque ideo actum supernaturalem nec incipere, nec perficere possunt.

Nota 1. Quidam cum Cl. *Belarmino* (1) opinantur, iustos gratia sanctificante ornatos in singulis operibus salutaribus indigere quidem gratia adiuvante et cooperante, non tamen praeveniente et excitante, quia Christus ait: *Qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum* (2). — Ast haec sententia merito repudiatur.

Graves enim rationes ostendunt, iustis quoque ad singulos actus salutes praeter gratiam habitualement esse necessariam actualem non solum adiuvantem, sed et excitantem seu praevenientem. Nam ut docet *S. Thomas* (3) habitus in actum non erumpit, nisi a facultate, in qua est, applicetur ad operandum; facultas autem ad hoc indiget vel concursu Dei generali in rebus naturalibus vel supernaturali ac speciali in rebus supernaturalibus. Citata verba Christi, si de sola gratia habituali intelligenda essent, etiam cooperantis gratiae necessitatem excluderent. Rectus istorum verborum sensus est, homines per gratiam sanctificantem in Christo manentes continuo et actuali influxu excitantis et adiuvantis gratiae indigere, eoque frui, sicuti palmites indigent, et fruuntur iugi influxu vitis, ut fructum ferant: hinc mox de Apostolis iam iustificatis dicitur: *sine me nihil potestis facere*; adeoque nec bonum opus incipere. Gratiam excitantem seu praevenientem etiam iustis ad actus salutes necessariam esse, docuerunt Ss. Patres. *S. Chrysostomus* (4) docet, « Gratiam Dei semper in beneficiis priores sibi partes vindicare: » idem (5), « Deum in nobis bonum opus incipere: » (6) « preces nostras praevenire. » *S. Augustinus* inquit (7): « Deus nolentem praevenit, ut velit, volentem sequitur, ne frustra velit. » *S. Gregorius M.* in *Ezech.* (8) ait: « Ipse aspirando nos praeve-

(1) L. 6 de grat. cap. ult.

(3) L. 2, q. 109, art. 9.

(4) Hom. 3 in Io.

(2) Io. 15, 5.

(5) Hom. 71 in Io.

(6) Hom. 28 in Geni.

hom. 9, n. 2.

(7) In Enchir. c. 33.

nit, ut velimus, qui adiuvando subsequitur, ne inaniter velimus.» C. *Arausicanum II* can. 2: *Quoties bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur, operatur* (1). Hinc multi theologi dogma contra Semipelagianos definitum ita proponunt: Nullus homo lapsus sine gratia interiore praeveniente potest incipere aliquod opus salutare (2).

Nota. Multa sunt, quae ab adversariis obijciuntur.

Obi. 1.^a S. Scriptura passim primas partes in salutis negotio homini attribuit. Sic Prov. *VXI*, 1 dicitur: *Hominis est praeparare animam*. Zach. *I*, 3: *Convertimini ad me, et convertar ad vos*. Iac. *IV*, 8: *Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis*. Christus ipse (3) inquit: *Petite et dabitur vobis, quaerite et invenietis, pulsate et aperietur vobis*. Hinc Paulus de se ipso dicit: *Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non invenio* (4): non ergo ad incipiendum, sed tantum ad perficiendum opus salutare necessaria est gratia.

Resp. Citata S. Scripturae loca gratiam praevenientem non excludunt, sed supponunt; ostendunt enim, praeparationem, dispositionem et conversionem ad Deum fieri quidem per liberum arbitrium, sed non sine Deo ipsum praeveniente, excitante et ad se convertente. Hinc eadem Ss. Litterae aliis in locis non solum salutaris operis consummationem, sed etiam eiusdem initium, ipsam praeparationem, omnemque bonam vo-

luntatem et piam cogitationem Deo omnium bonorum largitori adscribunt, ut testimonia iam antea allata probant. Quia enim in quolibet opere bono gratia et liberum arbitrium concurrunt, dum actus bonus uni causae adscribitur, altera non negatur. Praeclare idcirco C. *Tridentinum* Sess. 6, cap. 5 observat: *In Ss. Litteris cum dicitur: Convertimini ad me, et convertar ad vos, libertatis nostrae admonemur; et cum respondemus: converte nos Domine ad te, et convertemur* (5); *Dei nos gratia praeveniri confitemur*. S. Augustinus l. de dono persever. (6) observat, quod ad petendum admoneamur; sed in Spiritu Sancto clamare dicamur: *Abba Pater!* « ubi intelligimus, et hoc ipsum esse donum Dei, ut veraci corde et spiritualiter clamemus ad Deum. » Paulus l. c. (7) hoc unum docet, praeter gratiam quae facit velle, aliam esse necessariam, quae det agere et perficere, ut observat S. Prosper contra Collat. (8).

Obi. 2.^a Non pauci Patres graeci et latini in ea fuerunt sententia, quod initium fidei et salutis a nobis sit, quod bona voluntas gratiam praeveniat, et quod Deus subsequente sua gratia pios ac naturales voluntatis conatus iuvet. Tales sensus produnt S. Iustinus M. (9), Clemens Alex. (10), S. Irenaeus (11), S. Chrysostomus (12), S. Cyprianus (13), S. Hilarius (14),

(4) Rom. 7, 18.

(6) Cap. 23.

(8) Cap. 4.

(10) L. 1 Strom. c. 20.

(11) L. 4, c. 37.

(12) Hom. 42 in Gen. n. 1.

(13) L. 3, Testim. c. 52.

(14) Ps. 128, lit. 14, n. 20.

(5) Thren. 5, 21.

(7) Rom. 8, 15.

(9) Ap. 1, n. 44.

(1) Cf. § praec. not. 1.

(2) V. Thom. ex Chem. tract. de grat. D. I. c. 1. q. 1, Concl. 2.

(3) Luc. 11, 9.

S. Optatus Milev. (1), S. Ambrosius (2), S. Hieronymus (3).

Resp. Ad solvendas istas ex Patrum auctoritate petitas obiectiones sequentia observamus : a) Unius et alterius Patris dissensus non infringit argumentum ex Traditione desumptum, quae praecipue ex universali magisterio ecclesiastico, et ex iis Patribus hauritur, quorum doctrina ab Ecclesia approbata fuit. b) Citatis Patrum locis opponimus alia eorum testimonia, ad priorem et praesentem propositionem probandam adducta, in quibus necessitatem gratiae praeventientis profitentur. c) Si Patres antiquiores non semper et ubique hoc dogma clare exprimunt, nihil exinde contra istud inferri potest. Nam antequam circa dogmata quaedam nascerentur haereses, non loquebantur homines ea cautela, iisque verborum limitationibus, quae postmodum fuerunt adhibitae. Controversiae nimirum exortae effecerunt, ut constituerentur et definirentur voces, certaue cautione modi loquendi circumscriberentur. Hinc *S. Augustinus* Pelagianis de auctoritate Patrum gloriantibus (4) dixit : « Vobis nondum existentibus securius loquebantur, et in Ecclesia Dei loquentes non aliter intelligebantur, quia Ecclesia, et fideles crediderant. d) Prioribus Ecclesiae saeculis *Marcionitae* et alii haeretici asserebant, ex quadam fati specie omnia pendere, nihilque prorsus conferre industriam nostram ad salutem ; quos ut refellerent Ss.

Patres ad declarandam et probandam potestatem liberi arbitrii obligabantur. Hac de causa contendunt, in nobis, seu in potestate nostra esse credere et bene operari, quod cum dicunt, gratiam non excludunt sed supponunt. Et dum identidem asserunt, Deum non praecedere voluntatem, dumque gratiam praeventientem excludere videntur ; sensus eorum est ; Deum non praecedere vim inferendo, neque talem gratiam conferre, quae ita ad se trahat voluntatem ; ut volitio hominis non amplius sit libera, sed necessitatem inferat in sensu haereticorum. Ita intelligenda sunt verba *S. Cypriani*, *S. Irenaei* et etiam *S. Chrysostomi*, qui saepe illos oppugnat, qui liberum arbitrium negant, aut de gratiae defectu queruntur, aut gratiam pathologicae necessitantem poscunt.

Obi. 3.^a Homo intellectu et voluntate praeditus est, ut verum cognoscere, et bonum eligere possit ; quamobrem sine ulla gratia fidem concipere valet. Revelatio enim christiana tot evidentibus argumentis fulcitur, ut cum *Psalmista* recte dicatur : *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis* (5). Intellectus ergo de veritatibus revelatis convinci, et voluntas ad easdem credendas inclinari potest, atque ita saltem initium fidei per vires naturales ponitur.

Resp. Per vires naturales obtineri quidem potest naturalis quaedam persuasio de certitudine revelationis factae, non autem fides supernaturalis et salutaris. Absur-

(1) Hist. Donat. l. 2.

(2) Apol. 2 David c. 9, n. 49.

(3) Dial. contra Pelag. l. 3, n. 1.

(4) L. 1 cont. Julian. c. 6.

(5) Ps. 92

dum enim esset, viribus mere naturalibus actum supernaturalem adscribere, cum natura terminos suos transgredi minime possit; transgrederetur autem, si homo per liberi arbitrii vires posset se elevare ad gratiam sibi comparandam, ad credendum, aliaque praestanda, quae ad ordinem supernaturalem spectant (1). Ipsa experientia testatur, hincinde homines de veritate Religionis christianae, et Ecclesiae catholicae persuasos esse, et tamen fidem supernaturalem non amplecti, quia hoc est donum Dei.

Obi. 4.^a Si nullum in homine praecedit initium fidei, nullum desiderium, nulla dispositio, iam tota ratio; cur Deus aliquibus fidem donet, aliis non donet, erit libera voluntas Dei: atqui hoc repugnat Scripturae, quae dicit, Deum velle omnes homines salvos fieri (2) eumque acceptorem personarum non esse. Ad haec absurda fugienda Semipelagianorum sententia est adoptanda.

Resp. Ex doctrina catholica indigitatae repugnantiae non sequuntur. Nam hoc ipso, quod Deus velit omnes homines salvos fieri, omnibus prorsus hominibus, ut inferius ostendemus, subsidia necessaria largitur, quibus si bene homines utantur, poterunt ad fidem pervenire; si iisdem oblucentur, sibi tantum tribuere debent, non autem Deo; quod ad eam non pertingant: nempe eadem ratione ac sibi non Deo imputare fideles debent, si opera pia, quae fidem consequuntur, praestare negligunt, etsi ad hoc,

fatentibus Semipelagianis, necessaria sit gratia, quae omnibus praesto est, urgente praesertim praecepto. Ex eaque ratione patet, non esse in Deo personarum acceptionem; quae generatim locum non habet in donis supernaturalibus, quae nemini debentur.

§ 297.

III. Non potest homo iustificatus sine speciali Dei auxilio in accepta iustitia perseverare.

Quaestio hic est de iustis, qui post iustificationem aliquamdiu vivunt, et contra daemonem, mundum et carnem pugnare; atque actus virtutum exercere possunt et debent. Istos propriis liberi arbitrii viribus in bono perseverare posse, contendebant *Semipelagiani*; iuxta catholicam vero doctrinam ad perseverantiam finalem specialis gratia divina necessaria est. Haec porro gratia non est habitualis nova, quia prima sufficit; neque etiam est gratia sufficiens, quae iustis instante praecepto nunquam denegatur, haec quippe ordinaria est, et communis omnibus iustis; gratia vero finalis perseverantiae specialis est, singularis ac propria electorum; quam idcirco post *S. Augustinum* C. Tridentinum magnum appellat perseverantiae donum. Hoc autem donum in adultis duo simul includit et complectitur, gratiam scilicet *interiorem* et *exteriolem*; interiorem quidem per quam homo iustus vel a peccando retrahitur, vel a suis lapsibus certo resipiscit, ac tandem in accepta iustitia finaliter perseverat; exteriorem vero, per quam ab homine

(1) Cf. 3. Thom. 2. 2, q. 6, art. 1.

(2) 1 Tim. 2, 4.

iusto Deo protegente occasiones peccandi, tentationes, aliaque obstacula salutis remouentur, ipseque demum innumeris huius vitae periculis subductus ex hac vita eo momento rapitur, quo diffusam habet in corde charitatem. Non potest ergo homo iustificatus sine speciali Dei auxilio in accepta iustitia perseverare, quod ex *S. Scriptura, Traditione et ratione theologica* probatur.

1. *S. Scripturae* argumenta *S. Augustinus* contra Semipelagianos proposuit, praecipue in libro de dono perseverantiae. Ex *V. T.* citavit verba *Ier. XXXII, 40*, in quibus Deus ipse se perseverantiae largitorem commonstrat dicens: *Timorem meum dabo in cor eorum, ut non recedant a me*, quod, ait *S. Doctor*, lib. c. (1), quid est aliud, quam talis ac tantus erit timor meus, quem dabo in cor eorum, ut mihi perseveranter inhaereant? — In *N. T.* Christus ipse Patrem orat, ut suos sibi servet Apostolos: *Pater sancte, conserva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi* (2), quibus verbis perseverantiam in bono donum Dei esse declaravit. — *Paulus* (*Philip. I, 6*) scribit: *Confidens hoc ipsum, quod qui cepit in vobis opus bonum perficiet usque in diem Iesu Christi*. Sicuti ergo initium fidei et salutis, ita etiam eiusdem perfectio, seu perseverantia finalis a gratia divina est repetenda: quod confirmatur ex iis, quae ibidem dicit: *Vobis donatum est pro Christo non solum, ut credatis in eum sed verum etiam ut patiamini pro*

eo (3): « horum unum, ait *S. Augustinus* l. c., pertinet ad initium, alterum ad finem; utrumque tamen est Dei donum. » — *S. Petrus* ita fideles alloquitur: *Qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem* (4); quibus verbis non soli libero arbitrio, sed praecipue virtuti divinae adscribitur perseverantia illa, qua quis per fidem salutem suam consequitur: hinc ibidem legitur: *Deus omnis gratiae, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque* (5). *Iac. I, 17*: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum*: datum autem optimum, et donum perfectum certissime est perseverantia finalis, per quam aeterna salus obtinetur. — *S. August.* in cit. l. (6) ostendit, omnes orationis dominicae petitiones, hac una excepta: *dimitte nobis debita nostra*, tendere ad obtinendum a Deo perseverantiae donum: « cur autem, ait (7), perseverantia ista postulatur a Deo, si non datur a Deo? an et ista irrisoria petitio est, cum id ab eo petitur, quod scitur, non ipsum dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate? »

2. *S. Ambrosius* (8) ait: « Non volentis, neque currentis hominis perseverantia est; non enim in hominis potestate, sed miserentis Dei est, ut possis complere, quae coeperis. » *S. Chrysost.* (9): « Gratia est, quae et praeterita condonat, et ad futura munit, et confirmat. »

(1) De dono pers. c. 2.

(3) Phil. 1, 29.

(5) C. 8, v. 10.

(2) Io. 17, 11.

(4) 1, Ep. 1, 5.

(6) C. 3.

(7) C. 2.

(8) Sermon. 10, n. 35. in Ps. 118.

Ep. ad Rom. n. 8

S. Hieronymus (1): « Hoc scito, baptismum praeterita condonare peccata, non futuram servare iustitiam, quae labore et industria et semper super omnia Dei clementia custoditur. » *S. Caelestinus I* in Ep. ad Galliae Episc. (2) docet: « neminem etiam baptismatis gratia renovatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad vincendas carnis concupiscentias nisi per quotidianum adiutorium Dei perseverantiam bonae conversationis acceperit. » *C. Arausicanum II* can. 10: *Adiutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, et in bono possint opere perdurare.* *C. Tridentinum* Sess. 6, can. 22: *Si quis dixerit, iustificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseverare posse, vel cum eo non posse, anathema sit.*

5. Gratia perseverantiae hominem reddit in bono ita immobilem, ut finem, nempe mortem in Christo, indeclinabiliter assequatur: atqui homo iustus cum gratia iustificante et donis eam concomitantibus, ac etiam cum auxiliis gratiae ordinariis non est ita immobilis in bono, ut finem indeclinabiliter assequatur ob illius voluntatis mobilitatem; ergo gratia perseverantiae est donum speciale ab illis auxiliis distinctum, quod ideo a Conc. Tridentino vocatur *magnum perseverantiae donum* (3).

Nota. Solvendae restant quaedam difficultates.

Obi. 1.^a Iusti utpote filii Dei

et cohaeredes Christi, habent ius ad gloriam; ergo etiam ad perseverantiam, sine qua nequit gloria obtineri: donum ergo perseverantiae ipsis debitum est, et non potest specialis et indebita gratia dici.

Resp. Iusti habent ius ad gloriam, quamdiu sanctificante gratia ornati sunt; sed haec ab ipsis per peccatum mortale amitti potest, uti contra Calvini gregales (cap. V) probabitur: ergo eorum ius ad gloriam non est immobile, sed mobile; et quamvis habitualis gratia hominem aliquo modo roborat in bono, non tamen aufert impedimenta perseverandi in bono, tentationesque varias, quibus etiam iustus in peccatum lethale praecipitari potest: ut ergo iustus a quovis peccato mortali immunis usque in finem perseveret, indiget speciali Dei auxilio quod ipsi non debetur, sed ex gratuita Dei profluit bonitate.

Obi. 2.^a Per gratiam habitua-lem Deus sanat animam, ut ait *S. Augustinus* (4): « non solum ut deleat quod peccavimus, sed ut praestet etiam ne peccemus: » et *C. Milevitanum* (5) declarat: *Si quis dixerit, gratiam, per quam iustificamur per Christum, valere ad solam remissionem peccatorum, quae commissa sunt, et non in adiutorium, ne iterum committantur, anathema sit.*

Resp. Non negamus, quod *S. Thomas* (6) docet, gratiam, qua iustificamur, valere in adiutorium, ne peccata committantur, ubi graves non urgent tentationes, et

(1) L. 3 adv. Pelag. n. 1.

(2) C. 6.

(3) Can. 16.

(4) De nat. et grat. c. 26.

(6) Q. 24 de verit. art. 18 ad 3.

(5) Can. 8.

occasiones peccati: et ita verificantur *S. Augustini* et *C. Melviliani* asserta. Ast ubi graves urgent ad peccandum illecebrae, necessaria sunt praeter gratiam habitualement auxilia specialia, quibus anima in aversione mali, et boni prosecutione rohetur, ac immobiliter ad finem usque perseveret. Id vero Patres et Concilia adeo non negant, ut ad recte vivendum praeter gratiam habitualement actuales gratias necessarias esse, clarissime pronuntient (1).

Obi. 3.^a Si perseverantia est indebitum donum Dei, supervacanea et inutilis est quaevis hominis sollicitudo, quia aeterna eius salus ab hoc dono vel concedendo, vel non concedendo dependet.

Resp. Certum est, perseverantiam esse speciale Dei donum, quod homo *de condigno* promereri nequit; sed tamen, ut theologi docent, illud promereri potest *de congruo* iuxta dictum *S. Augustini* (2): « hoc ergo donum suppliciter emereri potest. » Haec doctrina etiam apprime convenit cum *S. Scripturae* dictis: *Petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum* (3). *Vigilate, et orate, ut non intretis in temptationem* (4). Caeterum haec difficultas fusius in tractatu de praedestinatione solvetur.

ARTICULUS II.

Necessitatis gratiae actualis limites.

§ 298.

Liberum hominis arbitrium per peccatum originale viribus attenuatum quidem et inclinatum (5),

minime autem extinctum fuit (6). Homo itaque lapsus retinuit naturales, seu essentiales suas facultates, intellectum et liberam voluntatem, quibus absque speciali gratiae auxilio nonnullas ordinis naturalis veritates cognoscere, et quaedam faciliora ordinis naturalis opera bona perficere potest. Quamvis ergo gratia actualis sit necessaria ad omne opus bonum salutare et supernaturale; non tam necessaria est ad omne opus morale ordinis naturalis. Hanc autem necessitatis gratiae limitationem non admiserunt *Protestantium antesignani*. Hi enim docuerunt, liberum arbitrium per peccatum originale penitus extinctum, hominemque ad quodcumque bonum naturale, seu morale mortuum esse, neque aliam tenuisse aptitudinem, quam ad peccandum: ex hoc intulerunt, tum omnium infidelium, tum omnium peccatorum nondum iustificatorum opera totidem esse peccata. Eosdem errores tradiderunt *Baius* et *Iansenius*, qui docuerunt, fidem cum charitate coniunctam esse primam gratiam, quam Deus vel infidelibus, vel peccatoribus concedit, et ideo non solum infideles, sed et illos, qui post baptismum per peccatum mortale gratiam habitualement perdiderunt, omni supernaturali auxilio destitutos peccare in omnibus operibus suis, imo desideria, conatus, orationesque ipsas, quibus peccatores nituntur iustificationem adipisci, ac recuperare per sinceram conversionem,

(1) Cf. not. 1 ad §§ praec.

(2) L. de dono persever. c. 6.

(3) Io. 16, 24.

(4) Matth. 26, 41. Luc. 13, 34. II Petr. 1, 10.

(5) § 179.

(6) § 180.

tòtidem lethalia peccata esse, et eo deteriores peccatores fieri, quo maiores et frequentiores sunt ipsorum conatus ad Deum redeundi. — Iam perversa haec doctrina confutanda, et doctrina catholica stabilienda est, iuxta quam haeticum est dicere, omnia opera infidelium, aut peccatorum vera esse peccata. Veritas doctrinae catholicae ex duobus principiis probatur, haeticorum principiis e diametro oppositis. Nam *ex una parte* homo lapsus, antequam fidem seu iustificationem assequatur, per vires suas naturales aliqua opera moraliter bona in ordine naturali velle, et perficere potest: *ex altera parte* ante collationem fidei, et ante iustificationem conceduntur a Deo gratiae supernaturales, quibus homo lapsus non solum difficiliora opera moralis ordinis efficere, et graves tentationes vincere, sed etiam, fide concepta, actus supernaturaliter bonos elicere potest, quamvis isti ante iustificationem meritorii non sint pro vita aeterna. Duae igitur propositiones contra adversarios adlegatos probandae veniunt.

§ 299.

I. Potest homo lapsus, antequam fidei gratiam assequatur, aliqua opera moraliter bona efficere, et ideo non omnia infidelium opera sunt peccata.

Adversarii admittunt, quod sine fide et gratia aliqua opera bona ex objecto, et officio perfici possint, quia vere hincinde infideles eleemosynas dant, iustitiam servant, parentes honorant, praepositis obediunt etc.: prorsus autem ab illis negatur, quod infi-

deles quoddam opus morale non solum ratione *objecti*, sed etiam ratione *circumstantiarum* et praecipue ratione *finis* bonum perficere valeant, et ideo contendunt, omnia ipsorum opera peccata esse, quia, ut *Protestantes* dicunt, natura corrupta tota in malum tendit, et omnes actiones malas et damnabiles reddit, quae illis solis non imputantur, qui iustificati sunt per externam imputationem iustitiae Christi; vel quia, ut *Iansenistae* clamitant, homo lapsus, quamdiu non agatur a dominante charitate per gratiam sanctificantem, tamdiu agitur a cupiditate dominante per peccatum, quae omnes eius actiones maculat, et vitiosas reddit. — Erroribus istis opponimus doctrinam catholicam, quae dicit, infideles (et multo magis fideles peccatores nondum iustificatos) aliqua opera moraliter bona efficere posse, et ideo non omnia eorum opera esse peccata. Doctrina ista ex *S. Scriptura*, ex *Traditione* et *rationibus theologicis* probatur.

1. *S. Scriptura* nonnulla ethnicorum opera commendat, et praemio aliquo digna declarat. Ita laudantur obstetrices, quae contra iniquum Regis praeceptum infantes masculos hebraeorum servarunt: *Benefecit Deus obstetricibus, et quia timuerunt Deum, aedificavit eis domos* (1), id est, dedit eis copiosas proles, et familias optime constitutas. Quamvis vero postea mentitae sint, hoc tamen subsequens peccatum non coinquinavit opus bonum antea peractum, unde *S. August.* l. contra mendac. (2) ait: « Non

(1) Gen. 31, 20.

(2) C. 15, n. 22.

est in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis. » Per Ezech. Deus de Rege Nabuchodonosor dicit: *Dedi ei terram Ægypti, pro eo, quod laboraverit mihi* (1): in quae verba S. Hieronymus (2) inquit: « Ex eo, quod Nabuchodonosor accepit mercedem boni operis, intelligimus, etiam ethnicos, si quid boni fecerint, non absque mercede Dei iudicio praeferiri. Unde et per Ieremiam Nabuchodonosor *columba Dei* appellatur, eo quod adversus populum peccatorem Dei servierit voluntati. » Eundem porro Regem Daniel (3) excitavit ad eleemosynas erogandas dicens: *Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum*: non minus absurdum autem quam impium esset dicere, Daniele Regem ad peccandum excitasse, aut Deum per peccata placari. Christus, maximam perfectionem moralem a Christianis exigens, inferiores huius perfectionis gradus assignat, quos superare tenentur; ait enim: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt? et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne et ethnici hoc faciunt? estote ergo vos perfecti* etc. (4); quibus verbis *salutare fratres* non ut peccatum improbatur, sed ut opus morale inferioris gradus commendatur, ac etiam ethnicis adscribitur. Paulus ad Rom. scribens Gentiles reprehendit, *quia cum cognovissent Deum,*

non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt (5): ergo supponit Apostolus, in potestate illorum fuisse Deum glorificare, eique gratias agere. Idem: *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt; eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis* (6). Haec verba, quibus Pelagiani abutebantur, a S. Augustino, a S. Prospero et a S. Fulgentio de gentibus ad fidem conversis exposita fuerunt. Sed Tertullianus (7), S. Ambrosius (8), S. Hieronymus (9), Origenes, S. Chrysostomus, Theophilactus et OEcumenius verba Apostoli intelligunt de gentibus nondum ad fidem Christi conversis, quae ipso naturae ductu nonnulla legis naturalis praecepta eo, quo par est modo, adimplent. Hanc interpretationem ut pelagianam carpere non licet, ut patet ex prop. 23.^a Baidamnata. Ipse S. Augustinus eam improbari non posse fatetur, l. de spir. et litt. (10).

2. *Ex Patribus.* S. Basilus (11) ait: « Sunt et apud nos virtutes secundum naturam, ad quas familiaritas ipsi animae non ex doctrina hominum, sed ex ipsa natura inest. » S. Gregorius Naz. (12): « Ut multi ex nostris (Christianis) nobiscum non sunt, quos scilicet a communi corpore vita removet: sic contra multi exterorum (ethnorum) ad nos spectant, quicumque nimirum fidem moribus anteverunt, ac solo nomine carent, cum rem ipsam teneant, » nempe

(1) Ezech. 29, 20.

(3) Dan. 4, 24.

(5) Rom. 1, 21.

(7) L. de cor. mil. c. 6.

(2) L. 9 in Ezech.

(4) Matth. 5, 46.

(6) Rom. 2, 14.

(8) Ep. 73, al. 41, 2. cl. ad Irenaeum.

(9) Ep. ad Algas. g. 8.

(11) Hom. 9 in Hexaem.

(12) Or. 18, al. 19, n. 6.

(10) Cap. 27 et 28.

virtutes quasdam Christianis commendatas exerceant. *S. Chrysostomus* (1): « Non potest malus omnino malus esse, sed evenit, ut habeat aliquid boni: neque bonus esse omnino bonus, sed nonnulla solet habere peccata. Cum igitur malus prosperis utitur rebus, ad capitis sui perniciem utitur; ut enim illorum paucorum bonorum retributionem hic capiens illic deinde puniatur, hac de causa recipit. » *S. Hieronymus* (2): « Ex quo perspicuum fit, natura omnibus inesse Dei notitiam, nec quemquam sine Christo nasci, et non habere semina in se sapientiae et iustitiae reliquarumque virtutum: unde multi absque fide et Evangelio Christi vel sapienter faciunt aliqua, vel sancte, ut parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant etc. » *S. Augustinus* (3) in verba Apostoli: *habentes opus legis scriptum in cordibus suis*, inquit: « id est, non omnino deletum est, quod ibi per imaginem Dei, cum crearentur, impressum est... Nam et ipsi homines erant, et vis illa naturae inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis sentit et facit. . . Sicut non impediunt a vita aeterna iustum quaedam peccata venialia, sine quibus haec vita non ducitur: sic ad salutem aeternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis invenitur. » Idem sentiunt *S. Prosper* (4), *S. Fulgentius* (5), *S. Gregorius M.* (6). Hinc *Pius V*, *Gregorius XIII* et *Urbanus VIII* pro-

scripserunt hanc Bani prop. 23.^{am} « Omnia infidelium opera peccata sunt, et philosophorum virtutes sunt vitia: » et 27.^{am}: « Liberum arbitrium sine gratiae Dei adiutorio non nisi ad peccandum valet. » — Similes Quesnellii propositiones damnatae sunt a *Clemente XI* in Bulla: *Unigenitus*.

3. *Ratio theologica* petitur ex dogmate de libero arbitrio non penitus extincto (§ 180). Hinc *Estius* (7) inquit: « Sicuti non ita tenebris ignorantiae extinctum est lumen mentis humanae, quin de multis rebus sane, recteque iudicet; ita non sic vitiorum labe foedata est mens humana, ut omnis scintilla boni, et naturalis affectus extincta sit, ac non interdum inter innumera licet vitae vitia emicet, appareatque, et per actiones quasdam sese exserat. Praeterea infidelitas culpabilis maximum quidem peccatum est, sed tamen non omne opus moraliter bonum impedit. Ratio est, quia homo non semper agit ex habitu praedominante; avarus enim aliquando liberalis, impudicus interdum temperans est; imo nec homo iustus semper agit ex iustitia, sed aliquando peccat: ergo nec infidelis semper agit ex infidelitate, quemadmodum nec peccator ex malitia: ita ratiocinatur *S. Thomas* 2 2, q. 10, art. 4, et concludit, non omnia infidelium opera esse peccata.

Obi 1.^a Rom. XIV, 23 legitur: *Omne quod non est ex fide, peccatum est*; ergo omnia opera, quae

(1) Hom. 67 ad populum Antioch.

(2) In cap. 1 Epist. ad Galat.

(3) De Spir. et litt. c. 28.

(4) Cont. Collat. c. 26.

(5) L. de incarn. et gr. c. 26.

(6) Hom. 27 in Evang.

(7) In II Dist. 41, § 3.

sine fide fiunt, peccata sunt; quod confirmatur per verba eiusdem Apost. ad Hebr.: *Sine fide impossibile est placere Deo* (1).

Resp. In priori loco Paulus loquitur de dictamine conscientiae, ita ut sensus sit: omne quod non fit ex conscientia dictante id licitum esse, peccatum est. Interpretatio haec conformis est scopo Apostoli, communi Patrum consensui, et C. *Lateranensi IV* dicenti: *Quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, synodali iudicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide praescriptio.* In posteriori loco Apostolus loquitur de fide supernaturali in ordine ad vitam aeternam; laudat enim Sanctos, qui per fidem vicerunt regna operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones (2). Ita Deo placere, seu tam salutares effectus consequi ab Apostolo impossibile dicitur: ast ideo non negatur, sine fide aliquid Deo placere posse in ordine ad honestatem moralem naturalis ordinis.

Obi. 2.^a Christus (3) ait: *Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit; ergo si oculus animae, nempe intellectus infidelitati inhaeret, totum corpus tenebrosum erit, seu omnes actiones malae erunt.*

Resp. Verba Christi duplicisensu exponi solent, sed in neutro adversariis suffragantur. Plerique per oculum intelligunt intentionem, quae si perversa fuerit, totum opus corrumpit: quapropter per haec verba non condemnantur infidelium actiones, quae ratione

obiecti bonae sunt, et ex honesto fine suscipiuntur (v. *Maldonat. in h. l.*). Alii per oculum nequam intelligunt mentem inordinato divitiarum amore captam, quae nihil nisi terrena cogitabit, sapiet, amabit et quaeret; talis enim mala affectio in totam vitam influere solet: ast propterea non negatur, hominem inordinatae suae passioni resistere, alios benefacere, et sic bonum opus exercere posse (v. *Bernardin. a Picon. in h. l.*).

Obi. 3.^a *S. Augustinus* docet, liberum arbitrium nonnisi ad peccandum valere, et ideo omnia infidelium opera esse peccata: lib. 4 retract. (4) ait: « Voluntatem in tantum liberam esse, in quantum liberata est... alioquin totam esse vitiosam cupiditatem, peccatoque servientem. » lib. de spir. et litt. (5): « Neque liberum arbitrium quidquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via. » C. *Arausicanum II* can. 22 dicit: *Nemo habet de suo nisi mendacium, et peccatum.*

Resp. Citatis locis opponimus alia *S. Augustini* testimonia, in quibus profitetur, liberum arbitrium per peccatum non fuisse extinctum, sed per istud opus morale in ordine naturali fieri posse. Nec *S. Doctor* sibi in his vel illis contradixit. Constanter enim docuit, hominem ex se nihil esse, et nihil posse, sed adiuvari debere in actibus bonis naturalibus a Deo ut auctore naturae et in supernaturalibus a Deo ut auctore gratiae. Ideo dixit, liberum arbitrium per se non valere nisi ad peccan-

(1) Hebr. 11, 6.

(2) Hebr. 11, v. 23.

(3) Matth. 6, 23.

(4) C. 15, n. 4.

(5) C. 3, n. 5.

dum, seu ad deficiendum a bono. Eodem sensu accipiendum est dictum C. *Arausican*; homo enim de suo non habet nisi mendacium et peccatum, seu deficit a vero, et a bono nisi a Deo vel ut auctore naturae, vel ut auctore gratiae illustretur et adiuvetur. Cum autem his dictis auxilium Dei ut auctoris naturae, vel ut auctoris gratiae non negetur, sed potius supponatur, opera bona in ordine naturali et supernaturali non excluduntur, ac ideo ex illis inferri nequit, omnia infidelium opera peccata esse. Praeterea dum S. *Augustinus* saepius dicit, sine fide bona opera non dari, id intelligit de operibus complete bonis, et conducentibus ad vitam aeternam: id patet ex eo, quia talia scripsit contra Pelagianos, qui ethnicorum virtutes extollebant, ut exinde ostenderent, hominem sine fide per vires naturales perfectam iustitiam consequi, et per opera in ordine naturali facta, gratiam et vitam aeternam promereri posse. Negat ergo S. Doctor, sine fide dari opera bona in sensu Pelagianorum, scilicet perfecta, salutaria et meritoria vitae aeternae, ut ipsemet declarat l. 4 c. *Julian*. cap. 3.

Obi. 4.^a Ex praecepto charitatis omnes actiones ad Deum ut ad ultimum finem referendae sunt; id vero praestare nequeunt, qui fide destituuntur. Ideo etiam theologi catholici ut *Gregorius Arim.*, *Norisus*, *Berti* etc. docent, opera infidelium bona quidem esse posse ratione obiecti, sed ea ob defe-

ctum debiti finis semper mala, et peccata esse.

Resp. Actiones referri possunt in Deum tanquam in auctorem naturae, et tanquam in auctorem gratiae, ut patet ex prop. 34^a *Baii* damnata. Infideles possunt Deum cognoscere ut auctorem naturae, et in eum vel explicite vel saltem implicite actiones suas referre, ac sic etiam ratione finis honeste agere. Ideo S. *Thomas* (1) cum sibi obiecisset dictum S. *Augustini*: « Bonum opus intentio facit, intentionem fides dirigit (2); » respondet (3): « fides dirigit intentionem respectu finis ultimi supernaturalis, sed lumen etiam naturalis rationis potest dirigere intentionem respectu aliquius boni connaturalis. » — Theologorum catholicorum, qui nobis opponuntur, doctrina longe differt ab erroribus *Baii*, *Iansenii* et *Quenelii*: isti enim contendunt, infideles neque per vires naturales, neque per adiutorium gratiae opus moraliter bonum perficere, atque ideo omnia eorum opera vitia esse et peccata: Augustiniani autem citati docent, non posse quidem infideles ob naturae corruptae conditionem opus undequaque bonum per solum liberum arbitrium perficere, sed ipsos tamen per adiutorium gratiae non solum respectu obiecti, sed etiam ratione finis recte agere posse, et ideo non omnia eorum opera peccatis esse adnumeranda. Id clarius apparebit, si contra adversarios secunda propositio probata fuerit.

(1) 2° 2, q. 10, art. 4.

(2) In Ps. 31.

(3) *Ibid.* ad. 2

§ 300.

II. Potest homo gratia actuali adiutus ante adeptam iustificationem actus bonos et supernaturales elicere, et ideo non omnia peccatorum opera sunt peccata.

Falsum est, quod adversarii dicunt, infidelibus ante collationem fidei, et peccatoribus ante adeptam iustificationem nullam gratiam supernaturalem tribui. Contrarium ex Revelatione constat. Deus enim benignissimus tum infidelibus, tum peccatoribus gratias actuales impertitur, quibus excitati et adiuti, etiam ante iustificationem adeptam actus bonos supernaturales elicere possunt, quia iuxta doctrinam catholicam ad actus bonos supernaturales necessaria est gratia actualis, non autem gratia sanctificans, quae tantum requiritur ut actus fiat meritorius pro vita aeterna: ex qua doctrina sequitur, non omnia peccatorum opera totidem peccata esse, quia gratiae auxilio supernaturaliter bona fieri possunt. Veritas doctrinae catholicae ex S. Scriptura, ex Traditione et ratione theologica probatur.

1. S. Scriptura tum factis, tum dictis ostendit, peccatores actus bonos et supernaturales ante iustificationem elicere posse. II Paral. XXXIII, 12 etc. legitur, *Manassem* captivum gratia divina excitatum, et adiutum impietatem et miseriam suam agnovisse, et misericordiam divinam implorasse; per orationem vero gratiam poenitentiae, et per poenitentiam peccatorum remissionem, ac pristinam salutem obtinuisse. Quis iam negabit, Manassis nondum iustifi-

cati orationem, quam exaudivit Deus, opus bonum et supernaturale fuisse? — Luc. XVIII, 13 etc.: *Publicanus* per actus humilitatis, et orationis iustificationem obtinuit. Act. Ap. X de Cornelio Centurione legitur: *Vir erat... religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper.* Orationes, et eleemosynas istas, quas Cornelius fecit, antequam fidem christianam, et baptismum recepisset, Deo acceptas fuisse, testatur Angelus dicens, ib. v. 4: *Orationes tuae, et eleemosynae tuae ascenderunt in memoriam in conspectu Dei:* ex quibus verbis S. Augustinus (1) infert, Cornelium iam ante fidem et iustificationem gratiae actualis auxilio bene operatum esse. — Imo S. Scriptura peccatores ad humilitatem, orationem et cordis conversionem exhortatur, ut remissionem peccatorum obtineant. III Reg., VIII, 38 etc. dicitur: *Si quis cognoverit plagam cordis sui, et expandit manus suas in domo hac, tu exaudies in coelo, in loco habitationis tuae, et reprobiteris* (2). Zach. 1, 3: *Convertimini ad me, et convertar ad vos, ait Dominus exercituum* (3). An non blasphemum est dicere, S. Scripturam peccatores ad id hortari, quod semper peccatum est, et Deo displicet?

2. Origenes (4): « Etsi peccatores estis, orate Dominum. Peccatores exaudit Deus. Quod si timetis illud, quod in Evangelio dicitur: *Scimus, quia peccatores Deus non audit* (5), nolite pertimescere,

(1) L. de praed. Ss. c. 7.

(2) Cf. Eccli. 2, 1, II. Machab. 1, 5.

(3) Ezech. 18, 30. Ps. 50, 10.

(4) Hom. 5 in Isa. n. 2.

(5) Io. 9, 31.

nolite credere, caecus erat, qui hoc dixit. Credite potius ei, qui dicit, et non mentitur: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur* etc. (1).»

S. Chrysostomus (2): « Vocatur Deus consolationis, et Deus misericordiarum; quoniam hoc est eius officium perpetuum, ut dolentes et afflictos consoletur et hortetur, etiamsi innumeris sint peccatis onusti... Ecquid mirum, si humanas aerumnas oratio solvere possit, quando peccatorum naturam tam facile extinguit et delet?» S. Augustinus (3) in verba caeci nati: *Scimus quia Deus peccatores non audit*, ita disserit: « Adhuc inunctus loquitur. Nam et peccatores exaudit Deus. Si enim peccatores Deus non exaudiret, frustra ille Publicanus oculos in terram demittens, et pectus suum percuiens diceret: *Domine propitius esto mihi peccatori*. Et ista confessio meruit iustificationem, quomodo iste caecus illuminationem.» S. Thomas (4): « Quamvis peccatoris oratio non sit meritoria, potest tamen esse impetratoria.» S. Bonaventura in spec. disc. (5): « Oratio est peccatoris refugium, iram Dei placat, veniam impetrat.» C. Tridentinum Sess. 6, can. 7 definit: *Si quis dixerit, opera omnia, quae ante iustificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vera esse peccata, vel odium Dei mereri; aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare, anathema sit*. Et Sess. 14^a, cap. 4

docet, attritionem, quae ad iustificationem disponit, *donum Dei esse, et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adiutus, viam sibi ad iustitiam parat, et ad gratiam Dei per Sacramentum obtinendam se disponit*. Quod iterum definit S. Synodus, can. 5 eiusdem Sess. addito anathemate adversus eos, qui contrarium asserunt. De fide ergo credendum est, quod homo gratia actuali adiutus ante adeptam iustificationem actus bonos et supernaturales elicere possit, et quod non omnia peccatorum opera sint peccata. Hinc damnata est Baii prop. 35^a: « Omne, quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est: » item Quesnelii prop. 45^a: « Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est, ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque eius actiones corrumpat: » et prop. 59^a: « Oratio impiorum est novum peccatum, et quod Deus illis concedit, est novum in eos iudicium.»

3. Ex doctrina adversariorum magna absurda sequuntur. Peccatores enim, qui pertinaciter peccato inhaerent, ad Deum non convertuntur, et nullo modo se ad iustificationem disponunt, irreprehensibiles essent quia in hunc finem nihil prorsus boni agere possent: nullatenus etiam ex eo reprehendi possent, quod inspirationibus et gratiis divinis resisterent, quia ante adeptam iustificationem nullas reciperent. Ast S. Scriptura saepissime peccatores impeniten-

(1) Is. 1. 18.

(2) Hom. 5 de incompr. Dei nat. n. 7.

(3) Tr. 44 in Io. n. 13.

(4) 2 2, q. 83, art. 16 ad 2.

(5) P. 1, c. 12.

tes reprehendit. Stephanus Iudaeos increpat dicens: *Dura cervice, et incircumcisis cordibus, et auribus; vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut patres vestri, ita et vos* (1). Et Paulus peccatori impenitenti effatur: *Ignoras, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, et impenitens cor thesaurizas tibi iram etc.* (2). Similia in Prophetis saepe occurrunt. Falsa ergo, et perversa est doctrina adversariorum, ex qua tam absurda et impia corollaria eruantur.

Obi. 1.^a Prov. XV, 8 dicitur: *Victimae impiorum abominabiles Domino: (3). Deus Israelitis multis sceleribus contaminatis dicit: quum multiplicaveritis orationem, non exaudiam* (4). Deus ergo etiam obiective sancta peccatorum opera odit, eorundemque orationes non exaudit.

Resp. Alia est sacrificiorum, alia operis cuiuscumque moralis ratio. Sacrificia ad Dei cultum pertinent, et sunt pars eius praecipua; Deum autem rite colere non potest, qui cum offendere legem eius violando non cessat. At opus morale, ex. gr. eleemosyna pauperi data finem alium non habet, quam egenti opem ferre, qui finis in se bonus est, et honestus; ideo tale opus etiam a peccatore susceptum moralem retinet bonitatem. Admittimus porro, quod oratio peccatoris impenitentis exaudiri non mereatur; rectissime autem negamus, quod talis oratio sit novum peccatum, nisi per malos sensus, actu

perverso inter orandum elicito, vitietur: imo addimus, peccatorem gratia divina excitatum, et adiutum de peccatis suis dolere, meliores sensus induere, et sic iam ante adeptam iustificationem talem orationem perficere posse, quae exaudiri meretur, ut exempla Manassis, Publicani etc. commonstrant.

Obi. 2.^a Christus apud Matth. ait: *Non potest arbor mala bonos fructus facere* (5); et ibid.: *Mala autem arbor malos fructus facit* (6): ast arbor mala est homo peccator, qui nil boni perficere potest, sed semper mala patrat.

Resp. Bellarminus (7) reponit: « per fructus bonos, quos non potest facere arbor mala, intelligi opera meritoria vitae aeternae; per fructus autem malos, quos non potest facere arbor bona, intelligi opera meritoria mortis aeternae: per arborem bonam hominem iustum, per malam peccatorem, ut hanc similitudinem exponit S. Augustinus (8). Hinc enim sequitur, ut sicut iustus non potest facere peccata lethalia, nisi desinat esse iustus, et tamen potest, etiam manens iustus facere peccata venialia: sic impius non possit facere opera digna regno coelorum, nisi desinat esse impius, et tamen possit etiam manens impius facere opera moraliter bona. Et certe secundum usum Scripturae fructus boni non dicuntur nisi opera salutifera, » ut Io. XV, 5; Rom. VI, 22; Gal. V, 22.

(1) Act. 7, 51.

(2) Rom. 2, 4 etc.

(3) Cf. Is. 11, 13.

(4) Isa. 1, 15.

(5) Matth. 7, 18.

(6) Ibid. v. 17.

(7) L. 5 de grat. et lib. arb. c. 10.

(8) L. 4 c. Julian. c. 3.

Obi. 3.^a Ps. XIII, 4 legitur: Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum: quae verba etiam adlegat Paulus Rom. III, 12. Ergo peccatores inutiles facti nihil boni agere possunt.

Resp. Psalmista de illis loqui videtur, qui v. 1 ex cordis perversitate Deum negant: Apostolus autem eiusdem verba exponit de illa originis corruptione, qua omnes homines constituti sunt peccatores. Fatendum quoque est, omnes homines esse in statu peccati, et inutiles ad opera facienda, quae sint meritoria pro vita aeterna, nisi prius per Dei gratiam et redemptionem, quae est in Christo Iesu, reconcilientur et iustificentur. Non autem ideo negantur opera in ordine naturali bona, et multo minus opera in ordine supernaturali bona, quae homines gratia divina excitati et adiuti perficere possunt. Ipsa S. Scriptura, quae dicit: *omnes declinaverunt* etc. multos etiam iustos commemorat, eorumque, ut vidimus, opera laudat.

§ 301.

Variae quaestiones de necessitate gratiae.

Praemissis duabus propositionibus, de fide credendis, et iam probatis, Theologi quaerunt, quantum homines sine gratia supernaturali praestare possint, aut non possint 1) in veritatibus cognoscendis, 2) in Deo diligendo, 3) in lege naturali observanda, 4) in tentationibus vincendis, 5) in peccatis venialibus vitandis, et 6) in statu peccati deserendo: ad quas quaestiones sol-

endas summa saltem principia tradenda sunt.

1. Homo lapsus sine gratia supernaturali actuali aliquas veritates naturales tum theoreticas, tum practicas intellectu suo cognoscere potest: ita Dei existentiam, et praecipua eius attributa cognoscere valet; sic Rom. I, 20: *Invisibilia... ipsius a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus, et divinitas* (1). Sensus porro intimus multa homini dicat, quae fugienda, aut facienda sunt; unde Rom. II, 14 dicitur: *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt... qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* — Fatendum tamen est, quod homo in statu naturae lapsae sine supernaturali gratia cognoscere nequeat omnes veritates sive theoreticas, sive practicas, quod argumento philosophico et historico iam probatum est in Th. gen. (2). — Veritates autem supernaturales homo non potest apprehendere sine extraordinaria Dei revelatione; cum enim huius ordinis veritates neque sub sensus cadant, neque intra rationis humanae sphaeram contineantur, sequitur, illas tantum per revelationem divinam patefieri posse: unde Apostolus in cit. Ep. dixit: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante? quomodo vero pradicabunt, nisi militantur?* (3). — Homo denique non potest veritates revelatas credere fide divina, ac prout oportet ad

(1) CL Sap. 13, 5.

(2) § 57 et 58.

(3) Rom. 10, 14.

salutem sine gratia interiori supernaturali. Hanc enim ad salutarem fidem, et ad ipsum eisdem initium necessariam esse, iam probatum est § 296.

2. Duplex esse potest Dei dilectio, nempe naturalis, qua diligitur Deus ut auctor naturae, et supernaturalis, qua diligitur ut auctor gratiae et largitor felicitatis aeternae. Propositiones Baii hanc distinctionem negantes damnatae sunt (1).— Amorem supernaturalem sine gratia supernaturali elici non posse, omnes Catholici profitentur. Dum vero de amore naturali quaeritur, nonnulli cum *Molina* contendunt, hominem etiam in statu naturae lapsae posse, remotis magnis difficultatibus, et saltem per breve tempus, sine gratia Deum naturaliter super omnia amare; nam, aiunt, sicut intellectus potest Deum ut summum bonum cognoscere, sic voluntas potest eum ut summum bonum amare. Sed hanc rationem refellit *S. Thom.* (2) dicens: « Humana natura magis est corrupta per peccatum quantum ad appetitum boni, quam quantum ad cognitionem veri: » idque propterea, quod peccatum ipsum voluntate commissum est, et hanc magis quam caeteras potentias infecit. Hinc. Conc. *Arausic.* II c. 25 dicit: *Donum Dei est diligere Deum, nam... praedicare debemus, et credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum, et attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportet, aut credere in Deum possit, nisi gratia eum, et misericordia divina praevenierit.* Hinc communiter theologi asserunt qui-

dem contra *Baium* et *Iansenium* hominem sine speciali gratiae auxilio Deum ut auctorem naturae diligere posse amore imperfecto et inchoatò; negant autem, hominem solis viribus naturalibus Deum diligere posse amore perfecto, ita ut ipsum caeteris omnibus rebus anteponat, ipsique soli placere satagat. Nam si fideles gratia divina adiuti non sine magna difficultate ad tam perfectum amorem perveniunt, quomodo solis viribus naturae ad illum pertingent?

3. Praecepta legis naturalis dupliciter impleri possunt; vel tantum *quoad substantiam*, ad quod sufficit, ut actus praeceptus suam habeat bonitatem moralem, vel etiam *quoad modum*, quod contingit, cum actus non solum legi conformis est, sed etiam ex charitate ponitur, et ad finem supernaturalem refertur. Certum est, nullum praeceptum legis naturalis quoad modum impleri posse sine gratia supernaturali, quae ad quemlibet actum salutarem necessaria est. Certum pariter est, aliqua legis naturalis praecepta sine gratia observari posse quoad substantiam, quia probatum fuit, posse infidelem absque gratia aliqua opera moraliter bona perficere. Quaestio ergo sola remanet, an homo in praesenti statu absque gratia universam legem naturalem implere possit? — Nonnulli theologi respondent, hominem id posse potentia physica, non autem morali; at sat communiter theologi homini lapsò etiam physicam potentiam ad hoc denegant, et quidem recte. Nam *Sap. VIII, 21*

(1) Prop. 34 et 36.

(2) 1 2, q. 109, art. 2 ad 3.

dicitur, quod homo non possit esse continens nisi Deus det, et lac. III, 8: *Linguam nullus hominum domare potest*. Infirmitatem hominis in lege tam naturali, quam mosaica observanda graphice describit Paulus Rom. VII, 14 etc. Pelagiani damnati sunt dicentes, gratiam interiorem non esse simpliciter necessariam, sed solum valere ad opera bona facilius peragenda. Quodsi in S. Scriptura mandata divina observatu facilia dicuntur (1), id intelligendum est supposita gratia, quae adiuvat hominem, et mandatorum divinatorum observantiam possibilem reddit.

4. Catholica fides docet, ad vincendas tentationes ex amore Dei super omnia, seu ex motivo charitatis, requiri gratiam supernaturalem, per quam solam Dei dilectionem vera et perfecta victoria tentationum habetur, dicente S. Augustino (2): « tunc solum vitia nostra victa deputanda esse, cum Dei amore vincuntur, quem nisi Deus ipse non donat, nec aliter nisi per mediatorem Dei, et hominum Iesum Christum: » et haec est tentationum victoria salutaris et meritoria (3). — Si autem quaeritur, quid homo lapsus per vires naturales in tentationibus praestare possit, theologi communiter respondent, hominem lapsum absque gratiae supernaturalis auxilio posse quidem leves aliquas tentationes vincere, non posse autem gravem tentationem superare. Illud patet ex prop. 30^a Baii: « li fures sunt et latrones, qui docent... tentationi ulli sine gratiae illius

adiutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non incidat, aut ab ea non superetur: » quae propositio damnata est propter suam generalitatem, qua tam leves, quam graves complectitur tentationes. S. August. (4) ait: « In natura vitata parum est ad non peccandum voluntatis arbitrium: » ex quo patet, S. Doctorem non omnem prorsus vim peccatum vitandi, seu tentationes vincendi libero arbitrio abiudicasse, sed parvam ita adscripsisse, ut leves dumtaxat tentationes vincere possit. S. Bonaventura dicit (5): « Quod liberum arbitrium omni gratia destitutum nec omni possit tentationi resistere, nec necesse habeat omni tentationi succumbere: » quia enim liberum arbitrium non penitus extinctum est, potest leves tentationes vincere, quia vero attenuatum est, gravem tentationem superare nequit. Hinc Paulus Ep. ad Rom. ait: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum* (6). ad Ephes.: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli* (7). Christus docet nos orare: *et ne nos inducas in tentationem*; et: *orate ut non intretis in tentationem* (8). — Etiam Ss. Patres et Concilia gratiam divinam ad superandas tentationes cum tali emphasi necessariam dicunt, ut nonnulli theologi cum Vasquez, Berti et Gazzaniga putaverint, nullam veram tentationem solis naturae viribus superari posse, et prop. 30 Baii damnatam esse pro-

(1) Deut. 30, 11. Eccli. 15, 16.
(2) l. 21 de Civ. Dei c. 18.

(3) 1 Cor. 10, 13. (4) L. de perfect. iust.
(5) In di. t. 28. q. 22 ad 3.
(6) Rom. 7, 24. (7) Ephes. 6, 11.
(8) Matth. 26, 41.

pter acre iudicium, quod de aliorum sententia ab Ecclesia tolerata tulit. Alii autem theologi cum Suarez, Tournely, Perrone etc. docent, propositae distinctioni insistendum, et Ss. Patrum et Conciliorum effata intelligenda esse vel de victoria tentationum meritoria, vel de universo tentationum agmine, in quo etiam graves continentur.

5. Cum homo naturae viribus nec universam legem implere, nec graves tentationes vincere possit; manifesto sequitur, eundem non posse omnia peccata mortalia diu declinare, nisi ipsius natura corrupta per gratiam habitualet sanetur, et per gratias actuales adiuvetur; unde S. Thomas (1) ait: « In statu naturae corruptae indiget homo gratia habituali sanante naturam ad hoc quod omnino a peccato abstineat. » Ast si homo iustificatus est, potest cum auxiliis gratiae ordinariis omnia peccata mortalia vitare. — Si autem quaeritur de peccatis venialibus, doctrina Ecclesiae est, quod homo iustificatus possit cum auxiliis gratiae ordinariis ad breve aliquod tempus, non autem toto vitae suae tempore omnia peccata venialia vitare, nisi auxiliis gratiae extraordinariis repleatur, seu speciale privilegium obtineat, quod praeter B. Virginem Mariam nullus homo purus habuit. — Quod homo iustus possit cum gratia ordinaria ad breve tempus omnia peccata venialia vitare, patet ex ipsa natura gratiae sanctificantis, quae naturam corruptam sanat et

reparat, et cum gratia actuali coniuncta efficit, ut homo mandata divina tum magna tum parva non solum cognoscat, sed et sedulo exequatur. Unde Christus dicit: Si quis diligit me, sermonem meum servabit (2), et I Io. III, 9 legitur: Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quae dicta equidem in sensu composito, non vero in sensu diviso intelligenda sunt, sed tamen ostendunt, hominem peccata venialia vitare posse, quamdiu per dilectionem Deo coniunctus est, et ex hac dilectione operatur. Ideo etiam C. Tridentinum (3) dicit, etiam sanctos et iustos in hac mortali vita non quidem semper, sed quandoque in peccata venialia cadere. — Non potest autem homo iustus toto vitae suae tempore cum auxiliis gratiae ordinariis omnia peccata venialia vitare. Dicitur enim Eccle. VII, 21: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, et non peccet. Iac. III, 2: In multis offendimus omnes. I Io. I, 8: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. Hinc Christus omnes orare iubet: Dimitte nobis debita nostra (4); et C. Tridentinum (5): Si quis hominem semel iustificatum dixerit... posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quem admodum de B. Virgine tenet Ecclesia; anathema sit. Ex hoc tamen canone patet, ex speciali privilegio, et per auxilia gratiae extraordinaria fieri posse, ut quis in tota vita peccata omnia etiam

(1) 1^a 2^a, q. 109, art. 8.

(2) Io. 14, 23.

(3) Sess. 6, c. 11.

Math. 6, 13

(5) Sess. 6, can. 21.

venialia vitet. Si autem quaeratur, cumnam praefatum privilegium concessum sit, fides id tantum docet de Christo, qui ob unionem hypostaticam impeccabilis fuit (§ 249) et de B. V. Maria ut in tractatu de Hyperdulia Mariae exhibenda ostendetur.

6. Si quaeritur, an homo possit sine gratia deserere statum peccati, et transire in statum iustitiae; ab ipsa iustificatione in qua homo resurgit a peccato, distinguendae sunt dispositiones quae illam praecedunt. Peccator enim praeter fidem, timorem et spem etiam dolorem supernaturalem de suis peccatis, emendationis propositum, et initialem saltem Dei amorem concipere debet, ut sic ad iustificationem obtinendam disponatur. Ad has porro dispositiones non quidem gratia habitualis (§ 300) sed tamen gratia actualis requiritur, sine qua homo actum salutarem ponere non potest. Ipsa autem iustificatio, seu remissio peccatorum obtineri nequit sine gratia habituali, quae homini infunditur, et per quam homo regeneratur, ut inferius probabitur. Non potest ergo homo sine gratia resurgere, seu a statu peccati in statum iustitiae transire. Utrumque definivit C. Tridentinum Sess. 6, can. 1: *Si quis dixerit, hominem suis operibus, quae vel per humanae naturae vires, vel per legis doctrinam fiunt, absque divina per I. Christum gratia posse iustificari coram Deo, anathema sit.* Et can. 3: *Si quis dixerit, sine praeparatione Spiritus Sancti inspiratione, atque*

eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse, sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.

§ 302.

Usus doctrinae de necessitate gratiae.

1. Maximi momenti est, ut proposita de necessitate gratiae dogmata, frequenter et serio perpendentes, infirmitatem nostram humiliter cognoscamus, et intime semper persuasi simus, nullum nos sine gratiae auxilio opus salutare incipere et perficere posse. Haec est illa humilitas, quam Ss. Patres et Doctores passim fundamentum omnium virtutum, gratiarum fontem, et salutis medium maxime necessarium nominant, quamque ideo negligere sine maximo salutis periculo non licet. Nam ait S. Chrysostomus (1): « Humilitatis et simplicitatis nobis virtute opus est: quae si non adest, salus nostra certe claudicat. » Et S. Scriptura ipsa dicit: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

2. Humilitas vero non solum opera nostra bona praecedere, sed et subsequi debet. Nam si quid boni a nobis factum est, id totum in Deum referendum, et cum Psalmista dicendum est: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (2). Hanc humilitatem Christus a nobis, dum mandata divina observavimus exigit dicens: *Cum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus* (3). Et Paulus exclamat:

(1) Horn. 29 in Matth.

(2) Ps. 113, 9

(3) Luc. 17, 10.

Quis te discernit? quid autem habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis (1)? — Haec humilitas post opera bona peracta maxime commendatur, ne per subsequentem superbiam virtutes corrumpantur, et merita abripiantur. Hinc *S. Augustinus* (2) inquit: « Nisi humilitas omnia, quaecumque benefacimus, et praecesserit, et comitetur, et consecuta fuerit, iam nobis de aliquo bono facto gaudentibus totum extorquet de manu superbia. » Et *S. Gregorius M.* (3): « Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi inventum pulverem portat. »

CAPUT III.

DE GRATIAE EFFICACIA, EIUSQUE NEXU
CUM LIBERO ARBITRIO.

§ 303.

Ex dogmatibus iam probatis constat, nullum opus salutare sine gratiae auxilio aut incipi, aut perfici posse. Ex his recte infertur, omnia opera salutaria, quae ab hominibus peraguntur, gratiae supernaturali partae per Christum Redemptorem, adscribenda esse. Certum autem pariter est, eadem opera hominibus quoque recte adscribi, quoniam non sine libero istorum arbitrio perficiuntur. Constat denique, Deum benignissimum non raro hominibus gratias supernaturales elargiri, quae tamen effectus, ad quos ordinantur non producant. Quæri igitur potest, quomodo gratia in homine operetur, et actum salutarem ita

producat, ut in eodem liberum hominis arbitrium servetur; et unde fiat, ut gratiae supernaturales, quae conceduntur, modo effectus ad quos ordinantur, producant, modo non producant? — In quaestionibus istis solvendis Novatores et Iansenistae turpissime aberrarunt, quos refellere oportet. Ut autem doctrina catholica recte explanetur, 1. *dogmata revelata* pertractabimus, et 2. *variarum scholarum sententias seu systemata* proponemus.

ARTICULUS I.

Dogmata catholica.

§ 304.

Quaevis gratia actualis, ut ex dictis constat, illuminat intellectum, et movet voluntatem, atque in his homo semper passive se habet. In hoc porro sensu omnis gratia actualis est semper efficax *ab intrinseco*, ut dici solet; talis vero efficacia, quae praescindit a futuro hominis consensu, *efficacia in actu primo*, seu *efficacia virtutis* nominatur. Sed praeter efficaciam gratiae modo declaratam alia quoque admittenda est, quae in scholis *efficacia in actu secundo*, seu *efficacia connexionis* dicitur, ac futurum hominis consensum respicit. Hinc si adsit haec efficacia connexionis, gratia a theologis in sensu stricto *efficax* nuncupatur, quia effectus sequitur ad quem ordinatur; sin vero haec efficacia connexionis desit ita ut non habeatur consensus, gratia vocatur *inefficax* seu *sufficiens*.

(1) I Cor. 4. 7.

(2) Epist. 118, (al 56) ad Dioscorum n. 22.

(3) In Ps. 3 poenit.

Utramque gratiam dari, et per neutram liberum hominis arbitrium tolli, fides catholica docet. Ast haec quoque doctrina suos adversarios habet, contra quos dogmata catholica vindicanda sunt. Probandum igitur est, 1. *gratiam efficacem vere dari*, 2. *per istam vero non tolli liberum hominis arbitrium*, imo 3. *hinc inde gratiam manere inefficacem*, seu *dari etiam gratiam sufficientem*; quibus dogmatibus probatis; 4. *in specie falsum Iansenii systema refellendum erit.*

§ 305.

I. Datur gratia efficax.

Gratia efficax ea dicitur, cui humana voluntas consentit, et quae ideo effectum salutarem obtinet, propter quem conceditur. Vere talem gratiam dari, per quam Deus ita intellectum illustrat et voluntatem movet, ut huius consensus certo sequatur, et opus salutare perficiatur, ex S. Scriptura, et ex Traditione probatur.

1. Per Exech., Deus conversionis gratiam Israëlitis promittens ait: *Dabo eis cor novum, et spiritum novum tribuam in visceribus eorum: et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum, ut in praeceptis meis ambulent, et iudicia mea custodiant, faciantque ea, et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum* (1). Ut ergo peccatores convertantur et divina mandata exequantur, Deus ipse dicitur *cor lapideum*, id est, voluntatem perversam auferre, et *cor carneum*, seu volunta-

tem bonam inspirationibus divinis consentientem dare (2). Christus ipse homines per gratiam efficacem ad se trahi testatur, dicens: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum* (3), quae verba considerans S. Augustinus (4) exclamat: « Magna commendatio gratiae, nemo venit nisi tractus. » Postea vero S. Doctor praeclare ostendit, hominem non invitum, nec vi necessitatem inferente, sed amore et interna delectatione ita trahi, ut libera voluntate certo et infallibiliter ad Christum veniat. Quod confirmatur ex verbis Christi ibid.: *Omnis, qui audit a Patre, et didicit, venit ad me* (5); in quae verba ita disserit S. August. (6): « Quando Deus docet non per legis litteram sed per Spiritus gratiam, ita docet ut quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat... *Omnis quid didicit a Patre*, non solum potest venire, sed *venit*: ubi iam et possibilitatis profectus, et voluntatis affectus, et actionis effectus est. » Phil. II, 13, dicitur: *Deus est, qui operatur in vobis velle, et perficere pro bona voluntate*: quibus verbis gratiae divinae tanta efficacia adscribitur, ut primo in hominibus bonam voluntatem excitet, ac deinde bonum opus perficiat. Hebr. XIII, 20: *Deus autem pacis... aplet vos*, id est, idoneos faciat in omni bono, ut faciatis eius voluntatem, faciens in vobis, quod placeat coram se in Iesu Christo: ubi Apostolus aperte tam efficacem commendat gratiam, quae homi-

(1) Ezech. 10, 19.

(2) Cf. Ezech. 36, 26, etc. Ier. 31, 33. Prov. 2, 1. Ps. 50, 11.

(3) Io. 6, 44.

(4) Tr. 26 in Io. n. 2.

(5) Io. 6, v. 45.

(6) L. de gratia Christi cap. 14.

nes ad omne opus bonum aptos reddit, efficitque, ut voluntatem Dei faciant, ac opera Deo grata perficiant. Denique Eph. II, 10, Paulus, ut ostenderet, Ephesios iustificationem cunctaque bona spiritalia gratiae divinae attribueri debere, inquit: *Ipsius enim factura sumus, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quae prae-paravit Deus, ut in illis ambulemus*: quibus verbis, ut observat S. *Chrysostomus* (1), clare asseritur, gratiam divinam homines, quos iustificat, regenerare, seu de novo creare, ac efficere, ut in operibus bonis ambulent. Exempla quoque in S. Scriptura commemorata efficaciam gratiae luculentissime com-monstrant. Apostoli ignorantes, ambitiosi, timidi et inconstantes, ac-cepto Spiritu Sancto, sapientissimi, sanctissimi et fortissimi facti sunt: quae stupenda immutatio nonnisi gratis gratum facientibus, quas una cum gratis gratis datis acceperunt, adscribenda est. Repentina etiam conversio Pauli (2) ex per-secutore Christianorum in Aposto-lum mutati gratiae miraculum, eiusque efficaciae invictissimum argumentum recte nominatur.

2. Ss. *Patres* summam gratiae divinae efficaciam agnoscunt. S. *Iustinus M.* Apol. 2 (5), eam « inenarrabilem Patris virtutem nominat, quae efficit, ut homines non solum credant, sed pro fide etiam omnia sustineant. » *Tertul-lianus* l. de anima (4) inquit: « Haec erit vis divinae gratiae po-tentior utique natura, habens in

nobis subiacentem sibi liberam ar-bitrii potestatem. » *Origenes* (5) scribit: « Ipse Unigenitus ait: *Cum autem exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum*. Vides, quo-modo non solum invitat volentes, sed et cunctantes trahit. » S. *Basilii* l. de Spir. S. (6) vocat gratiam « auxilium quod per im-perium suae potentiae operatur in nobis. » S. *Gregorius Naz.* (7) eum qui perfectam morum conversio-nem perfecit, ita exhortatur: « Ne sic quidem magnifice de te sen-tias, verum dic cum Davide: *haec mulatio dexterarum excelsi* (8), a quo promanat quidquid ab hominibus recte et cum laude geritur. » S. *Chrysostomus* (9): « Hoc solum nobis curae sit, quomodo vinca-mus diabolum; imo non nostri stu-dii est opus, sed divinae gratiae totum est. Unum nobis curae sit quomodo nobis conciliemus illius gratiam, ut trahamus ad nos fa-vorem illum: *Si Deus pro nobis qui contra nos?* » S. *Ambrosius* (10): « Hoc agit gratia, ut voluntas peccato corrupta, vanitatibus e-bria, seductionibus circumsepta, difficultatibus impedita non rema-neat in languoribus suis, sed per o-pem miserantis medici revalescat. » S. *August.* in Enchir. (11): « Quis tam impie desipiat, ut dicat, Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi vo-luerit, in bonum non posse con-vertere? » L. de praed. Ss. (12): « Haec igitur gratia, quae occulte cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro corde respuitur. Ideo

(1) Hom. 4 in Ep. ad Eph. n. 3.

(2) Act. 9.

(3) N. 10.

(4) Cap. 21.

(5) Hom. 29 in Numer.

(6) Cap. 8.

(7) Or. 44, (al. 43) n. 3.

(8) Ps 73, 11.

(9) Hom. 15, in Act. Apost. n. 3.

(10) Eoist. 84.

(11) Cap. 98.

(12) C. 3

quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur.» Porro gratiam appellat inspirationem flagrantissimae et luminosissimae charitatis (1), omnipotentissimam voluntatem (2), occultissimam et efficacissimam voluntatem ac potestatem, quae convertit et transfert corda hominum ab indignatione ad lenitatem (3). Ecclesia talem gratiam proficitur, dum orat: Secr. Dom. 4 p. Pent.: « Ad te compelle rebelles nostras voluntates.» Dom. 19: « Tua medicinalis operatio tuis semper faciat inhaerere mandatis.» Et Dom. 24: « Omnium nostrum ad te corda converte.» Haec testimonia non solum dogma catholicum de gratiae efficacis existentia evincunt, sed etiam ostendunt, non solum S. Augustinum sed etiam alios Patres et Doctores talem gratiam agnovisse et praedicasse, cuius efficacia non a consensu dato vel negato dependeat, sed quae ipsa consensum efficiat, seu quae certo et infallibiliter de velle et perficere.

§ 306.

II. Gratia efficax non est necessitans, ac ideo non officit libertati.

Quamvis gratia efficax sit, et in homine velle et perficere operetur, dogma tamen fidei est, hominem in actibus salutaribus liberum, et non solum a coactione, sed etiam ab interna necessitate immunem esse, ita ut bonum opus tum gratiae, quae dat velle et perficere, tum libero arbitrio, quod vere cooperatur, rectissime adscri-

batur. Hoc dogma, quod protestantium antesignani et lansenistae impugnarunt, iam alibi quidem probatum fuit, nempe § 167, et § 180. Quamvis autem argumenta ibidem allata ad convincendos adversarios sufficiant, attamen, quia de re gravissimi momenti agitur alia quaedam argumenta afferenda sunt, quae propius ad praesentem materiam referuntur, et pressius demonstrant, hominem gratia efficaci praevenit, et adiutum libere operari. Argumenta ex S. Scriptura, ex Traditione et ex sensu intimo petuntur.

1. Deut. XXVI, 17 de populo israelitico foedus cum Deo ineunte dicitur: *Dominum elegisti hodie ut sit tibi Deus et ambules in viis eius — et obedias eius imperio.* Dubitari sane nequit, eos, qui pium hoc propositum conceperunt, gratia efficaci praevenitos et adiutos fuisse; et tamen hoc idem eorum propositum bonae eorum voluntati et liberae electioni adscribitur. Is. LVI, 4: *Dicit Dominus eunuchis: qui elegerint, quae ego volui, et tenuerint foedus meum... nomen sempiternum dabo eis.* Inapte autem imo falso homines bonum eligere dicerentur, si per gratiam efficacem ad actus salutares necessitarentur, et liberum arbitrium tolleretur. David, qui Ps. CXVIII, v. 36 dicit: *Inclina cor meum in testimonia tua;* v. 112 subdit: *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in aeternum propter retributionem.* — Adversarii porro ipsi fatentur, homini adscribi non posse actiones, ad quas ponendas

(1) L. de grat. Chr. c. 36.

(2) L. 4 c. Julian. c. 3.

(3) L. 1 c. duas Epist. Pelag. c. 23.

per vim physicam compellitur, quia libera voluntas deest; sed idem ex eadem ratione dicendum est de actionibus, quae fiunt ex interna necessitate, cui homo resistere nequit. Ast in S. Scriptura passim opera bona sicut gratiae, ita etiam hominibus adscribuntur. Christus ipse de Magdalena ait: *Bonum opus operata est in me* (1). Paulus scribit: *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit... Qui plantat, et qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem* (2). Si autem labor dicitur noster, certe nos ipsi Domini sumus actionis, quam laborando ponimus. Legitur denique Zach. I, 3: *Convertimini ad me, ait Dominus exercituum, et convertar ad vos*. 1 Tim. IV, 7: *Exerce te ipsum ad pietatem*, etc. haec et similia monita negata libertate absona essent.

2. S. Irenaeus (3): « Qui operantur illud (bonum) gloriam, et honorem percipient, quoniam operati sunt bonum, cum possent non operari illud. » Origenes (4): « Definitum est ecclesiastica praedicatione omnem animam rationabilem esse liberi arbitrii et potestatis... nec nos necessitate cogi aut agere recte aut male. » S. Ambrosius (5) scribit: « An verendum est, ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia, per quae propitiatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequens ostenditur. Operante enim Spiritu Dei iuvatur arbitrium,

non aufertur. » Patres graecos docuisse, gratiam non necessitare, sed cum ipsa etiam liberum operari arbitrium, Iansenistae ipsi fatentur. Ast etiam S. Augustinus dogma catholicum clarissime profitetur. Nam I. de spir. et litt. (6) ait: « Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam? absit. sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem sic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur nisi libero arbitrio. » Immo S. Doctor integrum librum de gratia et libero arbitrio ad refellendum exitiosum Calvinii et Iansenii errorem scripsisse visus est, in cuius libri initio dicit: « Quoniam sunt quidam, qui sic gratiam Dei defendunt, ut negent, hominis liberum arbitrium, aut quando gratia defenditur, negari existiment liberum arbitrium, hinc aliquid scribere... compellente mutua charitate curavi. » Eisdem catholicos sensus produnt S. Prosper in fine resp. ad capitula Gallorum, S. Leo M. (7), S. Gregorius M. (8), S. Bernardus (9). C. Tridentinum Sess. 6, can. 4, sententiam Reformationum condemnans definit: *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum, et excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, et vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat ac praeparet: neque posse dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere, anathema sit. Fidem Ec-*

(1) Matth. 26. 10.

(2) 1 Cor. 3, 6, etc.

(3) I. 4. c. 37. n. 1.

(4) Lib. Periarch. in proem.

(5) Ep. 84.

(6) Cap. 30, n. 52.

(7) Ep. 43, (al 42) cap. 1.

(8) L. 1 in Ezech. rom. 9. n. 2.

(9) L. de grat. et lib. arb. cap. 1. n. 2.

lesiae etiam probant damnatae propositiones, *Iansenii* 5^a: « Ad mendandum, et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in nomine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. » *Bañ* 39^a: « Quod voluntarie fit, etiam si necessario fiat, libere tamen fit. » *Quesnellii* 10^a: « Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest, aut retardare. »

3. *Ex sensu intimo*, etiam dum recte agimus, libertatis nostrae tam certi efficimur, ut oleum et operam perderet, qui contra luculentissimum conscientiae nostrae testimonium pugnaret. Sensum vero intimum, a Deo ipso cuilibet homini inditum veritatis testem esse, nemo negabit, nisi qui putidum Scepticismum sectatur.

Obi. 1^a Christus dicit, homines *trahi* a Patre (1); trahere vero non significat motionem liberam, sed necessariam.

Resp. In illo, qui per vim physicam invitus trahitur, manet libertas a necessitate, et deest libertas a coactione, hoc idem ergo si adducta paritas valeret, de actibus bonis per gratiam efficacem positus dicendum foret, quod tamen ipsi adversarii non admittunt cum aperte contrarium asserant. Aliter ergo tractus moralis est intelligendus. Trahuntur enim moraliter homines ab aliis hominibus, seu impelluntur precibus et suasionibus ad actiones quasdam, quin ideo eorum libertas tollatur vel minuatur. Multo ergo efficacius et certius Deus homines per

gratiam suam ita trahere, seu ad actus bonos inducere potest, ut eorum libertas nec tollatur, nec minuatur. Praeclare id ostendit *S. August.* Tr. 26 in lo. n. 4 etc., et n. 7 concludit: « Videte, quomodo trahit Pater: docendo delectat, non necessitatem imponendo. »

Obi. 2^a Paulus docet, in actibus salutaribus solum Deum operari: *Deus operatur omnia in omnibus* (2). — *Deus operatur omnia secundum consilium voluntatis suae* (3). — *Deus est, qui operatur in nobis velle et efficere* (4): ergo homo mere passive se habet.

Resp. Deus, qui est omnium Creator, Conservator et Governator rectissime dicitur operari omnia in omnibus. Ast Deus sapientissime omnia modo naturae agentium consentaneo gubernat (5). Cum autem Deus *secundum consilium voluntatis suae* in actibus suis liberos homines esse velit (6); etiam per gratiam suam ita operatur in nobis, ut liberum arbitrium non tollat, aut destruat, sed adiuvet et perficiat. Operatio ergo divina liberi arbitrii cooperationem, seu liberam hominis actionem non excludit. « Non enim, ait *S. August.*, quia dixit Apostolus: *Deus est, qui operatur*, etc., ideo liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quodsi ita esset, superius non dixisset: *Cum metu, et tremore salutem vestram operamini* (7).

§ 307.

III. Datur gratia inefficax seu sufficiens.

Sicuti certum est, dari gratiam efficacem, quae cum salutari, ad

(1) Io. 6, 44.

(3) Ephes. 2, 11.

(2) I Cor. 12, 6.

(4) Phil. 2, 13.

(5) § 208.

(7) Cf. de grat. et lib. arb. c. 9.

(6) § 160.

quem ordinatur, effectum coniuncta est, ita pariter certum est, non omnem gratiam in hoc sensu efficacem esse, sed dari etiam gratiam internam, cui ab humana voluntate resistitur, et quae ideo cum effectu salutari, ad quem a Deo conceditur coniuncta non est. Hac de causa talis gratia *inefficax*, alio autem nomine *sufficiens* vocatur, quia veram homini potentiam ad actum salutarem tribuit, qui tamen ex culpa hominis, seu ob humanae voluntatis resistantiam non sequitur. Talem gratiam internam dari, negant Novatores et Iansenistae: isti quidem admittunt, dari gratiam *sufficientem*, quae talis sit *absolute*, seu in se spectata, eam vero negant relative ad subiecti circumstantias. Ut vero huiusmodi tergiversationibus via praecludatur, theologi doctrinam catholicam his verbis concipere solent. Datur in praesenti statu gratia mere et vere sufficiens, quae homini completam, et relative ad praesentes eius circumstantias expeditam ad actus bonos eliciendos facultatem tribuit, quae inutilis redditur ex humanae voluntatis resistantia. Dogma catholicum ex S. Scriptura et Traditione probatur.

1. Is. V, 4, Deus infidelitatem et contumaciam Iudaeorum increpans ait: *Iudicate inter me, et vineam meam: quid est quod debui ultra facere vineae meae, et non feci ei? an quod expectavi ut faceret uvae, et fecit labruscas?* falso in his verbis Deus diceret, nihil eis defuisse ex sua parte, si defuisset eis potentia illa relative completa, ac frustra bonos fructus

poenitentiae expectasset, si vires ad istos producendos pares gratia ipsis non suppeditasset. Dantur ergo gratiae in sensu declarato sufficientes, quae ex humanae voluntatis resistantia inutiles redduntur. Prov. I, 24, Deus ait: *Vocavi, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit qui aspicere; despectistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo* etc. ubi vocatio, extensio manuum et increpationes Dei etiam intus pulsantis gratiam vere et relative sufficientem indicant; humanae autem voluntatis resistantiam manifestant verba: *renuistis despectistis, neglexistis*: ergo homines Deo vocanti et gratias suas offerenti resistere possunt, et ideo interitu et maximis poenis digni declarantur. Matth. XI, 20, Christus dicit: *Vae tibi Corozain, vae tibi Bethsaida! quia si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis olim in cinere et cilicio poenitentiam egissent.* Poterant ergo incolae harum urbium poenitentiam agere et converti, ipsique soli in causa erant, quare revera non sint conversi, eapropter poenam quoque daturi. Non poterant autem poenitentiam agere sine gratia interna, eaque vere et relative sufficiente ad concupiscentiam oppositam; quapropter haec ipsis deesse non poterat. Christus ibid. exclamat: *Ierusalem Ierusalem... quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas et noluisti? Ecco relinquetur vobis domus vestra deserta* (1): ergo Iudaei in statu quo

(1) Matth. 23, 37, etc.

erant, habuerunt gratiam internam vere sufficientem ad credendum Christo, cui tamen ex propria malitia, maxima poena digna credere noluerunt. Stephanus plenus Spiritu Sancto sic Iudaeos increpat: *Dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper Spiritu Sancto resistitis; sicut Patres vestri, ita et vos* (1): Idest vos gratias Spiritus Sancti externas et internas ad vestram conversionem et salutem ordinatas vestra obstinatione, et pervicacia inanes reddiditis. Paulus dicit: *Benignitas Dei ad poenitentiam te adducit: secundum autem duritiam tuam, et impoenitens cor thesaurizas tibi iram* (2): benignitas autem Dei perperam praedicaretur, si gratias ad hominis conversionem vere et relative sufficientes non concederet; et hominis duritia et impoenitentia haud iuste increparetur, si ipse gratiae obtemperare non posset, sed per fortiorem concupiscentiam necessario in malum abriperetur. Hoc posito, absona essent monita, quae tamen in S. Scriptura leguntur: *Hodie, si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra* (3). — *Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis* (4).

2. Traditionem sibi contrariam esse, Calvinus ipse fatetur (5), impudentissime scribens: « Deus voluntatem movet non qualiter multis saeculis traditum est et creditum, ut nostrae postea sit electionis, motioni aut obtemperare aut refragari, sed illam ef-

ficiendo. Illud ergo toties a Chrysostomo repetitum repudiari necesse est: *quem trahi (gratia), volentem trahit.* » Etiam Iansenius confessus est, Patres graecos passim docere, humanam voluntatem gratiae interiori resistere posse. Ast etiam Patres latini idem docent. S. Ambrosius (6) inquit: « Numquid si quis ostia domus suae claudit, solis est culpa, quod non illuminet domum eius? — Ergo si quis peccatorum suorum repagulis obserandam mentem propriam iudicaverit, et Verbi a se splendorem stultus avertat, ac sibi inferat insipientiae caecitatem; causari poterit, quod sol iustitiae noluerit intrare, aut infirmitatem luminis coelestis arguere? » S. Hieronymus (7) exclamat: « O infelicissimum humanum genus! qui peccata excusamus dicentes: victus sum a natura, cum in potestate nostra sit et peccare, et Domino adiuvante non peccare. » S. Augustinus l. 1 ad Simplician. (8): « Nemo credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus: » quam sententiam exemplo illustrans ait: « Noluit ergo Esau et non cucurrit; sed si voluisset et cucurrisset, Dei adiutorio pervenisset, qui etiam velle et currere vocando praestaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret. » L. 3 de liber. arb. (9): « Ex eo quod non accepit, nullus reus est: ex eo autem, quod non facit quod debet, iuste reus est. Debet autem si accepit et voluntatem liberam, et sufficientissimam facultatem. » Non

(1) Act. 7. 51.

(2) Rom. 2. 4.

(3) Ps. 94. 8.

(4) II Cor. 6. 1.

(5) L. 2 Inst. c. 13, n. 10.

(6) Serm. 19 in Ps. 118, n. 4.

(7) In Ps. 140.

(8) Q. 2.

(9) C. 16, n. 45.

potuit sane S. Pater clarius eloqui parem, et plane sufficientem gratiae virtutem ad legem divinam explendam. L. de spir. et litt. (1): « Profecto et ipsum velle credere Deus operatur in homine, et in omnibus misericordia eius prevenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriae voluntatis est. » S. Fulgentius (2): « Homo tanti medicaminis (poenitentiae) beneficio caret, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat. » Idem docent S. Leo M. (3) et S. Gregorius M. (4). C. Arausicanum II (5) definit: *Hoc secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliante et co-operante, quae ad salutem animae pertinent, et possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.* Quomodo vero possent ea adimplere, quomodo fideliter laborare, si gratiam vel non haberent, vel imparem ac viribus insufficientem tum ad divina praecepta implenda, tum etiam ad implorandum auxilium, quo impleantur? C. Tridentinum Sess. 6, cap. 5, docet: *Tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem, homo inspirationem illam recipiens, illam et abiicere potest.* Et can. 4: *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum, et excitatum nihil cooperari Deo excitanti atque vocanti... neque posse dissentire si velit... anathema sit.* Hinc ut haeretica damnata est Iansenii prop. 2^a: « Interiori gra-

tiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur. » Ob eundem errorem damnatae sunt Quesnellii propositiones a 9^a usque ad 25^{am}.

Nota. Adversarii indigne ferunt nomen gratiae *sufficientis*, quia nullibi in S. Scriptura legitur. Ast etiam nomen gratiae *efficacis* nullibi in Ss. Bibliis occurrit, et tamen istud adhibent, et defendunt adversarii: eodem ergo iure etiam catholici gratiam *sufficientem* propugnant. Quamvis enim nomen gratiae *sufficientis* in Ss. Bibliis non inveniat, res tamen per illud significata habetur in Scriptura et Traditione, quod ex allatis argumentis patet, et hoc sane sufficit. Reliquae difficultates ab adversariis motae haud diffculter solvuntur.

Obi. 1.^a Si Deus gratiam suam elargitur, vult, ut actus bonus ponatur. Sed omnipotens Dei voluntas semper effectum consequitur; nam Rom. IX, 40: *Voluntati eius quis resistet?* (6). Recte igitur S. Augustinus (7) dicit: « Non est dubitandum, voluntati Dei... humanas voluntates non posse resistere. » Hinc interior gratia inefficax fieri nequit.

Resp. Voluntas divina distinguitur in *absolutam* et in *conditionatam*. Quae Deus absolute vult, certissime contingunt, et a nemine impediri possunt. De hac voluntate Dei absoluta intelligenda sunt citata verba S. Scripturae et S. Augustini Quia autem Deus vult hominem liberum esse, et libere operari, ideo etiam dum gra-

(1) C. 34.

(2) L. de Incarn. et grat. c. 17.

(3) Serm. 43, (al. 42.) c. 1.

(4) L. 33 Mor. n. 39, etc.

(5) Can. 25.

(6) Cf. Is. 53, 11, Ps. 113, 3.

(7) De grat. et lib. arb. c. 14.

tiam elargitur, vult bonum actum sub conditione, ut homo libere consentiat; qua conditione deficiente actus non sequitur, et hanc ob causam Scriptura ipsa testatur, homines Spiritui Sancto resistere, corda sua obdurare, et in vacuum gratiam Dei recipere posse.

Obi. 2.^a Si salutaris actus a consensu dato, vel negato dependet, homo se ipsum discerneret, ac volendo et currendo ad metam perveniret. Ast I Cor. IV, 7. dicitur: *Quis te discernit? quid autem habes, quod non accepisti?* et Rom. IX, 16: *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.*

Resp. Apostolus ip priori loco solum negat, hominem in negotio salutis se discernere posse per vires suas naturales; non negat autem id fieri posse ab homine per gratiam excitato et adiuto, et tantum prohibet, ne homo gloriatur de bono opere, quasi principium illius efficiens non accepit a Deo. Posterior locus recte exponitur de vocatione ad fidem, ita ut sensus sit, Deum ex sola misericordia Redemptorem misisse et Iudaeos ac gentes ad fidem vocasse; hoc est enim argumentum principale huius capituli. Quodsi verba Pauli gratiae actuali applicentur, Apostolus solum negat, actum salutarem esse hominis volentis et currentis per solas vires naturae; non negat autem illum esse hominis volentis et currentis per auxilium gratiae, quae ipsum semper praevenire debet, et quae ideo in bono opere primas et prin-

cipales partes tenet, sed cooperationem hominis non excludit.

Obi. 3.^a Christus ait: *Omnis, qui audivit a Patre meo, et didicit, venit ad me* (1): in quae verba S. Augustinus (2) ait: « Si omnis qui audivit a Patre et didicit, venit; profecto omnis qui non venit non audivit a Patre, nec didicit; nam si audivisset et didicisset, veniret. » Ergo nulla datur gratia mere sufficiens, cum nemo sit qui internae vocationi resistat.

Resp. Christus ait: *omnis qui audivit et didicit*, idest, assensum praebeuit, *venit ad me*: et e contra, qui solum audivit, at non didicit, seu assensum recusavit, non venit ad me. S. Augustinus ex verbis Christi contra Semipelagianos ostendit, fidem esse donum Dei, unde dicit, omnem hominem qui per fidem venit ad Christum, habere gratiam efficacem; hanc autem non habere, qui non audivit, non didicit, et fidem non concepit. Ideo autem non negat, dari etiam gratiam sufficientem, cui homines ex culpa resistunt; ipse enim hoc alibi (3) docet.

Obi. 4.^a S. Augustinus passim gratiam vocat « efficacissimam et omnipotentissimam Dei voluntatem, quae ex nolentibus volentes facit, humanasque voluntates agit insuperabiliter et indeclinabiliter » (4). Ergo aperte tradit, humanam voluntatem in statu naturae lapsae non posse gratiae interiori resistere.

Resp. S. Doctor in citatis locis loquitur de gratia efficaci, cuius maximam virtutem contra Pela-

(1) Io. 6, 45.

(2) De Praedest. Ss. c. 8.

(3) Vid. sup. n. 2.

(4) L. de pecc. merit. c. 9; L. de grat. Chr. c. 24 et 35; De corrept. et grat. cap. 12.

gianos defendit: nullibi autem hanc gratiam necessitantem nominat, et nullibi negat, hominem tali gratiae resistere posse; id tantum adseverat, Deum per gratiam suam efficere, ut actus salutaris certo quidem, sed tamen libere ponatur. Caeterum *S. Augustinum* docuisse, per gratiam liberum arbitrium non tolli, eumque etiam gratiam sufficientem admisisse, cui homines resistunt, allata iam testimonia commonstrant, totaque *S. Doctoris* de gratia doctrina infra fusius explanabitur.

Obi. 5.^a Gratia sufficiens est inutilis, quia nunquam sortitur effectum; est etiam perniciosa, quia ad hoc unum servit, ut hominem reum efficiat, et in culpam coniciat graviolem: ideo dicenda est Deo indigna, et non male videtur orasse, qui dicebat: A gratia sufficiente libera nos Domine.

Resp. Gratia sufficiens nonnisi ex vitio voluntatis humanae libere renitentis effectum non sortitur; dat enim gratia expeditam potentiam agendi, et vires operi ponendo pares, ita ut minime necessario suo effectui destituatur. Quapropter si effectum non habet, tantum in homine culpa est, qui non propter defectum gratiae, sed propter defectum consensus poenam incurrit. Hinc iure *Alexander VIII* sequentem propositionem damnavit: «Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, ita ut merito possimus dicere: a gratia sufficiente libera nos Domine.» Observandum porro est, non omnes theologos catholicos admittere, quod gratia sufficiens nunquam sortiatur effectum.

Nam Molinistae contendunt, gratiam sufficientem ex natura sua non differre ab efficaci, atque inde eandem gratiam, si ei resistat voluntas, manere inefficacem, et si ei consentiat voluntas, fieri efficacem. Ast variae theologorum sententiae in articulo sequenti fusius exponuntur.

§ 308.

IV. Gratiae efficacia non consistit in delectatione relative victrici ad sensum Iansenii.

Iansenius duplicem distinguit in voluntate delectationem, coelestem nimirum, quae ad bonum, et terrenam, quae ad malum trahit; asseritque, hanc duplicem delectationem unicum esse pondus, quo voluntas nostra, per peccatum infirmata et corrupta, necessario et indeliberate determinatur sive ad bonum, sive ad malum, ita ut impossibile sit, maiorem delectationem vinci a minori. Sententiam istam clare exponit lib. 4, c. 6, et 9; lib. 8, cap. 3 et 8. Verum haec doctrina Iansenii non solum falsa, sed et haeretica est, et contradictionibus scalet.

1. Falsum est, voluntatem semper sequi delectationem victricem, quia etiam per motiva timoris, ad agendum impelli potest: atque ita etiam gratia, quantumvis efficax, non semper in nobis operatur delectationem stricte sumptam, sed quandoque excitando timorem nos a malo retrahit, et, ad bonum trahit, ut Ss. Litterae docent. Nam Eccli. I, 27, dicitur: *Timor Domini expellit peccatum.* Ier. XXXII, 40. *Timorem meum dabo in corda*

eorum, ut non recedant a me (1). S. Augustinus l. de corrept. et grat. c. 5, clare contestatur, non per solam delectationem, sed etiam per correptionem, quae timorem, pudorem, vel dolorem producit, homines emendari; ait enim: « Non vis tua tibi vitia demonstrari; non vis, ut feriantur, fiatque tibi utilis dolor, quo medicum quaeras... quasi laudanda, vel indifferenter habenda sint vitia, ut neque laudentur neque vituperentur, aut vero nihil agat timor correpti hominis vel pudor vel dolor. » Ita etiam alii Patres frequentissime timorem ut efficacissimum medium laudant, quo iusti a peccatis retineantur, et peccatores convertantur. Hinc C. Tridentinum sess. 6, cap. 6, motum timoris inter illas dispositiones recenset, quae ad iustificationem disponunt, et sess. 14, c. 4 docet, attritionem ex gehennae metu conceptam donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsum. Falsum igitur est, quod Iansenius dicit, hominem semper et unice per coelestem, vel terrenam delectationem aut ad bonum, aut ad malum impelli.

2. Haereticam esse Iansenii de duplici delectatione necessitante doctrinam, facile probatur. Nam dogma catholicum, in S. Scriptura et Traditione fundatum, et ab Ecclesia definitum est, gratiam efficacem non esse necessitatem, nec tollere liberum arbitrium, sed hominem in actibus salutaribus vere liberum esse (§ 306). Huic vero dogmati e diametro opponitur Ian-

senii sententia, in qua efficacia gratiae repetitur ex delectatione coelesti indeliberata, voluntatem ad consensum necessitante; hac enim sententia statuta, libertas indifferentiae in actibus salutaribus penitus negatur. Ex hac sententia deductae sunt Iansenii propositiones: 2^a « Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur, » et 3^a « Ad merendum, vel demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. » Ambae autem hae propositiones ut *haereticae damnatae* sunt.

3. Posito Iansenii principio, *leges omnes vel plane frustraneae* sunt, vel prorsus *iniustae*. Aut enim coelestis delectatio, dum urget lex, in nobis superat terrenam, vel ab hac superatur. In priori casu *frustranea* est lex; cum enim physice necessarium sit, ut coelesti delectationi voluntas obsequatur, haec tunc ageret quod iustum est, et quod iniustum est devitaret, quamvis nulla lex daretur. In posteriori casu lex omnis non solum frustranea, sed prorsus *iniusta* est, quia tunc praecipit, quod nobis est physice impossibile, cum vigente delectatione terrena fieri minime possit, ut illi consentiamus, et peccatum viteamus. Eodem modo in systemate Iansenii omnes admonitiones, suasiones, minae, et promissiones inutiles redduntur: imo sublata libertate, omnes actiones morales, praemio vel poena dignae e medio tolluntur.

Nota. Si S. Augustinus in Expos. Epist. ad Galat. n. 49, scribit:

(1) Cf. Matth. 10, 28.

« Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est: » ipse loquitur de delectatione deliberata, quam libere sequitur homo, ut ex contextu patet. Hinc inde quidem S. Doctor loquitur de delectatione obiectiva, seu indeliberata, per quam voluntas excitatur et movetur, sed nullibi asserit, quod per illam voluntas necessitetur, quin imo hoc aperte negat, dum tract. 26 in Ioann. ait: « Trahit sua quemque voluptas; non necessitas, sed voluptas; non obligatio, sed delectatio... Videte, quomodo trahit Pater; docendo delectat, non necessitatem imponendo. » — Iansenium egregie confutarunt *Tournely, Billuart, Perrone* et alii.

ARTICULUS II.

Scholarum variae sententiae seu systemata.

§ 309.

1. In dogmatibus de gratia hactenus probatis omnes theologi catholici consentiunt; cum autem de modo quaeritur, quo praefata dogmata concipienda, et declaranda sint, ut internus eorum nexus pro humano capto conspicuus reddatur, in varias abeunt opiniones. Disputant enim inter se de modo, quo gratia efficax operatur, de modo, quo eadem cum libero arbitrio coniungitur, et de discrimine, quod inter gratiam efficacem et sufficientem intercedit. Hinc circa doctrinam de gratia varia enata sunt systemata, quae in scholis exposita, et tanto animorum aestu propugnata fuerunt, ut ipsi Pontifices romani vigentes controversias examinandas et diiudicandas susceperint. Celebres id-

circo habitae sunt sub *Clemente VIII*, et *Paulo V* Congregationes de *Auxiliis*, in quibus autem post multas discussiones, et disceptationes nihil decisum, sed a *Paulo V* declaratum fuit, utriusque partis litigantis sententiam in scholis catholicis tuto et impune, sed tamen sine damnatione alterius partis doceri posse, donec aliter a S. Sede decerneretur. Ex his patet, salva fide et sine erroris et temeritatis nota varias, quae circa doctrinam de gratia propugnatae in scholis catholicis fuerunt opiniones defendi posse, dummodo dogmata intacta maneant, et intemerata fide teneantur.

2. Inter dissentientes scholarum opiniones, praecipue recensenda sunt systemata *Thomistarum*, *Augustinianorum*, *Molinistarum* et *Congruistarum*. Praecipuum vero inter haec systemata discrimen in eo consistit, quod *Thomistae* et *Augustiniani* propugnent gratiam *ab intrinseco efficacem*; *Molinistae* et *Congruistae* dicant gratiam *ab extrinseco efficacem*. Notandum porro est gratiam dici *ab intrinseco efficacem*, quando infallibilis eius cum effectu connexio in ipsa gratiae natura fundatur, ita ut non idcirco gratia efficax fiat, quia ei homo consentit, sed ideo homo consentiat, velit et agat, quia gratia efficax est: *ab extrinseco* autem efficax gratia vocatur, quando infallibilis eius cum effectu connexio non ex gratiae natura repetitur, sed ex aliqua causa gratiae extrinseca, ex. gr. ex praevisione consensus humanae voluntatis. Ast systematibus iam enumeratis *quintum* addere licebit,

quod priora inter se aliquo modo conciliare, et in se unire nititur.

Nota. Consentiendum iis non est, qui omnem de praefatis scholasticorum opinionibus et disputationibus tractatum e scholis eliminatum volunt. Nam qui celeberrima a theologis exarata et propugnata de gratia systemata penitus ignorat, aut non recte intelligit, vix Theologi dogmatici nomen meretur. Fatemur quidem doctrinam de gratia per nullum systema theologicum ita dilucidari posse, ut ex omni parte perfecte intelligatur; operationes enim Entis infiniti, per infinitam sapientiam et omnipotentiam invisibiliter agentis a mente limitata perfecte comprehendere non posse, recta Philosophia docet: negari tamen nequit, theologica systemata sine studio partium diligenter perpensa, et ad invicem collata magnam ipsis dogmatibus lucem affundere, et contra Rationalistarum, qui cunctis misteriis fidem detrectant, aliorumque adversariorum insultus valida arma suppeditare. Haud supervacaneum igitur, sed valde proficuum est, ut in Theologia dogmatico-polemica dicta systemata non solum historice enumerentur, sed etiam explicentur, atque examinentur, ut solidum de iis iudicium ferri possit. — Ad systemata autem de gratia rite diiudicanda sequens regula statui potest: systema eo praestantius habendum est, quo magis fini suo congruit, quo clarius nempe in ipso tum efficacia gratiae, tum libertas hominis vin-

dicatur, internus utriusque nexus manifestatur, et ratio assignatur, ob quam salutaris effectus modo sequitur, modo non sequitur.

§ 310.

Systema Thomisticum.

Thomistarum sententiam, si non invenit, tamen explicavit uberius et expolivit *Dominicus Bannes* saeculi XVI theologus ex Ordine praedicatorum. Qui hanc sententiam amplectuntur, ideo *Thomistarum* nomine veniunt, quia se in omnibus *S. Thomae* doctrinam tradere contendunt. Iuxta huius angelici Doctoris principia *gratiae efficaciam* explicare, *libertatem* hominis vindicare, *discrimenque gratiae sufficientis ab efficaci* assignare nituntur.

1. Deus, qui, sicut omnia creavit, ita etiam omnia conservat et gubernat, recte dicitur prima causa movens omnium quae sunt et fiunt, atque ideo etiam omnium volitionum et operationum humanarum (1). Deus ergo creaturis non solum potentiam agendi tribuit, sed quando potentia in actum transit, Deus etiam huius actus est prima causa movens (2). Sicuti ergo non sufficit, ut instrumentum virtutem, seu aptitudinem ex. gr. incidendi etc., habeat, sed etiam ab artifice applicari debet, ut incisio fiat; ita etiam non sufficit, ut potentia volendi et agendi a Deo collata sit, sed ulterius requiritur, ut potentia ista ab eodem Deo tanquam prima rerum omnium causa movente ad actum applicetur. Hinc ad quemlibet a-

(1) S. Thom. 1 2, q. 109, art. 1.

(2) L. 3, c. Gent. c. 82.

actum necessaria est *praemotio physica*, seu actio divina, per quam potentia rebus creatis indita modo naturae agentis consentaneo ad actum applicatur. Haec praemotio physica necessaria est ad actus naturales, et multo magis ad actus supernaturales, quos homo per vires naturales ponere nequit, atque ideo potentiam supernaturaliter agendi in statu naturae lapsae a Deo per merita Christi obtinere debet, ut patet ex tractatu de necessitate gratiae. Quotiescunque ergo actus bonus in ordine supernaturali ponitur, Deus est causa prima illius actus quia per praemotionem physicam ita movet et dirigit hominem, ut actus salutaris ab ipso perficiatur. Hinc gratia efficax per praemotionem physicam operatur velle et perficere, ipsum consensum voluntatis producit, et actum salutarem, ad quem conceditur, certo et infallibiliter producit (1). Ex his autem sequitur, quod gratia sit *ab intrinseco* efficax; sicut enim primaria causa non potest dependere a secundaria, sed haec ab illa dependet, sic etiam efficacia gratiae non potest dependere a consensu voluntatis, sed consensus voluntatis dependet ab efficacia gratiae; seu gratia non fit efficax, quia consentit homo, sed homo consentit, quia gratia est efficax.

2. Deus, dum gratiam efficacem elargitur, non solum vult, ut actus salutaris ponatur, sed simul etiam vult, ut actus libere ponatur, quia ab aeterno decrevit, ho-

minem per moralitatem, quae actiones liberas exposcit, ad felicitatem tendere debere. Cum autem voluntas Dei omnipotens sit et efficacissima, ipsa actio divina quae praemotio physica dicitur, non solum efficit, ut actus salutaris ponatur, sed etiam efficit, ut libere ponatur. Tantum ergo abest, ut praemotio physica libertatem tollat vel imminuat, ut potius eandem certo et infallibiliter efficiat (2). Perperam contra hanc doctrinam argumenta rationalia producuntur. Ipsa enim sana ratio cognoscit, hominem non sibi metipsi libertatem dedisse, sed eam a Deo accepisse. Liberum arbitrium est itaque ens contingens, quod sicut caetera entia contingentia continuo, seu in quolibet momento a Deo conservari et gubernari, seu ad finem suum dirigi debet. Quis ergo absonum declarabit dicere, Deum, dum per gratiam efficacem actum salutarem producit, homini in eodem actu etiam libertatem conferre posse et velle, cum eundem actum tum bonum, tum liberum esse velit?

3. Praeter gratiam efficacem quae liberum consensum operatur in nobis, datur etiam *gratia sufficiens*, quae veram bene operandi potentiam voluntati confert, ab actu tamen seiunctam (3). Haec autem gratia recte vocatur et vere est *sufficiens*, quamvis ad actu agendum requiratur altera efficax. Sicuti enim iuxta proprium et communem loquendi modum ignis dicitur sufficiens ad combu-

(1) S. Thom. 1 2, q. 10, art. 4, ad 3.

(2) S. Thom. 1, q. 19, art. 8; et q. 83, art. 1.

(3) S. Thom. Lect. 2 in cap. 3 Ep. ad Ephes.

rendum, licet ultra debeat applicari subiecto combustibili; et panis dicitur sufficiens ad nutriendum, quamvis praeterea debeat masticari, deglutiri et digeri; ita cum dicitur, gratiam esse sufficientem ad bene agendum, ista phrasis in sensu proprio et secundum communem loquendi modum non significat, ad actu agendum nihil aliud requiri, sed tantum, quod sine quavis alia virtute eiusdem ordinis conferatur nobis sufficiens facultas bene agendi, si velimus. Quamobrem homo hanc gratiam consecutus sic iam habet bene agendi facultatem, ut, si non agat, non ideo fiat quia non potest, sed quia non vult. Verum equidem est, hominem, ut actu bonum velit, indigere gratia efficaci; sed haec semper sequitur gratiam sufficientem, nisi huic resistat voluntas humana. Deus enim quantum est ex se paratus est omnibus, qui habent gratiam sufficientem, dare efficacem, nec eam ulli denegat nisi propter culpam, quae saltem ordine et natura praecedat subtractionem gratiae. Hoc clare docet *S. Thomas* (1): haec eadem est doctrina *C. Tridentini* dicentis: *Deus, nisi homines illius gratiae defuerint, sicut coepit opus bonum, ita perficiet, operans velle et perficere* (2).

Nota 1. Declaratum systema maxime commendatur auctoritate *S. Thomae*, quem Scholae angelici Doctoris nomine insignierunt, et ipsi Rom. Pontifices magnis encomiis extulerunt. Summa systematis thomistici principia a

nullo negari posse videntur, qui admittit Deum omnium entium contingentium non solum auctorem, sed et conservatorem et gubernatorem esse, praecipue si attendatur id, quod cum *S. Augustino* *S. Thomas* docet, nempe Deum omnia entia contingentia cognoscere non quia sunt, sed omnia esse, quia Deus ea cognoscit (3); ex his enim principiis sequitur, omnem potentiam et omnem actum, ipsamque libertatem quae cum actibus humanis coniuncta est, a Deo prima causa movente repeli debere. Atque haec principia etiam ordini supernaturali applicanda esse, patet ex verbis Apostoli, Rom. XI, 36; Phil. II, 13. Mirum porro videri debet, non paucos theologos de eo vel maxime indignari, quod *Thomistae* praeter gratiam sufficientem, quae potentiam ad agendum confert, ad actum salutarem etiam gratiam efficacem requirant, cum tamen omnes theologi catholici ad opus salutare praeter gratiam praevenientem seu excitantem, etiam adiuvantem seu cooperantem necessariam esse profiteantur; inter *Thomistas* autem complures asserant, gratiam sufficientem cum excitante, et efficacem cum adiuvente recte comparari.

Nota 2. Nonnulli putarunt, systema thomisticum *C. Tridentino* adversari, quasi posita praemotio-
ne physica declarari non possit, quomodo liberum arbitrium a gratia motum et excitatum possit *dis-sentire si velit*. At *Thomistae* respondent, hoc quidem intelligi non

(1) 1 Dist. 40. q. 4. art. 2.

(2) Sess. 6. cap. 13.

(3) § 57, n. 2.

posse *in sensu composito*, bene autem *in suo systemate* admitti *in sensu diviso*. « Quemadmodum enim, ait *Cl. Gazzaniga* (1), eum dico: Avis in ramo quiescens volare potest, id non intelligitur, *in sensu composito*; quasi simul in ramo quiescere et volare possit, sed *in sensu diviso*, nempe quod avis in ramo quiescens veram habeat potentiam volandi, divisim tamen a quiete; ita non alio modo intelligitur, hominem motum et excitatum a Deo dissentire posse *in sensu diviso*, et non *in sensu composito*. » — Caeterum nonnulli observarunt, in doctrina Thomistarum optime quidem dogmata catholica de gratia et libero arbitrio enunciari, et demonstrari; nexum vero istorum dogmatum indigitari dumtaxat, non autem explicari, quoniam non declaratur modus, quo Deus, dum per prae-motionem physicam actum salutarem efficit, simul etiam libertatem in eodem actu confert: hinc quidam, licet principia Thomistarum maxime venerentur, in ipsorum tamen adsertionibus veri nominis systema ad nexum gratiae et liberi arbitrii explicandum agnoscere recusant.

§ 311.

Systema Augustinianorum.

Dogmata catholica de gratia, quae *S. Augustinus* contra Pelagianos et Semipelagianos invicte propugnavit, ipsaque Ecclesia definivit, omnes orthodoxi theologi credunt, tradunt et defendunt. Extiterunt autem theologi, qui, *S.*

Augustino duce, nexum quoque qui inter dogmata observatur, pro captu humano explicare conati sunt, ea, quae *S. Doctor* sparsim de gratia et libero arbitrio disputavit, operose colligentes et in systema redigentes, *Augustiniani* propterea in specie dicti. Quamvis vero inter hos ipsos divergentes hinc inde opiniones inveniantur; plerique tamen, duce potissimum *C. Laur. Berti*, in sequentibus fere conspirant, dum de *gratia efficaci*, de *libero hominis arbitrio in actibus salutaribus*, et de *gratia sufficiente seu inefficaci* disse-runt.

1. Quia per peccatum originale intellectus hominis ignorantiae tenebris obscuratus, et voluntas eiusdem infirmata, ac per concupiscentiam corrupta fuit; idcirco pro homine lapso non sufficit *gratia conditoris*, sed necessaria est *gratia Redemptoris*, quae id efficit, ut intellectus propulsa ignorantia illuminetur, et voluntas devicta concupiscentia ad bonum inclinetur, istudque velit et perficiat. Haec igitur gratia est *ab intrinseco* efficax, quia consensum voluntatis producit, et certo ac infallibiliter operatur velle et perficere. Quamobrem si Deus absoluto decreto vult, actum salutarem ab homine poni, talem ipsi confert gratiam, per quam ignorantia et concupiscentia vincuntur, intellectus illustratur, et voluntas ita ad bonum inclinatur, ut non quidem necessario, sed tamen certo et infallibiliter istud eligat et perficiat. Et sic patet, quomodo Deus per gratiam, quam impertitur, indeclinabiliter, et insuperabiliter

(1) De gratia P. I. Diss. 5. cap. 5, n. 249, etc.

effectum, quem intendit semper consequitur.

2. Per gratiam efficacem libertas a necessitate non solum non tollitur, sed potius promovetur. Recte enim cum S. August. (1) scholastici dicunt, liberum arbitrium esse radicaliter in intellectu, et formaliter in voluntate, quia iuxta commune adagium, nihil est volitum nisi cognitum. Necesse autem est, ut omnis potentiae seu facultatis obiectum quid positivi sit; nam id quod est mere negativum seu nihilum, non potest esse obiectum potentiae seu facultatis, cum ad nihilum faciendum potentia non requiratur, imo ne cogitari quidem possit. Certum igitur est, obiectum intellectus esse *verum*, quod is cognoscere potest, et liberae voluntatis obiectum esse *bonum*, quod ipsa diligere et eligere valet. Ex his porro inferendum est, liberum arbitrium eo perfectius esse, quo perfectius intellectus verum cognoscit, et quo magis voluntas in bonum inclinatur; et sicut falsum cognoscere posse, non est perfectio intellectus, sed defectio, ita malum seu peccatum quod iuxta S. Augustinum in mera privatione consistit (2), non est perfectio liberae voluntatis, sed libertatis defectus. Ideo doctrina catholica dicit, per peccatum originale liberum arbitrium non quidem extinctum, sed tamen attenuatum et inclinatum fuisse, quia intellectus obscuratus et voluntas infirmata et corrupta fuit. Ast gratia Redemptoris, quae et medicinalis dicitur, praefata liberi arbitrii impedimenta tollit ac vincula solvit, quia intellectum

illustrando ignorantiam propellit, et suavi delectatione voluntatem ad bonum inclinando concupiscentiam vincit. Tantum ergo abest, ut gratia efficax liberum arbitrium adimat, ut potius impedimenta tollendo et vincula solvendo, istud pristino vigori restituat, et eo perfectius reddat, quo magis cognitionem veri, et amorem boni promovet (3).

3. Ut intelligatur, quomodo gratia modo sit efficax, modo autem maneat inefficax, considerandum est, varios esse gradus concupiscentiae ex una, et gratiae ex altera parte. Tunc nempe gratia est efficax, si gradus gratiae maiores sunt, quam gradus ignorantiae et concupiscentiae; tunc enim voluntas sublati impedimentis, seu vinculis solutis, libere delectationem victricem sequitur, et actus salutaris ponitur. — Ast si gradus gratiae minores sunt, quam gradus ignorantiae et concupiscentiae, per impedimenta seu vincula, quae remanent, voluntas retinetur, quominus gratiam sequatur, quae ideo *inefficax* manet, et *sufficiens* dicitur. Haec enim gratia dat quidem posse, sed non velle, et quamvis aliquo modo intellectum illustret et voluntatem moveat, motiones tamen istae a motibus concupiscentiae vincuntur. Contingere porro potest, ut gratia eadem, quae in uno homine manet inefficax, in altero, in quo gradus ignorantiae et concupiscentiae minores sunt, efficax reddatur. Ita pariter eadem gratia efficax esse potest ad leve opus bonum perficiendum, non autem ad gravem tentationem superandam.

(1) L. 10 de Trin. cap. 3.

(2) § 199.

(3) Cf. Io. 3, 20. 1 Cor. 3, 7.

Nota 1. Hoc systema maxime innititur auctoritati S. Augustini, cuius doctrina de gratia tum a Rom. Pontificibus, tum a Conciliis approbata et commendata fuit. Et certe in dogmatibus de gratia, a S. Augustino propugnatis, et ab Ecclesia definitis omnes theologi catholici consentiunt; ast nonnulli contendunt, illos, qui se *Augustinianos* nominant, non semper genuinam S. Doctoris sententiam sequi, sed in suis declarationibus et deductionibus multa ex proprio ingenio immiscere, quae perperam S. August. adscribuntur. Nimis temere autem iudicarunt, qui Augustinianorum systema *Baianismum* et *Iansenismum redivivum* appellarunt. Hos refutarunt Card. Norisius in Ianseniani erroris calumnia sublata, et Cl. Berti (1). Imo Innocentius XII ad reprimendam audaciam eorum, qui Thomistas et Augustinianos theologos Ianseniani erroris insimulant, in Brevi Apostolico dato anno 1694 ad Episcopos Belgii haec opportune mandavit: « Ad extinguenda theologorum iampridem inter se excitata dissidia, fraternitatibus vestris iniungimus, ne ulla ratione quempiam vaga ista accusatione, et invidioso nomine Iansenismi traduci, aut nuncupari sinatis, nisi prius suspectum esse legitime constiterit, aliquam ex his quinque damnatis Iansenii propositionibus docuisse, aut tenuisse. »

Nota 2. Augustiniani dicunt; se delectationem admittere moraliter tantum determinantem; verum adversarii reponunt, etiam per hanc moralem determinatio-

nem, quae indeclinabiliter et inperabiliter actum bonum producit, et cui nunquam humana voluntas resistit, potentiam dissentendi extingui, libertatem tolli, et non moralem tantum, sed et physicam et absolutam necessitatem induci, quia absolute fieri non potest, ut vires superiores ab inferioribus vincantur. — Sed Augustiniani respondent, quod dicta indeclinabilitas, et infallibilis positio actus ipsum actum comitetur, et non coarctet potentiam dissentendi. Neque contradictio ulla in hoc invenitur, quod actus certo et infallibiliter, et tamen libere fiat, ita ut potentia ad oppositum non excludatur. Nam etiam vir sanae mentis, et probae indolis certo et infallibiliter non vult nudo corpore per plateas incedere, vel oculos sibi effodere, vel mortem sibi inferre. Quis autem negabit, eidem viro libertatem indifferentiae, et physicam potentiam circa eosdem actus inesse, qui certo et infallibiliter non contingunt? Eodem igitur modo gratia efficax, seu delectatio victrix certo et infallibiliter actum salutarem producit, et tamen libertatem indifferentiae non laedit, et potentiam dissentendi non tollit.

§ 312.

Systema Molinistarum.

Ludovicus Molina celeberrimus saeculi decimi sexti theologus et Societate Iesu, putans, eorum sententiam, qui gratiam ab intrinseco efficacem propugnant, nimis difficultatibus obnoxiam esse, contrariam viam ingressus systematis novi auctor extitit. Iuxta hoc sy-

(1) De disc. theol. l. 14, c. 8, prop. 4.

stema gratia non est *ab intrinseco* efficax, sed fit efficax *ab extrinseco*, nempe a consensu voluntatis libere dato; nam secundum *Molinam* non ideo consentit voluntas quia gratia est efficax, sed ideo gratia fit efficax, quia voluntas consentit. Evidentissime in hoc systemate vindicatur libertas hominis a gratia moti et excitati, quia eius liberum arbitrium huiusmodi motionibus gratiae vel consentire, vel resistere potest. Prompta est etiam responsio, dum quaeritur, quare gratia modo efficax sit, modo inefficax, seu mere sufficiens maneat? respondetur enim, id pendere ex consensu voluntatis dato vel negato, quia gratia, quae semper eiusdem est naturae, efficax est, dum voluntas consentit; inefficax seu sufficiens manet, dum consensus voluntatis negatur. — Dum autem quaeritur, quomodo, si gratiae efficacia a libero voluntatis consensu pendet, fieri possit, ut Deus, quae vult, in nobis certo et infallibiliter operetur; *Molina* id fieri respondet *per scientiam mediam*, qua Deus actus nostros conditionate futuros, liberos et contingentes ante omne decretum infallibiliter cognoscit. Quippe vi huius scientiae Deus cognoscit, cuinam gratiae homo certo quidem, sed tamen omnino libere consensurus sit: quapropter si Deus misericors vult, actum salutarem ab homine poni, talem isti gratiam elargiri decernit, cui eius voluntatem certo consensuram esse praevidet: quae autem ita conceditur gratia, efficax est, et tam infallibiliter certum est, eam effectum esse habituram,

quam infallibiliter certum est, falli non posse Dei praescientiam.

Nota 1. Maxima difficultas, quae systematibus Thomistarum et Augustinianorum opponitur, ex eorum sententia petitur, qua dicunt, gratiam, quam *sufficientem* appellant, nunquam effectum sortiri, nisi gratia vel alterius naturae vel maioris gradus accedat. Contrariam sententiam propugnant *Molinistae*, asserentes, eandem gratiam hincinde consentiente voluntate efficacem fieri, hincinde resistente voluntate inefficacem manere. Talem gratiam dari, probant ex S. Scripturae et Ss. Patrum testimoniis § 307 citatis. His rationes theologicas addunt. Nam, aiunt, ex sensu intimo, ex quo omnes pro hominis libertate argumentum petunt, frequentissime omnino evidenter cognoscimus, quod gratiae, seu inspirationi divinae aut consentire, aut resistere possimus. Christus ipse docet, idem semen iuxta qualitatem terrae modo fructum ferre, modo sterile manere (1): nec refert, quod per semen verbum Dei exterius praedicatum intelligatur, quia cum hoc semper gratia interna coniuncta, est sine qua nullibi fructum ferre posset. Praeterea iuxta doctrinam catholicam homo etiam sine speciali Dei auxilio opera bona ordinis naturalis perficere potest, et aliquando perficit. Per gratiam autem divinam iustifican-tem et actualem, quae nulli iusto, urgente praecepto, negatur, id quod naturae quoad opera salutaria superioris ordinis deest, suppletur. Num ergo auxilia super-

(1) Luc. 8, 5 etc.

naturalia, nempe gratiae sufficientes fructu suo semper destituentur, dum vires naturales suo haud semper destituuntur? — Denique appellari potest etiam ad communem Fidelium sensum, quibus intime persuasum est, gratias et inspirationes omnes a Deo sibi conferri, non ut mandata divina observare dumtaxat possint, sed ut actu illa observent. Solent propterea viri pii seipsos negligentiae accusare, quod cum accepta divina gratia ea pietatis opera non exercuerint, quae actu exercere poterant, et alii cum eadem gratia certo exercuissent. Concionatores quoque, Ascetae et Confessarii omnes continuo clamitant, ad gratias et inspirationes divinas non solum probe attendendum, sed illis etiam fideliter obtemperandum esse. Utilitas autem talium exhortationum vix intelligi potest, si non dantur gratiae, quarum efficacia, vel inefficacia a consensu voluntatis libero dato vel negato dependet. Nam si conceduntur gratiae ab intrinseco efficaces, quae propria virtute liberum voluntatis consensum producant, non opus est, ut fideles ad istum excitentur, quia certo et infallibiliter eum non denegant. Si autem conferuntur gratiae sufficientes, quae nunquam cum salutari operatione coniunguntur, incassum fideles admonentur, ut per promptum consensum acceptam gratiam fructiferam reddant. — Gravissimae ergo rationes suadent, admittendas esse gratias interiores et supernaturales, quae libero voluntatis consensu dato efficaces fiunt, eodem vero negato inefficaces manent.

Nota 2. Non defuerunt, qui *Molinae* doctrinam erroris Semipelagiani insimularent. Ast eam semipelagianam, seu fidei catholicae contrariam non esse, patet ex eo, quia in Congregationibus *de Auxiliis* diu examinata, solerter discussa, nunquam autem a S. Sede damnata fuit, ut declaravit *Innocentius X* solemnī decreto an. 1684 edito. — Maxima autem difficultas, quae systemati *Moliniano* opponitur, inde petitur, quod in isto gratia ab intrinseco efficax, seu gratia, quae ipsam voluntatem salutariter convertit, ad bonum potenter inclinat, et consensum infallibiliter producit, penitus negetur, quam tamen S. Scriptura tum dictis, tum exemplis ostendit, et quam S. *Augustinus* contra Pelagianos clarissime propugnavit. Hac de causa non solum Thomistae et Augustiniani, sed etiam alii gravissimi theologi illud admittendum non esse censuerunt. Ipse Card. *Bellarminus* l. 4 de grat. et lib. arb. c. 12 doctrinam *Molinae* nedum S. *Augustino*, sed etiam Ss. Scripturis aperte repugnare affirmavit; et *Claudius Aquaviva* Praepositus generalis Societatis Iesu anno 1613 systema pure *Molinisticum* docere et propugnare prohibuit.

§ 313.

Systema Congruistarum.

Ad praecavendas magnas difficultates, quae *Molinae* systemati opponebantur, *Cl. Suarez* eximius Societatis Iesu theologus, aliud systema construere, seu potius illud *Molinae* mitigare, et emendare nisus est. Duplicem ideo

gratiam distinxit, unam *congruam* alteram *incongruam*. Prior congrua dicitur, quia est *accomodata* indoli, inclinationibus et aliis circumstantiis illius, qui eam recipit, et in quibus Deus per scientiam mediam ab aeterno praevidit, ipsum infallibiliter consensurum esse; ex quo sequitur, hanc gratiam congruam semper efficacem esse. Posterior incongrua dicitur, quia non est satis accomodata indoli, inclinationibus et aliis circumstantiis, in quibus versatur is, qui eam recipit, ut ab illo consensum obtineat, et ideo non est nisi sufficiens. Posita hac distinctione, Suarez accuratius, divinaeque Scripturae et Ss. Patrum effatis conformius *efficaciam gratiae* ostendere, *libertatem* hominis in actibus salutaribus vindicare, et *discrimen gratiae efficaciis et sufficientis* declarare studuit.

1. Imprimis Suarez statuit, Deum per voluntatem antecedentem salvandi omnes praeparasse omnibus tales gratias, quae per consensum voluntatis efficaces fieri possunt, et ad salutem sufficiunt. Si autem Deus indeclinabiliter, et insuperabiliter vult actum salutarem, tunc ipsas circumstantias ita ordinat, ut si a gratiae tribuendae congruae, et gratiam indoli hominis attemperat, eamque in talibus circumstantiis congruis largitur, in quibus humanam voluntatem libere consensuram esse, ope scientiae mediae infallibiliter cognoscit. Manifestum igitur est, Deum ordinando circumstantias, et gratiam congruam largiendo, ipsum voluntatis consensum producere, et actum salutarem infal-

libiliter sequi, quia praescientia Dei falli non potest.

2. Libertas hominis in actibus salutaribus posito hoc systemate clarissime elucet. Gratia enim talis asseritur, quae nullatenus ex intrinseca sua virtute liberum arbitrium necessitet, cum eadem gratia in aliis circumstantiis minus congruis inefficax maneret. Circumstantiae porro in consensum quidem hominis influunt, sed eidem necessitatem non inferunt; nam etiam negotiator, qui ad evitandum naufragium merces in mare proicit, iuxta omnes liberam actionem ponit. Et licet ex suppositione praescientiae divinae necesse sit necessitate absoluta gratiam, quam Deus cum praevisione boni exitus decernit, esse producturam effectum; haec necessitas est tantum consequens, orta nimirum ex praescientia infallibili, quae liberam voluntatis determinationem supponit: atqui necessitas consequens est amica libertatis; ergo libertas nullatenus labefactatur sub potenti motione gratiae efficaciis.

3. Discrimen inter gratiam efficacem et sufficientem in hoc systemate non petitur a solo consensu dato vel negato, sed iste consensus etiam dependens statuitur a circumstantiis congruis, vel incongruis. Cum autem Dei sit circumstantias ordinare, et gratiam suam in circumstantiis congruis potius, quam incongruis conferre, consensum ipsum, et actum salutarem operationi divinae, et speciali Dei beneficio, quod nemini debetur, adscribere oportet. Inde ~~ita~~ clarius apparet, quo-

modo homo non seipsum discernat, sed a Deo discernatur, quia gratia efficax est, si in circumstantiis congruis confertur, inefficax autem, seu mere sufficiens manet, si in circumstantiis minus congruis conceditur.

Nota. Systema a *Suarez* propositum a multis magno applausu receptum, et a citato *Claudio Aquaviva* commendatum fuit; ast etiam graves difficultates contra illud motae sunt. Ab omnibus quidem concessum est, Deum pro infinita sua bonitate et sapientia etiam circumstantias ita ordinare, ut in electorum salutem dirigantur (1). Nimis autem procedunt, qui docent, Deum, ut gratiam suam efficacem reddat, et effectum, quem intendit, obtineat, semper ad circumstantias attendere, istas ordinare, et in circumstantiis congruis gratiam conferre debere, quasi virtute non polleret, immediate in voluntatem humanam agendi, eam convertendi et in bonum inclinandi. Tali principio statuto, gratia ab intrinseco efficax penitus negatur, et ipsa omnipotentia Dei restringi videtur. Aliter sensit et docuit *S. Augustinus*, qui in *Enchir.* c. 98 dicit: « Quis tam impie desipiat, ut dicat, Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non posse convertere? » — Etiam experientia systemati *Congruistarum* contraria est; videmus enim in iisdem omnino circumstantiis effectus sibi ipsis oppositos: ex duobus latronibus cum Christo in cruce pendentibus unus converti-

tur et salvus fit, alter induratur et perit: videmus aliquos in circumstantiis maxime congruis propria voluntate perdi, ut *Iudam*; alios contra in circumstantiis omnino incongruis efficaci gratia converti ut *Paulum*.

§ 314.

Collatio systematum expositorum.

Operae pretium est, ut systemata declarata invicem conferantur, atque inde cognoscatur, in quibus sibi invicem opponantur, et in quibus conveniant.

1. Primarium inter recensita quatuor systemata discrimen in explicanda gratia efficaci consistit. *Thomistae* enim et *Augustiniani* gratiam ab intrinseco efficacem defendunt; *Molinistae* vero et *Congruistae* contendunt, gratiam esse ab extrinseco efficacem. Ex his facile colligitur, efficaciam gratiae clarius proponi a *Thomistis* et *Augustinianis*, quam a *Molinistis* et *Congruistis*, quia ex illorum systematibus manifeste apparet, ipsum consensum hominis esse donum Dei, Deum operari velle et perficere, ac gratiam omnipotentissimam esse ita ut omnem cordis duritiam vincat, et ex nolentibus volentes faciat. — Libertas autem hominis in actibus salutaribus facilius intelligitur in systemate *Molinistarum* et *Congruistarum*, quam in systematibus *Thomistarum* et *Augustinianorum*, quia iuxta illorum sententiam gratia tunc tantum efficax fit, cum consentit voluntas, quo consensu negato eadem gratia inefficax manet. Haec sententia communi hominum sensui magis arridet. Gra-

(1) Rom. 8, 28.

tiam sufficientem dari, eamque agendi potentiam conferre, omnes admittunt. Ast iuxta duo priora systemata potentia agendi, quae per gratiam sufficientem confertur, nunquam in actum transit, sed semper iuxta *Thomistas* gratia alterius naturae, et iuxta *Augustinianos* validiori gratiae gradu opus est, ut ab homine consensus praestetur, et actus salutaris sequatur. Etiam iuxta *Congruistas* gratia in circumstantiis incongruis collata nunquam effectum consequitur, quia pro sua efficacia circumstantias congruas exposcit. Igitur in systemate dumtaxat *Moliniano* gratia pro capto humano, et iuxta etymologiam vocis vere sufficiens adstruitur, quia in hoc tantum systemate docetur, eandem natura et indole gratiam efficacem fieri, si voluntas consentit, vel inefficacem manere, si voluntas resistit.

2. Systemata *Thomistarum* et *Augustinianorum* reipsa sibi non opponuntur, sed gratiam sub vario respectu consideratam explicant. *Thomistae* gratiam in sua causa, seu in Deo a quo conceditur, considerant, et operationem divinam explicare nituntur: generali quippe principio innixi, Deum in ordine naturali et supernaturali primam esse causam moventem, tum potentiam agendi, tum ipsum actum, imo et libertatem in actu divinae operationi adscribunt; ultro autem sententur, Deum, dum gratiam confert, agere, seu omnipotentiam suam applicare modo naturae humanae consentaneo. Hunc porro explicant *Augustiniani*, qui gratiam in homine considerant,

et quid supernaturalis operatio divina in anima hominis efficiat, declarare student. Naturae enim humanae rationali et liberae maxime consentaneum est, ut ad agendum incitetur proponendo motiva, et removendo obstacula, illustrando intellectum, et movendo voluntatem, quod utrumque praestat gratia Redemptoris iuxta systema *Augustinianum*. Neque ab hoc systemate multum distare videtur sententia *Congruistarum*, qui efficaciam gratiae ex circumstantiis congruis repetunt. Nam circumstantiae, ut in naturam rationalem et liberam salubriter influant, et gratiae, quae illi ad actum salutarem confertur, congruae sint, vix aliter intelligi possunt nisi tanquam media quibus vel remote vel proxime cognitio boni ex parte intellectus, aut dilectio boni ex parte voluntatis promoveatur, aut impedimenta et obstacula boni removeantur. Multis ideo *Congruistae* gratiam ab intrinseco potius, quam ab extrinseco efficacem propugnare videntur. Negari saltem non potest, multa esse in quibus allata tria systemata conveniunt.

§ 315.

Systema ultimum,
seu systematum declaratorum synthesis.

Si homines ingenio et veritatis amore praestantes inter se dissentiant, et altercantur, saepissime contingit, ut variae quas propugnant sententiae sub aliquo respectu verae, sub alio autem falsae sint, atque in eorum medio veritas inveniat. Simile iudicium etiam de theologis oeconomiam

gratiae per varia systemata explicantibus haud immerito fertur. Constat enim, pro quolibet systemate stetisse viros, doctrina et pietate conspicuos, ac de Ecclesia optime meritos. Ab omni igitur prudentia et charitate recederet, qui asserere non vereretur, aut unam aut alteram istorum theologorum partem a veritate poenitus aberrasse, argumenta nullius ponderis pro re sua adduxisse, et nonnisi falsas spuriasque opiniones propugnasse. Tam temerarium iudicium eo minus ferre licet, quo certius constat, ipsam Ecclesiam neutram theologorum partem iudicio suo reprobasse. Censendum potius est, in quolibet systemate talia inveniri, quae vera sunt, et ad oeconomiam gratiae explicandam idonea, atque idcirco ex istorum collectione, seu ex systematum synthesi illum dogmata gratiae conciliandi modum inveniri posse, qui veritati magis appropinquaret. Hac de causa celebres theologi, ut *Card. Norisius*, *Alphonsus Moynius*, *Isambertus*, praecipue vero *Honoratus Thournely* ex variis systematibus illas adoptarunt sententias, quae minoribus difficultatibus obnoxiae ac veritati magis conformes esse videntur, et ex illis novum systema construxerunt, in quo dogmata de gratia efficaci et sufficienti, ac de libertate hominis in actibus salutaribus sequenti fere modo declarantur.

1. Admittenda est duplex gratia efficax, una ab intrinseco efficax, quae efficit, ut libera hominis voluntas consentiat; altera

ab extrinseco efficax, quae ideo effectum sortitur, quia libera hominis voluntas ipsi consentit. Existere gratiam ab intrinseco efficacem *Thomistae* et *Augustiniani* invictis probant argumentis (1). Ast etiam *Molinistae* sat solidis argumentis probant, existere gratiam ab extrinseco efficacem, quae nulla alia superaddita gratia ideo effectum sortitur, quia voluntas consentit (2). Cum neutrum systema ab Ecclesia reprobatum sit catholice affirmari potest, existere gratiam ab intrinseco efficacem, et catholice pariter affirmari potest, existere gratiam ab extrinseco efficacem. Istaе autem duae sententiae, quae in nominatorum theologorum systematibus sibi oppositae videntur, facile conciliantur dicendo, utramque gratiam existere tam ab intrinseco, quam ab extrinseco efficacem, et modo hanc, modo illam a clementissimo Deo concedi. Hac conclusione admissa, gravissimae difficultates evitantur, quae, ut iam vidimus, praefatis systematibus opponuntur.

2. Gratia sufficiens ea ipsa est, quam *Molinistae* ab extrinseco efficacem appellant; haec enim efficax fit, si voluntas consentit, inefficax autem manet, si voluntas resistit. Gratia autem ista, si consideretur quatenus ad actum salutarem et ad salutem hominis ordinatur, vere sufficiens est, et quidem proxime ac remote. Ipsa etenim praecepta et opera pietatis distinguere oportet; alia enim sunt facilia, quae nullam, vel parvam habent sive ex obiecto & sive ex tentatione, aliisve circumstantiis dif-

ficultatem, uti sunt primo quidem oratio, seu mentis ad Deum elevatio et divini auxilii imploratio, dein etiam levis mortificatio, aut exiguus charitatis actus; alia vero opera sunt *ardua* et *difficilia* quae vel ratione obiecti, vel ob graves tentationes, vel ob alias circumstantias magnam in se difficultatem continent, ut sunt perfecta totius legis observatio, victoria in gravi tentatione, patientia in magna tribulatione, etc. — Iam gratia ab extrinseco efficax, quae homini benigne conceditur, *proxime sufficiens* est ad opera facilia, ad quae ordinatur, ita ut homo ab illa excitatus et adiutus, dummodo libere consentiat, sine alia superaddita gratia, actum salutarem ponat, ex. gr., oret, mentem ad Deum elevet, eiusque auxilium imploret. Eadem vero gratia *remote sufficiens* dici potest etiam ad opera ardua et difficilia, et ad salutem hominis promovendam, quia homo per supplicem orationem, quam gratiae sufficienti consentiens ad Deum fundit, uberiora auxilia et gratias efficaces obtinet, quibus munitus etiam ardua praecepta divina adimpleat, graves tentationes vincat, dirasque tribulationes fortiter sustineat. Ipsa S. Scriptura testatur, auxilia efficacia a Deo petenda esse (1), et illa per orationem obtineri (2). Etiam Ss. Patres unanimi consensu docent, homines orare posse et debere, ut gratias efficaces obtineant, quibus praecepta divina observare, tentationes vincere, tribulationes perferre, et salutem suam operari

valeant. — Non negatur autem in hoc systemate, Deum, qui in conferendis suis gratiis liberrimus est, hominem etiam sine praecedenti oratione per gratiam ab intrinseco efficacem ad conversionem, et ad actus salutes impellere posse, et id actu quandoque contingere: ultro praeterea, conceditur, fervidam quoque orationem hincinde opus esse gratiae ab intrinseco efficaciae, et singulare donum Dei, nullis precibus impetratum. Ea tantum in systemate asseruntur, quae iuxta ordinariam divinae providentiae oeconomiam fieri consueverunt. Iuxta istam vero hominibus primo gratiae ab extrinseco efficaces ad opera facilia, praecipue ad orationem, frequentissime ideo in S. Scriptura, et enixe commendatam, conceduntur: qui illis consentiunt, et accepto talento bene utuntur, ulteriora, et uberiora auxilia, et gratias ab intrinseco efficaces acquirunt, quibus etiam opera bona ardua perficiunt, et saluti suae consulunt: qui autem easdem gratias negligunt, iisque resistunt, uberiora auxilia non obtinent, a tentationibus ideo facile vincuntur, et a via salutis recedunt.

3. Ut ostendatur hominis libertas in actibus salutaribus, coniungenda sunt tum ea, quae *Molinistae*, tum ea, quae *Thomistae* et *Augustiniani* ad eandem vindicandam proponunt. Dum enim homini conceditur gratia ab extrinseco efficax in sensu Molinistarum, manifestum est, humanam

(1) Luc. 18, 1. Matth. 26, 41. I. Thess. 5, 17.

(2) Matth. 7, 7. Luc. 11, 13. Io. 14, 12 et 16 23, etc.

libertatem nullo modo laedi vel imminui, cum talis gratia non ipsum consensum producat, sed efficax fiat, quia libere consensus datur (1). Ast etiam dum homini gratia ab intrinseco efficax datur, facile ostenditur humanam voluntatem illaesam, ac integram manere. Nam si gratia ista in Deo consideretur, rectissime dicitur, omnipotentissimam et sapientissimam operationem divinam, quam Thomistae praemotionem physicam vocant, non solum ut actus bonus fiat, sed etiam ut libere fiat (2). Si autem eadem gratia in suo effectu, seu in homine consideretur, convenientissime cum *Augustinianis* dicitur, gratiam efficere, ut intellectus illustretur, et voluntas ad bonum inclinetur, ita ut libertas, quae in cognitione et amore boni consistit, non solum non tollatur, sed potius perficiatur. Quamobrem etiam posita gratia ab intrinseco efficaci, sicut libertas non tollitur, ita etiam in hominæ potentia dissentendi, seu resistendi permanet, quamvis haec potentia, dum gratia est ab intrinseco efficax, in actum non transeat (3). Imo in praesenti systemate, saltem cum de ordinaria providentiae divinae oeconomia agitur, etiam pro captu humano aliquo modo explicari potest, quomodo homo liberrimus manet, dum per gratiam ab intrinseco efficacem ad actus salutares indeclinabiliter trahitur. Homo enim gratia ab extrinseco efficaci excitatus et adiutus bonam voluntatem concipit, et a Deo gratiam ab

intrinseco efficacem libere petit, ut opera ardua perficere et salutem suam consequi possit. Qui ergo per orationem illam gratiam obtinet, eodem modo in actibus salutaribus liber dicendus est, ut homo ob humiles preces curru exceptus libere iter suum instituere dicitur.

Nota 1. Omnes theologi consentiunt, maximam esse, cum de gratia agitur, *S. Augustini* auctoritatem. Ast etiam iste *S. Doctor* proposito ultimo systemati favet. Ipse enim, sicut gratiam ab intrinseco efficacem invictissime propugnat, ita etiam gratiam proficitur, quae effectum non sortitur resistente humana voluntate (4). Frequentissime porro docet, per orationem auxilia efficacia obtineri et homines semper orare posse atque debere. Sic *Enarr. in Ps. CXVIII* (5) dicit: « Haec est fides, quae per dilectionem operatur, quoniam quaerendo, petendo, pulsando impetrat spiritum bonum, per quem dilectio ipsa diffunditur in cordibus nostris. » Simul autem docet, gratiam orandi cuique praesto esse; ait enim *l. 1 ad Simplic.* (6): « Quid ergo aliud ostenditur nobis, nisi quia et petere, et quaerere et pulsare ille concedit, qui ut haec faciamus iubet? » Et *lib. de nat. et grat.* (7): « Admonitum est liberum arbitrium, ut quaereret Dei donum: quod quidem sine suo fructu prorsus admoneretur, nisi prius acciperet aliquid dilectionis, ut addi sibi quaereret, unde quod iuebatur, impleret. » — Pro eodem syste-

(1) § 312.

(3) § 311.

(2) § 310.

(4) § 307.

(5) *Serm. 22, n. 1.*(6) *Q. 2.*(7) *C. 18, n. 37.*

mate praeter iam citatos theologos, etiam alii, qui eidem favent, adduci possunt, ut *Dion. Petavius* (1); *Isaacus Habertus* Doctor Sorbonicus, et postea Ep. Vabrensis (2); *Ludov. Thomassinus* (3); *Ant. Boucat* (4) et *S. Alphonsus Liguorius*, qui affirmat (5), hoc systema cum S. Scriptura et cum Conc. Trident. optime congruere.

Nota 2. Ex allato systemate attributa divina clarius pro captu nostro elucet, nempe *omnipotentia*, quae multiplici modo in homine operatur; *sapientia* quae modum invenit, quo fit, ut in ordine salutis nil quidem sine gratia fieri possit, et tamen eadem salus, quae est opus gratiae, etiam meritum hominis recte dicatur; *bonitas*, quae gratias sufficientes omnibus concedit, et *iustitia*, quae sicut debito modo petentibus efficaces gratias concedit, ita easdem orationem, et alia opera facilia negligentibus iustissimo iudicio denegat, quamvis hincinde Deus etiam non petentibus gratias ab intrinseco efficaces concedens, eosque convertens, et ad se trahens nullatenus iustitiam laedat, sed summam suam *clementiam* et *misericordiam* manifestet. — Praeterea hoc ultimum systema ad moralitatem promovendam efficacissimum est. Cum enim in isto dicatur, gratiam sufficientem cuilibet adesse (quod capite sequenti probabitur), maximum illud moralitatis obstaculum tollitur; quo homines gratiam ad observanda divina mandata necessariam sibi

desse dictitant, desidiam suam inique excusantes. Posita hac doctrina, homines potius quovis tempore cavere debent, ne ipsimet gratiis acceptis desint, ac ideo continuo vigilare, ad inspirationes attendere, iisque obtemperare tenentur, ut tali modo actus faciles pietatis ponentes, ac praecipue sine intermissione orantes, gratias ab intrinseco efficaces obtineant, quibus muniti etiam graves tentationes superabunt, ardua quoque praecepta observabunt, et salutem suam aeternam operabuntur.

§ 316.

Usus doctrinae.

1. Quamvis homo candide semper fateri cogatur, se in ordine salutis ex propriis viribus nihil habere, nihil posse, nihilque mereri; plena tamen fiducia expectare debet, quod per gratiam divinam petens, quaerens et pulsans a Deo clementissimo, et in promissionibus suis fidelissimo efficaciam ad salutem operandam auxilia obtenturus sit. Deficiente hac fiducia, ipsa oratio effectu suo frustratur (6): cum firma autem fiducia petentibus omnia bona promittuntur (7). Quamvis igitur gravia praecepta observanda, vehementes tentationes vincendae, ardua opera perficienda, dirae tribulationes perferendae sint, homo tamen gratiis Dei efficacibus adiutus recte cum D. Paulo dicit: *Omnia possum in eo, qui me confortat* (8).

(1) Dogm. Theol. tom I. lib 10, cap 19 et 20.

(2) Lib. 2. Theol. PP. graecor. cap. 15, n. 7.

(3) In Tr. consensus scholae de gratia cap. 8, tr. 3.

(4) Theol. PP. Diss. 3. Sect. 5.

(5) Opere dommat. tr. 4. ov. aggiunto alla Ses. VI. § 7. n. 141.

(6) Iac. 1, 5. etc.

(7) Marc 9, 21, 11, 22, etc.

(8) Phil. 4, 3.

2. Sicut efficacia gratiae nostram spem erigit, ita libertas nostra, qua gratis divinis deesse, et resistere possumus, salutarem nobis timorem inculcare debet. Nullatenus quidem de irrefragabili Dei fidelitate in promissionibus adimplendis, aut de eius omnipotentia, immensa bonitate et misericordia dubitare licet; sed timere debemus, ne nos misericordiae divinae dona negligentes, iisque abutentes iustitiae divinae, quae pariter infinita est, effectus experiamur. Ideo Paulus dicit: *Qui se existimat stare, videat ne cadat* (1); et: *Cum metu et tremore salutem vestram operamini* (2). «Timor quidem, ait S. August. (3), non est in charitate, sed perfecta, sicut scriptum est, *charitas foras mittit timorem* (4), sed timorem hominum, non Dei, timorem temporalium malorum, non divini in fine iudicii: *noli altum sapere, sed time* (5): ama Dei bonitatem, time severitatem: utrumque superbum te esse non sinit. Amando enim times, ne amatum, et amantem offendas... Ille alius timor non est in charitate; iste autem castus non recedit a charitate. Si non amas, time ne pereas; si amas, time ne displiceas (6). »

CAPUT IV.

DE GRATIAE DISTRIBUTIONE.

§ 317.

Dum de supernaturalium gratiarum distributione agitur, solam Revelationem ducem sequi debe-

mus. Deus enim sicut in omnibus operibus suis externis, ita etiam in collatione gratiarum supernaturalium independens et liberrimus est; quapropter ratio humana nunquam a priori determinare potest, quid Deum facere et quaenam eum dona dispensare deceat. Ipsa autem Revelatio divina lumina affert, per quae divinae distributionis tum *modum*, tum *ambitum*, quantum necesse est cognoscamus.

ARTICULUS I.

De distributionis gratiarum modo.

§ 318.

Si modum expendamus, quo gratiae supernaturales distribuuntur, fides catholica docet, Deum istas non ex debito, sed ex mera liberalitate, seu *omnino gratuito* conferre, et eidem fidei consonum est dicere, gratias a Deo *inaequali mensura* dispensari.

§ 319.

Gratia omnino gratuito a Deo confertur.

Gratia iuxta vocis etymologiam est donum gratis concessum. Gratia igitur opponitur debito, quod ex praecedentibus operibus, seu meritis oritur. Meritum vero duplex distinguitur, nempe *meritum de condigno*, quod ius tribuit ad mercedem, sive deinde ius istud ex sola Dei promissione derivetur, sive ex operum, quae ex gratia dimanant, dignitate, sive ex utraque simul; et *meritum de congruo*, cui non debetur merces ex iure,

(1) I. Cor. 10. 12.

(2) Phil. 2. 12.

(3) L. de S. Virginitate c. 38, n. 39.

(4) I. Io. 4. 18.

(5) Rom. 11. 10.

(6) Cf. Conc. Trident. Sess. 6, cap. 13.

sed tantum ex aliqua convenientia, seu congruitate. Praeterea ad dogma catholicum rite intelligendum distinguenda sunt opera ordinis naturalis, quae per vires dumtaxat naturales ponuntur, et opera ordinis supernaturalis, quae ab homine iustificato per gratiam actua-lem perficiuntur. Haec opera vere mereri tum augmentum gratiae in hac vita, tum gloriam in coelo aeternam, tum huius gloriae augmentum, definivit C. Trident. (1). Opera autem naturalis ordinis, quae sine gratia per solas vires naturales perficiuntur, gratiam supernaturalem nec de condigno, nec de congruo merentur. Hoc dogma ex S. Scriptura, ex Traditione et ratione theologica probatur.

1. S. Paulus in Epistola ad Romanos totus in eo est, ut ostendat, quod Christi gratia nec Iudaeis data sit ob mosaicae legis observantiam, nec Gentilibus ob legis naturalis custodiam, sed mere gratis, et ex pura Dei misericordia. Ideo Rom. XI, 5 etc. de Iudaeis in Christum credentibus dicit, eos non propter praecedentia merita, sed ex Dei bonitate, et gratuita electione ad fidem vocatos esse; ait enim: *In hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt*, ac immediate subiungit: *Si autem gratia, iam non ex operibus; alioquin gratia iam non est gratia*: quibus verbis apertissime declarat, gratiam non propter praecedentia ordinis naturalis opera conferri. Eandem doctrinam Paulus in aliis quoque Epistolis

inculcat. Eph. II, 8 inquit: *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur*. Phil. I, 6 scribit: *Qui coepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Iesu*: quibus verbis Deo gratiam conferenti ipsum boni operis initium adscribitur. II. Tim. I, 9: *Deus nos liberavit, et vocavit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum et gratiam*: a Deo ergo alieni non nos meremur gratiam, sed hanc ex mera Dei benignitate obtemus (2).

2. Ss. Patres in eadem doctrina consentiunt. S. Cyrillus Hier. (3) dicit: « Non ideo spernas gratiam, quia gratis datur, sed religiose potius, cum acceperis, custodito. » S. Chrysostomus (4) in Pauli verba: *Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis*, ait: « Ne fides quidem, inquit, est ex nobis. . . . Dixit; quod salvos fecerit fides, sed per Deum. . . . Hoc ipsum est Dei donum, ne quis gloriatur, ut nos gratos efficiat circa gratiam. » S. Ambrosius (5) loquens de gratiarum distributione eleganter dicit: « Deus otiosum provocat, et dormientem excitat. » Victorinus (6): « Omnis virtus in Christum credentis in gratia est Dei. Gratia autem non ex meritis, sed ex Dei pietate est. » S. Hieronymus (7): « Ubi autem gratia, non operum retributio, sed donantis est largitas, ut impleatur dictum Apostoli: *Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis*. » S. Augustinus

(1) Sess. 6, can. 32.

(2) Cf. Tit. 3, 5.

(3) Catech. 1.

(4) Rom. 4, n. 2 in Ep. ad Ephes.

(5) In Ps. 118, Serf. 12, n. 13.

(6) In Gal. 5, 4.

(7) Epist. 30 ad Demetr. n. 12.

Enar. 2^a in Ps. XXX, n. 6 his verbis adversarios perstringit: « Quare gratia? quia gratis datur. Quare gratis datur? quia merita tua non praecesserunt. Illi ergo gloria, qui nos liberat. » — Fides Ecclesiae etiam patet ex condemnatione *Pelagianorum* dicentium, opera naturaliter bona *de condigno* gratiam mereri, et *Semipelagianorum* asserentium, opera naturaliter bona saltem *de congruo* mereri gratiam, hominemque per bonam voluntatem initium fidei ponere posse et debere. Uterque error in pluribus conciliis damnatus est. Contra *Semipelagianos* C. *Arausicanum* II can. 6 dicit: *Si quis sine gratia* (ergo per solas vires naturales) *credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, petentibus, quaerentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus. . . resistit Apostolo dicenti: Quid habes, quod non accepisti? et gratia Dei sum id, quod sum.* Et cap. 18: *Debetur merces bonis operibus, si fiant, sed gratia, quae non debetur, praecedat, ut fiant.* C. *Tridentinum* Sess. 6, cap. 5 declarat, *ipsius iustificationis exordium in adultis a Deo per Christum Iesum praeveniente gratia sumendum esse, hoc est, ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur.*

3. Ut veri nominis meritum exurgat, necesse est, ut inter opus praestitum, et mercedem acquirendam proportio datur, vel saltem pro illo ex parte remunerantis certa promissio habeatur. Ast inter opera ordinis naturalis, et gratias seu dona ordinis supernaturalis nulla proportio datur,

quia natura seipsam vincere nequit, et ideo ne infimum quidem gradum ordinis supernaturalis attingere potest. Opera igitur ordinis naturalis gratias supernaturales mereri non possunt. Neque Deus illis has promisit. Talis enim promissio ex ratione probari nequit, quod manifestum est, et multo minus ostendi potest ex revelatione, quae potius contrarium docet, nempe hominem per solas vires naturales actum salutarem perficere non posse.

Nota 1. Si quaeritur, an homo se ad gratiam praeparare et disponere possit, respondendum est, hominem gratia actuali praevenitum posse et debere se disponere ad gratiam habitualement recipiendam, quod capite sequenti ostenditur; ast nullo modo posse hominem gratia actuali destitutum se preparare et disponere ad hanc acquirendam. Id cum S. *Augustino* docet S. *Thomas* 1° 2, q. 112, a. 2: et in *Quodlib.* 1, art. 7 ait. « Ad errorem pelagianum pertinet dicere, quod homo possit se ad gratiam praeparare absque auxilio divinae gratiae, et est contra Apostolum, qui dicit: *qui coepit in vobis opus bonum, ipse perficiet* (1). » — Nihilominus *Lud. Molina* in *Concord.* (2) docuit, facientibus quod est in se per vires naturae inditas Deum suam gratiam largiri, non quod opera naturalia illam promereantur, aut ad illam positive disponant, sed ob pactum a Christo cum aeterno Patre initum, quo iste decrevit, ut ob Filii sui merita bene utentibus ratione et lumine naturali auxilium superna-

(1) Phil. 1, 6.

(2) Q. 14, a. 13, disp. 10.

turale minime denegetur. — Ast hoc pactum plane commentitium est, neque in S. Scriptura, neque in Traditione fundamentum habens; ac ideo sententia Molinae dogmatibus adversatur contra Semipelagianos definitis. Merito igitur *Clerus Gallicanus* in Comitibus generalibus anno 1700 Molinae sententiam proscripsit, quam etiam *Suarez*, *Vasquez* et alii reiecerunt, Molinianae caeteroquin scholae addicti. Isti cum *Suarez* (1) contendunt, hominem per opera mere naturalia non quidem *positive*, sed tamen *negative* se ad recipiendam gratiam disponere posse. Hanc vero dispositionem negativam in eo reponunt, quod homo minus peccatis indulgens minus quoque excaecatus et obduratus existat, gratiae obicem non ponat, et sic gratuita divinae misericordiae dona facilius obtineat. Hanc sententiam nonnulli theologi amplexi sunt; alii autem, praecipue *Thomistae* et *Augustiniani* varias illi difficultates opposuerunt. Dixerunt enim, iuxta doctrinam catholicam non posse nominem omnia legis naturalis praecepta observare, neque graviores tentationes vincere (§ 301) ac ideo vitam illibatam iam supponere gratiam supernaturalem. Praeterea Tyriis et Sidoniis minus obcaecatis et induratis gratia concessa non est, quam acceperunt Corozaitae et Bethsaitae. Paulus ad Rom. (2) ne verbum quidem de hac dispositione negativa profert, sed totus in eo est, ut probet, omnes tum Iudaeos, tum Gentiles

gratia vocationis indignos fuisse. Eadem est doctrina S. *Augustini* (3). Merito ergo etiam *Suarezii* sententia reiicitur; concedi tamen potest, Deum pro infinita sua sapientia et bonitate in distribuendis mere gratuito gratiis haud raro negativae dispositionis rationem habere, vel potius asserendum est, gratias, quae omnibus peccatoribus ex gratuita misericordia conceduntur, in iis qui negative dispositi sunt, facilius et certius effectum suum operari.

Nota 2. Difficultates ab adversariis motas solvere decet:

Obi. 1.^a Christus praecipit Apostolis, ut ingressi in civitatem interrogent, *quis in ea dignus sit*, Evangelium audire (4), et prohibet, ne istud indignis annuntient, dicens: *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos* (5): ergo Deus dat gratiam secundum merita.

Resp. Christus non praecipit Apostolis, ut dignis dignitate morum Evangelium praedicent, sed ut apud dignos dignitate famae hospitentur, ne si apud infames divertant, Evangelium male audiat: ita haec verba exponunt S. *Hieronymus* (6) et S. *Augustinus* (7). — Alter locus a nonnullis de praecepto correctionis fraternae exponitur, quae in peccatoribus obstinatis frustra adhibetur. Multi autem per *Sanctum* intelligunt baptismum et Eucharistiam, quae Sacramenta peccatoribus obstinatis conferenda non sunt, et per *margaritas* summa fidei mysteria, quae

(1) *Trat. de div. grat. p. 2, lib. 4, cap. 15, n. 14.*

(2) *Cap. 3 et 5.*

(3) *L. 1 de pecc. mer. et rem. cap. 22, n. 31.*

(4) *Matth. 10, 11.*

(5) *In Comment.*

(6) *De fide et oper. c. 17.*

(7) *Matth. 7, 6.*

patefacere non licet iis, qui illa contemnunt, et ignominiis afficiunt.

Obi. 2.^a S. Augustinus ipse docet, Deum in conferenda gratia ad dispositionem, seu dignitatem hominis adtendere; ait enim Epist. 102 (1): « Salus religionis huius, per quam solam veram salutem veram, veraciterque promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit, et cui defuit dignus non fuit. » Et tract. 10 in Io. Cathecumenos monet, « ut ad gratiam se praeparent. »

Resp. S. Doctor ipse priorem locum explicat l. 2 retract. cap. 34, dicens: « Quod dixi: Salus religionis huius etc. non ita dixi, quasi ex meritis suis quisquam dignus fuerit, sed quemadmodum ait Apostolus: *non ex operibus* etc. » Integros sane libros *S. Augustinus* scripsit, ut Pelagianos refelleret dicentes, gratiam secundum merita dari. — In posteriori loco, ut ex contextu patet, agit de gratia sanctificante, quae in baptismo confertur, et in adultis utique praeparationem requirit, non autem per vires naturae, sed per adiutorium gratiae perficiendam.

Obi. 3.^a Celebre est axioma in scholis catholicis receptum: *Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam*. Ideo *S. Thomas* (2) dicit: « Si quis ductum rationis sequeretur in appetitu boni, et fuga mali, certissime est tenendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quae sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei praedicatorem

ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium. »

Resp. Praefatum axioma nonnulli exponunt de faciente quod est in se per naturales liberi arbitrii vires; ast etiam ita sentientes ab errore Semipelagianorum sunt remoti. Non enim dicunt: Deus facienti quod est in se per vires naturales certo dat, aut conferre debet gratiam, quasi opera naturalia meriti alicuius vim in se includerent, quod Semipelagianismum redoleret; sed dum asserunt: Deus facienti quod est in se, non denegat gratiam, hoc ipso innuunt, non ex debito aliquo, aut merito quod supponatur in eo, qui facit quod in se est, aut ex aliqua positiva dispositione Deum moveri ad conferendam gratiam, sed ex solo suo motu seu ex gratuita bonitate istam tribuere. Quia enim Deus, qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, propter merita Christi omnibus gratias sufficientes largitur, has certissime etiam illis tribuit, qui facultatibus suis naturalibus recte utuntur. — Alii autem praefatum axioma intelligunt de faciente, quod est in se per liberum arbitrium a gratia praevenit, et adiutum, quo sensu recepto, difficultas evanescit. *S. Thomas* ipse declarat, se huic posteriori sententiae adhaerere; nam (3) ait: « Deus facienti quod est in se cum auxilio gratiae a qua movetur, non denegat ulteriorem gratiam, » ac praefatum axioma sibi obiciens, respondet: « Nihil homo potest facere nisi a Deo mo-

(1) Al. 49, q. 2, n. 5.

(2) Q. 14 de verit. art. 11, ad 1.

(3) 1^a 2, q. 109, art. 6.

veatur, secundum illud Ioan. XV: *Sine me nihil potestis facere*; et ideo sum dicitur homo facere quod in se est, dicitur hoc esse in potestate hominis secundum quod est motus a Deo.» Neque S. Thomas, dum Summam scriberet, sententiam suam mutavit, sed ipsum eandem semper doctrinam propugnasse, solide probant Cl. Bihuart (1) et Gazzaniga (2).

§ 320.

II. Gratia in mensura inaequali distribuitur.

Auxilium gratiae Dei non aequaliter omnibus adest. « Haec propositio, ait Em. Bellarminus (3), in divinis litteris ita luculenter habetur, ut mirum videri possit, ab ullo unquam fuisse negatam.»

1. Ex S. Scriptura constat, auxilia gratiae non omnibus aequaliter conferri. Ad quod probandum S. Augustinus lib. de praedest. Ss. (4) urget illud Sap. IV, 11: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius*; certe enim non omnibus hoc praestat Deus, ut eos rapiat, antequam in peccata labantur. Urget etiam illud Matth. XI, 21: *Si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cinere et cilicio poenitentiam egissent*; ubi videmus, Deum mirabili, sed iusto et sibi soli noto iudicio non solum haud aequaliter omnibus gratiae auxilia subministrare, sed etiam iis, quos credituros praevidebat, si miracula Christi vidissent, haec

miracula non ostendisse, et eadem apud illos patrasse, quorum incredulitatem pertinacem cognoscebat. Huc pertinent etiam alia S. Scripturae loca, ut illud Matth. XIII, 11: *Vobis datum est nosse mysteria regni coelorum; illis autem non est datum*, et Phil. I, 29: *Vobis donatum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini*. Inaequalem esse gratiae mensuram colligitur etiam ex parabola talentorum apud Matth. (5) in qua dicitur: *et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum etc.*; per talenta autem gratias intelligi, salutem aeternam respicientes, patet ex eo, quia de illis in adventu Domini, id est, in die iudicii ratio petitur, et pro acquisito vel neglecto lucro aut praemium redditur, aut poena. Quo spectant etiam verba Christi: *Cui multum datum est, multum quaeretur ab eo etc.* (6), ex quibus patet, inaequalem esse gratiae mensuram, et pro maiori vel minori gratiae mensura maiora vel minora merita requiri.

2. Cum S. Scriptura consonat Traditio. S. Chrysostomus (7) in verba Pauli: *Haec autem operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (8), ita loquitur: « Vides quam varia sit (gratia)? Multa, inquit, flumina, sed unus est fons. Varia sunt edulia, sed unus est convivator. Ergo cum tam magna, tamque multiplex sit spiritus gratia; ne defatigemur. » Auctor lib. de vocat. gent. (9): « Gratia Dei omnibus hominibus

(1) De grat. Diss. 3, art. 7.

(2) De grat. P. I, Diss. 2, cap. 3.

(3) L. 2 de grat. et lib. arb. cap. 2.

(4) Cap. 14.

(5) Cap. 25, 15 etc.

(6) Luc. 12, 48.

(7) Hom. 3 de Anna matre Samuelis, n. 1.

(8) I Cor. 12, 11.

(9) L. 2, c. 31.

adfluit providentia quidem pari, et bonitate generali, sed multimodo opere, diversaque mensura; quoniam sive occulte, sive manifeste ipse est, ut ait Apostolus, Salvator omnium, maxime fidelium. » *S. Fulgentius* de gratiae distributione loquens (1), ait: « In cuius gratiae largitate quidam non leviter errant, existimantes, eam omnibus aequaliter dari. »

3. Ex dictis constat, duplicem distingui gratiam, nempe ab intrinseco efficacem, et ab extrinseco efficacem, seu sufficientem. Omnes autem admittunt, gratiam illam non omnibus dari; negari autem nequit, eam aliquibus dari; unde necessario infertur, auxilium gratiae divinae non aequaliter omnibus adesse. Omnes quidem possunt per orationem gratias efficaces obtinere, sed nonnulli ad instar Sauli in Paulum conversi sine praevio conatu efficacissimas gratias obtinent.

ARTICULUS II.

De distributionis gratiarum ambitu.

§ 321.

Distributio gratiae, quae gratuita est, a liberrima Dei voluntate dependet, quam ratio humana determinare nequit. Ipsa autem Revelatio nos certos reddit, Deum omnium hominum, etiam postquam peccato originali inquinati fuerunt, salutem velle (2). Quodsi omnes homines vult salvos fieri, cum voluntas Dei sterilis non sit, certe etiam omnibus vult necessaria salutis subsidia conferre. Ideo Chri-

stus pro omnibus mortuus est (3), pro omnibus peccatis satisfecit (4), atque omnibus hominibus gratiam divinam, et salutis media promeruit (5). Istae veritates revelatae ante oculos habendae sunt, ut quaestiones de distributionis gratiarum ambitu legitime solvantur. Attendendum porro est, Deum omnia propter semetipsum operari, et in omnibus divina sua attributa manifestare (6): ex quo recte infertur, Deum in conferenda gratia omnipotentiam, sapientiam et praecipue immensam suam bonitatem et misericordiam ostendere, in subtrahenda vero et neganda gratia iustitiam suam manifestare. His praenotatis quaeritur, an et quomodo *iustis, peccatoribus, infidelibus et infantibus* necessaria ad salutem auxilia conferantur.

§ 322.

I. De iustis.

Iansenius sequentem defendit propositionem: « Aliqua Dei praecepta hominibus iustis, volentibus et conantibus secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, quia possibilia fiant. » Post huius propositionis damnationem Iansenii discipuli subdole procedentes admiserunt, iustis gratiam ad observanda divina mandata non deesse, sed per iustos intellexerunt vel solos praedestinos, vel eos qui actu mandata divina observant; et gratiam talem concesserunt, quae absolute quidem non autem relative ad praesentes circumstantias vere sufficiens sit.

(1) Lib. de verit. praedest. c. 14.

(2) 1 Tim. 2, 4.

(3) § 271.

(5) § 270.

(4) § 269.

(6) § 124.

Contra subdolas istas larseniano-
rum cavillationes dogma catholi-
cum his verbis enuntiandum est:
Iustis omnibus, praesertim vero
volentibus et conantibus, urgente
praecepto, datur a Deo gratia vere
ac relative sufficiens ad servan-
da omnia praecepta. Hoc dogma
ex S. Scriptura, ex Traditione et
ratione theologica probatur.

1. Deut. XXX., 11 etc., Deus
post promulgatam legem suam po-
pulo israhëlítico dixit: *Mandatum*
hoc, quod ego praecepit tibi hodie
non supra te est, nec procul posi-
tum... sed iuxta te est sermo valde
in ore tuo et corde tuo, ut facias
illum. Israhëlitis ergo gratiae suf-
ficientes ad observantiam manda-
torum necessariae non defuerunt.
Ps. XXXIII, 15, legitur: *Oculi*
Domini super iustos et aures eius
in preces eorum; quibus verbis
clare significatur, Deum curam
habere iustorum non oculis cor-
porèis eos aspiciendo, sed gratias
ipsis conferendo, quibus excitati
per orationem uberiora auxilia
obtinere possint. Prov. IV, 11,
Deus dicit: *Viam sapientiae mon-*
strabo tibi, ducam te; per semitas ae-
quitatis... currens non habebis offen-
diculum; quibus verbis iusto non
solum cognitio mandatorum divi-
norum, sed et gratia promittitur,
quae per semitas*rectas ducit, et
a lapsu retinet. Eccli. II, 12, le-
gitur: *Quis permansit in mandatis*
eius, et derelictus est? aut quis
invocavit eum, et desepxit illum?
quoniam pius et misericors est Deus,
et protector est omnibus exquiren-
tibus se in veritate: quae verba

manifeste ostendunt, iustis omni-
bus, praesertim vero volentibus
et conantibus, gratias vere et re-
lative sufficientes ad mandata di-
vina servanda non deesse. — Chri-
stus ipse ait: *Iugum meum suave*
est, et onus meum leve (1); et Ioan.:
Mandata eius gravia non sunt (2);
ast si ne iusti quidem gratias ad
mandata divina observanda rela-
tive sufficientes non obtinerent,
ea non tantum levia non essent,
sed impossibilia fierent. Denique
Paulus scribit: *Fidelis Deus est, qui*
non patietur vos tentari supra id
quod potestis, sed faciet cum tenta-
tione proventum, ut possitis sustine-
re (3); atqui si iusti non haberent
veram et expeditam potentiam
resistendi tentationi, et legi insi-
stendi, tentarentur supra vires,
quod negat Apostolus.

2. Ss. Patres passim docent, gra-
tiam sufficientem hominibus non
deesse, ac ideo eorum sententiam
detestantur, qui dicunt, obser-
vantiam mandatorum divinatorum
impossibilem esse. S. Hilarius (4)
ait: « *Latum igitur mandatum Dei*
est, et in omnia spei nostrae ge-
nera diffunditur, ut non difficile
sit, si voluntas adsit, praecepto
Dei obtemperare. » S. Basilius (5)
inquit: « *Impium est asserere,*
praecepta Spiritus Sancti impossi-
bilia esse observatu. » S. Chry-
sostomus (6): « *Nihil impossibile*
est eorum, quae a Christo homi-
nibus imperantur. Si enim, quan-
tum est in nobis velimus virium
exprimere, maximum etiam nobis
Deus adiungit auxilium. » S. Hie-
ronymus (7): « *Multi praecepta*

(1) Matth. 11, 30.

(3) I Cor. 10, 13.

(2) I Io. 5, 3.

(4) In Ps. 118, 98.

(5) In hom. Attende tibi ipsi.

(6) Hom. 6 in laud. Pauli.

(7) In c. 3 Matth.

Dei imbecillitate sua, non sanctorum viribus aestimantes, putant esse impossibilia, quae praecepta sunt... Sciendum est ergo, Christum non impossibilia praecipere sed perfecta. » *S. Augustinus* (1) addit: « Eo ipso, quo firmissime creditur, Deum iustum et bonum impossibilia non potuisse praecipere, hinc admonemur et in facilibus quid agamus, et in difficilibus quid petamus. » Idem (2): « Audiamus Dominum et praecipientem et opitulantem et iubentem quod facere debeamus, et adiuvantem ut implere possimus. »

3. *C. Arausicanum II*, can. 25, *Secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem pertinent, possint, et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. C. Tridentinum Sess. 6*, can. 8: *Si quis dixerit, Dei praecepta homini etiam iustificato et sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia, anathema sit: et cap. 11, eandem doctrinam fusius proponit dicens: Nemo (audeat) temeraria illa, et a Patribus sub anathemate prohibita voce uti, Dei praecepta homini iustificato ad observandum esse impossibilia; nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis, et adiuvat ut possis. Hinc Innocentius X et Alexander VII, citatam Iansenii propositionem damnarunt ut temerariam, impiam, blasphemam, anathemate damnatam et haereticam.*

Nota. Iam ante Iansenium *Lutherus*, *Melanchthon* et *Calvinus* mandatorum divinarum observantiam impossibilem dixerunt non tantum ob defectum gratiae, sed praecipue quia iuxta ipsos concupiscentia, seu ipsum peccatum originale etiam in homine iustificato semper remanet, et omnia eius opera corrumpit.

Obi. 1.^a Petrus iustus erat, quando ad negandum Christum tentatus fuit; sed graviter lapsus est, quia, ut Patres aiunt, a gratia derelictus erat. « Ideo, ait *S. Augustinus* (3), B. Petrum Dominus paululum subdeseruit, ut in illo totum humanum genus posset agnoscere, nihil se sine gratia Dei valere. »

Resp. Concedimus, Petrum in tentatione a gratia efficaci derelictum fuisse; sed tamen habuit gratiam proxime sufficientem ad vigilandum et orandum, atque si hanc non neglexisset, per orationem gratiam efficacem obtinisset. Hinc Patres passim neglectae orationi et temerariae praesumptioni subtractionem gratiae, et lapsum Petri adscribunt. Ipse *S. Augustinus* (4) dicit: « Quis dubitaverit, quod Iudas Christum, si voluisset, non utique tradidisset, et Petrus si voluisset, ter Dominum non negasset? »

Obi. 2.^a Ipsi iusti saepe conqueruntur, se necessitate quadam in vitia abripi, et deesse sibi gratiam, qua bonum perficere possint. Paulus ipse lamentatur: *Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Non enim quod volo*

(1) L. de nat. et grat. c. 69.

(2) Tract. 53 in Io.

(3) Ser. 124 de temp. n. 1.

(4) L. de unit. Eccl. c. 9.

bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago (1). S. Hieronymus Ep. ad Clesiphont. (2) fragilitatem suam fatetur dicens: «Novi me multa velle, quae facienda sunt, et tamen implere non posse» deficiente scilicet gratia. S. Augustinus docet, iustis saepe gratiam deesse, per quam mandata divina observare possint. Sic Epist. ad Vital. (3), ait: «Scimus, gratiam Dei non omnibus dari... et eis, quibus non datur, iusto Dei iudicio non dari.»

Resp. Inique hincinde homines conqueruntur, sibi deesse gratiam, cum potius fateri deberent, se gratiae deesse, ut recte observavit S. Bernardus (4). Paulus nil aliud significat nisi corruptionem naturae, et exortam inde difficultatem, quam experiuntur iusti in comprimendis concupiscentiae perduellis motibus, quos tamen ope gratiae compesci posse docet, addens ibid.: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum* (5). Eidem Paulo roganti, ut sibi auferretur stimulus peccati, responsum fuit: *Sufficit tibi gratia mea*. Sancti pariter conquerebantur de carnis fragilitate, spem tamen in divina gratia reponebant; unde S. Hieronymus l. c. ita prosequitur: «Audio Dominum commonentem: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem.*» Cum S. Augustinus asserit, gratiam non omnibus dari, loquitur de gratia iustificante in baptismo vel de gratia efficaci, quae semper cum actu coniuncta est; ideo

autem non negat, omnes vere sufficientem gratiam orationis habere, per quam uberiora auxilia impetrare possint; id enim plura ipsius iam citata testimonia ostendunt, quibus addi possunt praecleara ipsius verba lib. de nat. et grat. c. 43: «Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet, et facere quod possis, et petere quod non possis.»

§ 323.

II. De peccatoribus.

Quicumque, postquam per fidem et baptismum iustificatus fuit, graviter delinquit, gratia sanctificante privatur, inimicus Dei et aeternae damnationis reus constituitur (§ 202). * Certum autem est, peccatorem sine gratia divina statum peccati deserere, poenitentiam agere, et in statum iustitiae transire non posse (§ 301). Anne talem gratiam, quae se indignum reddidit, obtinebit? Revelatio docet, Deum pro infinita sua misericordia peccatoribus fidelibus *sufficientes gratias conferre, quibus poenitentiam agere possint, nullas autem ipsis gratias subtrahi, si inspirationibus divinis resistentes obcaecati, et indurati fiant, aliquas vero gratias saltem remote sufficientes ipsis nihilominus concedi.*

1. S. Scriptura misericordiam Dei frequenter praedicat (§ 76), et varia exhibet testimonia, ex quibus eruitur, Deum illis qui per peccatum e statu gratiae exciderunt, auxiliis suis adesse, quibus a peccatis resipiscere se-

(1) Rom. 7, 18, etc.

(2) Cap. 33, n. 9.

(3) Epis. 217, c. 5.

(4) Serm. 17 de divers. n. 1.

(5) Rom. 7, v. 24.

riamque poenitentiam agere possint. Etenim Ezech. legitur: Numquid voluntatis meae est mors impii, dicit Dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis, et vivat? (1); et ibid.: Vivo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat (2). Cum autem homo sine gratia actuali converti non possit, irrisoria, ut ait Bellarminus (3), seu ironica esset exhortatio Dei ad conversionem, quae pro peccatore gratia destituto impossibilis esset, et Deus, si sufficientia ad conversionem perficiendam auxilia negaret, recte diceretur velle mortem impii, quam se nolle iuramento affirmat. Frequenter autem Deus peccatores ad poenitentiam exhortatur, ut Ezech. XXXIII, 11: *Convertimini, convertimini a viis vestris pessimis: et quare moriemini domus Israël?* Eadem apud alios prophetas repetuntur (4). Hinc Sap. XII, 4, dicitur: *O quam bonus et suavis est, Domine, spiritus tuus in omnibus! ideoque eos, qui exerrant, partibus corripis, et de quibus peccant admones et alloqueris, ut relicta malitia credant in te, Domine.* — Luc. XV, 4, etc., Christus se bono comparat pastori qui si perdiderit unam ex ovibus, vadit ad illam quae perierat, donec inveniat eam; qua similitudine praeclare ostenditur gratia, qua Deus peccatores praevenit, ut eos ad poenitentiam perducatur. Petrus inquit: *Patienter agit (Dominus) propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti* (5).

Et Paulus peccatori acclamat: *An divitias bonitatis eius, et patientiae, et longanimitatis contemnitis? ignoras, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?* (6). — Ss. Patres passim Dei misericordiam praedicant, quae peccatores per gratias internas et externas ad poenitentiam vocat. S. Augustinus (7) ait: « *Misericors Dominus vocat undique ad correctionem, vocat undique ad poenitentiam, vocat beneficiis creaturae, vocat impertiendo tempus vivendi, vocat per lectorem, vocat per tractatorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correctionis, vocat per misericordiam consolationis: longanimis, et multae misericordiae.* » C. Tridentinum contra Lutherum et Calvinum negantes, posse quemlibet poenitentiam agere, haec habet: *Qui ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum, excitante Deo, per poenitentiae Sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procuraverint* (8). Pro certo igitur habet Concilium peccatoribus praesto esse divinae gratiae auxilium, quo a peccato resipiscere possint.

2. Si peccatores gratiae divinae pertinaciter resistunt, multis gratiis privantur, quibus deficientibus, indurantur et obcaecantur. Hoc sensu Ex. dicitur: *Induravit Dominus cor Pharaonis* (9); et per Isa.: *Excaecavit oculos eorum et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur*

(1) Cap. 18, 23.

(2) Cap. 33, 11.

(3) L. 2 de grat. et lib. arb. c. 5.

(4) Isa. 1, 16. Jerem. 35, 15. Ose. 14, 2. Ioël 2, 12. etc.

(5) II Petr. 3, 9.

(6) Rom. 2, 4.

(7) Enn. in Ps. 102, n. 16.

(8) Sess. 6, cap. 14.

(9) Ex. 9, 12.

sanem eos (1). Deus autem non excaecat et indurat impertiendo malitiam, quod sanctitati eius repugnaret, sed subtrahendo gratiam, per quam intellectus illustratur, et voluntas ad bonum inclinatur; unde *S. Augustinus* (2) ait: « Nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam. » Ierem. II, 9: Deus ita loquitur: *Curavimus Babylonem, et non est sanata; derelinquamus eam; quae verba S. Hieronymus* interpretatur de subtractione gratiarum (3), proferens exemplum medici, qui conatus suos irritos cognoscens nulla alia medicamenta aegrotoproebet. Christus ipse in fine parabolae de talentis ait: *Omni habenti dabitur, et abundabit; ei autem qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo* (4). Sicut igitur illi, qui gratiis divinis bene utitur, novae conceduntur, ita auxilia divina illi subtrahuntur, qui accepta per malae suae voluntatis resistantiam inutilia reddit. Paulus de iis, qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt (5); dicit: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, etc.* (6), idest ita lumina et auxilia sua subtraxit, ut in scelera maxime probrosa laberentur. Huc etiam referuntur eiusdem Apostoli verba: *Secundum autem duritiam tuam, et impenitens cor thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis iusti iudicii Dei* (7). Ait enim *S. Augustinus* (8): « Deus est longanimis, et multae miseri-

cordiae, sed observa, ne longitidine misericordiae Dei male utendo tu tibi thesaurizes, quod ait Apostolus, iram in die irae. »

3. Certum est, Deum pro infinita sua misericordia hincinde etiam peccatoribus inveteratis gratias efficaces concedere, quibus illico convertuntur, et e peccatoribus in sanctos mutantur, quod in *Magdalena, Zachaeo, latrone in cruce, Paulo* et aliis factum esse constat. Ast hic non de his miraculis gratiae sermo est, sed solum queritur, an iuxta ordinariam providentiae divinae oeconomiam peccatores excaecati et indurati omni prorsus gratia destituantur; an aliquae saltem gratiae quibus a peccatis resipiscere possint, ipsis concedantur? Recte autem iuxta Revelationis doctrinam hoc affirmatur. Deus enim ipse misericordiam suam erga peccatores gratiis suis resistentes, et in malo obstinatos contestatur dicens: *Expandi manus meas tota die ad populum incredulum; qui graditur in via non bona post cogitationes suas* (9); et: *Vocavi et renuistis, expandi manum meam, et non fuit, qui aspiceret: despexistis omne consilium meum et increpationes meas neglexistis* (10). Exemplum huius misericordiae divinae exhibetur Sap. XII, 20, ubi de Chananaeis scelestissimis et obduratis hominibus dicitur: *Si inimicos servorum tuorum, et debitos morti cum tanta cruciasti attentione, dans tempus et locum per quae possint mutari a malitia; cum quanta diligentia iudicasti filios*

(1) Isa. 6, 9. — Cf. Io. 12, 39, etc.

(2) L. 2. q. in Exod. q. 23, c. 194. n. 14.

(3) Commem. in h. l.

(4) Matth. 23, 29.

(5) Rom. 1, 21.

(7) Rom. 2, 5.

(9) Is. 65, 2.

(6) Ibid. 1, 24.

(8) En. in Ps. 102. n. 16.

(10) Prov. 1, 24, etc.

tuos? (1) Hinc *S. Chrysostomus* (2) explicans verba: *quoniam in saeculum misericordia eius*, ait: « Quid est in saeculum? non aliquando quidem beneficio afficit, aliquando vero recedit; neque modo miseretur, modo desinit, quod evenit in hominibus... At Deus non est huiusmodi, sed perpetuo misereatur, nec unquam cessat beneficio homines afficere. » *S. Ambrosius* (3): « Plena est terra misericordia Domini, quia omnibus data est remissio peccatorum, super omnes sol (gratiae) oriri iubetur. » *S. Prosper* in resp. 15 ad obiect. Vincent.: « Nemini Deus correctionis adimit viam, nec quemquam boni possibilitate dispoliat. » Auctor lib. de vocat gent. (4): « Credimus nullis hominibus opem gratiae in totum fuisse subtractam. » *S. Gregorius M.* (5): « Quisquis delinquit, et vivit, idcirco hunc divina dispensatio in aequitate tolerat, ut ab iniquitate compescat. » *C. Lateranense IV, c. Firmit*, nullam exceptionem apponens definit: *Si post susceptionem baptismi quisquam protapsus fuerit in peccatum, per veram poenitentiam semper potest reparari*. Denique si certum esset, quod nonnulli theologi asseruerunt, aliquos peccatores excaecatos et induratos penitus a gratia deseri, isti veniam sperare non possent, et desperare deberent; sed spes semper praecepta et desperatio semper improba est: ergo dicendum est, peccatores omnes sufficientes gratias quibusdam saltem temporibus obtinere, ut meliores sensus concipere, et

per orationem uberiora auxilia impetrare queant.

Obi. 1.^a De Esau legitur: *Non invenit poenitentiae locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam* (6). De Antiocho vero dicitur: *Orabat hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus* (7). Ergo dantur peccatores, quibus gratia ad conversionem negatur.

Resp. Esau obtinere nunquam potuit, ut subtractae ipsi, et Iacobo impertitae benedictionis poeniteret aut parentem suum Isaac aut Deum. Antiochus misericordiam consecutus non est, non quia omne auxilium ei deerat, sed quia fecte et simulate orabat, hoc unum quaerens, ut a morbis et doloribus liberaretur, nihil melior futurus, si convalesceret. Unde signanter dicitur orasse Dominum sed manens *scelestus*. Extra rem igitur tum istud tum similia eiusmodi exempla proferuntur.

Obi. 2.^a Dubitari nequit, determinatum esse peccatorum numerum, ultra quem Deus nullum aliud remittere decrevit; nam Amos 1, 3 Deus ipse dicit: *Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum*: et hoc idem repetit de Gaza, de Azoto, de Tyro etc., et cap. 2 de Moab, de Iuda, de Israël.

Resp. Nemo negat, Deo omniscio cognitum esse tum numerum peccatorum, quae homo usque ad obitum suum commisurus, tum gratiarum, quas consecuturus est, donec moriatur, aut in perpetuam amentiam incidat; vere igitur apud

(1) Cf. Act. 7, 31. II Petr. 3, 9.

(2) In Ps. 135. p. 2.

(3) L. 8 in Ps. 118.

(4) L. 1, c. 21.

(6) Hebr. 12, 17.

(5) L. 17 Mor. c. 4.

(7) II Mach. 9, 23.

Deum uterque numerus determinatus est, ultra quem nec peccata committuntur, nec gratiae obtinentur. Exinde autem non potest inferri decretum divinum, nomini viventi et rationis compoti post certum peccatorum numerum nullam prorsus conversionis gratiam concedendi, cum contrarium ex allatis argumentis constet. Si citata Prophetæ verba de negata conversionis gratia exponenda essent, ea de subtractione gratiarum efficacium, non de omni moda negatione gratiarum sufficientium intelligi deberent. Iuxta plures autem interpretes agitur ibi de supplicio temporali, quod Prophetæ vv. seq. minatur.

Obi. 3.^a Doctrina, quæ peccatoribus obduratis quovis vitæ tempore, gratias sufficientes promittit, perniciosa est, eosque ad peccata sua temere continuanda impellit, cum etiam post longam peccatorum seriem gratiam conversionis sperare possint.

Resp. Non nostra, sed potius opposita doctrina, quæ inveteratis peccatoribus omnem spem conversionis adimit, perniciosa est, et viam facile aperit ad quævis scelera, cum nullo freno coërceantur illi, quorum animos hæc sententia imbuerit. Quo enim se vertent, quorum desperata salus declaratur? — Qui autem abutuntur catholica doctrina, quæ docet, spem semper superesse salutis, sibi ipsis perniciem consciscunt. Si tales peccatores considerent, poenitentiam per malos habitus semper difficiliorem reddi, ipsosque iusto Dei iudicio morte repentina abripi,

et sine spe veniæ in æternum damnari posse, sufficienter profecta a continuandis delictis absterrentur.

§ 324.

III. De Infidelibus.

Infideles dicuntur, qui christiænæ Religionis sunt expertes: *positivi* illi nuncupantur, qui cum fidei notitiam habuerint, eam amplecti noluerunt, aut eam respue- runt; *negativi* nominantur, qui nihil unquam de vera fide revelata audierunt. Infideles positivos non omni gratia destitutos esse, exinde patet, quia gratia fidei ipsis oblata fuit, quam ex propria culpa neglexerunt aut cui temere restite- runt. Quod attinet infideles nega- tivos, certum est, vocationem æternam quæ ordinarie fit per prædicationem Evangelii (1), non semper et ubique ad omnes pervenire, quia non obstante mandato Christi et Ecclesiæ sollicitudine, impedi- menta physica et moralia emer- gere solent. Ast nemo dubitabit, omnipotentem ac sapientissimum Deum per gratias internas, aliis- que modis id præstare posse, quod alias hominis apostolici vox præ- stat, quæ ipsa sine gratia interna inefficax manet. Imo certum est, Deum aliquibus saltem infidelibus gratiam conferre vere ac relative, proxime, vel remote saltem suf- ficientem ad fidem et iustificatio- nem, quod exempla ostendunt *Eunuchi* (2) et *Cornelii* (3). Ideo *Alexander VIII* damnavit sequen- tem *Ant. Arnaldi* propositionem: « Pagani, Iudæi, Haeretici aliique huius generis nullum omnino ac-

(1) Rom. 10, 14.

(2) Act. 8, 27.

(3) Ib. 10, 1, etc.

eiipiant influxum: adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficiente:» ergo contradictoria illius est vera et catholica: Aliqui Pagani etc. accipiunt influxum a Iesu Christo. Idcirco theologi catholici omnes docent, infideles non omni prorsus gratia destitui, sed aliquibus dari gratiam vere sufficientem ad fidem et iustificationem. Huius gratiae universalitatem nonnulli quidem theologi negant, sed alii solidius affirmant, et hanc statuunt propositionem: Infidelibus omnibus etiam negativis datur pro loco et tempore gratia sufficiens ad salutem; eandemque ex *S. Scriptura* et *Traditione* probant.

1. *S. Scriptura* universalem Dei erga homines bonitatem et misericordiam laudat. Sap. XI, 24 etc. legitur: *Misereris omnium, quia omnia potes; et dissimulas peccata hominum propter poenitentiam. Diligis enim omnia, quae sunt, et nihil odisti eorum, quae fecisti. . . .* *Parcis autem omnibus, quia tua sunt Domine, qui amas animas.* Ioan. I, 9 de Christo dicitur: *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: quae verba Ss. Patres intelligunt de supernaturali illuminatione, quae diffunditur per gratiam Redemptoris, de quo hic sermonem esse, patet ex contextu: Christus ergo illuminat etiam infideles, ac ideo de seipso dicit: Ego sum lux mundi (1), idest, totius generis humani, ad quod*

etiam infideles spectant. Paulus ait: *Non est distinctio Iudaei et Graeci; nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum (2). Conclussit Deus, omnia in incredulitate, ut omnium misereatur (3). Et: Deus vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (4).* Huc spectant etiam loca, in quibus dicitur, Christum pro omnibus hominibus mortuum esse (§ 272).

2. *Ss. Patres. S. Ambrosius (5)* in verba: *Misericordia Domini plena est terra*, cum dixisset, Christum ut mysticum solem iustitiae omnibus ortum esse, ita pergit: « Si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat; ut si quis clausis fenestris radios solis excludat, non ideo sol non ortus est omnibus, quia calore eius ipse se fraudavit; sed quod solis est praerogativam suam servat, quod imprudentis est, communis a se gratiam lucis excludit. » *S. Chrysostomus (6):* « Deus secundum praescientiam suam, licet sciat qui iusti futuri sint, et qui iniusti, tamen omnes vocat ad fidem dans eis gratiam credendi in Christum, quod est talentum bonis quidem ad salutem, malis autem ad praeeudicium, ut inexcusabiles fiant. » *S. Augustinus (7):* « *Non est, qui se abscondat a calore eius: cum autem Verbum caro factum est, et habitavit in nobis mortalitatem nostram suscipiens, non permisit ullum mortalium excusare se de umbra mortis, et ipsam enim penetravit Verbi calor.* » *S.*

(1) Io. 8, 12.

(2) Rom. 10, 12.

(3) Rom. 11, 82.

(4) I Tim. 2, 1 etc.

(5) Ser. 8 in Ps. 118, n. 57.

(6) Hom. 53 in Math. c. 5.

(7) Enar. 1 in Ps. 118, n. 7.

Thomas (1): « Deus, quantum in se est, paratus est omnibus gratiam dare; vult enim omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. — Sed illi soli gratia privantur, qui in se ipsis gratiae impedimentum praestant: sicut sole mundum illuminante in culpam imputatur ei, qui oculos claudit, si ex hoc aliquod malum sequatur, licet videre non possit, nisi lumine solis praeveniatur. »

Nota. Verba Apostoli: *Sine fide impossibile est placere Deo* (2), tantum innuunt, sine fide neminem posse iustificari et ita uniri Deo, ut actus meritorios ponat; non autem negant, hominem ante fidem gratia supernaturali excitari, et aliquo modo Deo placere posse, quia, ut § 299 probatum est, non omnia opera infidelium sunt peccata; quae doctrina, si rite attendatur, ad omnes difficultates solvendas sufficit. Et certe Deus per gratias internas fidem supernaturalem, et charitatem perfectam excitare valet, per quam homo ut latro in cruce iustificatur.

§ 325.

V. De Infantibus.

Per baptismi institutionem pro infantium salute benignissime a Deo in N. T. provisum est. Constat autem, multos infantes sine baptismo ex hac vita migrare. Quaeritur iam, an dici possit, Deum istorum quoque salutem velle, et sufficientes ipsis gratias suppeditare? Nonnulli theologi, ut *Tournely. Thomas ex Charm., Per-*

rone etc. affirmative, alii, ut *Thomistae* et *Augustiniani* negative respondent: — At cum de infantibus sine baptismo decedentibus sermo est, vere cum Apostolo exclamare oportet: *O altitudo-quam incomprehensibilia sunt iudicia (Dei), et investigabiles viae eius! quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit* (3)? — Certum enim ex una parte est, praedictos infantes ad omnes homines pertinere, quos Deus vult salvos fieri, et pro quibus Christus mortuus est: ex altera vero parte certum pariter est, baptismum, quamvis pro omnibus praeparatus sit, ipsis nihil prodesse, neque solida ratione probari potest, Deum illis de tam necessarij medij applicatione sufficienter providisse. Difficillime ergo a nobis concipitur, quomodo dici queat, Deum tales infantes velle salvos fieri, et Christum pro ipsis mortuum esse, cum de salutis mediis nihil omnino participare possint. Maxime igitur conveniens hac in re esse videtur, ut ignorantiam nostram fateamur, et arcanum agnoscamus, humano ingenio non dilucidandum. — Quod si humanis ratiociniis indulgere liceat, quaeri potest, an possibile non sit dicendum, Deum, qui voluit, ut baptismum fluminis in adultis per baptismum flaminis et sanguinis suppleri possit, ex infinitis sapientiae suae thesauris pro infantibus quoque medium quoddam statuisset, quo etiam in infantibus baptismus suppleretur? ac praeterea quaeri potest, an Deus, qui ex infinita bonitate creavit, ut baptismus necessitate

(1) L. 3 c. Gent. n. 53.

(2) Hebr. 11, 6.

(3) Rom. 11. 33.

cogente a quocumque masculo, vel foemina, imo et ab haeretico, vel infideli valide et licite conferri possit, non etiam Angelis facultatem tribuere potuerit, deficientibus hominibus, baptisma infantibus, antequam expirent, ministrandi? Nonne *Angeli omnes sunt administratorii Spiritus in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis* (1)? Nonne exempla prostant, Angelos in defectu hominum Sacramentum Eucharistiae administrasse, quod non est tantae necessitatis, ut baptismus? et facultate obtenta a Deo, quis dubitabit, Angelos quibuslibet in circumstantiis infantibus morti proximis baptisma conferre et posse et velle? hoc autem posito, et voluntas Dei salvandi infantes, et participatio eorundem de meritis Christi clarissime apparerent, dogma de necessitate baptismi salvaretur, et saluti infantium consultum esset. Sed — interrogando dicimus, non sententiam praecipitamus. Revelatio enim hac de re altum silentium tenet, neque permittit, ut circa propositam quaestionem certi aliquid affirmemus, quod mirae in omnibus Sapientiae divinae adscribendum est. Nam si pro infantibus sine baptismo decedentibus spes salutis affulgeret, matres, praecipue quae ex fornicatione conceperunt, de vita et incolumitate prolis minus sollicitae essent, atque abortus maxime multiplicarentur. Idcirco etiam a nobis circa allatas quaestiones in circulis mun-

danis altum silentium observandum, et veritatibus tantum clare revelatis insistendum est.

§ 326.

Usus doctrinae de gratiae distributione.

1. Si gratia est gratuita, agnoscere et laudare oportet bonitatem divinam, quae gratias, quas nemini debet, largiter in omnes diffundit. Quam Dei beneficentiam eo magis admirari et laudare debemus, quo magis non solum propter peccatum originale, sed etiam propter peccata actualia gratiis divinis indigni eramus; unde cum Psalmista profiteri tenemur: *Misericors et miserator Dominus, longanimis et multum misericors... non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis* (2) etc.

2. Ex tradita doctrina elucet *orationis necessitas*. Quamvis enim Deus ex infinitis misericordiae suae thesauris multas nobis conferat gratias, prius quam ad illum recurramus, aut de illis cogitemus; alia tamen et quidem uberiora et efficaciora gratiae auxilia nonnisi petentibus, quaerentibus et pulsantibus elargiri decrevit. Ideo Christus nos frequenter ad orationem exhortatur: *Petite, et dabitur vobis* (3) etc. *Oportet semper orare, et non deficere* (4). Paulus: *Sine intermissione orate* (5).

3. Cum Deus largiter gratiae suae dona distribuat tum peccatoribus, ut ad poenitentiam agendam adigantur, tum iustis, ut ad bona opera perficienda excitentur,

(1) Hebr. 1, 14.

(2) Ps. 102, 8 etc. (3) Luc. 11, 9.

(4) Luc. 18, 1. — Luc. 21, 36, 22, 40.

(5) 1 Thess. 5, 17. — Ephes. 6, 17; Rom. 12, 12; Col. 4, 2; 1 Petr. 4, 7.

liberum vero arbitrium, ut docet C. Tridentinum, a Deo motum et excitatum dissentire possit, si velit: summi certe momenti est, ut omnes monitum Apostoli continuo attendant: *Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipialis* (1). Sedulo igitur ad motus gratiae et ad inspirationes divinas attendendum, et sollicitè cavendum est, ne animae aures per continuam mentis dissipationem, per saecularium curarum strepitum, aut deliciarum mundi rumorem ad audiendas internas divini benefactoris voces ineptae reddantur. Cognitis autem inspirationibus divinis velociter, strenue et constanter cooperari debemus, ne hanc cooperationem negligentes eandem experiamur sortem, quam sustinuit servus inutilis, qui de accepto talento lucrum non referens projectus est in tenebras exteriores (2).

CAPUT V.

DE GRATIA SANCTIFICANTE EIUSQUE EFFECTIBUS.

§ 327.

Gratiae actuales, de quibus hucusque disputatum fuit, a Deo ordinantur ad gratiam sanctificantem vel producendam in peccatore, vel conservandam aut augendam in iusto. Summi igitur momenti est, ut gratiam sanctificantem recte cognoscere satagamus, ac deinde inquiramus, quid et quomodo ipsa in peccatore operetur, et quam salubres effectus in iusto producat. Hunc in finem

1° de gratia sanctificante, 2° de iustificacione peccatoris, et 3° de merito bonorum operum agitur.

ARTICULUS I.

De gratia sanctificante.

§ 328.

Gratia sanctificans vulgo definitur supernaturale Dei donum permanentè animae inhaerens, quo homo immediate et formaliter sanctus redditur, iustus, Deo gratus, filius Dei adoptivus ac aeternae gloriae haeres. Haec gratia dicitur etiam *habitualis*, quia non in actu transeunte, sed in statu perdurante, seu in habitu animae infuso, eique inhaerente consistit; nominatur quoque *charitas Dei diffusa in cordibus nostris*, *amicitia Dei*, *unio cum Deo*, *adoptio*, *filiatio*, *semen divinum* (3), *pignus haereditatis*, etc.

§ 329.

De gratiae sanctificantis existentia, et excellentia.

1. Gratiam sanctificantem vere existere, manifestum est ex iis, quae de saluberrimis, quos Redemptio Christi nobis attulit, effectibus P. III, can. 2 dicta sunt. Christus enim (§ 210) ut mediator homines Deo reconciliavit, iisque gratiam sanctificantem meruit, quam interius regenerantur, sancti, iusti, Deo grati, eiusdem filii adoptivi, et regni coelestis haeredes constituuntur. Ideo de incarnato Filio Dei dicitur: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his,*

(1) II Cor. 6, 1.

(2) Matth. 25, 24 etc.

(3) I Io. 3, 9.

qui credunt in nomine eius, qui... ex Deo nati sunt (1). Intimam quam efficit gratia sanctificans, cum Deo unionem innuit Christus dicens: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (2). Paulus ait: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis* (3); et: *Ipe Spiritus testimonium reddit Spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Si autem filii, et haeredes; haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi* (4). Idem Apostolus ad eos, qui gratia sanctificante ornantur, dicit: *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui habitat in vobis* (5)? I lo. IV, 16 legitur: *Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*. Haec testimonia adeo luculenta sunt, ut nos dubitare non permittant de existentia gratiae sanctificantis, quam etiam Ss. Patres eodem modo describunt.

2. Excellentia gratiae sanctificantis ex eo elucet, quia homini illa ornato honores incomparabiles, divitias inaeestimabiles et felicitates ineffabiles confert. Omne donum gratiae supernaturalis tantis intervallis excedit bona temporalia, ut ex recepta certaue S. Thomae doctrina summum in natura non assequatur id, quod est infimum in gratia. Quanta est ergo dignitas gratiae sanctificantis, per quam ad statum divinum evehimur! — II Petr. I, 4 de Deo patre dicitur, quod per Christum maxima, et pretiosa

nobis promissa donavit, ut per haec efficiamini ~~divitiae~~ ^{divitiae} consortes naturae. Et I lo. II, 1 legitur: *Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus*. Filius Regis temporalis, et haeres coronae maxime honorari solet, longe maiori autem honore dignus est filius Dei et haeres regni coelestis. — Divitiae, quae aestimari et quaeri merentur, sunt illae, quas Christus commendat dicens: *Thesaurizate vobis thesauros in coelo, ubi neque aerugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt, nec furantur* (6). Ast qui gratia sanctificante insignitus est, copiosas recipit gratias actuales, per quas ad bonum excitatur, et per bona opera quae perficit, merita sibi comparat pro vita aeterna: unde Christus ait: *Qui manet in me, et ego in eo: hic fert fructum multum* (7). His accedit, quod iustus sit membrum vivum corporis Ecclesiae, cuius caput Christus est, ac ideo ob communionem Sanctorum omnium bonorum operum ac meritorum quae in Ecclesia fiunt, particeps redditur, ut praeclare ostendit *Catechismus romanus* (8). — Denique cum gratia sanctificans homines haeredes Dei et cohaeredes Christi constituat, ipsisque aeternam in coelo beatitudinem acquirat, quae tam imensa est, ut nec verbis explicari, nec sensu in hac vita percipi possit; nemo profecto dubitabit, gratiam sanctificantem felicitates ineffabiles conferre. Ast non solum in altera sed etiam in praesenti vita gratia sanctificans ho-

(1) Io. 1, 12.

(3) Rom. 5, 15.

(2) Io. 14, 23.

(4) Rom. 8, 16 etc.

(5) I Cor. 6, 19.

(7) Io. 15, 5.

(6) Matth. 6, 20.

(8) P. 1, c. 10, n. 25.

mines vere iucundos et felices reddit. Quamdiu enim homo in statu peccati commoratur, a vera felicitate longe remotus est, cum continuo conscientiae remorsibus torqueatur. Verum gratia sanctificans, cum peccatum penitus tollat et extinguat, timoris et moeroris causam removet, et cum hominem Dei amicum, imo et filium, ac aeterni regni haeredem constituat, suavissimae laetitiae fontem aperit. Qua de re Christus ipse nos certos reddit; cum enim dixisset: *Si praecepta mea observaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut et ego Patris mei praecepta servavi, et maneo in eius dilectione* (1), mox subdit: *Haec locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, et gaudium vestrum impleatur* (2).

§ 330.

Quaestiones theologicae de gratia sanctificante.

1. Omnes theologi catholici in hoc consentiunt, quod gratia sanctificans sit donum internum animae nostrae inhaerens, atque permanenter in nobis perseverans: at inter se disceptant, dum quaeritur, utrum gratia per modum habitus inhaereat animae iusti, an potius sit ipsa gratia actualis, quae iugiter influat in animam, eamque fecundam reddat? — Io. Morinus ostendere conatus est, hanc posteriorem sententiam usque ad saeculum duodecimum universalem fuisse, et antiquos Patres ac theologos de habitibus infusis sermonem haud fecisse. Fatentur etiam theologi, C. Tridentinum

hanc sententiam non proscr. psisse, sed a voce *habitus* consulto abstinuisse, ne quaestionem post saeculum duodecimum inter theologos agitatam dirimere videretur. Id testantur Dom. Soto, Medina, Belarminus, Berti et alii. — Ast sententia, quae distinctionem ponit inter gratiam actualem et sanctificantem, hancque esse dicit quandam animae qualitatem, seu donum habituale permanens in anima, non solum probabilior, sed etiam certa dici potest, utpote S. Scripturae et sensui Ecclesiae apprime conformis. In S. Scriptura enim gratia sanctificans dicitur *semen* (3), *sigillum* et *pignus* (4): quae nomina significant donum permanens, quod non in actu transiente, sed in habitu animae infuso consistit. Idem eruitur ex verbis Christi: *mansionem apud eum faciemus* (5); et ex verbis Apostoli: *Spiritus Dei habitat in vobis* (6); quibus verbis non transiens quoddam divinum auxilium, sed permanens animae status designatur. Verum equidem est, Patres de infusione habituum, de qualitatibus permanentibus, de donis habitualibus locutos non fuisse, quia istae voces serius per philosophiam aristotelicam in scholas introducta fuerunt. Sed Patres aliis verbis eandem sententiam tradiderunt; ipsi enim, ut ostendit Petavius (7), apertissime docuerunt, Deum habitare in anima iusti, eam implere, efficere naturae divinae participationem, animam iusti esse templum Spiritus Sancti etc. Hinc C. Vien-

(1) Io. 13, 10.

(2) Ib. v. 11.

(3) Io. 3, 9.

(4) II Cor. 1, 22.

(5) Io. 14, 23.

(6) I Cor. 3, 16.

(7) De Trin. 1, 8, c. 4.

nense sententiam theologorum, qui gratiam sanctificantem ab actuali distinguunt, et habitum infusum esse dicunt, *probabiliorem et dictis Sanctorum et Doctorum modernorum theologiae magis consonam, et concordem esse declarat*. Etiam *C. Tridentinum* gratiam habitualement ab actuali aperte distinguit: nam Sess. 6, cap. 7 docet, *in iustificatione fidem, spem et charitatem infundi*: ast in infantibus, qui in baptismo iustificantur, non potest id de actibus fidei, spei, et charitatis per gratiam actualem elicitis intelligi (1); ergo intelligendum est de habitibus infusis.

2. Omnes theologi docent, gratiam sanctificantem esse aliquid distinctum ab illis virtutibus, quae absente gratia sanctificante possunt in homine permanere, ut sunt fides et spes. Quaestio autem movetur, an gratia sanctificans *realiter* a charitate distinguatur?

— *Scotus* id negat, quia iidem effectus, quos gratia sanctificans producit, etiam charitati adscribuntur: haec enim nos Deo acceptos reddit (2), filios Dei constituit (3), cum Deo coniungit (4), vitae spiritualis participes (5) et vita aeterna dignos reddit (6); unde et *S. Augustinus* (7) ait: « Charitas est verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia: » et *C. Tridentinum* (8) inquit: *per Spiritum Sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, et ipsis inhaeret: hoc donum autem non est nisi gratia*

sanctificans. — At *S. Thomas* reale discrimen inter gratiam sanctificantem et charitatem obtinere docuit, quia gratia sanctificans totam animam nobilitat, et consortem divinae naturae reddit, charitas vero in sola voluntate residet, et hanc cum Deo coniungit. Hinc in *S. Scriptura* frequenter a charitate distinguitur ut II Cor. XII, 13, Rom. V, 5, I Tim. I, 14 etc. Non refert, quod iidem effectus, quos gratia sanctificans producit, etiam charitati adscribantur; nam etiam de fide dicitur, quod iustificet (9), peccata remittat (10) et salutem aeternam operetur. Videntur etiam inter gratiam et charitatem reale discrimen admittere *S. Augustinus* (11) scribens, quod gratia sit « nitor animae sanctum concilians amorem, » et *C. Tridentinum* (12) definiens, hominem non iustificari *exclusa gratia et charitate*.

3. *Petrus Lombardus* docuit, quod gratia sanctificans, seu charitas non sit aliquid creatum in anima, sed sit ipse Spiritus Sanctus mentem inhabitans, et non mediante aliquo habitu, sed immediate animam vivificans. Sententia ista insignem defensorem et patronum nacta est in *Dionysio Petavio*, qui (13) eam multis *S. Scripturae* et *Ss. Patrum* testimoniis probare nititur. — Attamen contrarium tenent theologi fere omnes, qui iustitiam et charitatem dicunt a Spiritu Sancto produci quidem, sed non esse ipsum Spi-

(1) Sess. 6, Can. 3.

(2) Io. 14, 21.

(3) I Io. 3, 14.

(4) I Io. 3, 14.

(5) I Io. 3, 14.

(6) L. de nat. et grat. c. 32, n. 49.

(1) I Io. 4, 6.

(6) Jac. 1, 12.

(8) Sess. 6, c. 7.

(10) Matth. 9, 2.

(11) En. in Ps. 103, v. 15.

(12) Sess. 6, can. 11.

(13) Lib. 8 de Trin. cap. 4 etc.

(9) Rom. 3, 28.

ritum Sanctum. Nam Rom. V, 5 legitur: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis*; ubi Apostolus aperte charitatem distinguit a Spiritu Sancto, tanquam effectum a causa. C. Tridentinum (1) docet, quod in iustificatione per Spiritum Sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque in ipsis inhaeret: unde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem et charitatem: ergo charitas non secus ac fides infusa accipitur. Porro charitas minuitur, et recipit incrementum, quod de immutabili Spiritu nefas est affirmare. Charitas ergo, quae vel ipsa gratia sanctificans, vel intime cum ea coniuncta est, non est ipsa Spiritus Sancti persona, sed quid creatum in anima, seu a Spiritu Sancto productum: iste autem effectus per synecdochen tantum, non autem proprie Spiritus Sanctus appellatur. Denique certum est, Spiritum Sanctum ut verum Deum immensum, et quoad essentiam ubique, neque cum maiori divinae essentiae quantitate in anima iusti, quam in anima peccatoris esse. Non potest ergo gratia sanctificans, seu specialis Spiritus Sancti in anima iusti inhabitatio aliter intelligi, quam de communicatione donorum, seu de salutari effectu producto.

§ 331.

Usus doctrinae de gratia sanctificante.

1. Excellentiam gratiae sancti-

(1) Sess. 6, cap. 7.

(2) Ps. 4, 3.

ficantis saepe considerare, et animis fidelium in publicis et privatis institutionibus alte imprimere oportet. Cum enim gratia sanctificans honores incomparabiles, divitias inaestimabiles, et felicitates ineffabiles conferat, quis non videt, eam summi aestimandam, et cunctis bonis terrenis longe anteponendam esse? et quis non caecitatem, ac malitiam eorum deploret, qui ob caduca terrae bona, et momentaneas carnis voluptates gratia sanctificante se privare non verentur? miseris huiusmodi hominibus acclamare oportet: *Filii hominum usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, et quaeritis mendacium?* (2).

2. Qui in felicissimo gratiae sanctificantis statu versatur, in ipsa dignitate, qua ut filius Dei, templum Spiritus Sancti et haeres coeli insignitur, efficacissimum recte vivendi motivum inveniat, necesse est. « Agnosce, ait S. Leo (3), o Christiane! dignitatem tuam, et divinae consors factus naturae noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire. Reminiscere, quod erutus de potestate tenebrarum translatus es in Dei lumen et regnum. »

ARTICULUS II.

De iustificatione peccatoris.

§ 332.

Iustificationis, uti et *iustitiae* vocabulum varias in Scripturis Sacris admittit significationes. Hinc inde significat ipsam *legem Dei*, quae id quod iustum est edocet. *Iustificationes tuas custodiam* (4).

(3) S. 1 de Nativ.

(4) Ps. 118, 8.

§ 333.

A. De natura iustificationis.

Accipitur interdum pro *iustitiae*, seu *gratiae iustificantis augmento*. *Qui iustus est, iustificetur adhuc* (1). Quandoque denotat *iustitiae declarationem* a iudice in foro tantum externo factam, ut Prov. XVII, 15: *Qui iustificat impium, et qui condemnat iustum, abominabilis est uterque apud Deum*. Saepissime autem praecipue in N. T. sumitur pro peccati remissione et animae ornatu, quo sancti, Deoque grati constitumur, ut I Cor. VI, 11: *Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis*. Congruit haec ultima significatio indoli vocis; nam iustificare iuxta vocis etymon est aliquem iustum facere. Et in hac ultima significatione iustificationis vocabulum in toto isto tractatu sumitur. Hinc patet, quanti haec tractatio momenti sit. Ipsa enim Revelatio necessaria dicta fuit, ut nobis patefiat modus Deum placandi post culpam (Th. gen. § 59, n. 2). Et quia nimis facile in peccata labimur, maxime nobis cordi esse debet, ut ex certa et genuina Revelationis doctrina cognoscamus, an, et quomodo remissionem peccatorum oblinere, ac Deo reconciliari possimus. — Ast hanc ipsam summi momenti doctrinam Protestantes, duce Luthero, pestiferis erroribus corruperunt. Pesissime enim errarunt tum circa *iustificationis naturam*, tum circa *dispositiones ad eandem requisitas*, tum demum circa *eiusdem proprietates*. Errores iam Protestantium recensendi et refellendi, iisque opposita dogmata catholica explananda et probanda sunt.

Novatores saeculi XVI ex falso principio, quod iustitia originalis fuerit pars *essentialis* naturae humanae, intulerunt, per protoparentum lapsum ipsam humanam naturam fuisse essentialiter et substantialiter labefactam, atque corruptam. Quia autem iuxta hoc principium peccatum originale constituit partem *essentialem* ipsius naturae corruptae, et peccata actualia non sunt nisi manifestationes peccati originalis, evidens est, nec illa nec ista tolli posse per iustificationem, quae iuxta Novatores mere exterior est, et tantum efficit, ut Deus has culpas non consideret, perinde ac si tectae essent oculis suis, quas propterea non imputat. Et in eodem systemate sanctitas et iustitia non est hominis iustificati propria, sed est ipsa sanctitas et iustitia formalis Christi ab homine per fidem apprehensa, peccata cooperiens et iram Dei ac damnationem avergens. Ex his patet, duos esse Protestantium circa naturam iustificationis errores, quoniam *primo* docent, per iustificationem peccata non vere remitti, tolli et deleri, sed tantum tegi et non imputari, et *secundo* contendunt, nullam fieri in iustificatione interiorem renovationem per gratiam animae inhaerentem, sed solum externam imputationem iustitiae Christi (2). — Catholici e contra docent, statum iustitiae, seu gratiae sanctificantis non fuisse naturalem, sed supernaturalem, nec humanae na-

(1) Apoc. 22, 11.

(2) V. Moeler. Symb. § 14.

turae debitum, sed ei gratuito concessum (§ 171); homines vero per peccatum originale iustitiam originalem amisisse, et iram Dei incurrisse (§ 178); Christum porro ut Redemptorem peccata sustulisse, homines Deo reconciliasse, iisque dona supernaturalia per peccatum amissa recuperasse (§ 270). Ex his firmissimis principiis Catholici rectissime inferunt, in iustificatione ob infinita Christi merita peccata penitus remitti, tolli et deleri, atque iustitiam non externam tantum, sed internam, seu gratiam sanctificantem animae inhaerentem obtineri, per quam homo iustus, Deoque acceptus fit. Hinc a theologis catholicis iustificatio definitur: divina actio, qua Deus homini peccata remittit, eumque interius renovat et regenerat, infusaque gratia sanctificante filium Dei adoptivum, regnique coelestis haeredem constituit; brevius: iustificatio est translatio e statu mortis spiritualis ad statum spiritualis vitae. Congruit haec definitio cum verbis Apostoli ad Coloss.: *Eripuit nos (Deus) de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suae* (1). Ut autem indigitati Protestantium errores penitus conterantur, duo contra ipsos dogmata catholica statuimus et probamus.

§ 334

I. In iustificatione impii peccata non teguntur solum, sed vere remittuntur et prorsus delentur.

Dogma hoc catholicum ex S. Scriptura, ex Traditione et rationibus theologis probatur.

(1) Col. 1, 13.

1. Propheta Natan indicans Davidi obtentam iustificationem ait: *Dominus transtulit peccatum tuum* (2): id autem, quod transfertur, non manet in homine. Per Isaiam Deus ait: *Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me* (3), quibus verbis innuitur, Deum ad potentiam et misericordiam suam manifestandam peccata non tegere tantum, sed penitus delere. Mich.: *Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem?... deponet iniquitates nostras, et proiciet in profundum maris omnia peccata nostra* (4). Regius Psalt.: *Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras* (5). — Iisdem fere terminis etiam in N. T. iustificatio exprimitur. Christus non tegere, sed tollere dicitur peccata: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* (6); et ex Apost., *purgationem peccatorum faciens* (7); atque et: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata* (8). — Praeterea in S. Scriptura peccata dicuntur ablui, abstergi, mundari etc. Ierem. Deus dixit: *Emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt mihi* (9). Ezech.: *Efundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus iniquamentis vestris* (10). Paul. ad Cor. scribit: *haec quidem i. e. peccatores fuistis, sed abluti estis* (11): ad Ephes. testatur, Christum passum esse, *ut Ecclesiam sanctificaret, mundans lavacro aquae* (12). I Io. I, 7: *Sanguis Iesu Christi e-*

(2) II. Reg. 12, 13.

(4) 7, 18.

(6) Io. 1, 29.

(3) Ib. c. 9, 28.

(1) C. 36, 26. Cf. Ps. 50, 8. Isa. 1, 16 etc.

(7) I Cor. 6, 11.

(12) Ephes. 5, 26.

(3) Is. 44, 22.

(5) Ps. 102, 12

(7) Hebr. 1, 3.

(9) C. 33, 8.

mundat nos ab omni peccato. Apoc. I, 5: *Dilexit nos et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.* Id ergo per iustificationem efficitur in anima peccatorum maculis deturpata, quod per lotionem efficitur in corpore sordibus inquinato, quae penitus absterguntur et evanescent.

2. Semper, ubique et ab omnibus creditum est, in iustificatione, quae per baptismum et per poenitentiam obtinetur, peccata penitus auferri, tolli, deleri, ablui, mundari. *Clemens Alex.* (1) de baptismo ait: « hoc lavacro peccata absterguntur. » *S. Cyprianus* (2) « baptismum mortem criminum » vocat. *S. Ambrosius* laudat Spiritum Sanctum, « qui bonos de pessimis facit, peccatum abolet, malum delet, crimen extinguit, bonum munus infundit (3) ». *S. Chrysostomus* l. 2 de compunctione cordis ait: « Compunctio cordis sicut ignis omne animae vitium perurit et adimit, et quantacumque in ea repererit mala, abstergit universa, et penitus delet. » *S. Augustinus* ad Bonif. (4): « Dedicimus, baptisma omnium dare indulgentiam peccatorum, et auferre crimina, non radere. » Et in *Enchir.* (5): « Quemadmodum in illo (Christo) vera mors facta est, sic in nobis vera remissio peccatorum, et quemadmodum in illo vera resurrectio, ita in nobis vera iustificatio. » Cf. *S. Greg. Naz.* (6), *S. Greg. Nyss.* (7), *S. Cyrillus Hier.* (8), *S. Cyrill. Alex.* (9), *S. Greg. M.* (10). Huic constanti

Traditioni insistens *C. Trident.* Sess. 5, can. 5 definit: *Si quis per Iesu Christi D. N. gratiam, quae in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit, non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi, aut non imputari, anathema sit.* Etiam Graeci schismatici anno 1672 doctrinam Protestantium examinarunt, et in *C. P. tano* can. 5 ac in *Hierosolym.* can. 16 condemnarunt.

3. Ratio theologica peti potest ex comparatione, quae inter peccatum Adami, et Redemptionem Christi in S. Scriptura et in Ss. Patribus instituitur. Christum enim spiritualia damna, quae peccatum originale attulit, abunde reparasse, docet Paulus Rom. V ubi inter alia v. 19 inquit: *Sicuti per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius obedientiam iusti constituentur multi:* iuxta quae verba necesse est, ut homines eo modo per Christum iusti constituentur, sicut per lapsum Adami constituti sunt peccatores. Ast, ipsis adversariis fauentibus, homines per protoparentis lapsum intrinsece peccatores constituti sunt ita, ut non solum nominentur, aut putentur, sed vere sint peccatores: ergo et per obedientiam Christi non solum nominantur et exterius putantur, sed interius vere sunt iusti, a peccato prorsus immunes. Dein iustificatio est opus divinum, dicente ibidem Apostolo: *Unus est Deus,*

(1) L. 2 Strom.

(2) Ep. 2.

(3) Lib. 1 de Spiritu S. n. 71.

(5) C. 52.

(4) L. 1, cap. 13.

(6) Or. 40, n. 4 et 32.

(7) Or. in bapt. Chr.

(8) Pro-Catech. n. 16.

(9) L. 7 c. Julian.

(10) L. 9. Ep. 39.

qui iustificat (1). De operibus autem divinis dicitur: *Opera manuum eius veritas et iudicium, facta in veritate et aequitate* (2). Ergo si iustificat, in veritate et iudicio iustificat, et non apparenter tantum.

Obi. 1.^a Ps. XXXI, 1, etc., legitur: *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus, vir cui non imputavit Dominus peccatum*; itaque peccata remitti dicuntur, cum teguntur, ac non imputantur.

Resp. Argumento adversariorum opponimus citata iam S. Scripturae testimonia, in quibus peccata tolli, auferri, deleri, abstergeri, etc., dicuntur, et ista quoque testimonia vera esse, nemo negabit. Rectissime igitur Cl. Bossuet (3) ait: « Siculi S. Scriptura nobis remissionem peccatorum explicat, modo dicendo, quod Deus tegat peccata, modo dicendo, quod ea tollat et extinguat per gratiam Spiritus Sancti, ita ut novae creaturae efficiamur; opus esse credimus, ut varias has expressiones coniungamus ad perfectam iustificationis ideam efformandam. Hinc nos recte credimus, peccata nostra non solum tecta, sed penitus extincta esse per sanguinem Iesu Christi, et per gratiam, quae nos regenerat. » S. Augustinus (4) ait: « *Beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*: non in quibus non sunt inventa peccata, sed quorum tecta sunt peccata. Cooperta sunt peccata, tecta sunt, abolita sunt...nec sic intel-

ligatis, quod dixit: cooperta sunt, quasi ibi sint et vivant. » Denique, omnem difficultatem tollit Paulus, qui Rom. IV, 6, citata verba Psalmi referens ait: *Sicut et David dicit beatitudinem hominis cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus*, id est, cui Deus gratis sine precedentibus meritis iustitiam confert, seu gratiam sanctificantem infundit. Ergo Paulus beatitudinem illius, cuius peccata tecta sunt et non imputantur, ex eo repetit, quia sibi infusam habet iustitiam Deo acceptam, et « per hoc docet, ait Bellarminus (5), non posse duo ista separari, remissionem peccati, et donationem iustitiae; nam remissio peccatorum non potest fieri, nisi iustitia infundatur, quomodo non fugantur tenebrae, nisi lumen succedat. »

Obi. 2.^a S. Scriptura testatur, in oculis Dei neminem iustificari et omnes homines peccatis inquinatos esse. Iob dicit: *Vere scio quod non iustificetur homo compositus Deo* (6). Psalmista: *Non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (7). Hinc in Isa. legitur: *Facti sumus ut immundi omnes nos* (8). Paulus ipse, de cuius iustificatione nemo dubitat, tamen fatetur, in se habitare peccatum (9).

Resp. Iob cap. I rectus et timens Deum laudatur, servus Dei, Deoque acceptus declaratur: ergo certe in eodem libro non negatur homines rectos, iustos, Deoque acceptos existere posse: neque id negat Iob, sed solum confite-

(1) Rom. 3, 30. (2) Ps. 110, 7.

(3) In Expos. doctr. cath. cap. 6.

(4) Enar. in Ps. 31, S. 2. n. 9.

(5) L. 2 de iustif. c. 9.

(6) Iob. 9, 2. Cf. 25, 4.

(7) Cap. 64, 6.

(8) Ps. 142, 2.

(9) Rom. 7, 17.

tur, iustitiam humanam cum divina comparari non posse. In verbis Psalmistae solum indicantur peccata venialia quibus nec iusti carent, nisi ex speciali privilegio, ut B. Virgo, ab illis praeserventur. Caeterum Psalmista ipse sibi iustitiam adscribit dicens: *Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam* (1). Isa. LXIV, maxima morum corruptio in populo iudaico describitur, sed ideo non omnis iustus excluditur, quia in S. Scriptura hincinde sub nomine omnium magna dumtaxat multitudo intelligitur, ut Ps. XIII, 4, Dan. III, 7. — Dum Paulus dicit: *Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum* (2); ex contextu apparet, quod per peccatum intelligat concupiscentiam; hanc autem ideo vocavit peccatum, quia, ut declarat C. Tridentinum a peccato est et ad peccatum inclinat.

Obi. 3.^a Peccata tolli non possunt eo sensu, ut qui peccavit dici posset non peccasse: ergo peccatum indissolubiliter homini inhaeret, atque in iustificatione id tantum contingere potest, ut peccatum haud amplius imputetur et puniatur.

Resp. Nemo catholicorum ita unquam desipuit, ut diceret factum infectum fieri posse, sed nos cum Scriptura et Patribus dicimus, peccatum tolli, cum tollitur reatus, per quem anima deformis, Deo exosa et poenae aeternae obnoxia redditur. Si quis in coenum prolapsus sordibus inquinatus sit, sed postea perfecte abluitur

et mundetur, maculae eius penitus absterguntur, quamvis semper verum sit, ipsum in coenum prolapsum fuisse. Ita etiam ab anima maculae absterguntur et peccatum deletur, quamvis eam aliquando peccasse, nemo neget.

§ 335.

II. Impius non iustificatur per externam imputationem iustitiae Christi, sed per internam gratiae sanctificantis infusionem.

Dogma hoc ex S. Scriptura et Traditione probatur:

1. Ezech. XXXVI, 25, Deus Iudaeis remissionem peccatorum, seu iustificationem promittens ait: *Effundam super vos aquam mundam et mundabimini ab omnibus iniquamentis vestris... et dabo vobis cor novum et spiritum novum ponam in medio vestri*: quomodo autem Deus dici posset cor novum et spiritum novum dare, si anima peccatis inquinata manet, et gratia sanctificans non infunditur, sed iustitia externe tantum imputatur? — Paulus I Cor. VI, 11, cum varia enumerasset delicta, quae excludunt a regno Dei, ita prosequitur: *et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine D. N. I. Christi et in Spiritu Dei nostri*: quibus verbis Apostolus clarissime docet, Corinthios a peccatis ablutos, per gratiae infusionem sanctificatos, et sic vere iustificatos esse; ex quo necessario inferitur, iustificationem consistere in peccatorum ablutione et gratiae sanctificantis infusione. Ad Tit. Paulus ait: *Secundum suam misericordiam salvos nos fecit*

Deus (1), id est, a peccatis nos liberavit, seu iustificavit, et illico ostendit, quomodo Deus homines salvos fecerit, nempe *per lavacrum regenerationis, et renovationis Spiritus Sancti quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Salvatorem nostrum*, id est, cuius gratiam et dona effudit in nos abunde ob merita Christi Redemptoris, *ut iustificati gratia ipsius haeredes simus secundum spem vitae aeternae*. Anne clarius exprimi potuisset, homines in baptismo regenerari et renovari, ac gratiam sanctificationem ipsis infundi? (2).

2. Ss. Patres constanter docuerunt, iustificationem in gratiae sanctificantis infusione consistere. S. Basilius hom. de bāpt. appellat baptismum « mortem peccati, regenerationem animae, gratiam adoptionis. » S. Chrysostomus (3): « Hinc ostenditur magnum dogma, quod qui baptizantur, perfecte a peccatis purgentur; nisi enim purgarentur, Spiritum non acciperent, non statim charismatibus dignarentur. » S. Ambrosius lib. de myster. (4) alloquens baptizatum ait: « Accepisti post haec vestimenta candida, ut sint indicium, quod exueris involucrem peccati, indueris innocentiae casta velamina. » S. Augustinus (5) c. Iulian. de iustificatione dicit: « Non per solam peccatorum dimissionem ista confertur... Iustificat quippe impium Deus non solum dimittendo, quae mala fecit, sed etiam donando charitatem, ut declinet a malo, et faciat bonum

per Spiritum Sanctum. » Et in verba Apostoli: *Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi* (6) inquit: « hoc est per fidem, qua creditur in Christum. Sicut autem ista *fides Christi* dicta est, non qua credit Christus, sic et illa *iustitia Dei*, non qua iustus est Deus. Utrumque enim *nostrum est*, sed ideo Dei, et Christi dicitur, quod eius nobis largitate donatur. » Huic Traditioni C. Tridentinum insistens sess. 6, cap. 7, docet: *Iustificatio... non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae et donorum, unde homo ex iniusto fit iustus, et ex inimico amicus, ut sit haeres secundum spem vitae aeternae*. Et can. 41: *Si quis dixerit homines iustificari vel sola imputatione iustitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia, et charitate, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur, atque illis inhaereat — anathema sit*.

Obi. 1.^a S. Scriptura saepe testatur, nos iustos esse ex sola iustitia Christi. Paulus Phil. III, 9, ait: *Et inveniar in illis, non habens meam iustitiam, quae ex lege est, sed illam, quae ex fide est Christi Iesu, quae ex Deo est iustitia in fide*. Et I Cor. I, 30: *Christus factus est nobis sapientia a Deo, et iustitia, et sanctificatio, et redemptio*. II. Cor. V, 21: *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso*. Atqui nonnisi

(1) Cap. 3, 5. etc.

(2) Cf. Ephes I, 4, et IV, 23, etc.

(3) Rom. 40 in Act. Apost. n. 2.

(4) C. 7.

(5) L. 2 op. imp. n. 165.

(6) L. de Spir. et lit. c. 9, n. 15.

extrinsece peccatum factus est Christus; ergo pariter nonnisi extrinsece nos efficitur iustitia Dei in Christo.

Resp. Difficultas haec facile solvitur, si perpendatur, Christum esse Redemptorem nostrum, qui nobis tum peccatorum remissionem, tum gratias supernaturales promeruit (270). Christus ergo est causa meritoria gratiae sanctificantis, per quam regeneramur, innovamur, interius iusti, et filii Dei constituimur, atque ideo iustitia, quae nobis intrinseca et inhaerens est, spectata causa meritoria, non tam nobis, quam potius Christo adscribitur. Frequenter haec metonymica locutio in Ss. Litteris occurrit ut ponatur causa pro effectu: sic Deus dicitur *illuminatio mea* (1); *fortitudo mea* (2), *patientia mea* (3); quia Deus interne animam illuminat, roborat et ei patientiam concedit. Quod attinet verba Pauli II Cor. V, 21, *peccatum* ibi sumitur pro hostia, ut sensus sit, Christum factum esse a Deo Patre hostiam, seu sacrificium pro peccatis, quod frequenter in V. T. occurrit, ut observat S. Augustinus in Enchir. cap. 41, dicens: « in veteri lege peccata vocari sacrificia pro peccatis. » Christus autem, ut ipsi protestantes admittunt, non ideo, quia ipsi extrinsece peccatum imputatum fuit, sed quia hostia pro nobis factus est, et in ara crucis sacrificium obtulit, nos redemit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Ipsi adversarii ergo admittere coguntur, per peccatum intelligi hostiam pro peccatis; Chri-

stus autem verà hostia fuit, et verum sacrificium intrinsece infiniti valoris obtulit, et sic etiam veram iustitiam intrinsece nobis inhaerentem promeruit.

Obi. 2.^a Saepe monemur induere iustitiam, seu gratiam, quae iusti efficitur. Eph. IV, 24: *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis.* Ps. CXXXI, 9: *Sacerdotes tui induantur iustitiam.* Rom. XIII, 14: *Induimini D. N. I. Christum.* Gal. III, 27: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Iustitia ergo comparatur cum indumento; hoc autem nobis est extrinsecum, et ideo extrinseca est etiam iustitia quam obtinemus.

Resp. Apostolus Eph. IV, 24, figurate loquitur non de indumento extrinseco, sed de intrinseco *iustitiae et sanctitatis*, ut ex contextu patet; dixerat enim antea deponendum, seu exuendum esse *veterem hominem* (4) quod utique intelligitur de internis peccatis, de malis habitibus, de inordinatis animae affectibus etc., consequenter *induere novum hominem* designat intrinsecam spiritus renovationem. Induere porro Christum iuxta Ss. Patres et interpretes non est nisi virtutes et exempla Christi imitari. Caeterum ipsi protestantes optime norunt, iuxta morem orientalium in Ss. Litteris figuratum loquendi modum frequenter occurrere; huiusmodi autem tropos et similitudines non ex omni parte, sed ex illa tantum ad quam comparatio instituta dirigitur, urgeri posse. Ab hac

(1) Ps. 26, 1.

(2) Ps. 17, 1.

(3) Ps. 70, 5.

(4) V. 22.

regula necessario in S. Scripturae interpretatione observanda, longissime recedunt adversarii, dum figuratis locutionibus, crasso et materiali modo intellectis, ad perversam suam doctrinam confirmandam abutuntur.

Obi. 3.^a Catholici maxime obsecurant merita Christi, quasi ad tegenda peccata non sufficerent, nec efficere possent, ut homines, licet interius peccatis inquinati sint, ob apprehensam iustitiam Christi iusti reputentur, poenis non subiciantur, et ad vitam aeternam promoveantur.

Resp. Vana omnino, falsaque est haec adversariorum criminatio: nam in doctrina catholica non solum non imminuitur, aut obscuratur, sed multo magis, quam in doctrinam protestantium exaltatur meritum Christi. Quod praeclare ostendit *Cl. Bossuet* (1) dicens: « Aiunt Aetholici, peccata nobis haud imputari, id est, Deum ob Christi merita ea non punire; nos vero ob eiusdem Salvatoris merita ea in nobis non adesse affirmamus; volunt illi, Christi merita tanta esse, ut ad nostra peccata tegenda, sufficiant; nos contendimus, ea sufficere ad maculas nostras penitus delendas; asserunt illi, iustitiam unigeniti Filii Dei promereri, ut fideles quasi iusti reputentur, nostra doctrina est, eam tanti esse meriti, ut revera iusti sint, etc. »

§ 336.

B De dispositionibus ad iustificationem requisitis.

Ad iustificationem peccatoris

(1) In *Confut. Catech. Ferri* cap. 7.

Knoll, Theol. Dogm. -- Vol. II.

plura concurrunt, et ideo plures iustificationis causae distinguuntur, quas enumerat *C. Tridentinum* Sess. 6, cap. 7, dicens: *Huius iustificationis causae sunt — finalis quidem gloria Dei, et Christi, ac vita aeterna: efficiens vero misericors Deus, quia* (2) *unus est Deus, qui iustificat: meritoria autem D. N. I. Christus: — instrumentalis item sacramentum baptismi, quod est sacramentum fidei sine qua nulli unquam contigit iustificatio; baptismo autem adiungitur altera tabula e naufragio evadendi, sacramentum videlicet poenitentiae, quo lapsis post baptismum beneficium mortis Christi applicatur* (3). *Demum unica causa formalis est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit.* Iam notandum est, Protestantes circa causam finalem, efficientem et meritoriam nobiscum consentire; dissentiunt autem a nobis dum agitur de causa instrumentali iustificationis. Nam Ecclesia catholica docet, ad iustificationem conferendam instituta esse sacramenta baptismi et poenitentiae, ad quae digne recipienda iuxta doctrinam Concilii (4) in adultis sequentes dispositiones requiruntur: 1.^a *fides*, seu firmus assensus praestitus Deo revelanti, et promittenti; 2.^a *timor* iustitiae divinae ex cognitione peccatorum ortus; 3.^a *spes et fiducia* in Deum Redemptorem, qui nobis remissionem peccatorum promeruit, et promissit, 4.^a *dilectio Dei* tanquam fontis omnis iustitiae, quae dilectio, si

(2) Rom. 3, 30.

(3) Cap. 14 et sess. 14, cap. 1.

(4) Sess. 6, cap. 6.

adhuc imperfecta sit, sed tamen hominem a peccatis gravibus retrahat, et ad gravia praecepta observanda impellat. a theologis amor initialis vocari solet; 5.^a dolor et detestatio peccatorum commissorum, et 6. *propositum* efficax suscipiendi baptismi aut poenitentiae sacramentum, inchoandi novam vitam et servandi mandata divina. C. *Tridentinum* l. 6. (1) expresse declarat, praefatas dispositiones non posse ab homine poni *sine praeventiente Spiritus Sancti inspiratione, atque eius adiutorio*. Dispositiones porro istae tantum in adultis requiruntur, quia certum est infantes incapaces esse ullius actus liberi, ac nihilo secius in baptismo ex opere operato iustificari, ut infra ostendetur. Imo etiam adulti ordinarie per dictas dispositiones ad iustificationem progrediuntur; *extraordinarie* autem fieri potest, ut hic ordo iustificationis non observetur, sed ut quis ex. gr. sine praevio timore statim per contritionem ex perfecto amore conceptam iustificetur, quod de Magdalena, latrone in cruce, etc., legimus. — Ab hac doctrina catholica protestantes longe recedunt. Necessitatem quidem fidei cum catholicis profitentur; per fidem autem illi intelligunt fiduciam, qua quis sine haesitatione credit, per merita Christi sibi remissa esse peccata. Praeterea iuxta protestantes sola fides iustificat, neque aliae dispositiones seu opera ad iustificationem requiruntur. — Gravissimis his er-

roribus duo dogmata catholica opponimus et probamus.

§ 337.

I. Fides ad iustificationem requisita non ea est, qua peccator firmiter credit peccata sibi propter Christum esse remissa, sed qua firmum assensum praebet illis, quae a Deo revelata sunt.

Dogma catholicum probatur ex 8. *Scriptura et Traditione*.

1. 8. *Scriptura* fidem ad peccatoris iustificationem, et salutem maxime necessariam declarat; per fidem autem firmum intelligit assensum veritatibus a Deo revelatis praestitum. Marc. XVI, 15, etc., Christus ipse ait: *Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur*. Ex contextu patet, salutem aeternam illi promitti, qui credit in Evangelium ab Apostolis praedicatum, seu ut ex loco parallelo constat (2), qui credit Apostolis omnia docentibus, quae Christus mandavit, et salutem illi negari, qui ea non credit, quae ab Apostolis annuntiata sunt. Ad iustificationem ergo et salutem maxime necessaria est fides, qua firmus assensus praestatur iis, quae a Deo revelata sunt, qua fide deficiente, nullo alio instrumento iustificatio et salus obtinetur. Io. XX, 31, legitur: *Haec autem (miracula) scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est Christus Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine eius*. Profitetur ergo Apostolus, miracula a Christo patrata

(1) Et can. 3.

(2) Matth. 28, 20.

et a se narrata fuisse, ut fides in divinitatem Christi, et in veritatem doctrinae quam annuntiavit confirmetur, et huic fidei vita promittitur in nomine Christi. In Act. Ap. Eunuchus baptismum petenti, respondit Philippus: *Si credis ex toto corde licet* (1), et respondens Eunuchus ait: *Credo Filium Dei esse Iesum Christum. et baptizavit eum.* Paulus (2) scribit: *Hoc est verbum fidei quod praedicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, et in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris;* quibus verbis salus promittitur non credenti sibi remissa esse peccata, sed Christum confitenti, et mysteria ab ipso revelata credenti. Idem: *Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit* (3). Necessariam igitur Apostolus fidem pronuntiat in unum Deum, remuneratorem bonorum etc. nempe in praecipuas veritates religionis. Nonne si verâ esset Protestantium doctrina, Paulus dicere debuisset: accedentem ad Deum oportet credere, sibi per merita Christi remitti peccata?

2. *Ss. Patres* frequenter de fide loquuntur, eiusque necessitatem ad obtinendam iustificationem et salutem praedicant; sed per fidem semper intelligunt assensum veritatibus a Deo revelatis praestitum, quem ita firmum et universalem exposcunt, ut declarent, iustificari et salvari non posse illum, qui vel unum dogma credere recusaverit (4). Sufficit legere, quae *S. Cyrillus Hier-*

Catech. 5 de fide et symbolo, *S. Basilii* Hom. de fide, *S. Gregorius Naz.* Orat. 40 in s. bapt., *S. Chrysostomus* in duabus Homil. de symbolo, *S. Augustinus* in Enchir., *S. Fulgentius* in lib. de fide ad Petrum scripserint. Firmissimum vero Traditionis argumentum petitur ex antiquissima consuetudine exigendi a Catechumenis ante baptismum professionem praecipuorum fidei nostrae articulorum, qui in symbolo apostolico continentur. Contra autem quando, et ubinam legimus, fuisse neophytos interrogatos, an credant sibi dimissa esse peccata?—Argumentum hoc ab antiquissima et universali Ecclesiae consuetudine petitum nunquam non vehementer torsit haeticorum ingenia. Dixerunt quidem, in symbolo contineri etiam articulum: *credo in remissionem peccatorum.* Ast Catechumenus non poterat credere, sibi per merita Christi remissa esse peccata, vel peccata sibi per hanc fidei professionem, vel per solam fiduciam in merita Christi remitti, quia edoctus fuerat, se ideo baptizari, ut remissionem peccatorum consequatur. Iuxta antiquos Patres in decimo articulo fidem profiteamur, qua credimus in Ecclesia catholica esse donum remissionis peccatorum, quod per baptismum et poenitentiam percipitur. Hinc articulum symboli apostolici his verbis declarat, et proponit Symbolum *Nicaeno-Constantinum: Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum.*—Recte igitur *C. Tridentinum* Sess. 6, cap. 6, ceu primam dispositionem ad iu-

(1) Act. 8, 37.

(2) Rom. 10, 8, etc.

(3) Hebr. 11, 6.

(4) V. Th. gen. § 294.

stificationem fidem ponit, quae consistit in assensu praestito Deo revelanti, dicens: *Disponuntur autem ad ipsam iustitiam, dum excitati divina gratia et adiuti fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt.* Et ibid. can. 12 definit: *Si quis dixerit, fidem iustificantem nihil aliud esse quam fiduciam divinae misericordiae peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solum esse, qua iustificamur, anathema sit (1).*

Obi. 1.^a Apostolus ait: *Ideo ex fide (iustificamur) ut secundum gratiam firma sit promissio (2).* Ergo per fidem intelligit Apostolus fiduciam, seu assensum, quo amplectimur promissionem, eamque nobis applicamus; ferme sicut in humanis non est rata promissio, donec promissarius illam acceptaverit. Ergo ut firma sit promissio, Deus illos iustificat, qui credunt, et confidunt sibi remitti peccata: quod Paulus illustrat exemplo Abrahami, qui per fidem promissionum iustificatus fuit (3), ac expresse docet iustificationem Abrahae esse imaginem nostrae (4).

Resp. Apostolus non loquitur de promissione remissionis peccatorum in sensu Novatorum, sed de promissione facta Abrahae, quod pater futurus esset multarum gentium; sive loquitur de promissione vocationis gentium ad iustitiam et salutem; ait enim: *Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed et ei, qui ex fide est*

Abrahae qui pater est omnium nostrum. Haec autem promissio non poterat esse firma et rata, si iustificatio contingeret ex lege Moysis, aut ex operibus, quae fiunt ex solis naturae viribus; nam tunc vel nulli omnino vel soli Iudaei iustificati salvatique fuissent. Quare ut firma sit promissio, utque eadem sit gratuita, non debita, Deus non iustificat homines ex lege Moysis, aut ex operibus solis naturae viribus peractis, sed ex fide Iesu Christi, quae sola est initium gratituae veraeque iustitiae non solum Iudaeis, sed etiam Gentibus. Protestantes ergo perperam intelligunt tum vocabulum *promissionis*, quo non significatur promissio remissionis peccatorum, sed promissio vocationis gentium, tum vocabulum *fidei*, quo non intelligitur fiducia, qua quis credit sibi remissa esse peccata, sed fides dogmatica, qua quis credit in Christum pro nobis passum, et a mortuis resuscitatum, ut patet ex verbis Apostoli ibid. (5). Male etiam ab adversariis applicatur exemplum Abrahae, cui reputata est ad iustitiam non illa fides, qua credit sibi remissa esse peccata, sed fides, qua credidit Deo promittenti, quod futurus esset pater multarum gentium (6). Et verba: *reputatum est illi ad iustitiam*, non possunt de prima iustificatione intelligi in Abrahamo, qui iam erat amicus Dei, sed de augmento iustitiae exponenda sunt.

Obi. 2.^a Paulus ita Iudaeos alloquebatur: *Notum sit igitur vobis, viri fratres, quia per hunc (Iesum)*

(1) Cf. can. 14.

(3) Ib. v. 20.

(2) Rom. 4, 16.

(4) Ib. v. 23 etc.

(5) V. 24 et 25.

(6) V. 19 et 21.

vobis remissio peccatorum annunciat. In hoc omnis, qui credit, iustificatur (1). Fides ergo ad iustificationem necessaria est illa, qua annunciata vobis remissio peccatorum firmiter expectatur.

Resp. Sermo hoc loco est de fide theologica, historica et dogmatica, qua Iesus Christus, et ab ipso instituta Religio creditur, ut ex toto illo S. Pauli sermone, in synagoga Antiochiae habito luculenter apparet; non autem de sola promissionum fiducia: id est, Apostolus Messiam iam advenisse praedicabat ad remissionem peccatorum, a quibus Iudaei non potuerunt in lege Moysis iustificari. Subdit autem: *in hoc (Christo) omnis qui credit, iustificatur*, comprehendendo sub fide omnia, quae nova lex Christi praescribit, sicut nomine circumcisionis solet lex Moysis significari.

§ 338.

II. Sola fides non iustificat, sed ad iustificationem consequendam praeter fidem aliae dispositiones, seu bona opera requiruntur.

Lutherus (2) scribit: « Sola fides iustificat, quae per verbum Christum apprehendit, et hoc circumdatur, et ornatur, non fides, quae charitatem in se includit. » Et inferius: « Si verum est, quod fides sine charitate non iustificat, illa omnino inutilis est et ad nihil valet. » Hanc absonam et impiam Lutheri doctrinam mitigare conati sunt *Calvinus*, *Melanchton*, *Chemnitius* et alii concedentes, ad iustificationem requiri et praesupponi poenitentiam, seu dolorem

de peccatis, et propositum emendationis, quia sine tali dispositione Deus neminem decrevit iustificare. Quamvis autem, ut observat Cl. Moehler (3), doctrinae catholicae appropinquare videantur, ab hac tamen longe distant, quia nihilominus iustificandi vim soli fidei, seu firmatae in merita Christi fiduciae adscribunt, bona vero opera, et virtutum actus ad iustificationem et salutem necessarios non considerent, ac ideo doctrinam catholicam de dispositionibus ad iustificationem requisitis eriminari non desinant. Necesse ideo est, ut expositum iam dogma catholicum ex S. Scriptura, ex Traditione et ex rationibus theologicis probeamus.

1. *Christus* ait: *Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine intrabit in regnum coelorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum* (4). Salus igitur aeterna non omni promittitur, qui Christum Dominum suum et Redemptorem suum agnoscit et profitetur, sed illi tantum, qui mandata divina observat. Nonne falsa esset haec sententia Christi, si vera esset doctrina Lutheri, qua creditur, hominem per solam fidem sine aliis actibus et operibus bonis iustificari, et salvum posse? — Paulus ad Rom. ait: *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur* (5); id est, non illi Deo placent, qui legem audiant, sciunt et ut divinam venerantur, sed ii iustificabuntur, qui legem observant, seu qui fir-

(1) Act. 13, 38 etc.

(2) In Ep. ad Gal. cap. 2.

(3) Symb. § 16.

(4) Matt. 7, 21.

(5) Cap. 2, 13.

num in corde propositum fovet, legem divinam, quotiescumque eius observantia urget, fideliter adimplendi. Idem ad Cor. scribit: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum* (1); testatur ergo, etiam tantam fidem, seu fiduciam in promissionem vere factam a Christo (2), salutem non prodesse, nulliusque apud Deum meriti esse, si charitas deficiat. Ideo ad Gal. haec habet: *In Christo Iesu neque circumcisio valet, neque praeputium, sed fides, quae per charitatem operatur* (3), id est, quae divina praecepta servat, et pia facit opera. — S. Iacob. in epist. can. ex professo confutavit eos, qui iam aevo apostolico docuerunt, homines per fidem sine operibus iustificari, et salvari posse, dicit enim: *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat, se habere, opera autem non habeat? numquid poterit fides salvare eum? Fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa... Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo, et non ex fide tantum... Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est* (4), adeoque nil operari, neminem iustificare, nullum salutarem fructum afferre potest. Lutherus quidem hanc epistolam doctrinae suae aperte repugnantem penitus reiecit, et *stramineam* vocavit; sed teste Io. Fr. Buddaeo: « hodie inter omnes (etiam Protestantes) constat, et Iacobum Apostolum esse huius epi-

stolae auctorem, et divinam esse eius auctoritatem (5). » — Petrus cum dixisset, cum fide patientiam, pietatem et charitatem esse coniungendam, concludit: *Cui enim praesto non sunt haec, caecus est, et manu tentans, oblivionem accipiens purificationis veterum suorum delictorum. Quapropter fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem, et electionem faciatis* (6). Ioannes: *Filioli, nemo vos seducat: qui facit iustitiam, iustus est* (7). Non sufficit ergo fidem in merita Christi concipere, sed oportet facere iustitiam, sensus legi conformes habere, et bona opera perficere, ut iustificatio obtineatur (8).

2. S. Iustinus M. Dial. c. Tryph. (9) Iudaeis acclamat: « Si de peccatis vestris doleatis, ipsum, quem crucifixistis, ut Christum agnoscatis, et mandata ipsius observetis, veniam peccatorum vestrorum consequemini. » S. Cyprianus (10): « Credere se in Christum quomodo dicit, qui non facit, quod Christus praecepit? » — S. Gregorius Naz. (11): « Super dogmatum fundamenta bona opera extruere, quandoquidem fides sine operibus mortua est, quemadmodum et opera, si fides absit. » S. Gregorius Nyss. (12): « Neque fides absque operibus iustitiae sufficit ad salutem, neque rursus vitae iustitia per se tanta est ad salutem, si seiuncta sit fides. » S. Chrysostomus (13): « Etsi (Christus) dixerit: *qui credit in Filium, habet vitam aeter-*

(1) I Cor. 13, 2.

(2) Matt. 17, 19. (3) C. 5, 6.

(4) Iac. 2, vv. 14, 17, 24, 26.

(5) Inst. dogm. l. 1, c. 4, § 9.

(6) II Ep. 1, 5 etc.

(7) I Io. 3, 7.

(8) Cf. § 271, n. 1.

(9) N. 95.

(10) L. de unit. Eccl.

(11) Or. 40, n. 45.

(12) Hom. 8 in Eccle.

(13) Hom. 31 (al. 30) in Io. n. 1.

namque attamen non hinc inferimus, solam fidem ad salutem esse satis, quod probatur ex dictis evangelicis frequentibus bonam vitam spectantibus. S. *Hieronymus* (1) de haeticis, soli fidei salutem adscribentibus dicit: «Promittunt eis pacem, et regna coelestia, et dicunt: Non necesse est, ut vivas continenter, et sancte; habeto fidem, quam docemus, et omnia promissa Domini consequeris: quae loquentes magis adversum eos iram Dei concitant.» S. *Augustinus* lib. de fide et oper. (2) memorat, temporibus Apostolorum fuisse haeticos, qui cenfebant, solam fidem ad iustificationem et salutem sufficere, sed addit: «Excutiendum est a cordibus religiosis (declaratum falsum principium), ne mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere fidem putaverint, bene autem vivere, et bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam subobscuris sententiis Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere. Quoniam ergo haec opinio tunc fuerat exorta, aliae apostolicae epistolae Petri, Ioannis, Iacobi, Iudae contra eam maxime dirigunt intentionem, ut vehementer adstruant, fidem sine operibus non prodesse.» — C. *Tridentinum* Sess. 6, can. 9, definit: Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita ut intelligat, nihil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam co-

operetur, et nulla ex parte necesse esse, eum suo voluntatis motu praeparari, atque disponi, anathema sit. Eodem modo Graeci in Conc. Hierosolymitano doctrinam Protestantium condemnarunt.

5. Sola fides non iustificat, si praeter fidem aliae dispositiones requiruntur, et his non minus quam fidei iustificatio adscribitur: atqui in S. Scriptura pro consequenda iustificatione omnes illae dispositiones, quas C. *Tridentinum* Sess. 6, c. 6 enumerat, vere requiruntur, et iisdem non minus quam fidei iustificatio adscribitur. Sic de timore scriptum est: *Initium sapientiae timor Domini* (3). *Timor Domini expellit peccatum, nam qui sine timore est, non poterit iustificari* (4). De spe legitur: *Sperantem in Domino misericordia circumdabit* (5). *Qui sperat in Domino, sanabitur* (6). *Spe salvi facti sumus* (7). De dilectione dicitur: *Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis...* et in oratione dierum exaudietur (8). De Magdalena habetur: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (9). I Ioan. III, 14: *Translati sumus de morte in vitam, quoniam diligimus fratres, qui non diligit, manet in morte*. I Cor. XVI, 22: *Si quis non amat D. N. I. Christum, anathema sit.* — *Poenitentia*, seu dolor de peccatis commendatur his verbis: Ioël: *Scindite corda vestra, et non vestimenta vestra* (10). Ps. L, 18: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum et humilatum Deus non despicies*. Act. III, 19: *Poenitemini*

(1) Comment. in Mich. 6, 5.

(2) C. 14.

(4) Eccl. 4, 27 etc.

(3) Ps. 110, 9.

(5) Ps. 32, 13.

(6) Prov. 28, 25.

(7) Rom. 8, 24.

(9) Luc. 7, 47.

(8) Eccl. 3, 4.

(10) Cap. 2, 12.

igitur, et convertimini, ut deleantur peccata vestra. II Cor. VII, 10: Quae secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur. — Propositum peccata vitandi, et mandata divina exequendi exigitur Is. I, 16: Quiescite agere perverse, discite benefacere. Ezech. XVIII, 21: Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, et fecerit iudicium, et iustitiam, vita vivet et non morietur. Marc. III, 8: Facile fructus dignos poenitentiae. I Cor. V, 7: Expurgate velus fermentum, ut sitis nova conspersio.

Nola. Inter ipsos Protestantes Hugo Grotius, Georgius Bullus, et alii palam declararunt, doctrinam Lutheri de sola fide iustificante ut absonam et pietati contrariam reiiciendam esse. Dantur tamen, qui eam defendere satagunt, varia nobis obicientes.

Obi. 1^a S. Scriptura ita fidei iustificationem adscribit, ut quaelibet opera excludat. Rom. III, 28: Arbitramur, iustificari hominem per fidem sine operibus legis; ib. V, 4: Iustificati ergo ex fide. Gal. II, 16: Scientes, quod non iustificatur homo ex operibus legis. Ephes. II, 8: Gratia estis salvati per fidem.

Resp. Citata loca sententiam adversariorum nullatenus confirmare valent. Paulus enim non loquitur de fide in illorum sensu, seu de fiducia, qua quis certo credit, per merita Christi peccata sibi remissa esse, sed loquitur de fide in Christum, seu de firmo assensu revelationi a Christo allatae praestito; ut § praec. probatum est. Excludit porro non quaelibet bona opera,

sed opera legis, ita ut sensus sit, legalia Moysis non amplius observanda esse, sufficere fidem in Christum, ast fidem, quae per charitatem operatur (1). — Gratis vero homines iustificari dicuntur, quia sine suis meritis et redempti, et vocati sunt, et gratias consequuntur fidem concipiendi, et bona opera perficiendi. Recte ideo C. Tridentinum Sess. 6, cap. 8 docet: Cum vero Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem, et gratis; ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit, et expressit: ut scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum eius consortium pervenire. Notandum denique est, quod in S. Scriptura sicut fidei, ita etiam aliis dispositionibus adscribitur, ut n. 3 ostensum fuit: ipsi ergo adversarii admittere debent, quod si una dispositio exprimitur, altera ideo non negetur.

Obi. 2^a S. Scriptura per exempla commonstrat, remissionem peccatorum et iustificationem per solam fidem obtineri. Christus ipse ait, Matth. IX, 22, et Luc. VII, 50: Fides tua te salvam fecit; et Luc. VIII, 50: Crede tantum et salva erit; Matth. IX, 2: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ideo Paulus vitam spiritualem soli fidei adscribit dicens: Iustus ex fide vivit (2); quam sententiam illustrat exemplo Abrahami, quem negat, ex operibus iustificatum esse (3).

Resp. Matth. IX, 1° D., et Luc. VIII

(1) Gal. 5, 6.

(2) Rom. 1, 17.

(3) Rom. 4, 2.

non est sermo de iustificatione; sed de miraculis statum corporis concernentibus; nempe de sanatione mulieris a fluxu sanguinis, et de resuscitatione puellae defunctae. Miracula autem Christus patravit, dum miseri ad ipsum recurrentes in eius potentia et bonitate confidebant, ut se missum a Patre ostenderet. Nullo autem exemplo probari potest, Christum peccatores ob solam fidem seu fiduciam in eius merita iustificasse, quin alias dispositiones requireret. Equidem Luc. VII, 50 sermo est de muliere peccatrice quae iustificata fuit; sed Christus, qui illi dixit: *fides tua te salvam fecit*, v. 47, dixerat: *remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum*: ex quo patet, quod eam salvam fecit non sola et nuda fides, sed ea, quae per charitatem operabatur. Matth. 2° loc. Christus paralytico dixit: *confide fili!* id est, bono animo esto, quia *remittuntur tibi peccata tua*: absque dubio autem Filius Dei requisitas ad iustificationem dispositiones in corde paralytici vidit, quinimo ipsemet per gratiam produxit. — Si iustus dicitur ex fide vivere (1), intelligitur fides viva, quae per charitatem operatur, non autem fides mortua, utpote operibus destituta: nam quod mortuum est alteri vitam praebere nequit. Paulus negat, Abrahamum iustificatum esse ex operibus per solas vires naturales absque gratia fidei positus, quia per haec gloriam obtinisset apud homines, non autem apud Deum: sed non ideo negantur opera ex fide, et cum fide ab Abrahamo

peracta. Imo Iac. II, 21 legitur: *Abraham Pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare?* — Ast, ait S. Augustinus (2): « non sunt sibi contrariae duorum Apostolorum Pauli et Iacobi sententiae, cum dicit unus, iustificari hominem per fidem sine operibus, et alius dicit, inanem esse fidem sine operibus; quia ille dicit de operibus, quae fidem praecedunt, iste de iis quae fidem sequuntur. »

§ 339.

C. De proprietatibus iustificationis.

Quemadmodum *mala arbor malos fructus facit* (3), ita ex falsis principiis falsa corollaria prodeunt. Idecirco Protestantes, qui de iustificationis natura, et de eiusdem causa formali et instrumentali falsa principia statuerunt, etiam circa iustificationis proprietates in graves errores prolapsi sunt. Ac primo quidem aiunt, hanc iustificationem esse certam certitudine fidei, adeo ut quisque credere teneatur, se Deo esse charum et acceptum propter imputatam sibi iustitiam Christi. *Secundo* inferunt hanc iustificationem esse aequalem in omnibus, cum sit ipsa iustitia Christi per fidem apprehensa, et imputata. *Tertio* contendunt, hanc iustificationem esse inamissibilem, nisi ipsa fides amittatur iuxta Lutheranos parum sibi cohaerentes, vel inamissibilem absolute iuxta Calvinistas. His tribus erroribus tres propositiones catholicas opponimus, et contra adversarios propugnamus.

(1) Rom. 1, 17.

(2) Lib. 83 quaest. q. 76.

(3) Matth. 7, 17.

§ 349.

I. Nemo absque speciali revelatione certus esse potest certitudine fidei de sua iustificatione.

Catholici profitentur, fide divina credendum esse, quod Deus vere et legitime poenitentibus remissionem peccatorum promiserit. Nemo autem de fide certus esse potest, se hanc conditionem adimplevisse, nisi ut *Magdalena, paralyticus, Zachaeus, latro in cruce*, etc. specialem hac de re revelationem obtineat. Equidem si peccator gratia Dei praeventus et adiutus praemissis debitis dispositionibus baptismi aut poenitentiae sacramentum recipiat, et postea peccata fugiendo et iustitiam sectando se in alium hominem mutatum ostendat, in firmam spem erigi, et de obtenta iustificatione habere potest certitudinem *mora-lem*, quae omnem prudentem formidinem de opposito excludit, vel potius, ut alii theologi accuratius loquuntur, *coniecturalem*, quae nititur bono conscientiae testimonio, ex quo pax et tranquillitas conscientiae oritur, qua passim iusti fruuntur. — Falsam autem esse doctrinam protestantium, qui dicunt, quemlibet fidei certitudinem habere de sua iustificatione, imo quemlibet de fide credere debere, se esse iustificatum, probatur ex *S. Scriptura et Traditione*.

1. Prov. XX, 9, ait Salomon: *Quis potest dicere, mundum est cor meum? purus sum a peccato?* quae interrogatio negationi aequivalet. Ibidem: *Omnis via viri recta sibi videtur; appendit autem corda Dominus* (1); quibus verbis optime Salomon distinguit iudi-

cium hominis de statu suo morali a iudicio Dei, hoc infallibile, illud fallibile esse iudicans. *Eccle. IX, 4*, dicitur: *Sunt iusti atque sapientes et opera eorum in manu Dei; et tamen nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta*: quae verba textui hebraeo consona declarat *S. Hieronymus*, et ita commentatur: « utrum amentur a Deo, an non, nunc eos scire non posse, et ambigue fluctuare, utrum ad probationem sustineant quae sustinent, an ad supplicium.» Paulus firmam fidem concepit, omnemque haesitationem exulavit quoniam Epist. ad Cor. dixit: *Nihil mihi conscius sum* (2); id est, non scio me aliqua eorum neglexisse quae praecepta, et ad consequendam iustificationem necessaria sunt. Per firmissimam istam fidem Paulus iuxta sententiam Protestantium iustificatus fuisset: sed Apostolus apertissime contrarium dicit, immediate subiungens: *sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me Dominus est*; quibus verbis Paulus perspicue profitetur, se fidei certitudinem de obtenta iustificatione non habere. Hinc Ep. ad Phil. fidelibus acclamat: *Cum metu et tremore salutem vestram operamini* (3): quod monitum doctrinae Protestantium aperte repugnat.

2. *Ss. Patres* negant, hominem sine speciali revelatione fidei certitudinem de sua iustificatione habere posse. *S. Basilius*, Ser. de humil. n. 4, proponit exemplum Pharisei, qui seipsum iustum reputans reprobatus est,

(1) Prov. 21, 2.

(2) I Cor. 4, 3 etc.

(3) Phil. 2, 12.

et ait: « Noli te extollere, noli te prae alio iustificare, ne forte aliquando, quamvis tuo iudicio iustificatus sis, a Deo reproberis. Sed neque me ipsum iudico; ait Paulus, nihil enim, etc. (1). » S. Chrysostomus in I Cor. IV (2) ut ostenderet, homines de interiori morali animi statu certum iudicium ferre non posse, Paulum testem adducit, qui « non Corinthios tantum, sed etiam seipsum a tali iudicio removet, maius sua mente dicens de talibus calculum ferre: subiunxit ergo: neque me ipsum iudico, etc. » S. Augustinus (3) ait: « Quantalibet iustitia sit praeditus homo, cogitare debet ne aliquid in illo, quod ipse non videt, inveniatur esse culpandum. » S. Gregorius M. (4): « Si scimus, nos gratiam habere, superbimus. — Contra autem ignoratio huius secreti humilitatem conservat, et auget. » S. Thomas (5): « Dei praesentia in nobis, et absentia per certitudinem cognosci non potest secundum illud Iob IX: Si venerit ad me, non videbo eum, et si abierit non intelligam. Et ideo homo non potest per certitudinem diiudicare, utrum ipse habeat gratiam secundum illud I Cor. IV, sed neque, etc. » C. Tridentinum sess. 6, cap. 9. docet: *Sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet; sic quilibet, dum seipsum suamque infirmitatem, et indispositionem respicit, de sua gratia formidare, et timere potest, cum nullus seire va-*

leat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse assecutum. Et can. 15. definit: Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certo, et absque ulla haesitatione praeviae infirmitatis et indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit (6).

Obi. 1.^a Christus ad discipulos ait: In illo die cognoscetis, quia ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis: (7); ergo, iusti certo sciunt, se habere Christum, seu iustitiam Christi in seipso.

Resp. S. Augustinus (8) in haec verba ait: « In quo die? nisi de quo ait: et vos vivetis? (9) tunc enim erit, ut possimus videre, quod credimus, etc. In illo ergo die, quando vivemus ea vita, qua mors absorbebitur, cognoscemus, quia ipse in Patre et nos in ipso, et ipse in nobis. » Alii putant, Christum loqui de die, quo Apostoli Spiritu Sancto repleti sunt, eisque promittere perfectam cognitionem dogmatum, et assistentiae universae Ecclesiae praestandae. Quodsi per verba citata Apostolis certa et infallibilis iustificationis obtentae cognitio concessa fuit, haec adscribenda est speciali revelationi Spiritus Sancti, quo repleti fuerant; talem autem plenitudinem luminum, et gratiarum Spiritus Sancti non ad omnes spectare, ipsi adversarii admittunt.

Obi. 2.^a Paul. Rom. VIII, 15 etc. scribit: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus:

(1) Cf. S. Ambrosium ser. 5, in Ps. 118, v. 39.

(2) Hom. 11. n. 3.

(3) L. de perfect. iustit. c. 15.

(4) L. 9 Mor. c. 17.

(5) 1^a 2, q. 112, art. 5.

(6) Io. 14, 20.

(7) Ib. v. 19.

(8) Cf. can. 14.

(9) Tr. 75 in Io.

Abba (Pater). Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Atqui testimonium Spiritus Sancti est infallibiliter verum ac certum, et de illo dubitare non licet: ergo iustus sine dubitatione credere tenetur, se esse filium Dei. Eadem certitudo iustis adiudicatur pluribus aliis in locis (1).

Resp. Nonnulli dicunt, citata verba Rom. VIII, intelligenda esse de tota Ecclesia, non vero de unoquoque particulari. Paulum enim loqui de tota Ecclesia, cui Spiritus Sanctus testatur, quod habeat Spiritum adoptionis, constat ex versu praecedenti, in quo confert Ecclesiam cum synagoga, et docet, Ecclesiam habere Spiritum adoptionis et amoris filialis, synagogam vero habuisse spiritum timoris. Quodsi v. 16, de singulis iustis exponatur, nil tamen ex eo contra doctrinam catholicam inferri potest. Testimonium enim Spiritus Sancti est quidem infallibile in se; sed nobis non manifestatur per certam et indubitatam revelationem, sed communiter consistit in quadam suavitate, et tranquillitate conscientiae non remordentis, in quibusdam piis motibus et affectibus in Deum aliisque huius generis signis; quae magnam quidem spem et fiduciam excitare, at non plenam et infallibilem obtentae iustificationis certitudinem praebere possunt. Ipse Paulus innuit, non obstante hoc testimonio, iustos non absolute, sed tantum conditionate de sua iustificatione et salute certos

esse, quia ib. v. 17, conditionem adiungit: *Si tamen compatimur, ut et conglorificemur.* Ergo iste locus Pauli, et reliqui textus, quos contra nos citant, nil aliud probant nisi quod etiam catholici admittunt, nempe hominem moralem seu coniecturalem de sua iustificatione certitudinem habere posse, et quidem eo maiorem, quo diligentiori solertia dispositiones conceptae sunt, et quo magis conspiciui emendationis effectus prostant.

Obi. 5.^a Doctrina catholica homines perpetuo anxios et trepidos reddit, cum nesciant, an sint in statu gratiae, an in statu peccati, et ideo nunquam illa tranquillitate et pace fruuntur, quam Christus promisit (2); et Paulus omnibus iustis attribuit scribens: *Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum* (3).

Resp. S. Scriptura suadet tranquillitatem et pacem, sed simul commendat metum et pavorem. Sic Prov. XXVIII, 14: *Beatus homo, qui semper est pavidus*: (4). Iubemur enim timere, ut vitemus praesumptionem, et desidiam, quae ex certitudine facile oriri potest; et iterum iubemur cum tranquillitate sperare, ad quod nonnulla nobis praesto sunt signa, quibus possimus non quidem certitudine fidei, sed fiduciae et spei pacem et tranquillitatem habere. Ipsa experientia testatur etiam in Ecclesia catholica iustos beata tranquillitate et pace gaudere, ipsosque per ipsam fluctuationem, quae hincinde oritur, ad ferventiores virtutum actus et ad opera

(1) I Cor. 2, 12; II Cor. 1, 12, et 13; 5; I Io. 3, 14, et 5, 12 etc.

(2) Io. 14, 27.

(3) Rom. 5, 1.

(4) Cf. Eccli. 5, 6, Phil. 2 12.

bona excitari, ut certam suam vocationem et electionem reddant. Doctrina ergo catholica moralitatem promovet, cui doctrina protestantium manifeste adversatur, quin perfectam securitatem producere valeat, quod *Lutherus, Calvinus* et alii confessi sunt.

§ 341.

II. Accepta iustitia conservatur, et augetur coram Deo per bona opera, non est propterea in omnibus aequalis.

Iuxta Novatorum placita iustitia formalis, qua iustificamur, est ipsa iustitia Christi per fidem apprehensa, ac nobis extrinsece imputata: cum autem iustitia Christi sit immutabilis, incrementi et decrementi incapax, hinc inferunt, quod eadem in omnibus iustificatis aequali ratione, seu mensura inveniatur. Ideo *Lutherus* Serm. de nativ. B. Mariae blasphemavit dicens: Omnes Christiani aequae magni sumus sicut Mater Dei, et aequae sancti sicut ipsa. — Doctrina vero catholica est, gratiam sanctificantem non esse aequalem in omnibus iustis, quia inaequalis infunditur pro inaequalitate dispositionum, et quia accepta iustitia per bona opera augeri potest. Veritas doctrinae catholicae constat ex *S. Scriptura* et *Traditione*.

1. Prov. IV, 18, legitur: *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad perfectum diem*: vera ergo hominum iustitia comparatur cum luce, quae splendet in aurora, continuo augetur, et crescit usque ad perfectionem meridianam. Iob I, 8, dicit Deus ad Satan: *Numquid*

considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, homo simplex, et rectus ac timens Deum? Quomodo ergo iustitia in omnibus aequalis dici potest, cum iuxta effatum divinum iustus non fuerit in terra, qui lobum sanctitate aequaret? — Inaequalem esse hominum iustitiam docet Christus (1) in parabola de decem servis, quorum quisque unam a Domino acceperat, quaque unus decem, alter quinque mnas acquisierat; mna enim nihil aliud significat, quam gratiam iustificantem, quae in diversis dispare fructus fert pro dispari voluntatis cooperatione. — Luc. VII, 47 de Magdalena dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Cui autem minus dimittitur, minus diligit: ergo charitas, quae est gratia sanctificans, aut intime cum hac coniungitur, non est aequalis, sed varios gradus habet. — Iustitiam augeri, et crescere posse patet ex verbis Christi apud Io.: *Omnem (palmitem) qui fert fructum, purgabit eum (Pater)*, augendo scilicet gratiam sanctificantem in eo, ut fructum plus afferat. (2) II Cor. IX, 10, Deus augebit incrementa frugum iustitiae vestrae. Eph. IV, 15: *Veritatem facientes in charitate crescimus in illo per omnia, qui est caput Christus*. II Petr. III, 18: *Crescite vero in gratia, et in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Iesu Christi*. Apoc. XXII, 11: *Qui iustus est, iustificetur adhuc, et sanctus sanctificetur adhuc*. Haec monita inutilia et absona essent, si fideles in gratia crescere, et iustitiam augere non possent.

(1) Luc. 19, 12, etc. (2) Io. 15, 2

2. *S. Cyprianus* (1): « Gratia spiritualis, quæ aequaliter in baptismo a credentibus sumitur, in conversatione atque actu nostro vel minuitur, vel augetur. » *S. Cyrillus Hier.* (2): « Remissio peccatorum ex aequo datur omnibus; communicatio vero Spiritus Sancti, secundum proportionem uniuscuiusque fidei conceditur. Si parum laboraveris, parum recipies; si vero multa operatus fueris, multa erit merces. » *S. Ambrosius* (3): « Filius diligitur a Patre secundum semper manentis plenitudinem charitatis; in nobis autem charitatem Dei virtutis emeretur profectus. » *S. Hieronymus* ex instituto dogma nostrum contra Iovinianum vindicavit, qui omnes virtutes inter se pares esse contendebat. *S. Augustinus* (4) ad Hieron. scribit: « Induti sunt sancti iustitia alius magis, alius minus. » Et alibi (5): « Iustificati sumus sed ipsa iustitia, dum proficimus crescit. » *C. Tridentinum* sess. 6, cap. 7, docet: *Renocamur spiritu mentis nostrae, iustitiam in nobis recipientes, unusquisque suam secundum mensuram quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult, et secundum propriam cuiusque dispositionem et cooperationem.* Et cap. 10. *Iustificati per observationem mandatorum Dei, et Ecclesiae in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus crescunt, atque magis iustificantur.* Et can. 24, definit: *Si quis dixerit, iustitiam acceptam non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per*

bona opera sed opera ipsa fructus solummodo, et signa esse iustificationis adeptae, non autem ipsius augendi causam, anathema sit.

§ 342.

III. Iustitia et gratia sanctificans per subsequens peccatum amitti potest.

Lutherus lib. de captiv. babil. docuit, gratiam iustificantem sola fide adprehendi, et sola incredulitate amitti. *Calvinus* ulterius processit, docuitque iustitiam semel adeptam amitti non posse, non quidem eo sensu, quasi homo iustificatus labi in peccata nequeat, sed quia scelera, in quæ prolabitur, utut gravissima, ipsi a Deo non imputantur eo ferme pacto, quod non imputarentur, homini dormienti, insanienti, vel puero ante usum rationis. Hinc *C. Dortreclanum* a Calvinianis habitum can. 16, dicit: « Deus Spiritum Sanctum etiam in tristibus lapsis a suis non prorsus aufert, ita ut gratia iustificans et adoptionis excludatur. » Similem errorem ex aliis principiis deduxerunt saec. XVII *Quietistae* ducē *Molinosis*, qui contendit, hominem pervenire posse ad statum perfectæ contemplationis, et puri amoris, in quo non agens sit, sed mere patiens ita ut peccata quaecunque gravissima ipsi non imputentur, neque cum iustitia et gratia sanctificante privent. Hisce erroribus opponitur doctrina catholica, quæ dicit, homines iustificatos in hac vita non solum peccare posse, sed etiam per

(1) Ep. 76.

(2) Catech. 1, n. 5.

(4) Ep. 167 (al. 29, n. 13.

(3) L. 5 de fide, n. 91.

(5) Serm. 158, n. 5.

peccatum mortale iustitiam amittere, ex gratia excidere et damnationis aeternae reatum contrahere. Veritas huius doctrinae ex S. Scriptura et Traditione probatur.

1. Ezéch. XVIII, 24, Deus ipse dicit: *Si averterit se iustus a iustitia sua, et fecerit iniquitatem... omnes iustitiae eius, quas fecerat, non recordabuntur in praevaricatione qua praevaricatus est, et in peccato suo, quod peccavit in ipsis morietur.* Sap. IV, 11, de iuvene innocente legitur: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius, quod inutiliter factum esset, si iustus non posset a gratia adoptionis excidere.* — Apud Matth. Christus de illo, qui immundo spiritui, a quo liberatus fuit, denuo per peccatum introitum in animam praeberet, dicit: *Fiunt novissima hominis illius peiora prioribus* (1). Io. XV, 2, et 6, ait: *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum... Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet.* Potest ergo, qui palmes aliquando in vite, id est, membrum in corpore Christi per fidem vivam fuit, tolli, rescindi, arescere, in ignem mitti, ut ardeat semper. — Galatae baptizati et iustificati erant, sed cum haereticae doctrinae inhaerent, Paulus ad eos scripsit: *Si circumcidamini, Christus nihil vobis prodest... evacuati estis a Christo*

qui in lege iustificamini, a gratia excidistis (2). Ad Tim.: *Fidelis sermo, si commortui sumus, et convivemus; si sustinebimus, et conregnabimus; si negaverimus, et ille negabit nos* (3). Commemorantur porro in S. Scriptura varia exempla gratiae amissae, et peccati a Deo imputati et puniti. Huic pertinet lapsus Angelorum, protoparentum (4), Saulis, Davidis, Salomonis, et praecipue Iudae ex Apostolo reprobi facti, ac Alexandri et Hymenaei, qui circa fidem naufragaverunt (5).

2. Ss. Patres a Novatorum doctrina abhorrent, et constanter docent, eos, qui post adeptam iustificationem peccant, non solum gratiam amittere, sed et ob ingritudinis monstrum gravioribus poenis subiaci. Tertullianus (6) peccatorem recidivum sic alloquitur: *« Amisisti, quod acceperas... miserius est perdidisse, quam omnino non accepisse. »* S. Athanasius contra Arian. (7) cum dixisset, iustificatos esse in Filio et Patre, subiungit: *« verum tamen ille, qui cecidit in grave aliquod vitium non amplius in Deo est, eo quod Sanctus et Paracletus Spiritus, qui in Deo est, ab ipso recesserit: sed huiusmodi peccator in illo erit, cui se ipse subiecit (id est diabolo). »* S. Basilus (8) *« Qui semel veniam est consecutus, is si denuo post illud tempus peccat, severius in se animadvertendi Deo causam dat. »* S. Hieronymus (9): *« Si suscepimus Christum in hospitio no-*

(1) Matth. 12, 43, etc.

(2) Gal. 5, 2.

(3) 1 Tim. 2, 11. Cf. Hebr. 3, 12, etc. 11 Petr. 2, 21.

(4) Cf. § 156-57, 173-76 etc.

(5) 1 Tim. 1, 19, etc.

(6) L. de poenit. cap. 7.

(7) Or. 3, n. 25.

(8) In Reg. § 156-57, brev. c. 11.

(9) l. 2, c. Iovin. n. 2.

stri pectoris, illico fugamus diabolum: si peccaverimus, et per peccati ianuam ingressus fuerit diabolus, illico Christus recedet. Unde et David post peccatum: *Redde mihi*, ait, *laetitiam salutaris tui*, scilicet quam peccando amiserat. » S. Augustinus (1): « Si iam regeneratus, et iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certe iste non potest dicere: non accepi, quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio. » S. Bernardus (2) ait: « Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne deterius tibi, aliquid contingat (3). Audis recidere, quam incidere esse deterius? proinde invalescente periculo invalescat et metus. Timeas ergo pro accepta gratia, amplius pro amissa, longe plus pro recuperata. » C. Tridentinum sess. 6, can. 23. *Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere atque ideo eum, qui labitur, et peccat, nunquam vere fuisse iustificatum, anathema sit.* Et can 27: *Si quis dixerit, nullum esse peccatum mortale nisi infidelitatis aut nullo alio, quantumvis gravi et enormi, praeterquam infidelitatis peccato semel acceptam gratiam amitti, anathema sit.* Innocentius XI, damnavit sequentes Molinosii propositiones, 57: « Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non faciendi amplius peccata mortalia, nec venialia; » 58: « Ad huiusmodi statum pervenitur non reflectendo amplius ad proprias operationes, quia defectus ex reflexione oriuntur: » 62: « Per

viam internam pervenitur, ad continuum statum immobilem in pace imperturbabili. »

Obi. 1.^a S. Scriptura passim testatur, charitatem, seu gratiam sanctificantem amitti non posse. Cant. VIII, 7: *Aquae mullae non potuerunt extinguere, charitatem.* Rom. VIII, 38: *Certus sum, quia neque mors, neque vita etc., poterit nos separare a charitate Dei.* I. Cor. XIII, 8: *Charitas nunquam excidit.* Ideo I Io. III, 9 legitur: *Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est;* et Ephes. I, 13, ad iustificatos dicitur: *Credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus haereditatis nostrae:* ergo iustificati a charitate excidere et aeternam haereditatem amittere nequeunt, cuius pignus in se habent.

Resp. Recte observant theologi citata testimonia vera esse in sensu composito; non autem in sensu diviso. S. Scriptura enim in locis adductis charitatis praestantiam extollit, et ostendit quid illa operetur quamdiu in homine dominatur. Manente scilicet charitate, nec aquae tribulationum poterant obesse, nec persecutio nos a Deo separabit, nec peccatum lethale in animam intrare potest, nec ius ad beatitudinem et pignus haereditatis nostrae perditur: at nos possumus a charitate excidere, et gratiam amittere, quod S. Scriptura testatur, dum Apoc. II, 4, ad Angelum Ephesi dicitur: *Habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor*

(1) L. de corrept. et grat. c. 6.

(2) Ser. 34 in Cantic. (3) Io. 5, 14.

esto itaque, unde excideris. Idem probant loca n. 14 citata. Ne ergo dicatur, S. Scripturam sibi contradicere, admittenda est expositio catholicorum; et repudianda illa haeticorum. Paulus I Cor. XIII, 8, loquitur de charitate quae non desinet in altera vita, cum fides et spes cessabunt, ut ex contextu manifestum est.

Obi. 2.^a S. Scriptura testatur iustum etiam per tristes lapsus gratiam non amittere; nam Ps. XXXVI, 24 de iusto dicitur: *cum ceciderit non collidetur*. Neque unquam iustus a Deo avelli potest, dicente Deo per Ierem.: *Timorem meum dabo in corda eorum, ut non recedant a me* (1). In novo Test. Christus pro iustis oravit: *Non rogo, ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo* (2): oratio autem Christi semper efficax est.

Resp. Verba Psalmi duplici sensu intelliguntur, quorum neuter adversariis favet. Nonnulli ea exponunt de lapsu in peccata venialia, quae etiam iuxta doctrinam catholicam gratiam sanctificantem non auferunt: alii vero ea interpretantur cum S. *Augustino* de lapsu in tribulationes, quibus in hac vita iusti premuntur, sed non colliduntur, id est animus eorum non frangitur, quia ut ibidem dicitur, *Deus supponit manum suam*. Promissio ex Ieremia citata non ad gratiam habitualement, sed ad gratiam actualement refertur, qua Deus operatur in cordibus hominum, ut a mandatis eius non recedant. Ueberior

sane gratia in N. T. promittitur, sed de fide certum est, homines gratiae actuali resistere, et sic a Deo recedere posse. Christus quoque non tales gratias pro discipulis suis exoravit, quibus liberum eorum arbitrium tolleretur; nam etiam post hanc Christi orationem Petrus in trinam negationem lapsus est, et Thomas in incredulitatem.

Obi. 3.^a Paulus dicit: *Quos (Deus) iustificavit, illos et glorificavit* (3): quicumque ergo iustificantur, illi et glorificantur, quod verum non esset, si iusti ex gratia exciderent, et reprobi fieri possent.

Resp. Falluntur adversarii, dum ita verba Pauli exponunt, quasi diceret: quicumque iustificantur, illi et glorificantur, seu aeternam gloriam consequuntur. Si iste sensus admitteretur, etiam concedendum foret, omnes vocatos iustificari, quia in eodem loco dixit: *quos vocavit, hos et iustificavit*, quod apertissime verbis Christi contradicit: *Multi sunt vocati, pauci vero electi* (4). Paulus nempe loquitur in citato loco de praedestinatiis, qui actu aeternam gloriam consequuntur, et ostendit istos omnia gratiae divinae adscribere debere, quia Deus ex gratuita bonitate eos vocavit, vocationi consentientes iustificavit, et iustificatis gratiam finalem concessit. Sicuti ergo ex citatis verbis inferri non potest, omnes qui vocantur, iustificari, sic nec inferri potest, omnes qui iustificantur glorificari. Notandum porro est, S. Am-

(1) Ierem. 32, 40.

(2) Io. 17, 15.

(3) Rom. 8, 30.

(4) Matth. 20, 16.

brosium, *S. Chrysostomum*, *Theodoretum*, et alios patres graecos verbum *glorificavit* non intelligere de gloria vitae aeternae, sed de gloria vitae praesentis, ex dignitate gratiae sanctificantis prodeuntis.

§ 343.

Usus doctrinae de iustificatione.

1. Quicumque iustificatus fuit, ex peccatore iustus, ex inimico Dei filius, ex reo aeternae damnationis haeres aeternae gloriae factus est; beneficii, quod obtinuit, magnitudinem continuo meditari, gratumque pro eo animum rependere debet. Qui autem in statu peccati versatur, sine mora omnes conatus adhibere debet ad iustificationem obtinendam. Nam si captivus liberationem, et aegrotus sanitatem desiderat, quanto ardentius peccator exoptare debet, ut quam citissime a vinculis liberetur, et ad vitam spirituales resuscitetur: memor hic sit verborum Eccli.: *Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius et in tempore vindictae disperdet te* (1).

2. Ut ex statu peccati ad statum iustitiae transeamus, summi momenti est, ut dispositiones requisitas ope gratiae in nobis producamus, nempe firmam de veritatibus revelatis fidem concipiamus, miserum animae statum humiliter agnoscamus, salutari timore concutiamur, filiali spe et fiducia erigamur, de peccatis commissis intime doleamus, vitae emendationem serio nobis propo-

namus, et Deum ex toto corde diligere saltem incipiamus.

3. Durum nobis videtur, quod de obtenta peccatorum remissione infallibiliter certi esse non possimus, et nesciamus, an odio an amore digni simus. Sapientissime autem Deus nos in tali certitudine versari permittit, ut humiles semper de nobis sensus foveamus, cum magna fiducia continuo ad eius misericordiam recurramus, et indefesse per bona opera certam nostram electionem facere satamur.

ARTICULUS III.

De merito bonorum operum.

§ 344.

Alter gratiae effectus est meritum iusti: nam per gratiae operationem homo primitus a statu peccati in statum iustitiae transfertur, seu iustificatur: cum autem interior regeneratus et iustificatus est, tanquam arbor bona bonos fructus facere, actus sanctos elicere, seu bona opera perficere potest. Tractatus quidem de bonis operibus praecipue ad Theologiam moralem spectat; sed tamen etiam in Theologia dogmatico-polemica de bonis operibus quaedam dogmata pertractanda sunt, quae a protestantibus et aliis adversariis impugnantur.

§ 345.

I. Bonorum operum notio, possibilitas et necessitas.

1. Nomine boni operis intelligitur actio legi undequaque conformis, id est, congrua legi ratione obiecti, finis, et circumstantiarum. Axioma enim theologicum est:

(1) Eccli. 5, 8.

« Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu. » Distinguenda sunt bona opera in ordine naturali, et in ordine supernaturali. Illa sunt actiones, quae ab homine ante adeptam iustificationem vel etiam ante susceptam fidem per vires naturales iuxta legem naturalis dictamina suscipiuntur. De his operibus bonis sermo non est, dum de merito honorum operum quaeritur, sed sermo est tantum de operibus bonis in ordine supernaturali seu de actionibus, quae post adeptam iustificationem per gratiam actualem ponuntur, et legi evangelicae undequaque conformes sunt. Ast non solum externae actiones et locutiones, sed etiam internae cogitationes, volitiones et affectiones legi evangelicae conformes bonis operibus accensentur.

2. *Lutherus* ex falsa notione de natura iustificationis intulit, hominem semper manere arborem malam, et nunquam fructum bonum ferre, seu bonum opus perficere posse; quinimo asserere haud veritus est, iustum in quolibet bono opere peccare. Idem docuit *Calvinus*. Ast putidus iste error, quem ipsi Protestantes mitigare conati sunt, facillime ex ipsa S. Scriptura refellitur, quae tum exemplis tum dictis ostendit a iustis opera bona perfici posse, et verè posita fuisse. Sic Gen. VI, 8, legitur: *Noë invenit gratiam coram Domino*, quia *vir iustus et perfectus fuit in generationibus suis, et cum Deo ambulavit*, idest, mandata divina observavit.

David ait: Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi; quia custodivi vias Domini, nec impie gessi a Deo meo (1). Hinc *David* saepius dicitur *vir secundum cor Dei*, et recte quaerit *Card. Gotti* ex *Luthero*, an peccata dici possint secundum cor Dei? — De *Magdalena Christus* dicit: *Opus bonum operata est in me* (2); de *Tabitha* legitur: *Haec erat plena bonis operibus, et eleemosynis, quas faciebat* (3). *Matth. V, 16.*, *Christus* docet: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in coelis est*. *Paulus* ad *Ephes.* ait: *Ipsius enim factura sumus, creati in Christo Iesu in bonis operibus, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus* (4). *Petrus* inquit: *Qui timet eum, et operatur iustitiam, acceptus est illi* (5). Nihil quidem iustus in ordine supernaturali sine gratia divina perficere potest, hanc autem iustis non deesse, iam contra *Iansenium* probatum est (§ 322). Recte ideo *C. Tridentinum* Sess. 6, can. 25 definit: *Si quis in quolibet bono opere iustum saltem venialiter, aut quod intolerabilius est, mortaliter peccare dixerit, atque ideo poenas aeternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputat ad damnationem, anathema sit*.

3. *Lutherus*, si bona opera impossibilia declaravit, multo minus ea necessaria reputare potuit; imo ea superflua et noxia esse pronun-

(1) Ps. 17, 21.

(2) Matth. 26, 10

(3) Act. 9, 36.

(4) Ephes. 2, 10.

(5) Act. 10, 35.

tiavit. Ast ab impia hac doctrina Protestantes ipsi magna ex parte recesserunt, probe cognoscentes, necessitatem bonorum operum in ipsa S. Scriptura manifeste adseverari. Nam Christus Matth. VII, 19, ait: *Omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur: quod declarans inquit: Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum coelorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum* (1). Matth. XIX, 17: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Virgines fatuae non ob incredulitatem, sed ob defectum charitatis a sponso reiiciuntur (2); de servo, qui ex talento nullum lucrum reportavit, dicitur: *Inutilem servum euicite in tenebras exteriores: illic erit fletus et stridor dentium* (3); atque illis qui bona opera neglexerunt, supremus Iudex acclamabit: *Discedite a me maledicti in ignem aeternum*, etc. (4). — Ss. Patres uno ore bonorum operum necessitatem praedicant. Hinc Conc. Tridentinum Sess. 6, can. 19, definit: *Si quis dixerit, nihil praeceptum esse in Evangelio praeter fidem, caetera esse indifferentia, neque praecepta, neque prohibita, sed libera, aut decem praecepta, nihil pertinere ad christianos, anathema sit*. Et can. 20: *Si quis hominem iustificatum et quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei et Ecclesiae, sed tantum ad credendum, quasi vero Evangelium sit nuda, et absoluta promissio vitae aeternae*

sine conditione observationis mandatorum, anathema sit.

§ 346.

II. Bonorum operum meritum.

Praecipua quae inter Catholicos et Protestantes agitur controversia, versatur circa bonorum operum meritum. *Lutherus* negavit dari opera vere bona et meritoria vitae aeternae, quia illa mera sunt peccata, apta potius de se ad provocandam Dei iracundiam. Eiusdem sententiae fuit *Calvinus*. Sectatores quidem Lutheri ab hac sententia recedere visi sunt; sed quia solae fidei iustificationem et salutem adscripserunt, hominemque interius regenerari et sanctificari negarunt, non poterant veri nominis meritum bonis operibus tribuere, sed tantum praemium quoddam temporale aut spirituale, idque non ex dignitate operum, sed ex indulgentia Dei eorum foeditatem tegentis. — Ecclesia autem catholica docet: 1° iustos per opera bona vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam et augmentum gloriae; 2° hanc merendi virtutem inniti Dei misericordiae, qui nostris bonis operibus spirituales et aeternam retributionem promittere dignatus est; 3° hanc insuper merendi virtutem inniti meritis Christi, a quibus iustorum opera totum meritum trahunt; 4° denique merita nostra esse dona Dei, quia a gratia tum actuali, tum habituali promanant; unde recte S. Augustinus (5) ait: « Cum Deus coronat merita no-

(1) Ib. v. 21.

(2) Ib. v. 30.

(3) Matth. 23, 1, 12.

(4) Ib. v. 41. — Cf. Rom. 8, 12. Col. 1, 10.

Hebr. 12, 14.

(5) Ep. 194, n. 19.

stra, non coronat nisi munera sua (1). » Bona autem opera nostra in declarato sensu vere meritoria esse, probatur *ex S. Scriptura et Traditione*.

1. Gen. XV, Deus ipse Abrahamo, mandata divina prompte exequenti dixit: *Ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis, protectionem in hac vita, et per visionem beatificam summam beatitudinem in altera vita promittens*. In Ps. David: *Servus tuus custodit ea (praecepta tua); in custodiendis illis retributio multa* (2). Prov. XI, 18: *Seminanti iustitiam merces fidelis*. Eccl. XVIII, 22: *Non impediarius orare semper, et ne verearis usque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in aeternum*; (3). — Christus discipulis suis multa laborantibus, et adversa perferentibus dicit: *Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis* (4). Item: *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit* (5). *Euge serve bone, et fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium Domini tui* (6). Paulus ad Rom. de iudicio Dei inquit: *Reddet unicuique secundum opera eius; iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam, et honorem et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam* (7). Ad Cor.: *Id quod in praesenti est momentaneum*

et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis (8). Col. III, 23. *Quodcumque facitis, ex animo operamini sicut Domino et non hominibus; scientes, quod a Domino accipietis retributionem haereditatis* (9). Iacobus ait: *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se* (10). Apoc. Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera eius (11).

2. S. Ignatius M. Ep. ad Rom. n. 4: « Sinite me bestiarum escam fieri, ut possim Deum mereri. » S. Cyprianus de unit. Eccl. n. 13: « Iustitia opus est, ut promereri quis possit Deum iudicem; praeceptis eius et monitis obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem. » S. Basilii (12): « Omnes, qui viam evangelicam incedimus, mercatores sumus, per opera mandatorum nobis possessionem coelestium comparantes. » S. Ambrosius (13) docet: « Bonae operationis mercedem esse beatitudinem vitae aeternae. » S. Hieronymus (14): « Qui ista vera esse crediderint, necesse est, curam habeant bonorum operum, per quae haereditas Dei, et spes vitae praeparatur aeternae. » S. Augustinus (15): nulla ne sunt merita iustorum? sunt plane, quia iusti sunt, sed ut iusti fierent; merita non fuerunt. » Et ibid. (16): « Sicut merito peccati tan-

(1) Cf. C. Trid. sess. 1, cap. 16.

(2) Ps. 38, 12.

(3) Ps. 14, 1, Sap. 5, 16.

(4) Mat. 19, 29.

(5) Cap. 2, 6, etc.

(6) I Cor. 9, 24. II, Tim. 4, 7, Hebr. 10, 35.

(7) I Cor. 9, 24. II, Tim. 4, 7, Hebr. 10, 35.

(8) Cf. 5, n. 20.

(10) Cap. 1, 12.

(11) Cap. 22, 12.

(12) Hom. in init. Prov.

(13) L. 2 de offic. c. 9.

(14) Com. in Ep. ad Tit. c. 3, v. 8.

(15) Ep. 194, ad Sixtum c. 3, n. 6.

(16) C. 5, n. 20.

quam stipendium redditur mors, ita merito iustitiae tanquam stipendium vita aeterna. » C. *Arausicanum II*, can. 18, ait: *Debetur merces bonis operibus, si fiant, sed gratia, quae non debetur, praecedat ut fiant. C. Tridentin. Sess. 6, can. 26: Si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerint facta, expectare et sperare aeternam retributionem a Deo per eius misericordiam, et Iesu Christi meritum, si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint, anathema sit. Et can. 32: Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius iustificati merita; aut ipsum iustificatum bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam et Iesu Christi meritum, cuius vicum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam, et ipsius vitae aeternae si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriae augmentum, anathema sit.*

Obi. 1.^a Beatitudo dicitur ex misericordia tanquam gratia, seu ut haereditas dari. Tit. III, 5: *Non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit. Rom. VI, 23: Gratia Dei vita aeterna. Ib. VIII, 47: Si filii et haeredes, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi: haereditas vero filiis debetur non ex merito et labore, sed ex solo iure filiationis seu adoptionis.*

Resp. Tit. III, sermo est de iustificatione, quae gratuito et ex sola Dei misericordia obtinetur.

Vita aeterna est simul *gratia* et *merces*; *merces*, quia bonis operibus ut praemium datur, *gratia* autem, tum quia gratuita Dei bonitatis iustis bene operantibus promissa est, tum etiam quia merita nostra ex gratia Dei promanant (1). Dum filii adoptantur, conditiones possunt pro obtinenda haereditate apponi; et tales pro hominibus adultis a Deo statutas fuisse, ex hactenus dictis patet.

Obi. 2.^a Christus ait: *Cum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere fecimus* (2); ergo adimpleta mandata divina meritum non generant.

Resp. Christi verba eo spectant, ut omnem a nobis superbiae radicem evellant, non autem ut a nostris bonis operibus rationem meriti demant; hinc Christus non dicit servos fideliter laborantes a Domino inutiles, et mercedis indignos iudicari, sed tantum vult ut ipsi humiliter de se sentiant: *dicite, servi inutiles sumus*. Ita vero post opera bona de nobis iudicare debemus, tum quia omnia per indebitam gratiam perficimus, tum quia per obsequium nostrum nihil utilitatis Deo contulimus, tum quia opera nostra, seposita promissione divina, nullam mererentur retributionem, cum ex infinitis titulis Deo sint debita.

Obi. 3.^a Christus meruit nobis vitam aeternam: ergo Christi merita vel per se sufficiunt, vel non sufficiunt; si primum asseratur, merita nostra non requiruntur, si secundum dicatur, iniuria irrogatur Christo.

(1) Cf. Trident. Sess. 6, cap. 16.

(2) Luc. 17, 10, etc.

Resp. Christus non eo sensu meruit nobis vitam aeternam, ut nos nihil praestare deberemus, sed eo sensu, ut nobis compararet gratias, quibus cooperantes applicaremus nobis merita ipsius, et hac ratione opera nostra efficerentur meritoria. Ergo merita Christi sufficiunt quoad se, sed non sufficiunt quoad nos ex positiva Dei voluntate, qui per Redemptionem finem hominis non mutavit, sed etiamnum vult, ut homines per moralitatem ad aeternam felicitatem perveniant (§ 169).

§ 347.

III. Conditiones ad meritum requisitae.

Iuxta doctrinam theologorum catholicorum ad meritum de condigno requiritur ex parte Dei *promissio mercedis*, ex parte operantis, *ut sit viator et iustus*, et ex parte operis, *ut sit liberum, bonum et honestum ac supernaturale*, et secundum multos, *ut opus eliciatur ex charitate*.

1. Homines Deo Creatori, Domino et Redemptori suo servire tenentur, neque ab ipso mercedem exigere possunt: ideo damnata est propositio 2^a Baii asserentis: « Sicut opus malum ex natura sua est mortis aeternae meritorium, sic opus bonum ex natura sua est vitae aeternae meritorium. » In ipsa S. Scriptura praemium quod nostris bonis operibus redditur, promissionibus divinis describitur. (1) *C. Trident.*, Sess. 6, cap. 16, ait: *Bene operantibus usque in finem et in Deo speran-*

libus proponenda est vita aeterna, tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, et meritis fideliter reddenda.

2. Tempus merendi ex ipsa Dei ordinatione cum hac vita desinit. Nam Eccle. IX, 5, dicitur: *Mortui nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem*; in quae verba ait S. Hieronymus: « Donec vivunt homines, possunt fieri iusti, post mortem nulla boni operis datur occasio. » Ibidem (2) homo arbori comparatur, quae si caesa fuerit, fructum ferre nequit. — Christus ait: *Venit nox, quando nemo potest operari* (3); in quae verba S. Augustinus (4) scribit: « Omnis infidelis, quando moritur, illa nocte suscipitur, et non est, ut illic aliquid operetur. » Apostolus inquit: *Dum tempus habemus, operemur bonum* (5), nam ait S. Chrysostomus in h. l. « cum hinc fuerimus abducti, etiam si millies velimus, nihil effecerimus. Testes sunt virgines fatuae, etc. »

3. Tertia conditio est, ut homo sit iustus, seu in statu gratiae sanctificantis, qua deficiente, etiam meritis quae iam habet, privatur (6). Hinc Christus ait: *Sicut palmes non potest ferre fructum, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis* (7). Paulus: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* (8). Hinc damnata est propositio Baii 13: « Opera bona a filiis adoptionis facta, non acci-

(1) Mat. 20, 16. Hebr. 10, 36, 12, 6, Iac. 1, 13.
(2) 11, 3

(3) Ioan. 9, 4.

(4) Tr. 44 in Io.

(5) Ezech. 18, 24.

(6) 1 Cor. 13, 3.

(7) Gal. 6, 10.

(8) Io. 15, 4.

piunt rationem meriti ex eo, quod fiunt per spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum ex eo, quod sunt conformia legi, quodque per ea praestatur obedientia. »

4. Opus bonum etiam libere perfici debet; alias non est actus humanus; et sicut opera mala, nisi libere fiant, poenam non merentur, ita etiam bona opera, si libere non perficiantur, praemium mereri nequeunt. Hinc Ecclesi. XXXI, 10, dicitur: *Beatus... qui potuit transgredi et non est transgressus facere malum, et non fecit: ideo stabilita sunt bona illius in Domino.* S. Augustinus (1) ait: « Ipsa divina praecepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa proemia perveniret. »

5. Opus bonum et honestum sit oportet ratione obiecti, finis et circumstantiarum. Io. V, 29, ait: *Procedent, qui bona egerunt, in resurrectionem vitae* (2). Opus malum non praemium, sed poenam meretur (3).

6. Actus porro debet esse supernaturalis ita ut non solum in statu gratiae, sed etiam per gratiam actualem eliciatur, sine qua opus salutare, seu meritorium poni non potest, ut iam contra Pelagianos probatum est (4). Imo opus bonum debet etiam supernaturale esse ex parte finis, seu motivi, ut scilicet referatur in Deum tanquam ordinis supernaturalis auctorem (5).

7. Contra Vasquez et Suarez

plerique theologi cum S. Thomae et S. Bonaventura docent, ad actum vere meritorium requiri ut eliciatur, vel imperetur a charitate, quia in S. Scriptura communiter diligentibus Deum praemia promittuntur, ut Io. XIV, 21, etc., (6). Caeterum ad Theologiam practicam, seu moralem spectat, bonorum operum meritum fusius explicare.

Nota 1. Theologi admittunt etiam meritum de congruo, seu opus bonum, cui praemium non ex iustitia debetur, sed tantum ex aliqua decentia et congruitate. Ad tale meritum omnes recensitae conditiones requiruntur praeter statum gratiae, et promissionem ex parte Dei.

Nota 2. Protestantes, ut opera meritoria facilius e medio tollant, istorum conditiones exaggerant. Requirit enim ad meritum, ut opus sit perfectum ab omni imperfectione remotum, ut nullo titulo sit debitum, ut nostrum sit non a gratia partum, et ut proportionem habeat aequalitatis cum mercede. In probandis autem istis conditionibus penitus deficiunt. Et si Novatores Christi iustitiam tantum reputant, ut etiam in homine iniquitatibus interius contaminato omnia peccata tegat; quomodo negare non erubescunt, Christum per merita sua infiniti pretii in homine iusto sibi intime unito defectus illos supplere, qui non tam ex malitia voluntatis, quam ex infirmitate naturae oriuntur? — De reliquo cum C. Tridentino

(1) L. de grat. et lib. arbitr. c. 6.

(2) Gal. 6, 8, etc., II, Petr. 1, 16.

(3) Habac. 1, 12.

(4) S. 295.

(5) V. S. Thom. 1, 2, q. 114, art. 2.

(6) I Cor. 9, Gal. 5, 6. Iac. 1, 12.

bonitatem divinam eo magis admiramur et magnificamus, quo certius constat, Deum opera sibi aliunde debita, et per gratiam suam posita remunerare, et ita remunerare, ut praemium dignitatem operis longe excedat.

§ 348.

IV. Intuitu aeternae mercedis bene operari licitum est, et utile.

Haec propositio contra *Lutherum, Calvinum, Baium, Quietistas et Fenelonium* ex *S. Scriptura* et *Traditione* probatur.

1. Deus ipse Abrahamo, ut eum in fidei suo servitio confortaret, dixit: *Noli timere Abram: ego protector tuus sum, et merces mea magna nimis* (1). Christus Apostolos ad perferendas persecutiones excitat dicens: *Gaudete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis* (2). Ad omnes autem: *Thesaurizate vobis thesauros in coelo, ubi neque aerugo, neque timea demolitur, etc.* (3): et: *Quaerite primum regnum Dei...* *Nolite timere pusillus grex quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum* (4). Paulus: *Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, et non hominibus; scientes quod a Domino accipietis retributionem haereditatis* (5). Apoc. Christus Angelo Smyrnae dicit: *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae* (6). Talia monita perversa et noxia essent dicenda, si intuitus aeternae mercedis illicitus esset, et bonum opus corrumpet.

— *S. Scriptura* de illis, qui ut praestantissimi servi, et amici Dei laudantur, testatur, quod ad aeternam remunerationem respuerint. Abraham enim *expectabat fundamenta habentem civitatem, cuius artifex, et conditor Deus* (7). David inclinabat cor suum ad faciendas iustificationes propter retributionem (8). Moyses aspicebat in remunerationem (9). Paulus ait: *castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte reprobus efficiar* (10); *persequor ad bravium supernae vocationis* (11); ex his aliisque sexcentis sanctorum exemplis conspicuum est, virtutem spei, qua ob mercedem aeternam operamur, minime perfectioni repugnare.

2. *Ss. Patres* in suis sermonibus passim fideles per aeternae retributionis spem ad opera bona sedulo perficienda excitant. *S. Chrysostomus* (12): « Colamus virtutem, ut in hac vita multa nobis bona tribuantur, et cum naturae concesserimus, aeternam beatitudinem adipiscamur. » *S. Augustinus* (13): « Tunc, est optimus homo cum ad incommutabilem vitam tota vita sua pergit, et toto affectu inhaeret illi. » *C. Tridentinum*, Sess. 6, can. 51, definit: *Si quis dixerit, iustificatum peccare dum intuitu aeternae mercedis bene operatur, anathema sit.* Sensus Ecclesiae etiam constat ex damnatione propositionum *Baii, Molinosii, Fenelonii* et *Quesnelli* ad hanc materiam spectantium. Porro A-

(1) Gen. 15, 1.

(2) Matth. 5, 12.

(3) Matth. 6, 19.

(4) Luc. 12, 31, etc.

(5) Col. 3, 23. — Cf. Gal. 6, 9. Hebr. 10, 23. II. Petr. 1, 10.

(6) Cap. 2, 10.

(7) Hebr. 11, 10.

(8) Ps. 118, 112.

(9) Hebr. 11, 26.

(10) I. Cor. 9, 26.

(11) Phil. 3, 4.

(12) Hom. 63, in Mat.

(13) L. 2 de doctr. chr. c. 22.

Alexander VIII, propositionem hanc n. 10, confixit: « Intentio, qua quis detestatur malum, et prosequitur bonum mere ut coelestem obtineat gloriam, non est bona, nec Deo placens. »

Nota. Iubemur quidem, Deum ex toto corde diligere, et omnia in eius gloriam facere (1): sed Deum diligimus, dum eius mandata servamus (2). Deus autem ipse vult et praecipit, ut homines per bona opera ad aeternam beatitudinem tendant (3); iustus ergo intuitu aeternae mercedis bene operans, mandatum Christi servat, charitatem exercet, et omnia in gloriam Dei facit, quia tum omne opus bonum ut fructus gratiae, tum ipsa remuneratio in gloriam Dei redundat. Verba Pauli: *Charitas non quaerit quae sua sunt*, non interdicitur amorem sui recte ordinatum, quem Christus ut regulam amoris proximo exhibendi statuit, sed amorem proprium inordinatum, quo quis cum damno aliorum, aut neglectu officiorum terrenis commodis inhiat (4).

§ 349.

V. De obiectio meriti.

Iustus per bona opera tria promeretur, nempe *augmentum gratiae*, *vitam aeternam* et *augmentum gloriae*, ut definivit C. *Tridentinum*, revelationi divinae insistens.

1. Augeri gratiam sanctificantem in iustis per bona opera, Christus ipse docet Io. XV, 2, ubi, cum seipsum viti, homines

palmitibus, et bona opera fructibus comparasset, dicit: *Omnem (palmitem) qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat*: Deus ergo homini bona opera perficienti maiores et copiosiores gratias concedet, quibus potiores actus virtutum exercebit. Idem patet ex parabola de talentis, ubi Christus de eo, qui ex talentis lucrum reportavit, dicit: *Omni habenti dabitur et abundabit* (5). Ad Ephes.: *Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus* (6). S. *Augustinus* (7) ait: « Charitas mereatur augeri, ut aucta mereatur perfici » (8).

2. Iustus per bona opera vitam, seu beatitudinem aeternam consequi, dogma est catholicum, iam § 346 probatum. Plerique theologi contra *Scotum*, *Durandum* et nonnullos alios defendunt, iustum per bona opera ex gratia facta de condigno mereri vitam aeternam, quia haec *merces* vocatur (9), quae secundum conventionem factam reddi dicitur, et *corona iustitiae* a iusto iudice reddenda (10).

3. Iustus per bona opera etiam augmentum gloriae promeretur, ita ut eo maiorem gloriam et beatitudinem nanciſcatur, quo plures et praestantiores virtutum actus exercuerit. Id patet ex variis scripturae locis, Matth. XVI, 27: *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui... et tunc reddet unicuique secundum opera eius* (11).

(1) I Cor. 10, 31.

(2) Io. 14, 21.

(4) V. Calmet. Com. in h. l.

(5) Luc. 19, 26.

(6) Eph. 4, 15. — I Thess. 4, 1

(3) Matth. 7, 13.

(7) Tract. 5 in Epist. Io.

(8) Cf. S. Thom. 1 2, q. 114, art. 8.

(9) Matth. 20, 13, etc.

(10) II Thm. 4, 8.

(11) Rom. 2, 6. Apoc. 22, 12.

Ibid.: *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetarum, mercedem Prophetarum accipiet; qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet; et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae ... non perdet mercedem suam* (1): quo nobilius ergo opus est, eo maius meretur praemium. I Cor. III, 8: *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem* (2). I Cor. XV, 41 ex diversitate meritorum petitur diversitas gloriae in resurrectione: et II Cor. IX, 6: *Qui parcat seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet*. Hinc C. Florentinum docet, animas quae nihil expiandum habent, in coelum mox recipi et intueri clare ipsum Deum trinum et unum sicut est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius. Nec obstat parabola (3) in qua per diversa tempora laborantibus eadem merces tribuitur; hanc enim parabolam nonnulli cum S. Chrysostomo de vocatione ad fidem intelligunt, et alii cum S. Augustino per denarium gloriae aeternae praemium quoad substantiam significari, quo certe omnes Beati pares sunt, non autem ideo diversos gloriae gradus negari.

Nota. Iuxta distinctionem theologorum haec, quae dicta sunt, constituunt obiectum meriti de condigno; quaeritur autem, quale sit obiectum meriti de congruo? Certum est, hominem nequidem de congruo posse mereri primam gratiam actualem sive ad fidem, sive ad iustificationem, ut ex di-

ctis patet. Si autem homo peccator gratia actuali praeventus sit, potest de congruo mereri primam gratiam sanctificantem, et quidem infallibiliter per contritionem perfectam, stante promissione divina (4). Ita et iustus iuxta communem sententiam theologorum non potest quidem mereri de condigno sed tamen de congruo perseverantiam finalem; nam et S. Augustinus de dono persev. (5) ait: « hoc donum Dei suppliciter emereri potest. »

§ 350.

Usus doctrinae.

1. Quia bona opera ad salutem aeternam consequendam necessaria sunt, opus est, ut tum nobis, tum aliis continuo acclamemus: *Dum tempus habemus operemur bonum* (6). Pro bonis huius terrae vanis et transitoriis multum laboratur: nonne demencia est, pro bonis spiritualibus, immensis et aeternis nil suscipere, nil pati velle!

2. Summi momenti est, ut opera bene peragantur, et praecipue per rectam intentionem ad Deum referantur; nam vel hac unica conditione deficiente, opera corrumpuntur, et meriti expertia redduntur. Magna ergo sollicitudine contendendum est, ut cor nostrum a pravis affectibus purgetur, et charitate erga Deum repleatur. Secus facile continget, ut nobis in die iudicii dicatur, quod Angeio Laodicaeae dictum est: *Dicis, quod dives sum, et locu-*

(1) Matth. 10, 41, etc.

(2) Gal. 6, 5.

(3) Matth. 20, 1, etc.

(4) Dent. 4, 29. Ps. 50, 19. II Cor. 7, 10.

(5) C. 5.

(6) Gal. 6, 10

pletatus, et nullius ego; et nescis, quia tu es miser et miserabilis et pauper et caecus et nudus (1).

SECTIO II.

DE SACRAMENTIS.

§ 351.

Nexus et momentum doctrinae.

Quamvis divinus Redemptor pro infinita sua omnipotentia etiam modo mere interno ac invisibili intellectum illustrare, voluntatem movere, animamque a peccatis purgare et in statum iustitiae transferre possit; teste tamen Revelatione, iuxta sapientissima sua consilia gratias supernaturales externo quoque modo, per signa visibilia seu per instrumenta sensibus subiecta impertiri hominibus decrevit. Ista signa visibilia seu instrumenta, *Sacramenta* appellantur, per quae, ut ait *C. Tridentinum* (2), *omnis vera iustitia vel incipit, vel coepta augetur, vel amissa reparatur*. Summo studio adlaborandum est, ut genuinam Revelationis doctrinam de Sacramentis sedulo investigemus, atque a pestiferis Novatorum, praefatam doctrinam foede corruptentium, erroribus cautissime declinemus. Ut autem gravissima haec doctrina rite pertractetur, 1° de *Sacramentis in genere*, et 2° de *Sacramentis in specie* disserendum erit.

Nota. De Sacramentis in omnibus disciplinis theologicis tractari solet. Et revera variae in qualibet disciplina materiae de Sacramentis pertractandae occurrunt,

(1) Apoc. 3, 17.

(2) In prooem. Sess VII.

Theologia *dogmatica* proponit dogmata de sacramentis credenda, atque ideo horum institutionem divinitus factam comprobare, materiam, formam, ministerium assignare, salutaresque effectus ostendere debet. Ad Theologiam *polemica* spectat, eadem dogmata contra adversarios defendere, eorundemque conceptus erroneos de sacramentis corrigere. Theologiae *practicae* seu *moralis* et *asceticae* est, officia explicare, quae christianis in sacramentorum perceptione competunt, modumque docere, quo ea digne et utiliter adhibenda sunt. In Theologia *hierarchica*, nempe in *iure canonico* leges Ecclesiae sacramenta respicientes traduntur; in Theologia vero *pastorali* docetur, quomodo a Pastoribus animarum sacramenta administranda sint. Theologiae theoreticae insudantes ea tantummodo pretractabimus, quae ad munera dogmaticae et polemicae Theologiae pertinent.

TRACTATUS I.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

§ 352.

Sacramenti notio, ac definitio.

1. *Sacramenti* nomen in vario sensu apud profanos et sacros scriptores occurrit. Apud illos saepe significat *iuramentum*, quo se homines ritu sacro obstringunt. Apud istos quandoque sumitur pro *re arcana*, ut Tob. XII, 7: *Sacramentum regis abscondere bonum est*: (3). Quandoque significat rei latentis, et occultae *signum*, seu *symbolum*, ut Eph. V, 32 de ma-

(3) V. Eph. I, 9. Apoc. 17 7.

trimonio dicitur: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia*: (1). — Usu vero ecclesiastico et theologico Sacramenta ea externa media salutis vocantur, quae ad iustificationem et sanctificationem hominum divinitus instituta sunt.

2. Sacramentum ita definitur a Catechismo romano (2): « Sacramentum est res sensibus subiecta, quae ex Dei institutione sanctitatis et iustitiae tum significandae tum efficiendae vim habet. » A theologis autem novae Legis Sacramentum communiter definitur: « Signum sensibile sacrum, a Christo permanentiter institutum ad significandam et conferendam gratiam supernaturalem. » In hac definitione Sacramentum novae Legis distinguitur a signis externis, quae non ad animae sanctificationem ordinantur, cum dicitur signum sensibile sacrum; distinguitur a ritibus sacris ab Ecclesia institutis, cum dicitur, a Christo institutum; distinguitur a signis externis, quibuscum pro aliquo tantum tempore et loco gratia coniuncta fuit, cum dicitur, permanentiter institutum; distinguitur a Sacramentis veteris Legis, quae non erant instituta ad significandam et producendam per se, et ex opere operato gratiam interiorem; distinguitur deum per haec eadem ultima verba a sacrificio, quod primario et immediate non ordinatur ad sanctificandum suscipientem, sed ad contestandum supremum Dei dominium.

Nota. Ab hac definitione dissi-

dent Novatores, qui a sacramentis omnem prorsus vim conferendae gratiae sanctificantis removens, ea non agnoscunt nisi ut nuda signa ad excitandam in nobis fidem instituta, vel ut symbola exterioris fidei christianae professionis, aut distinctionis fidelium ab infidelibus, omni supernaturali virtute destituta (3). Sed quantum a vero aberrant, videbimus infra.

§ 353.

Sacramenti requisita.

In Ecclesia catholica varii ritus observantur, qui ad cultum divinum et animarum sanctificationem referuntur. Constat autem non omnes ritus sacros, sed aliquos tantum rationem sacramenti habere. Necesse igitur est, ut cognoscamus requisita seu necessarias conditiones ad sacramentum novae Legis, de quo nobis hic praecipue sermo est, constituendum. Ista autem requisita ex definitionibus, quas Catholici de sacramentis tradunt, facile eruuntur. Quatuor nempe conditiones ad sacramentum constituendum requisitae clare exprimuntur in definitione Catechismi romani.

1. Requiritur primo *res subiecta sensibus, ritus externus*, seu *signum sensibile*, nam si gratia supernaturalis modo prorsus invisibili animae conferatur, huius quidem sanctificatio perfici potest, sed ratio sacramenti non adest. Necesse igitur est, in re sensibili consistere sacramenta, ut per ea fideles in Dei cultu invicem conve-

(1) V. Apoc. 1, 20.

(2) P. 2, c. 1, n. 10.

(3) V. Möhler Symbolica.

niant, atque ab infidelibus distinguantur. Necessitatem huius conditionis agnovit *D. Augustinus* c. Faustum (1) ita scribens: « In nullum nomen religionis seu verum, seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum aut sacramentorum visibilibus consortio colligentur. » Variis autem modis res sensibus subiici possunt; nempe vel visui, tactui, olfactui etc., ut entia materialia et facta externa, vel auditui, ut verba ore prolata. Utroque vero modo in sacramentis res sensibus subiici debent.

2. Ad sacramentum novae legis constituendum requiritur, ut signum sensibile sit a Christo Domino *permanenter institutum*. Nam sacramenta novae legis gratiam non solum significant, sed etiam ex opere operato producant. Nullus autem hominum gratiam interiorem ita cum ritu externo coniungere potest, ut hic non solum illius signum sit, sed et causa existat. Id profecto solus Auctor et Dominus gratiae, id est, solus Deus efficere potest, unde Apostolus scribit: *Haec autem operatur unus, atque idem spiritus, dividens singulis, prout vult* (2). Nisi ergo constet, a Christo Domino sensibile signum, seu ritum externum, ad significandam et producendam gratiam institutum fuisse, Sacramentum novae legis in isto admitti non potest. Hinc plane colligitur, signum crucis, aquam lustralem, benedictiones aliosque ritus plures Ecclesiae auctoritate institutos, qui Sacramentalium nomine veniunt, sacramenta non

esse. Necesse porro est, ut signum sensibile ita divinitus institutum sit, ut non solum pro aliquo loco vel tempore, sed ut pro omnibus Ecclesiae locis et temporibus *permanenter* ad significandam et producendam gratiam destinatum sit. Sicut enim Christus pro omnibus hominibus mortuus est, ita etiam pro omnibus omnium locorum et temporum hominibus media salutis praeparavit. Praeterea sacramenta praecipui sunt ritus religionis christianae: stabilia ergo sint oportet, prout ipsa religio stabilis est et perpetua.

3. Ad sacramentum novae legis constituendum tertio requiritur, ut res subiecta sensibus ad significandam *gratiam interiorem*, seu iustitiam et sanctitatem ordinetur. Debet proinde signum sensibile aliquam analogiam habere cum effectu spirituali, quem significat. Hanc analogiam absolute requirit *S. Augustinus* (3) dicens: « Si sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, sacramenta omnino non essent: » Talem convenientem significationem in sacramentis adesse, ex iis apparebit, quae de sacramentis in specie dicentur. Sapientissime enim Christus tales ritus sacramentales instituit, qui ad effectus spirituales significandos aptissimi sunt. Sic e. g. in baptismo externa corporis ablutio internam et spiritualement animae emundationem significat.

4. Denique ad sacramentum novae legis constituendum requiritur, ut signum sensibile gratiam

(1) L. 19, c. 11.

(2) I Cor. 12, 11.

(3) Ep. 88 ad Bonifac. n. 9.

quam significat, producat, seu sanctitatem et iustitiam efficiat. Hoc ultimum requisitum etiam praecipuum nobis discrimen manifestat, quod inter utriusque foederis sacramenta observatur. Nam *Eugenius IV* in decreto pro Armenis, sacro approbante Concilio *Florentino*, ita loquitur: *Novae legis Sacramenta multum a Sacramentis antiquae legis differunt. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse, significabant: haec vero nostra et continent gratiam, et eam digne suscipientibus conferunt.*

§ 352

De existentia Sacramentorum.

Quoniam sacramentorum institutio a liberrima Dei voluntate dependet, qui solus gratiam suam cum signo externo coniungere potest, ad hoc autem nulla lege tenetur: manifestum est, sacramentorum existentiam nullatenus *a priori*, seu per solam rationem probari, sed per divinam dumtaxat Revelationem cognosci posse. Testimonia ergo *S. Scripturae* et traditionis investigare debemus, ut determinare possimus, an et quaenam sacramenta in tribus Religionis revelatae periodis, nempe in periodo *patriarchali*, *Mosaica* et *christiana* extiterint.

1. Num in statu innocentiae, in quo protoparentes creati fuerant, sacramenta extiterint, certo definiri non potest. Nonnulli cum *Fulg. Bellelli* (1) affirmativam sen-

tentiam tenent, quibus etiam *S. Augustinus* favere videtur. Rationem enim sacramenti *S. Doctor* agnoscit in ligno vitae (2) scribens: « Nec sine mysteriis rerum spiritualium corporaliter praesentatis voluit hominem Deus in paradiso vivere. Erat ei ergo in lignis caeteris alimentum, in illo autem (ligno vitae) Sacramentum. » Quidam etiam in coniugio protoparentum, cui Deus benedixit, sacramentum adfuisse autumant, seu signum rei sacrae, quatenus per illud futura Christi et Ecclesiae coniunctio mystice significabatur, quod etiam innuit ibidem *S. Augustinus* (3). Communior autem theologorum sententia est, in statu innocentiae nulla extitisse veritatis Sacramenta. Hanc sententiam defendit etiam *S. Thomas* (4). Et sane sacramenta, quae ex latere Christi profluxerunt, ad oeconomiam Redemptionis pertinent. Sicut ergo Filius Dei incarnatus non fuisset, si Adam non peccasset, ita etiam sacramenta non extitissent, si homo in statu innocentiae permansisset, dicente ipso Christo: *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus* (5). Neque *S. Augustinus* huic sententiae adversatur. Nam l. c. (6) appellat lignum vitae *Sacramentum*, quatenus sacramentum late acceptum rem arcanam designat. — Postquam protoparentes peccaverunt, et non solum se ipsos, sed etiam omnes suos posteros gratia divina privaverunt, mox iisdem Messias seu Redemptor promissus

(1) L. 1 Mentis August. cap. 20.

(2) L. 8 de Gen. ad litt. c. 4, n. 8.

(3) L. 8 de Gen. ad litt. c. 4, n. 10.

(4) 3 p. q. 61, art. 2.

(5) Matth. 9, 12.

(6) L. 8 de Gen. ad litt. c. 4.

est; et certum est, homines post lapsum solummodo per fidem in Messiam venturum a culpa liberari et salvari potuisse. Id S. Scriptura contestatur. Nam Act. IV, 12 Petrus dicit: *Non est in alio aliquo salus* (nisi in D. N. I. Christo), *nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri etc.*: et Act. XV, 11 ait: *Per gratiam Domini Iesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi*, nempe Patres V. T. Unde merito S. Augustinus (1) scribit: « Eadem fides mediatoris salvos iustos faciebat antiquos, pusillos cum magnis. Quia, sicut credimus nos, Christum in carne venisse, sic illi venturum; sicut nos mortuum, sic illi moriturum. » Imo nonnulli Patres et theologi docent, solam fidem interiorem homines iustificasse, et in hac epocha nullum signum divinitus institutum fuisse ad fidem excitandam seu applicandam aut ad iustificationem concedendam. Multis probabile videtur, fidem iustificantem in hac epocha solam et nudam non fuisse, sed aliquo signo seu actione externa circumvestitam. Nam S. Augustinus (2) ait: « Nec ideo credendum est, ante circumcisionem famulos Dei, quandoquidem eis inerat mediatoris fides in carne venturi, nullo Sacramento eius opitulatos fuisse parvulis suis, quamvis, quid illud esset, aliqua necessaria causa Scriptura sacra latere voluerit. » — Postquam Deus Abraham elegit, ut Pater fieret credentium, in signum foederis Circumcisio divinitus in-

stituta fuit. Deus enim ipse dixit ad Abraham (3): *Hoc est pactum meum, quod observabitis inter me et vos, et semen tuum post te. Circumcidetur ex vobis omne masculinum, et circumcidetis carnem praeputii vestri, ut sit in signum foederis inter me et vos.* Haec verba adeo clara sunt, ut divinam circumcisionis institutionem in dubium vocare non liceat. Ast circa effectus circumcisionis theologi dissentiunt. Nonnulli cum Bellarmino, Tournely et aliis censent, circumcisionem non esse institutam in remedium peccati originalis, sed tantum in signum foederis inter Deum et Abrahamum et eius posterum. Alii tamen theologi cum card. Gotti, Berti etc. contendunt circumcisionem a Deo institutam esse ad delendum peccatum originale. Nam Gen. XVII, 14 legitur: *Masculus, cuius praeputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit:* quorum verborum sensus est: qui circumcisis non fuerit, perditionem nequaquam evadet, quoniam reus manet transgressionis Adae. Hinc etiam Ss. Patres docent, circumcisionem ad delendum peccatum originale institutam esse. S. Ambrosius (4) inquit: « Vides, omnem legis veteris seriem fuisse typum futuri. Nam et circumcisio purgationem significat delictorum. » S. Augustinus (5) scribit: « Circumcisio antiquis sanctis pro baptismo fuisse creditur. » Eandem sententiam produnt S. Prosper, S. Fulgentius et S. Gregorius M., qui l. 4 Mor.

(1) L. 2 de nupt. et concup. c. 11.

(2) L. 5 c. Iulian. c. 11.

(3) Gen. 17, 10 etc.

(4) l. 2 in Luc. n. 56.

(5) In Epist. 187 (al. 57) ad Dardan. c. 11.

c. 3. inquit: « Quod apud nos valet aqua baptismalis, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificii, vel pro his qui ex Abrahae stirpe prodierunt, mysterium circumcisionis. »

2. In statu legis mosaicae de quorundam sacramentorum existentia minime dubitandum est. Nam Synodus Florentina in decreto unionis haec habet: *Novae legis sacramenta multum quidem differunt a sacramentis antiquae legis.* Et C. Tridentinum Sess. VII, can. 2 ait: *Si quis dixerit, novae legis sacramenta a sacramentis antiquae legis non differre, nisi quia caeremoniae sunt aliae, et alii ritus externi, anathema sit.* Non potuissent autem utriusque Concilii Patres sacramenta novae legis a sacramentis antiquae, seu mosaicae legis distinguere, si haec nullatenus extitissent.

2. In lege mosaica plurimae caeremoniae praescriptae fuerunt, quarum finis erat, praefigurare venturum Messiam. Ideo Apostolus ad Coloss. legem veterem appellat *umbram futurorum* (4); et ad Cor. dicit: *Omnia in figuris contingebant illis* (2). Quod idem etiam de sacramentis legis mosaicae recte adseveratur. Unde S. Augustinus c. *Faust.* (3) scribit: « Prima sacramenta, quae celebrabantur, et observabantur ex lege, praenuntia erant Christi venturi: quae, cum suo adventu Christus complevisset, ablata sunt. » Ex tot autem ritibus in mosaica lege divino iussu observandis, quatenam fuerint sa-

cramenta, adeo facile non est definire, quia clare nobis revelatum non est, quinam praecise ritus ad significandam gratiam interio-rem, et ad producendam iustitiam saltem legalem instituti fuerint. Communiter tamen theologi cum S. Thoma (4) legis mosaicae sacramenta ad quatuor classes revocant. *Prima* continet remedia divinitus instituta ad delendum peccatum originale, inter quae praecipue commemoranda est *circumcisio*, quam Deus iam Abrahamo iniunxit; postea vero per Moysen circumcisionis legem renovavit (5), atque hoc erat primum inter mosaica sacramenta, adeo ut qui circumcisi non erant, aliorum sacramentorum participes esse non potuerint: vere igitur circumcisio praefigurabat baptismum. *Secunda* classis consistit in sacramentis ad alendam vitam legi conformem, seu ad promovendam iustitiam legalem institutis; inter quae eminent *esus agni pascalis* et *panes propositionis*, figurae SS. Eucharistiae. *Tertia* classis complectitur sacramenta, per quae expiatio fiebat ab immunditiis legalibus et peccatis, ut ablutio manuum, aspersionis aquae, purificationes coram sacerdotibus etc.: symbola poenitentiae. *Quarta* classis varios ritus comprehendit, quibus sacerdotes ad ministerium assumebantur; quae consecratio sacerdotum fuit umbra sacramenti Ordinis.

III. *Lex per Moysen data est*, ait S. Ioannes (6), *gratia et veritas per Iesum Christum facta est.* Iesus Christus nempe, auctor gra-

(1) Coloss. 2. 17.

(2) I Cor. 10. 11.

(3) L. 19, c. 13.

(4) 1. 2. q. 102, art. 5.

(5) Levit. 12, 3.

(6) Ev. cap. 1, v. 17

liae, supernorumque donorum, legis veteris erat scopus et finis; in eo ab illo adimpleta est veritas, quae caeremoniis veteribus fuerat adumbrata. Lex Christi ergo lex nova est, lex gratiae, lex veritatis. Cum autem quaelibet vera Religio non solum interna, sed etiam externa esse debeat, adeoque etiam in Religione christiana ritus sacri externi necessario existant, recte inferitur, in lege gratiae et veritatis ritus sacros institutos esse, qui gratiam interiorum non solum significant, sed et producant, atque ideo in Religione christiana dari sacramenta praestantiora et efficaciora, quam in veteri lege. Rem ita se habere, contestatur S. Augustinus, qui l. cit. cont. Faust. (1) cum dixisset, sacramenta veteris legis ablata esse, « et ideo ablata, quia impleta, » mox subdit: « et alia sunt instituta virtute maiora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. » Sacramenta autem in lege evangelica vere existere, definivit Conc. Tridentinum (2) dicens: *Si quis dixerit, sacramenta novae legis non fuisse omnia a Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura, vel vauiora, quam septem, videlicet baptismum, confirmationem, eucharistiam, poenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium; aut etiam aliquod horum non esse vere, et proprie sacramentum, anathema sit.*

1. Christum Dominum omnium sacramentorum novae legis auctorem esse, ex ipsa S. Scriptura patet. Apostoli enim declarant, se

dumtaxat ministros ac dispensatores esse, non auctores mysteriorum Dei, id est, sacramentorum. Paulus enim inquit: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei* (3); iamque dixerat: *Quid est Apollo? quid vero Paulus? ministri eius, cui credidistis* (4). Petrus quoque omnes Ecclesiarum rectores appellat *dispensatores multiformis gratiae Dei* (5). Ad Apostolos ergo ministratio et dispensatio, ad Christum vero institutio pertinet sacramentorum, quae idcirco mysteria Dei nuncupantur. Constans haec Ecclesiae persuasio fuit, omnia sacramenta sibi a Christo tradita fuisse, neque posse aliquid circa numerum, aut substantiam sacramentorum immutari. Ita S. Ambrosius, aut alius antiquus auctor de Sacr. (6) ait: « Auctor sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus? de coelo ista sacramenta venerunt. » S. Augustinus (7) ad Ianuar. scribit: « Tenere te volo, Dominum Iesum leni iugo suo nos subdidisse et sarcinae levi: unde sacramentis, numero paucissimis, observatione facillimis, significatione praestantissimis societatem novi populi colligavit. » Universalem et constantem hanc traditionem secuta Synodus Tridentina (8) definivit: *Si quis dixerit, sacramenta non fuisse omnia a Christo Domino nostro instituta... anat. sit.* Et in professione fidei quam Pius IV praescripsit, dicitur: *Profiteor quoque, septem esse vere ac proprie sacramenta novae legis, a Iesu Christo Domino nostro insti-*

(1) L. 19, c. 13.

(3) I Cor. 4, 1.

(2) Can. 1, Sess. 7.

(4) Ib. c. 3, v. 5.

(5) I, Epist. 4, 0.

(7) Ep. 118, al. 54.

(6) L. 4, c. 4.

(8) Can. 1, Sess. 7.

tula. Facile etiam est, eiusdem assertionis rationem theologicam reddere. Nam ille solus potest sacramenta instituere, qui solus potest corporalibus elementis tribuere vim sanctitatis et iustitiae non solum significandae, sed etiam producendae. Atqui talis potestas non competit nisi illi, qui est Auctor et Dominus gratiae, nempe Deo, seu Iesu Christo Filio eius, qui gratias promeruit, easque una cum Patre per Spiritum Sanctum dispensat. Ergo etiam solius Christi est, sacramenta instituere.

2. Christus recte diceretur, omnia sacramenta instituisse, quamvis concederetur, ipsum de aliquibus sacramentis, dum in terra viveret, mentionem non fecisse, eaque tantum, cum iam ad dexteram Patris sederet, per Spiritum Sanctum Apostolos, seu Ecclesiam docentem, eisque potestatem conferentem, instituisse. Quod si factum esset, Christus talia sacramenta *mediate* instituisset. Quamvis autem hanc mediatam quorundam sacramentorum institutionem nonnulli scholastici admiserint, nunc tamen communi consensu theologi docent, Christum omnia sacramenta *immediate*, seu per se ipsum, dum adhuc in terris versaretur, instituisse, et haec sententia gravibus innitur argumentis. Nam in Can. c. *Conc. Trid.* dicitur: *Si quis dixerit, sacramenta novae legis non fuisse omnia a Iesu Christo D. N. instituta... anat. sit.* Sensus huius Canonis est, omnia sacramenta *immediate* a Christo instituta fuisse. Concilium enim sacramenta omnia a Christo instituta dicit simpliciter,

sine ulla restrictione vel distinctione. Non possunt autem dici simpliciter a Christo instituta, nisi ea quae immediate ab ipso sunt instituta: sicut non possunt dici simpliciter a Christo praecepta, nisi ea, quae immediate ab ipso praecepta sunt. Sic Christus non dicitur instituisse Sacramentalia, puta aquam lustralem, panem benedictum etc, quamvis ea instituerit mediate per Ecclesiam, quatenus nempe fuerunt instituta per potestatem Ecclesiae a Christo traditam, per eius inspirationem, et directionem, ne erraret Ecclesia in instituendo. Similiter nemo unquam dixit, praecepta Ecclesiae esse praecepta Christi, licet Christus ea tulerit mediate, tribuendo Ecclesiae potestatem ea imponendi. inspirando ut illa ferret, et adiuvando ne in illis ferendis erraret. Ergo Canon Concilii non potest intelligi nisi de immediata omnium sacramentorum institutione a Christo peracta. Propter haec et similia argumenta Cl. *Bellarmin.*, *Becanus*, *Vasquez*, *Gonetus* alique de fide credendum esse dixerunt, omnia sacramenta a Christo instituta esse. Alii autem certam esse hanc sententiam admittunt, tamen eam de fide credendam esse negant; nam si Concilium eam de fide voluisset definire, et contrariam nonnullorum scholasticorum opinionem damnare, praefato canoni vocem *immediate* apposuisset, quam tamen omisit, ne sententiam a nonnullis theologis catholicis propugnatam tamquam haereticam proscriberet. Itaque, qui negaret, omnia sacramenta *immediate* a Christo instituta esse,

non incurreret notam haereseos, sed temeritatis tantum. Ita sentiunt *Dom. Solo, Estius, Card. Gotti, Suarez, Tournely, Billuart, Berti, Sardagna* et alii, qui optime observant, ratiocinationes theologicas, quibus ostenditur, canonem Concilii de immediata omnium sacramentorum institutione intelligendum esse, sufficere quidem ad certitudinem theologicam comparandum, non autem ad fidei dogma constituendum.

Nota 1. Quae Propheta regius in genere de operibus divinis dicit: *Omnia in sapientia fecisti* (1): haec praesertim de sacramentorum institutione adseveranda sunt. Nam, si causas investigamus, ob quas sacramenta instituta sunt, facile perspicemus, eorundem institutionem Deo dignissimam, indoli Religionis christianae maxime accomodatam, et naturae humanae convenientissimam esse. Praeclare hac de re disserit *Catechismus romanus*, qui septem causas exponit (2), cur sacramenta institui oportuerit: nempe 1° *Ut humani ingenii imbecillitatem adiuvant*, 2° *ut credendi tarditatem erigant*, 3° *ut parata, et certa sit medicina ad depellendos animi morbos et salutem tuendam*, 4° *ut sint christianismi, verneque religionis, symbola, et sancta societatis vincula*, 5° *ut sint testimonia nostrae fidei, eiusque certa declaratio*, 6° *ut sint incentamenta fidei et charitatis*, et 7° *ut sint humilitatis excitandae instrumenta*.

Nota 2. Ex dictis patet, etiam in sacramentis verificari id, quod

S. Scriptura dicit: *Universa propter semetipsum operatus est Dominus* (3). Quamvis enim sacramenta proxime pro salute hominum instituta sint, ea tamen gloriam quoque Dei maxime promovent. Commonstrant enim *supremum Dei in omnes res creatas dominium*, quibus pro libitu tamquam instrumentis utitur, *omnipotentiam*, quae etiam sensibilibus rebus gratiam alligare, et per illam spirituales effectus producere potest, *iustitiam divinam*, quae merito hominem ita humiliat, ut qui peccando sensibilibus se subiecit, in suo etiam remedio sensibilibus rebus utatur, *sanctitatem divinam*, quae per sacramenta se inter homines diffundit, et *sapientiam ac bonitatem divinam*, quae lapsis hominibus subvenit, et quidem modo corruptae naturae humanae maxime accomodato.

§ 355.

De materia et forma Sacramentorum.

Signum sensibile in sacramentis requisitum duplex est, consistens tum in *rebus*, quae adhibentur, tum in *verbis*, quae proferuntur. Etenim veteris legis sacramenta solis signis externis constabant, neque invenimus, determinata iis verba adiungenda fuisse: sic nec in ritu circumcisionis, nec in immolatione agni paschalis legimus verbum adhibitum. Christus vero, ait S. Bonaventura (4): « instituit sacramenta in verbis et elementis, ut ait S. Augustinus: *Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum*. Ad hoc vero in-

(1) P. 103, 24.

(2) Ps. 2, cap. 1, n. 13.

(3) Prov. 14, 4.

(4) In comp. th. ver. c. 6.

stituta sunt sacramenta in verbis et elementis, ut haberent evidentiam significandi, et efficaciam sanctificandi; quia, dum elementa oculis et verba auribus se offerunt, qui sunt duo sensus praecipue cognoscitivi, dant evidentiam significationis, deinde verba sanctificant elementa, ut plenior fiat humanae creationis efficacia. » Notandum porro est, quod pervetustis istis vocibus *rerum*, seu *elementorum* atque *verborum*, quas Patres per duodecim integra saecula usurparunt, alia vocabula suffecerit *Guillelmus Antisidiorensis* in summa theologia, quam edidit initio saeculi decimi tertii, et res, seu elementa *materiam*, verba *formam*, (ut plerique putant) primus omnium appellavit. Novam hanc loquendi rationem amplexi sunt *Alexander Halensis*, *Albertus M.* et *S. Thomas* (1) inquires: « In sacramentis verba se habent per modum formae, res autem sensibiles per modum materiae. » Praeclaros istos duces secuti sunt caeteri scolastici, quibus omnes etiam accesserunt theologi recentiores. Nec obsistit, huic immutationi catholica Ecclesia, quin potius horum verborum usum approbavit et recepit. Iam *Eugenius IV* in decreto Unionis in Conc. Florentino edito dicit: *Haec omnia sacramenta tribus perficiuntur, rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, et persona ministri conficientis sacramentum, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, quorum si aliquid desit, non perficitur sacramentum.* Et in Conc. Tridentino Sess. XIV de poenit.

c. 2 sermo fit *De materia et forma*, quibus sacramenti essentia perficitur.

1. Duplex est cuiuslibet sacramenti materia; scilicet *remota*, et *proxima*: prior consistit in re sensibili, quae praesto esse debet ad conficiendum sacramentum, altera est actio, qua materia remota in conficiendo sacramento applicatur. Sic e. g. materia remota in baptismo est aqua, proxima vero ablutio per aquam facta. Conventientissime autem in nova lege factum est, ut cum materia etiam forma coniungenda sit, quod ostendit S. Thomas l. c. (2) dicens: « Ad perfectionem significationis sacramentalis necesse fuit, ut significatio rerum sensibilibum per aliqua verba determinaretur. » Caeterum iuxta unanimem theologorum doctrinam, ut sacramentum valide conficiatur, materia et forma debent moraliter simul existere, spectata uniuscuiusque sacramenti natura; secus enim verba formae neque vera essent, neque super talem materiam caderent, neque cum hac unum compositum morale, ut oportet, conficerent. Sufficit autem coëxistentia, seu unio materiae et formae *moralis*, nempe talis ut ex communi hominum iudicio utraque unum constituere censeatur, spectata tamen, ut dictum est, uniuscuiusque sacramenti natura. Et quidem in SS. Eucharistiae sacramento materia et forma debent physice coëxistere, quoniam pronomen *hoc*, hic demonstrat materiam praesentem. In Baptismo, Confirmatione, Extrema unctione et Ordine talis

(1) 3^a p. q. 60, art. 7.

(2) Loc. c. art. 6.

coniunctio simultanea materiae et formae requiritur, ut dum minister pronuntiat formam, censeatur adhuc applicare materiam, ad quod sufficit, ut saltem secundum aliquam sui partem physice materiae proxime coëxistat. In poenitentia absolutio dari potest notabili tempore post confessionem, ut fit in iudicio. In matrimonio consensus unius coniugis tamdiu differri potest, quamdiu censeatur permanere consensus alterius, quia hoc exigit natura contractus.

2. Sicut certum est, Christum esse auctorem sacramentorum, ita etiam dubitandum non est, ipsummet etiam materiam et formam, seu partes essentielles sacramentorum determinasse. In ipsa S. Scriptura legimus, Christum tum materiam (1), tum formam (2) Baptismi designasse: idem dicendum est de materia et forma Eucharistiae (3). Circa reliqua quinque Sacramenta equidem materia et forma tam clare determinata in Evangeliiis non legitur, sed tamen dubitari non potest, Christum oretenus Apostolos instruxisse, quamam materia et forma in sacramentorum administratione uti deberent, non enim omnia, quae Christus docuit, in S. Scriptura exposita inveniuntur, sed dogmata non pauca ex traditione petenda sunt. Scholastici tamen subtiliorem ineuntes distinctionem adnotarunt, duplici modo potuisse Christum cuiuslibet sacramenti materiam et formam designare, scilicet vel *in genere*, iubendo, ut Ecclesia signum aliquod exter-

num, verbaque assumeret, quibus denotaretur finis et effectus sacramenti ab eo instituti; vel *in specie*, per seipsum indicando eiusdem materiam et formam, addito praecepto de utraque adhibenda. Hoc posito, omnes admittunt, materiam et formam sacramentorum omnium vel *in specie*, vel saltem *in genere* Christum instituisse; aliter nec ab eo instituta fuissent sacramenta. Certum pariter est apud omnes, materiam et formam baptismi et Eucharistiae Christum ipsum *specifice* determinasse, quod ex Evangeliiis constat. De reliquis quinque sacramentis scholastici non consentiunt. Non pauci tum veteres tum recentiores arbitrati sunt, quorundam sacramentorum materiam et formam nonnisi in genere fuisse a Christo Domino constitutas, relictas Ecclesiae potestate, easdem sub perenni Spiritus Sancti assistentia in specie determinandi. Multi tamen cum S. Thoma (4), S. Alphonso Lig. (5), Colleto, Berti, Gazzaniga etc. oppositam propugnant sententiam, docentes, Christum Iesum, ut omnia et singula sacramenta, ita etiam omnium partes essentielles, scilicet materiam et formam in specie instituisse. Materia enim et forma sacramentorum, quamvis in S. Scriptura et in Ss. Patribus non de omnibus expresse legantur, constant tamen ex continua Ecclesiae persuasionem et praxi. Ex S. Scriptura et ex Ss. Patribus neque istud probari potest, quod potestas in quibusdam sacramentis materiam et formam in specie de-

(1) Io. 3, 5

(2) Matth. 28, 28-29.

(3) Matth. 28, 19.

(4) 3 p. q. 61, art. 3.

(5) Th. mor. l. 6 de Sacr. in gen. c. 1, dub. 2, n. 12.

terminandi a Christo Ecclesiae tradita fuerit. Contrarium potius ex citatis Conc. *Tridentini* verbis Sess. XXI, cap. 2 inferendum est, in quibus Ecclesia caeremonias et ritus, quos statuere et mutare potest, aperte distinguit a substantia, quae salva manere debet.

3. Quia Christus materiam et formam sacramentorum non solum in genere, sed probabilius etiam in specie (vel saltem quoad aliqua sacramenta per Ecclesiam a Spiritu Sancto directam) determinavit; necessario inferitur, omnem non quidem accidentalem, sed tamen *substantialem mutationem* seu materiae seu formae nullum et irritum reddere sacramentum. Mutatio materiae *substantialis* est, cum non remanet eadem, vel quoad speciem physicam, vel quoad usum communem, et aestimationem moralem. Sic e. g. qui baptizat in vino, mutat speciem physicam materiae Sacramenti baptismatis, nec consequenter valide baptizat; et ex eadem ratione, qui pro pane triticeo hordeaceum adhibet, valide non consecrat: ita pariter nullum erit Sacramentum, si quis in baptismo aquam congelatam adhibeat, aut in conficienda Eucharistia loco panis massam non coctam, quia recepto et communi usu, et in aestimatione morali nec per aquam congelatam fit lotio, nec per massam non coctam nutritio. Mutatio vero materiae *accidentalis* est alteratio materiae talis, ut non convertatur in aliam speciem, nec reddatur inutilis ad sui usum, ita valet ba-

ptismus in aqua calida vel frigida, maris vel fontis, benedicta vel non benedicta collatus. — Mutatio formae *substantialis* est, cum non idem remanet verborum sensus: mutatio formae *accidentalis* est alteratio verborum illius, retento eorum sensu.

4. Iuxta Novatores verba non tam ad elementa diriguntur, ut consecrentur, quam potius ad eum, qui sacramentum suscipit, ut per fidem excitatam iustitiam Christi apprehendat, et sibi applicet. Huic errori opponitur doctrina catholica. Catholici enim, qui firmiter credunt in sacramentis, et per sacramenta tanquam Dei instrumenta gratiam conferri, non propter meritum conferentis, nec propter suscipientis fidem, sed vi ipsius actionis sacramentalis ad hoc a Deo institutae, consequenter docent ad essentiam sacramenti non esse necessariam *concionem*, qua eorum fides excitetur, qui sacramentum sunt percepturi, sed ad essentiam sacramentorum requiri quaedam verba determinata, quae proprie consecratoria sunt, quibus elementum ad dignitatem sacramenti eleve-
tur. — Veram esse Catholicorum doctrinam, et falsa Novatorum commenta, patet ex *Scripturis*, quae, cum loquuntur de baptismo et Eucharistia, nullam concionis habendae faciunt mentionem, sed in iisdem verba sacramentorum dicuntur Benedictiones: *Calix benedictionis, cui benedicimus* (1); Invocationes: *Baptizare... invocato nomine eius* (2), verbum vitae (3), nunquam vero dicun-

(1) I, Cor. 10, 16.

(2) Act. 22, 16.

(3) Eph. 5, 26.

tur conciones aut promissiones. Imo Apostolus verbum concionale a sacramentali aperte distinguit dicens: *Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare* (1). Traditio quoque adversariis contraria est. Ecclesia enim semper credit, verba sacramentalia vim operandi habere, non quia concionatoria sunt, et fidem excitant, sed quia consecratoria sunt. Haec Ecclesiae fides constat ex baptismo infantium, qui concionis aut fidei actualis capaces non sunt, et ex baptismo collato ab haereticis, quorum certe fides, ac proin etiam concio recta non est, baptismus tamen validus habitus fuit, si evangelica forma fuerat collatus.

§ 356.

De Ministro Sacramentorum.

Duplex est sacramentorum Minister, *primarius* et *secundarius*. Minister primarius est ille, cuius nomine sacramenta administrantur, et est Christus ut homo, propter unionem hypostaticam cum Verbo divino. Ideo Praecursor Domini efficaciorum baptismum in nova lege istituendum et conferendum praedicens de Christo ait: *Hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto* (2), et Io. IV, 2 Iesus baptizasse dicitur, *quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius*. — Quoniam autem sacramenta signa sensibilia sunt, visibili modo hominibus dispensanda, Christus voluit, secundarium quoque ministrum designare, qui actionem externam, quae promissionem gratiae divinae habet, conficiat. Minister igitur

secundarius ille est, qui nomine Christi potest valide conficere sacramentum; et hic iterum duplex est, nempe *ordinarius*, qui iuxta institutionem a Christo factam vi potestatis ordinariae divinitus receptae conficit sacramenta, et *extraordinarius*, qui ex peculiari privilegio vel delegatione ad sacramenta perficienda deputatur. De ministro secundario in praesens agendum, et inquirendum est 1° *Qualis sit secundarius sacramentorum minister*, 2° *an probitas in eo necessaria sit*, 3° *an fides*, 4° *an et qualis intentio?*

I. Il soli sunt sacramentorum ordinarii ministri, quibus Christus haec instituens contulit ministerii potestatem. Hanc vero solis hominibus viatoribus traditam esse, constat ex S. Scriptura. Nam Christus Dominus non Angelos aut beatos coeli cives, sed homines in terra degentes allocutus est, cum dixit undecim Apostolis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos* etc. (3). Non aliis iterum, quam hominibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem* (4). Non aliis, quam hominibus dixit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* (5). Hinc Apostolus Paulus inquit, Christum ascendentem in coelum dedisse *dona hominibus*; postea haec dona enumerat dicens: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores... in opus ministerii* etc. (6). Haec autem de ordinario sacramentorum ministro dicta sunt, non autem de extra-

(1) I Cor. 1, 17.

(2) Io. 1, 33.

(3) Matth. 28, 19.

(4) Luc. 22, 19.

(5) Io. 20, 22.

(6) Ephes. 4, 8 et seq.

ordinario, quem Deus pro supremo suo in res omnes dominio assumere potest. Recte dicitur, etiam Angelos sanctos et Beatos in coelo regnantes extraordinaria potestate sacramenta conficere posse. Docuit id S. Augustinus c. Ep. Parmen. (1) scribens: « Nemo accipit sine dante, sed quod pertinet ad baptismi sanctitatem, adest Deus qui det, et homo qui accipiat, sive per seipsum donante Deo, sive per Angelum, sive per hominem sanctum, sive per hominem iniquum. » Et S. Thomas, 3 p. q. 64, art. 7 postquam probasset ad homines, non autem ad Angelos pertinere dispensare sacramenta, et in eis ministrare, subdit: « Sciendum tamen, quod sicut Deus virtutem suam non alligavit sacramentis, quin possit sine sacramentis effectum sacramentorum conferre; ita etiam virtutem suam non alligavit Ecclesiae ministris, quin etiam Angelis possit virtutem tribuere ministrandi in sacramentis. — Tolerari autem nullo modo potest falsa Protestantium sententia cum Luthero dicentium, quemlibet Christianum idoneum esse sacramentorum ministrum. Excepto enim baptismo, qui a quocumque valide, et in casu necessitatis etiam licite conferri potest, in reliquis sacramentis ille tantum est idoneus minister, qui iuxta institutionem Christi per legitimam ordinationem ministerii potestatem accepit. Nam ad Rom. scribens Paulus comparat Ecclesiam corpori, in quo varia membra varios actus habent;

haec autem officiorum diversitas a *donationibus Christi* repetitur, et sicut ad munus docendi, ita et ad *ministerium in ministrando* extenditur (2); et I Cor. XII, 5: *Divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus*. Eph. IV, 7 expresse dicitur, Deum dedisse *Pastores et Doctores in opus ministerii*. Constans etiam semper fuit Ecclesiae usus, ut sacramentorum administratio nonnisi iis concederetur, qui essent ad hoc ministerium sacra ordinatione destinati. Perperam adversarii provocant ad loca biblica, in quibus sacerdotium omnibus fidelibus adscribitur, ut I Petr. II, 5 et 9, et alibi (3). Nam in nonnullis locis de solis Apostolis et ministris sacris sermo est, et si verba ad omnes fideles extenduntur, notandum est, quod sicut vox sacrificium in sensu improprio seu latiori hincinde sumitur pro laudibus divinis (4), pro actibus virtutum (5), ita et sacerdotium in sensu tantum improprio et latiori fidelibus tribuitur. Hinc merito Conc. Tridentinum Sess. VII, can. 40 ait: *Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, et in omnibus sacramentis administrandis habere potestatem anath. sit.*

II. *Donatistae, Waldenses, Wicleffitae et Hussitae* docuerunt, non posse sacramenta valide conferri a ministro in peccato mortali existente. Contrarium semper credidit Ecclesia catholica, constanter docens, vim et efficaciam sacramentorum non pendere a probitate seu sanctitate ministri, atque ideo ministrum etiam in peccato mortali

(1) L. 2, c. 18, n. 34.

(2) Rom. 12, 4 etc.

(3) II Cor. 3, 6. Apoc. 1, 6, 5, 10, 20 6.

(4) Ps. 49, 14.

(5) Ps. 4, 6, 50, 19.

existentem valide conficere sacramenta.

1. In S. Scriptura quidem dogma catholicum conceptis verbis expressum non legitur, sed tamen talia in ea testimonia occurrunt, ex quibus istud recta argumentatione infertur. Nam apud Ioan. de Christo dicit eius Praecursor: *Hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto* (1), quae verba S. Augustinus (2) ita commentatur: « Petrus baptizet, hic est qui baptizat; Paulus baptizet, hic est qui baptizat; Iudas baptizet, hic est qui baptizat. . . Nam si pro diversitate meritorum baptismus sanctus est, quia diversa sunt merita, diversa erunt baptismata, et tanto quisque aliquid melius putatur accipere, quanto a meliore videtur accepisse. . . Illud quod datum est, unum est, nec impar propter impares ministros, sed par et aequale propter: *hic est qui baptizat.* » Simile argumentum nobis suppeditat S. Paulus (3) ad Cor. scribens: *Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. . . Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis:* quibus verbis clarissime traditur, efficaciam sacramentorum nequaquam a qualitatibus ministris bonis vel malis dependere, sed a solo Deo, quasi per instrumenta operante, repetendam esse. — Denique ex S. Scriptura argumentum negativum peti potest. Nam quia in ipsa generatim dicitur, discipulos Christi baptizasse, dubitari nequit etiam lu-

dam, qui fur, atque ideo improbus erat (4), baptismum administrasse. Ast nullibi legitur, baptizatis a Iuda denuo idem sacramentum collatum fuisse, cum tamen expresse legatur (5), baptismum Christi collatum fuisse iis, qui solum baptismus Ioannis Bapt. receperant. Hinc S. Augustinus (6) inquit: « Dedit Iudas (baptismus), et non baptizatum est post Iudam, dedit Ioannes, et baptizatum est post Ioannem: quia si datus est a Iuda baptismus, Christi erat; qui autem a Ioanne datus est, Ioannis erat. » At si ministri improbitas officeret valori sacramentorum, qui a Iuda baptizati erant, tingendi iterum fuissent, nec baptismus Iudae baptismo Ioannis praeponendus esset.

2. Ss. Patres et Concilia docent, valida esse sacramenta ab improbis ministris collata. Conc. Constantiense damnans Wicleffi et Hussii articulos definivit, ad valorem sacramenti non requiri probitatem ministri. Neque Lutherani hac in parte cum Catholicis dissentiunt; nam confessionis Augustanae apologia (7) dicitur: « Non adimit sacramentis efficaciam, quod per indignos tractantur. » Neque alia est Calvinistarum doctrina. Ast, quia Anabaptistae docuerunt, sacramenta non esse efficacia, nisi a probis et fidelibus administrarentur, Conc. Tridentinum Sess. VII de Sacr. in genere (8) hanc edidit definitionem: *Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum*

(1) Io. 1. 33.

(2) Tract. 6 in Ioan. n. 7 et 8.

(3) I Cor. c. 3, v. 7.

(4) Io. 12, 6.

(6) Tract. 5 in Ioan. n. 18.

(7) Art. 7.

(5) Act. 19.

(8) Can. 13.

aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre sacramentum, anathema sit.

3. *Rationes theologicas* suggerit S. Thom., qui (1) ita disserit: «Ministri Ecclesiae instrumentali-ter operantur in sacramentis, eo quod quodammodo eadem ratio est ministri et sacramenti. Sicut autem supra dictum est (2), instrumentum non agit secundum propriam formam aut virtutem, sed secundum virtutem eius a quo movetur. Et ideo accidit in instrumento, in quantum est instrumentum, qualem-cumque formam, aut virtutem habeat, praeter id, quod exigitur ad rationem instrumenti, sicut quod corpus medici, quod est instrumentum animae habentis artem, sit sanum vel infirmum; et sicut quod fistula, per quam transit aqua, sit argentea vel plumbea. Unde ministri Ecclesiae possunt sacramenta conferre, etiamsi sint mali. » Adversarii quidem varia congerunt testimonia biblica, in quibus dicitur, ministros sacros sine crimine (3), imo sanctos esse debere (4); ast haec non probant invalidam esse sacramentorum administrationem ab improbo factam, sed tantum eam illicitam esse, quod etiam Ecclesia catholica docet.

III. Extiterunt, qui licet admitterent, ad sacramentorum valorem probitatem ministri non requiri, omnino tamen negarunt, valere baptismum ab haereticis collatum, rectam in ministro fidem prorsus necessariam putantes. Huius sententiae saec. tertio fuerunt Cy-

prianus Carthaginensis, Firmilianus Caesariensis in Cappadocia et nonnulli alii tum Asiae, tum Africae Episcopi. Restitit autem his Stephanus romanus Pontifex, et doctrinam catholicam fortiter propugnavit, iuxta quam validus habendus est baptismus, debita materia et forma ab haereticis collatus. Fatendum est, hoc dogma catholicum in S. Scriptura conceptis verbis nullibi tradi, quamvis argumentum biblicum pro priori propositione adductum etiam ad praesens dogma probandum referri possit; nam, si ex citatis scripturae locis patet, Christum esse primum sacramentorum ministrum, secundarium autem ministrum non nisi instrumenti rationem habere, recte concludi potest, valorem sacramentorum, sicut non a probitate, ita nec a fide ministri pendere. — Caeterum theologi catholici consentiunt, quod dogma de valore baptismi ab haereticis collati praecipue ex *constanti Ecclesiae fide et praxi*, atque ex *Conciliis* probandum sit.

Ecclesiam semper credidisse, validum esse baptismum ab haereticis debito modo collatum, constat ex eiusdem *consuetudine perpetua* non rebaptizandi eos, qui ab haereticis baptizati fuerunt. Quam quidem praxin ab Apostolis profectam esse patet, cum neque alicuius Romani Pontificis decreto, neque generalis alicuius concilii canone instituta aliquando fuerit, et iam primis aevi christiani saeculis, sicut in Ecclesia Romana, ita etiam in aliis tum Orientis,

(1) 8 p. q. 64, art. 5.

(2) 3 p. q. 62. art. 4 et 6.

(3) Tit. 1, 7. I Tim. 3, 10.

(4) Ex. 19, 22. Lev. 21, 6.

tum Occidentis Ecclesiis vigerit. Huius vetustissimae praxis testis est S. Stephanus R. P. et postea martyr, qui Cypriano, baptisma haereticorum invalidum declaranti rescripsit: *Nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus imponatur in poenitentiam*, iis nempe qui ab haereticis rite baptizati in sinum Ecclesiae redeunt. Testis eiusdem praxis est ipse Cyprianus qui non negabat, etiam in Ecclesia Carthaginensi ante Agrippinum haereticos sola manuum impositione receptos fuisse. Testes porro sunt S. Hieronymus (1), S. Augustinus (2), S. Siricius P. (3), S. Leo M. (4), Vincentius Lirin. (5), S. Gregorius M. (6), S. Isidorus Hisp. (7), Conc. Nicaenum I (8). — Conc. CPlanum I, oecumenicum secundum, can. 7, decernit, non esse rebaptizandos Arianos, Macedonianos, Novatianos, etc., sed Eunomianos seu Phryges et Sabellianos: quia nempe priores ritum essentialem sacramenti servabant, posteriores vero formam corrumpebant. Conc. Florentinum in decreto unionis dicit: *In causa necessitatis, non solum sacerdos et diaconus, imo etiam paganus et haereticus baptizare potest; dummodo formam Ecclesiae servet, et facere intendat quod facit Ecclesia*. Denique Conc. Tridentinum Sess. 6, can. 4, de bapt. expresse, ac dilucide, nulla relicta contradicendi probabili ratione, rem hanc definivit dicens: *Si quis dixerit baptismum, qui etiam datur ab haereticis, in no-*

mine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, non esse verum baptismum, anathema sit.

Rationes, quas Cyprianus pro sententia attulit, solidissime refutavit S. Augustin. (9). Si Ss. Patres baptismum ab haereticis collatum improbant, vel loquuntur de iis haereticis a quibus forma vitiata fuit, vel reprehendunt illos, qui culpabiliter baptismum ab haereticis recipientes gratiam sacramenti non recipiunt. Canones apostolici qui nobis opponuntur, genuini non sunt, sed a quodam haeresis rebaptizantium sectatore confecti, aut saltem corrupti. Certum igitur est ad valorem baptismi ac caeterorum sacramentorum non requiri fidem ministri. Excipitur tamen Sacramentum poenitentiae, quod ab haereticis manifestis et excommunicatis vitandis administrari valide non potest, quia ad exercendum sacrum istud iudicium, et absolutionis sententiam valide ferendam necessaria est ministro ut iudici iurisdictio, qua poenitus destituuntur haeretici praedicti.

IV. Nomine intentionis in sacramentorum administratione intelligitur actus ille, quo quis deliberat materiam cum forma coniungere iuxta ritum in Ecclesia praescriptum ad efficiendum sacramentum. Talem intentionem ad valorem sacramenti requiri, constans est Catholicorum doctrina. Ast orthodoxam fidem hac in re quoque deseruerunt Novatores. Cum enim intrinsecam sacramen-

(1) In Dial. c. Lucif.

(2) L. 2 de bapt. c. Don. c. 7.

(3) Ep. ad Himer.

(4) Ep. 79, c. 7.

(5) Common. c. 6.

(6) L. 9, Epist. 61.

(7) L. 2 de offic. c. 24.

(8) Can. 8

(9) L. 4 de bapt. c. 3. Don. c. 3.

torum efficaciam inficientur, totamque iustificandi vim soli fidei tribuant, quae per sacramenta excitatur, necessario in alium errorem delapsi sunt, ut nullam requiri, docerent in eorum ministro intentionem, adeo ut sacramenta etiam mimice et lusorie collata valeant, quia etiam hoc modo posunt in suscipiente excitare fidem quae sola vim habet iustificandi. Novatores autem hac in re longe a veritate aberrare, et ad valorem sacramentorum in ministro requiri intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, ita ut Sacramentum exterius mimice seu irrisorie, seu a ministro rationis impote collatum sit nullum, ex *S. Scriptura*, ex *Traditione* et ex *rationibus theologicis* probatur. — In *S. Scriptura* ita supponuntur sacramenta a Christo instituta, ut voluerit ea fieri dependentem ab intentione ministri. Nam Paulus dicit: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei* (1). Christus nempe ipse Apostolis praeceptum imposuit ut baptizent (2); mandavit, ut quod ipse in ultima coena Eucharistiam conficiens et distribuens gessit, hoc facerent in suam commemorationem (3); amplam dedit potestatem, peccata remittendi ac retinendi (4); iniunxit quoque, ut suam potestatem in alios transferrent, seu alios ordinarent, etc. Dispensator autem ac minister fidelis debet id facere velle, quod vult ille, cuius est minister. Id ostendit quoque decisio *Cornelii*

Papae, qui una cum synodo 68 Episcoporum irritam declaravit ordinationem Novatiani, qui « tres Episcopos temulentos, et crapula oppressos, adumbrata quadam et inani manuum impositione Episcopatum sibi tradere per vim cōēgit, » ut refert *Eusebius* (5): *Eugenius IV* in suo decreto pro Armenis post enumerata septem novae legis sacramenta inquit: *Haec omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia*. Haec igitur ministri intentio non minus ad Sacramentum conficiendum requiritur, quam materia et forma. In Conc. *Tridentino* contra lutheranos et calvinistas hoc dogma definitum est. *Si quis dixerit, in ministris, dum sacramentum conficiunt, non requiri intentionem, saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit* (6). — Male argumentantur adversarii, dum dicunt, minister non esse nisi instrumentum, in istrumento autem non requiri intentionem; nam Deus sapientissime utitur instrumentis modo naturae ipsorum consentaneo, et ideo non quidem in inanimato, sed tamen in animato et libero instrumento intentio requiritur, ut praeclare docet *S. Thomas* (7) dicens: « Instrumentum inanimatum non habet aliquam intentionem respectu effectus, sed loco intentionis est motus quo movetur a principali agente. Sed instrumentum anima-

(1) 1 Cor. 4, 1.

(2) Math. 28, 19.

(3) Luc. 22, 19.

(4) Io. 20, 23.

(5) L. 6 hist. eccl. c. 43.

(6) Sess. 7, de sac. in genere, can. 11.

(7) 3 p. q. 64, art. 8 ad 1.

tum, sicut est minister, non solum movetur, sed etiam quodammodo movet seipsum, in quantum sua voluntate movet membra ad operandum; et ideo requiritur eius intentio, qua se subiiciat principali agenti, ut scilicet intendat facere, quod facit Christus et Ecclesia. »

Nota. Obiectum necessariae in ministro sacramentorum intentionis determinatum fuit a Conc. Tridentino, dum requirit *intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia*. Id admittunt omnes catholici, et contra protestantes defendunt, illum non conficere sacramentum, qui nihil aliud intendit quam iocosam Ecclesiae caeremoniarum repraesentationem. At gravis inter theologos catholicos orta est controversia, quid sit intelligendum per has particulas: *quod facit Ecclesia*. Plura namque spectari possunt in eo *quod facit Ecclesia*: 1° ipse ritus externus praecise et materialiter; 2° ritus, ut frequentatur, sacer et religiosus in Ecclesia, abstrahendo ab hoc quod sit vel non sit talis; 3° ut est absolute in se sacer et religiosus; seu sacramentum; 4° ut est efficax gratiae et characteris. Hinc diversitas opinionum enata est. Ut autem controversiae status recte cognoscatur, certa ab incertis, discernenda sunt. *Primo* certum est ad valorem sacramenti non requiri, ut minister explicite intendat effectus sacramenti; nam valet baptismus collatus a pagano, eius effectum ignorante, vel etiam ab haeretico, negante per illum gratiam conferri, ut definitum est in variis conciliis. *Secundo* certum

est non requiri, ut minister explicite intendat perficere sacramentum formaliter, ut est sacramentum, tum propter rationem mox adductam, tum quia Ecclesia recipit baptismum a Iudaeo vel pagano forma legitima datum, etiamsi illum sacramentum esse ignorent vel negent. Sufficit enim ut generatim et confuse velint agere, quod facit ea societas, quam Ecclesiam vocant, quaecumque illa sit, sive romana, sive graeca, sive lutherana, etc. Ratio est, quia, qui facere intendit quod facit e. gr. Ecclesia lutherana, ille generatim, implicite et confuse intendit facere, quod facit vera Ecclesia, licet ex errore credat, Ecclesiam lutheranam esse veram Christi Ecclesiam; error enim privatus ministri non destruit veritatem generalis intentionis faciendi quod facit Ecclesia Christi. Id confirmatur ex eo, quia Ecclesia validum reputat baptismum collatum a graecis schismaticis, vel a calvinianis etc. qui tamen non intendunt facere, quod facit Ecclesia romana, quam apostatam credunt, sed quod facit ipsorum Ecclesia, quam putant veram Christi Ecclesiam. Tota igitur controversia inter catholicos agitata ad hoc reducitur, an sufficiat intentio serio ponendi ritum externum seu applicandi materiam et formam sacramenti, ita ut nulla irrisio exterius appareat, an vero requiratur interior ministri intentio faciendi ritum sacrum et religiosum, prout intendit facere Ecclesia? Primum asseruit, omnique conatu evincere nisus est *Ambrosius Catharinus* O.P. Archiepiscopus Cam-

psanus, qui in opusculo de intentione ministri Romae 1552 edito contendit, ad sacramentum valide administrandum sufficere, ut minister intentionem habeat serio perficiendi ritum externum, qui ab Ecclesia adhibetur, etiamsi in mente sua nolit facere, quod facit Ecclesia, sed ritum illum ut vanum et superstitiosum irrideat, dummodo tamen exterius nullo signo pravam suam voluntatem manifestet. Hinc a Catharini asseclis intentio ad perficiendum sacramentum necessaria, vocari solet *externa*, ratione scilicet obiecti, quia spectat ritum externum celebrandum eo modo, quo ab Ecclesia celebratur, quae tamen revera interior est ratione principii, cum sit deliberatus voluntatis actus. Sententiam Catharini amplexi sunt et defenderunt Alphonsus Salmeron, Natalis Alex., Contensonius, Petrus de Marca, C. Juenin et alii. Adversus ipsam decertarunt prae caeteris Bellarminus, de Lugo, Suarez, Berti, Gotti, Billuart, Gazzaniga Tournely, Th. ex Charmes, et recentiores fere omnes, Benedictus XIV, quamquam sententiam Catharini non ut haeticam reprobet, communio tamen et tutiorem esse dicit sententiam, quae exigit in ministro intentionem actualem vel virtualem faciendi non solum ritum externum, sed id quod Christus instituit, seu quod facit Ecclesia. Cum eodem Pontifice hanc statuimus et defendimus propositionem: Ut vere conficiatur Sacramentum, non sufficit intentio *externa*, seu intentio ponendi materiam, et pronuntiandi formam,

sed requiritur interna intentio faciendi quod facit Ecclesia, nempe rem sacram et sacramentalem. Inter gravia argumenta, quibus nostra propositio probatur, est quod petitur ex *Conciliis*. Concilia requirunt intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, ut patet ex eorum decretis supra citatis. Per hanc vero intentionem non alia potest intelligi, quam interna: quod facile probatur. Nam per illa verba non potest intelligi intentio externa, haec enim iam sufficienter fuit expressa per verba Concilii Constantiensis: *cum debita materia et forma*; per verba Concilii Florentini: *perficiuntur rebus tamquam materia, et verbis tamquam forma*; et per verba Conc. Tridentini: *serio agendi*, dum Sess. 14, c. 6, nullam declarat absolutionem, si sacerdoti animus serio agendi et vere absolvendi desit: ergo Concilia praeter intentionem seriam externam, insuper requirunt intentionem mentalem et internam.

§ 357.

I. De gratia, quam Sacramenta conferunt.

Praestantissimum Dei donum est gratia sanctificans, quae hominem Deo gratum reddit et amicum, ac divinae quodammodo naturae consortem. Hanc gratiam Christus nobis per passionem suam et mortem promeruit, et ad hanc nobis conferendam, vel in nobis augendam sacramenta N. L. instituta sunt. Clare id docet Conc. Tridentinum, dum in prooemio Sess. 7, dicit, septem esse Ecclesiae sacramenta, per quae omnis vera iustitia vel incipit, vel augetur, vel

amissa recuperatur. Gratia enim sanctificans vel dari potest, vel augeri. Quando nempe homo ex iniusto iustus efficitur, tunc primum gratia illi infunditur, quae vitam dat animae, et per quam particeps efficitur amicitiae Dei. Hac de causa *gratiam primam* consequi dicitur. Ubi autem vita spiritalis iam infusa est, non potest quidem dari, sed augeri novo gratiae incremento, quo theologi *gratiam secundam* appellare consueverunt.

1. Constat inprimis praecipuum sacramentorum effectum esse gratiam sanctificantem, seu habitua-lem, quae omnibus sacramentis communis est. Sed non omnia sacramenta per se et ordinarie hanc gratiam conferunt. Nam ad primam gratiam conferendam instituta sunt duo sacramenta, nempe *baptismus* et *poenitentia*; ideo Petrus dixit: *Baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum* (1); et in symbolo C^Ptano dicitur: *Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum*. Effectum porro sacramenti poenitentiae annuntians Christus ait: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis et quorum retinueritis, retenta sunt* (2); et Conc. Tridentinum dicit: *Pro iis, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit poenitentiae, — quam secundam post naufragium deperditae gratiae tabulam sancti Patres apte nuncuparunt* (3). Hac de causa *baptismus* et *poenitentia sacramenta mortuorum* vocantur, quia sunt per se primo instituta pro iis, qui privati gratia spiri-

tualiter mortui sunt per peccatum. Reliqua vero quinque sacramenta dicuntur *vivorum*, quia per se primo instituta sunt pro iis, qui iam spiritaliter per gratiam vivunt; quapropter ut digne suscipiantur, statum gratiae requirunt, ex quo patet, ista per se ordinata non esse ad primam gratiam conferendam.

2. Aliquando tamen et per accidens sacramenta mortuorum conferunt secundam gratiam, et sacramenta vivorum primam. Cuius assertionis partem primam omnes theologi admittunt; constat enim peccatorem per contritionem et charitatem perfectam iustificari; neque dubitare licet, hominem etiam maximis contaminatum peccatis per gratiam actualem ita a Deo attrahi posse, ut contritionem et charitatem perfectam concipiat, quod exempla *Magdalenae, Zachaei, latronis in cruce* et aliorum perspicue commoⁿstrant. Quod si infidelis vel peccator per contritionem iustificatus, ut praecepto divino satisfaciatur ad sacramentum baptismi vel poenitentiae accedat, non potest gratiam primam, cuius iam particeps factus est, per haec sacramenta recipere. Non licet autem dicere, talem hominem per baptismum et poenitentiam nullam gratiam obtinere, id enim repugnaret Tridentino definienti: Si quis dixerit, sacramenta novae legis non conferre gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre.... anat. sil. (4). Fide ergo constat, sacramenta conferre gratiam illis, qui non ponunt obicem gratiae, ergo

(1) Act. 2, 38.

(2) Io. 20, 23.

(3) Sess. 6, cap 14.

(4) Sess. 7, can. 6.

qui iam per actum perfectae contritionis iustificatus recipit sacramenta baptismi vel poenitentiae, recipit gratiam, cum non ponat obicem; atqui non recipit primam; ergo recipit secundam. Alias iusti frustra saepe confitentur peccata venialia, aut mortalia iam remissa; quod nullus catholicus asserere audet. — Etiam posterior assertionis pars, quamvis nonnullis difficultatibus obnoxia videatur, communiter tamen a theologis admittitur. Per sacramenta enim vivorum interdum primam gratiam conferri, seu peccatorum remissionem dari innui videtur Iac. V, 15, ubi de extrema unctione dicitur: *Si in peccatis sit, remittentur ei.* S. Thomas (1) ait: « Si aliquis adultus in peccatis existens cuius conscientiam non habet, vel si etiam non perfecte contritus accedat, dummodo non fictus accedat, per gratiam collatam in hoc sacramento (Confirmationis) consequitur remissionem peccatorum. » Idem docet de Eucharistia (2) et de extrema unctione (3).

3. Praeter gratiam sanctificantem, ab iisdem etiam peculiariter confertur *gratia sacramentalis*, quae a theologis definitur: gratia habitualis, annexum habens ius ad gratias actuales necessarias ad assequendum finem proprium cuiusque sacramenti. Singula vero sacramenta praeter sanctificantem hanc peculiarem sacramentalem gratiam conferre, gravia argumenta evincunt. Christus enim, dum sacramenta instituit, unumquodque ad peculiarem effectum ordinavit:

ergo necesse est, ut quodlibet habeat suos peculiares effectus, seu gratiam sibi speciatim annexam, quam sacramentalem vocamus. Nam nisi sacramenta ad quosdam peculiares fines ex sua institutione referantur, nulla potest ratio assignari, cur septem sacramenta instituta sint a Christo, quae cum omnia eundem finem haberent, non aliter inter se differrent, nisi externo ritu. Certe unum sufficeret, quo gratia daretur, et alterum, quo augeretur. Sed non ita res se habet, cum *Tridentinum* (4) expresse definiat: *Si quis dixerit, sacramenta novae legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua... licet omnia singulis necessaria non sint, anat. sit.* Haec constanter Ecclesiae doctrina fuit, quae in eo semper singularem divinae providentiae dispositionem agnovit, quod diversis hominum necessitatibus diversa quoque remedia praeparaverit. Eugenius IV in suo decreto haec habet: *Per baptismum spiritualiter renascimur, per confirmationem augemur in gratia, et roboramur in fide; renati autem et roborati nutrimur divina eucharistiae alimonia. Quodsi per peccatum incurrimus aegritudinem animae, per poenitentiam spiritualiter sanamur, spiritualiter etiam et corporaliter, prout animae expedit, per extremam unctionem; per ordinem vero Ecclesiae gubernatur, et multiplicatur spiritualiter, per matrimonium augetur corporaliter.*

4. Quaerunt demum theologi, quantam sacramenta gratiam conferant, et an in omnibus semper

(1) 3 p. q. 72, art. 7, ad 2.

(2) 3 p. q. 79, art. 3.

(3) In 4. dist. 23, 2, 1, art. 2, quaestunc. 1. ad 1.

(4) Sess. 7, can. 4.

aequalem? — Quaestio autem hic est de eodem sacramento in se considerato, non comparate ad aliud; nam certum est, sacramenta specie distincta ex se inaequalem conferre gratiam, quia iuxta Conc. Tridentinum (1) sacramenta novae legis non sunt inter se paria, sed *unum est altero dignius*, et hoc manifestum est in Eucharistia, quae realiter in se continet fontem omnis gratiae; causa autem nobilior et dignior ex se nobiliorem producit effectum. Sed *idem specie sacramentum aequalem semper gratiae effectum confert iis, qui aequaliter praeparati illud percipiunt*, quia ubi causa est eadem, et eodem modo applicata, et dispositio ex parte suscipientis eadem, effectus idem plane esse debet. — Attenta vero dispositione recipientium idem specie sacramentum aequalem gratiam aequaliter dispositis confert ex opere operato, inaequalem inaequaliter dispositis, ita ut quo melior dispositio fuerit, eo maior sequatur effectus. Id expresse docet S. Thomas (2) dicens de baptismo: « Quidam cum maiori, quidam cum minori devotione ad baptismum accedunt, et ideo quidam plus, quidam minus de gratia novitatis accipiunt; sicut etiam ab eodem igne accipit plus caloris, qui plus ei appropinquat, licet ignis, quantum est de se, aequaliter ad omnes suum calorem diffundat. » Eandem doctrinam tradit Conc. Tridentinum (3) docens, baptizatos recipere iustitiam *secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis*,

prout vult, et secundum propriam cuiusque dispositionem et cooperationem.

§ 358.

De modo, quo Sacramenta gratiam conferunt.

Duplicem theologi catholici modum distinguunt producendi gratiam, unum *ex opere operantis*, alterum *ex opere operato*. Ex opere operantis ea producitur gratia, quae a Deo conceditur intuitu fidei ac pietatis, seu meriti illius, qui sacramentum suscipit aut ministrat. Ex opere operato ea gratia produci dicitur, quae vi et efficacia ipsius operis externi sacramentalis, a Christo Domino instituti, ac debite subiecto applicati producitur ultra omne meritum ministrantis, vel recipientis sacramentum, quamquam non sine praevis ex parte subiecti sacramentum suscipientis fidei et pietatis dispositionibus, quae non equidem causae sunt effectrices gratiae, neque ipsis sacramentis vim et efficaciam tribuunt, quam habent ex ipso Christo derivatam, sed remouent dumtaxat obstacula, quibus impediri aut retardari possit vis et efficacia sacramentorum. — Iuxta doctrinam catholicam sacramenta ex opere operato gratiam producunt. Aliter autem sentiunt Novatores. Nam *Anabaptistae* et *Sociniani* in sacramentis non agnoscunt, nisi sterilia signa tum externae professionis fidei christianae, tum distinctionis fidelium ab infidelibus. *Lutherani* vero et *Calvini*, quia solam fidem iustificare docent, sacramenta tantum ut externa me-

(1) Sess. 7, can. 3.

(2) 3 p. q. 69, art. 8 in marg.

(3) Sess. 6 cap. 7.

dia reputant fidem excitandi, per quam homo iustificatur. Ast graviter errant Protestantes, et facile probatur dogma catholicum, quod recte ita proponitur: Sacramenta N. L. non sunt instituta ad solam fidem nutriendam, sed continent gratiam, quam significant, eamque non ponentibus obicem conferunt ex opere operato.

1. S. Scriptura effectus sacramentorum spirituales, nempe gratiam, remissionem peccatorum, hominis innovationem, regenerationem, sanctificationem etc. non fidei per signa externa excitatae, sed ipsis ritibus officiisque exterioribus, quibus sacramenta conferuntur, tribuit, ex quo patet, sacramenta ex virtute sibi divinitus insita et propria, seu ex opere operato effectus suos producere. Facillime id ostenditur circa baptismum. Etenim Christus de baptismo loquens ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei* (1): ergo vis regenerandi competit aquae baptismali tamquam instrumento, et Spiritui Sancto tamquam causae principali, alias frustra et falso diceretur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto* etc. Eandem veritatem confirmat Apostolus dicens: *Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae* (2): quibus verbis homines mundari et sanctificari dicuntur, non per fidem elicitam, sed per ipsum lavacrum, seu baptismum legitime collatum. Saulum a Chri-

sto Iesu mirabiliter vocatum, et certe iam fide repletum ita allocutus est Ananias: *Quid moraris? Exurge, et baptizare, et ablue peccata tua* (3): sicuti ergo aqua sor-des corporales detergit, ita baptismus abluit peccata, non per fidem quam excitat, sed propria divinitus sibi insita virtute. — Eodem modo etiam caetera sacramenta gratiam conferre dicuntur, effectus enim illorum salutare non fidei excitatae, sed ipsis ritibus iuxta institutionem Christi celebratis in S. Scriptura attribuuntur. De confirmatione legitur: *Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum* (4). De eucharistia Christus ipse dicit: *Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum* (5). De poenitentia inquit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. De extrema unctione habetur: *Orent* (presbyteri Ecclesiae) *super eum* (infirmum), *ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei* (6). De ordine Paulus scribit: *Noli negligere gratiam, quae data est tibi cum impositione manuum presbyterii* (7): et iterum: *Resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum* (8).

2. Concilia dogma catholicum definierunt. Constantinopolitanum I hunc articulum fidei credendum proponit: *Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum*. Falsa autem esset talis confessio, si baptismum propria virtute remissionem peccatorum non conferret, sed sola

(1) Io. 3, 5.
(3) Act. 22, 16.

(2) Ephes. 5, 25.
(4) Act. 8, 17

(5) Io. 6, 59.
(7) I Tim. 4, 14.

(6) Iac. 5, 14 etc.
(8) II Tim. 1, 6.

fides iustificaret. *Florentinum* in decreto pro Armenis ait: *Novae legis septem sunt sacramenta... quae multum differunt a sacramentis antiquae legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: haec vero nostra et continent gratiam, et ipsam digne suscipientibus conferunt. Tridentinum* Sess. VII, can. 8: *Si quis dixerit, per ipsa novae legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam, sufficere, anathema sit.*

3. *Ratione theologica* sic veritas iam firmata patescit. Nemo sane inficiabitur, tribus tantum causis tribui posse gratiam, quae in sacramentis confertur, scilicet vel sanctitati et fidei ministri, vel merito subiecti, vel ritui demum exteriori, quo sacramentum conficitur. Sed huiusmodi gratiae causa non est sanctitas et fides ministri, cum, fatentibus etiam Protestantibus, valeat etiam sacramentum, quamvis ab improbo et infideli celebratum: causa non est meritum suscipientis, cum baptismus, quod etiam Lutherani et Calviniani contra Anabaptistas propugnant, iustificet infantes, qui actualis fidei et meriti non sunt capaces. Ergo ritui tantum exteriori sacramenti vis conferendae gratiae adiudicari debet. Sed gratiam vi actionis externae sacramentalis a Christo institutae, ac rite subiecto applicatae, illud apprime significat, quod a Catholicis intelligitur per verba *ex opere operato*: ergo sacramenta

N. L. gratiam *ex opere operato* producant.

Nota 1. Quo pertinacius Protestantes errori suo de sola fide iustificante institerunt, eo acriori calamo doctrinam catholicam, quae sacramentis vim producendi gratiam *ex opere operato* tribuit, insectati sunt.

Obi. 1.^a Sacramenta V. L., ut etiam Catholici cum *S. Thoma* fatentur, non iustificabant hominem, nisi per fidem excitatam in Messiam. Idem ergo dicendum est de sacramentis N. L. quae per illa praefigurata fuerunt.

Resp. Non omnia sunt in figuris; quae in veritate; haec enim illas longe antecellit. *Paulus ipse sacramenta V. L. vocat infirma et egena elementa* (1), et: *Umbram futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum* (2). Ideo *S. Augustinus* (3) inquit: « Sacramenta non eadem (in utroque Testamento), quia alia sunt sacramenta dantia salutem, alia promittentia Salvatorem. Sacramenta novi Testamenti dant salutem, sacramenta veteris Testamenti promiserunt Salvatorem. — Mutata sunt sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, sublimiora, feliciora. » Et *S. Chrysost.* de baptis. Christi loquens ait: « Iudaica expiatio nequaquam a peccatis liberabat, sed a corporeis sordibus tantum: nostra autem talis non est, sed multo maior, ac multa gratia referta; nam et a peccatis liberat, et animam emundat, et spiritus gratiam largitur. (4) » Conc. *Tridentinum* Sess. 7, can. 2 haec habet: *Si quis dixerit, ea ipsa no-*

1) Gal. 4, 9.

(2) Hebr. 10, 1.

(3) En. in Ps. 73, n. 2.

(4) Or. de bapt. Chr. n. 3.

vae legis sacramenta a sacramentis antiquae legis non differre; nisi quia caeremoniae sunt aliae, et alii ritus externi, anat. sit. Imo nonnulli theologi cum Hugone Vict., S. Bonaventura et Estio docuerunt sacramenta V. T. utpote signa protestativa fidei vim habuisse remittendi peccata, non quidem *per se*, sed, ut aiunt, *per accidens*, quatenus Deus his signis fidei protestativis alligaverit gratiam suam. Hanc sententiam definitionibus Conciliorum non repugnare, et catholice defendi posse ostendit Bellarminus (1).

Obi. 2.^a Si sacramenta ex opere operato gratiam producant, sequitur, ex parte hominis sacramentum suscipientis nec fidem nec aliam dispositionem requiri, imo omnem pium motum excludi, quod scholastici ante reformationis tempora passim docuerunt. Tali autem modo in crassum mechanismum convertitur res iustificationis sanctissima, et homines plane invitos ad salutem trahi docetur.

Resp. Tametsi sacramenta vim suam et efficaciam in seipsis habeant, neque a suscipientis praeparatione depromant, nemo tamen Catholicorum est, qui nesciat fidem, poenitentiam et alias virtutes requiri tamquam dispositionem ad gratiam sacramenti suscipiendam. Id patet ex doctrina catholica de iustificatione § 336 et seq. Falsum quoque est, veteres scholasticos aliam doctrinam proposuisse, et necessitatem dispositionis in adultis sacramentum suscipientibus non agnovisse; contrarium ex ipsorum scriptis patet.

(1) L. 2 de sacr. c. 13.

(2) P. 6, c. 7.

S. Bonaventura in Breviloq. (2) disserens de baptismo ait: « Necessaria est adulto fides propria, et poenitentia... ne pro humano defectu impediatur baptismatis sacramentum, quominus habeat finem suum. » Quamobrem, recte Conc. Tridentinum haereticorum calumnias propulsans Sess. 14, cap. 4, ait: *falso quidem calumniatur Catholicos, quasi tradiderint, sacramentum poenitentiae absque bono motu suscipientium gratiam conferre; quod nunquam Ecclesia Dei docuit, neque sensit.*

Obi. 3.^a Si Catholici docent, ad gratiam in sacramentis percipiendam dispositiones requiri, et ab istis effectum sacramentorum pendere, hoc ipso negant, sacramenta *ex opere operato* gratiam conferre, fatenturque eam tantum produci *ex opere operantis*.

Resp. Iuxta doctrinam catholicam dispositiones ad sacramenta digne et salubriter suscipienda requisitae non ex se gratiam producant, sed solum obices tollunt, quibus sublatis, sacramenta gratiam producant; nulla ergo contradictio occurrit, sed rectissime dispositiones necessariae dicuntur, et tamen vis producendi gratiam sacramentis adscripta manet. Optime id declarat Bellarminus (3): « Ut intelligamus, quid sit *opus operatum*, notandum est, in iustificatione, quam recipit aliquis, dum percipit sacramenta, multa concurrere, nimirum ex parte Dei voluntatem utendi illa re sensibili; ex parte Christi passionem eius; ex parte ministri potestatem, voluntatem, probitatem; ex parte suscipientis

(3) L. 2 de sacr. cap. 1.

voluntatem, fidem, poenitentiam; denique ex parte sacramenti ipsam actionem externam, quae consurgit ex debita applicatione formae et materiae. Caeterum ex his omnibus id, quod active et proxime atque instrumentaliter efficit gratiam iustificationis, est sola illa actio externa, quae sacramentum dicitur, et haec vocatur opus operatum, accipiendo passive (operatum), ita ut idem sit, sacramentum conferre gratiam ex opere operato, quod conferre gratiam ex vi ipsius actionis sacramentalis a Deo ad hoc institutae, non ex merito agentis vel suscipientis, quod *S. Augustinus* (1) expressit illis verbis: *Ipsum per se ipsum sacramentum multum valet.*

Obi. 4.^a Haec formula: *ex opere operato* nova est et barbara, imo et contra leges grammaticas peccat, cum deponens in sensu passivo sumitur. Ergo Conc. Tridentinum istam vocem suis decretis inserens, violavit praeceptum Apost. II Tim. I, 13, et merito illos ad indignationem movit, qui latinae grammaticae regulis probe imbuti sunt.

Resp. Apostolus I. c., formam sanorum verborum commendat, et: *Profanas vocum novitates* devitare iubet (2); ast profanae non sunt novitates vocum, quae antiquam doctrinam clarius et brevius exprimunt. Iam Conc. Nicenum I Symbolo addidit vocem *consubstantialis*, quam aptissimam iudicavit ad dogma fidei definiendum, et ad omne effugium haereticorum praecludendum. Eadem auctoritate et prudentia *Tridenti-*

num vocem *ex opere operato* canonici inseruit, quia haec vox aptissima est ad virtutem sacramenti a fide suscipientis clare distinguendam, et ad omne effugium haereticorum praecludendum. Nimis fastidiosi sunt, qui voces rebus exprimentis idoneas aspernantur, quod novae sunt, cum res ipsae novae non sint, quae novo modo exprimuntur.

§ 359.

II. De caractere, qui per sacramenta imprimitur.

Iuxta mentem Conc. *Tridentini* Sess. 7, can. 9 character est signum animae impressum et indelebile, quo homo ad divina deputatur, et ab aliis distinguitur. Dicitur signum in anima impressum, ut distinguatur tum a caractere circumcisionis, quo Iudaei in corpore affecti ab aliis nationibus secernebantur; tum a notis et insignibus, quae principum ministri exterius in vestibus circumferunt. Dicitur signum *indelebile*, non quod a divina omnipotentia obliterari nequeat, sed quia naturae eius, quam a Deo accepit, repugnat ut deleatur, eo modo quo anima immortalis dicitur, quia principium mortalitatis in se non habet, seu, ut rectius loquamur, quia Deus illud signum delere, sicut et animam destruere non vult. Dicitur denique signum, quo homo deputatur ad divina, nempe ad sacramenta recipienda, vel aliis tradenda, et quo ab aliis distinguitur, nempe a non characterizatis, quibus verbis etiam finis seu effectus characteris exprimitur.

(1) L. 4 de bapt. c. 24.

(2) I Tim. 6. 20.

Talis autem character non in omnibus sacramentis, sed solum in tribus imprimitur, in baptismo, confirmatione et ordinatione. — Ast etiam hoc dogma catholicum suos adversarios habuit et habet. Primus, qui sacramentorum characterem impugnare ausus fuerit, creditur *Io. Wicleffus* in l. 4 Trialogi, cap. 15, ubi dicit: « Characterem sacramentalem nec Scriptura nec Traditio posse probari. » Famosum hunc saeculi XIV haeresiarcam, sicuti in multis aliis, ita et in hoc errore secuti sunt saec. XVI Novatores. *Lutherus* in libro de capt. bab. (1) scribit: « Commentum illud characteris indelebilis iam olim irrisum est. Concedo, ut Papa hunc characterem imprimat, ignorante Christo, caeterum, si ruat hoc sacramentum et commentum, aliquando vix consistet Papatus cum sui characteribus. » *Calvinus* in Antidoto Conc. Trid. (2) inquit: « Quod de caractere indelebili fabulantur, veteribus ignotum fuit, et magis consentaneum est incantationibus magicis, quam sanae evangelicae doctrinae. »

2. Gravissimi isti Novatorum errores solide confutabuntur in tractatu de sacramentis in specie, dum de tribus sacramentis, de baptismo, confirmatione et ordine ostendetur, quod vere characterem indelebilem imprimant, et ideo iterari non possint. Interim pro doctrina catholica sequentia testimonia adducimus. *S. Thomas* (3) ostendit, quod non per omnia, verum « per tria (tantum)

novae legis sacramenta character imprimitur, per baptismum scilicet, confirmationem et ordinem. » *S. Bonaventura* in Brevil. (4) scribit: « Tria sunt sacramenta, quae non sunt aliquatenus iteranda, scilicet baptismus, confirmatio et ordo. In his namque tribus imprimitur triplex character, qui non deletur. » *Eugenius IV*, in decreto pro Armenis ait: *Inter haec sacramenta tria sunt, quae characterem, id est, spirituale quoddam signum a caeteris distinctivum imprimunt in anima indelebile: unde in eadem persona non reiterantur. Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, et reiterationem admittunt.* Conc. Tridentinum (5) definit: *Si quis dixerit in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione et ordine non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt, anath. sit.*

3. *Ecclesia* semper credidit et docuit, illicitum esse iterare sacramenta baptismi, confirmationis et ordinis, iam semel valide collata; ideo autem ea iterari non posse, quia characterem indelebilem imprimunt. Utrumque ex antiquissimis monumentis constat. Praetereundum non est, in *S. Scriptura*, in qua baptismus frequenter commendatur, nullum tamen inveniri exemplum hominis bis baptizati. Neque tale exemplum inter catholicos in historia ecclesiastica occurrit. Quamvis enim, ut inferius ostendetur, fides Ecclesiae fuerit, per baptismum pec-

(1) Cap. de ordine.

(2) Sess. 7, can. 9.

(3) 3 P. q. 63, art. 6.

(4) P. 6, cap. 9.

(5) Sess. 7, can. 9.

cata quoad culpam et poenam remitti, nunquam tamen, qui post baptismum in gravia peccata sunt lapsi, iterationem baptismi petere ausi sunt, sed per poenitentiam iustificari debuerunt. Hinc etiam factum est, ut non pauci baptismum usque ad mortem differrent, quoniam bene noverunt, baptismum semel tantum recipi posse. Eodem modo in Ecclesia catholica exempla non reperiuntur aut confirmationis aut ordinationis valide peractae et iteratae. Imo Ecclesia horum trium sacramentorum iterationem pro maximo semper crimine habuit.

Nota 1. Heterodoxi doctrinae catholicae de characterе varias rationes opponunt; quanti vero pendenda sint Novatorum dictoria ex responsis facile apparebit.

Obi. 1.^a Nulla ratio assignari potest, quare per tria tantum sacramenta character imprimatur, et non per reliqua, cum tamen per omnia sacramenta Deo mancipamur et consecramur. Imo si ad excellentiam sacramentorum respiciatur, character adscribendus prae caeteris esset Eucharistiae, quae alia sacramenta dignitate praecedat. Ergo inutilis et absurda est doctrina catholicorum de characterе.

Resp. Cum de mysteriis et institutionibus divinis agitur, non humanis ratiociniis indulgendum est, sed revelanti Deo credendum. Ex dictis autem constat, revelatum esse, in tribus et non in reliquis sacramentis characterem imprimi, quod etiam tunc

absque haesitatione credendum esset, si nullam prorsus huius discriminis rationem assignare possemus. Theologi autem rationes etiam huius discriminis afferunt. *S. Thomas* (1) docet, nonnisi ea sacramenta imprimere characterem, quae conferunt potestatem aliquid recipiendi, vel aliis tradendi, quod pertinet ad divinum cultum: hanc vero potestatem tria tantum sacramenta conferunt; quia baptismus potestatem confert reliqua sacramenta suscipiendi, confirmatio potestatem tribuit fidem Christi profitendi, et ordo potestatem sacramenta aliis tradendi: ergo haec tria sacramenta characterem imprimunt. Eucharistia autem characterem non imprimit, quia, ut observat idem *S. Doctor*, per hoc sacramentum non ordinatur homo ad aliquid aliud ulterius agendum vel recipiendum in sacramentis, cum potius sit finis et consummatio omnium sacramentorum, ut dicit *Dionysius* (2).

Obi. 2.^a Non decet illud in sacramentis admittere, quod est supervacaneum, cum inania Deus nunquam operetur. Verum inutilis prorsus est character sacramentorum, tum ex parte Dei, qui omni scientia praeditus nullo eget signo ad fideles ab infidelibus discernendos, tum ex parte Angelorum, qui cuncta plane cognoscunt in Deo ipso, tum demum ex parte hominum viatorum, quibus, ut oculis conspiceretur, non internum ac spirituale, sed externum et corporeum aliquod signum foret necessarium. Character ergo, ut

(1) 3 p. q. 63, art. 8.

(2) *L. de eccl. Hier. cap. 3.*

pote nemini utilis et plane supervacaneus, admitti nullatenus potest.

Resp. Deus inania non operatur; characterem autem inanem et supervacaneum non esse, credere deberemus ob divinitus nobis factam revelationem, etiamsi eius finem non perspiceremus. Ast etiam directe adversariis respondere valemus. Nam character non solum ad distinctionem imprimitur, sed praecipue ut homines ad cultum Dei deputentur; nam in baptismo accipiunt fideles ius civitatis, seu familiae Christi, in confirmatione confertur character militiae Christi, in ordine character potestatis seu ministerii ecclesiastici, ut bene *Estius* observavit. Sed neque supervacanea est distinctio, quam character affert respectu hominum; quamvis enim ipse in seipso invisibilis sit, visibile tamen est sacramentum, vi cuius suscipitur; unde baptizatus novit, se esse perenni signaculo a non baptizato discretum, ut ita promissionum suarum memor, vitam homine christiano dignam agat; tum ut per confirmationem confortatus ad fidem publice profitendam ac defendendam paratus sit; tum etiam, ut ad insiti nobis hostis insidias detegendas et repellendas sit fortior: ac denique ut per sacramentum ordinis super alios elevatus ecclesiastica munia exerceat, ac sacramenta aliis dispenset. Accedit, quod et caeteri homines, quamquam internum animae signaculum non videant, norunt tamen, quinam sint iis sacramentis peculiariter Deo consecrati, et ac quae sunt di-

visi cultus, vel recipienda, vel aliis tradenda spirituali potestate donati. Denique character inanis et supervacaneus non erit in altera vita. Nam ait *S. Thomas* (1): « Ideo post hanc vitam remanet character, et in bonis ad eorum gloriam, et in malis ad eorum ignominiam, sicut etiam militaris character remanet post adeptam victoriam, et in his qui vicerunt ad gloriam, et in his qui victi sunt, ad poenam. »

Obi. 3.^a Manifestum est, catholicos hac in re uti falsa argumentatione, quae petitione principii laborat. Si enim quaeratur ratio, cur quaedam sacramenta characterem imprimant, respondent, quia iterari non possunt. Et rursus, si quaeritur, cur iterari non possint, respondetur, quia characterem imprimunt: nil autem tali modo probatur.

Resp. Iuxta regulas dialecticorum nullum est vitium in argumentatione, quando effectus demonstratur per causam, et vicissim causa per effectum, quia effectus et causa a se mutuo dependent, et reciprocantur. Sic ex fumo recte infero adesse ignem, et ex igne recte concludo ad existentiam fumi. Praeterea nos non ex eo tantum, quia tria sacramenta non possunt iterari, sed etiam ex testimoniis Patrum argumentum deducimus, quia signum, sigillum, signaculum, characterem per sacramenta praedicta imprimi dicunt, in quo argumento circulus vitiosus non occurrit. Denique tunc solum haec falsa argumentatio locum habet, si utrumque

(1) L. c. art. 5, ad 3.

probationis membrum aequè incertum est. Id vero non contingit in controversia nostra cum protestantibus. Cum enim isti concedant, baptismum nunquam iteratum fuisse in Ecclesia, nec iterari posse; concludimus, nullam huius effectus causam assignari posse praeter illud perenne et indelebile signum, quod characterem vocamus. Haec argumentatio, qua causa ex effectu probatur, rectissima est, maximeque usitata.

Nota 2. Sacramenta characterem imprimunt, si valide quidem, sed absque necessaria dispositione seu cum conscientia peccati mortalis non retractati suscipiantur, sublato per poenitentiam obice, reviviscunt et gratiam producant. De baptismo clare id docet S. *Augustinus* (1) dicens: « Tunc valere ad salutem incipit baptismus, cum illa fictio veraci confessione recesserit, quae corde in malitia, vel sacrilegio perseverante, peccatorum ablutionem non sinebat fieri. » Et S. *Thomas* (2) ait: « Fictio non removetur per baptismum, sed per poenitentiam subsequentem, qua remota, baptismus aufert culpam et reatum omnium peccatorum praecedentium baptismum, et etiam simul existentium cum baptismo. » Hoc idem etiam ratione theologica probatur. Nam iuxta Conc. Tridentinum (3) hominis iustificatio sine lavacro regenerationis, aut eius voto fieri non potest; ergo nisi baptismi gratia suscitetur, sublato obice, omnis qui cum obice sacramentum hoc susceperit, quid-

quid ageret, ab omni spe salutis maneret exclusus. Nam sacramentum iterari non potest, neque etiam votum haberi potest illius, quod suscipere non licet. Ne ergo dicatur, quod S. Scripturae, Traditioni et sensui Ecclesiae penitus repugnat, peccatum dari plane irremissibile, et peccatorem in statu viae constitutum suique compotem, de salute omnino desperare debere, necessario concedendum est, baptismum cum obice receptum, hoc sublato, reviviscere et gratiam producere. Par est aliorum sacramentorum ratio, quae per characterem in anima perdurant, neque iterari possunt. Necessesse esset, qui illa semel cum obice receperunt, eorum fructu in perpetuum carere, quamvis meliores sensus induant, et per poenitentiam ad Deum convertantur, quod cum bonitate Dei non videtur conciliari posse. Meliora de Deo speranda esse tum theologorum consensus, tum Ecclesiae doctrina et praxis clare evincunt. Haec enim semper haereticos ad unitatem revertentes materno affectu amplexa est, et eos, quamvis baptisma non iteraret, ad sacramentorum tamen communionem admisit. Probabile est, etiam alia duo sacramenta, nempe matrimonium et extremam unctionem, cum obice suscepta, hoc sublato reviviscere, et gratiam producere. Quamvis enim haec characterem non imprimant, attamen, quia durante eodem coniugio vel eodem morbo iterari non possunt, sub hoc respectu tribus sacramentis

(1) L. 1 de bapt. cap. 12, relatus cap. 42, dist. 4, de consecrat.

(2) 3 p. q. 69. art. 10, ad 2.

(3) Sess. 6, cap. 4.

characterem imprimantibus aequiparanda sunt, quia nimis durum videtur, quod qui illa cum obice suscepit, irreparabiliter privetur gratia sacramentali tam necessaria coniugato ad onera matrimonii patienter perferenda, et infirmo ad dolores mortis ferendos et insidias diaboli superandas.

§ 360.

De subiecto sacramentorum et dispositionibus ad validam eorum susceptionem requisitis.

Certum est, solum hominem viatorem subiectum capax esse sacramentorum. Nam ex Apost. : *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum ut offerat dona et sacrificia pro peccatis* (1). Itaque pro hominibus sacerdos potestatem obtinuit sacramenta dispensandi, et sacrificia offerendi. Ratio est manifesta. Nam ut dicit Conc. *Tridentinum* (2): *Sacramenta N. L. totidem sunt remedia, quibus omnis vera iustitia vel incipit, vel coepta augetur, vel amissa reparatur.* Sed huiusmodi remedia pro solis hominibus viatoribus a Christo instituta sunt; neque enim in beatis iustitia incipere vel augeri, neque in damnatis reparari potest. His accedit, quod animabus a corpore solutis, quamvis forte purgatione indigeant, signa sensibilia sacramentorum applicari non possint. — Certum pariter est, omnem hominem viatorem subiectum esse capax baptismi, quod patet ex usu Ecclesiae, quae infantes et amentes baptizat; et ratio est, quia

baptismus est absolutae necessitatis ad salutem, cum de omnibus Christus dixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei* (3). Eodem modo dubitari nequit, solum hominem baptizatum esse subiectum capax aliorum sacramentorum, quia per solum baptismum homo fit domesticus Dei et membrum Ecclesiae, et ideo baptismus ianua est ad alia Ecclesiae sacramenta, ita ut non valide baptizatus ea valide suscipere nequeat. — Sed tamen non omnis baptizatus est subiectum capax omnium sacramentorum. Nam infantes et perpetuo amentes non sunt capaces poenitentiae, quia huius sacramenti materia sunt actus poenitentis; neque extremae unctionis, institutae ad delendas reliquias peccatorum actualium, neque matrimonii, ad quod requiritur consensus deliberatus. Non sunt matrimonii subiectum regulares professi, nec in Ecclesia latina clerici ad maiores ordines evecti. Denique neque homo sanus subiectum est extremae unctionis, neque foemina ordinis. His praenotatis, quaestio movetur de dispositionibus necessariis, tum ad *validam* tum ad *licitam* sacramentorum susceptionem. — Atque sermo hic est de adultis, non de infantibus et perpetuo amentibus, in quibus nulla dispositio requiritur. Hinc

1. Ad valide sacramenta suscipienda, si poenitentiam excipiamus, non requiritur *orthodoxa fides*. Id docet S. *Augustinus* (4) scribens: « Non interest, cum de

(1) Hebr. 5, 1.

(2) Sess. 7, in proem.

(3) Io. 3, 5.

(4) L. 3 de bapt. c. 14.

sacramenti integritate et sanctitate tractatur, quid credat, et quali fide sit imbutus ille, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad sacramenti quaestionem nihil interest: fieri enim potest, ut homo habeat integrum sacramentum, et perversam fidem. » Hoc idem patet ex Traditione et praxi Ecclesiae, quae in variis conciliis definivit, haereticos ab haereticis baptizatos vel ordinatos, non esse denuo baptizandos vel ordinandos, cum ad fidem catholicam redierint, si haec sacramenta cum legitima materia et forma susceperint. Excipitur poenitentia: quia hoc peculiare est huic sacramento, ut de eius essentia sint tres actus poenitentis, contritio, confessio et satisfactio: porro hi, praesertim contritio sine recta fide, ac pietate aliqua esse nequit.

— Ut validum autem sit sacramentum, in suscipiente requiritur intentio positiva et interna suscipiendi illud ut rem in Ecclesia sacram, seu, quam solet Ecclesia conferre: ideoque qui se habet mere passive, seu, ut dicunt, neutraliter, neque volens neque nollens, et a fortiori, qui reluctatur, non percipit sacramentum. Id probatur ex Concilio Aurelianensi III, anno 538 habito, quod in can. 7 dicit: *Si invitus, vel reclamans fuerit ordinatus, ab officio quidem deponatur, sed non a communione pellatur. Episcopus autem, qui invitum aut reclamantem praesumpserit ordinare, annuali poenitentia subditus missas facere non praesumat.*

S. Thomas (1) dicit: « In adultis et in habentibus usum rationis, in quibus potest esse contraria voluntas actu, vel habitu, requiritur et contritio et devotio ad percipiendam rem sacramenti, et intentio vel voluntas ad recipiendum sacramentum. » Innocentius IV in lib. 3 decret. (2) expresse docet, « eum, qui sine consensu baptizatur, aut matrimonium contrahit, nec baptizari, nec matrimonium contrahere. » — Si quaeritur qualis intentio in subiecto ad valide recipiendum sacramentum necessaria sit, iuxta communem theologorum doctrinam non requiritur intentio *actualis* vel *virtualis* (nisi in matrimonio), sed sufficit *habitualis*, id est, voluntas praeterita, sed non retractata; imo quandoque sufficit *interpretativa*, seu praesumpta aut implicita, utpote in alio voluntatis decreto inclusa.

2. Ad licite, et cum fructu suscipienda sacramenta *mortuorum* iuxta doctrinam Conc. *Trid.* (3) requiruntur et sufficiunt quinque dispositiones, nimirum *fides, timor, spes, seu fiducia in Deum, amor initialis, odium et detestatio peccati*. Infantes quidem sine istis dispositionibus valide, licite et cum fructu baptizantur, adulti autem sine ipsis valide quidem, sed neque licite, neque cum fructu baptismum recipiunt. Sacramentum autem poenitentiae sine fide, aut sine odio et detestatione peccati non solum illicite, sed et invalide et sine fructu recipitur. — Ad recipienda vero licite, et cum

(1) In 4, dist. 6, q. 1, art. 2, q. 3.

(2) Tit. de bapt. q. 10.

(3) Sess. 6, cap. 6.

fructu sacramenta vivorum requiritur status gratiae sanctificantis quia per se non sunt ordinata ad gratiam sanctificantem producendam, sed ad hanc augendam. Porro quia sancta sancte tractanda sunt, opus omnino est, ut qui ad sacramenta accedit, actus virtutum, fidem vivam, spem firmam humilitatem sinceram, charitatem ferventem eliciat, et cordis sui devotionem promoveat, quia magis dispositi maiorem fructum percipiunt. Quamvis enim sacramenta gratiam ex opere operato conferant, sapientia tamen divina, quae in omnibus et per omnia moralitatem hominis promovere satagit, ita sacramenta instituit, ut pro maiori subiecti dispositione uberior gratiarum copia conferatur.

Nota. Doctrinae de necessitate intentionis in subiecto ad valorem sacramenti opponunt.

Obi. 1.^a Plura prostant exempla eorum, qui inviti et reluctantes, vel saltem nescientes ordinati sunt. Ita, teste S. *Epiphania* (1), *Paulinianus* frater S. Hieronymi ordinatus est diaconus ignorans et reluctans. *Bassianus* in epistola, quae extat act. 10. Conc. Chalced. lamentatur, se per vim ordinatum esse episcopum. De *Macedonio* eremita narrat *Theodoretus* (2), quod dolose e vertice montis abductus, et altari admotus, sub mystico sacrificio in numerum sacerdotum cooptatus sit, quod cum comperiisset, aegerime tulit etc. Similia exempla plura leguntur; et cum tales ordinationes validae censerentur, nulla tunc

temporis intentio in subiecto requirebatur.

Resp. Duplici modo aliquis dicitur invitus et coactus respectu suae ordinationis: primo modo, dum quis neque precibus, neque rationibus, neque minis victus unquam annuit, sed semper oblectatur, vel omnino inscius ordinatur; et huiusmodi ordinatio est invalida: secundo modo, dum quis se indignum reputans, et gravitatem officiorum pastoralium timens primum quidem oblectatur, sed tandem auctoritatis vel rationum pondere victus, quamvis aegro animo, consentit, et talis valide ordinatur, quia adest validus consensus: et ita in multis contingere scribit S. *Augustinus* Ep. ad Donat. (3): « Multi, inquit, ut Episcopatum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta, quae nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni. » Tales erant *Paulinianus* et *Bassianus*: ordinatio autem *Macedonii* nonnullis irrita videtur, et ab ipso *Theodoreto* saltem quo ad modum reprobat (4).

Obi. 2.^a Conc. *Toletanum* IV saeculo septimo ratum habuit baptismum, sub *Sisebuto* Hispaniarum rege, metu suppliciorum a pluribus Iudaeis susceptum. Item *Hudrianus* I vere baptizatos pronuntiavit Saxones vi ac terroribus ad baptismum compulsos. Ergo ad valorem sacramentorum non requiritur intentio suscipientis.

Resp. Iudaei et Saxones non physica vi abluti, sed vi morali adacti sunt, ut baptismum potius

(1) Ep. 110, al. 60, inter Hieronymi.

(2) Hist. relig. c. 13.

(3) 173, al. 204.

(4) Cf. Billuart de Sacram. dissert. 6. Tournely q. 8, art. 2. Concl. 1, obiect.

suscipere, quam tormenta sustinere vellent: erant ergo *secundum quid* inviti, sed *simpliciter* volentes, quia metus non tollit voluntarium: ergo sacramentum susceperunt.

§ 361.

De numero sacramentorum novae legis.

Protestantes modo plura, modo pauciora assumerunt sacramenta; demum tamen in binario numero, in baptismo scilicet et S. Coena acquieverunt, quamvis, ut observat Cl. Möhler (1) rectius dicatur, eos omnia sacramenta sustulisse, quoniam haec ut signa inefficacia reputant, omnemque vim gratiam producendi soli fidei tribuunt. Quae sit *Rationalistarum* et *Pantheistarum* sententia, superfluum est dicere, cum nihil sacramentis, nihil fidei attribuant; sola apud ipsos remanserunt baptismi et coenae non tam sacramenta, quam nomina.— Contra orthodoxae doctrinae adversarios iam probandum est, in nova lege neque *pauciora*, neque *plura* existere sacramenta, quam septem.

1. Divina Revelatio septem commemorat signa sensibus subiecta, a Christo ad significandam et producendam gratiam instituta. In tractatu enim sequenti de baptismo, confirmatione, eucharistia, poenitentia, extrema unctione, ordine et matrimonio ex S. Scriptura et Traditione probabitur, quod sint res a Christo institutae non solum ad

significandam gratiam, sed etiam producendam. Quae cum probata fuerint, concludendum est, sacramenta N. L. non pauciora esse, quam septem. Nolumus hic pro singulis S. Scripturae testimonia adducere, quae in praedicto tractatu citabuntur, et contra adversarios vindicabuntur. Interim observamus, ipsos moderatiores Protestantes fateri, septem sacramenta, quae Catholici venerantur, scripturarum auctoritate fulciri. Sic Hugo Grotius in discussione Rivetiani Apolog. (2) scribit: « Sacramentorum vox, quamquam per se latius pateat, potius tamen strictius sumpta ad septem illos actus externos interna sanctificantes referri, quorum augustior in Scripturis est mentio, ut baptismi (3), confirmationis (4), eucharistiae (5), ordinationis (6), poenitentiae (7), matrimonii (8), unctionis infirmorum (9). Eminere inter ea, quae veterum more sacramenta dici possunt, illa septem, agnoscunt et Lutherus et Melancthon. Quamvis ergo S. Scriptura nullibi dicat, septem esse N. L. sacramenta, rectissime tamen asseritur, septem sacramentorum existentiam in S. Scriptura fundari.

2. Maximi momenti est Ecclesiae graecae et latinae consensus (10). Iste autem consensus circa septenarium sacramentorum numerum habetur. Nam vetustissima Latinorum sacramentalia apud *Martenium* (11) septem exhibent sacramenta. Ita pariter vetusta grae-

(1) Symb. § 29.

(2) T. 4, p. 698.

(3) Matth. 28, 19. Marc. 16, 16.

(4) Act. 7, 17.

(5) Matth. 16, 26. Marc. 14, 22. Luc. 22, 18. I Cor. 11, 23.

(6) I Tim. 4, 14 et 22. II Tim. 1, 6.

(7) Matth. 18, 18. Io. 20, 22. II Cor. 11, 7.

(8) Ephes. 5, 32.

(9) Marc. 6, 13. Iac. 5, 14.

(10) Cf. theol. gen. 201, n. 2, edit. 2.

(11) In 4 libris de antiquis Ecclesiae ritibus.

corum euchologia à *Iac. Goario*, ab *Isaaco Habert*, et praesertim a *Leone Allatio* (1) collecta, non solum apertam omnium et singulorum septem sacramentorum mentionem faciunt, sed etiam eorum ritus et caeremonias exponunt, in quibus non leves sunt, quamquam non substantiales, a nostris differentiae, ut magis appareat, sacramentorum doctrinam, nec ad Graecos ex Ecclesia latina, nec vicissim ad latinam Ecclesiam a Graecis fuisse derivatam, sed ex Apostolica Traditione ad utramque Ecclesiam descendisse. — Quando semel, iterum et tertio actum est de extinctione teterrimi schismatis graecae Ecclesiae a latina, nunquam de numero sacramentorum disputatum fuisse legimus. — Huic argumento maius robur accedit ex iis, quae saec. XVI et XVII hac in re contigerunt. Cum enim anno 1573 Lutherani Graecos in suas partes trahere studentes, confessionem augustinam graece versam iisdem transmisissent, *Ieremias* Patriarcha Cptanus, re mature cum suis discussa, tandem respondit, et fere omnes eius articulos, qui contra Ecclesiae romanae fidem constituti erant, aperte reiecit. Capite autem 7 de sacramentis ita scripsit: « In ea item catholica et orthodoxa Ecclesia septem divina sacramenta sunt, baptismus scilicet, sacri unguenti unctio, sacra communio, ordo, matrimonium, poenitentia et extremae unctionis oleum. » Cum autem Calvinistae nova molimina adhiberent, ut Graecos in suas partes traherent, *Dionysius*

Patr. Cptanus an. 1672 in Synodo Cptana can. 4 declaravit: « Sancta et veneranda septenario numero esse sacramenta, baptismus, chrisma, s. communionis sacramentum, poenitentiam, ordinis sacramentum, unctionem et matrimonium. » Eodem anno *Dositheus* Patr. Hier. in synodo *Hierosolymitana* Calvinistas vaniloquos, novatores, haereticos, apostatas vocat; et can. 15 pronuntiat: « Credimus, esse in Ecclesia legis novae sacramenta, earumque septem, nec minorem maioremve sacramentorum numerum admittimus, baptismum, confirmationem, ordinem, incruentum sacrificium, matrimonium, poenitentiam, in qua secreta includitur confessio, extremam unctionem. Neque egena haec sacramenta sunt divinarum signa promissionum, imo vero ea esse instrumenta, gratiam his, qui initiantur illis, conferentia, confitemur. »

3. Argumentum praescriptionis confirmatur ex consensu aliarum Ecclesiarum Orientalium, quae saltem quoad disciplinam ab Ecclesia graeca differunt, vel ab ista se separarunt. Sic *Armeni* semper septem N. L. sacramenta agnoverunt; neque quoad numerum sacramentorum, sed solum circa modum ea administrandi ab Ecclesia latina discreparunt, atque ideo in Conc. *Florentino* ab *Eugenio* Papa instructionem petierunt. *Rutheni*, qui a Graecis in fide minime differunt, septem profitentur sacramenta, quod patet ex Catechismo *Russorum*, a *Petro Mogila* Metropolitae Hioviensi exarato, et ab aliis Patriarchis et Episcopis approbato, in quo non solum as-

(1) In lib. 3 de perpetua Ecclesiae Occid. et Orient. consensione, et in Graecia orthodoxa.

seritur septenarius sacramentorum numerus, sed etiam singulorum sacramentorum materia, forma atque minister determinatur. Denique iam saeculo quinto, sexto et septimo in Ecclesia Orientali fidem de septem sacramentis viguisse, patet ex eo, quia *Nestoriani, Eutychiani, Monothelitae* etc. se ab Ecclesia catholica separarunt; et tamen sectae ex dictis haeresibus enatae, *Iacobitae, Copti, Maronitae* etc. quamvis in aliis dogmatibus dissentiant, in septem tamen N. L. sacramentis agnoscendis conveniunt, ut ostendunt *Assemanus, Leo Allatius, Renaudotius* (1) et alii.

4. In confirmationem producere etiam licet haereticorum occidentalium consensum. Ac primo *Husitae*, dum ipsos ministros septem sacramenta non conficere dogmatizabant (ut constat ex sess. 15 Conc. Constant.) illorum profecto numerum universis, singulisque compertum minime inficiabantur. *Anglos* sub Henrico VIII septem sacramenta retinuisse, manifestum est, et ex confessione haereticorum demonstratum a Bossuet (2). *Valdenses*, quos plurimum reformatae, ut dicuntur, Ecclesiae commendant, nullum sacramentum inveniuntur negasse, sed caeremonias tantum. *Lutherus* de capt. babyl., et in respons. ad articulos inde extractos scripsit, « se non damnare septem sacramenta, » quamvis existimaverit, non posse probari ex Scripturis. *Melanchton* in locis commun. posterioribus inquit, « se non rixaturum cum

quoquam de numero sacramentorum. » *Lutherani* in Apolog. Conf. august. (3) tria sacramenta recipiunt, *baptismum, s. coenam et absolutionem*. *Ordinem*, inquit, non esse reiiciendum, si accipiat pro verbi divini ministerio. Haud negant, *confirmationem et extremam unctionem* caeremonias esse sacras a Patribus derivatas; in matrimonio divinam institutionem agnoscunt; ideoque numerum sacramentorum non reiiciunt; nisi quatenus sententia nostra vim habent gratiam efficiendi.

5. Qui negant, omnia septem sacramenta a Christo instituta esse, et aliqua ex humana tantum institutione repetunt, ostendere deberent, a quibus, et quando talis institutio facta sit. Nunquam autem Protestantes id circa sacramenta, quae reiiciunt, praestare valuerunt, cum varias opiniones in medium proferentes, nullam solidis probaverint argumentis. Nos autem facile probamus, fieri non potuisse, ut sacramentum novum, prioribus saeculis incognitum, nemine reclamante, Ecclesiae obtruderetur, tum quia fidelibus semper persuasum fuit, sacramenta sibi ab ipso Christo tradita fuisse, atque in Ecclesiae potestate nullo modo esse, eorum numerum vel minuere, vel augere, tum quia hic non agitur de dogmate mere speculativo, sed de re in usu quotidiano posita. Ast cum in tota historia ecclesiastica nullibi legatur, ob novum sacramentum in Ecclesiam introductum controversias motas, aut turbas excitatas fuisse,

(1) In perpetuitate fidei de eucharistia l. 1 de sac.

(2) Lib. 7 Hist. Variat. n. 37.

(3) Ad art. 13.

recte concluditur, doctrinam de septenario sacramentorum numero divina niti traditione.

6. Non ergo Ecclesia occidentalis seu latina a fide aberravit, sed constanti et universali Traditioni inhaesit, dum in conciliis solemniter definivit, septem esse N. L. sacramenta. Et hanc quidem doctrinam credendam proposuerunt iam Concilia *Londinense* anno 1237, *Claramontanum* an. 1268, *Coloniense* 1280, *Oxonienae* in Anglia 1287. *Florantinum* in decreto unionis dicit: *Novae legis septem sunt sacramenta, videlicet baptismus* etc. Conc. vero *Tridentinum* Sess. 7, can. 1 haec definit: *Si quis dixerit, sacramenta novae legis non fuisse a Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura, vel pauciora, quam septem, videlicet baptismum, confirmationem, eucharistiam, poenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie sacramentum, anathema sit.*

Nota 1. Protestantes, quamvis se iacent, quod merita Christi maxime extollant, media tamen salutis coarctare, et sacramentorum numerum restringere non verentur; atque ad deturbandam doctrinam catholicam varias cavillationes proponere solent.

Obi. 1.^a Septenarius sacramentorum numerus neque ex S. Scriptura, neque ex Traditione probari potest. In Ss. Bibliis enim nullibi dicitur septem esse N. L. sacramenta; neque hic numerus ab antiquis Patribus expressus et determinatus invenitur.

Resp. Hoc argumentum negati-

vum est, quod non infringit positiva, quae adsunt. S. Scriptura etiam nullibi dicit, *duo* vel *tria* esse N. L. sacramenta, quae tamen a Protestantibus admittuntur. Porro in Ss. Bibliis nullibi dicitur, quatuor esse Evangelia, et tamen hunc Evangeliorum numerum Protestantes nobiscum tenent, quoniam divina istorum inspiratio aliunde probatur. Ergo aegre ferro non possunt, nos statuere septenarium numerum, quamvis in S. Scriptura notis arithmeticiis expressus non sit, cum eius existentiam aliunde, tum ex S. Scriptura, tum ex Traditione abunde demonstramus.

Obi. 2.^a Saepe quidem Ecclesiae Patres de sacramentis data opera scripserunt, at haec septem esse, nullibi tradiderunt, sed contrarium potius asseruerunt. Nonnulli enim tria tantum sacramenta esse, contestati sunt. Sic *Cyrillus Hier.* in suis catechesibus de baptismo, eucharistia, et confirmatione ea tradit, quae rudi populo instruendo erant necessaria, de caeteris sacramentis ne verbum quidem. *S. Ambrosius* in l. *de initiandis*, et in lib. 6 *de sacramentis* eadem tria sacramenta commemorat, et tamen lib. 4, c. 2 se nihil de hoc argumento praetermisisse significat dicens: « Ergo accepisti de sacramentis, plenissime cognovisti omnia. » *S. Gregorius M.* non solum de septenario sacramentorum numero nihil habet in suo celebri *sacramentario*, sed nonnisi tria recenset apud Gratianum in cap. *Multi saecularium*, dicens: « Sunt autem sacramenta baptisma, christus, Corpus et Sanguis Domini

Passim etiam Patres docent, materiam sacramentorum profluxisse ex latere Christi: ex hoc autem, ut legitur Io. XIX, 34, tantum sanguis et aqua profluxerunt, baptismi et coenae dominicae materia, ut locum hunc exponunt S. Ambrosius, S. Chrysostomus, S. Augustinus, S. Cyrillus Alex. Theophylactus etc.

Resp. Testimonia, quae ex Ss. Patribus nobis opponuntur, iterum negativum dumtaxat argumentum constituunt, quia dum in illis tria vel duo sacramenta commemorantur, reliqua reticentur quidem, sed non negantur. Neque est mirandum, quod prisci Ecclesiae Patres distinctam omnium, et singulorum mentionem non fecerint, partim quod eorum scopus id non exigebat, partim etiam, quod necesse non habuerint de rebus notissimis verba facere, ac demum quia quaedam occultiora palam fieri vetabat *disciplina arcani*. Sic Cyrillus Hier. et Ambrosius sibi non proposuerunt in laudatis operibus plenam fidelibus instructionem de omnibus sacramentis praebere; intendebant ea tantum docere Catechumenos, quae spectabant ad tria illa sacramenta, quae simul ipsis tradebantur, nempe ad baptismum, confirmationem et eucharistiam. Ideo auctor librorum de sacramentis (qui incertus est) instructionem Catechumeno traditam plenam, et sufficientem dicit: caeterum S. Ambrosius, teste Paulino in eius vita n. 39, assiduus erat in excipiendis confessionibus,

et potestatem clavium acriter defendit contra Novatianos. — S. Gregorius M. in sacramentario ea potissimum complexus est, quae pertinent ad sacram liturgiam in celebratione missae sollemnisi: falsum autem est, eum tria tantum sacramenta commemorare; nam in eodem sacramentario ritum exponit administrationis olei infirmorum: verba autem a Gratiano relata, non sunt S. Gregorii M., sed Isidori Hisp. (1), qui certe non loquitur sensu exclusivo; alibi enim de aliis sacramentis disserit. — Quod attinet locum Ioan. XIX, 34, non omnes Patres in allata mystica interpretatione conveniunt. Aliqui enim ut S. Ambrosius (2), S. Leo M. (3), S. August. (4) per sanguinem intelligunt pretium nostrae redemptionis. Alii, ut Tertullianus (5), S. Cyrillus Hier. (6) et S. Hieronymus (7) intelligunt de duplici baptismo fluminis et sanguinis, quia per martyrium baptismus in aqua collatus suppletur. Quod si aliqui Patres per aquam baptismum, per sanguinem eucharistiam denotari dicunt, nullatenus ideo reliqua sacramenta excludunt, sed duo illa sacramenta in loco citato adumbrata dixerunt, sive ob analogiam baptismi ad aquam, et eucharistiae ad sanguinem, sive quia praecipua haec sacramenta sunt; baptisma quidem propter suam necessitatem, eucharistia autem propter suam excellentiam et dignitatem: ideo Patres mysticam significationem sectantes, haec duo sacramenta

(1) Etym. l. 6. c. 19.

(2) L. 10 in Luc. n. 135.

(4) Tract. 120 in Io. n. 135.

(3) Ep. 4.

(5) L. de Bapt. c. 16.

(6) Catech. 3, n. 10.

(7) Ep. 83.

quasi ex corde Iesu prodixisse dixerunt, quin tamen reliqua etiam sacramenta a Christo instituta esse negarent.

Nota 2. Quemadmodum Ecclesia, ut ex allatis argumentis patet, semper septem sacramenta professsa est, ut eorum numerum nunquam minuire passa sit, ita nec augere. Equidem in lotionem pedum, quam opponunt aliqui, adest signum sensibile et Christi institutio (1). Fatendum quoque est, ex sola S. Scriptura determinari non posse, an Christus ipsam materialem pedumablutionem praeceperit, an potius generatim quoddam humilitatis ac charitatis exercitium (ut fert communis expositio), et an cum hac *permanentem*, ac pro semper productio gratiae coniuncta sit. Verum omnem difficultatem tollit *Traditio*, quia constat, nunquam in Ecclesia, vel graeca vel latina, lotionem pedum sacramentis adnumeratam fuisse.

— Triplex porro *baptismus* distinguitur, *fluminis*, *fluminis* et *sanguinis*, sed tamen unum est sacramentum, quia baptismus fluminis internis actibus absolvitur, et in baptismo sanguinis a Christo neque materia stabilita, neque minister ordinatus fuit. — Sacramentum Ordinis, licet plures contineat ordines specie inter se diversos, tamen omnes illi unum constituunt sacramentum integrum, et in genere suo completum, cuius finis est administrare corpus Christi physicum et mysticum. Hinc S. Thomas (2) ait: « Tota plenitudo sacramenti huius est in uno Ordine scilicet Sa-

cerdotio, sed in aliis est quaedam participatio Ordinis. Et ideo omnes ordines sunt, unum sacramentum. » — Per professionem religiosam, quae est actus externus, dicitur quidem homo ut in baptismo iustificari, sed haec iustificatio repetenda est ab interna charitate perfecta. Caeterum in professione religiosa neque signum externum invenitur a Christo institutum, neque forma a Christo determinata, neque promissio Christi, *centuplum accipiet* etc. (3) ad illos qui religionem vovent, restringitur. Denique observandum est, vocem sacramenti quandoque in latiori sensu sumi, et ita quandoque ab antiquis scriptoribus aliis caeremoniis ecclesiasticis applicatam fuisse.

§ 362.

De caeremoniis sacramentorum.

Ratione *originis* caeremoniae sacrae dividuntur in *divinas*, quae Deum habent auctorem, et *ecclesiasticas*, quae ab Ecclesiae Praesulibus invecatae sunt. Caeremoniae, quae ad essentialem sacramentorum materiam et formam pertinent, a Christo ipso institutae sunt; caeremoniae vero, quae accidentales sunt, et ad convenientem sacramentorum administrationem referuntur, ab Ecclesia praescriptae sunt. Has criminantur Novatores ut illegitimas, noxias et eliminandas. Sed facile ostenditur, eas legitime ab Ecclesia institutas, utiles, et accurate observandas esse.

1. Ipsa S. Scriptura testatur, Ecclesiam potestate ritus sacros instituendi instructam esse. Nam

(1) V. Jo. 13.

(2) In suppl. c. 37. art. 1 ad 2.

(3) Matth. 19, 29.

Paulus I Cor. II, cum plura de eucharistiae sacramento scripsisset, concludit v. 34: *Caetera cum venero disponam*. Absque dubio Apostolus Corinthios, qui iam sacram coenam frequentaverant, omnia docuit, quae a Christo praecepta ad valorem sacramenti necessaria sunt: loquitur ergo Apostolus in citatis verbis de aliis tantum, quae se dispositurum pollicetur ad maiorem tam Augusto sacramento venerationem conciliandam, et uberiores fructum percipiendum. — Ex Ss. Patrum testimoniis patet, iam ab exordio Ecclesiae varias observatas fuisse caeremonias ab Apostolis, aut ab Ecclesia institutas, quae vel sacramenta praecederent, vel comitarentur, vel subsequerentur. Ita S. Iustinus M. Apol. I, n. 61, meminit ieiunii, orationis, immersionis in collatione baptismi, et n. 65 memorat osculum, acclamationem, preces, gratiarum actiones et distributionem in celebratione eucharistiae. Constat porro, non in essentialibus, sed in accidentalibus caeremoniis quovis tempore magnam fuisse differentiam graecos inter et latinos: ergo utraque Ecclesia speciales ritus accidentales praescripsit. Recte ideo Conc. Tridentinum Sess. 21, cap. 2, *declarat hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi pro rerum, temporum et locorum varietate magis expedire iudicaret*. — Ratio theologica petitur ex

potestate legislativa, quam Christus Apostolis eorumque successoribus concessit (1) ad exteriorem Dei cultum promovendum et fideles ad pietatem informandos. In illa enim potestate etiam facultas continetur, ritus sacramentales ad ministrandi.

2. Magnam esse utilitatem sacrarum caeremoniarum ad reverentiam rebus divinis debitam, atque cordis devotionem excitandam, S. Thomas (2) probat dicens: « Habet hoc humanus affectus, ut ea, quae communia sunt, et non distincta ab aliis minus revereatur, ea vero, quae habent aliquam excellentiae discretionem ab aliis magis admiretur, et revereatur. Et ideo etiam hominum consuetudo inolevit, ut reges et principes, quos oportet in reverentia haberi a subditis, et pretiosioribus vestibus ornentur, et etiam ampliores et pulchiores habitationes possideant. Et propter hoc oportuit, ut (iam in V. T.) aliqua specialia tempora et speciale tabernaculum et specialia vasa, et speciales ministri ad cultum Dei ordinarentur, ut per hoc animi hominum ad maiorem Dei reverentiam adducerentur. » Ad eundem finem Ecclesia etiam in N. T. sacras caeremonias instituit. Conc. enim Tridentinum Sess. 22, de sacrific. Missae cap. 5, dicit: *Cum natura hominum ea sit, ut non facile queat, sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli; propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quaedam submissa voce, alia vero elatiore in Missa pronuntiarentur, instituit*.

(1) V. Th. gen. § 245.

(2) 1 2, q. 102, art. 4.

Caeremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes aliaque id genus multa ex apostolica traditione et disciplina; quo et maiestas tanti sacrificii commendaretur, et mentes fidelium per haec visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum, quae in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur. Ad eundem autem finem, ad quem caeremoniae missae ordinantur, etiam ritus sacramentales instituti sunt. Nam Catechismus romanus (1) dicit: « Merito quidem a primis usque Ecclesiae temporibus illud semper servatum est, ut sacramenta solemnibus quibusdam caeremoniis ministrarentur. Primum enim maxime decuit, sacris mysteriis eum religionis cultum tribuere, ut sancta sancte tractare videremur. Praeterea quae sacramentis efficiuntur, caeremoniae ipsae magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, et earum rerum sanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde vero mentes illorum qui eas intuentur, et diligenter observant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt fidemque in eis, et charitatem excitant: quo maior cura et diligentia adhibenda erit, ut fideles vim caeremoniarum, quibus singula sacramenta conficiuntur, cognitam et perspectam habeant. »

3. Quicumque norunt, Ecclesiae a Christo potestatem legislativam traditam fuisse, magnam quoque obligationem profiteri tenentur, sacras caeremonias ab Ecclesia praescriptas accurate observandi. Nemini igitur fas est,

in sacramentorum ritibus mutationem inducere, eosve pro arbitratu praetermittere. Constat hoc ex Conc. Tridentino Sess. 7, can. 13: *Si quis dixerit, receptos et approbatos Ecclesiae catholicae ritus, in solemnibus sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libitu omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.*

§ 363.

Usus doctrinae de sacramentis in genere.

1. Ex sacramentorum institutione maxima relucet divina Redemptoris nostri bonitas et clementia, qua non solum gratiam necessariam largiri dignatur, sed et signa adiungere subiecta sensibus, nostraeque infirmitati convenientia, ut de divinae gratiae participatione certiores redderemur. Praestantissimi nobis aperti sunt gratiarum fontes quibus a miseriis nostris peccato originali contractis liberari, validisque viribus repleri possumus, ut bonum certamen certantes, fidem servantes, cursum feliciter consummantes coronam iustitiae consequamur. Profecto igitur dignum et iustum est, nos Christo semper gratias agere pro tam efficacium mediorum salutis institutione.

2. Gratias quoque Deo agere debemus, quod Ecclesiae catholicae membra simus, quae a suis incunabulis usque ad praesentem diem septem sacramenta credidit et administravit: haec igitur Ecclesia efficacia salutis media pro omni hominum statu et conditione suppeditat; haec septem lucernis

(1) P. 2, c. p. 1, n. 13.

tabernaculi candelabro superpositis illustratur; haec septem panibus a Christo multiplicatis alitur; haec septem columnis sustentatur; haec septem donis Spiritus Sancti repletur. Imo in Ecclesia catholica sacramenta talibus ritibus administrantur, qui ad reverentiam erga sacrosancta mysteria excitandam, cordisque devotionem fovendam aptissimi sunt.

TRACTATUS II.

DE SACRAMENTIS IN SPECIE.

§ 364.

Postquam disseruimus de sacramentis in genere, doctrinae ordo postulat, ut de iisdem singulis agamus. Pertractabimus ea eo ordine, qui in decretis Conciliorum *Florentini* et *Tridentini* observatur.

CAPUT I.

DE BAPTISMO.

§ 365.

1. Quamvis vocabulum *baptismus* in multiplici sensu occurrat, usu tamen ecclesiastico adhibetur ad illum antiquissimum et universalem ritum denotandum, quo infantes ad ianuas Ecclesiae allati, vel adulti accedentes religionis causa sub certa verborum formula aqua abluuntur. Et haec baptismi significatio tam communis, usque recepta est, ut vox *baptismus*, nude posita, praefatum Christianorum ritum denotare censeatur, de quo in isto capite sermo instituitur.

2 Baptismus, ut est primum novae legis sacramentum in cate-

chismo romano (1) apposite definitur: *Sacramentum regenerationis per aquam in Verbo*: quodsi explicatius loqui velimus, baptismus definiri potest: Sacramentum a Christo institutum ad spiritualem hominis regenerationem, quae fit per externam aquae ablutionem cum expressa Trinitatis invocatione.

3. Ut de primo N. L. sacramento doctrina catholica recte tradatur, agendum est de baptismi 1° institutione, 2° materia et forma, 3° ministro, 4° effectibus, 5° necessitate, 6° subiecto et 7° caeremoniis.

§ 366.

De divina baptismi institutione.

Ut ritus externus verum sit N. L. sacramentum, necesse est, ut a Christo institutum sit (§ 353). Facillimum autem est, id de ritu sacro ostendere, qui baptismus dicitur. Quamvis enim varia baptismata, lustrationes seu ablutiones iam ante Christum in usu fuerint, Christus tamen ablutionem sub certa verborum formula, antea non usitata ordinavit, cum eadem ablutione vim iustificandi et gratiam producendi coniunxit, atque eundem baptismum recipiendi omnibus hominibus praeceptum dedit. Rectissime ergo Christus baptismum, qui in Ecclesia celebratur, instituisse dicitur, cuius institutionis veritas ex S. Scriptura et ex Traditione probatur.

1. Iam in S. Scriptura V. T. praenuntiatur, baptismum a Christo instituendum fore. E-

(1) P. 2, cap. 2, n. 5.

zech. XXXVI, 25 Messias exhibitur dicens: *Effundam super vos aquam mundam; et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Et Zach. XIII, 1 legitur: *In illa die, i. e. temporibus Messiae; erit fons patens domui David et habitantibus Ierusalem in ablutionem peccatoris.* Communis ideo inter Iudaeos persuasio viguit, baptismum altioris ordinis a Messia instituendum fore, et hac de causa Ioannem, qui praedicavit baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum (1), verum Messiam putarunt; quod cum ille negaverit, stupentes dixerunt: *Quid ergo baptizas si tu non es Christus?* — Ioannes autem ipse contestatus est, Christum nobiliorem et efficaciorum baptismum institutum esse; ait enim: *Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam; qui autem post me venturus est, fortior me est.... ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni* (2); quasi diceret: Ego vos solummodo ad poenitentiam agenda aqua, omni virtute destituta, inauguro; ille autem qui post me venturus est, communicata vobiscum gratia superna, vos sanctificabit, et ignem charitatis in cordibus vestris accendet. Et revera Christus post receptum a Ioanne baptismum (3), vitam publicam aggressus, mox baptismum conferre incepit. Nam Io. III, 22 legitur: *Post haec venit Iesus et discipuli eius in terram Iudaeam, et illic commorabatur cum eis, et baptizabat.* Et Io. IV, 1 etc. dicitur: *Ut cognovit Iesus, quia audierunt Pharisei, quod Iesus plures*

discipulos facit, et baptizat, quam Ioannes (quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius), reliquit Iudaeam. Ex quibus verbis patet, discipulos ex mandato Christi baptizasse, secus enim; cum ipsi baptizarent, nullatenus dici potuisset; Christum baptizasse. Praecepit autem Christus discipulis, ut baptismum conferrent, quia ipsemet illum instituit; et tantae necessitatis esse voluit, ut homines sine illo ad regnum Dei pervenire non possint. Nam ad Nicodemum Christus ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei* (4). Baptismus ergo, qui a Christo necessarius declaratur ad vitam aeternam, non ecclesiasticae, sed divinae est institutionis. Idem patet ex mandato Apostolis dato: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* (5); quae verba clare ostendunt, Christum baptismum instituisse, illudque ex praecepto ipsius conferendum esse. Non igitur, ut Iudaeos aut Ioannem imitarentur, Apostoli baptizabant, sed ut praeceptum Christi adimplerent, ut legitur Act. II, 41 et alibi (6).

2. *Traditio*, seu perpetua fides Ecclesiae de baptismo a Christo instituto, clare patet ex symbolo Nicaeno-Constantino, in quo profite-mur: *Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum.* Ecclesia autem in symbolis non proponit nisi dogmata fidei divinitus revelata: baptismus ergo, qui semper ubique et ab omnibus credendus

(1) Luc. 3, 3.

(2) Matth. 3, 11.

(4) Io. 3, 5.

(5) Matth. 28, 19.

(3) Matth. 3, 13, etc.

(6) Cap. 8, 12, 36, 38, 9, 18, 10, 47, etc.; 16, 15.

est, non ecclesiasticae, sed divinae est institutionis. Hoc idem Patres docuerunt, affirmantes, Christum ideo a Ioanne in Iordane baptismum recepisse, ut aquas sanctificaret et baptismum instituëret. Ita S. Gregor. Naz. (1) Iesum a Ioanne baptismum recepisse, asserit: « forsan quidem ut ipsum quoque, a quo baptizatur, sanctitate afficiat; procul dubio autem, ut totum veterem Adamum in aquis sepeliat: ante hos vero, et propter hos Iordanem sanctificans, ut quemadmodum spiritus et caro erat, sic etiam per spiritum et aquam initiaret. » S. Ambrosius (2) scribit: « Baptizatus est Dominus non mundari volens, sed mundare aquas, ut ablutae per carnem Christi, quae peccatum non cognovit, baptismatis ius haberent. » S. Augustinus (3) ita loquitur: « Ex quo Salvator in aqua se mersit, ex eo omnium gurgitum tractus, cunctorumque fontium venas mysterio baptismatis consecravimus... Ideo baptizari voluit, non ut sibi munditiam acquireret, sed ut nobis fluenta mundaret. »

Nota. Vana sunt quae Sociniani, ac Rationalistae obijciunt; eorumque cavillationes facile dissipantur.

Obi. 1.^a Quaecumque pro baptismo a Christo instituto ex sacris codicibus afferuntur testimonia, possunt et debent intelligi de spirituali Christi doctrina, quam saepius aquae comparari patet ex verbis Christi Io. IV, 13: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum, sed aqua*

quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam: quo in loco per aquam Christi doctrinam intelligi omnes fatentur. Ergo etiam Io. III, 5: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*, etc.; per aquam intelligenda est doctrina Christi, quae homines ad poenitentiam excitat: quod ex eo confirmatur, quia sunt metaphoricè intelligenda verba *renasci, ignis*; ita etiam *aquae* vocabulum. Ideo etiam Christi praeceptum Matth. XXVIII, 19 ita est accipiendum: *Euntes docete omnes gentes*, et quidem cum magna solertia, *baptizantes* seu doctrina quasi obruentes *eos*: per baptizare enim hic abundantia doctrinae intelligitur sicut Act. I, 5 copia gratiarum.

Resp. Iuxta regulas hermeneuticas a sensu litterali recedere non licet, nisi ex hoc absurdum sequatur, aut sensus metaphoricus vel mysticus alibi in Scriptura aut Traditione indigitetur. Recte ideo Io. IV, 13 per aquam doctrina Christi intelligitur, tum quia Christus aquam a se dandam aquae naturali opponit, tum quia ex omnibus circumstantiis patet, Christum se voluisse mulieri Samaritanæ manifestare ut Redemptorem, qui ad homines erudiendos venerat; tum quia absurdum esset dicere Christum aquam dedisse, quae sitim naturalem in aeternum extingueret, cum aperte solum de siti spirituali, atque ideo etiam de aqua spirituali, nempe de gratia Redemptoris, sermo sit. Ast in verbis Christi Io. III, 5 nul-

(1) Orat. 39, n. 15.

(2) L. 2 in Luc. n. 83.

(3)

temp.

lum penitus absurdum sequitur, si vox *aqua* in sensu litterali sumitur, quia Deus per res subiectas sensibus gratiam suam conferre potest, et Scriptura nullibi indigitat, aquam metaphorice esse sumendam, sed contrarium plurima S. Scripturae et Traditionis testimonia contestantur, quae in eo conveniunt, ut ostendant, homines aqua naturali abluendos esse, ut a peccatis purgati ad regnum Dei pervenire queant. Nec perturbari quisquam debet ex eo quod in dicto Christi metaphoricæ locutiones, *renasci, ignis*, etc. occurrant; nam in baptismo vera regeneratio, licet spiritualis contingit; quæ autem a Ioanne de igne promittuntur, ad adventum Spiritus Sancti pertinent, qui in forma ignis apparuit. — Recte etiam dicimus, in verbis Christi Matth. XXVIII, 19 duo praecepta distincta contineri, nempe docendi et baptizandi. Nam *baptizare* significat corpus immergere, seu abluere; ab hac autem significatione vocis non licet recedere, quia nullum ex ea absurdum sequitur, et quia adversarii ne unum quidem locum parallelum citare possunt, in quo baptizare sumitur pro docere. Imo baptismus a doctrina in S. Scriptura apertissime secernitur. Nam Act. I, 14-40 prædicatio Petri exhibetur, et v. 41 subiungitur: *Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt*; et I. Cor. I, 16 Paulus ait: *Non enim me misit Christus baptizare, sed evangelizare*: imo tum Apostoli, tum eorum suc-

cessores duplex Christi praeceptum, nempe docendi et baptizandi quovis tempore agnoverunt, et utrumque cum maxima solertia observarunt; praxis autem Apostolorum et discipulorum Domini optima est huius mandati interpret.

Obi. 2. Christus non potest dici auctor baptismi, quia eundem etiam administravit Ioannes, cuius baptismus in aqua collatus in remissionem peccatorum eiusdem efficaciae fuit, ut baptismus Christi. Ideo *Tertullianus* (1) ait: « Nulla distinctio est, neque quidquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, et quos Petrus in Tyberi tinxit. » *S. Basilus* (2) inquit: « etiam maximum peccatorem a Ioanne baptizatum confestim peccatorum remissionem accepisse. » Et *S. Cyrillus Hier.* (3) « Ioannis baptismus remissionem peccatorum praestabat. » Ergo iuxta Patres eiusdem efficaciae est baptismus Ioannis et Christi.

Resp. Baptismus Christi et Ioannis nullatenus idem est. Materia quidem utriusque eadem est, diversa vero forma. Baptismus enim Ioannis non conferebatur in explicita trium personarum invocatione, quod manifeste colligitur ex Act. XIX, 2 etc. ubi illi, qui baptismum Ioannis acceperant, interroganti Paulo, an Spiritum Sanctum accepissent, responderunt: *Sed neque si Spiritus Sanctus est, audivimus*: et mox subiungitur: *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu*: in quæ verba *S. Chrysostomus* (4) dicit: « Vides, quod imperfectus fuerit

(1) L. de bapt. c. 4.

(2) Hom. de bapt.

(3) In Cathec. 3.

(4) Hom. de bapt. Christi u. 2.

Ioannis baptismus? — Si enim imperfectus non fuisset non eos rursus Paulus baptizasset. » Et *S. Augustinus* (1) ait: « Qui baptizati sunt a Ioanne, non eis suffecit; baptizati sunt enim baptismo Christi, quia non baptismus Christi erat baptismus Ioannis. Qui accipiunt baptismum Christi, baptismum Ioannis non quaerunt: qui acceperunt baptismum Ioannis, baptismum Christi quaerunt. » Ratio est, quia baptismus Ioannis quoad vim et efficaciam longe fuit inferior, quoad clare innuunt verba Ioan.: *Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam; ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto* (2). Constans idcirco Ecclesiae doctrina fuit, baptismum Ioannis non propria virtute homines iustificasse, sed solum spiritum poenitentiae excitasse, per quam ex opere operantis remissionem peccatorum accipere poterant: secus vero baptismus Christi ex opere operato iustificat, seu propria virtute. Neque dissentit hac in re Tertullianus: in loco enim cit. non comparat baptismum Christi et Ioannis quoad efficaciam, sed quoad materiam, quae utriusque eadem fuit; ait enim: « Nulla distinctio est, mari quis, an stagno, flumine an fonte, lacu an alveo diluatur; neque quidquam refert inter eos, quos Ioannes, etc. » Caeterum ipse *Tertul.* ita loquitur de baptismo Ioannis: « Nihil enim coeleste praestabat, sed coelestibus praeministrabat, poenitentiae scilicet praepositus. Agebatur itaque baptismus poenitentiae quasi can-

didatus remissionis et sanctificationis in Christo subsecuturæ. » *S. Basilius* et *S. Cyrillus* hoc unum affirmant, quod baptismus Ioannis peccata remiserit non ex se, seu ex opere operato, sed ex opere operantis, et virtute adiunctae poenitentiae et excitatae fidei in Messiam. Nam idem *Basilius* in Exhort. ad bapt. ait: « Baptisma illud (Ioannis) vim habebat introducendi; hoc (Christi) perficiendi. Illud erat secessus a peccato, hoc coniunctio est cum Deo. » Et *S. Cyrillus Hier.* in ead. Cat. inquit, tantum differre baptismum Christi et Ioannis, quantum Ioannes Christo fuit inferior. Caeterorum Patrum hac in re consensum exhibet *Cocciius* in thesauro (3). Ideo Conc. *Tridentinum* Sess. 7, can. 4 definit: *Si quis dixerit baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi, anath. sit.* Putant autem theologi, eum, qui baptismo Christi maiorem vim adscribit, quam baptismo Ioannis, sed tamen contendit, etiam Ioannis baptismo ex opere operato peccata fuisse remissa; Patrum quidem doctrinae repugnare, sed tamen haereticum non esse, quia haec sententia aperte ab Ecclesia damnata non est.

Nota 2. Quamvis omnes catholici consentiant, baptismum immediate a Christo institutum esse, circa tempus tamen huius institutionis non conveniunt. Inter varias autem opiniones probabilior est sententia, quam cum *S. Thoma* (4) defendunt plurimi alii theologi, baptismi sacramentum

(1) Tract. 5, in Io. n. 5.

(2) Matth. 3, 11.

(3) Tom. 2, lib. 5, art. 5.

(4) 3. p. q. 60, art. 2.

institutum esse, quando Christus baptizatus est in Iordane. Sacramentum enim tunc instituitur, cum eius materia consecratur; forma designatur, et effectus insinuatur: atqui cum Christus in Iordane baptizaretur, materia, scilicet aqua, contactu carnis Christi consecrata fuit; forma, scilicet trium personarum divinarum invocatio fuit designata, quia vox Patris intonuit, Filius visibilis adfuit, et Spiritus Sanctus in specie columbae apparuit; ac effectus insinuatus est, dum coeli aperti sunt verbaque audita: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* — Nonnulli cum *Tertulliano* (1), *S. Chrysostomo* (2), *Leone M.* (3), *Ruperto* et *Alexandro Alen.* opinati sunt, baptismum a Christo institutum esse post resurrectionem, cum baptizandi praeceptum Apostolis dedit (4). Sed haec sententia non potest admitti, quia in Evangelio legitur, Iesum iam ab exordio suae praedicationis tum per se, tum per discipulos baptizasse. — Quidam cum *S. Bernardo* (5) et *Estio* (6), baptismum institutum esse dicunt, cum Christus Nicodemo dixit: *Nisi quis renatus fuerit*, etc. (7); alii cum *Simoneto* arbitrantur, Christum baptismum instituisse, cum vix incoepta praedicatione sua baptizavit, deditque discipulis baptizandi potestatem. Ast necessitatem rei declarare non est eam instituere, quia: etiam rei iam institutae, vel mox instituendae necessitas manifestatur; et si sacramentum administratur, aut illud administrandi potestas

traditur, recte iudicatur, illud iam antea institutum fuisse.

§ 367.

De materia remota baptismi.

Materiam remotam baptismi esse aquam veram et naturalem, adeo luculenta probant scripturarum, constantisque utriusque Ecclesiae praxis documenta, ut ne dubium quidem de hoc fidei dogmate exurgere posse videatur. Ast nihilominus multi baptismum in aqua conferendum esse, prorsus negarunt, nempe *Gnostici*, *Manichaei*, *Gauliniani*, *Flagellantes*. *Novatores* quoque in graves errores prolapsi sunt: quamvis enim baptismum aquae non repudiarent, negarunt tamen, aquam ad baptismum necessariam esse. Contra istos aberrantes probanda est doctrina catholica, quae dicit aquam veram et naturalem ita esse de necessitate baptismi, ut is sine ullo liquore, aut in alio, quam in aqua eaque vera et naturali collatus, prorsus sit nullus et invalidus. Probatur autem hoc dogma catholicum ex *S. Scriptura*, ex *Ss. Patribus*, ex *praxi* et *definitionibus Ecclesiae*.

1. In *S. Scriptura* apud Matth. legitur praeceptum Apostolis datum: *Docete omnes gentes, baptizantes eos*, etc. (8): praecipitur ergo ablutio; cum autem haec communiter in aqua fit, Salvator si alio in liquore, quam in aqua, aut in alio simul cum aqua baptismum conferri voluisset, id diserte edissere debuisset. — Chri-

(1) L. de bapt. c. 11 et 12.

(2) Hom. 28. in Io.

(3) Ep. 16 ad Sic. episc.

(4) Matth. 28, 19.

(5) Ep. 77, ad Hug.

(7) Io. 3, 3.

(6) In 4, dist. 2, § 11:

(8) Matth. 28, 19

stus ipse in aqua vera et naturali Iordanis baptizatus est; legitur enim: *Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua* (1): in hoc autem baptismo Christus aquam tamquam materiam baptismi non solum exemplo suo insinuavit, sed et contactu suo consecravit. Non aliter ergo, quam de aqua vera et naturali intelligenda sunt verba Christi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*, etc. Idcirco Apostoli, qui optime ordinationes Christi cognoverant, in aqua vera et naturali baptismum administrarunt. Nam de Philippo diacono, Eunuchum baptizante, narratur: *Dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam, et ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?... et descenderunt uterque in aquam, Philippus et Eunuchus, et baptizavit eum* (2) qua in narratione expresse commemoratur circumstantia, quod venerint ad aquam sine qua Eunuchus in itinere baptizari non potuisset.

2. Ss. Patres non aliam materiam baptismi remotam assignant, quam aquam veram et naturalem, et in hac semper baptismum collatum esse testantur. *S. Ignatius M.* (3) ait: « Christus natus et baptizatus est, ut per passionem suam aquam purificaret. » *Hermas* in Past. (4) baptismum, quo homines iustificantur, *sigillum* nominat, et addit; « Illud autem sigillum aqua est, in quam descendunt homines morti obligati, ascendunt vero vitae assignati. » *S. Iustinus M.* (5) de iis qui fidem suscipiebant, scribit:

« Deinde a nobis eo ducuntur, ubi aqua est, et eodem regenerationis modo regenerantur, quo et ipsi regenerati sumus. » *S. Augustinus* (6): « Quid est baptismus Christi? Lavacrum aquae in verbo. Tolle aquam, non est baptismus; tolle verbum, non est baptismus. » Concilium *Florentinum* in decret. pro Armenis ait: *Materia huius sacramenti (baptismi) est aqua vera et naturalis. Tridentinum* Sess. 7, can. 2, de bapt. definit: *Si quis dixerit, aquam veram et naturalem non esse de necessitate baptismi, atque idcirco verba illa Domini nostri Iesu Christi: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, ad metaphoram aliquam detorserit, anath. sit.*

Nota. Ex probato dogmate patet, quod materia valida baptismi sit omnis aqua vera et naturalis, sive maris sive fontis, fluminis, paludis, etc., calida vel frigida, clara vel turbida, sive communis, sive mineralis, sive ex nive, glacie, grandine soluta, sive ex pluvia collecta: quia istae et similes aquae habent integram substantiam, veramque denominationem aquae naturalis. *Materia invalida* sunt nix, glacies, grando, antequam resolvantur, vinum, licet lymphatum, seu aqua mixtum; cerevisia, succus ex herbis et fructibus, lac, mel, oleum, sanguis, urina, lacrimae, saliva, sudor, quia ista in communi usu et aestimatione hominum denominationem non retinent, nec in se sunt aqua proprie dicta et elementaris. *Materia dubia* sunt aqua ex sale re-

(1) Matth. 3, 16.

(2) Act. 8, 36.

(5) Apol. 1. n. 61.

(3) Ep. ad Ephes. c. 13.

(4) L. 3, simil. 9.

(6) Tract. 13 in Io. n. 4.

Orula, cerevisia aut offa admodum tenuis, lixivium non multis cineribus mixtum, et generatim aqua cum aliena materia commixta; in qua commixtione attendendum est, an liquor plus habeat de aliena substantia, quam de aqua, quod ex spissitudine colligi potest; et si ita sit, materiam validam baptismi non constituit. Caeterum, ut observat Billuart (1), « In qualibet aqua, qualitercumque transmutata, modo non solvatur species aquae, potest fieri baptismus; si vero solvatur species aquae, non potest fieri baptismus. Intelligimus autem naturam et speciem aquae magis secundum communem hominum usum et aestimationem, quam secundum rationes physicas. » Certum autem est, graviter illum peccare, qui in baptismo adhibet materiam dubiam, cum haberi possit certa.

§ 368

De materia proxima baptismi.

Cum materia remota baptismi sit aqua vera et naturalis, certum omnino est, materiam eiusdem proximam nil aliud esse, quam aquae applicationem ad corpus ablundum a ministro factam. Hinc primum N. L. sacramentum *baptismus*, id est immersio seu ablutio, et *lavacrum aquae* appellatur. Recte idcirco materia baptismi definitur: Exterior corporis ablutio per aquam immediate supra corpus baptizandi fluentem: dicitur per *aquam fluentem*, quia debet esse motus successivus aquae; nec enim dicitur ablutus, supra

quem decidit una aquae gutta, non fluens: dicitur *immediate*, quia non sufficit, aquam vestes aut capillos attingere, sed necesse est, ut perfundat eius corpus: dicitur *supra corpus*, id est, supra unam ex praecipuis corporis partibus, praecipue caput, in quo omnes sensus vigent; generatim enim, et secundum communem aestimationem homo se lavasse dicitur, quamvis solam faciem abluerit. — Haec autem applicatio seu ablutio fieri potest vel per immersionem, vel per infusionem, vel per aspersionem; et hoc triplici modo in Ecclesia baptismus collatum fuisse invenimus. Usque ad saec. decimum tertium in Ecclesia latina et graeca baptismus collatus est trina *immersione* sub invocatione cuiuslibet personae divinae facta. Saec. decimo quarto in Ecclesia latina invaluit disciplina, baptismum conferendi per *infusionem*, imo quandoque propter multitudinem baptizandorum per *aspersionem*, quam etiam Apostoli ab initio adhibuisse creduntur. Semper tamen in Ecclesia fides viguit, baptismum validum esse, sive per immersionem trinam vel unam, sive per infusionem, sive per aspersionem, dummodo vera ablutio contingat, conferatur. Ab hac universali et perpetua Ecclesiae fide recesserunt Graeci schismatici, saltem nonnulli, qui baptismum in Ecclesia latina per unam immersionem, aut infusionem collatum, illicitum aut etiam invalidum declarare ausi sunt. Contra istos probandum est, modum baptismi non pertinere ad sacramenti essentiam sive substantiam, sed

(1) De bapt. Dis. 1, art. 3.

ad meram disciplinam, quae Ecclesiae potestati subest; ac in specie trinam immersionem non esse de necessitate baptismi, aut de praecepto divino, sed validum esse baptismum per unam immersionem, aut per infusionem, aut per aspersionem collatum. Argumenta ad hoc probandum ex *S. Scriptura* et *Traditione* petuntur.

1. In *S. Scriptura* omnibus quidem praecipitur baptismus, sed nullum extat Christi praeceptum ut conferatur per immersionem: neque vox *baptizo* aliud significat, quam ablutionem, quae utique fieri potest etiam per infusionem aut aspersionem. Paulus quoque ad Eph. baptismum simpliciter *lavacrum* nominat, *mundans lavacro aquae in verbo vitae* (1), et ad Tit.: *lavacrum regenerationis*. (2). Dummodo ergo per aquam ablutio fiat et verum contingat lavacrum, iam id totum habetur, quod ad substantiam baptismi spectat, eiusque materiam proximam constituit. Idem recte etiam infertur ex praxi Apostolorum; valde enim probabile est, ipsos, saltem non semper per trinam immersionem baptizasse, sed ab initio per aspersionem. Nam Act. II, 41 legitur una die tria hominum millia baptizata fuisse: *Qui ergo receperunt sermonem eius baptizati sunt, et appositae sunt in die illa animae circiter tria millia*. Quis autem credet, tantam hominum multitudinem unica die, imo vix dimidia die ab Apostolis baptizatam fuisse per trinam immersionem? Praeterea Act. VIII, 38 baptismus a Philippo Eunuchus collatus his

verbis narratur: *Descenderunt uterque in aquam, Philippus et Eunuchus, et baptizavit eum. Cum autem ascendissent de aqua, spiritus Domini rapuit Philippum*. Non ergo Philippus ut minister Eunuchum aquae immersit, quia ipsemet in aquam descendit et ascendit; ergo probabile est, Philippum in aquis stantem Eunuchum baptizasse per infusionem, effundendo nimirum super ipsius caput aquam cava manu arreptam, aut vasculo haustam: sane tali modo baptismus tum Eunuchis, tum Christo a Ioanne collatus in veteribus picturis et sarcophagis repraesentatur. Accedit et illud, quod narratur de Paulo et Sila (3), qui custodem carceris, in quo detinebantur, cum omni domo eius continuo baptizaverunt. Porro in his et similibus baptismis immersionem fuisse adhibitam, non est verisimile.

2. *Ecclesiae fides* de valore baptismi sine immersione per infusionem collati, patet ex baptismo *Clinicorum*, i. e. aegrotorum in lectis decumbentium, eorum praecipue, qui morti proximi erant, quibus certe non aliter, quam per infusionem aut aspersionem baptismus conferri poterat. Isti porro clinici, qui postrema vitae periodo tincti fuerunt, frequentissimi erant primis Ecclesiae saeculis, ut liquet ex Patrum scriptis, qui declamarunt quidem adversus eos, qui moras nectebant ad suscipiendum baptismum, nunquam tamen dubia moverunt de valore baptismatis administrati sine immersione. Idem probant varia concilia, nempe Ro-

(1) Ephes. 5, 26.

(2) Tit. 3, 5.

(3) Act. 16, 31, 33.

manum sub *Cornelio*, in quo iudicatum est, *Novatianum* in lecto baptizatum, post recuperatam sanitatem iterum baptizandum non esse. *Neocaesariense* (1) quo sic baptizati a sacris quidem ordinibus tamquam irregulares arcentur; vere tamen baptizati agnoscuntur. *Antisiodorenses* (2), *Matiscon. II* (3), *Parisienses IV* (4). Concilia autem clinicos a sacris ordinibus arcebant non propter defectum baptismi, sed quia dubitabatur de eorum instructione et scientia, vel etiam de eorum vera conversione, cum metu mortis compulsi baptismum suscepisse viderentur. — *S. Gregorius M.* aperte declaravit ad valide baptismum conferendum non requiri trinam immersionem. Cum enim Ariani trina baptismali immersione abuterentur ad significandum tres esse distinctas naturas in tribus personis Trinitatis, atque nonnulli in Hispania catholici in odium ac detestationem eorum, unicam tantum immersionem usurpandam decrevissent contra morem antiquum, suborta est ea de re contentio, de qua *S. Leander Episc. Hisp.* consuluit *S. Gregorium M.*, qui (5) sic respondet: « De trina mersione baptismatis nihil responderi melius potest, quam ipsi sensistis, quia in una fide nihil officit sancta Ecclesiae consuetudo diversa. » *S. Pontificis* iudicium suum fecit Ecclesia Hispanica in Conc. *Toletano IV*, post citata *S. Gregorii* verba definiens: *Propter vitandum schismatis scandalum vel haeretici dogmatis usum, simplicem teneamus baptismi*

mersionem, ne videantur apud nos qui tertio mergunt, haeticorum approbare assertionem, dum sequuntur et morem.

3. Denique ex consensu Ecclesiae graecae et latinae firmissimum petitur argumentum. Ecclesia graeca ratum habuit in Conc. *Florentino* latinorum baptismum per infusionem, idemque sentiunt quam plurimi ex ipsis Graecis schismaticis, non nisi paucis reclamantibus. Ecclesia vero latina iam ab aliquot saeculis immersionis ritu fere ubique abrogato, eius loco infusionem usurpavit. Hinc Conc. *Tridentinum* (6) de bapt. inquit: *Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quae omnium Ecclesiarum mater est et magistra, non esse veram de baptismi sacramento doctrinam, anathema sit.* Dubitare ergo non licet, baptismum per infusionem collocatum et validum et licitum esse.

Nota. Difficultates à Graecis schismaticis contra dogma catholicum motae facile solvuntur.

Obi. 1.^a Iuxta Apostolum in baptismo repraesentari debet Christi sepultura et resurrectio. Ait enim, *Rom. VI, 3: Consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus.*

Resp. Ad hanc difficultatem iam respondit *S. Thomas* (7): « Quod in immersione expressius repraesentatur figura sepulturae Christi, et hic modus baptizandi ideo est communior, et laudabilior. Sed in aliis modis baptizandi repraesentatur aliquo modo, licet non

(1) An. 314, can. 2.

(3) An. 585, can. 3.

(2) An. 578, can. 18.

(4) An. 829.

(5) L. 1, Ep. 43, al. 41.

(7) 3 p. q. 66, art. 7, ad 2.

(6) Sess. 7, can. 3.

ta expresse: nam quocumque modo fiat ablutio, corpus hominis, vel aliqua pars eius aquae supponitur, sicut corpus Christi sub terra fuit positum.»

Obi. 2.^a Christus per immersionem baptizatus est a praecursore, qui dimisit eum (1).

Resp. Certum nullatenus est, Christum per immersionem baptizatum esse, quia contrarium ex variis monumentis deducitur; et verba, *dimisit eum*, iuxta *S. Bernardum* (2) solum significant, Ioannem acquievisse et obedisse Christo baptismum petenti. Praeterea exemplum Christi nisi accesserit praeceptum, necessitatem non imponit, nisi velis aquam etiam Iordanis pertinere ad essentiam baptismi. Profecto si Christus baptizari voluit, id fieri debuit aut per immersionem, aut per infusionem, aut per aspersionem; unum autem modum eligens alium non interdixit, aut invalidum declaravit, sed suo exemplo solam ablutionem nobis proponere intendit, non autem determinare, eandem per immersionem fieri oportere. Denique certum est, Christum non per trinam immersionem baptizatum fuisse, quia baptismum Ioannis suscepit, qui cum in explicita Trinitatis invocatione non daretur, unica mersione vel infusione absolvebatur.

Obi. 3.^a Trina immersio necessario adhiberi debet, ut significetur Trinitas personarum, ac illud triduum repraesentetur, quo Christus mortuus iacuit in sepulcro.

Resp. *S. Thomas* l. c. (3) objectionem hanc refellit dicens:

« Quod significatio Trinitatis fit in baptismo per verba formae, nec est de necessitate, quod significetur Trinitas per usum materiae, sed hoc fit ad maiorem expressionem. Similiter etiam mors Christi figuratur sufficienter in unica immersione. Triduum autem sepulturae non est de necessitate salutis nostrae, quia etiamsi una die fuisset sepultus vel mortuus, suffecisset ad perficiendam nostram redemptionem... et ideo patet, quod trina immersio nec ex parte Trinitatis, nec ex parte passionis Christi est de necessitate sacramenti. »

§ 369.

De forma baptismi.

Heterodoxi veteres plures multiplici modo evangelicam formam baptismi vitiarunt, *Marcosiani* seu *Gnostici* e schola *Marci*, *Montanistae*, *Eunomiani*, *Ariani*. Novatores quoque saeculi XVI, quamvis Ecclesiae formam non reiicerent, erroneas tamen sententias proposuerunt. *Lutherus* statuit, utendum quidem esse forma consueta, sed eam ad valorem baptismi necessariam non esse. Erroribus istis opponimus doctrinam Ecclesiae catholicae, quae semper credidit et docuit, validum non esse baptismum, nisi conferatur cum forma a Christo praescripta; haec autem tria exprimere debet, nempe *primo* actum ablutionis, *secundo* personam baptizandi, *tertio* unitatem naturae, et trinitatem personarum divinarum, quae singillatim enuntiari debent. Ideo valida semper habita est tum forma Latinorum

(1) Matth. 3, 15.

(2) Serm. 1, de Ep.

(3) 3 p. q. 66, a 8 ad 1.

Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti; tum forma Graecorum: *Baptizatur servus* (vel *serva*) *Christi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*. Hanc vero formam a Christo praescriptam de necessitate baptismi esse, ex *S. Scriptura*, ex *Ss. Patribus*, et ex *consensu Ecclesiae* probatur.

1. Ex *S. Scriptura* Christus certam verborum formam praescripsit dicens: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* (1): in quibus verbis exprimitur actus ablutionis per verbum *baptizantes*, persona baptizandorum per *eos*, unitas naturae divinae per *in nomine*, et trinitas personarum per *Patris et Filii et Spiritus Sancti*. Dubitari ergo non potest, hanc formam a Christo praescriptam esse illud verbum vitae, de quo loquitur Apostolus ad Ephes. dicens, Christum mundare et sanctificare homines *lavacro aquae in verbo vitae* (2). Nisi ergo hoc verbum vitae cum lavacro coniungatur, homines spiritualiter renasci nequeunt. Ideo Apostoli in baptismo, conferendo eandem formam adhibuerunt, quam ut a Christo praescriptam semper observavit et etiamnum observat Ecclesia. Id patet ex illis, quae Act. XIX, 4 et seq. leguntur. Paulus enim veniens Ephesum discipulos quosdam interrogavit: *Si Spiritum Sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus Sanctus est, audivimus. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis?* Obstupuit nempe Apostolus, quod

illi, quos ut christianos baptizatos esse putavit, nihil de Spiritu Sancto audierint; cui admirationi locus non fuisset, si tres personae divinae in baptismo explicite nominatae non fuissent. Cum autem iidem discipuli respondissent, se solum baptismum Ioannis recepisse, in quo explicita *SS. Trinitatis* invocatio non proferebatur, Paulus hoc baptismum pro Christianis insufficientem iudicavit, ideo *baptizati sunt in nomine Domini Iesu*, cum materia et forma a Christo praescripta.

2. *Ss. Patres* cum maximo consensu docent, baptismum eadem forma, quae nunc adhibetur, quovis tempore collatum fuisse, et praesertim explicitam trium personarum divinarum invocationem baptismum essentialem esse. *Tertullianus* (3) ait: « Lex tingendi imposita est, et forma praescripta: ite, inquit, docete nationes, tingentes eas in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. » *S. Cyprianus* (4): « Ubi post resurrectionem a Domino Apostoli ad gentes mittuntur, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizare gentiles iubentur. » *S. Basilii* (5): « Sicut enim credimus in Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, sic et baptizamur in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. » *S. Ambrosius* (6): « Nisi (catechumenus) baptizatus fuerit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, remissionem non potest accipere peccatorum. »

3. *Constans Ecclesiae orientalis et occidentalis consensus* de neces-

(1) Matth. 28, 19.

(2) Ephes. 5, 26.

(3) L. de bapt. c. 13.

(4) Ep. 79 ad Ian. n. 12. (5) L. de Sp. S. c. 12.

(6) L. de invster. c. 4, n. 20

sitate formae a Christo praescriptae ex variis monumentis eruitur. Et in primis ex libris ritualibus Latinorum, et euchologiis Graecorum a doct. Martene (1) collectis elucet, tum formam Latinorum, tum formam Graecorum antiquissimam esse, et utramque Ecclesiam tenaciter suae formae inhaesisse, ita ut baptismus irritus nullusque haberetur, si forma substantialiter immutata, et praecipue, si trium personarum invocatio explicita ommissa fuerat. Ideo Conc. *Nicaenum I* can. 19 Paulianos iussit rebaptizari, non vero Novatianos; cuius rei rationem assignat *Innocentius I* Ep. 22 ad Episc. Macedon., quia nimirum Novatiani baptismum evangelicis verbis conferebant, quibus non utebantur Paulianistae. *Arelatense I* can. 8 ait: *Placuit, ut si ad Ecclesiam aliquis de haeresi venerit, interrogante eum symbolum, et si perviderint, eum in Patre et Filio et Spiritu Sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponantur, ut accipiat Spiritum Sanctum. Quod si interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur.* — Conc. *Laodicenum* an. 320 ob vitiatam formam irritum declaravit baptismum Montanistarum can. 8. Ex eadem ratione reiectum est ut invalidum baptismum Eunomianorum a Conc. *CPiano I* can. 7.

Nota 1. Nonnulli scolastici putarunt, Apostolos ex speciali dispensatione divina baptismum contulisse *in nomine Christi*, quia nulli in S. Scriptura leguntur in nomine trium personarum bapti-

zasse. Ita senserunt *S. Thomas, S. Bonaventura* et alii. Sed plerique theologi recentiores huius sententiae se opposuerunt, quia dicta dispensatio gratis asseritur, et nullo modo probari potest. Verum quidem est, quod in S. Scriptura nullibi indicetur, Apostolos baptizasse in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, et quod Act. VIII, 12 dicatur: *In nomine Iesu Christi baptizabantur viri et mulieres*, quod saepius in iisdem Actibus reperitur (2). In his autem locis non forma baptismi designatur, sed solum innuitur, non *baptismum Ioannis*, sed baptismum a Christo institutum credentibus fuisse collatum. Et sane Apostolos quoque in nomine Trinitatis baptizasse, apparet ex eo, quod Paulus Ephesi (3) miratus sit, eos, quos iam baptismum Christi accepisse putaverat, nil audivisse de Spiritu Sancto. Eodem modo citata loca intelligunt Ss. Patres. *S. Cyprianus* (4) loquens de baptismo a Petro in nomine Iesu Christi collato ait: « Iesu Christi mentionem facit Petrus, non quasi Pater omitteretur, sed ut Patri Filius quoque adiungeretur; » et dein addit, validum non esse baptismum in solo nomine Christi collatum. *S. August.* cont. Maximin. (5) tanquam rem indubitam supponit, eos, qui in Scriptura dicuntur in nomine Christi baptizati, sub trium Personarum invocatione baptismum recepisse. Nam in verba Petri Act. II, 38 inquit: « Si non nominatis Patre et Spiritu Sancto in nomine Iesu Christi iussi sunt baptizari, tamen

(1) De antiq. Eccl. rit. l. 1, c. 1, art. 15.

(2) Cap. 2, 38; 10, 49; 19, 5.

(3) Act. 19, 1 etc.

(4) Ep. 75.

(5) L. 2, c. 17.

non intelliguntur baptizati nisi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. »

Nota 2. Praeter expressam trium divinarum Personarum invocationem etiam haec verba: *Ego te baptizo*, aut saltem: *Te baptizo*, aut alia aequivalentia sunt de essentia baptismi. Nam Christus (1) verbis illis: *Baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*, aequae astruit necessitatem invocandi SS. Trinitatem, ac exprimendi actionem baptizantis, ut constat ex Traditione et perpetua Ecclesiae praxi. *Alexander VIII* a. 1690 sequentem damnavit propositionem (n. 27): « Valuit aliquando baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*, omissis illis: *Ego te baptizo*; » ergo vera est huius contradictoria: Numquam valuit baptismus sub hac forma collatus.

§ 310.

De ministro baptismi.

Cum baptismi sacramentum ad salutem maxime necessarium sit, divina providentia, sicut pro materia elementum maxime commune elegit, ita etiam eius ministerium amplissime patere voluit. — Episcopos ordinarios esse baptismi ministros, ostendunt verba Christi: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes* etc. (2), quibus utrumque officium docendi et baptizandi Apostolis impositum est. Episcopi autem sunt successores Apostolorum: ergo etiam ad Episcopos primario officium sicut docendi ita et baptizandi pertinet. — Dubitari tamen non potest, etiam presbyteros

esse ordinarios baptismi ministros. Nam legitur: *Quamquam Iesus non baptizaret., sed discipuli eius* (3). Sicut autem Apostolis Episcopi, ita presbyteri discipulis succedunt: Ergo presbyteri quoque potestate accepta a Christo baptizare possunt. Ideo Ecclesia semper ordinarium ius baptizandi presbyteris adiudicavit. *Innocentius I* presbyteros ut ordinarios baptismi ministros declarat in Ep. 26 ad Decent. n. 6: « Presbyteri seu extra Episcopum, seu praesente Episcopo baptizant. » *Eugenius IV* in decr. pro Armenis dicit: « Minister huius (baptismi) sacramenti est Sacerdos, cui ex officio competit baptizare. » — Diaconi sunt ministri baptismi etiam publici et sollemnis, sed extraordinarii tantum, et ex delegatione, non vi proprii officii. Diaconos baptismum administrare posse, patet ex Act. VIII, ubi Philippus diaconus baptizasse dicitur; nam v. 12 de Samaritanis legitur: *Cum credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres*; et v. 38: *Descenderunt uterque in aquam Philippus et Eunuchus, et baptizavit eum*. Hinc semper in Ecclesia creditum est, Diaconos non ad munus mere profanum, sed etiam ad ministerium sacrum assumptos esse. *S. Ignatius M.* in Ep. ad Trallian. diaconos nuncupat « ministros mysteriorum Dei. » *Tertullianus* et *S. Hieronymus* non solum presbyteris, sed etiam diaconis facultatem tribuunt baptizandi. Ordinarium autem baptizandi potestatem non habent, sed ministri illius

(1) Matth. 28, 19.

(2) Matth. loc. cit.

(3) Io. 4, 2.

sunt extraordinarii, qui ex delegatione Episcopi vel presbyteri baptismum conferre possunt. — Iuxta doctrinam catholicam baptismus a quocumque homine cum debita materia, forma et intentione collatus semper validus, sed extracausam necessitatis illicitus est. Si autem necessitas cogat, si nempe pro infante aut adulto non baptizato urgeat mortis periculum, et nec presbyter nec diaconus adsit, tunc quilibet homo, sive mas, sive femina, imo et haereticus ac infidelis tum valide, tum licite baptismum administrare potest. Hoc quidem non ex S. Scriptura, sed ex *Ss. Patribus*, ex *Conciliis* et ex *ratione theologica* probatur.

1. Validum, et in casu necessitatis licitum esse baptismum a laicis collatum, *Ss. Patres* testantur. *Tertullianus* l. de bapt. cap. 47, cum Episcopis, et ex horum consensu etiam presbyteris et diaconis baptizandi facultatem adiudicasset, sic pergit: « Alioquin etiam laicis ius est; quod enim ex aequo accipitur, ex aequo dari potest... Proinde et baptismus aequae Dei census ab omnibus exerceri potest; sed quanto magis laicis disciplina verecundiae et modestiae incumbit?... Sufficiat scilicet, in necessitatibus utaris, sicuti aut loci, aut temporis, aut personae conditio compellit. Tunc enim constantia succurrentis excipitur, cum viget circumstantia periclitantis: quoniam reus erit perditioni hominis, si supersederit praestare quod libere potuit. » *S. Hieronymus* (1) inquit: « Si necessitas cogit, scimus, etiam licere

laicis baptizare: ut enim accipit quis, et dare potest; » ubi notandum est, S. Doctorem hanc sententiam proponere ut omnibus notam, et a nemine impugnata. *S. Augustinus* (2) dicit: « Nequaquam dubitarem, habere eos baptismum, qui ubicumque, et a quibuscumque illud verbis evangelicis consecratum sine sua simulatione, et cum aliqua fide suscepissent. » *Nicolaus I* in Resp. ad consulta Bulgarorum (3) ait: « A quodam Iudaeo, nescitis utrum christiano an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, et quid de his sit agendum, consulitis. Hi profecto, si in nomine SS. Trinitatis... baptizati sunt, constat eos non denuo esse baptizandos. » *Urbanus II* Ep. ad Vitalem haec habet: « Super quibus consuluit nos tua Dilectio, hoc videtur nobis ex sententia respondendum, ut et baptismus sit, si instante necessitate femina puerum in nomine Trinitatis baptizaverit. » *S. Gelasius* Ep. ad Episc. Lucan. c. 9 cum dixisset, diaconos solum in extremae necessitatis casu licite baptizare, addit: « Quod et laicis christianis facere plerumque conceditur. »

2. *Concilia* definierunt, baptismum validum esse tum a quocumque laico, tum ab haeretico vel infideli collatum. *Compendiense* an. 756 c. 9 ait: *Si quis baptizatus est a presbytero non baptizato, et Sancta Trinitas in ipso baptismo invocata fuerit, baptizatus est.* » *Lateran. IV*, cap. Firmiter inquit: *Sacramentum baptismi, quod ad invocationem individuae Trinitatis, Pa-*

(1) In Dial. ad Lucif. n. 2.

(2) L. 7 de bapt. c. 55. n. 102.

(3) C. 104.

tris et Filii et Spiritus Sancti consecratur in aqua, tam parvulis, quam adultis in forma Ecclesiae a quocumque rite collatum, proficit ad salutem. Clarius id exprimit *Eugenius IV* in decreto pro Armenis: *Minister huius sacramenti est sacerdos, cui competit ex officio baptizare. In casu autem necessitatis non solum sacerdos, vel diaconus, sed etiam laicus, vel mulier, imo etiam paganus et haereticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiae, et facere intendat, quod facit Ecclesia.* Definitiones Conciliorum, quibus validus declaratur baptismus ab haereticis collatus, iam adductae sunt § 536.

3. *Rationem theologicam* affert *S. Thomas* (1): « Ad misericordiam eius, qui vult omnes homines salvos fieri, pertinet, ut in his, quae sunt de necessitate salutis, homo de facili remedium inveniat. Inter omnia autem sacramenta maximae necessitatis est baptismus, qui est regeneratio hominis in vitam spirituales, quia pueris aliter omnino subveniri non potest, et adulti non possunt aliter, quam per baptismum plenam remissionem consequi et quantum ad culpam et quantum ad poenam. Et ideo ut homo circa remedium tam necessarium defectum pati non possit, institutum est, ut et materia baptismi sit communis, scilicet aqua, quae a quolibet de facili haberi potest, et minister baptismi etiam sit quicumque non ordinatus, ne propter defectum baptismi homo salutis suae dispendium patiatur. » — *Cl. Perrone* (2) scribit: « Veritas de

valore baptismi ab infideli collati est veluti corollarium alterius veritatis, de valore scilicet baptismi ab haeretico administrati, ex qua tamquam ex suo germine saeculorum decursu evoluta est. Ideo enim baptismus ab haereticis datum valet, quia sacramentum est Christi; minister autem non est, nisi instrumentum, quo Christus utitur, iuxta splendidissimum Augustini principium: Baptismus a quocumque ministretur, semper est Christi (3). Haec porro ratio aequè militat pro baptismo collato ab infideli, prout ab Ecclesia declaratum est. »

Nota. Quoniam Calvinistae traditionem reiiciunt, ideo cum Antesignano suo baptismum a laicis collatum reprobant, illud invalidum vel saltem illicitum iudicantes.

Obi. 1.^a Iis solis competit ius baptizandi, quibus a Christo ius datum est praedicandi, ut constat ex *Matth. XXVIII, 19*; sed solis Apostolis, eorumque legitimis successoribus ius praedicandi tribuit Christus; ergo et ius baptizandi. Hinc nusquam legimus in Scripturis, a laicis administratum esse baptismum.

Resp. Ultro concedimus, ordinarios baptismi ministros solos esse Episcopos et Sacerdotes, quibus etiam competit ius publice docendi. Ast sicut laici privatim, praecipue deficiente presbytero, docere possunt, prout id praestitere *Aquila* et *Priscilla* (4), ita possunt etiam privatim cogente necessitate baptizare. Nec obstat silentium Scripturae. In hac etiam nullibi ex-

(1) 3 p. q. 67, art. 3.

(2) De bapt. c. 3, n. 63.

(3) Rel. in decreto grat. p. 3 de consec. dist. 4.

(4) Act. 28, 26.

presse narratur, infanti collatum esse baptismum; et tamen hunc validum esse contra Anabaptistas defendunt Calviniani. Caeterum non desunt qui contendunt, Ananiam, a quo baptizatus est Paulus, fuisse simplicem fidelem, nec non fratres illos, a quibus iussu Petri tinctus est Cornelius cum domo sua, laicos fuisse.

Obi. 2.^a Invalidum, aut saltem illicitum censendum est baptisma a feminis administratum. Nam *Tertullianus* (1) ait: « Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre. »

Resp. Citata verba respiciunt baptismum solemne et publicum, quale nempe haeretici illius aevi feminis demandabant, perinde ac caetera munia sacerdotalia, quod profecto nefas est. Quamvis enim Ecclesia semper crediderit, in casu necessitatis quemlibet laicum, matrem et feminam baptizare posse; abhorruit tamen a sententia eorum, qui ordinarium ius baptizandi feminis adiudicarunt.

Obi. 3.^a Saltem iuxta doctrinam Patrum nullum erit baptisma ab infideli collatum. Patres enim re-fellebant rebaptizantes ex principio, quod haeretici dare potuerint baptismum, quem ipsi acceperant, nec per haeresim amiserant; censebant ergo, conferre illum non posse, qui eo careret. Ita *Tertullianus*, qui ideo evincit, laicos in necessitate tingere posse, quia (2): « Quod ex aequo accipitur, ex aequo dari potest. »

Resp. Citati Patres argum-tantur ex concessis in sententia

rebaptizantium, quorum scilicet istud erat palmare fundamentum: Nemo dat quod non habet; haeretici non habent baptismum; ergo hunc nec dare possunt. Patres igitur orthodoxi, gratis concessa propositione maiori, negant minorem, et apposite ad subiectam controversiam reponunt, quod sicut ii baptismum non amittunt qui ab Ecclesia, in qua baptizati sunt, recedunt, ita nec ius illum conferendi amittit, qui se ab unitate Ecclesiae separat, atque ita haeretici Episcopi et Sacerdotes valide baptizant. Male igitur ex hac eorum argumentatione infer-tur, censuisse illos, baptismum ab eo tantum posse conferri, qui baptizatus esset; de isto enim baptismo nulla tunc erat contro-versia, sed tantum de veritate baptismi ab haeticis collati. Praecipua autem ratio, propter quam ab ipsis, et praesertim a *S. Augustino* baptismus haeticorum validus declaratus fuit, haec erat, quia huius sacramenti minister in nomine et auctoritate Christi agit; ista autem ratio aequae militat pro valore baptismi ab infideli collati.

§ 371.

De baptismi effectibus.

Baptismus 1° remittit et tollit omne peccatum, tum originale, tum actuale ante commissum. 2° delet omnem poenam, etiam temporalem. 3° confert ex opere operato gratiam sanctificantem, et 4° characterem imprimi, vi cuius reddimur membra Ecclesiae, huius potestati et iurisdictioni subiicimur,

(1) L. de Virg. veland. c. 9.

(2) De bapt. c. 17

et acquirimus ius ad alia sacramenta et caetera bona communia Ecclesiae.

I. Baptismus tollit omnia peccata, tum originale, tum personalia.

§ 372.

In *S. Scriptura* V. T. magnificum extat vaticinium, quo mira baptismi efficacia praenuntiata fuit; nam Ezech. XXXVI, 25, dicitur: *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*: quae verba ad N. L. tempora aperte spectantia nonnisi de baptismo exponi possunt. — Petrus Act. II, 18, ait: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum*. Act. XXII, 16, Paulo dicitur: *Exurge et baptizare, et ablue peccata tua, invocato nomine Iesu*. Ergo homines baptizari iubentur, non solum, ut ab infidelibus distinguantur, sed etiam, et quidem praecipue, ut remissionem accipiant peccatorum. Hanc per baptismum obtineri, docet etiam Paulus, dum I Cor. VI, 11, post longam peccatorum enumerationem adiecit: *Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis*: quibus verbis Apostolus innuit, Corinthiorum peccata per baptismum ita extincta esse, sicut per lavacrum maculae corporis extinguuntur, et ipsos ex peccatoribus sanctos effectos esse. Idem Apostolus scribit: *Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*; et postea concludit: *Ita et vos existi-*

mate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro (1); ex quibus verbis colligit *S. Thomas* (2), « quod per baptismum homo moritur vetustati peccati, et incipit vivere novitati gratiae. Omne autem peccatum ad pristinam vetustatem pertinet, unde consequens est, quod omne peccatum per baptismum tollatur. » — *Ss. Patres* omnium peccatorum remissionem baptismum adscribunt. *S. Gregorius Nyss.* (3): « Baptisma peccatorum expiatio est, remissio delictorum, renovationis et regenerationis causa. » *S. Chrysost.* (4): « Nullum est certe peccatum, nulla impietas, quae huic dono (baptismo) non cedat; divina quippe est gratia. » *S. Augustinus* (5): « Baptisma abluit peccata omnia, prorsus omnia, factorum, dictorum, cogitatorum, sive originalia, sive addita, sive quae ignoranter, sive quae scienter admissa sunt. » — Conc. CPlanum I in symbolo ait: *Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum*. — *Carthaginense IV.*, cap. 4, Episcopum ante consecrationem confiteri iubet: *In baptismo omnia peccata, tam originale, quam quae voluntarie admissa sunt, dimitti*. — *Tridentinum* Sess. 5, in decret. de pecc. orig. can. 5, dicit: *Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quae in baptismo confertur reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit, non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi, aut non impu-*

(1) Rom. 6, 3.

(2) 3 p. q. 69, art. 1.

(3) Or. de bapt.

(4) Hom. 1 in Acta Apost. n. 6.

(5) L. 3 con. duas Epist. Pelag. c. 3, n. 5

II. Baptismus omnem poenam, etiam temporalem peccatorum delet.

§ 373.

In baptismo etiam ab adulto plurimis peccatis actualibus inquinato digne recepto non solum reatus culpae et poenae aeternae, sed etiam omnis reatus poenae temporalis tollitur. In *S. Scriptura* homines per baptismum *renasci, regenerari et renovari* dicuntur: *nisi quis renatus fuerit ex aqua, etc.* (1). Sicuti ergo infans recens natus ab omni culpae actualis, et poenae pro hac subeundae reatu liber est, ita etiam baptizatus ab omni peccato et poenae immunis redditur. Ideo Paulus dicit: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti* (2): in quae verba *S. Chrysostomus* (3) ita disserit: « At cur, inquires, si peccata nobis omnia lavacrum remittit, non lavacrum remissionis peccatorum, non lavacrum purificationis, sed *lavacrum regenerationis* vocatur? Quia non solum nobis peccata remittit, neque solum delicta purgat, sed ita id praestat, ac si denuo geniti essemus. » — *Praxis Ecclesiae* eandem doctrinam confirmat. Constat enim, Ecclesiam iis, qui post baptismum peccaverunt, etiam cum per sacramentum poenitentiae remissionem peccatorum acciperent, gravia satisfactionis opera praescripsisse. Canones poenitentiales id abunde demonstrant. Constans autem et universalis Ecclesiae praxis erat nullam poenitentiam satisfactoriam imponendi adultis ba-

ptizatis, quamvis ante baptismum gravibus criminibus irretiti fuissent: ex qua praxi patet Ecclesiae fides, quod per baptismum omnes etiam poenae peccatis debitae remissae fuerint. — In *Conciliis* eadem doctrina credenda proponitur. *Florentinum* in decreto pro Armenis haec de baptismo pronuntiat: *Huius sacramenti effectus est remissio omnis culpae originalis et actualis, omnis quoque poenae, quae pro ipsa culpa debetur: propterea baptizatis nulla pro peccatis praeteritis iniungenda est satisfactio, sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum coelorum, et Dei visionem perveniunt.* — *Tridentinum* Sess. 6, cap. 14, dicit, quod per sacramentum poenitentiae *poena non tota semper, ut in baptismo fit, dimittitur illis.*

III. Baptismus confert ex opere operato gratiam sanctificantem.

§ 374.

Saluberrimus baptismi effectus est infusio gratiae sanctificantis, seu divinae illius qualitatis in anima inhaerentis; qua divinae consortes naturae, filii Dei adoptivi, haeredes Dei et cohaeredes Christi efficimur. — *S. Scriptura* hac de re clarissime loquitur. Paulus testatur, Corinthios per baptismum non solum a peccatis purgatos, sed etiam sanctificatos, et ita perfecte iustificatos esse; ait enim ad illos: *Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis* (4). Ad Ephes. scribit: *Christus dilexit*

(1) Io. 3.

(2) Tit. 3, 5.

(3) Catech. 1 ad illum. n. 3.

(4) I Cor. 6. 11.

*Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata (1); per Ecclesiam vero intelligitur congregatio fidelium, qui per baptismum ab omni peccato mundantur et sanctificantur, ut sancti et immaculati existant. — Traditio verbo scripto suffragatur. S. Basilius (2) dicit: « Baptismus efficit homines per adoptionis gratiam filios Dei, et honorum Christi haeredes. » Gregorius Nyss. (3) ait: « Baptismus hominem purgat... et ad pristinam pulcritudinem, quam optimus artifex Deus in nobis effinxerat, reducit. » S. Chrysost. (4) inquit: « In baptismo divina potimur gratia, ac spiritus participes efficimur. » — Tridentinum Sess. 5, can. 5 ita de baptizatis loquitur: *Veterem hominem exuentes, et novum induentes, qui secundum Deum creatus est, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti, sunt haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi.**

IV. Baptismus characterem imprimit, aliosque effectus producit.

§ 375.

Baptismus characterem imprimere, atque ideo iterari non posse, iam § 359 probatum est. Sed cum isto effectu etiam alii coniunguntur. — Per baptismum homines Ecclesiam Christi ingrediuntur, et fiunt eius membra. Id patet ex

Act. II, 41: *Qui receperunt sermonem eius (Petri) baptizati sunt, et (hac ratione) appositae sunt (caetui fidelium, seu Ecclesiae) animae circiter tria millia.* Hinc baptismus passim a Ss. Patribus ianua Ecclesiae vocatur, et *Catech. rom.* ait: « Baptismus veluti ianua est, qua in christianae vitae societatem ingrediuntur (5). » — Qui per baptismum in Ecclesiam ingressi sunt, eius subditi constituuntur, atque ideo etiam eius leges observare tenentur. Certum est enim, Ecclesiae a Christo potestatem legislativam concessam fuisse (6). Leges vero non pro aliis, quam pro subditis ferri possunt: unde et Paulus scribit: *Quid mihi de iis, qui foris sunt, iudicare (7)?* quibus verbis ostendit, se iurisdictionem in illos exercere posse, qui intus i. e. in Ecclesia sunt. Dubitari ergo non potest, Apostolum illis qui per baptismum Ecclesiae uniti et subiecti sunt, acclamare: *Obedite praepositis vestris, et subiaceite eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi (8).* Constans quoque Ss. Patrum persuasio fuit, ad leges Ecclesiae observandas omnes teneri, qui per baptismum eius membra facti sunt. — Per baptismum homines idonei redduntur ad reliqua sacramenta suscipienda. Qui enim baptizatus non est nullum aliud sacramentum licite, et iuxta communem theologorum sententiam, ne valide quidem recipere potest, excepta Eucharistia, in qua qui-

(1) Ephes. 5, 25.

(2) Hom. de bapt. n. 3.

(3) Sermon. de bapt. Christi.

(4) Loc. cit. de compunct. n. 8.

(5) P. 2, c. 2, n. 4. (6) V. Th. gen. § 245.

(7) I Cor. 5, 12.

(8) Hebr. 13, 17.

dem corpus Christi a quocunque vere et realiter, ast sine fructu, et si scienter fiat, cum horrendo sacrilegio sumitur. — Per baptismum etiam Deo consecramur, et eius servitio mancipamur. Sicut enim milites regi, cuius notam seu tesseram gerunt, obtemperare et inservire tenentur, ita etiam baptizatus per indelebilis characteris obsignationem Deo in aeternum consecratus manet. Idcirco quilibet ante baptismum diabolo, eiusque pompis et operibus renuntiare debet, ut ereptus de potestate tenebrarum, et translatus in regnum filii dilectionis suae (1), soli Deo inserviat. — Denique ait *Catechismus rom.* (2): « Praeter caetera vero, quae ex baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quo reliqua omnia videntur referri, quod scilicet coeli aditum propter peccatum prius interclusum, unicuique nostrum patefacit. » Ideo Christus dicit: *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit* (3). Ideo etiam Patres et theologi cum *S. Gregorio Naz.* (4) baptismum « regni coelestis clavem » appellant, et *S. Chrysostomus* (5) saluberrimos baptismi effectus quasi in nucleo colligens ait, baptismo Christi conferri « peccatorum remissionem, supplicii veniam, iustitiam, sanctificationem, redemptionem, adoptionem, fraternitatem, haereditatis consortium et Spiritus Sancti copiosam largitionem. »

Nota. Novatores, duce Luthero, docuerunt, peccata per baptismum non tolli, sed tantum tegi et non

imputari, atque hanc iustificationem fidei esse adscribendam. Hinc doctrinae catholicae varia opponunt.

Obi. 1.^a Si, aiunt *Calviniani*, applicata per ministrum aqua sub praescripta verborum forma, effectus gratiae necessario sequitur, Deus in conferendis gratiis pendet a signis externis seu ab instrumento, quod absurdum est dicere.

Resp. Qui utitur instrumento, non ab hoc dependet, sed instrumentum dependet ab operante. Ast ideo tantum per aquam sanctificatio animae perficitur, quia Deus vult per aquam gratiam conferre; non ergo instrumentum determinat Deum ad gratiam conferendam, sed Deus determinat instrumentum ad gratiam producendam.

Obi. 2.^a Saltem, ait *Zwinglius*, si positis omnibus ad sacramentum requisitis, necessario sequitur hominis sanctificatio, Deus liber non est in conferenda gratia, et falsum est quod dicitur Io. III, 8: *Spiritus ubi vult spirat*; et I Cor. XII, 11: *Dividens singulis prout vult*.

Resp. Valida esset obiectio, si baptismus ab alio institutus esset, et Deus alieno imperio ad conferendam gratiam obligaretur. Ast Deus liberrimus fuit in baptismi institutione, liberrime igitur decrevit, ut cum baptismo saluberrimi effectus coniungerentur. Quare si positis omnibus ad sacramentum requisitis, necessario seu, ut rectius loquamur, certissime effectus gratiae producuntur, id fit, non

(1) Col. 1, 13.

(2) P. 2, c. 2, n. 38.

(3) Marc. 16, 16.

(4) Or. 40, n. 3.

(5) Hom. 11, n. 4.

quia Deus aliunde ad conferendam gratiam obligatur, sed quia liberimum immutabilis suae voluntatis decretum exequitur. Vere igitur *Spiritus*, ubi vult spirat, et dividit singulis prout vult, dum per baptismum gratiam confert, quod ipsemet liberrime et immutabiliter decrevit. Notandum porro est, Io. III, 8 Christum docere, spiritua-lem hominis regenerationem oculis carnalibus non videri, sicut ventus, qui spirat non videtur: verba autem Pauli, *dividit prout vult*, intelligenda esse non de instrumento regenerationis, sed de dono prophetiae, linguarum et eiusmodi.

Obi. 3.^a In adultis ante baptismum requiritur poenitentia, secundum illud: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum* (1); sed per poenitentiam remittuntur peccata actualia: nihil ergo remanet baptismo remittendum, nisi peccatum originale.

Resp. Ut peccator adultus iustificetur, praeter fidem et spem etiam amorem initialem, dolorem de peccatis commissis et propositum melioris vitae concipere debet; haec autem poenitentia requiritur ut necessaria *dispositio* ad iustificationem; causa autem instrumentalis est baptismus, per quem igitur remissio peccatorum obtinetur. Contingere quidem potest, ut homo gratia supernaturali praeventus charitatem et contritionem perfectam coniunctam cum voto baptismi concipiat; quo in casu baptismus peccata in homine non invenit, quae debeat. Ast ideo baptismati non potest denegari vis

remittendi peccata, sicut igni nequit negari virtus purgandi ex eo, quod hunc effectum non producit in auro scorias non habente.

Obi. 4.^a Deus non aufert a baptizatis poenalitates huius vitae, ut tristis experientia nos docet; ergo nec poenas aufert, quas homo ob peccata ante baptismum commissa in altera vita sustinere debet.

Resp. Poenalitates huius vitae etiam post baptismum remanent, non ut homines per eas pro peccatis ante baptismum commissis satisficiant, sed ut eas perferendo virtutes exerceant, et maiora merita sibi comparent. Nullatenus ergo ex illis inferri potest, Deum etiam poenas alterius vitae non auferre, quia in hac tantum vita est tempus merendi, in altera autem solum tempus est remunerationem accipiendi. Subtilius eandem objectionem solvit S. Thomas (2): « Baptismus habet virtutem auferendi poenalitates praesentis vitae, non tamen eas aufert in praesenti vita, sed eius virtute auferuntur a iustis in resurrectione, quando mortale hoc induet immortalitatem, ut dicitur I Cor. XV. » Et hoc conveniens est, ne homines ad baptismum accedant propter impassibilitatem praesentis vitae, non autem propter gloriam vitae aeternae: unde et Apostolus dicit: *Si in hac vita tantum sperantes sumus in Christo, miserabiles sumus omnibus hominibus* (3).

§ 376.

De necessitate baptismi.

Duplici ratione potest aliquid necessarium esse, vel necessitate

(1) Act. 2, 18.

(2) 3, q. 69, art. 3.

(3) I Cor 13, 19.

medii, ut scholastici loquuntur, vel necessitate *praecepti*. Necessarium est necessitate *medii*, si absque eo, etiam inculpabiliter omisso, finis obtineri nullatenus potest; necessitate autem *praecepti*, si ita quidpiam sit imperatum, ut etiam eo omisso, inculpabiliter tamen, finis possit obtineri. Sic e. g. ad obtinendam remissionem peccatorum necessarius est in adultis dolor de peccatis, quia sine isto nullo pacto remissio obtineri potest; confessio autem necessaria tantum est necessitate *praecepti*, quia, si peccator confiteri non potest, per contritionem et amorem Dei remissionem obtinere potest. Iam baptismus iuxta doctrinam catholicam pro omnibus, etiam pro infantibus, necessarius est necessitate *medii* ad salutem, pro adultis vero, iis saltem, quibus satis promulgatum est Evangelium necessarius est etiam necessitate *praecepti*. Ast iuxta eandem doctrinam catholicam, baptismus, quamvis pro omnibus necessarius sit necessitate *medii*, duobus tamen modis suppleri potest, nempe per contritionem seu charitatem perfectam cum voto baptisma suscipiendi, et per mortem toleratam pro Christo, seu martyrium. Hinc theologi triplicem baptismum distinguunt: *baptismum fluminis*, qui per aquam ex Christi institutione perficitur, ac primum N. L. sacramentum constituit; *baptismum flaminis*, quo nomine venit perfecta charitas, et verax cordis contritio, desiderium annexum habens baptismum aquae suscipiendi; et *baptismum sanguinis*, qui consi-

stet in morte aut lethali cruciatus pro fide Christi toleratus. Observandum autem est, theologos per hanc distinctionem nullatenus tria baptismata, seu tria sacramenta asserere, sed verum esse, quod Apostolus scribit: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma* (1). Nam solum baptismus fluminis rationem veri sacramenti habet; baptismus autem flaminis, qui in actibus internis consistit, et baptismus sanguinis, qui praescripta forma et convenienti ministro destituitur, sacramenta non sunt, sed media a divina misericordia suppeditata, sacramentum baptismi supplendi. Doctrina ergo catholica sic breviter enuntiari potest: Baptismus *fluminis* necessarius est necessitate *medii*, tum *praecepti* ad salutem; suppleri tamen potest tum per *baptismum flaminis*, tum per *baptismum sanguinis*: quae doctrina per partes probanda est.

I. Baptismus fluminis ad salutem necessarius est tum necessitate *medii*, tum necessitate *praecepti*.

§ 377.

1. *S. Scriptura* necessitatem baptismi clarissime commonstrat. Nam Christus dicit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei* (2); quae verba generalia sunt, sine ulla restrictione ad certum locum aut certum tempus, atque necessitatem *medii* clare exprimunt. Et quia Christus regenerationis ex aqua et Spiritu Sancto perficiendae necessitatem declaravit, ideo etiam Apostolis praecepit, ut omnes homines baptizent,

(1) Ephes. 4, 5.

(2) Io. 3, 5.

seu lavacro aquae in verbo vitae regenerent; in Matth. enim ait: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos* etc. (1). Frustra autem Apostolis praeceptum baptizandi imposuisset, nisi etiam hominibus praeceptum baptismum suscipiendi dedisset; hoc enim in illo continetur, et quidem ita, ut homines, nisi istud observent, salutem aeternam consequi non possint. In loco quippe Mar. parallelo Christus inquit: *Euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit* (2). Eiusdem igitur necessitatis est baptisma ad salutem, ac fides: sed fides, adversariis ipsis fatentibus, necessaria est omnibus, et quovis tempore; ergo et baptisma omnibus, et quovis tempore necessarium est ad salutem, nec temporaneum proinde est hoc praeceptum, neque solos afficit infideles, vel infidelium filios.

2. *Ss. Patres* necessitatem baptismi magno consensu praedicant. *Tertullianus* (3) illos « scelestissimos » vocat, « qui dicunt, baptismus non est necessarius, quibus fides satis est; » et horum obiectiones refellens ait: « Lex tingendi imposita est, et forma praescripta est. » *S. Cyrill. Hier.* (4) dicit: « Neque si quis etiam virtutum operibus instructus signaculum per aquam non recipiat, coelorum regnum ille ingressurus est. » *S. Ambrosius* (5): « Nemo ascendit in regnum coelorum, nisi per sacramentum baptismatis. » *S.*

Augustinus (6): « Noli credere, nec dicere, nec docere, infantes, antequam baptizentur, morte praeventos pervenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus. » — *Conc. Trid. Sess. 7, can. 5* de bapt. definit: *Si quis dixerit, baptismum liberum esse, hoc est non necessarium ad salutem, anath. sit.*

Obi. 4.^a Christus Marc. XVI, 16 dicit quidem: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit*; sed non dicit: *Qui non crediderit, et non baptizatus fuerit, condemnabitur*, ostendens, homines ob defectum fidei, non vero ob defectum baptismi condemnari. Porro post adducta verba v. 17 subdit: *Signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur: In nomine meo daemonia eiicient* etc.; iam vero haec signorum copia ad apostolicam tantum spectabat Ecclesiam, minime vero ad adultam; ergo et ad Ecclesiam tantum ex Iudaeis et Gentilibus constituendam totus pertinet ille baptismalis caeremoniae apparatus, non autem ad Ecclesiam iam constitutam, cui eo pacto, quo non sunt necessaria signa illa, ita neque necessarius est exterior baptismi ritus.

Resp. Quamvis Christus tantum dixerit: *Qui non crediderit, nec addiderit, qui non fuerit baptizatus condemnabitur*, nihil interest; fuisset enim supervacanea ista additio; infantes enim baptizantur in fide Ecclesiae, adulti vero non credentes vel baptismum non suscipiunt, vel si suscipiunt, ob internam in-

(1) Matth. 28, 19.

(2) Marc. 16, 15.

(3) L. de bapt. cap. 13.

(4) Cat. 3 de bapt. n. 4.

(5) L. 2 de Abrah. c. 71, n. 79.

(6) L. 3 de oriz. an. c. 9.

credulitatem non iustificantur; quapropter verum semper manet, salutem per fidem et baptismum obtineri. — Quod attinet verba Marc. XVI, 17, Christus non dicit, eos, qui baptizati fuerint, sed *eos, qui crediderint*, signa secutura esse. Si quid igitur evincerent obiecta verba, efficerent adversus Protestantium hypothesim, fidei praeceptum nec universale, neque perpetuum esse; quod tamen nec ipsi admittunt, nec Sociniani. Sicuti ergo fatentibus adversariis, fides quovis tempore necessaria est, ita et baptismus, quamvis eos, qui credunt, non semper signa sequantur; haec enim ideo tantum primis Ecclesiae temporibus necessaria fuerunt, ut motivum credibilitatis iis exhiberent, qui ex infidelitate ad fidem veniebant, nam: *Linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus* (1). Caeterum huiusmodi signa in Ecclesia non cessarunt, ut ex fastis Sanctorum patet: nemo vero somniavit, talia signa necessario cum baptismo coniungi, quae tunc tantum sequuntur, cum quis fide viva animatus est, et circumstantiae illa poscunt.

Obi. 2.^a Verba Christi Io. III, 5: *Nisi quis renatus fuerit* etc., non sunt intelligenda materialiter de aqua, sed de gratia Spiritus Sancti quae utique necessaria est ad salutem, quae tamen sine baptismo haberi potest per fidem iustificantem. Id probatur ex verbis Io. Baptistae de Christo dicentis: *Ipsae vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni* (2); ubi ignis nonnisi metaphorice accipi potest, unde et aquae baptismus metaphorice

est intelligendus. Ulterius Christus in eodem capite seipsum explicans ait v. 6: *Quod natum est ex spiritu, spiritus est*, et v. 8: *Sic est omnis, qui natus est ex spiritu*. Haec obicit Calvinus.

Resp. Obiectio Calvini nititur falso supposito, iam alibi confutato, quod per solam fidem iustificatio obtineatur. Christum baptismum in aqua praescripsisse, et illo tamquam instrumento uti ad gratiam conferendam iam probatum est. Verba Ioannis Bapt. (3) vel de vehementia charitatis Spiritus Sancti et de efficacia gratiae a Redemptore conferendae, quae igni comparatur, vel potius de missione Spiritus Sancti sub forma ignis intelligenda sunt; et si in hoc sensu sumantur, sicut ignis non mere metaphorice, sed ut signum sensibile, sub quo gratia Apostolis conferebatur, accipi debet, ita etiam aqua (4) non metaphorice, sed ut signum sensibile, seu ut instrumentum, per quod gratia hominibus confertur, intelligenda est. Nec obstant verba sequentia (v. 6 et 8); quae nihil aliud indicant, quam effectum baptismi, scilicet nativitatem spiritualem, quae tribuitur quidem aquae, tamquam instrumento, Spiritui autem Sancto, ut causae principali.

Obi. 3.^a Si baptismus necessarius est ad salutem, sequitur, infantes citra suam culpam sine baptismo morientes, salutem consequi non posse, adeoque in aeternum damnari: talis autem sententia sapientiae, bonitati et iustitiae Dei repugnat.

Resp. Infantes non sine culpa

a regno Dei excluduntur, seu damnantur, sed propter peccatum originale. Eorum ergo damnatio nullatenus iustitiae divinae repugnat. Considerandum porro est, Deum gratiam suam et gloriam nemini debere, quam idcirco absque iustitiae defectu conditioni baptismatis suscipiendi alligare potuit. Quidquid autem Deus vult et decernit, iam ideo sapientiae et bonitati divinae congruum est, quae legibus et motivis ita non subest, ut nunquam dicere liceat, sapientius et melius esse, ut Deus sic vel alio modo agat. Quod si aliqui infantes per baptismum salvantur, alii vero sine baptismo decedunt, nobis cum Apostolo exclamandum est: *O altitudo divitarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae eius!* (1). — Caeterum notandum est, etiam inter catholicos non omnes eandem de sorte infantium sine baptismo decedentium sententiam sequi. Augustiniani contendunt, eos non tantum pati poenam damni, i. e. perpetuam exclusionem e coelesti patria, sed etiam pleeti poena sensus, quamvis comparatè ad adultos mitissima, ut S. Augustinus loquitur (2): Mitior et magis trita est sententia Thomistarum affirmantium, exclusos quidem esse tales infantes a regno coelesti, at non affici poena sensus. Huic sententiae suffragantur S. Chrysostomus (3), S. Cyrillus Hier. (4), Gelasius P. (5), S. Bernardus (6), Lombardus (7). Alii ex privatione

regni coelestis moerorem parvulos concipere affirmant, alii negant, dicuntque eos esse sine gaudio et sine luctu in limbo, prout de iisdem loquitur S. Gregorius Naz. (8). Nonnulli cum Ambr. Catharino, Alb. Pighio, et Card. Sfondrati ulterius progressi, hisce parvulis extra regnum coelorum polliciti sunt naturalem quandam beatitudinem in loco quodam medio inter coelum et gehennam. Alii denique dicunt, infantes qui ab hominibus non baptizantur, ab Angelis baptizari, quos Deus non tam in commodum corporis, quam in bonum animae parvulis consociat: vel aliud medium nobis ex sapientissimis rationibus non patefactum constitutum esse, quo in infantibus baptismus suppleretur, prout in adultis suppletur per votum. (Recole dicta § 325).

II. Baptismus fluminis
supplet baptismum fluminis.

§ 378.

Per baptismum fluminis intelligitur perfecta charitas et cordis contritio, includens votum baptismi aquae recipiendi. Iste baptismus non quidem in parvulis, qui contritionis et voti, seu desiderii incapaces sunt, sed in adultis baptismum fluminis supplere valet. Requiritur vero perfecta contritio et charitas, qua Deus super omnia diligitur, ita ut rebus creatis omnibus anteponatur, et voluntas ad omnia mandata divina observanda parata sit; certum est enim, quod contritio imperfecta, seu attritio

(1) Rom. 11, 33.

(3) Rom. 3 in Ep. I Cor

(4) Cat. 3, c. 2.

(2) L. 5 c. Iul. c. 8.

(5) In Ep. 7 ad episc. per Picanum.

(6) Ep. 77.

(7) In 4, dist. 4.

(8) Or. 40, n. 23.

absque baptismo fluminis aut sanguinis ad consequendam salutem minime sufficiat. Requiritur porro votum baptismi suscipiendi in aqua, et quidem explicitum, serium, efficax in eo, qui baptismum aquae a Christo institutum et praeceptum esse cognoscit; nam si baptismum contemneret, aut suscipere nollet morte appropinquante, grave praeceptum divinum transgrediretur, et ideo charitate excideret: iuxta communioem vero et solidiorem sententiam in eo, qui legem baptismi invincibiliter ignorat, sufficit votum implicitum, quod includitur in charitate perfecta, seu in sincera voluntate omnia mandata divina observandi. Baptismus fluminis ita comparatus non quidem ex opere operato, et per modum sacramenti, sed ex opere operantis baptismum fluminis supplet, hominem iustificat, atque aeternae felicitatis participem reddit. Dogma istud ex *S. Scriptura* et *Ss. Patribus*, ex *Rom. Pontificum* et *Conciliorum decretis* probatur.

1. In *S. Scriptura* N. et V. T. perfectae contritioni et charitati iustificatio peccatoris adscribitur. *Ezech. XVIII*, 24 dicitur: *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis... vita vivet, et non morietur.* — Christus ipse ait: *Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum* (1); et: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (2); quibus verbis apertissime charitati et since-

rae mandata divina observandi voluntati gratia sanctificans promittitur. Paulus inquit: *Quae secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur* (3). Promissiones divinae confirmantur exemplis. *Magdalena*, cum corde contrito peccata sua defleret, iustificationem obtinuit, quam Christus ipse charitati adscripsit dicens: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (4). *Zachaeus* ob perfectam cordis conversionem a Christo audire meruit: *Hodie huic domui salus facta est, eo quod et ipse filius sit Abrahae* (5). *Latro* in cruce gratia divina praeventus per contritionem et charitatem perfectam ita iustificatus est, ut Christus eidem dixerit: *Hodie mecum eris in paradiso.* *Cornelius Centurio* qui erat *religiosus ac timens Deum* (6), iam ante baptismum per charitatem iustificatus fuit, quia Angelus ei dixit: *Orationes tuae et elemosynae tuae ascenderunt in memoriam in conspectu Dei* (7).

2. *Ss. Patres* multa quidem hac de re non disseruerunt, sed tamen aliquos pro citato dogmate citare licet. *S. Ambrosius* dogma catholicum clarissime tradit. Nam in *Orat. funebri* de obitu *Valentiniani II*, qui ante baptismum impii necatus est, n. 51 ita loquitur: « Audio vos dolere, quod non acceperit sacramenta baptismatis. Dicite mihi, quid aliud in nobis est, nisi voluntas, nisi petitio? Atqui etiam dudum hoc votum habuit, ut antequam in Italiam venisset, initiaretur, et

(1) Io. 14, 21.
(2) II Cor. 7, 10.

(3) Ib. v. 23.
(4) Luc. 7, 47.

(5) Luc. 19, 9.
(6) Act. 10, 2.

(7) Ib. v. 4.

proxime baptizari se a me velle significavit, et ideo prae caeteris causis me accersendum putavit. Non habet ergo gratiam, quam desideravit? non habet, quam poposcit? certe, quia poposcit, accepit... Quodsi martyres suo abluuntur sanguine, et hunc sua pietas abluit et voluntas. » S. Augustinus (1) inquit: « Invenio non tantum passionem pro nomine Christi id, quod ex baptismo de erat, posse supplere, sed etiam fidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismatis in angustiis temporum succurri non potest. » S. Bernardus Ep. ad Hug. Vict. (2) productis testimoniis S. Ambrosii et Augustini ait: « Ab his duabus columnis difficile avellor, cum his, inquam, aut errare, aut sapere fateor, credens et ipse, sola fide posse hominem salvari cum desiderio percipiendi sacramenti, si tamen pio implendi desiderio mors anticipans, seu alia quaecunque vis invincibilis obviaverit: (3). — Romani Pontifices eandem doctrinam suis decretis confirmarunt. Innocentius III (4) interrogatus, quid sentiendum esset de quodam Iudaeo, qui morti proximus se ipsum baptizaverat, respondit, quod cum inter baptizantem et baptizatum debeat esse discretio, Iudaeus hic denuo sit baptizandus ab alio: tum addit: « Quamvis, si talis continuo decessisset, ad coelestem patriam protinus evulset propter sacramenti fidem, etsi non propter fidei sacramentum. » S. Pius V, et Gregorius

XIII, damnarunt *Bani* propositiones, 31: « Charitas perfecta et sincera, quae est ex corde puro et conscientia bona et fide non ficta tam in catechumenis, quam in poenitentibus potest esse sine remissione peccatorum. » 32: « Charitas illa, quae est plenitudo legis non est semper coniuncta cum remissione peccatorum. » — Conc. Trid. Sess. 7, de iustif. cap. 4, decrevit: *post Evangelium promulgatum nunquam fieri translationem a statu veteris Adam ad statum gratiae sine lavacro regenerationis, aut eius voto.*

III. Baptismus sanguinis
supplet baptismum fluminis.

§ 379.

Per baptismum sanguinis intelligitur *martyrium*, quod est permissio mortis, aut lethalis cruciatus ob catholicam fidem, vel etiam ob alicuius christianae virtutis exercitium patienter tolerati, et in eius odium inflicti. — Ad martyrium parvulorum et adultorum a nativitate amentium nihil aliud requiritur, quam ut illis mors inferatur in odium fidei et religionis. In adultis vero requiritur acceptatio mortis ob fidei, aut alterius virtutis christianae defensionem seu exercitium illatae, ex motivo honesto et supernaturali, absque voluntate se defendendi. Ratio horum est, tum quia martyrium in adultis est actus fortitudinis, ideoque voluntarius esse debet, tum quia adultus gratiam sanctificantem, ac eius augmentum recipere nequit sine libero

(1) L. 4-de bapt. c. 22.

(2) Ep. 86, seu tract. de bapt. c. 2, n. 8.

(3) Cf. S. Thom. 3 p. q. 66, art. 11.

(4) L. 3 decretal. Tit. 42, c. 4.

aliquo consensu, et absque motivo supernaturali: et si acceptatio mortis non excluderet voluntatem se defendendi, martyr non perfecte conformaretur Christo, qui instar agni coram tondente se obmutuit; hinc milites in bello occisi religionis causa gesto non sunt veri martyres. Praeterea in adultis ad effectum baptismi obtinendum necessariae sunt omnes illae dispositiones, quae ad baptismum aquae requiruntur, nempe orthodoxa fides, *sine qua nulli unquam contigit iustificatio* (1); detestatio saltem virtualis peccatorum, propositum servandi omnia mandata Dei, adeoque implicitum etiam votum baptismi aquae, et charitas Dei saltem inchoata et initialis, seu contritio supernaturalis imperfecta. Patet id tum ex Apostolo: *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* (2); tum ex Tridentino docente, contritionem quovis tempore necessariam fuisse ad impetrandam veniam peccatorum. Per martyrium vero seu per baptismum sanguinis suppleri baptismum fluminis probatur ex *S. Scriptura et Traditione*.

1. *S. Scriptura* sicut baptismo, ita et martyrio salutem hominis aeternam adscribit. Christus ex Matt. inquit: *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est* (3). Nemo autem melius Christum confitetur, quam qui in fidei suae et amoris erga Christum contestationem diros cruciatus sustinet, sanguinem fundit, vitam tradit;

talem Christus ut suum discipulum et cohaerem aeternae gloriae coram Patre profitetur. Marc. VIII, 35, Christus addit: *Qui voluerit animam suam salvam facere perdet eam; qui autem perdiderit animam suam propter me et Evangelium, salvam faciet eam*: quibus verbis sententia generalis proferitur, a qua nullus excipitur, ne illi quidem, qui non sunt baptizati. Denique Christus martyrium tamquam perfectum charitatis actum agnoscit et declarat: *Maiores hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (4): qui ergo vitam pro Christo tradit, maximam erga Christum dilectionem habet. At perfecta charitas peccata delet, hominem sanctificat, et salutis aeternae participem reddit, ut probatum est.

2. *Traditio* petitur ex perpetua Ecclesiae praxi colendi eos, qui antequam baptizarentur martyrium pro Christo sustinuerunt, et ex testimoniis Ss. Patrum. Ecclesia nempe pro martyribus neque preces fundit, neque sacrificia offert, sed suas eis coronas et triumphos gratulatur, eorumque apud Deum opem et gratiam implorat: « Iniuriam enim facit martyri, qui orat pro martyre, » ait *S. Augustinus* (5). « Eandem fidem contestantur Ss. Patres. » *Tertullionus* (6): « Est quidem nobis etiam secundum lavacrum, unum et ipsum, sanguinis scilicet; hic est baptismus, qui lavacrum et non acceptum repraesentat, et perditum reddit. » *S. Cyprianus* (7) ad

(1) Trid. Sess. 6, cap. 7

(2) I Cor. 13, 3.

(3) Matth. 10, 32.

(4) Io. 15, 13.

(5) Serm. 17. de verbis Domini.

(6) 1^a de bapt. c. 16.

(7) Ep. 73, n. 15.

Iubaian.: « Numquid potest vis baptismi esse maior aut potior, quam passio, ut quis coram hominibus Christum confiteatur, et sanguine suo baptizetur? » *S. Cyrillus Hier.* (1): « Si quis baptismum non recipiat, salutem non habet praeter solos martyres, qui etiam sine aqua regno coelesti potiuntur. » *S. Chrysostomus* Hom. in *S. mart. Lucian.* n. 2, ita loquitur: « Non miremini, quod baptismum martyrium nuncuparim; nam et hic spiritus advolat cum multa ubertate, ac peccatorum abolitio et animae fit purgatio quaedam mirabilis ac stupenda; et sicut ii, qui baptizantur aquis, ita qui martyrium patiuntur, proprio sanguine abluuntur. » *S. Ambrosius* (2) inquit: « Martyres suo abluuntur sanguine. » *S. Augustinus* (3) scribit: « Nemo fit membrum Christi, nisi aut baptismo in Christo, aut morte pro Christo. »

Nota. Quaestio inter theologos movetur, an martyrium ex opere operato, vel ex opere operantis efficax dicendum sit. Quamvis autem theologi non consentiant, probabilior est sententia eorum, qui dicunt, martyrium ex opere operato salutare suos effectus producere. Nam iuxta omnes martyrium in infantibus agit ex opere operato; ergo eandem efficaciam habet etiam in adultis, dummodo isti obicem non ponant. Ss. Patres dicunt, martyrium excellentius esse baptismo aquae. Ita argumentatur *S. Thomas* (4): « Effusio sanguinis propter Christum vicem

gerit baptismatis. Unde sicut in pueris baptizatis per gratiam baptismalem meritum Christi operatur ad gloriam obtinendam, ita et in occisis propter Christum meritum martyrii Christi operatur ad palmam martyrii consequendam. »

§ 350.

De subiecto baptismi.

Certum est apud omnes tum catholicos, tum haereticos, omnem hominem ratione utentem esse baptismi subiectum iuxta Domini mandatum: *docete omnes gentes, baptizantes eos*. Certum pariter est, in adultis ad percipiendum cum fructu baptismum praevis requiri dispositiones, nempe fidem, dolorem de peccatis, inchoatum Dei amorem, etc. Tota ergo quaestio reducitur ad infantes, de quibus quaeritur, an baptizari possint et debeant, quamvis requisitae pro adultis dispositiones ipsis inesse nequeant. Infantes baptismi capaces esse iam negarunt *Waldenses, Henriciani, Colonienses*, seu *Apostolici, Petrobrusiani, Cathari*, nec non *Arnoldus de Brixia*. Inter Novatores saeculi decimi sexti in eundem errorem prolapsi sunt *Anabaptistae*, ideo sic dicti, quod baptizatos in infantia cum ad adultam pervenissent aetatem, iterum baptizabant, baptismum in infantia collatum prorsus nullum existimantes. Falso, ut ait *Cl. Möhler* (5), nonnulli turbulentiae huius sectae originem a Waldensibus repetunt; sed Anabaptistae ex lutherano systemate progeniti sunt. Etenim si iuxta Lutheranos

(1) Cat. 3, n. 70.

(2) Or. de obitu Valent. 2, n. 51.

(3) L. 1 de anim. et eius orig. c. 9.

(4) 2 2, q. 124, art. 1, ad 1.

(5) Symb. p. 2, c. 1, § 65.

sacramenta ex opere operato effectum non producant, sed non sunt nisi instrumenta, quibus apprehenditur fides seu fiducia, per quam homines iustificantur applicando sibi Christi iustitiam, evidens est, infantibus, qui utpote rationis usu destituti incapaces sunt huiusmodi apprehensionis, frustra administrari sacramentum baptismi, aut quodvis aliud sacramentum. — Ut igitur hac in re errores Novatorum refellantur, et doctrina catholica stabiliantur, probandum est: *Infantes valide et licite baptizari*. Dogma hoc probatur ex S. Scriptura, ex Ss. Patribus et Conciliis.

1. Ex S. Scriptura varia argumenta desumi possunt. Primum recte infertur ex praecepto baptismi: *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos*, etc. Hoc autem praecepto voluisse Christum, ut non tantum adulti, sed etiam infantes baptizarentur, colligi potest tum quia universale est et indefinitum, adeoque etiam ad infantes pertinens, qui inter omnes gentes inveniuntur; tum quia scopus Christi eo loci est, ut doceat modum colligendi et conservandi Ecclesiam in terris usque ad consummationem saeculi: cum vero Ecclesia non adultos tantum, sed et infantes complectatur, modus etiam ille ad utrosque spectat accomodate et apposite ad conditionem eorum, ita scilicet, ut adulti prius doceantur, quam baptizentur, infantes vero prius baptizentur, tum suo tempore doceantur. — Aliud argumentum petitur a necessitate baptismi pro

obtinendo regno coelorum, quam declarat Christus dicens: *Nisi quis renatus fuerit*, etc. (1). Generalis est Christi comminatio, quae ipsos etiam infantes involvit. Unde recte ita argumentamur: Qui sunt capaces regni coelorum, ii capaces sunt etiam baptismi, sine quo ad regnum coelorum pervenire non possunt: atqui infantes capaces esse regni coelorum, patet ex verbis Christi apud Matth.: *Sinile parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim regnum coelorum* (2): neque dubitari potest, Christum haec dixisse de parvulis valde teneris, et rationis usu carentibus; nam in loco parallelo Lucae (3) pueri graeco nomine vocantur *ἑρπῆς*, *ἑρπῆς* autem est infans adhuc in cunis et tenellus plerumque lactens (4): et ibidem Lucas ait, quod parentes suos ad Christum infantes *afferebant* (5); portari autem non solent nisi veri nominis infantes. Isti ergo iuxta Christi sententiam capaces sunt regni coelorum, et ideo etiam baptismi. Nec obstat, quod Christus verbo utatur, *venire*, quod non aliud significat, quam accedere, seu appropinquare; et sane Romam venit, etiam qui curru vectus, urbem intrat. Certum igitur est, etiam infantes ratione carentes valide et licite baptizari. — Tertium argumentum petitur ab effectu baptismi, qui positus est in remissione peccatorum, et interiori animae per gratiam regeneratione (6); porro dixit Petrus: *Baptizetur unusquisque estrum in nomine Iesu Christi in remissionem*

(1) Io. 3, 5.

(2) Matth. 19, 14.

(3) 18, v. 15.

(4) Luc. 1, 41 et 44. I Petr. 2, 2.

(5) Luc. 18, 75.

(6) § 372, et seq.

peccatorum... *Vobis enim est re-
missio et filiis vestris* (1). Eadem
ergo gratiae et remissionis peccato-
rum repromissio facta est filiis Iu-
daeorum, quae Iudaeis ipsis: aequae
ergo capaces sunt gratiae, et con-
sequenter medii, seu signi practici,
quod Christus instituit ad gratiam
illam communicandam.

2. *Ss. Patres* baptisma infan-
tium validum et licitum declara-
runt. *S. Irenaeus* (2) ait: « Omnes
venit (Dominus) per semetipsum
salvare; omnes, inquam, qui
per eum renascentur in Deum,
infantes et parvulos, et pueros, et
iuvenes et seniores. » *S. Diony-
sius* (3): « Divini nostri duces pro-
baverunt infantes recipi ad bap-
tisma. » Auctor constit. apost. (4):
« Baptizate vestros pueros, et edu-
cate eos in disciplina Dei: *Sinite*
enim ait Dominus, *parvulos venire*
ad me, et ne prohibueritis eos. »
Origenes Comm. in Ep. ad Rom. (5)
scribit: « Ecclesia ab Apostolis
traditionem suscepit, etiam par-
vulis baptismum dare. » *S. Basi-
lius* (6) Exhort. ad bapt. asserit:
« Baptismi tempus vita hominis
tota Tempus aliud/alii opportu-
num negotio, ad baptismi vero
salutem quodlibet tempus accom-
modatum est. » *S. Ambrosius* (7)
loquens de regeneratione, quae fit
per baptismum (8), inquit: « Nec
senex proselytus, nec infans ver-
naculus excipitur, quia omnis aet-
as peccato obnoxia, et ideo omnis
aetas sacramento idonea. » *S. Au-
gustinus* de Gen. ad lett. (9) addit:
« Consuetudo matris Ecclesiae in

baptizandis parvulis nequaquam
spernenda est, neque ullo modo
superflua deputanda, nec omnino
credenda, nisi apostolica esset
Traditio. »

3. *Concilia* idem dogma defi-
nierunt. *Milevitanum* an. 416 prae-
sente S. Augustino habitum, can.
2 inquit: *Placuit, ut quicumque*
parvulos recentes ab uteris matrum
baptizandos negat, aut dicit in re-
missionem quidem peccatorum eos
baptizari, sed nihil trahere ex Adam
originalis peccati, quod regeneratio-
nis lavacro expietur, anathema sit.
Viennense generale an. 1311 pro-
fitetur: *Credimus esse tam adultis*
quam parvulis communiter perfe-
ctum remedium ad salutem (bapti-
sma). *Tridentinum* Sess. 5, can.
4 definit: *Si quis parvulos recen-*
tes ab uteris matrum baptizandos
negat, etiamsi fuerint a baptizatis
parentibus orti, anathema sit. Et
Sess. 7, can. 13: *Si quis dixerit*
parvulos, eo quod actum credendi
non habent, suscepto baptismo inter
fideles computandos non esse, ac
propterea, cum ad annos discretio-
nis pervenerint, esse rebaptizandos,
aut praestare omitti eorum baptismam,
quam eos non actu proprio creden-
tes baptizari in sola fide Ecclesiae,
anathema sit.

Obi. 1.^a Christus dicit: *Euntes*
docete omnes gentes baptizantes eos,
etc. (10). Ergo iuxta praecceptum
Christi homines primo doceri, seu
instrui debent, et postea baptizari:
sed infantes non possunt instrui,
ergo nec baptizari. Ideo *S. Hiero-*
nymus in hunc loc. (11) scribit:

(1) Act. 2, 38, etc.
(2) L. 2 adv. Iuac. c. 22, n. 4.
(3) De E. cl. Hier. cap. ult.
(4) L. 6, c. 15.

(5) L. 3, n. 9.

(6) Rom. 13. (7) L. de Abrah. c. 11, n. 81.
(8) Io. 3, 5. (9) I. 10, c. 23, n. 39.
(10) Matth. 28, 19.
(11) Comm. in Matth. 23, 19.

« Non potest fieri, ut corpus baptismi sacramentum recipiat, nisi ante anima fidei receperit veritatem. »

Resp. In verbis Christi pro docete occurrit vox graeca μαθητεύσατε α' μαθητεύειν, quod non tam docere, quam discipulos facere significat. Christus ergo Apostolis praecipit, ut homines aggregent Ecclesiae, et modum ostendit, quo id efficere debeant, nempe per baptismum, per quem etiam infantes Ecclesiae aggregantur. Dein duo Christus in citatis verbis praecipit, docere nempe, et baptizare; non autem ita haec duo mandata coniungit, ut unum sine altero observari non possit; sed primum mandatum solum ad illos pertinet, qui doctrinae sunt capaces, nempe ad adultos; non autem ad infantes, qui rationis non sunt capaces: nihilominus in istis secundum observari potest, quia etiam infantes valide et licite baptizantur. Ita verba Christi tota semper intellexit Ecclesia. Neque huic traditioni S. Hieronymus adversatur. Loquitur enim ibi S. Doctor de adultis, quibus ultro fatemur, dari non debere baptismum, nisi antea fidei receperint veritatem. Aliud S. Hieronymum sensisse de parvulis patet ex eius epistola ad Laetam; in qua parentes graviter monet, ut curent suos infantes statim, ac sine mora baptizari.

Obi. 2.^a Infidelis licite non baptizatur: sed infantes sunt infideles, quia sunt omni fide destituti, tum actuali, quia rationis usum non habent, tum habituali, quia Christum non habent in cordibus

habitantem: ergo licite non baptizantur. Neque eos baptizare licet intuitu fidei futurae; nam, ut Bonifacius obiebat Augustino (1), sicut nemo scit an infans futurus sit castus, vel an fur sit futurus, ita etiam nemo cognoscit, an recte sit crediturus.

Resp. Infidelis positivus, qui veritati, quam cognoscere posset et deberet, temere resistit, licite et cum fructu non potest baptizari, quia efficaciae sacramenti obicem ponit. Infidelis autem negativus actu fidei destitutus, cuius est incapax, obicem nullum ponit, et ideo licite et cum fructu baptizari potest. Tales autem esse infantes manifestum est. Isti quidem non habent fidem actualem propriam, ut somniantur Lutherus et Calvinus, sed baptizantur in fide Ecclesiae, quae eis ipsa collatione baptismi communicatur: unde S. Augustinus (2): « In infantibus credere est baptizari. » Quare necesse non est, ut susceptores sciant utram infantes futuri sint casti, vel credituri nec ne; nam etiam de adultis, qui baptizantur, praevideri nequit, an post baptismum susceptum vitam christiano dignam acturi sint nec ne.

Nota 1. Magis expedire baptismum infantibus differre, usque dum ad discretionis annos pervenerint, docuit cum aliis Tertullianus; sed plures ob causas contrarium probatur. Congruit enim paedobaptismus 1.º quia de sacramento agitur iis ad salutem aeternam necessario; nam instante mortis periculo, si praetermitteretur baptismus, nulla alia ratione impediri posset eorum

(1) Epist. 98, n. 7.

(2) L. de pecc. mer. et remis. c. 28.

damnatio. Praestat autem spiritale hoc remedium, cuius tanta necessitas est, cito parvulis adhibere ne forte repentino morbo correpti decedant absque sacro regenerationis lavaero, ac perpetuo coelesti gloria priventur. Congruit 2° ut infantes mox nati confestim salutare huius sacramenti fructus percipiant: nimirum ut labe originali deleta, eruantur a daemonis captivitate, ut fiant Christi membra per gratiam sanctificantem; ut Ecclesiae militanti consocientur, atque sanctorum communionis participes evadant. 3° congruit in re tanti momenti provectiorem aetatem non expectare, ne parvuli, cum nondum abluti adoleverint, ob defectum gratiae sacramentalis magis in malum proclives inordinatis passionibus indulgeant, et pestiferos habitus contrahentes baptismum vel respuant, vel ad exitum differre malint; ut liberius in vitiorum coeno volutentur. Congruit 4° infantes baptizari, ut ipsi a teneris unguiculis ediscant, quid per sponsores Deo promiserint in hoc sacramento, ut vix rationis usum assecuti ad fidelem divinorum mandatorum custodiam incitentur, atque ut a pueritia enutriti in iis quae sunt christianae vitae, firmiter in eadem perseverent. — Hisce rationibus commota Ecclesia catholica consuetudinem infantes mox post partum baptizandi approbavit et adoptavit; eandem quoque consuetudinem in Ecclesia graeca sicut semper viguit, ita etiamnum vigere, ostendit *Renaudolius*.

Nota 2^a Infantes baptizati, cum ad annos discretionis pervenerint, tenentur promissiones per os sponsorum factas adimplere; atque mandata Dei et Ecclesiae observare, quin iterum interrogentur velint nec ne illas ratas habere, ut Erasmo ac novatoribus placuit. Nam Christus sicuti Apostolus praecepit ut omnes baptizent, eosque doceant omnia servare quae mandavit (1); ita etiam omnibus hominibus iniunxit ut baptismum recipiant, et omnia quae mandavit observent. Ideo Paulus scribit: *Quicumque baptizati estis, Christum induistis* (2). Praeterea qui baptizantur, cooptantur in Ecclesiam, seu in societatem a Christo institutam; iam vero, qui societatem ingreditur, hoc ipso iure naturali tenetur leges servare eiusdem societatis. Quod vel ipsius civilis societatis exemplum ostendit. In quavis enim societate quisvis nascatur, ex eo instanti obstrictus fit iure naturali ad peculiare illius societatis leges servandas; pari igitur ratione infantes baptizati, dum ad annos discretionis pervenerint, ad servanda Ecclesiae praecepta obligantur. Denique sana ratio dicat, quemlibet gravissime obligari, ut ad finem suum nempe moralitatem et felicitatem tendat, et conditiones adimpleat, sine quibus ab aeterna damnatione liberari, et vitam aeternam consequi nequit. Ast iuxta doctrinam revelationis pro quovis homine istae conditiones sunt baptismus et custodia mandatorum Dei et Ecclesiae; ergo, sicut quilibet ad baptismum, ita baptizatus qui-

(1) Matth. 28, 19

(2) Gal. 3, 27

vis, quamprimum ad annos discretionis pervenerit ad observanda praecepta Dei, et Ecclesiae obligatur. Merito igitur Conc. Trident. Sess. 7, de bapt. can. 7 statuit: *Si quis dixerit baptizatos per baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universae legis Christi, anath. sit.* Et can. 8: *Si quis dixerit baptizatos liberos esse, ab omnibus sanctae Ecclesiae praeceptis, quae vel scripta, vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anath. sit.*

§ 381.

Usus doctrinae de baptismo.

1. Considerantes baptismi vim et dignitatem, gratias Deo servidas pro institutione sacri huius lavacri agamus, quo a peccato haereditario mundamur, spiritualiter regeneramur, atque in filios et haeredes Dei adoptamur; eo magis, cum hanc gratiam nullo modo promeriti sumus; sed cum peccatores essemus, secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, et prae millibus, qui in massa perditionis relictii fuerunt, nos elegit, abluit, sanctificavit, iustificavit.

2. *Cui multum datum est, multum quaeretur ab eo* (1); verba sunt Christi, quae clare ostendunt eo perfectiorem ab homine sanctitatem requiri, quo maiores gratias percepit. Procul dubio ergo qui tantum beneficium accepimus, ad maximam sanctitatem obligamur. Idcirco Paulus baptizatis acclamat: *Consepulti sumus cum illo in mortem, ut quomodo Christus surrexit*

a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus... scientes, quod Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentiis eius: sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma iustitiae Deo (2).

3. Ut ad vitae sanctitatem impellamur, frequenter in memoriam revocare debemus, quid in baptismo sponderimus, quibus nuncium miserimus, cui militiae nomen dederimus, quibus praeceptis obedire polliciti simus. Cuique acclamat Psaltes: *Redde altissimo vota tua* (3). Nam si fidem homini datam fallere nefas est, quanto magis eam, quam Deo ipsi ante aras publica testificatione, hominibus atque angelis spectantibus, dederis? Sane infideli deterior est, qui christianae professioni, cui solemni sacramento caput devovit, vitae et morum testimonium negat.

4. Circa baptismum maxima profecto officia pastoribus animarum incumbunt. Ad hoc nempe maxime necessarium sacramentum conferendum promptissimi accurrere, omnemque diligentiam adhibere, ut debito modo materiam applicent, eamque cum forma

(1) Luc. 12. 48.

(2) Rom. 6, v. 4, 9, etc.

(3) Ps. 49, 14.

coniungant actuali, quae optima est, intentione. Praeterea ad ipsos spectat, populum edocere tum necessitatem baptismi, tum eius saluberrimos effectus, atque obligationes explicare ex gratiis in baptismo receptis, et ex promissionibus factis resultantes.

CAPUT II.

DE CONFIRMATIONE.

§ 382.

Confirmatio definiri solet sacramentum novae legis, quo baptizatis gratia sanctificans augetur, et additur robur Spiritus Sancti tum ad firmiter credendum, tum ad fidem ipsam strenue confitendam. Insignitur autem hoc secundum N. L. sacramentum nomine *Confirmationis* a primario suo effectu, qui est spiritualis roboratio ad fidem Christi strenue et intrepide profitendam. Ut doctrina catholica de Confirmatione plene intelligatur 1° *veritas huius sacramenti a Christo instituti* evincenda, 2° *de eiusdem materia et forma*, 3° *de eiusdem ministro*, 4° *de illius effectibus, necessitate, subiecto et caeremoniis* agendum est.

§ 383.

De veritate sacramenti confirmationis.

Protestantes omnium primi cohaerenter ad suum systema de iustificatione, cum sacramentis reliquis, praeter baptismum et eucharistiam, confirmationem etiam reiecerunt. Adversus ipsos igitur probandum est confirmationem esse verum N. L. sacramentum a Christo institutum. Probatur autem

(1) Act. 8, 14, etc.

hoc dogma ex *S. Scriptura et Traditione*.

1. Apostoli per signum externum iis, qui recta fide imbuti baptismum receperant, Spiritum Sanctum conferebant. In Actib. enim Apost. legitur: *Cum audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Ioannem: qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super eos, et accipiebant Spiritum Sanctum* (1). Ita etiam Paulus fideles, quos Ephesi invenerat, primum baptizavit, ac deinde eis manus imposuit, ut acciperent Spiritum Sanctum. Legitur enim ibid.: *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant* (2). In hoc ritu ab Apostolis suscepto omnia requisita ad sacramentum constituendum occurrunt. Adest signum sensibile, scilicet oratio et manus impositio. Adest etiam collatio gratiae, quia per orationem et manus impositionem fideles accipiebant Spiritum Sanctum. Per Spiritum Sanctum autem, si ab hominibus accipi dicitur, intelligitur gratia sanctificans, cuius productio et augmentum per quandam appropriationem Spiritui Sancto tribuitur. Dum ergo fideles, qui utpote baptizati gratia sanctificante iam ornati erant, Spiritum Sanctum acceperunt di-

(2) Act. Ap. 19, 15.

cuntur, id intelligendum est de augmento gratiae sanctificantis, seu de speciali gratia illa, quae perficiebantur, et in fide confirmabantur. Denique a Christo Domino institutum esse hunc ritum ex facto et exemplo Apostolorum constat; solus enim auctor et Dominus gratiae efficere potest, ut per signum externum gratia interna non solum significetur, sed et producat. Ne itaque dicatur, quod protestantes ipsi admittere nequeunt, Apostolos sibi potestatem arrogasse, quam a Christo non acceperant, adseverandum omnino est, ipsos ex institutione et praecepto Christi praefatum ritum suscepisse, quod ex ipsa solertia confirmatur, quae Petrum et Ioannem Samaritanam miserunt, ut baptizatis manus imponent. — Paulus ad Ephes. scribit: *In quo (Christo) et vos... credentes signati estis Spiritu promissionis Sancto, quae est pignus haereditatis nostrae* (1). Sicuti autem fideles post baptismum per manus impositionem Spiritum Sanctum accipere dicebantur, ita merito citata Pauli verba non tam de baptismo, quam potius de confirmatione intelliguntur. De eadem speciali Spiritus Sancti gratia idem Apostolus sat manifeste loquitur dum Hebr. VI, 4, etc. scribit: *Impossibile est enim eos, qui semel illuminati sunt* (idest baptizati) *gustaverunt etiam donum coeleste, et (per manuum impositionem) participes facti sunt Spiritus Sancti... et prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam: per quae verba, ut observat S.*

Chrysostomus, Apostolus non quidem negat, apostatas seu lapsos in gravia crimina, per poenitentiam Deo reconciliari posse, sed negat eos renovari, seu in illum felicissimum statum reduci posse, quem per baptismum et confirmationem consecuti fuerant. Vere autem de his duobus sacramentis sermonem esse patet ex eo, quia ibidem v. 2, Apostolus meminit *baptismatum doctrinae, impositionis quoque manum*: quae verba exponens ipse *Rosenmüller* fatetur, hic recenseri ab Apostolo impositionem manuum, quae sit symbolum donorum Spiritus Sancti, quae promissa et data sunt Christianis.

2. *Patres* rationem sacramenti in confirmatione sat luculenter profitentur. *S. Irenaeus* (2) inquit: « Quotiescunque imponebant Apostoli manus, accipiebant fideles Spiritum Sanctum, qui est esca vitae, » idest, qui vitam spiritualem alit et roborat: quae verba ad signorum patrationem restringi ne utquam possunt. *Tertullianus* (3) ait: « Dehinc manus imponitur per benedictionem advocans et invitans Spiritum Sanctum. » *S. Ciprianus* Epist. ad Iubaian. (4), cum dixisset Petrum et Joannem Samaritanis a Philippo baptizatis per manus impositionem Spiritum S. contulisse, subiungit: « Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, praepositis Ecclesiae afferantur, ut per nostram orationem, et manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur, et signaculo dominico consi-

(1) Cap. 1. 13, etc.

(2) L. 4 adv. haer. c. 38, n. 2.

(3) L. de bapt. c. 8.

(4) Ep. 73, n. 7.

gnentur.» *Cyrellus Hier.* (1) ita loquitur: « Quomodo Christus post baptismum, et Spiritus Sancti in se adventum egressus debellavit adversarium; ita et vos post sacrum baptismum, et mysticum unguentum induti totam Spiritus Sancti armaturam adversus appositam potestatem consistitis, eamque debellatis; » et addit: « Chrisma hoc sanctum est spirituale corporis amuletum, et animae salutare praesidium. » *S. Chrysost.* (2): « Philip-
pus unus ex septem diaconis erat, secundus a Stephano. Ideo et baptizans Spiritum Sanctum non dabat, neque enim facultatem habebat, hoc enim donum solum Apostolorum erat. — Nam virtutem quidem acceperat faciendi signa, non autem dandi Spiritum Sanctum. Igitur hoc erat in Apostolis singulare: unde et praecipuos (Coryphaeos i. e. Episcopos) et non alios videmus hoc facere. » *S. Ambrosius* (3): « Sicut in Christo morimur, ut renascamur, ita etiam spiritu signamur, ut splendorem atque imaginem eius et gratiam tenere possimus, quod est utique spirituale signaculum. Nam etsi specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, ut Spiritus Sanctus exprimat in nobis imaginis coelestis effigiem. » *S. Hieronimus* in *Dial. adv. Lucif.* n. 8, sic huius sectae quendam loquentem inducit: « An nescis etiam Ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis postea manus imponantur, et ita invocetur Spiritus Sanctus? Exigis ubi scriptum sit? In Actibus Apostol. Etiam si

S. Scripturae auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar praecepti obtineret. » *S. Augustinus* (4) ait: « Neque aliquis discipulorum eius dedit Spiritum Sanctum. Orabant quippe, ut veniret in eos, quibus manus imponebant; non ipsi eum dabant. Quem morem in suis praepositis etiam nunc servat Ecclesia. »

3. *Concilia* veritatem sacramenti confirmationis clarissime commonstrant, *Eliberitanum* an. 305 postquam declaraverat, posse laicum in necessitate baptizare, can. 38 addit: *Si supervixerit, ad Episcopum eum perducatur, ut per manus impositionem perfici possit.* Et can. 77: *Siquis diaconus regens plebem, sine Episcopo vel presbytero aliquos baptizavit, Episcopus eos per benedictionem perficere debet.* *Nicaenum I*, can. 8 decrevit: *Novatianos ad Ecclesiam redeuntes recipiendos esse per manus impositionem, nempe confirmatoriam et sacramentalem, ut scribit Theodoretus* (5), quia Novatiani neglebant sacramentum confirmationis tamquam minus necessarium. *Laodicensem* an. 372 can. 48 ait: *Oportet eos qui illuminantur post baptismum inungi super coelesti chrismate, et regni Christi participes inveniri.* In *Conc. Lugdunensi II* graeci, antequam ad communionem Ecclesiae admitterentur, publice professi sunt: *Tenet etiam et docet S. Romana Ecclesia, septem esse ecclesiastica sacramenta, unum scilicet baptismum.* — Aliud est

(3) L. 1 de Sp. S. c. 6.

(4) L. 15 de Trin. c. 23, n. 46.

(5) L. 3, haer. fal. c. 3.

(1) Cat. 21, n. 4 et n. 7.

(2) Rom. 18 in Act. Ap. n. 3.

sacramentum confirmationis, quod per manuum impositionem conferunt Episcopi, chrismantes renatos. Tridentinum Sess. 7, can. 1 definit: Si quis dixerit, confirmationem baptizatorum, otiosam caeremoniam esse, et non potius verum et proprium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesin quandam, qua adolescentiae proximi fidei suae rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

Nota. Praecipuae, quas Protestantes opponunt difficultates, sunt sequentes.

Obi. 1^a Spiritus Sanctus qui per manuum impositionem ab Apostolis dabatur, non erat interior gratia sanctificans, sed tantum exterior collatio donorum, scilicet linguarum, prophetiae, miraculorum etc., quae a theologis vocantur *gratiae gratis datae*. Id ita luculenter exponit S. Petrus: *Hoc est, quod dictum est per prophetam Joël.: Effundam de spiritu meo super omnem carnem et prophetabunt filii vestri etc.* (1): proficitur ergo, tempus illud advenisse, quo sicut Apostoli in die pentecostes, ita et alii fideles per impositionem manuum dona Spiritus Sancti extraordinaria accepturi sint. Hic idem effectus clare explicatur Act. XIX, 5 his verbis: *Cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos, et loquebantur linguis et prophetabant.* Manuum igitur impositio ordinata fuit ad gratias gratis datas conferendas, non autem ut per illam gratia sanctificans conferatur: quapropter manuum impositio ab Apostolis usurpata sacramentum proprie dictum non fuit.

(1) Act. 2, 16, etc.

Resp. In impositione manuum, quam Apostoli usurparunt, seu in confirmatione, duo sunt effectus distinguendi, unus principalis, ordinarius et permanens, scilicet gratia illa specialis, qua fideles ad profitendam fidem roborantur; alter accidentalis, extraordinarius et temporarius, qui in collatione gratiarum gratis datarum consistebat. Secundarius hic effectus conveniens erat pro statu et conditione nascentis Ecclesiae, quae per miracula dilatanda erat; idcirco aevo apostolico fidelibus per manuum impositionem etiam gratiae gratis datae conferebantur. Quamvis autem iste effectus secundarius successu temporis cessaverit, utpote non necessarius; nullatenus tamen cessavit confirmatio ipsa, seu primarius eius effectus, quia fideles semper gratia interiori ad fidem profitendam roborante indigent. Errant igitur qui dicunt impositionem manuum tantum ad gratias gratis datas conferendas ordinatam fuisse. Nam non negant, qui haec opponunt, ab Apostolis per manuum impositionem Samaritanis data fuisse eadem dona, quae die Pentecostes Apostoli consecuti sunt. At certum est, Apostolos praeter illa dona etiam accepisse gratiam interiori sanctificantem ad robur internum, secundum Christi promissionem: *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, et eritis mihi testes in Ierusalem etc.* (2). Quam in rem de Apostolis, qui antea timidi ac fragiles fuerant, Spiritu Sancto praeditis legitur: *Ibant gaudentes a conspectu con-*

(2) Act. 1, 8.

cilii, quoniam digni habili sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati.

(1) Sicuti ergo Apostoli in die pentecostes, ita etiam fideles per impositionem manuum praeter gratias gratis datas gratiam interiorum in fide roborantem acceperunt. — Accedit, super omnes baptizatos advocatum fuisse Spiritum S. per manuum impositionem, neque tamen omnes donis extraordinariis praeditos fuisse, Apostolo dicente: *Numquid omnes prophetae. . . numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? etc.* (2). Non possunt ergo per *Spiritum Sanctum*, quem omnes fideles acceperant, intelligi gratiae gratis datae, quae non omnibus communes erant.

Obi. 2^a Si divinitus institutum, ac aevo apostolico ministratum fuisset sacramentum confirmationis, etiam antiquissimi Ecclesiae Patres istud commemorassent. Contra vero altum de confirmatione silentium servarunt *Clemens Rom.*, *Ignatius M.*, *Polycarpus*, *Athenagoras*, *Tatianus* et ipse *Iustinus*, qui tamen (Apol. 1, n. 61) profitetur, se omnia Caesaribus exponere, quae in baptismo fieri solebant, « ne maligne quidquam, et dissimulanter agere videretur. » Ergo aevo apostolico ignota fuit confirmatio.

Resp. Silentium veterum scriptorum non est nisi argumentum negativum, quod in quaestionibus facti nullius est ponderis; cum ad sunt argumenta positiva, quae quidem veritatem evincunt. *Clem. Rom.*, *Athenagoras*, *Tatianus* etiam de baptismo siluerunt, anne ideo

veritas huius sacramenti in dubium est vocanda? Ratio etiam silentii assignari potest, quia nempe a scopo et instituto eorum alienum erat de confirmatione quidquam commemorare. Nam *Clementis*, *Polycarpi* et *Ignatii* paucae admodum supersunt epistolae, ad solandos fideles, eorundemque concordiam fovendam exaratae. Apologetae in eo toti erant, ut gentilium calumnias adversus religionem nostram propulsarent potius, quam ut singula fidei mysteria Christianis exponerent. Illae autem calumniae impetebant potissimum ritus baptismi et eucharistiae. Etiam *Iustinus M.* noluit omnia prorsus religionis christianae mysteria Caesaribus manifestare, sed ea, quae ad depellendas calumnias necessaria erant. Denique iniuria temporum multa veterum Patrum scripta perierunt, et ignoratur, num in ipsis de confirmatione ageretur: unde neque certum est, eos nullatenus de hoc sacramento scripsisse.

Obi. 3^a Si confirmatio admittitur tamquam perfectio et complementum baptismi, primo huic sacramento magna iniuria inferitur; sequitur enim baptismum sufficientem non esse ad conferendum Spiritum Sanctum, seu gratiam sanctificantem, et ad perfectum Christianum constituendum. Perperam etiam asseritur, confirmationem requiri, ut robur ad profitendam fidem obtineatur; nam media, quibus Deus nos in fide reborat, sunt baptismus, in quo latentibus catholicis virtutes et dona Spiritus Sancti infunduntur; verbum Dei, quod, *Virtus Dei est*

(1) Act. 5, 4^a.

(2) I Cor. 7, 29 etc.

in salutem omni credenti (1); et praecipue eucharistia, iuxta illud: *Qui manducat me, et ipse vivet propter me* (2). Sacramentum ergo confirmationis prorsus inutile est.

Resp. Sacramenta cuncta N. L. tribuunt quidem Spiritus Sancti virtutes ac dona, sed variis modis pro diversa ratione gratiarum, quae cuique sacramento conveniunt. Quare iuxta doctrinam catholicam virtutes et dona spiritualia, quae per baptismum animae infunduntur, primam gratiam iustificantem operantur, qua a peccato originali penitus mundatur, interius regeneratur et renovatur, supernaturalium virtutum habitibus exornatur. Dei filius per adoptionem efficitur, haeresque coelorum. In confirmatione vero virtutes et dona secundam gratiam conferunt perficientem, atque in fide roborantem hominem post baptismum. Nullatenus ergo Catholici baptismo iniuriam inferunt. — Falso etiam adseritur, sacramentum confirmationis supervacaneum et inutile esse. Quamvis enim negari haud possit, per baptismum, per verbum Dei, et per eucharistiam nos roborari in fide, inde tamen concludi nequit, per manuum impositionem et chrismationem non conferri peculiarem gratiam ad nos in fide firmandos. Christus enim Apostolis iam credentibus, iam baptizatis, iam evangelicum verbum edoctis, iamque eucharistia refectis promisit (3), et contulit Spiritum Sanctum (4); ergo praeter allata, media speciale adsignavit, quò conferretur gratia roborans:

cumque aliud ex Ss. Litteris ostendi non possit, quam confirmatio, recte eadem dicitur conferre specialem gratiam, qualem scilicet Apostoli die Pentecostes acceperunt.

§ 384.

De materia et forma confirmationis.

Extra omnem controversiam est, in confirmatione adesse signum sensibile, per quod gratia invisibilis producitur. Hoc enim sacramentum confertur per impositionem manus iunctam orationi, et per unctionem cum chrismate, quae sub quadam verborum formula perficitur. Imo in administratione sacramenti confirmationis occurrit duplex impositio manus, et quidem prima; quando Episcopus levata manu super universa confirmandorum capita pro omnibus dicit orationem: *Omnipotens etc.*: secunda est actio ipsa, qua Episcopus chrismate confirmandum inungit, manum fronti ungendo imponens et praescriptam verborum formam pronuntians. Cum autem omnes istae actiones sensibus subiciantur, nemo Catholicorum dubitat, in confirmatione vere adesse signum illud sensibile, quod ad sacramentum constituendum necessario requiritur. Ast quia in administratione huius sacramenti plures res subiectae sensibus occurrunt, theologi inquirunt, in quam praecise actione externa essentialis confirmationis materia sita sit. — Pariter forma huius sacramenti sunt verba, quae Episcopus in applicatione

(1) Rom. 1, 16.

(2) Io. 6, 58.

(3) Act. 1, 8.

(4) Act. 2, 1.

materiae pronuntiat. Episcopus autem tum ab initio manus super omnes confirmandos imponens orationem recitat: *Omnipotens sempiternus Deus etc.*; tum chrismatis unctionem perficiens, haec verba profert: *Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*. Dubitari ergo non potest, formam in hoc sacramento nullatenus deesse. Si autem quaeritur, quaenam forma sit essentialis, non consentiunt theologi, sed sicut circa materiam ita et circa formam in varias sententias abeunt.

1. *Prima sententia* eorum est, qui cum *Petro Aureolo* solam manuum impositionem veram perfectamque esse confirmationis materiam censent; sacram autem chrismatis unctionem pertinere quidem ad substantiam sacramenti, non tamen esse de eius essentia; sicut manus, inquit *Aureolus*, pertinet ad substantiam hominis, non tamen est de essentia eius, cum homo esse possit sine manu. In hac sententia materiam remotam constituunt manus Episcopi, et harum impositio est materia proxima. Hanc sententiam defendunt *Isaacus Habert*, *Sirmondus*, *Nic. L'Herminier* aliique. Praecipua huius sententiae fundamenta sunt auctoritas scripturarum, quae solam manuum impositionem memorant (1); silentium veterum ritualium et pontificalium circa chrismatis unctionem, et ea Patrum et Conciliorum testimonia, in quibus mentio fit solius manus impositionis. Huius sententiae patroni pro forma essentiali huius sacra-

menti statuunt orationem, quam Episcopus extendendo manus fundit dicens: *Omnipotens etc.* Illa verba ad chrismationem dici solita: *Signo te etc.* volunt esse formam ad integritatem solum sacramenti spectantem. Probant sententiam suam ex Scriptura et Patribus. Nam Act. VIII. legitur, quod Apostoli manus imponendo, *oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum S.* Ergo Apostoli usi sunt forma orationis deprecatoria, qualis hodie est illa: *Omnipotens*, non autem indicativa: *Signo te etc.* Formam vero deprecativam semper in Ecclesiam usitatam fuisse, testantur Patres; sic e. g. *Cyprianus*. (2) ait: « Ut per per nostram orationem et manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur. » Ideo forma deprecatoria, seu oratio in antiquissimis graecorum et latinorum ritualibus praescribitur. De verbis autem in chrismatione usitatis in monumentis Ecclesiae ante saeculum septimum mentio non occurrit.

2. *Secunda sententia* est eorum, qui essentialem confirmationis materiam in sola chrismatis unctione collocandam esse censent, ut *Gregorius de Valentia*, *Bellarminus*, *Maldonatus*, *Estius* et alii. Hanc sententiam probant ex scriptura, quae II Cor. I, 21 dicit: *Qui confirmat nos - et qui unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris;* quae verba de confirmatione, quae unctione perficitur, exponit *S. Ambrosius* (3): et I lo. II, 20 haec habet: *Vos unctionem habetis a Sancto;* quod *S. Augustinus* (4)

(1) Act. 8.

(2) Ep. 73.

(3) L. de init. c. 7.

(4) Tr. 3 in I. Ep. 10.

interpretatur de confirmatione. Et v. 27: *Vos unctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis*: quod iterum S. Augustinus (1) et S. Cyrillus Hier. (2) intelligunt de confirmatione; quamvis enim verba citata de effectibus spiritualibus exponi possint, recte tamen dicitur, vocabula ab externo ritu, qui illos significat, mutuata esse. Citant quoque Patrum testimonia, in quibus effectus confirmationis soli unctioni adscribuntur. Urgent praeterea euchologia Graecorum, in quibus sola chrismatis unctio praescribitur, nulla facta mentione manuum impositionis, quod idem etiam observatur in nonnullis antiquissimis Latinorum ritualibus. Denique nituntur auctoritate Eugenii IV, qui in decreto pro Armenis ait: « Confirmationis materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiae, et balsamo quod odorem significat bonae famae, per Episcopum benedicto. » Juxta hanc sententiam confirmationis materia remota est chrisma, proxima vero est unctio chrismate perficienda. — Formam vero huius sententiae assertores statuunt verba in chrismatis unctione ab Episcopo prolata. In Ecclesia latina adhibentur verba supra adducta. In Ecclesia graeca: *Signaculum domini Spiritus Sancti* (subaudito, tibi do, vel tibi datur): quorum verborum sensus iuxta orthodoxam confessionem Ecclesiae Orientalis (3) est: *In unctione sacri unguenti obsignaris, confirmarisque in Spiritus Sancti donis, quae in confirmationem christianae*

fidei tuae accipis: ex qua declaratione patet, formam Graecorum a forma Latinorum quoad substantiam non differre. Praeterea verba haec sola, saltem quoad substantiam et sensum, reperiuntur in omnibus, qui supersunt, sacramenti confirmationis Ordinibus. E contrario non eadem habetur constantia quoad illam orationem: *Omnipotens*, etc. quam recitat Episcopus, dum manus super omnes confirmandos protendit; in nonnullis enim ordinibus postponitur unctioni, in aliis penitus omittitur. His invictum robur additur ex Graecorum et Orientalium euchologiis, in quibus prima illa manuum impositio cum oratione non ita praescribitur, ut in ritualibus Latinorum, sed frequenter silentio praeteritur, ut ostendit Renaudotius. — Quod autem Patres praesertim latini, verba, quae unctionem comitantur, non referant, inde explicatur, quia ipsis supra modum curae erat, ne sacramentorum formas propalarent. Caeterum formam apud Graecos usitatum iam commemorat Conc. Cyprianum I can. 7: *Recipimus obsignandos, sive ungendos primum sancto chrismate et frontem et oculos... et eos signantes dicimus: Signaculum domini Spiritus Sancti*, etc. Tandem Eugenius IV diserte in decret. pro Arm. declarat: *Forma autem* (confirmationis) est: *Signo te signo crucis*, etc.: nec obstat, verba ista non esse orationem; nam, advertit Bellarminus (4), « formas sacramentorum esse preces mysticas, licet interdum proferantur per verbum in-

(1) L. c. Tract. 3, in 1o.

(2) Cat. 3.

(3) P. 1, q. 104.

(4) De confirm. l. 2, c. 10, n. 3.

dicantis; nam semper a Deo expectatur, et petitur principalis operatio in sacramentis. »

3. *Tertia sententia* est eorum, qui existimant, perinde esse, sive impositio manuum sola, sive sola chrismatis unctio adhibeatur, et alterutram seorsim sumptam plenam et adaequatam confirmationis materiam esse, velut visum est *Ruaro Tappero* et *Io. Morino*, vel potius huius editori, qui in nota ad cap. VIII, Diss. de confirm. dicit, et manus impositionem et chrismationem materiam essentialem esse sacramenti confirmationis, sed nunc utramque simul, nunc alterutram tantum applicatam fuisse pro diversa locorum, temporum, Ecclesiarum consuetudine. Pari modo ipsis valida est utraque forma: *Omnipotens* etc., si per solam manuum impositionem; *signo te*, si per unctionem confirmatio perficitur. Quae obstant huic sententiae n. praec. vidimus.

4. *Quarta sententia* est eorum, qui manuum impositionem, simulque chrismatis unctionem materiam constituunt, et utramque ita necessariam iudicant, ut confirmatio nulla sit, si vel haec, vel illa praetermissa fuerit. Hanc sententiam defendunt *Card. Orsi*, *Gotti*, *Nat. Alexander*, *Tournely*, *Berti*, *Billuart* et plurimi alii. Haec sententia sibi argumenta omnia vindicat, quibus patroni primae et secundae sententiae insistent; e contra vero omnes difficultates, quibus unaquaeque trium priorum sententiarum urgetur, facile declinat, nec oppugnari potest nisi argumentis negativis, quibus positiva opponuntur. Ast etiam inter

illos, qui quartam sententiam sequuntur, dissensio datur. Nonnulli enim, ut *Tournely*, *Dom. Schram*, etc. etiam primam impositionem manuum, quae fit ab initio generaliter super omnes confirmandos, ut necessariam confirmationis materiam reputant; alii vero cum *Billuart*, *Perrone*, *Gousset* et multis aliis contendunt, illam solam manuum impositionem sufficere, quae cum chrismatis unctione coniuncta est. Qui cum *Tournely* primam manuum impositionem et chrismatis unctionem essentialem materiam declarant, sub forma essentiali etiam tum orationem: *Omnipotens*, etc., tum verba: *Signo te*, etc., comprehendunt. Qui autem cum *Billuart* consentiunt, essentialem formam consistere dicunt in verbis: *Signo te*, etc. Ecclesia controversias theologorum dirimere noluit, sed sapientissime ordinavit, ut utraque materia et forma in collatione huius sacramenti sollicitè adhibeatur.

Nota 1. Oleum ex olivis expressum necessario requiritur ad chrismatis confectionem, cum Patres ac monumenta vetera constanter olei meminerint, de hoc sacramento disserentes; olei autem nomine sine ullo addito significari illud ex olivis, theologi omnes fatentur. Sed si quaeritur an mixtio balsami cum oleo ad chrisma conficiendum de necessitate sit sacramenti, an tantum de necessitate praecepti, theologi non conveniunt. Cl. *Tournely* putat, ad essentialem confirmationis materiam sufficere oleum, et mixtionem balsami in chrismate non esse

de necessitate sacramenti, tum quia veteres solius olei meminerint, apud quos oleum etiam chrisma dicitur, tum quia *Innocentius III* consultus, an confirmatio collata sine balsamo iteranda sit, respondit, nihil esse iterandum, sed caute supplendum quod incaute fuerat omissum. E contra *Bellarminus* et *Berti* censent, balsamum esse de necessitate sacramenti, tum quia Conc. *Florentinum* et *Tridentinum* (1) in balsamo vim gratiae productivam agnoscunt, et veteres saepe oleum simplex a chrismate distinguunt; tum quia in forma huius sacramenti chrismatis expressa fit mentio, et in consecratione chrismatis preces ad consecrandum balsamum diriguntur. Idcirco suadet *Berti*, ut, si balsamum omissum fuerit, confirmatio cum chrismate sub conditione iteretur.

Nota 2. Chrisma benedici aut consecrari debere, universae Ecclesiae constans est et perpetua traditio; *S. Basilii* (2) scribit: «Benedicimus baptismatis aquam, et unctionis oleum: quibus vero scripturis edocti? nonne a secreta et arcana traditione?» — Etiam Conc. *Nicaenum I* consecrationis chrismatis meminit, et *Laodiceum* vocat chrisma sacratissimum: idem patet ex libris ritualibus, in quibus ritus consecrandi chrisma praescribuntur. Haec vero benedictio fieri debet ab Episcopo prout statutum est in Conc. *Carthaginensibus* an. 370, c. 3, et an. 397, c. 56 et *Toletano I*, c. 20. Idem docent *Innocentius I* in Ep. ad Decent. *Leo M.* in Ep. ad Episc.

(1) Sess. 7, de conf. can. 2.

Gall. et *Ger.* Quaerunt scholae, an consecratio chrismatis ab Episcopo facta sit de necessitate sacramenti? Affirmant *Gonet*, *Bilhuart*, *Th. ex Charmes*, quia in decreto pro Armenis definitur, materiam confirmationis esse chrisma ab Episcopo benedictum. Probabilius autem cum *Tournely* et multis aliis negatur, quia necessitas talis benedictionis neque ex *S. Scriptura*, neque ex Patribus aut Conciliis probari potest; nam etsi Patres hanc consecrationem agnoverint, nullus tamen eam ad valorem sacramenti requiri asseruit. Imo haec benedictio a Sede apostolica committi potest Presbyteris, prout revera Pontifices dispensarunt cum Missionariis in India, ut ipsi chrisma conficerent. Dum Patres et Concilia chrisma ab Episcopo benedictum requirunt, intelligendi sunt de necessitate praecepti ecclesiastici; sic etiam *Eugenius IV* censendus est assignare materiam confirmationis ordinariam et praecepto ecclesiastico conformem.

§ 385.

De ministro confirmationis.

Duplex debet distingui minister confirmationis, *ordinarius* et *extraordinarius*.

1. *Solus Episcopus est minister ordinarius confirmationis*; probatur hoc dogma ex *S. Scriptura* et *Traditione*.

In *S. Scriptura* Act. VIII, 14, narratur fuisse a Philippo diacono baptizatos viros ac mulieres; quod cum audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, miserunt ad eos *Pe-*

(2) L. de Sp. S. c. 7.

trum et Ioannem, qui pro illis baptizatis oraverunt, ut acciperent *Spiritum Sanctum*, nempe per sacramentum confirmationis. Philippus enim hoc illis conferre non poterat, unde v. 16 legitur: *Non dum enim (Spiritus S.) in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant*, etc. De Petro autem et Ioanne v. 47 dicitur: *Tunc imponebant manus super illos et accipiebant Spiritum S.* Iam vero cur Apostoli ad hoc confirmationis sacramentum neophytis conferendum missi fuerint, non vero illud contulerit ipse Philippus, qui eos baptizaverat; nulla alia reddi potest ratio, quam quod Christus voluerit, illud nonnisi per Apostolos dari, adeoque per Episcopos, qui sunt eorum successores. — *Ss. Patres* solis Episcopis confirmationem conferendi potestatem adiudicant. *S. Chrysostomus* (1) loquens de manuum impositione, seu confirmatione inquit: « Haec Apostolorum erat praerogativa, unde et praecipuos (Episcopos, qui praesident), et non alios videmus hoc facere. » *S. Hieronymus* Dial. adv. Lucif. n. 9, ultro admittit, « hanc esse consuetudinem Ecclesiarum, ut ad eos, qui longe a maioribus urbibus per praesbyteros et diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem Spiritus Sancti manus impositurus excurrat. » *S. Augustinus* (2) scribit: « Neque enim aliquis discipulorum eius (Christi) dedit Spiritum Sanctum, orabant quippe, ut veniret in eos quibus manus imponebant, non ipsi enim dabant: quem morem in suis Praepositis etiam nunc servat Ecclesia. » *Eu-*

genius IV in decr. pro Arm. de confirmatione declarat: « Ordinarius minister est Episcopus. Et cum caeteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc nonnisi Episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent Episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant, ut Act. Ap. lectio manifestat. » — Conc. Tridentinum de Confirm. (3) definit: *Si quis dixerit, sanctae confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anath. sit.*

2. *Simplex sacerdos potest esse minister confirmationis extraordinarius.* Nonnulli ut *Hugo Victorinus*, *Durandus*, *Estius*, *L' Hermier*, etc. negarunt hanc propositionem, sed multo plures cum *S. Thoma*, *Suarez*, *Bellarmino*, *Sylvio*, *Tournely*, etc., eandem admittunt. Et sane gravia argumenta probant, etiam simplicem sacerdotem ad conferendam confirmationem delegari posse. — In Ecclesia Graeca iam longe ante schisma Photianum consuetudo introducta fuit, ut presbyteri infantibus baptizatis sacram confirmationem conferrent; eademque consuetudo etiam inter Graecos schismaticos semper continuata fuit. Certum autem est, confirmationem a presbyteris graecis legitime delegatis collatam etiam ab Ecclesia latina validam fuisse habitam; Ecclesia enim latina praxin Graecorum non reprobat, cum in Conc. *Lugdunensi II* et *Florentino* Graecos in communionem admisit, nec confirmationem ab eorum presbyteris

(1) Hom. 18 in Acta, n. 3.

(2) L. de Trin. c. 26.

(3) Sess. 7, can. 3.

collatam reiecit ut invalidam. — *Rom. Pontifices* quamvis magna sollicitudine invigilarent, ut iuxta Ecclesiae occidentalis consuetudinem per Episcopos ipsos confirmationis sacramentum administraretur, nihilominus aliis quoque presbyteris confirmandi potestatem concessisse leguntur. Ita *Gregorius M.* (1) pro Sardinia concessit « ubi Episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate ungere debeant. » Exemplum *Gregorii M.* alii *Rom. Pontifices* secuti sunt. Teste Wadingo ad an. 1521 potestas conferendi confirmationem concessa fuit nonnullis Fratribus Minoribus a *Nicolao IV, Ioanne XXI, Urbano V, Eugenio IV, Leone X et Hadriano VI.* Plura huiusmodi exempla enumerat *Benedictus XIV* de Syn. Dioec. l. 8, c. 7, ubi addit, « se etiam potestatem fecisse P. Custodi et Guardiano S. Sepulcri D. N. I. Ch. idem conferendi sacramentum confirmationis in locis Terrae sanctae, in quibus actu non degunt Episcopi latini. » — *Concilia* quoque in casu necessitatis presbyteris facultatem dederunt, confirmationis sacramentum administrandi. *Arausicanum I* (2) ait: *Hæreticos in mortis discrimine positos, si Catholici esse desiderant, si desit Episcopus, a presbyteris cum chrismate et benedictione consignari placuit.* *Florentinum* in decr. pro Arm. postquam dixit, solum Episcopum ordinarium esse confirmationis ministrum, illico subiungit: *Legimus tamen, aliquando per apostolicae Sedis dispensationem ex rationabili et urgente admodum causa simpli-*

cem sacerdotem chrismate per Episcopum confecto hoc administrasse confirmationis sacramentum. Tridentinum, dum definit, solum Episcopum esse ordinarium confirmationis ministrum, extraordinarium non excludit, sed potius innuere videtur.

§ 386.

De effectibus confirmationis.

Triplex effectus confirmationis a theologis distinguitur, nempe *augmentum gratiae sanctificantis, gratia sacramentalis, seu sacramento confirmationis propria, atque character.*

1. Confirmatio, quae inter sacramenta vivorum numeratur, ex se instituta non est ad remissionem peccatorum, seu ad gratiam sanctificantem conferendam, sed primam hanc gratiam supponit, et confert secundam, nempe gratiae sanctificantis augmentum: per accidens autem contingere potest, ut confirmatio etiam primam gratiam producat, seu hominem iustificet. Haec est doctrina *S. Thomae*, qui (3) ita loquitur: « Sicut ex ipso nomine apparet, hoc sacramentum datur ad confirmandum, quod prius invenerit, et ideo non debet dari his, qui non habent gratiam. Et propter hoc, sicut non datur non baptizatis, ita nec debet dari adultis peccatoribus, nisi per poenitentiam reparatis... Et tunc per hoc sacramentum perficitur poenitentiae effectus, sicut et baptismi, quia per gratiam collatam in hoc sacramento consequitur poenitens plenior remissionem peccati. Et si aliquis adultus in peccato exi-

(1) L. 4. Ep. 26.

(2) An. 441, can. 7.

(3) 3 p. q. 72, art. 7, ad. 2.

stens, cuius conscientiam non habet, vel si etiam non perfecte contritus accedat, dummodo non fictus accedat, per gratiam collatam in hoc sacramento consequetur remissionem peccatorum. »

2. Gratia sacramentalis, seu propria sacramenti confirmationis est gratia roboris ac virtutis ad fidem intrepide et fortiter propugnandam, et superandas, quae adversus eam insurgunt, daemonis ac mundi tentationes. Nam gratia propria confirmationis eadem est, quam Apostoli iuxta Christi promissiones (1) in caenaculo receperunt. Sed haec fuit gratia roborans et perficiens, qua testes dominicae resurrectionis ipsi fuerunt coram Iudaeis et gentibus; ergo gratia roborans et perficiens est praecipuus et proprius confirmationis effectus. Ideo Patres gratiam in confirmatione collatam vocant cum Tertulliano *munientem*, cum S. Cypriano *consummantem*, cum Conc. Eliberitano *perficientem* etc. *Eugenius IV* in decr. pro Arm. ait: *Effectus autem huius sacramenti est, quia in eo datur Spiritus Sanctus ad robur*, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, ut videlicet *Christianus audacter Christi confiteatur nomen*. Conc. *Moguntinum* (2) haec habet: *Sacramentum confirmationis institutum est, ut virtute eius contra Satanae tentationes muniamur, ut gratia eius ad melius capienda fidei mysteria illuminemur, ac ad confessionem Christi fiduciam, et contra vitia robur accipiamus.*

3. In confirmatione characterem

imprimi, ac ideo hoc sacramentum iterari non posse iam § 359 probatum est. Ideo Patres confirmationem *signaculum* aut *sigillum* appellant, ut *Clem. Alex.* (3), *S. Cyprianus* (4), *Cornelius P.* (5), *S. Ambrosius* (6), *Leo M.* (7). Eandem S. *Augustinus* characterem dominicum nuncupat. Conc. *Tolitanum VIII* (8) ait: *Sanctum chrisma collatum, et altaris honor avelli nequeunt. Gregorius II* (9) scribit: *De homine*, qui a Pontifice confirmatus fuit, denuo illi talis iteratio prohibenda est. Conc. *Cabillonense II* (10) inquit: *Nobis visum est, eandem confirmationem, sicut nec baptismum iterari minime debere.*

§ 387.

De necessitate confirmationis.

Sacramentum confirmationis non est necessarium necessitate medii, sed tamen adultis est necessarium in re, aut in voto necessitate praeepti, quod graviter obligat.

1. Omnes theologi conveniunt docentes, confirmationem non esse simpliciter et absolute necessariam seu, ut dicunt, necessitate medii ad salutem. Ad hanc enim sufficit baptismus iuxta verba Christi: *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit* (11). Ideo Ecclesia semper credidit, infantes renatos fonte baptismatis coelestem consequi beatitudinem, licet non confirmati moriantur. Eandem doctrinam elare proponit Conc. *Tridentinum* Sess. 5 de pecc. orig. can. 5: *Nihil damnationis inesse vis, qui vere conscripti sunt cum Christo per ba-*

(1) Act. 1, 8.

(2) An. 549, can. 17.

(3) L. 2 Strom. c. 3.

(4) Ep. 3 ad Fab. c. 4.

(5) Ep. 73, n. 7.

(6) L. 3 de sacr.

(7) Serm. 24 de Nat. 4. c. 6.

(8) An. 653, c. 7.

(9) Ep. 13 ad Bonif. anno 726.

(10) Can. 27.

(11) Marc. 16, 16.

ptisma in mortem; qui veterem hominem exuentes, et novum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt, ut nihil prorsus eos ab ingressu coeli removeretur.

2. Dubitari tamen non potest, confirmationem necessariam esse necessitate praecepti, et quidem divini. Quamvis enim tale praeceptum in Ss. Litteris expressum non habeatur, colligitur tamen aperte ex illa cura et sollicitudine, quam habuerunt Apostoli, ut iis, qui baptizati iam fuerant, manus imponerent, ut Spiritum Spiritum reciperent, prout legitur in Act. VIII et XIX; quam postea sollicitudinem reliquerunt suis successoribus Ecclesiae praefectis, ita ut teste S. Hieronymo et aliis, Episcopi solerent per villulas et minores urbes discurrere ad eos, qui per presbyteros et diaconos baptizati erant, confirmandos. Haec omnino persuadent, Christum una cum institutione huius sacramenti etiam praecepisse Apostolis eorumque successoribus, ut illud conferrent, adeoque etiam fidelibus, ut illud reciperent. — Quod idem rationibus theologicis confirmatur. Cum enim semel vitam spiritualementem quis per baptismum fuerit adeptus, ut finem ultimum attingat, ex divino praecepto ulterius contendere debet, ac pro sua conditione vitae spiritualis assequi perfectionem. Sed homo per confirmationem perficitur, et ad perfectam vitae spiritualis aetatem promovetur, ut passim Patres docent. Iure ergo necessariam dicimus baptizatis omnibus confirmationem

necessitate praecepti divini. Accedit, quod multae sint tentationes ex parte mundi, carnis et daemonis insurgentes. Sed sacramentum confirmationis institutum est a Christo, ut sit medium per se certum et ordinarium, quo homo roboretur non modo ad fidem coram tyrannis fortiter profitendam, sed et ad omnes tentationes contra fidem constanter vincendas. Qui autem ad finem tenetur, obligatur etiam ad media ordinaria, facilia simul et efficacia; ergo etc.

3. Quamvis theologi fere omnes necessitatem suscipiendae confirmationis admittant, aequae tamen de ipsius gravi aut levi obligatione non cohaerent. Existimant non pauci cum S. Thoma, Suarez, Laymann et aliis, omissionem confirmationis *per se* venialem non excedere culpam, etiamsi *per accidens* haec fieri possit lethalis; nempe si quis in gravi versetur periculo peccandi contra fidem, vel si ex contemptu hoc sacramentum praetermittat, vel si grave scandalum inde consequatur; quia nempe neque ex S. Scriptura, neque ex traditione, nec ex constitutionibus Ecclesiae grave praeceptum evinci potest. Multi autem theologi aliter sentiunt: ducti rationibus n. 2 allatis, gravem pro omnibus obligationem adstruunt, sacramentum confirmationis suscipiendi. S. Antoninus (1) scribit: «Etsi nunquam occurrat confessio persecutionis, tenetur homo semel in vita confirmari; et si possit et negligat, licet sacramentum aliter non contemnat,

(1) In 3 d. Sum. tit 14, c. 14.

peccat mortaliter, etc. » Idem sentiunt *Estius, Nat. Alex. Juenin Nic. L'Herminier, Habert, Tournely, Berti*, etc. Imo *Benedictus XIV* eandem sententiam amplexus in constit. *Etsi Pastoralis* ita decrevit: « Monendi sunt ab Ordinariis locorum, eos gravis peccati reatu teneri, si cum possunt ad confirmationem accedere, illam renuunt, ac negligunt (1).

§ 388.

De subiecto confirmationis.

1. Subiectum confirmationis constituunt *soli et omnes baptizati*. Ut enim valide confirmatio conferatur, omnino necesse est, ut baptismus praecedat. Id ostendit exemplum Apostolorum, qui Samaritanis et Ephesiis manus non prius imposuerunt, quam noscerent, eos baptismum suscepisse. Id quoque constat ex perpetua praxi Ecclesiae universae, quae, ut Patres, nec non cuncti Latinorum rituales libri et Graecorum euchologia testantur, nunquam baptismo confirmationem praemisit. Idem confirmant rationes theologicae. Confirmatio enim se habet ad baptismum ut augmentum ad generationem: certum est autem neminem adolescere posse, nisi prius ortum habuerit. Frequenter etiam Patres et Concilia confirmationem nominant perfectionem seu consummationem baptismi: id autem quod in homine non est, non potest perfici: ergo homo non baptizatus non est subiectum capax confirmationis.

2. Confirmatio valide omnibus baptizatis confertur sive *adulti* sint, sive *infantes*. In adultis quidem ad valorem confirmationis requiritur intentio sacramentum suscipiendi. Infantes vero, quamvis intentionis non sint capaces, ex usu tamen, et praxi universalis Ecclesiae, quae antiquitus una cum baptismo confirmationem et eucharistiam parvulis etiam ministrabat, valide sacramentum confirmationis recipere posse, patet. Hic usus per plura saecula permansit in Ecclesia latina, ut colligitur ex antiquis ritualibus, atque etiamnum viget in Ecclesia graeca. Caeterum quamvis spectata institutione Christi, omnis aetas censeatur capax huius sacramenti, tamen in Ecclesia latina iam ab aliquot saeculis differtur usque ad usum rationis, tum quia ad salutem necessarium non est necessitate medii; tum quia illud suscipiendo cum actuali devotione maior fructus percipitur, tum denique quia sic certius vitatur periculum iterationis. — Praeveniri tamen potest supradicta aetas iustis ex causis, nimirum, si parvulus credatur postea aut omnino non, aut nisi difficillime habiturus occasionem hoc sacramentum suscipiendi, aut si gravi morbo oppressus in periculo mortis versetur. Neque ideo confirmationem negligere licet, quia infans, si ante usum rationis moriatur, gratia roborante non indiget; per augmentum enim gratiae sanctificantis, quod confirmatio producit, gloriae quoque augmentum obtinetur; nec dubitari potest, sigillo indelebili, quod imprimitur, specialem splendorem in regno beatitudinis responderet

(1) Cf. S. Alph. de Lig. Th. mor. I, 6, tract. 2, a. 3, dub. 3, n. 182.

Ideo *S. Thomas* (1) docet, sacramentum confirmationis etiam « moribundis conferri debere, ut in resurrectione perfecti appareant. » Similiter *Hugo Victorin.* (2) advertit, puerum non obsignatum detrimentum pati, si decedat, non quod damnetur, sed quia gradu aliquo maioris gloriae in resurrectione privabitur.

§ 389.

Usus doctrinae de confirmatione.

1. Non sufficit militi ut arma arripiat, sed eisdem etiam strenue uti debet ad hostes debellandos. Ita pariter Christiano non sufficit per confirmationem gratiam roborantem obtinuisse, nisi hac armatura utatur ad spirituales hostes superandos. Recte igitur *Cl. Con-
tenson* (3) dicit: « Ostende fidem, christiane, ostende confirmationem tuam ex operibus tuis. Ille dumtaxat, ille se confirmatum demonstrat, ille christianus militis nomen iure obtinet, qui naturae infirmitatem et daemonum hostilitates fidei et gratiae vigore exuperans, imperterritus adversus omnia vitia decertat, qui invictus ad labores, fortis ad pericula, immobilis adversus prospera, idem est animo... nec ut parvulus fluctuat omni circumlatus vento doctrinae, sed perfectus semper manens et infractus in fide fundatur, in charitate radicatur. » Quale opprobrium pro Christiano per confirmationem roborato, si cuius levi tentationi succumbit, respectu humano vincitur, et ob insanos mundanorum

cachinnos bona negligit vel mala perpetrat!

2. Pastores animarum, praecipue appropinquante Episcopo, populum de dignitate, effectibus et caeremoniis confirmationis instruere, parentes de officio suo circa filios monere, et confirmandos ad hoc sacramentum digne suscipiendum solerter praeparare tenentur. Sollicite etiam curare debent, ut omnes confirmandi iam in prima manus impositione, quae a nonnullis theologis ut essentialis habetur, praesentes sint, et cum Episcopo fervida oratione septem Spiritus Sancti dona efflagitare studeant, quod a patrino praestandum est, si confirmandus rationis compos non fuerit.

CAPUT III.

DE EUCHARISTIA.

§ 390.

Nomen tertii sacramenti maxime frequens, et in Ecclesia graeca et latina usitatum, est *Eucharistia*, quae vox graeca est, gratiarum actionem significans. Dicitur autem hoc sacramentum gratiarum actio quia Christus gratias agens (4) hoc sacramentum instituit; quia nobis in memoriam revocat beneficia divina (5), nosque excitat ad gratum Deo animum exhibendum. — Est autem Eucharistia sacramentum N. L., in quo sub panis et vini speciebus corpus et sanguis Christi vere, realiter et substantialiter continetur ad spiritualem fidelium refectionem, et ad honorem Dei a Christo institutum. Di-

(1) 3 p. q. 72, art. 8, ad. 4.

(2) L. 2 de sacr. p. 3, c. 7.

(3) L. 11 p. 1. distinct. 4, c. 1, res. ult.

(4) Math. 26, 27.

(5) Luc. 22, 19.

citur sacramentum novae legis, quia omnia requisita ad constituendum sacramentum in ea inveniuntur. Est enim signum sensibile; qui ritibus perficitur externis; ideo dicitur, quod in hoc sacramento sub speciebus panis et vini corpus et sanguis Christi vere, realiter et substantialiter contineatur; sicut enim verba, quibus consecratio perficitur, auditui, sic species panis et vini visui subiiciuntur. Per signum autem externum significatur et producit gratia; etenim sicut per panem et vinum alitur vita hominis corporalis, ita per eucharistiam alitur vita hominis spiritualis; unde Christus dicit: Si quis manducaverit ex hoc pane vivet in aeternum (1); per quae verba collatio gratiae supernaturalis apertissime indicatur: recte igitur in definitione additur, hoc sacramentum ordinari in spiritualem fidelium refectionem.

§ 391.

De divina eucharistiae institutione.

Eucharistiam, quam ab antiquissimis temporibus in Ecclesia catholica celebrari compertum est, non humanae, sed divinae institutionis esse, et Christum habere auctorem, argumenta luculentissima probant. Eucharistia enim a Christo promissa, et in ultima coena instituta ac praecepta, atque ut talis tum ab Apostolis, tum ab Ecclesia semper credita et celebrata fuit.

1. Christus non solum coram discipulis, sed coram magna hominum multitudine institutionem eucharistiae promisit; ait enim Io.

VI, 51 etc.; *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum; et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita etc.* Extiterunt quidem post lugenda reformationis tempora, qui negare ausi sunt, citata verba de eucharistia intelligenda esse. Sententiam suam ex eo probare studuerunt, quia Christus in citato capite Ioannis manifeste de doctrina sua loquitur, quae credenda et observanda est, ut vita aeterna habeatur, imo seipsum panem vitae vocat, qui per fidem sumendus est. Cum enim dixisset: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille* (2), Iudaei autem reposuissent: *Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de coelo dedit eis manducare* (3): ipse quoque, ut responderet Iudaeis, doctrinam suam, seu seipsum ut mundi doctorem et redemptorem panem nominat dicens: *Pater meus dat vobis panem de coelo verum. Panis enim Dei est, qui de coelo descendit, et dat vitam mundo* (4): *Ego sum panis vitae; qui venit ad me, non esuriat, et qui credit in me, non sitiet unquam* (5). Et cum docuisset, fidem (per quam pervenitur ad Christum) esse donum Dei (6), tandem concludit: *Amen, amen dico vobis: qui credit in me habet vitam aeternam* (7). — Errant autem, qui propter ista Christi verba putant, in toto capite de eucharistiae sacramento sermonem non haberi: qui ita sentiunt, tum re-

(1) Io. 6, 52.

(2) Ib. v. 29.

(3) Ib. v. 31.

(4) V. 32.

(5) V. 44.

(6) V. 35.

(7) V. 44.

gulis hermeneuticis, tum constanti Ecclesiae traditioni repugnant. Satis enim manifestum est, in c. VI Jo. de triplici pane sermonem institui, nempe de *pane materiali*, de *pane spirituali*, et de *pane sacramentali*. Primo narratur, Christum per quinque panes materiales, quos per miraculum multiplicavit, magnam multitudinem in deserto satiasset, quae postea divinum benefactorem usque in Capharnaum secuta est. Iesus vero dixit eis: *Quaeritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis* (1). Qua occasione arrepta, de pane merè materiali ad panem spirituales sermonem convertit dicens: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam* (2) etc. Et satis manifestum est, Christum a v. 32-47 doctrinam suam ac se ipsum panem nominare, spirituales nempe, qui per fidem sumendus est. Ast v. 48 etc. de tertio pane loquitur: *Ego sum panis vitae. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. Hic est panis de coelo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum: et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Verba ista nullatenus de eodem illo pane spirituali intelligi possunt, de quo antea locutus fuerat, sed apertissime panis verbis istis promissus a pane priori merè spirituali distinguitur. Nam prius loquebatur de pane, quem

Pater dat (3): hic loquitur de pane, quem ipse daturus est (4): prius indigitabat panem, qui iam aderat; hic vero panem, qui nondum adest, sed quem dare promittit: prius sermonem, faciebat de pane qui est ipse, in quem credendum est (5), hic de pane qui manducandus est (6), quia est eadem illa caro, quae tradenda est *pro mundi vita*. Homines quoque, qui sermoni Christi aderant, haec ultima verba non de pane spirituali per fidem sumendo, sed de vera carnis Christi manducatione intelligebant, curiose autem de modo, quo id fieri posset sciscitabantur: unde legitur *Litigabant ergo Iudaei ad invicem dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum* (7)? Tantum vero abest, ut Christus eorum sententiam de carnis manducatione correxerit, ut potius eandem adprobaverit, et graphicis verbis commendaverit: *Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus, qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo* (8). In istis porro verbis observare oportet, Christum saepius distinguere carnem et sanguinem, cibum et potum, manducare et bibere; sed distinctiones istae non solum inutiles, sed et absonae es-

(1) Vers. 26.
(3) V. 32.

(2) V. 27.
(4) V. 32.

(5) V. 35, 36 et 47.
(7) V. 83.

(6) V. 80 et 81.
(8) V. 84-89.

sent, si de pane mere spirituali, seu de fide in Christum sermo esset. Caeterum verba Christi adeo clara sunt, ut qui ea audierunt, minime dubitaverint de vera carnis manducatione, et sanguinis sumptione sermonem esse. Cum autem putarent, carnem Christi in frusta discindendam et manducandam esse, ideo: *Multi audientes ex discipulis eius dixerunt: Durus est hic sermo, et quis potest eum audire (1)?* Christus vero, ut vacillantem eorum fidem firmaret, eisque omnipotentiam suam, qua tantum miraculum perficere possit, ostenderet, provocat ad suam ascensionem in coelum (2). — Citata verba omnes Patres de eucharistia exposuerunt, pariterque Concilia, ut *Nicaenum II Act. 6. Tridentinum Sess. 13, cap. 2, et Sess. 21, cap. 4*, ubi varia testimonia ad doctrinam catholicam de eucharistia comprobendam ex capite sexto Io. adducit; Ecclesiam vero infallibilem esse S. Scripturae interpretem, certum est.

2. Quod Christus promisit, id etiam implevit, et in ultima coena eucharistiam instituit. Haec institutio narratur a Matth. c. XXVI, v. 26 et seg.: *Coenantibus autem eis, accepit Iesus panem, et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis dicens: bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccato-*

rum. Iisdem fere verbis eandem institutionem refert Marcus (3). Lucas vero (4) cum institutione eucharistiae etiam praeceptum Christi eam perpetuo celebrandi coniungit; ait enim de Christo: Accepit pane gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam coenavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Similiter Paulus eucharistiae institutionem, quam speciali revelatione divina didicit, enarrat dicens: Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit et dixit: Accipite et manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: Hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam coenavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine: Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem. Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat (5). Dubitari ergo non potest, eucharistiam a Cristo institutam et praeceptam esse, ita ut in Ecclesia usque ad consummationem saeculi celebrari debeat.

3. Apostoli praecepti Christi memores eucharistiam conficiebant, et dispensabant; quod varia S. Scripturae testimonia commonstrant. Nam Act. II, 42 de primis fidelibus dicitur: *Erant perseve-*

(1) V. 61.

(3) 14, v. 22-25.

(2) V. 63.

(4) 22, v. 19 etc.

(5) 1 Cor. 11, 23.

rantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus. Quia autem communicatio fractionis panis coniungitur cum doctrina Apostolorum et orationibus, manifestum est, per illam quoque actionem spiritua-lem, scilicet eucharistiae frequen-tationem intelligi, unde interpres Syrus vertit: *Erant perseverantes in fractione eucharistiae.* Paulus de celebratione et sumtione eucha-ristiae praeclarum fert Ep. ad Cor. testimonium dicens: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est* (1)? Hanc ipsam communicationem et participatio-nem Apostolus tamquam gravis-simum charitatis fraternae moti-vum proponit ibid. his verbis: *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus; omnes, qui de uno pane participamus.* Et monet fide-les, ut conscientiam suam probent, et purgati a peccatis eucha-ristiam sumant: *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat etc.* (2). Haec omnia ostendunt, Apostolos illud idem coram fidelibus peregis- se, quod Christus in ultima coena coram ipsis fecerat, eucharistiam nempe sub speciebus panis et vini consecrasse, atque fidelibus dis-pensasse.

4. In Ecclesia eucharistiam semper, tamquam sacramentum N. L. creditam, et ab Episcopis et pre-sbyteris consecratam, ac fidelibus dispensatam fuisse, omnium sae-culorum Patres, et rerum eccl-e-siasticarum scriptores, libri litur-

gici-et plurima alia monumenta ostendunt. Perpetua etiam fuit Ecclesiae fides, eucharistiam non ab hominibus, non ab Apostolis, sed ab ipso Christo institutam esse. Ideo Conc. Florentinum in decr. pro Arin. dicit: *Iuxta testi-monia Ss. Patrum, et Doctorum Ec-clesiæ - creditur, ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc insti-tuisse sacramentum.* Et Tridenti-num Sess. 13, cap. 1: *Maiores nostri omnes, quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc sacramento disse-ruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam admirabile sacramentum in ultima coena Redemptorem no-strum instituisse.* Et cap. 2 addit: *Ergo Salvator noster, discessurus ex hoc mundo ad Patrem, sacra-mentum hoc instituit, in quo divi-tias divini sui erga homines amo-ris velut effudit, memoriam fa-ciens mirabilium suorum.*

Nota. Protestantes, Lutherani et Calviniani nobiscum profiten-tur, eucharistiam a Christo insti-tutam esse, eamque perpetuo in Ecclesia celebrari debere, tum ut grata passionis et mortis Christi memoria recolatur, tum ut pu-blica quaedam verorum Christi discipulorum professio habeatur; tum demum, ut fideles ad vir-tutis exercitium, et praecipue ad mutuam charitatem excitentur. Caeterum Protestantes genuinam de eucharistia doctrinam gravis-simis erroribus corruerunt. So-ciniani quoque rationem sacra-menti eucharistiae denegant, et in ea nihil nisi nudam mortis Christi commemorationem agno-

(1) 1 Cor. 10, 16 etc.

(2) Cap. 11, 28.

scunt. Rationalistae et pseudophilosophi clamitant doctrinam catholicam de eucharistia sanae rationi repugnare, — ea, quae *supra* rationem sunt, ab iis, quae *contra* rationem sunt, non distinguentes.

392.

Momentum doctrinae, et ordo dicendorum.

Quidquid revelata in religione sanctum, salutare et augustum est, in eucharistia per excellentiam invenitur. Sacrosancta sunt religionis *mysteria*, quae quantum humanam rationem superant, tantum Dei omnipotentiam, bonitatem et sapientiam exaltant: ast in eucharistia multa sunt, quae humanae rationis captum transgrediuntur; et recte Ss. Patres adseverant, Deum in eucharistia stupenda omnipotentiae suae miracula renovare, ineffabiles sapientiae suae intentiones patefacere, et divitias sui amoris quasi effundere. — Saluberrima sunt novae legis sacramenta: sed ait S. Thomas (1): « Nullum sacramentum est isto salubrius, quo purgantur peccata, virtutes augentur, et mens omnium spiritualium charismatum abundantia impinguatur. — Suavitatem denique huius sacramenti nullus exprimere sufficit; per quod spiritualis dulcedo in suo fonte gustatur, et recolitur memoria illius, quam in sua passione Christus monstravit, excellentissimae charitatis ». — Inter sacros religionis actus demum eminet *sacrificium*, per quod debitus Deo laetitiae cultus defertur: in V. T. multa et varii generis sacrificia

praescripta fuerant: at eucharistia est etiam sacrificium, quod Christus ipse, Sacerdos simul et victima, Deo offert, et proinde infiniti valoris est, ac omnia sacrificia V. T. antecellens, sicut umbram corpus, et figuram veritas. — Eucharistia igitur est *mysterium altissimum, sacramentum efficacissimum, et sacrificium praestantissimum*. Sub hoc triplici respectu eucharistia iuxta doctrinam revelatam consideranda est: et hanc ipsam doctrinam summi momenti esse, nemo infitias ibit, quam idcirco triplici articulo explicare, comprobare, et contra adversarios defendere oportet.

ARTICULUS I.

De eucharistia, quae est *mysterium altissimum*.

§ 393.

In doctrina catholica de eucharistia varia occurrunt, quae rationis captum longe superant, sed ex revelatione divina certissime constant. Talia sunt dogmata 1° de reali Christi in eucharistia praesentia, 2° de transubstantiatione, 3° de eucharistiae reservatione et adoratione et 4° de praesentia Christi sub unaquaque specie, ac de valore et liceitate communionis sub una tantum specie. Haec dogmata catholica magna solertia pertractanda sunt, tum quia in se sunt maxime sublimia, tum quia pro fidelibus summi sunt momenti, tum quia a multis adversariis impugnantur.

§ 394.

De reali Christi in eucharistia praesentia.

Saeculo XI *Berengarius* publice docuit, non verum Christi corpus

in eucharistia adesse, sed umbram et figuram corporis Christi. Quam haeresin pluries quidem eiuravit, sed pluries quoque ad vomitum reversus, tandem anno 1088 in communione Ecclesiae catholicae diem suum obiisse creditur. Saeculo XII plures surrexere haeretici, qui praeter alios errores Berengarii quoque labe infecti erant, ut *Petrus de Bruis*, a quo Petrobrusiani, et eiusdem discipulus *Henricus*, a quo Henriciani dicti sunt. Hi quidem Christum in ultima coena panem in corpus suum convertisse fatebantur, sed negabant, sacramentum ab eo institutum fuisse, aut eam potestatem ad Apostolos eorumque successores transiisse. Saec. XIII *Albigenses* dicebant, corpus Christi non aliter esse in pane altaris, quam in alio panē et in alia re. Saec. XIV *Wicleffus* merito inter aberrantes censetur, cuius art. 3: « Christus non est in eodem sacramento identice et realiter in propria praesentia corporali: » proscriptus est in Conc. *Constantiensi* Sess. 8. — Saec. XVI *Carlostadius* realem Christi in eucharistia praesentiam oppugnavit asserens; Christum illis verbis: *Hoc est corpus meum*, sine alia intentione seipsum mensae assidentem demonstrare voluisse. — *Zwinglius*, *Carlostadio* adhaesit, et librum contra realem Christi in eucharistia praesentiam conscripsit, in quo contendit, eucharistiam meram esse et nudam corporis Christi figuram et imaginem, ita ut verba institutionis hunc habeant sensum: *Hoc significat corpus meum*. Interpretatio-

nem istam *Zwinglius* se didicisse fatetur a monitore quodam nocturno (« ater, inquit, an albus fuerit, non memini »), qui ipsi dixit, verba Christi intelligenda esse ut verba *Exod. XII: Est enim Phase, id est, transitus Domini*, ubi verbum est accipitur pro *significat*. Hinc in helvetica sua confessione ait: « Christi corpus ab Ascensione esse tantum in coelo, nec alibi esse posse; esse tamen praesens in eucharistia, non autem realiter, nec per essentiam, » Eandem sententiam amplexus est *Oecolampadius*, nec non et *Bucerus*, qui tamen doctrinam *Zwinglii* multo fucō temperavit, ne apud Lutheranos male audiret. A *Bucero* suam de eucharistia doctrinam hausit *Calvinus*, sed et hausit ambiguum illud locutionis genus, quo praesentiam realem modo admittere, modo negare videtur. Non tamen a vero procul absunt, qui statuunt, *Calvini* hanc esse sententiam, Christum in eucharistia praesentem dumtaxat esse *virtute*, quae carnis substantia vitam in animas nostras inspiret, imo propriam vitam in nos diffundat, atque manducari *fide*, qua praesens, virtute scilicet, creditur, cum praeter hanc fidei manducationem alia fingi non possit. *Sociniani* et *Arminiani* ulterius progressi contendunt, eucharistiam purum esse, sterile ac vacuum signum, nullam habens annexam promissionem gratiae, cum eius finis nullus alius sit, quam ut in memoriam revocetur mors Christi. Idem fere sentiunt *Anabaptistae*, *Menonitae*, *Schwenkfeldiani* et alii.

Quaetheri usum sacrae coenae penitus reiciunt.

Catholici realem Christi in eucharistia praesentiam crediderunt, et professi sunt. Christus autem est Deus et homo, atque ut homo habet corpus et animam humanam, carnem et sanguinem: et quia Rom. VI, 9: *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur*, ideo nunquam vel corpus ab anima, vel caro a sanguine separatur; humanitas vero indissolubili nexu cum divinitate coniuncta est, consequenter ubi corpus Christi adest, ibi adest et eius anima humana, ubi eius caro, ibi etiam eius sanguis, et ubi eius humanitas, ibi etiam eius divinitas: quamobrem in eucharistia Christus cum tota sua divinitate, et cum tota sua humanitate sub speciebus panis et vini vere, realiter et substantialiter praesens est. Hanc doctrinam clare proponit Concil. *Tridentinum* Sess. 13, can. 4: *Si quis negaverit, in sanctissimae eucharistiae sacramento contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum; sed dixerit, tantummodo esse in eo ut in signo, vel figura aut virtute, anathema sit*. Particula *vere* excludit praesentiam per figuram et imaginem, particula *realiter* excludit praesentiam tantum per fidem, particula *substantialiter* excludit praesentiam tantum per virtutem a Christo diffusam. Dogma iam catholicum ex duobus revelationis

fontibus *S. Scriptura et traditio* probare oportet.

1. Christus arrepta occasione miraculi a se patrati in multiplicatione panum (Ioan. VI) exhibuit Iudaeis cibum longe excellentiorem, nempe eucharistiam. De hac, ut observant *S. Cyrillus Al.* et *Theophylactus* (1); intelligenda sunt verba v. 27: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam, quem filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus*. Ut autem conciliaret fidem sibi hunc cibum pollicenti, patefacit necessitatem fidei in suam divinitatem, quum is solus, qui Deus sit, possit talem cibum promittere et praebere. Cum autem plura ad hanc fidem stabiliendam disseruisset, concludit: *Amen, amen dico vobis: qui credit in me habet vitam aeternam* (2). Mox autem declarat, quomodo credens in ipsum vitam aeternam consequatur. Talem enim effectum pani adscribit, quem ipse daturus est. Qualis autem sit iste panis longe excellentior pane, per quem multiplicatum turbas saturaverat, et efficacior pane, quem Iudaei in deserto coelitus acceperant, explicat his verbis: *Ego sum panis vitae. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt: Hic est panis de coelo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum: et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita* (3). Quibus verbis Christus

(1) Com. in h. l.

(2) Ib. v. 47.

(3) V. 48-52

clare profiteatur, se esse panem qui manducandus est, ut vita aeterna oblineatur; obvius enim eorum sensus est: In V. T. panis de coelo Israelitis datus fuit, nempe manna, quam manducaverunt, quae autem vitam ipsis aeternam non tribuit; nunc autem iterum panis de coelo datur, qui quidem manducantibus vitam aeternam tribuit: hic vero panis ego ipse sum: *Ego sum panis vitae: ego sum panis vivus, qui de coelo descendendi.* Haec verba tunc tantum vera sunt, si Christus ipse sub speciebus panis et vini in eucharistia vere, realiter et substantialiter continetur: falsa autem, vel saltem absona essent, si materialis panis et materiale vinum in eucharistia sumerentur. Ne ergo divinae sapientiae maxima iniuria inferatur, dicendum est, Christum se panem vitae, et panem vivum nominasse, quia sub speciebus panis et vini in eucharistia vere, realiter et substantialiter praesens est. Ne quis autem putet, se spiritualiter tantum, seu per virtutem in eucharistia praesentem esse, vel per solam doctrinam, quae fide percipitur, salutarēs effectus producere, addit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, id est cibus, quem vobis manducandum porrigam, non est sola gratia, seu virtus mea, nec doctrina mea quam credere debetis, sed eadem illa *caro mea est*, idem illud corpus meum, quod *pro mundi vita* immolabitur. Quod si verba Christi, qui est ipsa veritas, fallere nequeunt, omnino credendum est,

(1) Io. 6, v. 53.

panem eucharisticum esse carnem Christi, atque ideo in illo adesse etiam eiusdem sanguinem, corpus et animam, divinitatem et humanitatem. — Christus in eodem capite adseveravit, carnem suam manducandam, et sanguinem suum bibendum esse. Cum enim Iudaei verba Christi proxime citata non de spiritali, sed de reali seu orali manducatione intelligerent, et inter se litigantes, dicerent: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum* (1)? tantum abest ut eos corrigeret, ut potius eiusdem manducationis necessitatem adstrueret; ait enim: *Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem habet vitam aeternam: et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus; qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo* (2). Quae verba adeo clara sunt, ut dubiis et cavillationibus locum relinquere non videantur.

2. Quod Christus promisit, id etiam fidelissime adimplevit. Postquam enim in ultima coena agnum paschalem cum discipulis manducaverat, et eorum pedes laverat, iterum mensae accubuit, et promissum eucharistiae sacramentum instituit. Mattheus namque narrat: *Coenantibus autem eis, accepit Iesus panem, et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite: hoc est corpus*

(2) V. 54-57.

meum (1). Paulus I Cor. XI, 23 etc. habet: *Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit, et dixit: Accipite et manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem*: (2). Clarissima sunt haec verba Christi, ait enim: *hoc*, quod manibus teneo, quod vobis manducandum porrigo, et quod speciem panis praesefert, *est corpus meum*, et quidem illud ipsum corpus, quod pro vobis datur, quod in mortem tradetur. Narrationem suam sic continuat Matthaeus: *Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (3). Perspicua sunt haec verba: Bibite ex hoc calice; nam id quod est in calice, quod vobis bibendum trado, et quod speciem vini habet, *est sanguis meus*; ille idem sanguis, qui effundetur in remissionem peccatorum, et per quem novum testamentum confirmabitur. Iuxta allata Christi verba sensu obvio, naturali et litterali intellecta, sub specie panis continetur corpus, et sub specie vini continetur sanguis Christi. Cum autem in Christo resuscitato nec caro a sanguine, nec corpus ab anima, nec divinitas ab humanitate separetur; integer Christus sub specie panis, et sub specie vini vere, realiter et substantialiter praesens est. Ipsi adversarii non dissidentur, ex his verbis litteraliter intellectis dogma catholicum recte inferri;

aiunt autem, verba citata in sensu figurato, improprio seu metaphoricò accipienda esse. Verum gravissime falli adversarios, et verba Christi in sensu obvio, naturali ac litterali accipienda esse solidissimis argumentis probatur.

Iuxta regulas hermeneuticas non licet in S. Scripturae expositione recedere a sensu proprio seu litterali, nisi ex isto aperta contradictio sequatur cum certis rationis principiis, aut cum aliis S. Scripturae locis. Ast verba institutionis non repugnant litteraliter accepta sanae rationi, quae diffiteri non potest, omnia possibile esse apud Deum. S. Scriptura vero nullibi declarat, imò ne verbo quidem indigitat, institutionis verba in sensu improprio, figurato aut metaphoricò sumenda esse. — Christus instituens eucharistiam dogma fidei proposuit, sacramentum instituit, praeceptum dedit, testamentum denique condidit: atqui haec omnia postulant, ut verba Christi in sensu proprio et naturali sumantur. His accedit, quod Vetus Testamentum vero sanguine victimae immolatae confirmatum fuit. Nam Exod. XXIV, 8 legitur: *Ille vero (Moyses) sumum sanguinem respersit in populum et ait: Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum*: quae Moysis verba sic efferuntur a Paulo: *Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus* (4). Cum vero eadem verba recitentur a Christo in sacrae coenae institutione, ita ut novum foedus sanciendo Dominus ad illud antiquum

(1) Cap. 26, 26 etc.

(2) Cf. Marc. 14, 22; Luc. 22, 19.

(3) Cap. 26, 27 etc.

(4) Hebr. 9, 20.

respexerit, et inde verba coniunctiva foederalia mutuatus fuerit, discriminis causa duobus tantum vocabulis *meus* et *novi* additis: *Hic est sanguis meus novi testamenti*; non est dubium, quin et hic vere praesens demonstretur sanguis Christi in eucharistico poculo, et propter paritatem rationis, etiam vere praesens demonstretur corpus Christi his verbis: *Hoc est corpus meum*. Quodsi in sensu adversariorum verba Christi intelligantur, maximum absurdum sequitur; nempe quod *veritas* sanguinis adfuerit in confirmatione veteris testamenti, *figura* autem sanguinis inveniatur in sanctione novi testamenti.

3. Paulus I Cor. X scribit: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* id est, nonne calicem Domini benedictum et consecratum bibentes communicamus Domino, seu unimur Christo, quia ut *S. Chrysostomus* et *Theophylactus* (1) inquit, id, quod in calice est, illud est, quod ex latere Christi fluxit, et ex eo accipientes intime unimur Christo? et panis, quem consecramus, offerimus Deo, oblatum frangimus, et populo fidei distribuimus, nonne vera et realis participatio corporis Domini est? Ipsa porro interrogatio ostendit, Apostolum loqui de re omnibus, ad quos scribit, nota: fideles igitur iam edocti fuerant, quod in eucharistia vere, realiter corpus et sanguinem Christi sumant. Idem Apostolus Cap. XI. eiusdem epist.

cum S. Eucharistiae institutionem retulisset, pergit: *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini* (2). Loquitur hic de indigna communionem: ex ipso autem contextu intelligitur, quid sit indigne manducare vel bibere, scilicet irreverenter, et in statu peccati mortalis. Antea enim varias inordinationes Corinthiorum ad sacros coetus convenientium enumeraverat, et obiurgaverat, a quibus ut illos retraheret, enormitatem et poenam indignae communionis describit. Ideo dicit, quod ille, qui conscius peccati mortalis communicat, reus erit non panis male manducati, aut vini male hausti, sed *corporis et sanguinis Domini*, id est, ipsum corpus et sanguinem vilipendit, et maxima iniuria afficit. Quis dicet, tantum crimen committere, qui frustulum panis in statu peccati mortalis manducat? Id confirmatur ex probatione, quam Apostolus pro receptione eucharistiae exigit, et ex poena gravissima, quam indigne communicanti minatur. Ait enim ibid.: *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat; qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non diiudicans corpus Domini* (3), id est, corpus Domini a communi pane non discernit: quae ratio afferri non potuisset, si vera esset sententia adversariorum; iuxta hanc enim iudicandum esset, quod non adsit corpus Christi.

4. Doctrinam de reali Christi in eucharistia praesentia commu-

(1) V. comm. in h. loc.

(2) I Cor. 11; v. 23-26, 27.

(3) V. 28 etc.

nem olim fuisse, ac inter orthodoxos ubivis receptam, colligitur ex veterum luculentis testimoniis, quae quidem in certas classes distribui possunt. 1° Eucharistiam alii comparant cum incarnatione. *Iustinus* (1) inquit: « Quemadmodum Iesus Christus carnem et sanguinem exhibuit nostrae salutis causa; ita etiam eam alimoniam incarnati illius Iesu carnem et sanguinem esse edocti sumus. » 2° Cum de hoc sacramento sermonem habent, ad omnipotentiam Dei confugiunt. *S. Ambrosius* (2) de eucharistia ait: « Sermo Christi conficit hoc sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is, per quem facta sunt omnia. » 3° Sunt, qui modum, quo Christus in sacra coena est, dicunt esse incomprehensibilem. *S. Ephraem Syr.* de nat. Dei curiose non scrut. c. 5 dicit: « Hoc sane excedit omnem admirationem, quod fecit nobis unigenitus Dei Filius, manducandum ac bibendum nobis praestitit corpus et sanguinem suum. » 4° Aiunt, Christum tulisse se propriis manibus, quod homini est impossibile. *Augustinus* (3). « Quis portatur manibus suis?.. manibus suis nemo portatur. Ferebatur autem Christus manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum. Ferebatur enim illud corpus in manibus suis. » 5° Typos, et figuras excludunt. *S. Hieronymus* (4): « Tantum interest inter panes propositionis, et corpus Christi, quantum inter imaginem et veritatem. » 6° Haereticis adnume-

rant eos, qui veram Christi carnem in eucharistia negant. *Ignatius Mart.* epist. ad Smyr. accenset haereticis, qui non confitentur, eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri Iesu Christi, quae pro pro peccatis nostris passa est. » 7° Crimen ἀνθρωποφωγίας a Christianis amoliantur. Testantur *Iustinus* Apol. 2. Tertullianus in apologetico hoc crimen fuisse Christianis obiectum. Huic autem obiectioni occasionem praebuit dogma de reali praesentia Christi in eucharistia.

5. Quid Ecclesia, quae columna et firmamentum est veritatis, de eucharistia semper senserit, luculentissime ex Conciliis dignosci potest. Conc. *Nicaenum I* non obscure fidem de reali Christi in eucharistia praesentia profitetur, dum can. 14 ait: *Neque regula, neque consuetudo tradidit, ut hi (Diaconi) qui offerendi sacrificii potestatem non habent, his qui offerunt corpus Christi (sc. presbyteris) porrigant.* Conc. *Alexandrinum* sub *S. Cyrillo* habitum in Epist. syn. ad Nestor. inquit: *Ad mysticas benedictiones accedimus, eaque ratione sanctificamur, utpote sacrae carnis, et pretiosi sanguinis Christi participes effecti, non enim illam carnem ut communem sumimus, sed tamquam vere vivificam, ipsiusque Verbi propriam.* *Nicaenum II* ex *S. Scripturae* testimoniis realem Christi in eucharistia praesentiam probat, asseritque, nec ab Apostolis, nec a Patribus eucharistiam nominatam fuisse imaginem corporis Christi, ita ut

(1) Apol. 1, n. 66.

(2) L. 4 de sacr. c. 4.

(3) In ps. 33.

(4) In ep. ad Tit. c. 1.

eius realis praesentia negaretur; ac demum Act. 6 concludit: *Ergo liquido demonstratum est, quod nusquam Dominus, vel Apostoli aut Patres imaginem dixerunt sacrificium sine sanguine, quod per sacerdotem offertur, sed ipsum corpus, et ipsum sanguinem etc.* Lateranense IV haec habet: *Credimus et confitemur, corpus et sanguinem Christi, sub speciebus panis et vini veraciter contineri, transubstantiatis pane in corpus et vino in sanguinem potestate divina.* Tridentinum Sess. 13, can. 1 definit: *Si quis negaverit in sanctissimae eucharistiae sacramento contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem, una cum anima et divinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum; sed dixerit tantummodo, esse in eo ut in signo vel figura, aut virtute, anath. sit.* Synodus Hierosolymitana a Graecis an. 1672 in causa Protestantium habita c. 17 dicit: *Credimus in S. divinae eucharistiae sacramento D. N. I. Christum esse presentem, non secundum figuram aut imaginem, neque secundum quandam, uti caeteris in sacramentis gratiae excellentiam.... sed sub minima panis et vini consecrati particula totum ac integrum Christum secundum substantiam, animam et Divinitatem Deum perfectum, et perfectum hominem esse.*

† Obi. 1.^a Christus ipse Io. VI profitetur, loqui se de sola manducatione spirituali, quae fit per fidem, dum v. 64 inquit: *Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam: verba, quae ego locutus sum, spiritus et vita sunt.* Non potuisset Christus clarius do-

cere, verba a se prolata spiritualiter, id est, de manducatione quae fit per fidem, intelligenda esse.

Resp. Citata verba duplici quidem modo a Ss. Patribus et catholicis interpretibus exponi solent, sed in neutro sensu adversariis favent. Multi dicunt, Christum verbis illis: *Caro non prodest quidquam*, non loqui de carne sua, sed de hominibus carnalibus, et carnaliter sentientibus, ita ut sensus huius loci sit: Spiritus Dei est, qui excitat, et dat fidem et intelligentiam, homo autem carnalis non potest percipere divina mysteria: haec quidem in verbis meis continentur, sed quia multi non spiritu Dei, sed sensu carnali aguntur, ideo credere et intelligere non possunt. Hanc interpretationem amplectitur *Malodonatus*, eamque probat ex regulis hermeneuticis dicens: « Certissima regula est, nullam habens exceptionem; quotiescumque in Ss. Litteris nomen *carnis* opponitur nomini *Spiritus*, aut alteri idem valenti, illud accipi non pro natura carnis, sed pro infirmitate et culpa, quae nascitur ex humana carne. » Hanc regulam demonstrat longa textuum serie, ac tandem concludit: « Cum ergo videamus, hoc loco esse opposita nomen carnis et nomen spiritus, necesse est, ut caro accipiatur pro culpa et infirmitate humana, quae non poterat in Christo esse. » Quapropter loquitur non de carne sua Christus, sed de auditorum imbecillitate; sicut cum reprehendens Petrum quod non posset vigilare, dixit: *Spiritus quidem promptus est,*

caro autem infirma (1). Eadem interpretatio confirmatur etiam auctoritate Ss. Patrum, nempe *Terulliani* (2), *Origenis*, *S. Cyrilli Hier.* et *S. Chrysostomi*, qui *Ihom.* 46 in *Ioan.* scribit: « Quomodo ergo ait (Christus): *Caro non prodest quidquam?* — non de sua carne dicit, absit, sed de his qui carnaliter accipiunt, quae dicuntur. » Alii tamen putant, Christum loqui de carne sua, et arguere ibi *Capharnaitas*, qui stolidè putabant, Christum praecisurum esse particulas quasdam de corpore suo, quas discipuli caeterarum carnium modo absumerent. Sensus itaque eorum verborum est: Caro praecisa a spiritu vivificante seu divinitate non habet vim spiritualiter vivificandi, sed hanc habet a spiritu seu divinitate sibi unita: At vero caro et sanguis meus, quae vobis dabo, habent ratione divinitatis sibi unitae virtutem vivificandi animam. Hanc interpretationem proponunt *S. Athanasius*, *S. Cyrillus Alex.* et *S. Augustinus*.

Obi. 2.^a Christus loquitur de illa manducatione, quae illo tempore a *Capharnaitis* fieri poterat; quippe dicit: *Qui manducat me, vivet propter me* (3). Atqui eucharistia, utpote tunc nondum instituta, ab iis manducari non poterat; ergo non loquitur de manducatione sacramentali eucharistiae, sed de fide in eius divinitatem et doctrinam, quae iam tunc concipi poterat.

Resp. Christus aperte declaravit, se loqui de pane; qui non-

dum aderat, sed quem daturus erat, ait enim: *Panis, quem ego dabo* (4). Cum autem in praesenti dicit: *Qui manducat me*, hoc tantum voluit, exponere scilicet necessitatem et effectus huius cibi. Caeterum iam illa verba: nisi manducaveritis etc., indigitant tempus futurum. Frequenter porro prophetae, cum eventus futuros annuntiant, in praesenti, imo et in praeterito tempore loquuntur: quod cum eruditi etiam genio linguae hebraicae adscribant, patet, inanem esse hanc objectionem.

Obi. 3.^a Multa dantur *S. Scripturae* testimonia, in quibus verbum *est* sumitur pro *significat*, seu signum, aut figura rei ipsa res appellatur. Sic. *Gen.* XVII, 10 de circumcisione, quae *Israëlitis* in signum foederis cum Deo initi iniuncta fuit, dicitur: *Hoc est pactum meum*; *Ex.* XII, 11: *Est enim Phase* (idest transitus) *Domini*; agnus enim paschalis dicitur *Phase*, cum tamen solum significet, seu in memoriam revocet transitum Domini. Eodem modo verbum *est* in verbis Christi, *hoc est corpus meum*, et, *hic est sanguis meus* pro *significat* sumi debet, quia textus *S. Scripturae* obscuri per loca eiusdem parallela declarari debent.

Respond. Si *Sacramentarii S. Scripturae* loca afferunt, in quibus *esse* pro *significare* ponitur, *Catholici* mille alia opponunt, in quibus proprie sumendum est. Nullatenus ergo ex eo, quod *esse* alicubi sumatur *figurative*, se-

(1) *Matth.* 16, 47.

(2) *L. de resurr. carnis.*

(3) *Io.* 6, 58.

(4) *V.* 52.

quitur, illud semper ita sumendum esse. Si id concederetur, actum esset de genuina S. Scripturae interpretatione, et ex illa ne principalia quidem dogmata probari possent. Necessario igitur pro certa regula statuitur, verbum *esse* in sensu proprio sumendum esse, nisi aperta ratio contrarium postulet; nimirum tunc tantum *esse* pro *significare* sumendum est, quando figuratus sensus in Scripturis aperte exprimitur, aut ex subiecta materia, variisque eius circumstantiis tam aperte elicitur, ut nullus possit esse fraudi et errori locus. His praemissis, facile patebit, quam absurde adversarii ex locis citatis inferant, in verbis institutionis *est* pro *significat* sumendum esse. Nam de circumcisione Deus ipse Abrahamo subdidit: *Circumcidetis carnem praeputii vestri, ut sit in signum foederis inter me et vos* (1). Ubinam vero Christus Apostolos docuit, panem esse sui corporis signum? - Agnum paschalem non esse transitum Domini, sed sacrificium institutum in commemorationem eius transitus, optime noverant Hebraei ex mosaica descriptione illius sacrificii (2). — Ita quoque, cum Apostolus loquens de prodigiosa petra mosaica inquit: *Petra autem erat Christus* (3); necesse non erat, ut Corinthiis explicaret, hanc petram in deserto non fuisse veram personam Christi; quis enim hoc somniasset? Attamen ipse hoc clare explicuit dicens de Israëlitis: *Bibebant autem de spiritali consequente eos petra, petra autem erat*

Christus.... Haec autem in figura facta sunt nostri.... Haec autem omnia in figura contingebant illis (4). Christus autem nec ante, nec post eucharistiae institutionem declaravit, se de signo aut de figura loqui.

Obi. 4.^a Christum in eucharistia realiter praesentem non esse, sed fidem in eius praesentiam excitandam esse, patet ex eo, quia Christus cum panem eucharisticum Apostolis manducandum praebuit, dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*: commemoratio autem non est rei praesentis, sed absentis.

Resp. Commemoratio quidem non fieri dicitur obiecti tum menti tum sensibus praesentis in statu suo naturali, sed si praesentia obiecti a sola mente percipitur, non autem a sensibus, quemadmodum in eucharistia contingit, rectissime illud commemorari, seu fides de vera eius praesentia excitari dicitur. Iuxta *S. Thomam* autem (5) verba: *Hoc facite in meam commemorationem*, debent intelligi de memoria passionis et mortis Christi iuxta verba Pauli: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis*.

Obi. 5.^a Non potest realis Christi in eucharistia praesentia admitti, quia pugnat cum claris et apertis Scripturae locis, in quibus dicitur, humanitatem Christi in coelo esse, non autem in terra, ut Marc. XVI, 19: *Assumptus est in coelum, et sedet a dextris Dei*. Act. III, 21: *Quem oportet coelum suscipere usque in tempora restitu-*

(1) Gen. 17, 11.

(2) Ex. 12.

(3) 1 Cor. 10, 24.

(4) 1 Cor. 10, v. 4, 6, 11.

(5) Lect. 6 in 1 Cor. 11.

tionis omnium; seu ut in Symbolo canimus: Donec veniat iudicare vivos et mortuos. Hinc Matth. XXVI, 11: *Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non semper habetis.* Si Christus praesens esset in eucharistia, eum semper nobiscum haberemus, quod aperte ab ipso negatur.

Resp. Christus ut homo in coelo tantum est visibiliter, seu sub specie propria et statu suo naturali, et in hac visibili forma in terram non descendet ante diem iudicii. Sed hoc non impedit, quominus, quin coelum deserat, sit invisibiliter in statu extraordinario et supernaturali sub speciebus panis et vini consecratis in terra. Sicut enim loca ab adversariis citata ostendunt, corpus Christi esse in coelo, ita verba Christi et Apostolorum a nobis adducta demonstrant, corpus Christi esse in eucharistia. Pariter ergo utrumque credendum est. Neque Christus realem suam in eucharistia presentiam negat, dum dicit: *Pauperes semper* etc.; his enim verbis ea occasione prolatis, qua Mariam Magdalenam unguentum super caput suum effundentem vindicare voluit contra obloquentes, pronuntiat solummodo, se haud semper cum Apostolis futurum esse in statu suo visibili et naturali, in quo similia charitatis obsequia recipere possit; sed ideo non asserit, in nullo statu et nominatim in sacramentali, eis esse adfuturum.

Obi. 6.^a Patres (antiquiores praesertim) nonnisi parce et obscure de eucharistia sunt locuti: eam frequenter signum, figuram, typum,

antitypum corporis et sanguinis Christi nuncupant, vel simpliciter panem; vel asserunt, non idem in sacramento corpus adesse, quod ex Virgine natum, passum, mortuum est; vel negant, Christum corporaliter manducari, vel spirituales manducationem commendant, etc.

Resp. Patres primorum praesertim saeculorum de eucharistia parce et obscure locutos esse, ex eo vel maxime repetendum est, quia caute observabant *disciplinam arcani*, vi cuius sacratoria religionis mysteria, ne profanarentur, non solum Iudaeis ac Ethnicis occultabant, sed nec Catechumenis manifestabant, quia ad illa recte intelligenda ante sacramentum illuminationis vel impares, vel indigni habiti sunt. — Qui eucharistiam nominant figuram, typum, symbolum, imaginem etc. corporis Christi, non ideo realem Christi praesentiam negant, sed etiam hac, ut oportet, admissa, eucharistiam sic nuncupant: 1° ratione specierum panis et vini, quae ex institutione divina sunt signum, figura corporis et sanguinis Christi non absentis sed praesentis et sub iis contenti. 2° ratione sacramenti, quod ex natura sua est signum sensibile invisibilis gratiae. 3° dicitur insuper figura, signum seu symbolum corporis Christi mystici, quod est Ecclesia, seu coetus fidelium, quorum moralis unio in eucharistia significatur, quia ex multis granis triticeis unus panis, et ex multis acinis vinaceis unum liquidum efficitur. — Eucharistia panis appellatur tum ratione specierum panis quae remanent, tum ra-

tione materiae ex qua Christi corpus conficitur; tum quia revera panis est supersubstantialis ad alendam animam ordinatus. — Patres qui in eucharistia non idem esse corpus asserunt, quod de Virgine natum est, ac nobiscum conversatum etc., id unum intelligunt, quod non sit idem corpus quoad externum et visibilem statum, et quantum ad affectiones; non autem negant, quod idem sit quoad substantiam. — Dum Christi carnem inficiantur corporaliter manducari, non deneant, sub speciebus panis et vini sumendam esse, sed solum manducandam esse, quo modo Capharnitae intelligebant, vel ut sectam membratim, aut assam, aut elixam ad instar carnum quae in macello venduntur. — Demum spiritualem manducationem commendant, non ut realem manducationem, quae ore fit, excludant, sed ut vera fide, summa cordis munditie, ac charitatis ardore quisque ad sacram synaxin accedat.

§ 395.

Reflexiones philosophicae.

Cum eucharistia sit mysterium altissimum, quod rationis captum longe superat, realis Christi in eucharistia praesentia argumentis philosophicis probari nequit. Quamvis autem ultro fateamur, dogma istud *supra rationem* esse, fidenter tamen adseveramus, illud non esse *contra rationem*. Sane neque adversarii contradictionem ostendere valent, quia humana ratio in mysteriis, quae eius captum superant duas ideas claras, earumque re-

pugnantiam ostendere nequit. Non negamus quidem, ea, quae de eucharistia dicuntur, per vires naturales perfici non posse; qui autem per virtutem divinam haec fieri posse negat, omnipotentiae divinae limites ponit. — Caeterum ratio ipsa convenientiam eucharistiae agnoscit. Nam realis Christi in eucharistia praesentia est convenientissima *Deo*. Deo enim convenit, quidquid infinitas eius perfectiones manifestat. In summo autem hoc mysterio Deus manifestat suam *omnipotentiam*, qua efficit, ut substantia panis et vini in corpus et sanguinem Christi convertatur, ut accidentia panis et vini remaneant post consecrationem sine proprio subiecto, et ut idem corpus Christi simul sit in pluribus locis, in coelo et in omnibus hostiis consecratis. Ex eodem mysterio elucet immensa Dei *bonitas*, qua seipsum cum carne et sanguine, corpore et anima, divinitate et humanitate, cum gratiis et meritis suis nobis donat; nostrum alimentum fit, ut intime cum ipso coniungamur. Idcirco Conc. Tridentinum de euch. dicit: *Salvator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem hoc sacramentum instituit, in quo divitias divini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum* (1). Denique ex eucharistia resplendet *sapientia divina*. Cum enim homines per escam, quam instigante daemone gustarunt, misere lapsi, quoad intellectum obscurati, quoad voluntatem corrupti, et vita spirituali privati fuerunt, Filius Dei incar-

(1) Sess. 13, cap. 2.

natus, aliam praeeparavit alimoniam, quam homines sumentes quoad intellectum illuminentur, quoad voluntatem emendentur, et in vita spirituali confirmentur. — Realis Christi in eucharistia praesentia convenientissima est *indoli religionis christianae*. Generatim enim homo per religionem moraliter coniungi debet Deo. Cum autem natura humana ex anima et corpore constet, et post lapsum ad sensibilia deflexerit, maxime eidem exoptatum est et consentaneum, ut Deus se eidem etiam externo quodam et visibili modo communicet. — Convenientissima est *hominibus*, quorum moralitas per hoc mysterium promovetur et vita spiritualis perficitur. — His praemissis, facile est difficultates solvere, quae ab adversariis moventur.

Obi. 1.^a Non potest unum et idem corpus simul esse in pluribus locis, quod iuxta dogma catholicum de corpore Christi in eucharistia adstruitur; id enim impossibile est; et apertam contradictionem involvit.

Resp. Fatemur, per vires naturales fieri non posse, ut idem corpus simul sit in pluribus locis, sed fidenter asserimus, id fieri posse per omnipotentiam divinam. Ille etenim, qui efficere potest, ut id quod non est, fiat, efficere etiam potest, ut id quod est, in pluribus locis sit: hoc quippè illo facilius est. Sicut autem limitata nostra ratione non intelligimus, quomodo id, quod non est, fiat, et tamen Creatoris potentiam non negamus, ita pariter modum quidem ignoramus, quo fieri possit, ut idem

corpus sit in pluribus locis; Deum vero id efficere posse, nullo modo negare possumus. Voluntas Dei ita efficacissima est, ut omnia existant, quae vult, et modo quo vult, et in loco ubi vult. — Perperam porro adversarii clamitant intrinsece impossibile esse, ut idem corpus in pluribus locis adsit, atque ideo neque per Dei omnipotentiam id perfici posse. Nam ratio loci non consistit nisi in relatione corporis ad res externas. Nullatenus autem repugnat, quod unum idemque corpus plurimas et diversissimas relationes habeat. Ita nemò numerare potest relationes praesentiae, quas habet unus idemque *sol* ad corpora terrestria: ita etiam unus idemque homo e suggestu in magno templo loquens, sicut duabus aut tribus personis, ita etiam pluribus millibus hominum praesens esse potest, quin ipsius substantia vel minimum alteretur. Nullatenus igitur repugnat etiam corpus Christi plurimas, imo innumeras relationes ad res externas habere, seu in pluribus locis praesentem fieri, quod ideo per virtutem divinam effici potest.

Obi. 2.^a Contradictionem apertam implicat, ideoque impossibile est, quod corpus in loco sit, et tamen spatium non occupet; quod totum adsit cum omnibus suis partibus, et tamen absque dimensione et extensione: atqui haec admittere necesse est in sententia realis Christi in eucharistia praesentiae; proponitur itaque credendum, quod est contra rationem.

Resp. Heterodoxi de corporum natura philosophantur iuxta consuetum naturae ordinem, et eas

affectiones corporum, quae illis naturaliter insunt. At fides mysteriorum ad philosophicas rationes exigi non potest; quaeritur enim hic, non quid naturaliter fieri possit, sed quid Deus possit efficere: nos autem scimus, non esse impossibile apud Deum omne verbum. Deus efficere potest, ut corpus sua actuali, externa et visibili extensione ac impenetratione privetur. Exempla sunt Christi ex utero virginali illaeso virginitatis claustris exeuntis (1), in cubiculum ianuis clausis penetrantis (2): haec autem certe sine penetrationis miraculo contingere non potuerunt. Ergo idem miraculum virtute divina in eucharistia contingere potest. Notandum porro est, quod species non sint ipsum corpus Christi, sed sub speciebus corpus Christi vere, realiter ac substantialiter continetur. Corpus autem Christi in se non alteratur, non comprimitur, sed status eius naturalis per virtutem divinam invisibilis redditur, atque solas panis et vini species praesefert, quae ad rationem sacramenti requiruntur, sed et minimae sufficiunt; ubi tamen putandum non est, etiam corpus Christi ad tam exiguum spatium compressum esse. Ideo *S. Thomas* (3) docet: « quod corpus Christi non est eo modo in hoc sacramento, sicut corpus in loco, quod suis dimensionibus loco commensuratur, sed quodam speciali modo, qui est proprius huius sacramento. »

Obi. 3.^a Admissa doctrina catholicorum, de uno eodemque corpore Christi dici potest nunc

manducatur, et non manducatur; incipit sacramentaliter existere in consecratione, et eodem modo desinit existere corruptis speciebus; eodem tempore inclusum est in tabernaculo, et circumfertur in processione. Haec vero perfectam contradictionem involvunt.

Resp. Ad veram contradictionem requiritur, ut non solum de eodem subiecto, sed etiam sub eodem respectu idem simul affirmetur et negetur. Quamvis autem de eodem corpore Christi sermo sit, non tamen sub eodem respectu idem affirmatur et negatur. Christus enim dicitur sub his speciebus manducari, sub aliis non manducari, sub his esse in tabernaculo, sub aliis circumferri etc.: ergo nulla adest contradictio.

§ 396.

De transsubstantiatione.

Transsubstantiationis nomine intelligunt Catholici conversionem totius substantiae panis et vini in corpus et sanguinem Domini, remanentibus duntaxat panis et vini speciebus, seu accidentibus, ita ut post verba consecrationis non adsit substantia panis et vini, sed illa conversa sit in substantiam corporis et sanguinis Christi. Transsubstantiationem istam, quam in eucharistia fieri Ecclesia semper credidit, aperte negavit *Wicleffus*, cuius vestigia secuti sunt *Lutherani*, qui licet realem Christi in eucharistia praesentiam admitterent, asserunt tamen, una cum corpore et sanguine Domini etiam substantiam panis et vini in eu-

(1) § 223.

(2) Io. 20, 19 et 26.

(3) 3 p. q. 75, art. 1, ad 3.

charistia adesse. Contra ipsos iam dogma catholicum de transsubstantiatione probandum est ex *S. Scriptura*, ex *Ss. Patribus*, et ex *Conciliis*.

1. *S. Scriptura* verba Christi eucharistiam tum promittentis, tum instituentis referens, sat clare docet, in eadem fieri transsubstantiationem. Nam Io. VI, 52 Christus ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*: ergo ipse panis, seu ipsum alimentum speciem panis praeseferens, dicitur *caro* Christi tradenda pro mundi vita. Haec autem sententia falsa esset, si in eucharistia substantia panis remaneret; sicut enim hoc posito non posset dici, substantiam panis esse substantiam corporis Christi, quod ipsi Lutherani asserere non audent, ita pariter dicere non liceret: panis est caro Christi. Itaque si transsubstantiatio non fieret, sed corpus Christi in pane, vel cum pane praesens esset, Christus dicere debuisset: in pane, vel cum pane, quem ego dabo, caro mea est. Quia autem Christus absolute dixit: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, apertissime declaravit, alimentum a se dandum non continere substantiam panis, sed esse carnem suam, ideoque veram fieri transsubstantiationem. Quod idem probatur ex verbis institutionis, quae in sensu litterali intelligenda esse nobiscum fatentur Lutherani. Atqui haec verba apertissime transsubstantiationem fieri probant. Legitur enim, Christum panem accepisse, benedixisse

et Apostolis porrexisse dicens: *Accipite, et comedite, hoc est corpus meum* (1), id est, *hoc quod in manibus meis videtis, quod speciem panis praeseferit, quod vobis manducandum trado, est corpus meum*. Itaque, si Christus vera locutus est, id quod in manibus tenebat, quod Apostolis manducandum porrigebat, nihil aliud erat, quam corpus ipsius; ex quo necessario infertur, substantiam panis desiisse, et in substantiam corporis Christi conversam esse. Nam si substantia panis remansisset, Christus ne Apostolos deciperet, dicere debuisset: in hoc pane, vel cum hoc pane est corpus meum; quia tunc falsa esset haec propositio: hoc quod videtis, et quod est naturalis panis, est corpus meum.

2. *Ss. Patres* dogma de transsubstantiatione sat claris verbis tradunt. *Eusebius Caes.* (2) inquit: « Panis quidem pretiosum Domini corpus efficitur, poculum autem pretiosus Domini sanguis. » *S. Cyrillus Hier.* (3) dicit: « Cum igitur ipse de pane pronuntiaverit et dixerit: *Hoc est corpus meum*, quis audebit deinceps ambigere? et cum idem ipse tam asseveranter dixerit: *hic est sanguis meus*, quis unquam dubitaverit, ut dicat non esse eius sanguinem? Aquam olim in vinum... in Cana Galilaeae transmutavit, et eum parum dignum existimabimus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutavit?... Quare cum omni persuasionem tamquam corpus et sanguinem Christi (illa) sumamus. Nam in specie panis datur tibi

(1) Math. 26, 26.

(2) Ap. Io. Damasc. in Parall. I. 3, c. 5.

(3) Catech. Mystag. 4.

corpus, et in specie vini datur tibi sanguis... Ista haec edoctus, et certissima fide imbutus es, quod qui videtur panis, panis non est etiamsi ita gustui videatur, sed corpus Christi, et quod videtur vinum, vinum non est, sed sanguis Christi. » S. Ambrosius (1): « Si tantum valuit sermo Eliae, ut ignem de coelo deponeret, non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt. Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quae sunt, in id mutare quod non erant? » S. Chrysostomus (2): « Qui haec dona sanctificat, et transmutat, ipse est (Christus). » Idem (3): « Non homo est, qui facit, ut in mensa (eucharistica) propositae res fiant corpus et sanguis Christi; sed verbum Christi transmutat res in mensa propositas. » S. Augustinus (4) habet: « Panis ille, quem videtis in altari, sanctificatus per verbum Dei corpus est Christi. Calix ille, imo quod habet calix, sanctificatum per verbum Dei, sanguis est Christi. » S. Ioan. Damasc. (5): « Panis et vinum in corpus et sanguinem Dei transmutatur. Si requiras quonam pacto id fiat, sat tibi sit audire, hoc fieri per Spiritum Sanctum, quem admodum ex sancta Dei Genitrice Dominus sibi ipsi carnem assumpsit. »

3. In Conciliis dogma catholicum de transsubstantiatione de-

finitum est. Conc. Romanum sub Gregorio VII, an. 1079, Berengarium profiteri iussit, panem et vinum per mysterium sacrae orationis et verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram et propriam, et vivificatricem carnem et sanguinem D. N. I. Christi. Lateranense IV, an. 1215, cap. 1, profitetur: Credimus... quod Iesu Christi corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, et vino in sanguinem potestate divina. Constantiense an. 1414 damnavit duos articulos Wicleffi: Primum « Substantia panis materialis, et similiter substantia vini materialis manet in sacramento altaris: » et secundum: « accidentia panis non manent sine subiecto in eodem sacramento: » Florentinum in instr. pro Arm. dicit: Verborum Christi virtute substantia panis in corpus Christi, et substantia vini in sanguinem convertuntur. Tridentinum Sess. 13, can. 2, decrevit: Si quis dixerit, in sacrosancto eucharistiae sacramento remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine D. N. I. Christi; negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, anathema sit. — Lutherani sequentibus argutiis sententiam suam defendunt, ac nostram impugnant.

(1) L. de myster. c. 9.

(2) Hom. 82 in Matth. n. 5.

(3) Serm. 2 de prodit. Iud. n. 6.

(4) Serm. 227 in die Paschae 4.

(5) L. 4 de orth. f. c. 13.

Obi. 1.^a Verba institutionis non supponunt transsubstantiationem, sed vera sunt remanente substantia panis. Nam ad veritatem harum propositionum: *Hoc est vinum, hoc est aurum*, etc., sufficit, si in dolio sit vinum, et aurum in crumena: ergo etiam ad veritatem huius propositionis: *Hoc est corpus meum*, non requiritur, ut panis mutetur in corpus Christi, sed sufficit, istud in pane contineri.

Resp. Magna disparitas est inter propositiones ab adversariis adductas, et inter verba a Christo prolata. Nam ex indole sua dolium ad fluidum continendum, et crumena metallum ordinantur; panis autem neque ex natura sua, neque ex usu quodam recepto ad corpus continendum. Christus igitur dicere non potuisset: *Hoc*, quod videtis, *est corpus meum*, si id, quod videbant panis fuisset, et transsubstantiatio non contigisset. Male tunc Christus locutus fuisset, quod etiam per exempla illustrari potest. Nam si plures res in una contineantur, e. g. in crumena aurum et cuprum, vere dici poterit: *Hoc est metallum*, sed absque deceptione dici non poterit: *Hoc est aurum*, quia iuxta usum communem, qui rem contentam per pronomem *hoc* demonstrat, rem unam tantum cum exclusione alterius cuiuscumque demonstrat. Quare si finita hac propositione: *Hoc est corpus meum*, substantia panis mutata non fuisset in corpus Christi, Christus Apostolos decepisset; dicere enim debuisset: *Hic panis continet corpus meum*, vel *in hoc pane est corpus meum*,

quemadmodum iuxta omnes decipere censeretur, qui de crumena auro et plumbo plena diceret: *Hoc est aurum*.

Obi. 2.^a Patres non admittunt transsubstantiationem, sed docent substantiam panis in eucharistia remanere. Hanc enim frequenter panem nominant, et eandem comparant cum incarnatione, ut ostendant, substantiam panis integram permanere, sicut natura humana in unione hypostatica inconfusa permansit.

Resp. Qua ratione Patres admissa transsubstantiatione eucharistiam panem nominant, iam superius declaratum est. Patres eo tantum fine eucharistiam cum incarnatione comparant, ut ostendant, haec duo mysteria aliquam inter se proportionem habere et convenientiam, ac unum per aliud salvis tamen utriusque differentiis aliquo modo explicari: asserunt nempe, idem corpus in eucharistia adesse, quod Filius Dei in incarnatione assumpsit, et carnem Christi eadem omnipotentia, qua in utero Virginis formata est, in eucharistia praesentem fieri. Quoad loca ex patribus citata observandum est, veteres Patres saepius per naturam intelligere congeriem proprietatum sensibilibus, quae externam veluti naturam rei constituunt, ac referunt. Sic *S. Ambrosius* in *Hexaem.* (1) scribit: « Naturas mutatas fuisse, quando e petra aqua fluxit, et ferrum aquae supernatavit. » *S. Chrysostomus* (2) dicit: « Pietas iuvenum (in fornace Babylonis) rerum naturam mutavit: » cum tamen ignis

(1) L. 3, c. 2.

(2) Hom. 4 ad pop. Ant.

non quoad substantiam, sed tantum quoad accidentia, seu quoad effectus mutationem subierit. Patres ergo, quos citant, nomen naturae aut substantiae in sensu latiori accipiunt, ac per illud accidentia duntaxat seu species intelligunt, quae etiam post consecrationem remanent.

Obi. 3.^a Omnes sensus nostri in eucharistia panem et vinum percipiunt: dum autem de rebus materialibus agitur, testimonio sensuum insistendum est, qui ad obiecta externa recte cognoscenda a Deo nobis dati sunt. At si substantia panis et vini deesset, omnes sensus fallerentur; quo posito de nulla re externa certi esse possemus.

Resp. Iam antiqui philosophi fassi sunt, sensus nostros non corporum substantias penetrare, sed solum eorum species, seu apparentiam percipere. Hinc Lucretius cecinit: « Nec possunt oculi naturam noscere rerum. » Officium ergo sensuum, praesertim visus, non versatur circa corporis naturam aut essentiam; sed solum circa existentiam; et ea quae apparent in eodem corpore; imo in hoc ipso corrigendi quandoque sensus sunt a ratione, sic e. g. baculus rectus quoad dimidiam partem aquae immersus oculis incurvatus apparet. Itaque etiam in eucharistia sensus proprie loquendo indicant tantum vere adesse accidentia panis et vini, seu apparentiam, neque in hoc decipiuntur. Ideo *S. Thomas* (1) dicit: « In hoc sacramento nulla est deceptio, sunt enim ibi secundum rei veritatem

accidentia, quae sensibus diiudicantur; intellectus autem, cuius proprium obiectum est substantia, per fidem a deceptione praeservatur. » Hinc Patres docent, in eucharistia non soli testimonio sensuum insistendum, sed Deo revelanti credendum esse.

Obi. 4.^a Certum est vel ipso sensuum testimonio, remanere in eucharistia panis et vini accidentia seu species, quantitatem, qualitatem, figuram, colorem, saporem, etc., qualia erant ante consecrationem. At certum etiam est accidentia esse non posse sine proprio suo subiecto, cui inhaerent. Quid enim est accidens, nisi ens alteri inhaerens? Atqui aliud esse non potest horum accidentium panis et vini subiectum, quam ipsa substantia panis et vini; ergo remanet in eucharistia substantia panis et vini.

Resp. Concedimus, accidentia esse non posse sine subiecto iuxta legem ordinariam et naturalem, sed negamus id fieri non posse per legem extraordinariam et supernaturalem, seu per omnipotentiam divinam. Deus enim, qui accidentia cum subiecto coniunxit, certe etiam efficere potest, ut accidentia sine subiecto subsistant. Id ipsum autem in eucharistia vere fieri, certa et indubitata revelatio docet, quod sine haesitatione credere debemus, quamvis modum, quo id fiat, explicare non valeamus. Nam ait *S. Thomas* (2): « Effectus plus dependet a causa prima, quam a causa secunda. Et ideo virtute Dei, qui est causa prima omnium, fieri potest, ut

(1) 3 p. q. 75, art. 5, ad 2.

(2) 3 p. 85, art. 5, ad 1.

remaneant posteriora (accidentia) prioribus sublatis (substantia panis et vini). »

Obi. 5.^a Eucharistia, si in magna quantitate sub specie panis sumatur, corpus nutrit; et sub specie vini inebriat; hinc inde putrescit, ita ut ex ea vermes nascantur, et si comburatur in cineres abit. Isti autem effectus non speciebus panis et vini; et multo minus corpori et sanguini Christi adscribi possunt: unde necesse est admittere, substantiam panis et vini remanere.

Resp. Indigitati effectus etiam admissa transsubstantiatione sufficienter declarantur per omnipotentiam divinam. Cum enim Deus in mysterio altaris nullum sensibile miraculum operari voluerit, sed totus latere ad fidei nostrae exercitium, necesse fuit ut decerneret, symbola eucharistica easdem omnino in sensus nostros impressiones facere, eosdemque effectus ex ipsis sequi, ac ante consecrationem. Porro divinae potentiae non deest modus eosdem effectus producendi, quos ipsa produceret panis et vini substantia, si adesset. Nonnulli putant, per actionem immediatam omnipotentiae supradictos effectus produci; e. gr. Deum per se ad praesentiam symbolorum corpora nostra nutrire, quoniam, qui omnia ex nihilo produxit, sine dubio etiam corpus per se sine substantia panis nutrire valet. *S. Thomas* vero (1) scribit: « In ipsa consecratione miraculose datur quantitati dimensivae panis et vini, quod sit primum subiectum subsequentium formarum.

Hoc est autem proprium materiae, et ideo ex consequenti datur praedictae quantitati dimensivae omne illud, quod ad materiam pertinet. Et ideo quidquid posset generari ex materia panis et vini, si adesset, totum potest generari ex praedicta quantitate panis et vini, non quidem novo miraculo, sed ex vi miraculi prius facti. » Alii demum dicunt, certum esse, quod species corrumpi possint, et corruptis speciebus recedere corpus Christi, et redire substantiam panis et vini, ex qua omnes supradicti effectus declarari possunt. Caeterum observandum est totam difficultatem solum concernere modum; hunc autem, cum agitur de mysterio, incomprehensibilem esse, libenter fatemur, sed ignorantia modi non tollit certitudinem facti. Quae a nobis intelligi et explicari nequeunt, omnipotentiae divinae facillima sunt.

§ 397.

De eucharistiae reservatione.

Quamvis Lutherani nobiscum realem Christi in eucharistia praesentiam profiteantur, a nobis tamen discordant circa tempus realis praesentiae. Docent nimirum Christi corpus in ipsa sumptione adesse, non item extra usum aut sumptionem. Nonnulli tamen hanc sententiam temperarunt, docentes corpus Christi in tota coenae actione praesens esse, videlicet dum benedicitur, frangitur, distribuitur, manducatur; imo cum statim ad aegrotos defertur, non vero cum in pyxide asservatur. Catholici autem credunt, *Christum in eucharistia modo permanente ante*

(6) 3 p. q. 77, art. 5.

et post sumptionem praesentem esse, ita ut remaneat verum corpus Christi in hostiis, seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur et supersunt. Hoc dogma catholicum probatur ex *S. Scriptura*, *Ss. Patribus*, ex *praxi Ecclesiae* et ex *Conciliis*.

1. Christus ait: *Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus* (1): eucharistiam ergo instituere decrevit per modum cibi et potus; et autem indoles tum cibi tum potus, ut existat antequam manducetur vel bibatur, ut reservari possit, et in suo statu permaneat, donec putredine consumatur. Recte igitur etiam de carne et sanguine Domini in cibum et potum nobis relictis dicimus, quod iam ante sumptionem existant, quod reservari possint, et in suo statu permaneant, donec species corrumpantur. Clarissime hoc idem patet ex verbis institutionis. Nam Christus prius dixit: *Hoc est corpus meum*, et, *hic est sanguis meus*, quam discipulis porrexerit corpus ad manducandum, et sanguinem ad bibendum. Quod si vera sunt verba Christi, quod ipsi adversarii negare non audent, ergo prius fuit corpus sub specie panis et sanguis sub specie vini, quam discipuli illud manducarent, et istum biberent, adeoque ratio sacramenti non consistit in illa actione, qua manducatur corpus et sanguis bibitur: quod enim prius est, non pendet ab eo quod est posterius. Si vera esset adversariorum sententia, falsa essent verba Christi, qui non potuisset re-

cte dicere: *Hoc est corpus meum*, sed debuisset dicere: *Hoc erit*, seu *hac fiet, dum manducabitis, corpus meum*.

2. *Ss. Patres* cum hac doctrina perfecte concordant: *S. Cyrillus Hier.* (2) docens, qua ratione ad *S. Synaxin* accedendum sit, inter alia dicit: « Postquam autem oculis tuos sancti corporis contactu sanctificaveris, illud percipe ad vigilans, ne quid ex eo tibi depereat; » et rationem huius moniti assignans (3) ait: « Panis et vinum eucharistiae ante sanctam adorandae Trinitatis invocationem nudus panis et vinum erat, invocatione autem peracta panis fit corpus Christi, et vinum sanguis Christi. » *S. Gregorius Nyss.* (4) inquit: « Panis sanctificatur per verbum Dei et orationem, non eo quidem, quod cibo mediante (per manducationem) in Verbi corpus evadat, sed quod statim per Verbum in corpus transmutetur, sicut dictum est a Verbo: *Hoc est corpus meum*. » *Optatus Milev.* (5) vocat altare sedem corporis Christi et calices sanguinis Christi portatores: et (6) exprobrans Donatistis, quod altaria destruxerint, dicit: Quid est enim altare, nisi sedes corporis et sanguinis Christi? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus et sanguis habitabat? » *S. Chrysost.* in *Matth.* (7) docet: « puriorem radiis solaribus manum esse debere quae hanc carnem (Christi) dividit. » et in *Epist. ad Innoc. I.* de militibus ab imperatore missis, « locum, ait, in quo sancta con-

(1) Io. 6, 56.

(2) Cat. Mystag. 3, n. 21.

(3) Cat. 19, n. 7.

(4) Orat. Catech. c. 37.

(5) L. 6, c. Parm.

(6) Hom. 82, n. 5.

(8) N. 1.

dita servabantur, ingressi sunt milites, quorum aliquos scimus nullis initiatis mysteriis, et viderunt omnia, quae intus erant; quin et testes sumus, quod Christi sanguis, sicut in tali tumultu contingit, in praedictorum militum vestes effusus est. » S. *Augustinus* (1) asserit, quod Christus obstupescendo quodam modo corpus suum in manibus suis portaverit. S. *Cyrillus Alex.* in Epist. ad Calosyrium scribit: « Audio aliquos esse, qui mysticam Eulogiam nihil ad sanctificationem iuvare dicant, si quid ex ea fiat reliqui ad alium diem: insaniunt vero, qui haec asserunt: neque enim alteratur Christus, neque sanctum corpus eius immutatur, sed benedictionis vis ac facultas, et vivificans gratia perpetuo in illo existit. »

3. *Praxis Ecclesiae antiquissima* reservandi eucharistiam, probat constantem eius fidem de permanente Christi praesentia, etiam extra sumtionem. Nam a) eucharistia etiam ad absentes transmissa fuit, et quidem per diaconos, qui certe eam in sumtione consecrare non poterant: id testatur S. *Iustinus* (2): « Deinde eucharistia ad absentes per diaconos deferretur. » *Irenaeus* quoque ap. *Euseb.* (3) testatur, Romanos Pontifices consuevisse in paschate eucharistiam ad alios episcopos mittere « pacis et honoris ergo. » b) Etiam fideles laici consueverunt hoc sacramentum domum asportare, illudque servare, ut in necessitatibus

in promptu haberent. *Tertullianus* (4) dicit mulierem christianam ducere non debere maritum infidelem, ne eucharistia, quam secum habet, et ante omnem cibum gustat, contemtui exponatur. S. *Cyprianus* tract. de laps. refert historiam cuiusdam mulieris tempore persecutionis lapsae, « quae cum arcam suam, in qua sanctum Domini fuerat, manibus indignis tentasset aperire, igne inde exurgente deterrita est. » c) Constat ex antiquis monumentis, eucharistiam in templis fuisse asservatam in pastophoriis, ciboriis, aut aliis repositoriis formam columbae aut turris habentibus. De pastophoriis iam loquuntur constitutiones apostolicae (5): « Cumque universi et universae communicaverint, accipientes diaconi quae supersunt, in pastophoriis reponunt. » Idem testatur S. *Crysostomus* Ep. ad Innoc. cit.; *Gregorius Turon.* (6) et Conc. *CPlanum* an. 536 sub Menna celebratum. d) Imo eucharistia reservari debuit, ut ad infirmos urgente mortis periculo deferri posset. Nam Ecclesia semper praeceptum divinum agnovit, instante morte, viaticum sumendi. Ideo Conc. *Nicaenum I.* c. 13, dicit: *Generaliter omni cuilibet in exituposito, et poscenti sibi communionis (seu eucharistiae) gratiam tribui; Episcopus (postquam probaverit) ex oblatione dare debet:* verbis autem immediate praecedentibus Concilium declarat, se non novam legem ferre, sed antiquam renovare et confirmare.

(1) Enarr. 1. in Ps. 33.

(2) Apol. 1, n. 67.

(3) L. 5 hist. eccles. c. 21.

(4) L. 2 ad uxorem, c. 5.

(5) Lib. 8, c. 13.

(6) L. 1 de glor. Mart. c. 86.

4. *Concilium Tronense II*, an. 567, can. 3, statuit, ut corpus Domini in altari non in imaginario ordine (i. e. non inter sacras imagines) sed sub crucis titulo componatur: ergo panis consecratus iam ante sumtionem est corpus Domini. *Lateranense IV*, can. 20 haec habet: *Statuimus, ut in cunctis Ecclesiis chrisma et eucharistia sub fidei custodia clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi.* *Tridentinum* Sess. 13, can. 4 definit: *Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili eucharistiae sacramento non esse corpus et sanguinem D. N. I. Christi, sed tantum in usu, dum sumitur, non autem ante, vel post, et in hostiis seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur et supersunt, non remanere verum corpus Christi, anath. sit.* Eandem fidem profitentur Graeci schismatici in Conc. *Hierosolymitano* an. 1672, c. 17 inter alia, quae de eucharistia decernunt, dicentes: *Credimus ante usum statim a consecratione, ac post usum id quod in sacris pyxidibus communioni moribundorum asservatur, corpus esse Domini verum.*

Obi. 1.^a Omnia reliqua sacramenta consistunt in usu: ergo etiam eucharistia, quam instituit Christus, ut a fidelibus sumatur, non ut reservetur, circumferatur etc.

Resp. In iis, quae sunt iuris positivi, male adhibentur argumenta ex analogia ducta, cum illa solum debeant a voluntate institutoris: mirum igitur non est quod in sacramentis, quae ex sola

Christi voluntate dependent, uni aliquid competat, quod non competit alteri. Discrimen adesse, ipsa forma indicat. Caeterorum enim forma actionem transeuntem insinuat, ut *te baptizo, te confirmo* etc.; eucharistiae vero forma statum permanentem: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.* Christus quidem eucharistiam instituit, ut sumatur; sed ratio cibi exposcit, ut adsit priusquam manducetur. Christus autem etiam ad alios fines eucharistiam instituit, nempe ut offeratur, nobiscum conversetur, adoretur, etc.

Obi. 2.^a Multis variarum Ecclesiarum monumentis constat, nullam eucharistiae partem antiquitus asservatam fuisse; sed si quid ex communione publica supererat, vel a clericis consumebatur, vel igne cremabatur, vel pueris innocentibus manducandum distribuebatur.

Resp. Allatis monumentis opponimus ea, quae n. 3 et 4 adduximus. Ad summum ergo ex adversariorum obiectione, si solida esset, inferri posset, non eandem in omnibus ecclesiis viguisse disciplinam. Notandum porro est, varias adfuisse causas, cur in nonnullis ecclesiis diu non servaretur eucharistia. Hinc inde id factum est, ne ingruente persecutione impiorum profanationi exponeretur: quandoque id contigit, quia locus decens pro eucharistiae reservatione deerat, sicut nunc quoque in ecclesiis, in quibus tabernaculum non habetur, particulae post communionem fidelium reliquae consumi debent. Interdum ex reverentia erga eucha-

ristiam ordinatum est, ut hostiae reservatae post aliquot dies, ne putrescant, absumantur et renoventur, quod per innocentes pueros optime fieri posse, antiquitus nonnullis pastoribus visum est; si quae autem ita corruptae erant, ut possent sumentibus stomachum movere, bene visum fuit, eas igne consumere.

§ 398.

De eucharistiae adoratione.

Lutherani sicuti permanentem Christi in eucharistia praesentiam denegant, ita consequenter, eum in illa adorandum esse inficiantur. Catholici e converso Christum in eucharistia permanente modo ante et post sumtionem praesentem edocent, et ideo *ibidem cultu latriae adorandum esse*. Haec propositio fuit ex dogmatibus iam probatis. Christus enim, Deus et homo, cultu latriae adorandus est; Christus autem vere, realiter et substantialiter in eucharistia continetur, et quidem non solum in sumtione, sed ante illam statim peracta consecratione, et post illam in particulis, quae reservantur; ergo Christus in eucharistia cultu latriae adorandus est. Legitimam esse hanc conclusionem, semper et ubique, et ab omnibus creditum est. — *Ss. Patres idem tradunt.* S. Cyrillus Hier. (1): « Tum vero post communionem corporis Christi, accede, et ad sanguinis poculum non extendens manus, sed pronus, et adorationis ac venerationis in modum dicens: Amen ». S. Chrysostomus (2): « Hoc

corpus in praesepti iacens reveriti sunt Magi, et venientes cum timore et tremore multo ipsum adoraverunt. Tu vero non in praesepti respicis, sed in altari. Excitemus itaque nos ipsos, et multo maiorem quam barbari illi pietatem exhibeamus ». S. Ambrosius (3): « Per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi; quam hodieque in mysteriis adoramus, et Apostoli in Domino Iesu adorarunt ». Etiam S. Hieronymus Comment. in Ps. XCVIII, 5 per scabellum adorandum intelligit carnem Christi. S. Augustinus in eodem Ps. (4) dicit: « Quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit: inventum est, quomodo adoretur tale scabellum pedum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. » Theodoretus de eucharistia loquens (5) ait: « Symbola mystica, et creduntur, et adorantur. » — Concilium Tridentinum Sess. 4, can. 6 definit: *Si quis dixerit, in sancto eucharistiae sacramento Christum unigenitum Dei Filium, non esse cultu latriae etiam externo adorandum; atque ideo non festiva peculiari celebritate venerandum; neque in processionibus secundum laudabilem et universalem Ecclesiae sanctae ritum et consuetudinem, solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et eius adoratores idololatrias esse, anathema sit.*

(1) Cathec. mystag. 5, n. 2.

(2) Hom. 24 in 1 Cor. n. 5.

(3) L. 3 de Spir. S. c. 11, n. 79.

(4) Enar. in ps. 98, n. 8.

(5) Dial. 2.

Obi. 1. Apostoli in ultima coena eucharistiam sumserunt, non autem adorarunt: et quidem recte, quia Christus adorationem non praecepit, neque dixit: Adorate, sed: comedite et bibite. Eucharistia ergo instituta est, ut corpus Christi manducetur, et sanguis bibatur: unde adoratio repugnat primario fini institutionis.

Resp. Non omnia in Evangelio scripta sunt, quae Christus locutus est, et quae Apostoli egerunt. Quod si isti non speciali externa adoratione, e. g. procumbendo in genua, eucharistiam prosecuti sunt, certe tamen interna devotione Christum, quem verum Deum agnoscebant, etiam sub speciebus panis et vini praesentem adorabant. Neque opus est mandato speciali et expresso, sed sufficit generale et implicitum, quo iubemur Deum adorare: implicitum autem adorationis praeceptum vere Christus dedit, cum se sub speciebus panis et vini praesentem esse declaravit. Haec verò adoratio certè non impedit finem primarium institutionis, sed potius efficit, ut maiori cum fructu et ferventiori devotione eucharistia a fidelibus percipiatur.

Obi. 2. Catholici ab artolatria seu adoratione panis excusari nullatenus possunt, quia, si non panem, saltem panis species una cum Christo adorant, iuxta Tridentinorum Patrum doctrinam, qui Sess. 13, cap. 5 affirmant: *Latriae cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento exhiberi.*

Resp. Catholicorum adoratio dirigitur in Christum Iesum, igitur

nec panem adorant, nec species panis. Quomodo enim ipsi adorare possunt panem, cuius substantiam per consecrationis verba in corpus Christi conversam profitentur? neque species adorant, quia probe norunt species non esse ipsum corpus Christi, sed sub speciebus istud contineri. Tridentini Patres docent, a fidelibus latriae cultum exhiberi sacramento, non prout tantum dicit signum, sed prout dicit rem signalatam, seu Christum ipsum, ut ex toto contextu patet. Magi, Apostoli, Magdalena, coecus natus et alii Christum adorarunt pannis involutum, aut vestibus indutum; sed ne protestantibus quidem in mentem venit, eos criminis idololatriae accusare, quia perspectè noverunt, adorationem non ad pannos aut vestes, sed ad Christum Deum directam esse. Multo minus Catholici idololatriae insimulari, possunt, qui Christum sub speciebus panis praesentem adorant.

§ 399.

De communione sub una vel utraque specie.

Christus eucharistiam instituens panem et vinum consecravit, et Apostolis corpus suum sub speciebus panis manducandum, et sanguinem suum sub speciebus vini bibendum dedit. Ecclesia quoque semper docuit, docetque non licere eucharistiam nisi sub utraque specie conficere, sed ad pròinde semper primo panem, deinde vinum consecrari debere, quia id necessarium est ut ratio sacrificii habeatur. Et quia sacrificium offerens de sacrificio participare debet, ideo Ecclesia semper docuit,

docetque sacerdotem sacrificantem sub utraque specie eucharistiam sumere debere. Per multa porro saecula disciplina in Ecclesia viguit, ut etiam fidelibus laicis communio sub utraque specie concederetur. Nunquam verò Ecclesia credidit, hoc de necessitate praecepti divini esse; sed fides Ecclesiae haec semper fuit, sub utraqueque specie integrum Christum contineri, atque ideo eucharistiae sacramentum etiam sub una tantum specie integre, valide et licite percipi. Iuxta constantem hanc et universalem fidem primo, ut testatur S. Thomas (1), in quibusdam Ecclesiis particularibus, dein in universa Ecclesia usus calicis sublatus fuit, ita ut laicis, et etiam clericis non sacrificantibus sacra communio sub specie tantum panis distribueretur. Quamvis autem gravissimae et iustissimae rationes Ecclesiam ad hanc disciplinae immutationem impulerint, graves tamen exinde tumultus enati sunt. Ioan. Huss, Lutherus et Calvinus hanc novam Ecclesiae disciplinam acerrime reprehenderunt. Ad exemplum antesignanorum suorum Protestantes contendunt, communionem sub utraque specie iure divino praeceptam esse; et quia praecepta divina immutabilia sunt, exinde inferunt, Ecclesiam gravissime aberrasse, cum ab usu calicis laicos exclusit, hisque necessarium salutis medium eripuit. Nos autem Catholici solidis argumentis probamus, nullum extare praeceptum divinum, ut laicis, et cleri-

cis non conficiantibus, communio sub utraque specie porrigatur, sed etiam sub una tantum specie communionem validam et licitam esse; quod quidem ex S. Scriptura, traditione et ratione theologica demonstratur.

1. S. Scriptura varia argumenta suppeditat, quae clarissime probant nullum extare praeceptum, quo laici et clerici non conficientes ad eucharistiam sub utraque specie sumendam obligentur. Id iam ex ipsa eucharistiae institutione colligi potest. Nam Paulus (Ep. ad Cor.) cum narrasset, Christum panem consecrasset, et sub speciebus panis corpus suum manducandum distribuisse, absolutum refert Christi praeceptum: *Hoc facite in meam commemorationem* (2); cum autem dixisset, Christum etiam sanguinem suum in calice bibendum tribuisse (3), hypotheticum adiecit mandatum: *Hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem* (4). Fideles ergo laici, quos Paulus circa eucharistiam instruit, sub una, non autem sub utraque specie eam sumere obligantur. Praeterea Christus ipse de Eucharistia loquens, omnem eundemque huius sacramenti effectum tribuit tam ei qui sub utraque specie, quam qui sub una tantum communicat: de utraque enim specie ait: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam*; de una autem: *qui manducat hunc panem vivet in aeternum* (5). Sed si praeceptum extaret communicandi sub utraque specie, sub una tantum commu-

(1) 3 p. 9. 80, art. 12.

(2) 1 Cor. 11, 26.

(3) Ibid. v. 25.

(5) Io. cap. 6, v. 53 etc.

(4) v. 26.

nionem recipiens graviter peccaret, nec vitam, sed mortem hauriret. — Licitam et salubrem esse communionem sub una tantum specie ex eo quoque patet, quia Christus ipse duobus discipulis in Emmaus sub sola specie panis eucharistiam porrexit ut legitur Luc. XXIV, 30 etc. — Act. II, 24 dicitur: *Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus.* Agi hic de eucharistia, fatentur Protestantes, comprobaturque contextus; iungitur quippe illa fractio panis cum doctrina et precibus; unde interpret Syrus pro fractione panis, *eucharistiae* vocabulum posuit. Accedit, haud honorificum fuisse Christianis, quod perseverantes essent in epulis et communium ciborum commestione. Cum autem fideles perseverantes dicantur in *communicatione panis*, nulla facta calicis mentione, recte inferitur, ipsos sub panis tantum specie eucharistiam recepisse. Locus parallelus occurrit Act. XX, 7: *Una autem sabbati, cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus etc.* Tandem recte hic referuntur verba Apostoli: *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini* (1); frustra enim Doctor gentium usus fuisset particula disiunctiva *vel*, si, ut sectarii contendunt, nunquam fuisset una species ab altera separata.

2. *Traditio*, quam nobis Protestantes opponunt cum de com-

munionem sub utraque specie agitur, quamvis caeteroquin eam vilipendant, doctrinae nostrae minime adversatur. Equidem haec fuit per plura saecula communior Ecclesiae disciplina, eucharistiam sub utraque specie laicis etiam distribuendi: attamen nunquam Ecclesia extare hac de re praeceptum divinum credidit, sed etiam sub una tantum specie communionem valide ac licite recipi semper tenuit. Perpetua haec Ecclesiae fides aperte colligitur ex *communione infirmorum, infantium, ex communione domestica et publica, ex praxi celebrandi missam praesantificatorum, et ex conciliis.* a) Si quod esset tempus, quo divinum praeceptum de sumenda eucharistia sub utraque specie urgeret, et quo nihil esset negligendum ex iis, quae necessaria sunt ad salutem, illud foret, quo instat mortis periculum. Atqui ubique terrarum, et quavis aetate consuevit Ecclesia graviter decumbentibus eucharistiam sub una specie panis distribuere, nemine contradicente et conquerente. — b) Per plura saecula mos in Ecclesia viguit, ut infantibus tum post baptismum et confirmationem, tum aliis quoque temporibus eucharistia porrigeretur; id autem sub sola specie vini factum esse, varia monumenta ostendunt (2). *Hugo a S. Victore* (3) scribit: « Pueris, recens natis idem sacramentum in specie sanguinis est ministrandum digito sacerdotis, quia tales naturaliter sugere possunt. » c) *Primis Ec-*

(1) 1 Cor. 11 27.

(2) Vide S. Cyprianum L. de lapsis n. 17.

(3) De sacr. l. 1, c. 20.

clesiae saeculis consueverunt fideles ut contra saevientes persecutiones munirentur, eucharistiam domum deferre, et quidem sub sola panis specie, ut Patres aperte testantur: *Tertullianus* ad uxorem (1): « Non sciât maritus (infidelis), quid secreto ante omnem cibum gustes: et si sciverit, panem non illum esse credet, qui dicitur. » *S. Cyprianus* (2) narrat: « Cum quaedam (mulier) arcam suam in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne exiâde surgente deterrita est. » *S. Ambrosius* in Or. fun. de fratre suo Satyro refert, quod eucharistiam tempore naufragii in linteo circa collum ligata secum sumserit. *S. Augustinus* (3) dicit: « Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus suas: et omnes mulieres nitida exhibent linteola, ubi corpus Christi accipiant. » d) Quamvis per multa saecula eucharistia etiam laicis sub utraque specie distribueretur, nunquam tamen Ecclesia credidit, ex praecepto id fieri divino, atque ideo liberum fidelibus reliquit, sub utraque specie, vel sub sola specie panis communicare. *S. Hieronymus* (4) scribit, Romae quasdam fuisse virgines ita abstemias, ut in ipsâ, quam frequentabant communione speciem vini non sumerent, easque propterea a maledictis, et a mulieribus vino deditis miseras et Manichaeas vocatas fuisse. e) *Missa praesanctificationum* frequenter in Ecclesia graeca celebratur. Solent nempe Graeci per quadragesimam solis tantum

diebus sabbathi et dominicis, ac in festo Annuntiationis B. V. M. sacrificium missae offerre, eucharistiam sub gemina specie conficiendo, reliquis vero diebus omisa consecratione, sumunt speciem panis in ultimo sacrificio consecrati absque speciebus vini, quemadmodum apud Latinos moris est die Parasceves. Populum autem ex eodem pane praesanctificato absque sanguine Christi sub specie vini communicasse testantur graecorum *Euchologia*, atque probant *Goarius*, *P. Arcudius* et *Leo Allatius*. Ex quibus patet, Graecos, quamvis extra quadragesimam eucharistiam sub utraque specie percipiant, nunquam existimasse fideles praecepto divino obligari ad communionem sub utraque specie. — f) Conc. *Tridentinum* Sess. 21, can. 1 ait: *Si quis dixerit, ex Dei praecepto, vel necessitate salutis omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi eucharistiae sacramenti sumere debere, anath. sit.* Et can. 3: *Si quis negaverit, totum et integrum Christum, omnium gratiarum fontem et auctorem sub una specie panis sumi, quia, ut quidam falso asserunt, non secundum ipsius Christi constitutionem sub utraque specie sumatur, anath. sit.*

3. Ratio theologica inde deducitur, quod totus et integer Christus sub unaquaque specie continetur. Enimvero per consecrationem panis et vinum in corpus et sanguinem Christi convertuntur. Dubitari autem non potest corpus Christi post resurrectionem

(1) L. 2, c. 6.

(2) De lapsis n. 18.

(3) Serm. 229 de tempore.

(4) Ep. 22 ad Eustoch.

vivum esse, impassibile et immortale: vivum esse nequit nisi sit cum sanguine et anima unitum. Panis ergo per consecrationem convertitur in corpus Christi: vivum, seu cum sanguine et anima unitum; ex quo sequitur, sub specie panis totam Christi humanitatem contineri. Sed cum humanitate indissolubili nexu coniuncta est Divinitas; quod enim Verbum assumpsit, nunquam dimisit. Igitur sub specie panis totus et integer Christus continetur. Eodem modo sanguis Christi viventis, in quem vinum convertitur, necessario unitus est corpori, animae et divinitati. Ideoque sub specie vini totus quoque et integer Christus reperitur. Itaque qui sub una tantum specie Eucharistiam percipit, totum et integrum recipit Christum, ipsius videlicet corpus et sanguinem, animam et divinitatem. Argumentatio haec tum Christi verbis roboratur: *qui manducat me, et ipse vivet propter me* (1): videlicet, qui sumit speciem panis consecrati, sub qua sola datur proprie dicta manducatio, totum et integrum Christum recipit. Nam pronomen *me* Christi personam designat, quae in duabus naturis indissolubili nexu subsistit. Porro iam vers. antec. dixerat: *qui manducat meam carnem* etc. et ibi dicit, *qui manducat me*: ergo manducare carnem et manducare Christum idem est. Tum ex Apostolo sup. cit. (2): sicut enim *reus erit corporis et sanguinis Domini* sive quis eius carnem manducet, sive bibat eius sanguinem, videlicet qui eucharistiam sub una tantum

specie recipit; ita sub una tantum specie communicans corporis et sanguinis Domini particeps fit, et totum sacramentum recipit. Neque facile probantur adversarii in cit. loco particulam *vel* sumi *coniunctivae* pro *et*, cum Apostolus utramque particulam usurpet, et coniunctivam et disiunctivam non alia de causa, nisi ut, nos doceat, totum Christum sub alterutra specie contineri et manducari.

Nota 1. Totus ac integer Christus continetur, in qualibet parte specierum sensibili panis et vini, non tantum divisione facta ut docet fides, sed etiam ante divisionem. Enimvero, quia tota substantia panis et vini convertitur in corpus et sanguinem Christi, hoc de omnibus illius partibus dicendum est; ideo ergo si e. g. hostia dividatur, haec divisio substantiam non mutat, sed Christus praesens manet, et integer in qualibet hostiae parte, quia ipse dividi nequit. In ultima coena calix divisus fuit inter Apostolos, et tamen non partem Christi, sed totum Christum quilibet recepit. Ss. Patres fideles communicaturos monent, ne vel minimam sacrae hostiae micam patiantur in terram dilabi, quia ipsis persuasum fuit, corpus Christi sub qualibet sensibili parte specierum contineri. Ex eadem ratione Ecclesia graves poenas statuit in sacerdotem, cuius negligentia de sanguine Domini aliquid stillaverit. Conc. Florentinum in decreto pro Armenis ait: *Sub qualibet quoque parte hostiae consecratae, et vini consecrati separatione facta, totus est Christus.* Tridentinum Sess. 13., can. 3

(1) Ioan. 6, 53.

(2) 1 Cor. 11, 27.

definit. *Si quis negaverit, in venerabili sacramento eucharistiae sub unaquaque specie, et sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta totum Christum contineri, anath. sit.* Dogma hoc paritate illustrari solet; manente enim speculo integro una imago videtur, fracto speculo, in qualibet parte tota imago cernitur. — Dixi: sed etiam ante divisionem; quod adeo verum est, ut sententia contraria errori proxima merito censeatur. Nam si Christus totus continetur in qualibet parte specierum sensibili facta divisione, certe etiam ante divisionem continetur: nam divisio illa neque nova est consecratio, neque aliquid operatur circa corpus Christi: igitur post divisionem hostiae corpus Christi non potest esse in aliquo loco, in quo non erat ante divisionem.

Obi. 4.^a Christus praecepit communionem sub utraque specie: ait enim: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis (1).* Ergo.

Resp. Verba Christi ex eius scopo, et orationis contextu explicanda sunt. Occasio nempe et ratio movens Christum ad illa verba fuit incredulitas litigantium inter se Capharnaitarum, ac inter se dicentium: *Quomodo potest nobis hic carnem suam dare ad manducandum (2)?* At non de modo sumendi sub una vel duabus speciebus, sed de re sumenda, scilicet de manducanda carne Christi litigabant. Christi igitur responsum et praeceptum non importat modum sumendi utramque speciem

divisim, sed necessitatem eucharistiae sumendae inculcat. Et sane in verbis Christi de speciebus panis et vini nulla prorsus mentio occurrit, et solum adseveratur, ad vitam in se habendam necesse esse, ut caro et sanguis Christi tanquam animae nutrimentum sumantur. Ast quando fideles sub una tantum panis specie eucharistiam percipiunt, integrum praeceptum Christi adimplent; manducant nempe carnem Christi et bibunt eius sanguinem, quia, corpus et sanguis per concomitantiam simul continentur sub una specie. Neque illud *biberitis* evincit necessitatem sanguinis proprie ac stricte *bibendi*, et sub specie propria nempe vini; S. Scriptura enim manducationem et potum saepe pro eodem sumit: Sic I Cor. IX: *Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat?* — Porro plures interpretes animadvertunt, particulam *et* in verbis Christi disiunctive accipiendam esse, et aequivalere particulam *vel*. Verba enim *nisi manducaveritis*, etc.; et *nisi biberitis*, etc. aequivalent verbis: Si neque manducaveritis, neque biberitis etc. Constat enim ex Scripturis, particulam *et* quandoque disiunctivum habere sensum. Sic Exod. XXI in textu hebraico legitur: *Qui percusserit patrem et matrem, morte moriatur.* Quae sane in sensu disiunctivo accipienda sunt, atque in Vulgata accipiuntur. Denique omnem haesitationem tollit, tum dictum Christi: *Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum (3)*, quibus verbis idem salutaris effectus, qui manducanti

carnem et bibenti sanguinem promittitur, etiam sub una specie panis eucharistiam sumenti tribuitur; tum sensus Ecclesiae, quae in citatis verbis nunquam praeceptum divinum agnovit, omnes ad eucharistiam sub utraque specie sumendum obligans.

Obi. 2.^a Christus Apostolis eucharistiam distribuit sub utraque specie: ergo idem ritus in communione fidelium perpetuo servandus est, tum quia exemplum Christi imitari debemus (1), tum quia Christus expresse praecepit, ut Apostoli et eorum successores idem faciant, quod ipse fecit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Resp. Christus in institutione eucharistiae plurima egit, quae tamen minime sunt praecepta. Sic communioni coenam praemisit, pedes discipulorum lavit etc. Si igitur Christi exemplum per omnia sequi teneremur, deberent etiam Protestantes nonnisi cibo corporali refectis eucharistiam ministrare; et praecipue deberent, memores verborum Christi (2), laicorum discumbentium pedes lavare, et coenam suam non matutino sed vespertino tempore celebrare. Haec autem non sub praecepto cadere, Protestantes fatentur.

Nota 2. Conc. Tridentinum Sess. 21, can. 2, definit: *Si quis dixerit sanctam Ecclesiam catholicam non iustis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos, atque etiam clericos non conficientes sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse anath. sit.* — Quamvis porro Ecclesia, mater nobis a Deo data, et a Spiritu Sancto semper directa,

non teneatur filiis suis rationem reddere, cur hac potius vel illa ratione se in suis determinationibus gerat: tamen theologi varias rationes collegerunt, ex quibus Ecclesia adducta fuit, ut usum calicis in communione laicorum abrogaret. Prima ratio fuit periculum irreverentiae erga Ss. Sacramentum. In magno enim concursu fidelium difficillime cavetur quin calix unius cuiusque labiis quantalibet dexteritate admotus aliquantisper aut in faciem, aut in vestes aut in terra effluat. Secunda fuit nausea et repugnantia quam multi sentiunt ex eodem vase aut calamo bibere coacti; ex hoc praecipue capite existimandum est, fideles multos propria sponte, et nulla praeunte lege ecclesiastica, iam ante plura saecula a calice abstinuisse. Tertia multitudo abstemiorum, qui vini odorem et saporem ferre nequeunt, et quibus quovis tempore licuit a specie vini abstinere, ne ad vomitum concitarentur. Quarta maxima difficultas in asservanda specie vini pro aegrotis, praesertim in regionibus calidioribus; in quibus vinum facile acescit, aut in nimis frigidis in quibus frequenter congelascit. Quinta inopia vini in quibusdam regionibus. Sexta ratio fuit duplex, haeresis convellenda; una eorum qui communionem sub una specie ut sacrilegam damnaabant, et altera eorum qui negabant, sub qualibet specie integrum Christum contineri. Ecclesia igitur partim ne fideles a communionis frequentia retardarentur, partim ut in hoc unitatis sacramento ex-

(1) Io. 13, 15.

(2) Io. 13, 14, etc.

terna quoque fidelium uniformitas procuretur, partim ut dogmata catholica de integri Christi praesentia sub unaquaque specie, et de licitate communionis sub una tantum specie contra haereticos stabilirentur, sapientissime decrevit, ut a laicis et clericis, non conficientibus eucharistia sub specie tantum panis percipiatur.

Obi. Si concedatur Christum non praecepisse, ut omnes eucharistiam sub utraque specie sumant, certum tamen est, Christum eam sub utraque specie pro omnibus instituisse, atque ideo omnibus ius tribuisse, sanguinem divinum sub specie vini bibendi. Ecclesia ergo iniuste egit calicem interdicens.

Resp. Christus eucharistiam instituit sub duplici specie, ut sit sacrificium, quod a sacerdotibus pro omnibus fidelibus offertur. Christus vero instituit eucharistiam etiam ut sacramentum, sed ita, ut integrum sacramentum etiam sub una specie percipiatur. Quod si fideles omnes etiam laici tenore institutionis ius acquisierunt, eucharistiam etiam sub specie vini percipiendi, hoc ius non est absolutum, sed dependens ab ordinationibus Ecclesiae, cui Christus dispensationem sacramentorum reliquit. Ecclesia ergo nullius violavit ius, sed iure suo usa est, dum usum calicis in communione laicorum abrogavit.

§ 400.

Usus doctrinae de eucharistia, altissimo mysterio.

1. Cum mysteria omnia comprehendere nequeant, sed propter Dei revelantis auctoritatem credenda sint, id praecipue de eucharistia dicendum est, quae a Ter-

tulliano: *Sacramentum fidei*, et ab Ecclesia *mysterium fidei* nuncupatur. Humili ergo fide dogmata de eucharistia recipienda, non curiosae inquirenda sunt. Ideo S. Ephraem (1) inquit: « Est fidelis atque innocens, participa immaculato corpori Domini tui fide plenissima, certus, quod agnum ipsum integrum comedis. Ignis immortalis sunt mysteria Christi: noli temere ea scrutari, ne in ipsorum scrutatione comburaris. »

2. Permanet Christus in eucharistia; ergo inibi permanenter, et si fieri posset, indesinenter adorandus foret. Hinc animae sanctae divinissimum hoc sacramentum, haereticorum impietate tantopere inhonoratum, praecipua sibi pietate colendum elegerunt. Quis talis interni et externi cultus aequitatem, necessitatem et utilitatem negabit? Certe si exinanitioni exaltatio iure merito respondeat, quid iustius est, quam ut in eo sacramento Christus iugiter adoretur, ubi propter nos e suae maiestatis fulgore pallescens, ita se humiliat, ita Deo et hominibus se supponit, ut poenitentis, et agni occisi personam iugiter gerat, et pro nobis impleat? Recte igitur Ecclesia cultum Christo in eucharistia debitum externa pompa, solemnibus expositionibus et processionibus promovere satagit.

ARTICULUS II.

De eucharistia, quae est sacramentum efficacissimum.

§ 401.

1. Eucharistiae sacramentum negant soli Sociniani cum rece-

(1) De nat. Dei non scrut. c. 5.

tioribus *Pantheistis* et *Rationalistis* quod nec ullam gratiam donet, sed iam donatae obligationem adumbret. Reliqui autem omnes, quotquot christiano censentur nomine, eucharistiam verum esse novae legis sacramentum admittunt; et quidem rectissime. Omnia enim inveniuntur in eucharistia, quae ad sacramenti proprie dicti rationem requiruntur. Instituta est a Christo, adest res subiecta sensibus: promissa quoque est gratia, quae per externam eucharistiae sumptionem significatur et producit (1). Sicuti enim per naturalem cibum et potum corpus, ita per cibum et potum eucharisticum anima reficitur.

2. Eucharistia igitur recte definitur novae legis sacramentum, in quo sub speciebus panis et vini corpus et sanguis Christi continentur ad spiritualem animae refectionem divinitus institutum. Duae autem species, quae in eucharistia occurrunt, nullatenus duplex sacramentum constituunt. Nam, ait *Catechismus Rom.* (2): « Licet sint duo elementa panis et vinum, ex quibus integrum eucharistiae sacramentum conficitur, non tamen plura sacramenta, sed unum tantum esse, Ecclesiae auctoritate docti confitemur; aliter enim septenarius sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque a Conc. *Florentino*, *Lateranensi* et *Tridentino* decretum est, constare non poterit. » Dubitari igitur non potest, eucharistiam unum esse sacramentum; quia duae species unum Christum continent; unum con-

vivum seu unam animae refectionem constituunt, unam passionem et mortem Christi repraesentant, et unum corpus mysticum, quod est Ecclesia, significant.

§ 402.

De materia eucharistiae.

1. Primam materiam remotam eucharistiae esse panem, patet ex S. Scriptura. Christus etenim eucharistiam instituens primo panem pro materia adhibuit; legitur enim Matth. XXVI, 26: *Accipit Iesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis et ait: Accipite, et comedite: hoc est corpus meum* (3). Christus autem mandatum adiunxit: *Hoc facite in meam commemorationem*: ergo panis semper pro materia eucharistiae adhibendus est. Apostolos quoque ad conficiendam eucharistiam panem adhibuisse, constat ex Act. II, 42, I Cor. X, 16 etc. Patres uno ore testantur, panem per verba consecrationis in corpus Christi transmutari; quod idem Concilia definire. Imo Ecclesia catholica constanti et perpetua praxi pro prima eucharistiae materia nihil aliud adhibuit, quam panem, et usum nonnullorum contrarium, tamquam errorem semper damnavit.

2. Ad materiam eucharistiae non sufficit panis quilibet, sed requiritur panis ex tritico confectus. Quod iterum probatur exemplo Christi, qui panem triticeum consecravit, quo Iudaei communiter, et praecipue ad festum paschale, et ad esum agni utebantur. In Palaestina enim, ut in

(1) Io. 6, 57 et seq. (2) P. 2, cap. 4, n. 10.

(3) Cf. Marr. 14, 32, Luc. 12, 19, I Cor. 9, 13.

aliis regionibus calidioribus panis usualis est triticeus, ita ut sub generali panis denominatione semper panis triticeus intelligatur. Hinc in utraque Ecclesiâ, Orientali et Occidentali consecratus semper fuit solus panis triticeus. Hinc Actione III Conc. *Calcedonensis* Diaconus *Ischirion* Alexandrinus conqueritur in libello cont. Diose., « eius avaritia factum esse, ut incruentum missae sacrificium in Lybia non offerretur, defectu scilicet tritici, quod cum rarum esset, ab illo Dioscoro maximo pretio divendebatur. » Con. *Florentinum* in decr. pro Arm. ait: *Tertium est eucharistiae sacramentum, cuius materia est panis triticeus, et vinum de vite.* In rubricis missalis romani, ubi agitur de defectibus in celebratione missarum § 3 dicitur: « Si panis non sit triticeus, vel si triticeus, admixtus sit graminis alterius generis in tanta quantitate, ut non maneat panis triticeus, vel sit alioqui corruptus, non conficitur sacramentum. »

3. Panis duplici modo confici solet, dum vel fermentum miscetur, et dicitur fermentatus, vel sine fermento paratur ex farina triticea aqua naturali subacta et puro igne cocta, et vocatur azymus. Modus autem praeparandi eiusdem naturam et essentiam non mutat. Idcirco non solum fermentatus, sed etiam azymus in Ss. Scripturis simpliciter vocatur panis. — Christus pane azymo in conficienda eucharistia usus est. Tres enim evangelistae testantur Christum pascha manducasse, et eucharistiam instituisse prima die azymorum, eo nimirum tempore,

quo Iudaeis non licuit, pane fermentato uti, quem ideo ex domibus penitus remove consueverunt. Legitur enim Matth. XXVI, 17: *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: ubi vis paremus tibi comedere pascha?* etc. (1). Cum ergo Christus prima die azymorum pascha celebraverit, et eucharistiam instituerit, nullus remanserat panis fermentatus, in quo potuerit eam conficere; adeoque in pane azymo consecravit. — Certum est usum adhibendi panem azymum ad eucharistiam conficiendam in *Ecclesia Occidentali* antiquissimum esse. Id patet ex declaratione legatorum, quos Agatho Papa an. 680 Constantinopolim misit, ut sextae synodo generali praesiderent. Hi ab Imperatore *Constantino Pogonato* interrogati, « qualiter Romana Ecclesia de sacrificio corporis et sanguinis D. N. I. Christi ordinem teneret, » responderunt: « Oblatio, quae in sacrificium altaris offertur, nullam commixtionem aut corruptionem fermenti debet habere, sicut B. V. Maria absque omni corruptione Christum concepit, et peperit... sic et oblatio munda debet esse, a fermento. » « Tunc placuit piissimo principi Constantino haec traditio apostolicae Sedis. » Denique in Conc. *Florentino*, Latinorum et Graecorum consensu dogma catholicum definitum, et lex ecclesiastica promulgata est his verbis: *Definimus... in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Domini veraciter confici, et sacerdotes in alterutro ipsum conficere debere,*

(1) Cf. Marc. 14, 12, Luc. 22, 7.

unumquemque iuxta suae Ecclesiae sive occidentalis sive orientalis consuetudinem.

4. Altera materia necessaria ad eucharistiam conficiendam est solum vinum de vite, quod ex S. Scriptura et Traditione probatur. — Matth. XXVI, 27 et seg. legitur de Christo: *Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus. Dico autem vobis, non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum; cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.* Quibus verbis luculenter indicat, se vinum naturale genimen vitis, seu vinum ex fructu vitis in sanguinem suum convertisse, et vinum de vite ab Apostolis, eorumque successoribus in sui commemorationem consecrari voluisse — Ss. Patres uno ore fatentur, alteram materiam, ex qua eucharistia conficitur, esse vinum. Sub generali autem vini denominatione non alius liquor, quam vinum de vite intelligitur. Idem patet ex Conciliis adductis. Hinc omnes ab Ecclesia damnati sunt, qui pro vino in sacris mysteriis aquam adhibebant: *Florentinum* in decr. pro Arm. ait: *Tertium est eucharistiae sacramentum, cuius materia est panis triticeus, et vinum de vite.*

5. Catholici aquam vino in calice offerendo miscunt, et obligationem hanc ex praecepto ecclesiastico repetunt, et hanc praxin rectissime retinent, quia Christi exemplo sacrata, in Ecclesia sem-

per observata, et a conciliis praecepta fuit. — Christum, dum eucharistiam instituit vinum aqua temperasse ex antiquissima traditione constat. S. Irenaeus (1) ait: « Accipiens panem suum corpus esse confitebatur, et temperamentum calicis suum sanguinem confirmavit. » S. Cyprianus (2) scribit: « Dominus panem et calicem mixtum vino obtulit. » S. Hieronymus (3) inquit: « Christus format sanguinem suum in calice, vino et aqua mixtis. » Conc. Florentinum in decr. pro Arm. dicit: *Aqua autem ideo (vino) admiscetur quia iuxta testimonia Ss. Patrum et doctorum Ecclesia ecreditur, ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc instituisse sacramentum.* Hoc idem testatur Tridentinum (4). Ecclesiam semper in Ss. Mysteriis vinum aqua temperasse, testes sunt Ss. Patres. S. Iustinus M. (5) de eucharistiae celebratione loquens ait: « Deinde ei, qui praeest, panis offertur, et poculum aquae et vini. » S. Irenaeus (6) dicit: « Quando ergo et mixtus calix, et fractus panis percipit verbum Dei, fit eucharistia sanguinis et corporis Christi. » Tres autem huius ritus rationes affert Tridentinum Sess. 22, c. 7: *Monet sancta Synodus, praeceptum esse ab Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent, tum quod Christus Dominus ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere eius aqua simul cum sanguine exivit, quod sacramentum hac mixtione recolitur, et cum aquae in*

(1) L. 4, c. 33.

(2) Ep. 63, ad Caec.

(3) Com. in Marc. 14.

(4) Sess. 22, cap. 7.

(5) Apol. I, n. 55.

(6) L. 5, adv. haer. c. 51.

Apocalypsi B. Ioannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repraesentatur.

6. Eucharistia duplici ratione spectari potest, nempe in fieri, dum actu transeunte, seu consecratione conficitur, et in facto esse dum habet esse fixum et permanentem. Sicut autem eucharistiae in fieri consideratae materia remota sunt panis et vinum, sic eiusdem materia proxima dici potest transsubstantiatio, quae per verba consecrationis perficitur, et per quam fit, ut substantia panis et vini in corpus et sanguinem Christi convertantur, remanentibus duntaxat speciebus. Ita etiam in eucharistia accedit verbum ad elementum et fit sacramentum. Si autem eucharistia consideretur in facto esse, materiam eius proximam non constituunt solae species, quia species non sunt ipsum corpus et sanguis Christi; eucharistia autem est sacramentum corporis et sanguinis Christi: nec materiam proximam constituit solum corpus Christi, quod sine speciebus sensibus non subiicitur. Materia ergo proxima seu ipsa ratio sacramenti consistit in speciebus cum corpore Christi, seu in speciebus, ut continent corpus et sanguinem Christi.

§ 403.

De forma eucharistiae.

Ecclesia catholica constanter credidit et docuit, sicut ad reliqua sacramenta, ita etiam ad eucharistiam conficiendam requiri formam seu verba, quibus consecra-

tio perficitur: essentialem vero formam consistere in verbis dominicis, id est, in verbis a Christo eucharistiam instituyente prolati: *Hoc est corpus meum*, et *hic est sanguis meus*, seu *hic est calix sanguinis mei*. Communis est etiam Catholicorum doctrina, praefata verba sufficere ad consecrationem valide perficiendam, quamvis ex praecepto Ecclesiae etiam alia verba recitanda, et orationes proferendae sint. Essentialem formam in praefatis verbis dominicis consistere ex *S. Scriptura*, *Ss. Patribus* et *conciliis* probatur.

1. *S. Scriptura* testatur, Christum, quamvis solo omnipotentiae suae nutu transsubstantiationem efficere potuisset, in institutione tamen eucharistiae verbis usum esse, quia dixit: *Hoc est corpus meum* (1); et accepto calice: *Hic est sanguis meus* (2). Christus autem Apostolis et eorum successoribus etiam dixit: *Hoc facite in meam commemorationem* (3); ergo quovis tempore sacerdotes ad conficiendam eucharistiam verbis Christi uti tenentur, alias non facerent quod Christus fecit.

2. *Ss. Patres* docent, consecrationem fieri per verba Salvatoris. *S. Irenaeus* (4) scribit: « Quando ergo et mixtus calix, et fractus panis percipit verbum Dei, fit eucharistia corporis et sanguinis Christi. *S. Gregorius Naz.* (5) inquit: « Inter sermones de carne praecipui sunt illi Christi: *Hoc est corpus meum*, illisque prolati, a sacerdote, qui non credit, verum esse corpus Christi, sine du-

(1) Matth. 26, 26.

(2) V. 28

(3) Luc. 22, 19.

(5) Or. 2, de Pasc.

(4) L. 5, c. 2.

materia remota

proxima

bio fidem derogat. » S. Gregorius Nyss. (1) dicit : « Panem statim per verbum in corpus transmutatur, sicut dictum est a Verbo: *Hoc est corpus meum.* » S. Ambrosius (2) ait : « Si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicemus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur? Nam sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. » In Conc. Florentino Graeci confessi sunt, *verba dominica esse illa, quae mutant et transsubstantiant panem et vinum in corpus Christi verum et sanguinem.* Eugenius IV, in decr. pro Arm. definivit : *Forma huius sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum. Sacerdos enim in persona Christi loquens hoc confecit sacramentum; nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, et substantia vini in sanguinem convertuntur.* Tridentinum Sess. 11, cap. 3, inquit : *Semper haec fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem verum eius sanguinem sub panis et vini specie una cum ipsius anima et divinitate existere.*

§ 404.

De ministro eucharistiae.

Minister huius sacramenti duobus modis considerari potest, vel quatenus eum conficere, vel quatenus eum distribuere debet. Solis autem Episcopis et sacerdotibus inest potestas eucharistiam conficiendi, et iisdem etiam competit ordinarium ius et officium

eam dispensandi: diaconi tamen ut ministri extraordinarii eam dispensare possunt.

1. Certum est, eos tantum eucharistiam conficere posse, qui hanc potestatem a Christo obtinuerunt. At Christus hanc potestatem solis Apostolis dedit, quibus post eucharistiae institutionem et distributionem dixit : *Hoc facile in meam commemorationem*, quae verba potestatem traditam et praeceptum iniunctum continent. Eucharistia vero celebranda est, ut Paulus docet, *donec veniat* (3) Christus ad iudicandum, seu usque ad finem mundi : ergo etiam potestas eam conficiendi debet ex voluntate Christi transire ad successores, qui primo et praecipuo loco sunt Episcopi. Idcirco legimus, episcopos ab Ecclesiae primordiis in sacris coetibus eucharistiam confecisse, et per se, vel per alios distribuisse.

2. Eadem certitudine constat, etiam presbyteros seu sacerdotes potestate gaudere, eucharistiam conficiendi et distribuendi. Enimvero semper in Ecclesia creditum est, Episcopos esse praesbyteris superiores; et qui hoc dogma negarunt, ut saec. IV Aetius, haereticis adnumerati et strenue a Patribus oppugnati sunt. Ast quoad potestatem ordinis hoc unicum discrimen adductum fuit, quod nempe Episcopi, non autem sacerdotes sacramenta confirmationis et ordinis conferre possunt. Nunquam autem hac controversia dictum et propugnatum fuisse legitur, solos episcopos non autem presby-

(1) Orr catech.

(2) L. de myst. c. 9, n. 45.

(3) I. Cor. 11, 26.

teros eucharistiam conficere posse. Haec ergo potestas semper sicut episcopis ita et presbyteris adiudicata fuit. Praeterea dum ordinantur sacerdotes iuxta antiquissimos libros rituales, et pontificales tum graecae, tum latinae Ecclesiae, haec ipsis confertur potestas conficiendi videlicet eucharistiam, quae potestas in collatione minorum ordinum non communicatur: ergo etc. — Conciliorum definitiones idem confirmant. *Nicaen. I* can. 18 haec habet: *Pervenit ad sanctum magnumque concilium, quod in quibusdam locis et civitatibus presbyteris gratiam communionis diaconi porrigant, quod nec regula nec consuetudo tradidit, ut ab his, qui potestatem non habent offerendi illi, qui offerunt, Christi corpus accipiant. Lateranense IV, cap. 1. de eucharistia dicit: Hoc utique sacramentum nemo conficere potest, nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus. In Florentino Eugenius IV, edocens Armenos inquit: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit sacramentum. Tridentinum Sess. 22, can. 2, definit: Si quis dixerit, illis verbis: hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliqui sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum, anath. sit (1).*

3. Minister ordinarius, cui ex officio, ac iure divino competit eucharistiam fidelibus dispensare, est solus sacerdos. *Minister extraordinarius* distributionis eucharistiae diaconus est, quatenus ex delegatione hoc ministerium in

casu dumtaxat necessitatis exercet. Etenim a primis Ecclesiae temporibus, tum in Oriente tum in Occidente diaconis munus eucharistiam dispensandi commissum est. *S. Iustinus M. (2)* ait: « Qui apud nos dicuntur diaconi, panem et vinum et aquam, in quibus gratiae actae sunt unicuique praesentium participanda distribuunt, et ad absentes perferunt. » *S. Cyprianus* scribit: « Diaconum praesentibus calicem offerre » id est, porrigere (3). *Apostolicae Constitutiones* idem decernunt (4): *Conc. Carthag. IV* can. 38 inquit: *Diaconus praesente presbytero eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, iussus erogat.*

§ 405.

De effectibus eucharistiae.

Saluberrimi sunt huius sacramenti effectus. Nam eucharistia, seu S. communio non quidem per se et directe peccata mortalia remittit, sed tamen peccata venialia et temporales peccatorum poenas diluit; fideles intime cum Christo et inter se unit; gratias copiosas ad peccata vitanda et virtutes exercendas confert, et pignus aeternae gloriae tribuit.

1. Catholici adversus Novatores edocent, eucharistiam per se et directe non remittere peccata mortalia, ac proinde necessariam esse in suscipiente praeviam sanctificantem gratiam, ut digne ac cum fructu ad hoc sacramentum accedat. *Paulus I Cor XI*, cum institutionem eucharistiae enarrasset

(1) Cf. Sess. 13, cap. 8: et Sess. 22, cap. 1.

(2) *Apol. 1*, n. 65.

(3) *L. de laps. n. 17.*

(4) *L. 8, c. 28.*

v. 27 etc. ita pergit: *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne; iudicium sibi manducat et bibit non diiudicans corpus Domini.* Itaque iuxta Apostolum, qui indigne, id est, in statu peccati mortalis eucharistiam sumit, reus est mortis Christi; parque crimen facit, ac si corpus Christi crucifigeret, ac propterea tremendum iudicium et horrendam damnationem in se accersit. Idcirco Apostolus fideles monet, ut ante eucharistiae sumtionem seipsos probent. Haec autem probatio iuxta doctrinam Patrum et Conciliorum in eo consistit, quod si communicaturus post diligens examen conscientiae reum se alicuius gravis peccati deprehendit, sacramentalem praemittat confessionem, aut si istius copia non detur, per contritionem perfectam iustificetur. Ergo sacramentum eucharistiae per se et primario institutum non fuit ad remittenda peccata gravia, alias praevidiam illam praeparationem perperam praecepisset Apostolus. Hinc Conc. Tridentinum Sess. 13, can. 5 adv. Lutherum et alios aberrantes definit: *Si quis dixerit, vel praecipuum fructum eucharistiae esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios fructus provenire, anathematizabitur.* Et ibid. canoni ultimo adiicit: *Ne tantum sacramentum indigne, atque ideo in mortem et condemnationem sumatur, statuit atque de-*

clarat ipsa sacra Synodus, illis quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario praemittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, praedicare, et pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere praesumserit, eo ipso excommunicatus existat.

2. Peccata venialia per S. communionem remitti, non obscure Ss. Patres indigitant. S. Ambrosius (1) ait: « Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus, medicina est coeleste ac venerabile (eucharistiae) sacramentum: » quod ibidem vocat panem nostrum quotidianum, per quem non quidem a peccatis mortalibus, sed tamen a venialibus liberamur, in quae etiam iusti ex infirmitate labuntur. S. Augustinus (2) dicit: « Si peccata tanta non sunt, ut excommunicandus quisquam homo iudicetur, non se debet a quotidiana medicina dominici corporis separare: » quotidianam appellat medicinam, quia quotidianis morbis, seu peccatis venialibus sanandis destinata est. — Eucharistiam ut *sacrificium* summam pro peccatis satisfaciendi, et poenas delendi vim habere, inferius ostenditur. Si autem eucharistia consideretur ut *sacramentum*, non remittit poenam directe, quia non est instituta ad satisfaciendum, sed ad nutriendum et uniendum cum Christo, quod non impeditur per poenam dimissa culpa: unde sub hac ratione non remittit poenam,

(1) L. 5 de sacr. c. 4.

(2) Ep. 54. cap. 3.

nisi consequenter et indirecte, quatenus auget et inflammat charitatem.

3. Nobilissimus et suavissimus eucharistiae effectus est *fidelium unio cum Christo*. Quem effectum ipsemet ita expressit: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo* (1), id est, intime mihi unitur, et quidem ita, ut non me mutet in se, sed in me mutetur. Quamvis autem in S. communionem Christi corpus vere, realiter et substantialiter in corpus nostrum intret, unio tamen, de qua Christus loquitur, non physica sed moralis, non corporalis, sed spiritualis est: non enim corporaliter Christus manet in nobis, sed corruptis speciebus eius praesentia desinit: unio igitur animam concernit, quam Christus per affectus intime sibi coniungit. Unde *S. Cyprianus* (2) ait: « Nostra et ipsius coniunctio nec miscet personas, nec unit substantias, sed affectus consociat, et confoederat voluntates. » Hanc fidelium cum Christo unionem Ss. Patres magnis extollunt encomiis. *S. Cyrillus Hier.* (3) asserit, per eucharistiam fideles cum Christo « incorporeos et consanguineos » fieri. *S. Cyrillus Alex.* (4): « Sicut si quis cerae liquefactae aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat, necesse est; sic qui carnem et sanguinem Domini recipit, cum ipso ita coniungitur, ut Christus in ipso et ipse in Christo inveniatur. » — Eucharistia etiam ad hoc insti-

tuta est, ut fideles per charitatem inter se uniantur. Quod Christus ipse sat perspicue innuit, dum in suavissimo sermone in ultima coena habito (5) dilectionem proximi maxime commendavit. Eucharistiam porro ut convivium instituit; quid autem convivis convenientius, quam charitas, pax et concordia? Iucundissimo nexu inter se uniantur de una mensa participantes. Unde Paulus charitatem inter fideles commendans ait: *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus* (6). Ipsa materia ex qua eucharistia conficitur, symbolum unionis est. Nam ait *S. Chrysostomus* (7): « Sicut panis ex multis granis constans unitus est, ita ut grana nusquam appareant, sed sint quidem ipsa, non manifesta autem sit illorum differentia propter coniunctionem: sic nos et mutuo et cum Christo coniungimur. »

4. Christus clare innuit, per eucharistiam vitam spirituales non solum conservari, sed etiam augeri et perfici. Ideo dixit: *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum: qui manducat me, et ipse vivet propter me* (8): quibus verbis edocemur, per eucharistiam in fidelibus etiam fidem, spem et charitatem, caeterasque virtutes produci, sine quibus vita spiritualis conservari, nutriri et perfici non potest. Insignes isti effectus manifestati sunt tum in discipulis euntibus in Emmaus,

(1) Io. VI, 57.

(2) Serm. de coen. D.

(3) Catech. 22, n. s.

(4) L. 4 in Io. c. 17.

(5) Io. 13, 31, c. 15.

(6) 1 Cor. 10, 17.

(7) Hom. 24 in 1 ad Cor. n. 2.

(8) Ioan. 6, v. 51, 58.

quia sumta eucharistia, aperti sunt oculi eorum (1); tum etiam in primis fidelibus, qui erant perseverantes in communicatione fractionis panis (2), et ideo omnibus virtutibus collucebant (3). — Ss. Patres de spiritualibus eucharistiae emolumentis insignia testimonia ferunt. S. Ignatius M. (4) eucharistiam nominat, « pharmacum immortalitatis, antidotum, ne moriamur, sed semper vivamus in Christo Iesu. » Clemens Alex. (5) dicit: « Eucharistia bona est gratia, cuius qui per fidem sunt participes, sanctificantur et corpore et anima. » Tertullianus (6) ait: « Caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur. » Audiendus prae caeteris est S. Chrysostomus, quem non immerito quidam Doctorem eucharistiae appellant (7). « Hic sanguis, inquit, in vobis regiam floridamque exhibet imaginem, pulcritudinem parit incredibilem, animae nobilitatem marcescere non sinit, dum frequenter irrigat et nutrit. Sanguis enim non statim in nobis fit ex cibo, hic verosanguis confestim irrigat animam, et magnam vim indit... Hic sanguis salus animarum nostrarum est; hoc abluitur anima, hoc ornatur, hoc incenditur, hic igne splendidior mentem nostram reddit. » — Conc. Florentinum in decr. pro Arm. de euch. ait: *Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, et membris eius uniuir, sequitur,*

quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur; omnemque effectum, quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem, hoc idem quoad vitam spiritualem et hoc sacramentum operatur. Tridentinum Sess. 13, c. 8 fideles ad eam fidem et animi devotionem exhortatur, ut panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint, et is vere eis sit animae vita, et perpetua sanitas mentis, cuius vigore confortati ex huius miserae peregrinationis itinere ad coelestem patriam pervenire valeant, eundem panem Angelorum, quem modo sub sacris velaminibus edunt, absque ullo velamine manducaturi.

5. Homines iam per baptismum ad aeternam gloriam consequuntur, quae in beatitudine animae et in gloriosa corporis resurrectione consistit. Ut autem tantae felicitatis participes reddantur, necesse est, ut gratiam sanctificantem conservent, peccata devitent, virtutesque exercent. Ut autem homines infirmi, variis periculis et tentationibus obnoxii in bono perseverent, eucharistia instituta est, per quam copiosae et efficaces gratiae conferuntur. Verè igitur eucharistia frequenter, digne et devote sumta pignus aeternae gloriae tribuit. Hinc Christus ipse ait: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die: et ibid.: Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum* (8). His conformia sunt

(1) Luc. 24, 3.

(2) Act. 2, 42.

(3) Act. 2, v. 44, 47.

(4) Ep. ad Eph. n. 20.

(5) Paed. l. 2.

(6) L. de resurr. n. 8.

(7) Hom. 46 in Io. n. 4.

(8) Io. 6, v. 55 et 59.

Ss. Patrum effata. S. Ignatius M. (1) ait: « Panem unum frangimus, qui est pharmacum immortalitatis, et antidotum ne moriamur, sed semper vivamus in Iesu Christo. » Similia habent Tertullianus de resur. car. n. 8, S. Gregorius Niss. Or. cat. n. 37, S. Ambrosius (2) aliique. Ideo Conc. Tridentinum, Sess. 13, cap. 2 de eucharistia dicit: *Salvator noster pignus praeterea id esse voluit futurae nostrae gloriae, et perpetuae felicitatis.*

§ 406.

De necessitate eucharistiae.

1. Nemini actualement eucharistiae perceptionem necessariam esse necessitate medii ad salutem, ex S. Scriptura manifestum est, quae testatur, per baptismum deleri peccata omnia, conferri gratiam sanctificantem, et ius acquiri ad coelestem haereditatem. Apostolus ad Rom. scribit: *Nihil ergo nunc damnationis est in iis, qui (per baptismum) sunt in Christo Iesu* (3): ad Tit.: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Salvatorem nostrum, ut iustificati gratia ipsius haeredes simus secundum spem vitae aeternae* (4). Christus ipse inquit: *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit.* Ideo etiam Patres unanimi consensu docent, infantes per solum baptismum salutem aeternam consequi posse. S. Augustinus (5) scribit: « Tantum valebit (baptismus parvulo collatus), ut si ante rationis usum ex

hac vita emigraverit, per ipsum sacramentum, commendante Ecclesiae charitate, ab illa condemnatione, quae per unum hominem intravit in mundum, christiano adiutorio liberetur. Hoc qui non credit, et fieri non posse arbitratur, profecto infidelis est, etsi habeat fidei sacramentum. » Certum porro est Ecclesiam nunquam credidisse, actualement eucharistiae perceptionem omnibus necessariam esse necessitate medii. Id patet ex eo, quia pluribus Martyribus religiosum cultum detulit, quamvis illi eucharistiam nunquam perceperint, utpote per baptismum Ecclesiam nondum ingressi. Hinc Tridentinum Sess. 21, cap. 4 declarat, *parvulos usu rationis carentes nulla obligari necessitate ad sacramentalem eucharistiae communionem; siquidem per baptismi lavacrum regenerati, et Christo incorporati adeptam iam filiorum Dei gratiam amittere non possunt.* Et can. 4: *Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse eucharistiae communionem, anathema sit.*

2. Pro adultis eucharistiae suscipiendae positivum extat praeceptum. Christus enim inquit: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (6). Haec verba indicant necessitatem divini praecepti, quod obligat sub gravi. Voluntas Christi porro ex eo cognoscitur, quia ex praecepto divino quilibet tenetur perfecte vivere, et salutem suam

(1) Ep. ad Ephes. n. 20

(2) Exp. in ps. 118, n. 28.

(3) Rom. 8, 7

(5) Ep. 98 ad Bonif.

(4) Tit. 3, 5.

(6) Io. 6, 54

promovere; atque ideo ex eodem praecepto divino tenetur ad media a Christo instituta ad hunc finem; medium autem salutis efficacissimum eucharistiam esse, iam probatum est.

3. Praeceptum ecclesiasticum indictum fuit a Conc. *Lateranensi* IV c. 21 his verbis: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia peccata sua saltem semet in anno fideliter confiteatur... suscipiens reverenter ad minus in pascha eucharistiae sacramentum, nisi forte de proprii sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eiusmodi perceptione duxerit abstinendum. Alioquin et vivens ab ingressu Ecclesiae arceatur, et moriens christiana careat sepultura.* Gravis haec poena gravem indicat obligationem, quam etiam inculcat *Tridentinum* (1): *Si quis negaverit omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerit, teneri singulis annis saltem in paschate ad communicandum iuxta praeceptum S. Matris Ecclesiae anath. sit.*

Obi. 1^a Ex verbis Christi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua* etc. (2) colligitur, baptismum necessarium esse necessitate medii ad salutem: ergo etiam ex verbis: *Nisi manducaveritis* etc. colligi debet, eucharistiam necessariam esse necessitate medii, cum utriusque sacramenti necessitas iisdem fere verbis adstruatur.

Resp. Non eadem ratione Christus locutus est, cum de necessitate baptismi, et de necessitate eucharistiae disseruit. Loquens e-

nim de baptismo verbis generalissimis usus est: *Nisi quis* etc., de eucharistia vero loquitur in secunda persona: *Nisi manducaveritis* etc. quibus insinuavit, se alloqui praesentes adultos, ideoque praecepti capaces. Praeterea Christus ab ingressu in regnum coelorum eum penitus excludit, qui non est baptizatus: Eucharistiae vero necessitatem commendans non dicit: *Non intrabitis in regnum coelorum*; sed: *Non habebitis vitam in vobis*, nimirum permanentem. Eucharistia itaque ad diu in gratia perseverandum adultis tantummodo necessaria est, non vero parvulis qui ex statu gratiae exidere nequeunt: ideoque ad solos adultos illa verba direxit.

Obi. 2^a Ecclesia per duodecim priora saecula etiam infantibus eucharistiam administravit, ideoque credidit eam etiam infantibus necessariam esse necessitate medii.

Resp. A disciplina ad dogma hac in re non tenet illatio; non enim Ecclesia infantibus eucharistiam administravit, quia putabat iis esse necessariam, sed quia putavit utilem. Sic iis conferre etiam solebat confirmationem, quamvis nemo inde concludet, eam esse necessariam necessitate medii. Falsum porro est, quod antiquitus ubique infantibus communio tributa sit; nam illa consuetudo in quibusdam tantum locis recepta fuit, ut testatur *Catech. rom.* (3).

§ 407.

De subiecto eucharistiae.

Si de subiecto eucharistiae quaestio movetur, non de eo quaeritur,

(1) Sess. 13, can. 9.

(2) Io. 3, 5.

(3) P. 2, c. 4, n. 62.

quis eius recipiendae *materialiter* capax sit, qualis est sine dubio omnis homo, etiam non baptizatus, sed de eo, quis eucharistiam sacramentaliter recipere queat: et in hoc sensu omnis et *solus homo baptizatus* capax est, quia nonnisi per baptismum homo Ecclesiam ingreditur, et ius nanciscitur ad reliqua sacramenta; attamen simul *omnis* baptizatus, quia per baptismum ius ad eucharistiam acquisivit, et vita spiritualis, qua fruitur, nutrirī et augeri potest. Hinc ex antiquo Ecclesiae usu eucharistia etiam infantibus data est. Certum autem de fide est, actualem eucharistiae perceptionem infantibus non esse necessariam ad salutem, neque divinitus praeceptam; ideo iisdem Ecclesia iustis ex causis negavit, tum quia pro laicis usum calicis abrogavit, ex quo infantibus divinus sanguis propinari consuevit, tum quia credidit, reverentiam sacramento debitam praevalere accidentali infantium bono, quo nullatenus indigent. Infantibus autem perpetuo amentes aequiparantur. Iuxta hodiernam igitur disciplinam Ecclesiae, subiectum eucharistiae constituit omnis et solus homo baptizatus, viator, et rationis capax. Ut autem iste digne, et cum fructu eam percipiat, non sufficit sola fides, sed et aliae dispositiones requiruntur. Nam Conc. Tridentinum contra Novatores defini-
vit: *Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem praeparationem ad sumendum sanctissimum eucharistiae sacramentum anat. sit.* (1). Praeci-

puae dispositiones praeter fidem sunt *puritas conscientiae, devotio cordis et ieiunium naturale.*

§ 408.

Usus doctrinae.

1. Si salutare eucharistiae effectus perpendamus, dubitare non possumus, frequentem huius sacramenti usum summopere commendandum esse. De primis fidelibus legimus: *Erant perseverantes in doctrina apostolorum, et communicatione fractionis panis* (2). Pro temporibus quoque hoc aevo posterioribus usum quotidianum fere communionis veteres Patres testantur, probant, et commendant. Cum Patribus consonat *Tridentinum*: *Paterno affectu admonet S. Synodus, hortatur, rogat et obsecrat per viscera misericordiae Dei nostri, ut omnes et singuli, qui christiano nomine censentur... haec s. mysteria corporis et sanguinis eius ea fide, constantia et firmitate, ea animi devotione, ea pietate et cultu credant et venerentur, ut panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint* (3).

2. Circa frequentem eucharistiae participationem duplicem scopulum animabus aequè noxium opus est devitare. Theologi rigidiores fideles a frequentia communionis deterrent, dispositiones exigendo, quae perfectissimae tantum virtuti competunt. Istorum aspera doctrina explosa est ab *Alexandro VIII*, qui hanc propositionem damnavit: *Arcendi sunt a communionē, quibus nondum inest amor purissimus, et omnis mixtionis ex-*

(1) Sess. 13, can. 11.

(2) Act. 2, 42.

(3) Sess. 13, cap. 8.

pers. Fideles ad s. mensam accedere debent, non quia se perfectos et dignos reputant, sed quia debiles et superno auxilio indigentes sunt. — In oppositum scopulum prolabuntur, qui fideles ad frequentem communionem admittunt, quin de eorum dispositionibus solliciti sint. Contra hos damnavit *Innocentius XI* propositionem n. 56: *Frequens confessio et communio etiam in iis, qui gentiliter vivunt, est nota praedestinationis.* Et *Benedictus XIV*; de Syn. dioec. (1) docet: « Praecipue monendi sunt (confessarii) ne frequentem ad eucharistiam accessum iis aut suadeant, aut permittant, qui in gravia peccata saepe labuntur, nec de poenitentia peragenda, suaeque vita emendanda sunt solliciti, sicut nec illis, qui etsi gravia evitent crimina, voluntatem tamen habent venialibus inhaerentem. »

ARTICULUS III.

De eucharistia, quae est sacrificium praestantissimum.

§ 409.

Eucharistia hoc peculiare habet, quod non tantum sacramentum sit, sed sacrificii insuper rationem habeat, quo sacrificium illud cruentum in ara crucis repraesentatur, eiusque memoria in finem usque saeculi permaneat, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicetur, ut docet Tridentinum (2). Novum igitur in eucharistia divinum beneficium detegimus, per

quod tum Deo debitum cultum praestare, tum pro peccatis nostris satisfacere, tum uberes gratias consequi possumus. Hanc quoque doctrinam catholicam Novatores impiis conatibus oppugnare tentant. Quamobrem magna solertia haec tractatio suscipienda est. Quod ut fiat, 1° *notio sacrificii declaranda*, 2° *veritas sacrificii eucharistici comprobanda*, et 3° *doctrina reliqua de missae sacrificio proponenda est.*

§ 410.

Definitio sacrificii in sensu stricto et proprio accepti.

Quamvis theologi catholici in definitione sacrificii proprie dicti non iisdem terminis utantur, quoad notas tamen eius essentiales penitus inter se conveniunt. Communiter enim sacrificium proprie dictum definitur: *Oblatio rei sensibilis soli Deo facta per legitimum ministrum ad recognoscendum supremum eius in res omnes dominatum, quae ritu mystico consecratur et immutatur.* Haec definitio per partes declaranda est.

1. *Oblationis* voce non res oblata significatur, sed actio ministri sacrificium offerentis. Haec autem vox genus proximum continet, vñ cuius sacrificium cum reliquis oblationibus Deo factis convenit; omne enim sacrificium proprie sumtum oblatio est, non tamen omnis oblatio sacrificium est. Id ostendit *S. Thomas* (3) exemplo primitiarum, quae in veteri lege Deo offerebantur, sed rationem non habebant sacrificii, quia nihil sacri circa illa fiebat.

(1) Lib. 3, c. 12, n. 9.

(2) Sess. 22, cap. 1.

(3) 2° 2, q. 85. art. 3, ad. 3.

2. Requiritur oblatio rei *externae et visibilis*; quia verum ac proprium sacrificium actus est religionis ad cultum Dei externum pertinens: et sic distinguitur ab actibus virtutum mere internis, quibus homines se suae Deo offerunt, cui oblationi nomen et ratio sacrificii proprie dicti non convenit: nomine enim sacrificii proprie dicti omnes intelligunt publicum et manifestum honorem Deo non verbis tantum, sed facto exhibitum, cum homo, qui totus a Deo pendet, etiam se totum, id est, omnem suam efficaciam Deo dicare, et cultum ei debitum non tantum cogitatione et verbo, sed et facto, seu opere singulari praestare teneatur.

3. Haec oblatio fit *soli Deo*, quem tantummodo decet supremus patriae cultus, qui per sacrificium exhibetur. Tam late patet haec veritas, ut *S. Augustinus* (1) scripserit: « Sacrificium certe nullus hominum est, qui audeat dicere deberi, nisi Deo. » et *S. Thomas*: « Sicut soli Deo summo debemus sacrificium spirituale offerre, ita etiam soli ei debemus offerre exteriora sacrificia (2). »

4. Quoniam sacrificium praecipuus est religionis actus, hinc non ab omnibus indiscriminatum, sed a *legitimo ministro* ad id deputato est offerendum. Iam in periodo patriarchali fuisse ministros Dei nutu ad sacrificia destinatos, vel ex eo liquet, quod Melchisedech sacerdos Dei altissimi dicatur, quod utique non diceretur, si omnibus promiscue licuisset sacerdotis of-

ficio fungi. Qui vero tunc temporis sacerdotes fuerint, *S. Scriptura* aperte non declarat; ex ipsa tamen colligi potest, id muneris primitus etiam protoparentum filiis, postmodum autem illis tantum concessum fuisse, qui cuiuscumque familiae caput essent. In lege scripta hoc munus duntaxat erat filiorum Aaron. In evangelica lege minister sacrificii legitimus ille solus est, qui ut inquit *Apostolus*: *Ex hominibus assumtus pro hominibus constituitur in his, quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia...* *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron* (3), qui nempe ab Episcopo ritu peculiari sacerdos valide ordinatur.

5. Sacrificium Deo offertur ad *recognoscendum supremum eius in res omnes dominatum*. Nam externo sacrificio homo servitutem suam, infirmitatem, indigentiam solemniter profitetur, simulque contestatur, quidquid boni habet, se a Deo accepisse. Nec enim offert Deo res externas tamquam huiusmodi muneribus et officiis indigenti, sed quia Deo undequaque obligatus est, ac eodem in omnibus et perpetuo indiget. Unde inquit *S. Thomas* (4): « Deo tamquam supremo rerum omnium Domino quasdam sensibiles res in signum debitae subiectionis et honoris offerendas esse, quemadmodum dominis temporalibus aliqua offeruntur in recognitionem domini. » Hinc manifestum est, sacramentum et sacrificium maxime inter se differre, cum illud directe ad ho-

(1) L. 10 de civ. Dei c. 4. (2) 2 2, q. 85, a. 2.

(3) Heb. 5, 1

(4) L. c. art. 2

minum sanctificationem ordinetur, istud per se et directe divinum cultum respiciat.

6. Necessarium denique est, ut res quae offertur, *ritu mystico consecretur et immutetur*; non enim sufficit ad sacrificium, ut res externa et sensibilis adsit, sed etiam ritu mystico et sensibili ostendi debet, eam ex profana sacram et Deo dicatam fieri; id significat vox *sacrificare, sacra facere*. Id autem variis modis effici potest. In V. T. id frequenter fiebat per rei oblatae destructionem, animalia nempe Deo oblata occidebantur, una eorundem pars concremabatur, alia ab offerentibus consumebatur. Non semper autem rei destructio necessaria est, sed immutatio rei oblatae ritu mystico et externo peracta sufficit, ut videri est in sacrificio hirci emissarii. Hinc S. Thomas (1) ait: « Sacrificia proprie dicuntur, quando circa res oblatae aliquid fit, sicut quod animalia occidebantur, et comburebantur, quod panis frangitur et comeditur et benedicatur, etc. » Errant ergo qui putant, actualem rei oblatae destructionem ad rationem sacrificii necessariam esse, cum iam in V. T. sacrificia cruenta, et incruenta distincta fuerint, et cum varii modi dentur, quibus res oblata ritu mystico et externo consecretur, et Deo dicata ostendatur.

§ 411.

De veritate seu existentia sacrificii eucharistici.

Quicumque realem Christi in eucharistia praesentiam negarunt, ut *Petrobrusiani, Albigeneses, Zwini-*

ghiani, Calviniani et Sociniani rationem quoque veri, et proprie dicti sacrificii in eucharistia agnoscere recusarunt. *Lutherus* ab initio sicut realem Christi in eucharistia praesentiam propugnavit, ita etiam sacrificium eucharisticum admisit. Cum autem *Melanchthon* Christum in sola sumptione praesentem fieri diceret, *Lutherus* novam hanc doctrinam cum gaudio amplexus est, ut rationem sacrificii ab eucharistia removeret. Ita apud omnes Protestantes missa abrogata, atque negatum est in eucharistia rationem sacrificii inveniri. Gravissimus error iste revelationi divinae manifesto opponitur. Nam praestantissimum hoc sacrificium in V. T. *praefiguratum* et *praenuntiatum*, a Christo institutum, ab Apostolis frequentatum, a Ss. Patribus propugnatum et ab Ecclesia semper creditum et oblatum fuit.

1. Cum Abraham post debellatos quatuor reges victor rediret: *Melchisedech rex Salem, proferens panem et vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixit et ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creavit coelum et terram, et benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt* (2). Quibus verbis veri nominis sacrificium exhibetur. Oblatio enim rei externae et sensibilis, panis nempe et vini, facta est a legitimo ministro, et quidem Deo in gratiarum actionem. Non legitur quidem in Scriptura, qualis destructio vel immutatio circa panem et vinum contigerit; sed id quod reticetur, non negatur; pro-

(1) 2 2. q. art. 3, ad. 3.

(2) Gen. 14, 18 etc.

habilius post oblationem Deo factam pars aliqua panis et vini Abrahamo et pueris eius ad comedendum et bibendum tradita est. Dubitari autem nullatenus potest, Melchisedechum tamquam sacerdotem offerentem figuram fuisse Messiae. Nam Ps. CIX, 4. dicitur: *Iuravit Dominus et non poenitebit eum: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Hic Psalmus semper de Messia iam a Iudaeis intellectus est; unde Christus confidenter Matth. XXII, 43 ad eundem provocavit. Et Paulus Hebr. V, 10, dicit, quod Christus sit *appellatus a Deo pontifex secundum ordinem Melchisedech*; et Hebr. VII, 20: *Alii quidem sine iureiurando sacerdotes facti sunt: hic autem (Christus) cum iureiurando per eum, qui dixit ad illum: Tu es sacerdos in aeternum.* Messias ergo debuit sacerdos esse secundum ordinem seu ritum Melchisedech, ideoque sacrificium in pane et vino offerre: Christus autem est verus Messias, qui omnes figuras et cuncta vaticinia V. T. implevit: ergo sacrificium in pane et vino obtulit, ac idem ita in Ecclesia instituit, ut recte iuxta vaticinium dicatur *sacerdos in aeternum.*

2. Insigne est vaticinium Malachiae: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda* (1). Sensus vaticinii

est, reicienda et abroganda fore sacrificia Iudaeorum, hisque in nova lege substituendum esse sacrificium omnino purum et mundum, quod in omni loco et tempore offeratur. Novatores frustra repouunt, sacrificium, de quo Malachias loquitur, esse illud, quod a Christo in ara crucis oblatum est; nam Propheta loquitur de sacrificio quod *in omni loco offertur*, sacrificium vero crucis cruentum semel et in unico loco oblatum est; Christus vero semel mortuus non amplius moritur. Perperam etiam contendunt, intelligenda esse sacrificia spiritualia, quae in actibus virtutum internis, praecibus, bonis operibus posita sunt; nam hebraea vox, quae hic redditur *oblatio*, proprie significat tritici, similiae, panis et vini oblationes, quae visibili modo in altari fiebant (2). Dein indubium est vera sacrificia externa a Iudaeis oblata fuisse, et de istorum reiectione et abrogatione loqui Prophetam; cum igitur his sacrificiis V. T. externis et proprie dictis opponat sacrificia in N. L. offerenda, contra omnes regulas hermeneuticas peccaretur, si haec sacrificia solum in sensu improprio et metaphorico pro precibus et actibus virtutum intelligerentur.

3. Christus in ultima coena: *Accepto pane gratias egit, et fregit, et dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam coenavit, dicens: hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui*

(1) Cap. I, v. 10 et 11.

(2) V. Lev. c. 2, v. 1, c. 7, v. 9, c. 14, v. 15.

pro vobis fundetur (1). Protestantes admittunt, Christum hic eucharistiae sacramentum instituisse: Catholici vero contendunt, Christum hac eadem actione sacrificium quoque obtulisse, quia in illa omnia ad sacrificium requisita inveniuntur. Aduit enim *oblatio rei externae et visibilis*, quia sub visibilibus speciebus panis et vini corpus et sanguis Christi continebatur, et de corpore dicitur ibi: *pro vobis datur*, vel iuxta graecum: *Pro vobis frangitur* (2); et de sanguine iuxta graecum, *pro vobis funditur*; et Matth. XXVI, 28: *Pro multis effunditur*, seu *effunditur in remissionem peccatorum*. Verba ista *datur*, *frangitur*, *funditur*, non significant dari vel effundi Apostolis ad manducandum et bibendum, sed dari et effundi in sacrificium: non enim ait Dominus: *Vobis datur*, *frangitur* et *funditur*, sed *pro vobis*. Et vero non dabatur aut effundebatur cibum ille et potus tunc nisi Apostolis praesentibus, et tamen Dominus ait: *Pro multis effunditur* (3): sensus igitur est: pro vobis et multis datur et libatur in sacrificium propitiatorium, in remissionem videlicet peccatorum. Aduit etiam *legitimus minister*, quia Christus iam in terra vivens sacerdos fuit (4). Oblatio autem facta est *soli Deo*; et quidem *ad recognoscendum supremum eius in omnes res creatas dominium*: legitur enim, quod Christus *gratias agens fregit et dixit: Accipite*, etc. (5); et: *Accipiens calicem gratias egit, et dedit illis* (6). Quibus ver-

bis ostenditur, Christum totam actionem in honorem Patris sui coelestis suscepisse; ideo porro, ut observatum est, non dixit de corpore et sanguine suo: *Vobis datur*, etc., sed *pro vobis aeterno Patri datur*, etc. Actualis quidem victimae destructio non contingit, ast haec necessaria non est, sed sufficit, ut alio externo et visibili modo res quae offertur, Deo dicata esse ostendatur. Talis autem modus in missae sacrificio invenitur. Iuxta verba enim, quae in consecratione proferuntur, sub speciebus panis solum adest corpus Christi, et sub speciebus vini solus adest sanguis Christi; ita ergo, ut theologi dicunt, gladio verborum corpus Christi ab eius sanguine separatur, et sic Christus sub speciebus panis et vini realiter praesens mystice immutatur, et immolatus repraesentatur. Haec autem mystica immutatio, cum externo et visibili modo indigitur, plane sufficit ad rationem sacrificii: quod facilius intelligitur, si cum Vasquesio distinctio in sacrificium absolutum et commemorativum applicetur, atque attendatur, ad posterius genus spectare sacrificium, quod Christus in ultima coena obtulit, istudque relativum fuisse ad sacrificium cruentum in cruce peragendum, sicut nunc est commemorativum eiusdem sacrificii in cruce iam oblato.

4. Act. XIII, 2, de Prophetis et doctoribus antiochenis legitur: *Ministrantibus autem illis Domino et ieiunantibus, dixit illis Spiritus*

(1) Luc. c. 22. 19, etc.

(2) I Cor. 11, 24.

(3) Matth. 26, 29.

(4) § 263.

(5) I Cor. 11, 24.

(6) Matth. 26, 27.

Sanctus : Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus, ad quod assumsi eos ; pro ministrantibus autem in textu graeco habetur :

λειτουργούντων, quam vocem vertit

Erasmus : Cum illi sacrificarent,

etc. ; et certe haec vox non de

praedicatione Evangelii, nec de

precibus intelligi potest, sed de

oblato sacrificio exponi debet.

Nam verbo *λειτουργέω* *nunquam S.*

Lucas usus fuit, nisi ad sacrifici-

cium significandum. Praeterea nul-

libi haec vox in Ss. Scripturis o-

rationem significat ; ex propria en-

im etymologia idem sonat, ac

opus sacrum et publicum facere.

Neque significatur ministerium ver-

bi aut sacramentorum ; quia ista

publica quidem sunt, at non Deo

exhibentur, sed populo. — Paulus

I Cor. X, fideles retrahere conatur

ab idolorum comestione, quam

v. 14, idolorum cultum vocat ;

et ideo v. 18, etc. dicit : Videte

Israël secundum carnem : nonne

qui edunt hostias, participes sunt

altaris ?... Sed quae immolant gen-

tes, daemoniis immolant, et non Deo.

Nolo autem vos socios fieri daemo-

niorum : non potestis calicem Do-

mini bibere, et calicem daemonio-

rum : non potestis mensae Domini

participes esse, et mensae daemo-

niorum. Scopus Apostoli est. pro-

bare, eos, qui de victimis daemoni

consecratis comedunt, realiter cum

daemoniis communicare, sicut chri-

stiani panem et vinum consecra-

tum sumentes realiter communi-

cant corpori et sanguini Christi ;

et, sicut apud Iudaeos, qui de ho-

stiis comedunt, participant reali-

ter altari et sacrificio, et omni

iudaico cultui. Patet ergo, sacri-

ficiū eucharisticum D. Paulo ita

certum esse, ut illud assumat.

tamquam argumentationis suae

principium omnibus notum. Con-

fert enim mensam, seu altare

christianorum cum mensa et al-

tari iudaeorum et ethnicorum : atqui

mensa et altare referuntur ad sa-

cificiū : ergo sacrificiū chri-

stianorum confert Apostolus cum

sacrificiis Iudaeorum et ethnico-

rum. Verum ipsis fatentibus pro-

testantibus, haec erant sacrificia

vera et proprie dicta ; igitur et

illud christianorum verum et pro-

prie dictum sacrificiū est. Rur-

sus idem Apostolus revocaturus

pariter eosdem fideles ab usu sa-

crificiorum iudaicorum ait : Ha-

bemus allare, de quo edere non

habent potestatem, qui tabernaculo

deserviunt (1). Ut ergo Iudaei, sic

et Christiani habebant altare (grae-

ce *θυσιαστήριον* *sacrificatorium) : de*

quo ederent. Cum vero christiani

de altari suo nil aliud edant, quam

eucharistiam, plane inde conse-

quitur, eucharistiam iuxta Aposto-

lum in sacrificiū offerri ; alio-

quin perperam meminisset altaris,

si cibus ille qui dicitur de altari

sumtus, Deo in sacrificiū obla-

tus antea non fuisset.

5. S. Andreas apostolus, ut re-

fertur in eius martyrii actibus, sic

Aegeam allocutus est : « Ego im-

maculatum Agnum in altari offero,

cuius carnes postquam populus

omnis credentium manducaverit,

Agnus qui immolatus est, integer

perseverat et vivus. » S. Ignatius

M. Ep. ad Philad. (2) ait : « Una

est caro D. N. I. Christi, et unus

(3) Hebr. 13, 10.

(4) N. 4.

calix-unum altare, sicut unus Episcopopus. » *S. Irénæus* (1) scribit: « Eum, qui ex natura panis est, accepit, et gratias egit dicens: *Hoc est corpus meum*; et calicem similiter, qui est ex ea creatura quae est secundum nos, suum sanguinem confessus est, et novi testamenti novam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in universo mundo offert Deo. » *Tertullianus* (2) inquit: « Sacrificamus pro salute imperatoris, sed Deo nostro et ipsius. » *S. Cyprianus* (3) ad Corn. scribit: « Episcopatus nostri honor grandis, et gloria est pacem dedisse Martyribus, ut Sacerdotes qui sacrificia Dei quotidie celebramus, hostias Deo et victimas praeparamus. » — Saec. IV et V *Eusebius Caes.* (4) inquit: « Merito sane illius memoriam, corporisque eiusdem et sanguinis recordationem quotidie celebrantes, et ad longe praestantius sacrificium et munus assumpti, quam illud antiquius fuerit, non amplius fas esse putamus in prima illa et infirma elementa recidere, signa quaedam et imagines non ipsam veritatem continentia. » *S. Cyrillus Hier.* (5) ait: « Postquam vero perfectum est spirituale sacrificium, incruentus cultus super illam propitiationis hostiam, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace... Deinde et pro defunctis... maximum hoc credentes adiumentum illis animabus fore, pro quibus oratio defertur, dum sancta et perquam tremenda coram

iacet victima. » *S. Chrysostomus* (6): « Sublatum est ergo sacrificium Aaron, et coepit esse sacrificium secundum ordinem Melchisedech. » *S. Augustinus* (7): « Iesus Christus sacerdos est ipse offerens, ipse et oblatio. Cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiae sacrificium. » *S. Leo M.* (8) ait: « Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum una corporis et sanguinis tui implet oblatio. »

6. Ad ostendendam perpetuam Ecclesiae fidem aptiora, magisque opportuna documenta esse non possunt, quam eiusdem antiquissimi libri euchologici, liturgiei et rituales, in quibus modus praescribitur sacrificium eucharistiae offerendi. Porro eucharistiae oblationem verum esse novae legis sacrificium demonstrant *Liturgiae* vetustissimae. *Sacramentarium Gelasianum* in Vigilia Theophaniae haec habet: « Tribue, quaesumus Domine, ut eum praesentibus immolemus sacrificiis, quem venturae solemnitis pia munera prae loquuntur. » In Liturgia *S. Chrysostomi* sacerdos orat: « Fac nos dignos offerendo tibi preces et hostiam incruentam pro universo populo tuo... Offerimus tibi rationabile et incruentum sacrificium. » In eadem fide convenire omnes Liturgias Orientales et Occidentales invicte probarunt *Le Brun* in explic. missae (9), *Renaudotius* Litur. Orient. (10), *Muratorius* Litur.

(1) L. 4 adv. haer. c. 17, n. 5.

(2) L. ad Scapul. c. 2.

(3) L. 1. demonstr. evang. c. 10.

(4) Catech. 23, myst. 5. n. 7.

(5) Ep. 54.

(6) Enar. 1 in Ps. 33, n. 6.

(7) De civ. Dei lib. 10, c. 20.

(8) Serm. 8, de pasch.

(9) Tom. 3, dist. 12, art. 1.

(10) Diss. 1.

vetus romana. — Io. Al. *Assemanus* (1). Conc. *Nicaenum* I, can. 18 vetat, ne diaconi eucharistiam presbyteris porrigere praesumant, quia nec canon, nec consuetudo tradidit, ut qui offerendi potestatem non habent, iis, qui offerunt, dent corpus Christi. *Ephesinum* in declarat. anathemat. 11, haec habet: Sanctum ac vivificum, incruentumque in Ecclesia sacrificium peragimus: corpus, quod proponitur, similiter et pretiosum sanguinem... credentes esse proprium corpus effectum, et sanguinem etiam Verbi, quod omnia vivificat. *Lateranense* IV, cap. 1 definivit: Una est fidelium universalis Ecclesia... in qua idem ipse sacerdos et sacrificium Iesus Christus, cuius corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continetur. *Constantiense* (2) damnavit articulum *Wicleffi*: Non est fundatum in Evangelio, quod Christus Missam ordinaverit. *Tridentinum* Sess. 22, can. 1 definit: Si quis dixerit, in missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anath. sit.

Obi. 1.^a Admittunt catholici, eucharistiam esse sacramentum, et in ea Christum condidisse testamentum. Repugnat autem quod unum idemque sit simul sacrificium et sacramentum. Nam sacrificii ratio in eo posita est, ut nos aliquid Deo offeramus, contra vero per sacramentum nobis aliquid a Deo datur. Ita pariter natura testamenti evertit rationem sacrificii. Sicuti enim non dicitur, per

testamentum aliquid dari testatori ab haerede, sic etiam fieri nequit ut per eucharistiae sacramentum Deo aliquid offeramus.

Resp. Optime in una eademque re notio sacrificii consistit cum notione sacramenti. Etenim quatenus eucharistia conficitur, et gladio verborum corpus Christi ab eius sanguine separatur, ratio habetur sacrificii, et dicitur a nobis Deo offerri, quia per illud potentiam eius significamus. Quatenus vero eadem eucharistia accipitur a nobis, est signum et causa gratiae sanctificantis, ac propterea sacramentum; et dicitur a Deo nobis donari, quia Deus per illud nos sanctificat. Ipsi adversarii fatentur idem corpus Christi verum, quod in ultima coena Apostoli comederunt tanquam sacramentum, oblatum fuisse in cruce tanquam sacrificium. Etiam in V. T. sacrificia offerebantur, et postea fideles de illis participabant: ergo etiam in N. T. non repugnat, ut sacrificium Deo offeratur, de quo postea fideles participant, ut haec participatio cum gratia coniuncta sit, et sic rationem sacramenti habeat. Multo minus notio testamenti evertit notionem sacrificii. Sicut enim Christus ut homo et redemptor noster in ara crucis pro nobis sacrificium Deo Patri obtulit, ita eadem charitate ductus nobis corpus suum et sanguinem sub speciebus panis et vini pro testamento reliquit, ut perenne haberemus sacrificium, quod Deo offeramus.

Obi. 2.^a Si Christus in ultima coena sacrificium obtulisset, hoc fuisset infiniti valoris, et sufficis-

(1) Codex lit. universae Eccles.

(2) Sess. 8, n. 4.

set ad nostram redemptionem, ac ideo supervacanea fuisset mors Christi in cruce. Contrarium vero docet Apostolus, redemptionem adscribens sacrificio crucis: *Per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa* (1); et ibid.: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata* (2). Ergo non potest in N. L. aliud sacrificium admitti, ne merito infinito unius sacrificii in cruce oblato derogetur.

Resp. Quamvis non solum sacrificium in ultima coena, sed et omnes actiones Christi valoris simpliciter infiniti fuerint ad condignam et superabundantem satisfactionem sufficientes; tamen ad offensum spectat modum determinare, quo placari velit. Deus autem ab hominibus offensus per Filii sui incarnati mortem placari voluit. Christus ipse profertur, se animam ponendi, seu mortem sustinendi *mandatum* accepisse a Patre (3): quod ut exequeretur, mortem sustinuit, et homines redemit. Merito igitur sacrificio crucis redemptio adscribitur. Sicuti autem propter hoc sacrificium cruentum ea negari non possunt, quae Christus iam in vita sua pro salute nostra egit et pertulit, et per haec pretium mortis Christi non imminuitur, nec obscuratur; ita etiam negari non potest sacrificium; quod ipse in ultima coena obtulit, et nobis pro omni tempore reliquit; neque per istud meritum sacrificii cruenti imminuitur nec obscuratur.

§ 412.

De essentia sacrificii missae.

Essentia sacrificii missae consistit in *consecratione*, per quam panis et vinum convertuntur in corpus et sanguinem Christi. Haec sententia auctoritate Patrum firmatur. *S. Irenaeus* (4) ait: « Christus dicendo: *Hoc est corpus meum*, docuit novam novi testamenti oblationem. » *S. Chrysostomus* (5): « Haec vox (*hoc est corpus meum*) semel prolata in Ecclesiis ad unamquamque mensam, ab illo usque ad hodiernum tempus, et usque ad adventum eius sacrificium perfectum efficit. » *S. Thomas* (6): « Hoc sacramentum perficitur in consecratione hostiae, in qua sacrificium Deo offertur. » — Idem ratione theologica probatur. Nam essentia missae in ea actione consistit, quae fit in persona Christi, qui est principalis offerens (7), quam Christus adhibuit in institutione huius sacramenti: iussit enim fieri, quod fecit; quae est repraesentativa passionis, quia ad id institutum est hoc sacrificium; in qua demum contingit victimae immutatio ad rationem sacrificii necessaria. Atqui haec omnia in consecratione verificantur. — Ex dictis colligitur, quod ad essentiam sacrificii missae consecratio utriusque speciei requiratur. Valide quidem una species sine altera consecratur, quia prolatis his verbis: *Hoc est corpus meum*, statim adest corpus Christi sub specie panis; locutio enim est vera, et efficit quod significat: sed iure divino

(1) Hebr. 9, 12.
(3) Io- 10, 18.

(2) V. 28.

(4) L. 4 adv. haer. c. 17.

(5) Hom. 1 de Prodit. Iud. n. 6.

(6) 3 p. q. 82. a. 10. (7) Trid. Sess. 22, c. 2

illicitum est consecrare unam speciem sine altera: Christus enim per haec verba: *Hoc facite in meam commemorationem*, praecepit, ut hoc sacramentum non conficiatur, nisi simul offeratur Deo sacrificium incruentum, quod docet *Tridentinum* dicens: *Christus Dominus corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini obtulit Deo Patri, ac sub eandem rerum symbolis Apostolis, ut offerrent, praecepit per haec verba: Hoc facite in meam commemorationem, uti semper Ecclesia catholica intellexit* (1).

§ 413.

De fine, seu effectibus sacrificii Missae.

Missae sacrificium ad quadruplicem finem offertur, nempe, ut Deo summus patriae cultus, seu perfecta adoratio praestetur, ut ei pro beneficiis condigna gratiarum actio referatur, ut divinae iustitiae pro peccatis satisfiat, remissio peccatorum et poenarum obtineatur, aliaque beneficia impetrentur: dicitur ergo *laetentium*, *eucharisticum*, *propitiatorium* et *impetratorium*.

1. Cum quodlibet sacrificium Deo ad recognoscendum supremum eius dominum offeratur, patet, quod ex natura sua *laetentium* sit, seu in cultum patriae et summam Dei adorationem dirigatur. Hunc in finem cuncta sacrificia V. T. offerebantur, praecipue vero *holocaustum*, in quo tota victima comburebatur. Eundem in finem etiam missae sacrificium offertur. Nec dubitari potest, per hoc Deum multo magis honorari,

quam per omnia sacrificia V. T., cum non animalia in ipso, sed dilectus eius Filius ipsi offeratur. Idcirco iam in V. T. praedictum est, per sacrificium N. T. summum Deo honorem deferendum esse; nam Malach. I, 10 dicitur: *In omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus*. Certe per hoc sacrificium Deus infinite honoratur, ac ideo magis quam per omnes Angelorum adorationes, magis quam per omnia bona opera iustorum etc., quia haec utcumque excellentia, finita tamen sunt.

2. Iam in periodo patriarchali frequenter pro acceptis beneficiis in gratiarum actionem sacrificia offerebantur, ut a Noë (2), Abrahamo (3), Iacobo (4), Melchisedech (5). In periodo mosaica *hostia pacifica* in gratiarum actionem offerebatur. In periodo christiana sacrificium habemus per excellentiam *eucharisticum*. Legitur enim, quod Christus hoc sacrificium instituens, *Accepit panem, et gratias agens fregit* etc. (6); et *Accipiens calicem, gratias egit* etc. (7). Quoniam autem in altari idem fit, quod Christus in ultima coena gessit, dubitari non potest, Christum in perenni sacrificio a se instituto divinae bonitati pro collatis redempto generi humano beneficiis gratias agere, ideoque sacrificium istud vere *eucharisticum* esse.

3. Sacrificia quovis tempore oblata sunt etiam ad Deum offensum placandum, et ad remissio-

(1) Sess. 22, c. 1. Cf. can. 2; (2) Gen. 8, 20.
(3) Gen. 15, 9. (4) Gen. 31, 54.

(5) Gen. 14, 1 etc.
(7) Matth. 26, 27 etc.

(6) I Cor. 11, 24.

nem peccatorum et poenarum obtinendam, et respectu huius finis, propitiatoria dicuntur. Nam in periodo patriarchali Iob (cap. 4) pro singulis liberis holocausta obtulisse dicitur ad expianda eorum peccata; et cap. ult. amici Iob holocausta offerre iubentur pro peccato suo. In periodo mosaica plurimae hostiae pro peccatis offerebantur, et licet in se Deum placandi vim non haberent, quia tamen sacrificium in cruce offerendum praefigurabant, vere propitiatoria erant. In periodo christiana missae sacrificium vere est propitiatorium. Id ex verbis institutionis colligi potest: Christus enim ait: *Hic est sanguis meus: qui pro multis effundetur* (gr. funditur) *in remissionem peccatorum* (1). Apostolus inquit: *Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis* (2); quibus verbis describit Paulus munus sacerdotis generatim, ut inde colligat, Christum eodem modo assumptum fuisse pro hominibus et constitutum sacerdotem: sed Christus constitutus est a Deo sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech: qua talis ergo etiam in altari perpetuo offert dona et sacrificia pro peccatis. His accedit, quod Christus etiam sacerdotes in Ecclesia sua constituerit: sed isti iuxta D. Paulum ad offerendum dona et munera constituti sunt; nullum autem aliud sacrificium in nova lege datur, quam sacrificium missae: ergo necesse est,

ut istud ab eis pro peccatis offeratur. Hanc perpetuam fuisse Ecclesiae fidem Ss. Patres, Liturgiae et Concilia testantur. S. Cyrillus Hier. (3) inquit: « Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, ut et nobis et illis (defunctis) eum, qui est benignissimus, propitium reddamus. » — In liturgia antiquissima, quae S. Iacobi nomine inscribitur, sacerdos orat: « Offerimus tibi verendum hoc et incruentum sacrificium pro peccatis nostris et ignorantibus populi. » In liturgia S. Basilii haec verba recitantur: « Dignos effici nos, qui puro corde... offeramus sacrificium hoc reverendum ad abolenda delicta nostra. » In illa S. Chrysostomi dicitur: « Idoneos nos redde ad offerenda tibi dona et sacrificia pro peccatis nostris, et populi ignorantibus. » — Tridentinum (4) definit: *Si quis dixerit, missae sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere, anath. sit.*

4. Sacrificium missae etiam impetratorium est. Per illud enim bona spiritualia consequimur, tum quia sacrificium missae est applicativum meritorum sacrificii crucis, Christus autem in cruce bona quaecunque spiritualia nobis promeritus est; tum quia valet ad peccata remittenda, et ideo multo magis valere debet ad gratias pro

(1) Matth. 26, 28.

(2) Hebr. 5, 1.

(3) Catech. myst. 5, n. 10.

(4) Sess. 22, can. 3.

virtutum augmento obtinendas. Nam, ait *Bellarminus* (1): « Si Deus hoc sacrificio placatus in gratiam cum inimicis suis redit; quanto facilius ob idem sacrificium adducetur, ut amicis (suis uberioribus gratias elargiatur, imo et) bona temporalia tribuat, si eis utile fuerit? » Etiam per vetera sacrificia, quae totidem erant sacrificii eucharistici figurae, temporales quoque gratiae impetrabantur: quanto magis haec beneficia profluere debent e sacrificio N. T., quo mediator Dei et hominum *Christus Iesus* immolatur; et in quo non solum in nomine Christi petimus, sed *Christus* nobiscum et pro nobis petit, merita sacrificii sui crucienti Patri ostendens et nobis applicans? Idcirco iam priscis temporibus missae sacrificium offerri consuevit non solum ad spiritualia, sed et ad temporalia beneficia impetranda. Huic constanti traditioni insistens *Tridentinum* (2) declaravit, incruentum sacrificium N. L. pro peccatis, poenitis, satisfactionibus, et aliis necessitatibus offerri debere.

Nota. Quaerunt theologi, an sacrificium missae infiniti aut finiti valoris dicendum sit? — Ut haec quaestio dirimatur, valor sacrificii missae intrinsecus ab extrinseco, seu ab eius effectu distingui debet. Valor sacrificii missae intrinsecus est infinitus; nam in missa eadem offertur victima, quae in ara crucis oblata est, idem sacerdos est, idem sacrificium, sola offerendi ratione diversum. Atqui victima in cruce oblata fuit infiniti valoris ac meriti, plenissime de se

sufficiens ad innumerabiles homines redimendos: ergo in se eisdem valoris est sacrificium missae. Valor autem missae extrinsecus, ex parte efficaciae et quoad applicationem consideratus, est finitus et determinatus. Sacrificium enim missae a Christo institutum est, ut per illud nobis applicetur virtus sacrificii crucis; hoc autem, licet sufficientiam infiniti valoris habuerit, effectum tamen non habuit infinitum, quia non omnes salvantur, et qui salvantur, finitas, et suis dispositionibus conformes gratias recipiunt: « *Christus* nempe, ait *Thomas ex Charmes* (3), in hoc sacrificio contentus non operatur ut agens naturale, quod secundum totam virtutis suae latitudinem operatur, sed ut agens liberum, quod non operatur nisi quantum vult: atqui *Christus* non vult meritum passionis suae applicare secundum totam latitudinem virtutis suae, tum ut magis exciteetur pietas fidelium, tum ut procuraretur frequenter huius sacrificii celebratio, sine quo stare religio non potest. Ergo etc. Idem confirmatur tum ex praxi Ecclesiae, quae plures missas ad eandem rem impetrandam celebrari permittit; tum ex damnatione huius propositionis ab *Alexandro VII*: *Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et unicum sacrificium offerre*; quae propositio fundata est in hoc falso principio, quod nempe unicum sacrificium aequè prosit, ac plura. » Haec omnia facilius intelliguntur, si attenditur, quod in religione christiana omnia ad finem hominis,

(1) L. 2 de missa c. 3. (2) Sess. 22, c. 3.

(3) Tr. de sacr. diss. 4, cap. 2, q. 5.

et praesertim ad moralitatem promovendam dirigantur, et quod hominis adulti, rationis capaxis et liberi conatus requirantur, ut de fructibus sacrificii crucis participet, et efficaciam mediorum salutis experiatur.

§ 414.

Doctrina reliqua de missae sacrificio.

Circa praestantissimum hoc sacrificium variae quaestiones solvendae sunt. Quaeritur enim *cui*, *a quo* et *pro quibus* hoc sacrificium offeratur, et an licitae sint missae privatae, seu missae illae, in quibus praeter sacerdotem nemo alius de sacrificio participat.

1. Si quaeritur, cui sacrificium offeratur, omnes catholici respondent, illud *soli Deo* offerri posse. Sacrificium enim est cultus patriae ad protestationem supremi, quod Deus habet in omnes res creatas, domini: talis vero patriae cultus uni tantum Deo manifeste debetur, et sine sacrilegio naturae finitae praestari non potest. Idipsum semper Ecclesia quoque tenuit ac docuit. Ideo S. *Augustinus* (1) ait: « Nec nos eisdem Martyribus templa, sacerdotia, sacra, sacrificia constituimus... Quis audivit aliquando fidelium stantem sacerdotem ad altare... dicere in precibus: Offero tibi sacrificium, Petre vel Paule vel Cypriane, cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos et homines et martyres fecit. » Recte tamen in missa commemoratio fit Sanctorum. Nam si Ps. CL, v. 4 dicitur: *Laudate Dominum in Sanctis eius*, rectissi-

me in missae sacrificio Deus ut exemplar, fons et auctor omnis sanctitatis laudatur, adoratur, ipsique gratiae aguntur pro donis spiritualibus, quibus servos suos vocavit, iustificavit et glorificavit. Rectissime etiam Sancti commemorantur, ut eorum exemplis ad pietatem excitemur, et eorum intercessionibus adiuvemur. Atque in hoc sensu missae in honorem Sanctorum celebrari dicuntur. Antiquissimum esse hunc morem Patres et Liturgiae testantur. *Tertullianus* (2) dicit: « Oblationes pro natalitiis (Martyrum) annua die facimus. » S. *Cyrillus Hier.* (3) inquit: « Postea recordamur eorum, qui obdormierunt, primum patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, ut Deus eorum precibus et legationibus orationem nostram suscipiat. » Liturgiae S. *Basilii*, S. *Chrys.* idem tradunt. Huic antiquae fidei insistens *Tridentinum* Sess. 22, cap. 3 declarat: *Et quamvis in honorem et memoriam Sanctorum nonnullas interdum missas Ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronavit; unde nec sacerdos dicere solet: Offero tibi sacrificium, Petre vel Paule; sed Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in coelis, quorum memoriam facimus in terris. Et ibid. can. 5 definit: Si quis dixerit imposturam esse missas celebrare in honorem Sanctorum, et pro illorum intercessionem apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit, anath. sit.*

(2) L. de cor. mil. n. 3.

(3) Catech. myst. 5, n. 9.

(1) L. 8 de Civ. Del c. 27, n. 1.

2. Iuxta doctrinam Revelationis triplicem sacrificii missae ministrum distinguere oportet, scilicet *Christum Dominum*, qui est principalis in missae sacrificio offerens; *Episcopos* et *Presbyteros*, qui vice Christi, verè tamen et proprie sacrificium missae peragunt, et *Ecclesiam discentem*, seu *fideles*, qui non quidem per se et immediate, sed cum sacerdote et per sacerdotem eucharistiam offerunt. — *Christum* principalem missae sacrificii ministrum esse, ex S. Scriptura patet. Vocatur enim Christus a Propheta, et ab Apostolo; *Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech* (1): cuius alia non potest assignari causa, quam quod ipse per sacerdotes sacrificium a se semel in ara crucis oblatum usque ad consummationem saeculi in mensa eucharistiae iterat ac continuat. Idipsum definiunt Concilia. *Lateranense IV* cap. 1 de eucharistia tractans declarat: *Idem ipse sacerdos, et sacrificium Iesus Christus. Tridentinum: Idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit* (2). Hoc idem ipsa rei natura postulat. Ille enim absque dubio in hoc sacrificio principalis est minister, cuius omnipotente virtute transsubstantiatio fit, quia in ipsa consecratione essentia sacrificii consistit. Sed transsubstantiatio omnipotente dumtaxat Christi virtute fieri potest, et ideo eius nomine et verbis a sacerdote ut instrumento prolatis consecratio perficitur. Ergo Christus est principalis offerens. — Cum Christus visibili modo

non amplius in terris ita existat, ut actiones suas externo et humano modo perficiat, necesse est, ut adsint qui ministerio sacerdotali vices ipsius gerentes visibili modo fungantur. Tales ex divina institutione sunt illi, qui consecrandae eucharistiae potestatem habent; quia uno eodemque consecrationis actu et sacramentum perficitur, et sacrificium offertur. Sed eucharistiae sacramenti conficiendi ministri sunt sacerdotes, nempe Episcopi et Presbyteri; ergo iidem sunt etiam ministri secundarii sacrificii missae. Iisdem etiam competit facultas fructum missae applicandi. Triplex autem sacrificii missae fructus distinguitur: *generalis*, qui toti Ecclesiae advenit, et principaliter omnibus in canone expressis; *medius*, qui iis advenit, pro quibus sacerdos celebrare intendit; et *specialis*, qui ipsi celebranti advenit, licet accepto stipendio pro aliis celebret. Certum iam est, sacerdotem de fructu generali disponere non posse, quia a Christo ipso, qui est principalis offerens, applicatur. Fructus autem medius ita a sacerdotis beneplacito pendet, ut possit illum cuilibet voluerit applicare, et pro applicatione stipendium accipere. Fructum autem specialem non potest sacerdos alteri applicare. — Cum sacerdos vices Christi agens Ecclesiae atque fidelis populi, speciatim adstantium nomine sacrificium peragat, quorum vota et necessitates tamquam mediator Deum inter et homines Deo repraesentat, fideles quoque non immediate, sed

(1) Ps. 119, 5. — Hebr. 7, 17.

(2) Sess. 22, cap. 2.

mediate per sacerdotem sacrificium offerre dicendi sunt. Ideo in Liturgia romana sacerdos dicit: *Offerimus tibi calicem salutaris... Sic fiat sacrificium nostrum... Orate fratres, ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat* etc. Quibus verbis sacerdos innuit, se pro fidelibus sacrificium offerre, qui idcirco vota sua et praeces cum ipso coniungere, et per ipsum sacrificare tenentur. Idcirco fideles in sensu latiori et improprio, *regale sacerdotium* dicuntur (1).

3. Hi omnes, in quorum gratiam sacrificium offerri potest, eiusdem appellantur subiectum, et sunt tam *vivi*, quam *defuncti*. — Certum imprimis est, pro catholicis cunctis viventibus tum *iustis*, tum *peccatoribus* missam licite offerri. Cum enim sacerdos divinitus sit constitutus, *ut offerat dona et sacrificia pro peccatis*, patet, ab eo tamquam mediatore Deum inter et homines pro fidelibus non tantum iustis, sed etiam peccatoribus offerendum esse sacrificium, quod ideo etiam propitiatorium est. Non licet autem *directe ac nominatim* pro infidelibus, pro haeticis, pro schismaticis, ac praesertim pro excommunicatis non toleratis missam offerre, quoniam id prohibetur ab *Innocentio III* cap. A nobis de sent. excom. Id vero non impedit, quominus indirecte saltem id fiat. Reapse hac ratione sacerdotem in sacrificii oblatione precari manifestum est. In eo namque perficiendo, cum ille orat pro totius mundi salute, pro Ecclesia pacificanda, unienda et propagan-

da, dubitandum non est, huiusmodi obsecrationes, quae in missa funduntur, ad eos *indirecte* et *implicite* referri, qui sunt extra Ecclesiam. — Qui ex hac vita migrarunt, vel iam aeternam felicitatem consecuti sunt, vel aeternis suppliciis addicti, vel in purgatorio detenti. Certum est, quod pro beatis in coelo non offeratur sacrificium, ut est propitiatorium et impetratorium, quia carent omni culpa et poena, neque gloriae augmentum essentialis consequi possunt, quia illam invariabiliter possident. Certum pariter est, neque *directe* neque *indirecte* pro daemonibus et animabus damnatorum fas esse missam peragere. Certum denique est, pro animabus in purgatorio detentis posse sacrificium missae pie et utiliter offerri. Id patet exemplo Iudae Machabaei (2). Quapropter Ecclesia semper pro defunctis sacrificium obtulit. Id testatur *Tertullianus* (3) dicens: « Oblationes pro defunctis annua die facimus. » Hinc *Tridentinum* Sess. 22, cap. 2 docet, missae sacrificium *non solum pro fidelium vivorum peccatis... sed et pro defunctis in Christo nondum ad plenum purgatis rite iuxta Apostolorum traditionem offertur*. Et can. 3 ait: *Si quis dixerit, missae sacrificium... neque pro vivis, neque pro defunctis... offerri debere, anath. sit.*

4. Nomine missae privatae Protestantibus potissimum intelligunt tum illam, quae in privato loco, v. gr. in privato sacello aut oratorio celebratur, tum illam, in qua solus sacerdos communicat,

(1) I Petr. 2, 9.

(2) II Mach. 12, 43.

(3) De cor. mil. c. 3.

quamvis in templo, et coram frequenti populo celebretur. *Lutherus* ex praeconcepto errore suo, quod eucharistia non habeat rationem sacrificii, sed solum sacramenti, in libro *de abroganda missa privata* stulte debacchatur in eas missas, in quibus solus sacerdos participat, easque *solitarias, singulares, angulares* appellat. Eodem modo *Lutheri* et *Calvini* sectatores missas privatas, ut inutiles non solum, sed et ut illicitas suggillare non cessarunt. Ast Conc. *Tridentinum* Sess. 22, can. 8 defini- vit, missas, in quibus solus sacerdos communicat, illicitas non esse, neque abrogandas. Cuius dogmatis veritatem haud arduum est probare. Nam illicitae illae missae non sunt, in quibus *finis ille obtinetur, ad quem praecipue institutae sunt*, quaeque non dissentiunt ab usu in tota antiquitate recepto. Tales autem sunt missae privatae. Nam a) primarius et praecipuus finis eucharistici sacrificii est, Deo supremum cultum patriae exhibendi, eumque nobis propitiandi, Christifidelibus tum vivis tum defunctis gratiam, peccatorum veniam, pacem ac requiem, omniaque alia bonorum genera impetrandi, atque pro collatis donis gratias agendi. Sed haec omnia sacerdos praestat sacrificium offerendo independentem a communione populi sive sacramentali sive spiritali. Sacerdos enim etiam independentem a populi communione perfectum et integrum sacrificium Deo offert: in missa enim utcumque privata omnia ad verum ac proprie dictum sacrificium requisita reperiuntur;

oblatio videlicet exterior in recognitionem supremi Dei domini; legitimus minister, id est sacerdos, vices Christi gerens; consecratio, victimae destructio ac consummatio per sacerdotis communionem. — b) Quamvis primis Ecclesiae temporibus fideles quotidie sacra communionem perciperent, iste tamen fervor succedentibus saeculis decrevit, ita ut iam Patres saeculi quarti et quinti de neglectu, seu nimis dilata communione lamentarentur, quin tamen sacerdotes ideo circa celebrando abstinerent. S. *Chrysostomus* (1) in ep. ad Eph. illos increpans, qui tantum in quadragesima participabant s. mysteria, inquit: « Frustra est quotidianum sacrificium, frustra adstamus altari; nemo est qui participet. » Testatur ergo quotidie offerri sacrificium, quamvis hincinde contingat, ut praeter sacerdotem nemo sit, qui de sacrificio participet. Neque dicant Protestantes has missas adversari Christi facto ac praecepto, nam in ultima coena Eucharistiam instituens, eam apostolis distribuit, et ut idem facerent praecepit his verbis: *hoc facite in meam commemorationem*. Nam non omnia Christi facta semper sunt executioni mandanda: praeterea citata verba non referuntur ad distributionem eucharistiae; sed ad facultatem, quam apostolis, eorumque successoribus dedit conficiendi eucharistiam, ac sacrificium offerendi, in quo praescripta fit commemoratio, cum mors Christi mystice renovatur. Porro, etiam dato,

(1) Hom. 3, n. 4.

quod citata verba etiam ad distributionem sint referenda, certe non continerent nisi praeceptum affirmativum, cui parendum est pro loco, tempore ac circumstantiis, ut loquuntur scholae.

Nota. Novatores Ecclesiam criminaverunt, eo quod missam celebret lingua latina, quam populus non intelligit. Sed multis atque iustissimis ex causis ita se gerit. 1° Quia in toto occidente ab ipso Apostolorum tempore semper lingua latina in peragendis divinis mysteriis usa est. 2° Quia in una eademque Ecclesia pro omnibus totius orbis hominibus divinitus constituta, conveniens est, ut in sacris una etiam, eademque ubivis lingua adhibeatur, et sic quodammodo unitas illa designetur. 3° Per hanc linguae unitatem diversorum populorum Episcopi inter se communicare, et in declaranda doctrina revelata non solum quoad sensum, sed etiam quoad verba convenire possunt. 4° Linguae vulgares firmiter constitutae non sunt, ac per singulas fere aetates mutationem subeunt. Si lingua vulgari liturgia perageretur, vel risus in audientibus ob stili diversitatem excitaretur, vel saepissime mutanda foret ob perpetuas linguae vernaculae vicissitudines. 5° Tandem preces liturgicae etiamsi lingua vernacula peractae, tamen nisi probe explicentur, a rudioribus non recte intelligerentur, ac ideo abusibus, et erroribus occasionem praebere. Merito igitur *Tridentinum* ac *Summi Pontifices* perni-

ciosis huiusmodi innovationibus fortiter semper restiterunt, easque damnavunt (1).

§ 415.

Usus doctrinae de praestantissimo eucharistiae sacrificio.

1. Si necessario fateamur, ait Conc. *Tridentinum* (2), nullum aliud opus adeo sanctum ac divinum a Christi fidelibus tractari posse, quam hoc ipsum tremendum mysterium, quo vivifica illa hostia, qua Deo Patri reconciliati sumus, in altari per sacerdotes quotidie immolatur; satis etiam apparet, omnem operam et diligentiam in eo ponendam esse, ut quanta maxima fieri potest, interioris cordis munditia et puritate, atque exteriori devotionis ac pietatis specie peragatur. Ideo iubet Concilium, sacerdotem celebrantem, ac culpae mortalis conscium non solum per contritionem, sed etiam per confessionem purgari. Et si Ss. Doctores a saecularibus, ut frequentius ad S. Synaxin accedere possint, exigunt, ut ab affectu ad peccata venialia immunes sint, quanto magis id decet sacerdotes quotidie Ss. corpus Christi tractantes et sumentes!

2. Si saluberrimos sacrificii missae effectus consideremus, maxima ad altare confidentia repleti, et a Redemptore pro nobis immolato omnia bona sperare debemus. Sacerdotum porro officium est, ut de maxima sacrificii missae excellentia, et de eius summa utilitate fideles instruant, eosque ad missam devote et frequenter audiendam excitent. Ideo Conc. *Tri-*

(1) Trid. Sess. 22, cap. 8, et can. 9. — Constit. Unigenitus Clementis XI, et Auctorem fidei Pii VI.

(2) Decr. de obs. et edit. in celeb. miss.

dentium loc. c. sacerdotibus praecipit, ut doceant populum, quis sit, et a quo potissimum proveniat sanctissimi huius sacrificii tam pretiosus ac coelestis fructus. Docendi etiam sunt fideles, quomodo ad altare adstantes passionis ac mortis Christi memores esse debeant. tum quia sacrificium missae cum sacrificio crucis quoad essentiam unum est; tum quia caeremoniae passionem Christi repraesentant, tum quia fructuum sacrificii crucis particeps redduntur. Monendi autem sunt, ne per negligentiam, indifferentiam aut irreverentiam iniurias illas renoveant, quas Christus in cruce pendens pertulit.

CAPUT IV.

DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

§ 416.

4. Poenitentia, quatenus est virtus, etiam in V. T. extitit, et semper necessaria fuit ad peccatorem Deo reconciliandum. *Fuit quidem*, ait Conc. Tridentinum, *poenitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam et iustitiam assequendam necessaria* (1). Recte autem definitur poenitentia sub hoc respectu: Virtus supernaturalis, qua homo movetur ad detestationem sui peccati, ad firmum melioris vitae propositum, ac ad sui vindictam in compensationem iniuriae Deo per peccatum illatae. Ast iam in hac poenitentiae virtutis notione a nobis dissentiunt Novatores. Duce enim Luthero poenitentiae nomine non aliud

quiddam, quam emendationem vitae; aut resipiscentiam significari contendunt: et si qui videntur dolorem admittere et peccati detestationem, omnes tamen vindictam et poenas de peccatis sumendas quam maxime perhorrescunt. Nos autem dicimus, poenitentiam praeter erroris pristini cognitionem, et mutationem propositi, etiam dolorem animi continere, et facti ipsius punitionem: hanc quippe notionem Ss. Scripturarum usus, et omnium saeculorum consensus probant. Deus ipse per Ioëlem Israelitis dicit: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, et in fletu et in planctu; et scindite corda vestra et non vestimenta vestra* (2). Iob ait: *Idcirco ipse me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere* (3). Christus quoque apud Matth. inquit: *Si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cinere et cilicio poenitentiam egissent* (4). Et ibid.: *Viri Ninivitae... poenitentiam egerunt in praedicatione Ionae* (5). Quam aspera autem fuerit Ninivitarum poenitentia, describit Ionas c. III, nempe in ieiunio, sacco et cinere. Quamobrem rectissime Tridentinum declarat, poenitentiam, seu contritionem non solum cessationem a peccato, et vitae novae propositum, et inchoationem, sed veteris etiam odium continere iuxta illud: *Proicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus praevaricati estis; et facite vobis cor novum et spiritum novum* (6). Et certe qui illos sanctorum clamores consideraverit: *Tibi soli peccavi, et malum coram te fe-*

(1) Sess. 14. cap. 1.
(3) Cap. 42, 6.

(2) Ioël 2, 12.

(4) Matth. 11, 21.
(6) Ezech. 18, 31.

(5) Matth. 12, 41.

ci (1); *Laboravi in gemitu meo, laborabo per singulas noctes lectum meum* (2); *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae* (3), *et alios huius generis, facile intelliget, eos ex vehementi quodam anteactae vitae odio, et ingenti peccatorum detestatione manasse* (4).

2. Poenitentia in nova lege etiam sacramentum est, et passim a theologis definitur: *Sacramentum* a Christo Domino institutum, quo per iuridicam sacerdotis absolutionem homini contrito et confesso remittuntur peccata post baptismum commissa: in qua definitione summa doctrinae catholicae circa poenitentiae sacramentum continetur. Novatores saec. XVI praeter illos, qui omnia respuebant sacramenta, omnium primi veritatem sacramenti poenitentiae adorti sunt. Nam *Montanistae* et *Novatiani* potestatem quidem Ecclesiae remittendi peccata inique restrinxerunt, sed non penitus negarunt. Etiam *Waldenses*, *Wicleffitas* et *Hussitas* sacramentum poenitentiae non reiecis- se ostendit Cl. Bossuet de variet. p. 3, l. 2. *Lutherus* itaque omnium primus contra huius sacramenti veritatem et existentiam vexillum erexit. Quamvis enim lib. de captiv. bab. poenitentiam inter vera sacramenta reponere videatur, dum ait: « Principio neganda mihi sunt septem sacramenta, et tantum tria pro tempore ponenda: baptismus, poenitentia, panis; » in eiusdem tamen libri fine eam revocat scribens: « Si rigide loqui velimus, tantum duo sunt in Ecclesia Dei sacramenta

baptismus et panis. . . Nam poenitentiae sacramentum, quod ego his duobus accensui, signo visibili et divinitus instituto caret, et aliud non esse dixi, quam viam et reditum ad baptismum. » — Doctrina catholica, cui tot Protestantium errores adversantur, magna solertia pertractanda, et contra adversariorum cavillationes vindicanda est. Tota autem quaestio de existentia sacramenti poenitentiae ad hoc revocatur, an Christus reipsa Apostolis eorumque successoribus potestatem dederit, per sententiam iudicalem peccata remittendi. — Ast ex ipsa revelatione divina luculentissime constat, 1° *Christum potestatem clavium, seu potestatem remittendi peccata Ecclesiae tradidisse*, et quidem 2° *remittendi sine exceptione omnia peccata*, adeoque 3° *poenitentiam esse verum sacramentum a baptismate distinctum*.

§ 413.

I. Christus Ecclesiae potestatem remittendi peccata tradidit.

1. Ex *S. Scriptura* constat, Christum veram remittendi peccata potestatem Apostolis iam ante mortem suam *promisisse*, et post resurrectionem suam clarissimis verbis *contulisse*. — Matth. XVIII, 18 Christus potestatem peccata remittendi omnibus Apostolis promittit dicens: *Amen dico vobis, quaecunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo, et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo*. Amplissimam hic Christus Apostolis promittit pote-

(1) Ps. 50.

(2) Ps. 6.

(3) Isai. 38.

(4) Sess. 14, cap. 4.

statem tum ligandi homines per leges, iudicia et poenas, tum illos solvendi, qui per leges latas, aut per praevaricationes commissas ligati sunt. Nam haec vox: *solvere* in Ss. Bibliis frequenter significat liberare captivos a vinculis, ut Iob XXIX, 5, Ps. CI, 21, etc. (4). Dubitari vero non potest, Christum non de corporalibus, sed de spiritualibus vinculis solvendis loqui, quae per peccatum contrahuntur. Ideo citatis verbis usi sunt olim Patres Africani, an. 252, in epist. synodica (2), ut decernerent, nulli lapsi poenitentiam agenti pacem et communicationem denegandam esse. Eadem Christi verba de potestate iudiciaria Apostolis et Ecclesiae concessa exposuerunt S. Hilarius (3), S. Chrysostomus (4), S. Augustinus (5). Potestatem autem remittendi peccata, quam Christus Apostolis promiserat, de facto ipsis post resurrectionem contulit. Iam enim abiturus ex hoc mundo ad Patrem, potestatem quam ipse habuit, Io. XX Apostolis contulit dicens: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*. Christus autem procul dubio potestatem remittendi peccata in terris habuit et exercuit (6): ergo. Id ex iis, quae immediate sequuntur liquido constat. Nam subiungitur: *Haec cum dixisset, insufflavit* (7), ostendens, se non quidem novam animam producere, sed novam spirituales potestatem ad aliorum vivificationem conferre velle: *et dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis*

peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt (8). Quoniam nempe remissio peccatorum actus divinus est, opus omnino fuit, ut Apostoli Spiritum Sanctum, seu virtutem Spiritus Sancti acciperent. Verba ergo Christi hunc sensum habent: Eo fine Spiritum Sanctum vobis largior, ut potestatem habeatis peccata hominibus vere poenitentibus remittendi, sicut et iis retinendi, qui impoenitentes fuerint et indurati. Manifestissime ergo Christus Apostolos iudices instituit, qui statu hominis moraliter discusso, peccata vel auctoritate divina remittere, vel etiam retinere possunt.

2. Ss. Patres unanimi consensu docent, Ecclesiae, nempe Episcopis et Presbyteris potestatem remittendi peccata traditam fuisse, ad quod probandum frequentissime ad verba Christi cit. Io. XX, 21 etc., provocant. S. Cyprianus (9) ait: « Confiteantur singuli, quaeso vos, delictum suum dum adhuc qui deliquit, in saeculo est, dum admitti eius confessio potest, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes apud Deum grata est. » Lactantius (10) inquit: « Quia singuli quippe coetus haereticorum se potissimum christianos, et quam esse catholicam Ecclesiam putant, sciendum est, illam esse veram, in qua est religio, confessio et poenitentia, quae peccata et vulnera, quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat. » S. Athanasius Tract. in illud: « euntes in pa-

(1) Ps. 104, 20; Io. 14, 17, Ierem. 45, 11.

(2) Inter Ep. S. Cypriani, 81.

(3) Com. in Matth. c. 18.

(4) L. 3 de sacer. n. 3.

(5) L. 20 de Civit. Del c. 9.

(6) Matth. 9, 2, etc.

(7) Ioan. 20, 21.

(8) Io. 20, 22, 23.

(9) L. de laps. n. 20.

(10) L. 4 inst. div. c. 3.

gum (1) ita loquitur: « Si nondum soluta sunt vincula tua, trade teipsum discipulis lesu; adsunt enim, qui nos solvant accepta ea a Salvatore potestate his verbis: *Quodcunque ligaveritis*, etc. ac, *quorum remiseritis*, etc. » S. *Basilius* l. 5 c. Eunôm. ita argumentatur: « Proprium Dei est peccata remittere. Dominus autem flans in Apostolos dixit: *Accipite Spiritum Sanctum: quorumcunque remiseritis peccata, eis remittuntur*. Itaque si nullius est remittere peccata, sicut sane nullius est, nisi solius Dei, remittit autem Spiritus Sanctus per Apostolos: Deus ergo est Spiritus Sanctus. » S. *Ambrosius* (2): « Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo utique remissio peccatorum omnium est. Quid interest utrum per poenitentiam, an per lavacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? unum in utroque mysterium est. Sed dicis: quia in lavacro operatur mysteriorum gratia. Quid in poenitentia? nonne nomen Dei operatur? » S. *Chrysostomus* l. 3 de sac. n. 8, ita praeclare disserit: « (Sacerdotes) qui terram incolunt, in eaque commorantur, ad ea, quae in coelis sunt, dispensanda commissi sunt, potestatemque acceperunt, quam neque angelis, neque archangelis dedit Deus. Neque enim istis dictum est: *Quaecunque ligaveritis* in terra, etc... Habent quidem ii, qui in terra imperant, potestatem ligandi, verum corpora solum: hoc autem vinculum ipsam attingit animam, coelosque tran-

scendit: ac quaecunque inferne sacerdotes faciunt, eadem Deus superne confirmat, servorumque sententiam ipse Dominus ratam facit. Quid enim aliud illis dedit, quam omnium coelestium potestatem? Nam *quorum*, inquit, remiseritis peccata, remittuntur, et quorum retinueritis, retenta sunt. Quae maior hac potestas fuerit? » S. *Hieronymus* Com. in Math. (3) scribit: « Pro officio suo (presbyter et episcopus) cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quippe solvendus. » S. *August.* (4): « Quisquis ergo post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, usque adeone sibi inimicus est, ut adhuc dubitet vitam mutare? Implicatus igitur tam mortiferorum vinculis peccatorum detrectat, aut differt, aut dubitat confugere ad claves Ecclesiae, quibus solvatur in terra, ut sit solutus in coelo. — Iudicet ergo seipsum homo — veniat ad Antistites, per quos illi in Ecclesia claves ministrantur: et tamquam bonus iam incipiens esse filius a praepositis sacramentorum accipiat satisfactionis suae modum. » — Huc etiam spectat tum praeceptum Conc. *Lateranensis* IV, quotannis saltem semel proprio sacerdoti confitendi; tum damnatio *Waldensium* et *Wicleffitarum* potestatem absolvendi laicis iustis adiudicantium, sacerdotibus vero in peccatis constitutis detrahentium; tum decretum *Eugenii* IV in quo de poenitentia dicitur: *Minister huius sacramenti est sacerdos ha-*

(1) Edit. Maur. Paris. 1696, tom. 2, p. 79.

(2) L. 1 pe poen. c. 8, n. 36.

(3) Cap. 16, 19.

(4) Ser. 354, c. 4, n. 3.

bens auctoritatem absolventi vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Huic constanti traditioni insistens C. Tridentinum Sess. 14, can. 3, definit: Si quis dixerit verba illa Salvatoris: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento poenitentiae, sicut Ecclesia catholica ab initio semper intellexit; detorserit autem contra institutionem huius sacramenti ad auctoritatem praedicandi Evangelium, anathema sit.

§ 118.

II. Ecclesia omnia peccata remittere potest, ita ut nullum peccatum irremissibile sit.

Montanistae graviora crimina ab Ecclesia absolvi posse negarunt. *Novatianus* et *Novatus* ab Ecclesia veniam lapsis dari posse inficiati sunt. Contra istos probandum est, potestatem clavium ad omnia, etiam gravissima peccata extendi, et nullum esse peccatum, quod rite dispositis ab Ecclesia virtute clavium remitti non possit. Id vero ex *S. Scriptura* et *Traditione* probatur.

1. In *S. Scriptura* Deus ipse profitetur, se omnia utcumque gravia peccata vere poenitentibus remittere velle. Is. I, 16, ait: *Lavamini, mundi estote, quiescite agere perverse, discite benefacere, et venite et arguite me, dicit Dominus; si fuerint peccata vestra, ut coccinum, quasi nix dealbabuntur;*

et si fuerint rubra ut vermiculus, velut lana alba erunt. Ezech. XVIII 21, Deus dicit: *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, vita vivet et non morietur: omnium iniquitatum eius non recordabor.* S. Petrus scribit: *Patienter agit (Dominus) propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti (1).* Et sane Christus pro omnibus peccatis plene et abunde satisfecit, et pro salute omnium hominum mortuus est. Nullum ergo peccatum irremissibile est, et omnes vere poenitentes, etiam gravissimorum criminum rei, iustificari et salvari possunt. Et quia Christus voluit, ut remissio peccatorum per Ecclesiam obtineretur, ideo Apostolis generalissimam omnia peccata remittendi potestatem dedit, dicens: *Quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo (2); et: Quorum remiseritis peccata remittuntur eis (3).*

2. *Ss. Patres*, ut ex citatis testimoniis patet, generalem Ecclesiae potestatem peccata remittendi adscribunt, quin graviora crimina excipiant, quae illi non subiiciantur. Clare praeterea docent, nullum esse peccatum, quod per poenitentiam, seu absolutionem sacerdotaalem remitti non possit. *S. Cyprianus (4)* ad Antonian. scribit: « Nam et moechis a nobis poenitentiae tempus conceditur, et pax datur. » *S. Ambrosius (5):* « Deus distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, et relaxandi licentiam sacerdo-

(1) II Petr. 3, 9.

(2) Matth. 18, 18.

(3) Ioan. 20, 22.

(4) Ep. 52.

(5) L. 1 de poen. c. 3, n. 10.

tibus suis sine ulla exceptione concessit. » S. Hieronymus Ep. ad Ocean. scribit: « Frustra mortuus est Christus, si aliquos vivificare non potest; mentitur Ioannes Bâpt. et digito Christum et voce demonstrans: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi; si sunt adhuc in saeculo, quorum Christus peccata non tulerit. » S. Augustinus I. de agone christ. (4) inquit: « Nec eos audiamus, qui negant, Ecclesiam Dei omnia posse peccata dimittere. Itaque miser, dum in Petro Petram non intelligunt, et nolunt credere datas Ecclesiae clavès regni coelorum, ipsi eas de manibus amiserunt. » Hanc fuisse fidem Ecclesiae, patet ex condemnatione Montanistarum et Novatianorum, et ex Conc. Lateran. IV, in quo cap. 1 dicitur: *Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest semper poenitentiam reparari.*

Obi. 1^a Christus ipse Matth. XII, 31 inquit: *Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiae non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc saeculo neque in futuro.* Ergo dantur peccata irremissibilia.

Resp. Non insolitum est in Ss. Litteris, ut aliquid valde difficile verbis absolutis, quasi impossibile pronuntient. Ita Christus Matth. XIX, 24 ait: *Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei:*

certum tamen est, divitem salvari posse. Eodem sensu sententia Christi nobis obiecta accipienda est. Blasphemia nempe in Spiritum Sanctum irremissibilis dicitur tantum comparate ad alia peccata, quae facilius condonantur. Dicunt enim Ss. Patres, ut S. Basilius (2), S. Ambrosius (3), S. Hieronymus (4) blasphemiam in Spiritum Sanctum eam esse, per quam homo manifestae veritati ultro obsistit, et Spiritus Sancti opera daemoni adscribit. Homo autem in tantam malitiam lapsus, per quam se gratia divina indignum reddit, difficillime conteritur et meliores sensus induit, atque ideo peccatum ei haud remittitur, non ob defectum potestatis clavium, sed ob defectum debitae dispositionis. Nec tamen absolute irremissibile est hoc peccatum, cum revera dilutum fuit in multis, qui postea baptizati sunt in nomine Iesu in remissionem peccatorum (Act. II et IV): Ita rem explicat S. Chrysostomus Hom. 44 in Matth. n. 3. Notandum vero est, quod iuxta S. Augustinum (5) peccatum in Spiritum Sanctum nil aliud sit, quam impenitentia finalis, quod peccatum ob perennem debitae dispositionis defectum omnino irremissibile est; dicitur autem impenitentia finalis peccatum in Spiritum Sanctum, quia, ait S. Thomas (6), est contra remissionem peccatorum, quae fit per Spiritum Sanctum qui est charitas et Patris et Filii.

Obi. 2^a Apostoli ipsi limitatio-

(1) Cap. 31.

(2) Quaest. brev. q. 273.

(3) L. 1 de Spir. S. c. 3.

(4) Comm. in Matth. 12.

(5) Ser. 71 de verb. Dom. et L. de ser. Dom. in Monte c. 22.

(6) 2^a 2, q. 14, a. 3.

nem suae potestatis agnoverunt, et quaedam peccata irremissibilia confessi sunt. Ita I. Jo. V, 16, dicitur: *Est peccatum ad mortem; non pro illo dico, ut roget quis.* Peccatum vero, pro quo non est orandum, irremissibile censi debet. Paulus quoque Hebr. VI, 4, scribit: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum coeleste, et participes facti sunt Spiritus Sancti, et prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam.* Et cap. X, 26, subdit: *Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia.*

Resp. Citatis testimoniis opposimus ea, quibus supra probavimus, Deum vere poenitentibus omnia, utcumque gravissima, crimina remittere. Ne ergo aperta contradictio admittenda sit, dicendum est, Deum omnia quidem peccata remittere velle, sed tales peccatores inveniri, in quibus difficillime et rarissime requisitae ad poenitentiam dispositiones reperiuntur. Ad hos igitur citata testimonia referuntur, quae ostendunt quidem summam difficultatem, seu moralem impossibilitatem obtinendae remissionis ex defectu dispositionis in istorum criminum reis, quod non diffitemur, quaecumque demum peccata ea sint. Haec confirmantur, si singula testimonia expendantur. I. Jo. V, 16 per peccatum ad mortem multi intelligunt illud, in quo quis impenitens moritur, quod certe post hanc vitam non remittitur, cum

ex inferno nulla sit redemptio. Ita S. Augustinus (1): « De quo peccato, quoniam non expressum est, possunt multa et diversa sentiri: ego autem dico, id esse peccatum, fidem, quae per dilectionem operatur, deserere usque ad mortem. » — Dictum Pauli, ait S. Thomas in Ep. ad Hebr. (2): « est ergo intelligendum, sicut dicit Augustinus, quod non dicit, quod impossibile est poenitere, sed quod impossibile est rursus renovari etc.: nunquam enim homo posset sic poenitere, quod posset iterum baptizari. » Docet itaque Apostolus, impossibile esse aut baptismum ipsum iterari ad poenitentiam istorum, aut eam gratiam baptismatis recuperari, quae est gratia regenerationis et renovationis. Unde S. Augustinus in inchoata expos. Ep. ad Rom. inquit: « Eos, qui iam baptizati fuerint, curari melius dicimus per poenitentiam, non renovari, quia renovatio in baptismo est; » et quidem talis ut simul cum culpa tollatur etiam reatus poenae, quod non contingit in poenitentia. Neque alium sensum esse verborum Hebr. X, 26 putarunt Ss. Patres: nempe non relinqui hostiam pro peccatis, hoc est, alium baptismum quo iterum a peccato abluamur, sine exclusione tamen poenitentiae, quae est tabula post naufragium. Optime notavit in hunc locum S. Chrysostomus, « non dixisse Apostolum: non est amplius poenitentia, neque est amplius remissio, sed non est amplius hostia, hoc est, non est amplius crux

(1) L. de corrept. et grat. c. 12.

(2) Lect. 1, c. 6.

secunda, seu secunda passio Christi unde novus instituatur baptismus. »

§ 419.

III. Poenitentia est verum N. L. sacramentum et quidem a baptismo distinctum.

1. Poenitentia est verum N. L. sacramentum, si ex Christi institutione per signum externum et sensibile peccatoribus remissio peccatorum datur. Haec autem ita esse, ex probatis liquet. Christus enim Apostolis eorumque successoribus potestatem remittendi peccata contulit, eosque iudices constituit, qui secundum poenitentis dispositionem peccata vel remittere, vel retinere debent: adest ergo *institutio divina*. Apostoli vero, eorumque successores peccata diiudicare et remittere nequeunt, nisi ipsis manifestentur; et poenitentes scire nequeunt, an a Dei ministro sibi vel remissa, vel retenta sint peccata, nisi id ipsis exterius significetur; quare ex ipsa ordinatione Christi actus externi requiruntur, ut remissio peccatorum obtineatur: habetur igitur etiam *res subiecta sensibus*, seu *signum externum et visibile*. Cum autem isti actus externi ordinentur, seu instituti sint ad significandam et producendam remissionem peccatorum, quae semper cum infusione gratiae sanctificantis coniuncta est; adest quoque *collatio gratiae*. Hinc poenitentia semper et ubique in Ecclesia catholica ut verum N. L. sacramentum habita est. Conc. Lat. IV praecepit, ut hoc sacramentum saltem semel in anno recipiatur.

(1) Io. 6.

(2) Io. 20. 22.

Florentinum inter septem sacramenta poenitentiam quarto loco posuit. *Tridentinum* Sess. 14 can. 1 definit: *Si quis dixerit, in catholica Ecclesia poenitentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis a Christo Domino nostro institutum, anath. sit.*

2. Inter protestantes quoque quidam poenitentiae nomen sacramenti tribuere non recusant: aiunt autem, poenitentiae sacramentum non esse distinctum a sacramento baptismi, quia per poenitentiam eadem illa fides restauratur, quae in baptismo concepta fuit, et per eius recordationem iustificatio obtinetur. Hanc autem sententiam vanam esse, et poenitentiae sacramentum a sacramento baptismi distinctum, ex S. Scriptura probatur. — In S. Scriptura baptismus et poenitentia ut duo distincta remedia peccatorum proponuntur. Baptismus enim Christus iam ante passionem suam instituit, et per discipulos contulit (1). Ast poenitentiam post resurrectionem instituit (2). — Petrus Simonem Magum non revocat ad memoriam baptismi, sed provocat ad poenitentiam dicens: *Poenitentiam age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui* (3). Similiter Paulus non remisit Corinthium incestuosum aut ad baptismum, aut ad eius memoriam, sed: *Eum tradidit satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini N. I. Ch.* (4): resipiscenti vero, et poenitentiae

(3) Act. 8, 22.

(4) I Cor. 5, 5.

se subficiēti culpam et poenam in persona Christi donandam esse censuit (1). S. Ioannes I Ep. 4 loquens de remedio peccatorum, in quae baptizati prolabantur, non remitti ad memoriam baptismi, ut eorum venia obtineatur, sed ait v. 9: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est; et iustus (Deus), ut remittat nobis peccata nostra.* Denique Hebr. VI, 4 aperte negatur, baptizatos in peccata lapsos posse iterum renovari per baptismum; dicitur enim: *Impossibile est, eos qui semel sunt illuminati... et prolapsi sunt, rursus renovari.* Merito igitur Conc. Tridentinum Sess. 14, can. 2, definit: *Si quis sacramenta confundens ipsum baptismum poenitentiae sacramentum esse dixerit, quasi haec duo sacramenta distincta non sint, atque ideo poenitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari; anath. sit.*

§ 420.

De contritione.

Contritio a Conc. Tridentino definitur: *Animi dolor, et detestatio de peccato commissō cum proposito non peccandi de caetero, et (ut theologi aiunt) cum voto confitendi et satisfaciendi (2); sed istud votum in illo proposito continetur ex ipsa mente concilii ibidem docentis, quod ille dolor hominem post baptismum lapsum praeparat ad remissionem peccatorum, si eum fiducia divinae misericordiae et voto praestandi reliqua coniunctus sit, quae ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur.*

Necessitas contritionis ex iis erui-

*tur, quae § 416 dicta sunt: remissio enim peccatorum non obtinetur sine poenitentia, et poenitentia non datur sine dolore de peccato commissō. Nos ipsi ab iniquo offensore exigimus non solum, ut ab ulterioribus offensionibus desistat, sed etiam ut de illata nobis iniuria doleat, eam detestetur, melioresque erga nos sensus in corde concipiat. Ita pariter Deus a peccatoribus, ut veniam consequantur, prae caeteris animi dolorem et detestationem peccati commissi exigit. Ideo Iudith VIII, 14 dicitur: *Quia patiens Dominus est, in hoc ipso poeniteamus, et indulgentiam eius fuis lacrymis postulemus.* Ioël II, 12: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio et in fletu et in planctu: scindite corda vestra, et non vestimenta vstra.* Act. III, 19: *Poenitemini, et convertimini, ut deleantur peccata vestra.* Exempla quoque Davidis, Manassis, Magdalenae, Petri, etc. ostendunt per solas contriti cordis lacrymas veniam peccatorum obtineri. Ideo etiam Ss. Patres nil pro peccatore magis necessarium reputarunt, quam contritionem. Conc. Tridentinum Sess. 14, cap. 4 dicit: *Fuit quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius.* — *Proprietates contritionis ex communi theologorum doctrina sunt, ut sit interna, supernaturalis, summa et universalis. Contritio indicatis proprietatibus praedita duplex a Tridentino l. cit. distinguitur, nempe perfecta, quae ex charitate seu amore Dei perfecto oritur, et im-**

(1) II Cor. 2, 7.

(2) Sess. 14. cap. 1.

perfecta, quae ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, et haec vulgo *attritio* vocatur. Posita hac distinctione, doctrina catholica sequentibus propositionibus continetur:

1. *Contritio perfecta hominem iustificat, priusquam sacramentum poenitentiae actu suscipiatur; non tamen sine sacramenti voto, quod in illo includitur.* 2. *Ad sacramentum poenitentiae rite suscipiendum non est necessaria contritio charitate perfecta.* 3. *Attritio ex solo metu gehennae seu poenarum timore concepta bona est et utilis:* 4. *Ut autem attritio in sacramento poenitentiae sufficiat, coniuncta esse debet cum amore Dei initiali.* Istas propositiones declarare, probare, et contra adversarios vindicare oportet.

1. *S. Scriptura testatur, sicut charitatem perfectam, ita etiam contritionem, quae ex illa producit, hominem Deo reconciliare.* Deut. IV, 26, Deus dicitur inveniri ab iis, qui toto corde eum quaerunt, et tota tribulatione animae suae. Ps. L, 48, legitur: *Sacrificium Deo Spiritus contribulatus; cor contritum et humiliatum Deus non despicias.* Io. XIV, 21, Christus ait: *Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me sermonem meum servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* i. e. ipsi coniunctissimi erimus. I Io. IV, 7 habetur: *Omnis, qui diligit, ex Deo*

natus est, et v. 16: Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. I Petr. IV, 8: *Charitas operit multitudinem peccatorum.* II, Cor. VII, 10: *Quae secundum Deum tristitia est poenitentiam in salutem stabilem operatur.* Hoc idem exempla confirmant Davidis, Magdalenae, de qua Christus ait: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (1); *Zachaei, latronis in cruce, qui ob perfectam suam charitatem a Salvatore audire meruit: Hodie mecum eris in paradiso.* — Ss. Patres eandem doctrinam tradunt. S. Ambros. ad Simpl. scribit: « Libertas liberum facit hominibus, charitas amicum Deo. » S. Augustinus (2): « Sola charitas extinguit delicta. » S. Thomas (3): « Quantumcunque parvus sit dolor, dummodo ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet. » Ideo Conc. Tridentinum docet: *Etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur; ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam* (4). Ex quibus verbis patet, contritionem perfectam fieri charitate, id est, quando ex motivo charitatis elicitur, et hanc contritionem, non tantum in casu necessitatis, sed ordinarie et semper Deo reconciliare, priusquam sacramentum actu suscipiatur, dummodo huius votum includatur. Iuxta hanc doctrinam Concilii Summi

(1) Luc. 7, 47.

(2) Tr. 1 in 1 Io. Ep. n. 6.

(3) In 4, dist. 17, q. 2. art. 3.

(4) Sess. 14, cap. 4.

Pontifices *Pius V.* et *Gregorius XIII.* sequentem *Baii* propositionem damnarunt 32: « Charitas illa, quae est plenitudo legis, non est semper coniuncta cum remissione peccatorum. »

2. Catholici omnes tradunt, contritionem perfectam non esse dispositionem necessario requisitam ad sacramentum cum fructu percipiendum. Veritas huius sententiae ex ipsa sacramenti poenitentiae a Christo instituti natura, et ex Conc. Tridentino probatur. Sacramentum poenitentiae saepe cum baptismo comparatur, et altera tabula dicitur, per quam homo amissam gratiam recuperare potest. Per se ergo institutum est ad suscitandos homines a morte peccati, et ideo dicitur sacramentum mortuorum. Hinc ex institutione sua vim habet conferendi primam gratiam, et expellendi peccatum mortale, alioquin non esset remedium fini proportionatum: ergo necesse non est, ut supponat iam dimissum peccatum per contritionem perfectam, alias nusquam efficeret id, ad quod a Christo institutum est. — A Conc. Tridentino Sess. 14, cap. 4, duplex distinguitur contritio, altera quae aliquando charitate perfecta est, hominemque cum Deo reconciliat, priusquam sacramentum actu suscipiatur; altera imperfecta, quae quamvis sine sacramento per se iustificare peccatorem nequeat, eum tamen ad Dei gratiam in sacramento poenitentiae impetrandam disponit. Supponit igitur *Tridentinum*, et pro certo habet primo, non esse necessariam perfectam contritionem ad sacra-

mentum rite suscipiendum; alioquin non aliquando duntaxat, sed semper peccator, priusquam sacramentum actu perciperet, iustificatus foret; et secundo, peccatorem vulgo ad iustificationem perducere in sacramento poenitentiae per solam contritionem imperfectam, seu attritionem. Ideo ibidem addit: *Contritionem imperfectam, quae attritio dicitur... quumvis sine sacramento poenitentiae per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento poenitentiae impetrandam disponere.* Quibus verbis concilium declarat, contritionem, quae non sufficit extra sacramentum ad gratiam iustificantem assequendam, sufficere cum sacramento, et ideo contritionem perfectam minime dispositionem ad illud necessariam esse.

3. *Lutherus* asseruit, contritionem ex timore poenarum conceptam liberam non esse, sed extortam ac coactam, non utilem sed noxiam, hominemque magis peccatorem et hypocritam facere. Qui vero cum *Baio*, *Iansenio*, *Quesnellio* sentiunt, aiunt, attritionem ex solo poenarum metu conceptam vitiosam esse, atque verum saltem omissionis peccatum eo ipso, quod ex motivo charitatis non fiat, nec ad Deum seu ultimum finem referatur. Contra istos doctrina catholica tenet, attritionem ex solo metu gehennae et poenarum conceptam bonam et utilem esse, ad gratiam praeparare, non vero facere hominem hypocritam et magis peccatorem. S. Scriptura poenarum a Deo infligendarum timorem commendat,

et utilem declarat, ut homines a peccatis deterreantur, et ad poenitentiam excitentur. Sic Prov. I, 7: *Timor Domini initium sapientiae; et: Timor Domini fons vitae, ut declinent a ruina mortis* (1). Eccli.: *Corona sapientiae timor Domini, replens pacem et salutis fructum... utraque autem sunt dona Dei; — Timor Domini expellit peccatum; nam qui sine timore est non poterit iustificari* (2). Christus ipse multis in locis ignem gehennae, stridorem dentium, tenebras exteriores, vermem non morientem minatur. At nil potest dici expressius, quam illud Matth. X, 28: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timeate eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.* — Ss. Patres doctrinam catholicam clarissimis verbis confirmant. S. Basilus (3) ait: «Necessario velut introductorius ad pietatem timor assumitur; dilectio vero deinceps succedens a timore scientifico adaptatos perficit.» S. Chrysostomus (4) dicit: «Quid gehenna gravius? sed huius metu nihil utilius; gehennae namque timor regni nobis adfert coronam.» S. Augustinus, cuius auctoritate abutuntur adversarii, Ser. 161 de verbis Apost. (5) inquit: «Cum dicis mihi: gehennam timeo, ardere timeo, in aeternum puniri timeo, quid dicturus sum? male times? vane times? Non audeo, quandoquidem ipse Dominus ablato timore subiecit timorem, et ait, ubi dixit...

eum timeate, qui habet potestatem et corpus et animam occidere in gehennam ignis; ita dico vobis hunc timeate. Cum ergo Dominus timorem incusserit, et vehementer incusserit et repetendo verbum comminationem geminaverit, diciturus ego sum, male times? ista non dicam. Plane time, nihil melius times, nihil est, quod magis timere debeas.» — Conc. Tridentinum Sess. 6, can. 8, definit: *Si quis dixerit, gehennae metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anath. sit.*

4. Post Conc. Tridentinum multi gravesque theologi affirmarunt, attritionem ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae metu conceptam voluntatem peccandi excludentem, sed amore Dei destitutam sufficere ad iustificationem in sacramento poenitentiae obtinendam. Recentioribus tamen temporibus praevaluit sententia contraria, et communior facta est in scholis doctrina eorum, qui dicunt attritionem, ut in sacramento poenitentiae ad iustificationem obtinendam sufficiat, cum amore Dei saltem initiali coniunctam esse debere. Ss. Scripturae quippe ad iustificationem peccatoris veram ad Deum conversionem cordis requirunt, ut Deut. IV, 29, Isa. LV, 7. Ezech. XXXIII, 11; Ioël II, 12. Zachar. ait: *Convertimini ad me — et convertar ad vos etc.* (6): ergo non

(1) C. 14, v. 27.

(2) Eccli. Cap. 1, v. 22, 27.

(3) Hom. in Ps. 32.

(4) Hom. 15, ad pop. Ant. n. 2.

(5) l. or. 6, n. 8.

(6) C. 1, 3.

sufficit, ut cor peccatoris timore perculsum a creaturis avellatur, sed insuper requiritur, ut ad Deum, a quo est aversum, convertatur et revertatur, quod nonnisi per actum dilectionis fieri potest. Matth. XXII, 37, Christus ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua et in tota mente tua: hoc est maximum et primum mandatum.* Quomodo autem iustificari poterit, qui maximum et primum mandatum adimplere ne incipit quidem? Huic profecto scripturarum testimonia non remissionem peccatorum pollicentur, sed anathema dicunt, et mortem minantur. Scriptum est enim: *Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema* (1). Et: *Qui non diligit, manet in morte* (2). Conc. Tridentinum, quamvis Sess. 14, cap. 4 de attritione loquens expresse de initiali Dei amore mentionem non faciat, mentem tamen suam alibi explicat, et initialis erga Deum amoris necessitatem clare profitetur. Nam Sess. 6, cap. 6, postquam recensuit actus fidei, timoris et spei necessarios in iis qui se praeparant ad iustificationem, de amore addit: *Deumque tamquam omnis iustitiae fontem diligere incipiunt.* S. Synodus ergo ad iustificationem requirit amorem initialem perinde ac actus fidei et spei, quos necessario praerquiri nemo negaverit.

421.

De confessione.

Confessio sacramentalis (graece *exomologesis*) recte definitur: *Accu-*

satio peccatorum propriorum post baptismum commissorum legitimo sacerdoti a poenitente facta ad eorum absolutionem virtute clavium obtinendam. — Dogma catholicum de necessitate confessionis auricularis non antiquis temporibus, sed saec. XVI. a Novatoribus impugnatum fuit. Contra hos demonstrandum est, ex praecepto divino omnes, qui post baptismum graviter lapsi sunt, ordinariè remissionem peccatorum consequi non posse, nisi ea confessi absolutionem sacerdotalem obtinuerint, seu probandum est, quod confessio sacramentalis omnium et singulorum peccatorum mortalium post baptismum commissorum, divinae sit institutionis, et necessaria ad salutem.

1. Christum Apostolis, eorumque successoribus potestatem clavium, seu potestatem remittendi peccata contulisse, iam probatum est. Hinc autem manifeste sequitur necessitas eadem peccata sacerdotibus confitendi. Christus enim praefatam potestatem sacerdotibus dedit, ut qui peccant ad ipsos recurrant, et per ipsos remissionem accipiant. Christus autem iisdem tum ligandi tum solvendi (3), seu non solum peccata remittendi, sed et retinendi potestatem dedit (4); ergo non indiscriminatim, non coeco modo, non pro solo suo arbitrio solvere seu peccata remittere possunt; sed a Christo Iudices et Medici conscientiarum constituti sunt, qui iuxta merita causarum tradita sibi potestate utantur, absolvant aut ligent, et convenientem reatu

(1) 1 Cor. 14, 22.

(2) 1 Io. 3, 15.

(3) Matth. 18, 18.

(4) Io. 20, 23.

poenam iniungant, vulneribusque congrua remedia assignent, alioquin ratum non habebitur in coelis a Christo, quod ipsi fecerint in terris, cum non propria auctoritate, sed ministeriali et communicata, non nomine suo, sed Christi et iuxta legem Christi iudices constituti sint. Atqui illud praestare non poterunt, nisi peccata et conditionem, dignitatem, sive indignitatem peccantis, de qua iudicium ferre debent, habeant bene cognitam et perspectam, atque probe viderint, quaenam sint peccata commissa, quis status animae poenitentis; num scilicet sat contritus necne, et quis culpa contractae gradus, quinam peccatorum fontes et radices. Ast cum haec cognitio deficiente revelatione divina haberi alio modo non possit, nisi spontanea sui accusatione a peccatore facta, seu confessione, qua peccata sua singulatim sacerdoti exponat; recte inferitur, confessionem esse iure divino necessariam; eo scilicet, quo sacerdotibus ligandi atque solvendi, remittendi et retinendi peccata concessa est a Christo potestas: qui enim vult finem, debet velle et medium ad eundem necessarium.

2. *Ss. Patres* idem confirmant. *S. Clemens, Rom.* in Ep. I ad Cor. (1) ait: «Melius est hominibus, ut peccata et delicta sua confiteantur, quam ut corda sua indurent.» Et ibid. (2): «Deus nil aliud exigit, quam ut peccata ipsi (in persona sacerdotis) confiteamur.» In II Ep. haec habet: «Quamdiu sumus in hoc mundo de malis, quae in carne gessimus

ex toto corde resipiscamus, ut a Domino salvemur, dum tempus habemus poenitentiae; postquam enim e mundo exivimus, non amplius possumus ibi confiteri, aut poenitentiam adhuc agere.» *Tertullianus* (3) inquit: «Tantum revelat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciae.» Atque subiungit (4): «Plerosque hoc opus ut publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre, pudoris magis memores quam salutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione conscientiam medentium vitant, et ita cum erubescencia sua pereunt... Grande plane emolumentum verecundiae occultatio delicti pollicetur. Videlicet si quid humanae notitiae subduxerimus, proinde et Deum celabimus? Adeo ne existimatio hominum et Dei scientia comparantur? An melius est damnatum latere, quam palam absolvi?» *Origenes* (5) in Ps. XXXVII: «Sicut ille, qui habent intus inclusam escam indigestam..., immanentis abundantiam si vomuerint, relevantur; ita etiam hi qui peccaverunt, si quidem occultant et retinent intra se peccatum, urgentur, et propemodum suffocantur a phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum et confitetur, simul evomit delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum.» *S. Cyprianus* l. de

(1) Num. 51. (2) N. 32. (3) L. de poen. c. 8.

(4) Cau. 10.

(5) Hom. 2, n. 86.

laps. n. 20 illos laudat, qui etiam pravas suas cogitationes confitentur, et inferius addit: « Confiteantur singuli, quaeso vos fratres dilectissimi, delictum suum; dum adhuc, qui deliquit, in saeculo est, dum admitti eius confessio potest, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est. » *S. Hilarius* in Ps. CXVIII (1) scribit: « Confitendum est crimen, ut obtineatur et venia. » *S. Cyrillus Hier.* (2): « Tempus praesens est tempus confessionis. Confitearis, quae perpetrasti, sive verbo, sive opere, sive noctu, sive interdiu. Confitearis tempore acceptabili et in die salutis. » *S. Basilii* reg. brev. (3) inquit: « Servanda est ratio eadem in peccatorum confessione, quae in detegendis corporis morbis adhibetur. Quemadmodum igitur corporis morbos non omnibus patefaciunt homines, sed iis, qui horum curandorum periti sunt, ita fieri quoque debet peccatorum confessio coram iis, qui curare haec possunt. » Qui autem hi sint, ibid. (4) indicat: « Peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei concredita est, dispensatio. » *S. Gregorius Naz.* (5): « Magna vitii medicina est confessio et peccati fuga. » Et ad *Vitalianum* (6): « Saepe sola confessio peccati virum servavit, et amaris lacrimis noxas absternit, et animam malitia denigratam mundavit. » *S. Ephraem* (7): « Poenitentia (in nova lege) non haedum poscit, sed confessionem; non agnum pro sacrificio postulat, sed peccatori dicit: Con-

fitere iuxta scientiam et conscientiam tuam peccata tua. » *S. Ambrosius* (8) inquit: « Si vis iustificari, fateri delictum tuum, solvit enim criminum nexus verecunda confessio peccatorum. — Ajunt, se Domino deferre reverentiam, cui soli remittendorum est potestas peccatorum: — sed nulli maiorem iniuriam inferunt, quam ei cuius mandata rescindere volunt; nam Dominus dicit: *Quorum remisistis*, etc. Deus relaxandi potestatem sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit. » *S. Chrysostomus* Orat. de Samar. (9): « Imitemur et nos hanc mulierem, et ob propria peccata non erubescamus. Qui enim homini peccata detegere erubescit, Deo vero cernente committere non erubescit, neque confiteri vult et poenitentiam agere, in die illo non coram uno vel duobus, sed universo orbe terrarum spectante traducetur. » *S. Hieronymus* Com. in Matth. (10): « Episcopus et Presbyter... pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, qui ve solvendus. » *S. Augustinus* (11): « Nemo sibi dicat, (poenitentiam) occulte ago, apud Deum ago, novit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est: Quae solveritis in terra, soluta erunt in coelo? Ergo sine causa sunt claves datae Ecclesiae Dei? frustramus Evangelium, frustramus verba Christi? promittimus vobis, quod ille negat? nonne vos decipimus? » Idem (12) monet confessionem mature fa-

(1) N. 19.

(3) Resp. ad inter. 229.

(4) Resp. ad inter. 288.

(6) Sect. carm. 3, v. 116.

(2) Cat. 1, n. 5.

(5) Or. 16, n. 17.

(7) Serm. de poen.

(8) L. 2, de poen. c. 6.

(9) Rom. 34, in lo. n. 3.

(11) Serm. 332, c. 3, n. 3.

(10) C. 10.

(12) Serm. 393

ciendam esse, «quia, si ad ultimum vitae steterit, nescit, si ipsam poenitentiam accipiat, ac Deo et sacerdoti peccata sua confiteri poterit.» S. Leo M. (1) ad Episc. Camp. publicam peccatorum confessionem reprobatur, et subiungit: «Sufficit enim illa confessio, quae primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis poenitentium precator accedit.» S. Gregorius M. (2): «Lazaro ergo dicitur: *Veni foras*, ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur: cur reatum tuum intra conscientiam abscondis? foras iam per confessionem egredere, qui apud te interius per negationem lates. Veniat itaque foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator. Venientem vero foras solvant discipuli, ut pastores Ecclesiae ei poenam debeant amovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri quod fecit.»

3. Cum Concilia ea tantum definire consueverint, quae ab adversariis impugnata fuerunt; de confessionis autem necessitate prioribus Ecclesiae saeculis dubia non moverentur, mirum non est, in antiquis Conciliis synodales definitiones hac de re non inveniri; sed nilominus talia in iisdem decreta leguntur; ex quibus tum usus, tum necessitas confessionis sacramentalis colligi potest. *Trullanum* an. 692, can. 102 haec habet: *Oportet autem eos, qui ligandi et solvendi potestatem a Deo acceperunt, peccati qualitatem considerare, et eius, qui peccavit, ad conversionem promptum studium, et sic morbo convenientem adhibere medi-*

cinam. Lateranense IV, an. 1215, can. 21 dicit: Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, et iniunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in pascha eucharistiae sacramentum. Sicuti autem eucharistiae sacramentum, fatentibus adversariis, non ab hoc Conc. institutum, sed tempus duntaxat illud recipiendi determinatum fuit, ita etiam confessio non ab hoc Conc. instituta est, sed tempus sacramentum poenitentiae per sinceram confessionem recipiendi determinatum est. — Tridentinum (3) definit: Si quis negaverit, confessionem sacramentalem vel ad salutem necessariam esse iure divino; aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum, anath. sit.

4. Consensus Ecclesiae graecae et latinae invictum est divinae traditionis argumentum. Veterem autem Ecclesiam graecam, Romanae fidei et obedientiae vinculo iunctam peccatorum confessionem iure divino praeceptam, et necessariam credidisse, ex citatis Patribus et Conciliis liquet. Verum eadem fides in Ecclesia graeca semper perseveravit. *Ieremias* Patr. CPTanus in celebri censura Novatorum causa edita, sicut septem profitetur sacramenta, ita Resp. c. 11 de confessione inquit: «Respondemus — confitentem, quoad

(1) Ep. 168, al. 136. (2) Hom. 26, in Ev. n. 6.

(3) Sess. 14, can. 5.

possit et recordetur, peccata particulatim exponere debere, idque corde contrito et humiliato. Sic enim sanatur etc.» Et Conc. *Hierosolymitanum* an. 1672, can. 15, inter septem sacramenta recenset *Poenitentiam*, in qua secreta includitur confessio. Eandem fidem tenet Ecclesia *Ruthena*. Haec enim ceu fidei regulam recepit saepius memoratam, *Orthodoxam confessionem catholicæ Ecclesiæ Orientalis*, quæ quaest. 113, inter partes poenitentiae omnino necessarias ponit contritionem cordis, et deinde ita pergit: « Hanc cordis contritionem sequi debet viva voce singillatim facta omnium peccatorum confessio. Nihil enim solvere Pater spiritualis potest, ubi nihil solvendum deprehendit, nec poenam, multamque ideo imponere. »

— Ex his recte infertur ineluctabile *praescriptionis argumentum*, cuius pondere haeretici omnes opprimuntur. Sicut enim error sola sua novitate vincitur, ita omnis catholica veritas stat solo hoc fundamento inconcussa, quod nulla posterior potest eius assignari origo, sed ipsa fuit semper, ubique et ab omnibus credita. Quod enim universa tenet Ecclesia, et cuius nullum post Apostolos reperitur exordium, illud a Christo Apostolis, et ab Apostolis omnibus ubique Ecclesiis traditum fuisse rectissime creditur. Sic autem revera se habet res confessionis sacramentalis. Etenim recurrendo inde a tempore reformationis, quo omnes Ecclesiae, ut ipsi adversarii fatentur, in tranquilla huius dogmatis possessione erant, « Con-

fessionem sacramentalem omnibus post baptismum lapsis esse ex institutione Christi necessariam, » per omnia retro saecula nullum prorsus temporis momentum assignari potest quo, nullum Concilium, nullus Pontifex nominari a quo, nulla Ecclesia ostendi, in qua confessio demum introducta fuerit; et tamen haec sine gravissimis dissidiis introduci non potuisset, inprimis cum minime agatur de re in veritatibus abstractis et a communi hominum usu remota, sed de re ad praxin, et omnium usum pertinente. Quis enim credat, omnibus Ecclesiis unquam persuaderi potuisse, confessionem iure divino esse necessariam, si id antea nec creditum, nec in praxi observatum fuisset? Quis porro credat, fideles et sacerdotes omnes iugum tam grave sibi obtrudi passos, nemine reclamante; et dogma novum et inauditum ut divinum suscepisse, quin aliquod dissidium ortum sit, cum tamen de rebus longe minoribus, imo de eiusmodi, quæ cum nostris comparari non possunt, altercationes in Ecclesia ortæ sint? Omnibus perpensis, recte concluditur, moraliter impossibile fuisse, ut confessionis usus in Ecclesiam introduceretur, si illa non ab ipso Christo instituta et praecepta fuisset.

Obi. 1^a Christus sacerdotes minime iudices constituit (1), cum latente Apostolo sint tantum *ministri Christi, et dispensatores mysteriorum Dei* (2); et, *pro Christo legatione funguntur* (3). Nec possunt esse iudices, cum solius Dei sit peccata remittere (4). Ita Dalleus.

(1) Io. 20, 23.

(2) I Cor. 4, 1.

(3) II Cor. 5, 20.

(4) Isa. 43, 25.

Resp. Facta distinctione iudicis supremi, primarii, independentis, et iudicis secundarii, dependentis ac ministri, totum Dallaei evanescit argumentum. Concedimus, sacerdotes esse ministros simul, et iudices a supremo iudice Christo dependentes; negamus autem, esse eos ministros tantum, nullo vero modo iudices delegatos. Ita pariter concedimus, solum Deum peccata dimittere tamquam causam principalem, supremam et independentem, negamus autem, Deum in nova lege secluso sacerdotum ministerio et iudicio peccata remittere velle.

Obi. 2^a Dato etiam, sacerdotes vere esse iudices, non necessario sed libere sunt adeundi, ita ut unicuique liberum sit, soli Deo confiteri; quemadmodum etsi rex iudices ordinarios praefecerit litibus subditorum solvendis, possunt tamen litigantes inter se lites componere, aut ad regem ipsum directe tendere. Et sane in Ss. Litteris nulla facta confessionis mentione a Deo remissio peccatorum promittitur vere contritis et poenitentibus, imo et iniurias inimicis condonantibus; unde Christus nos docuit: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus* etc.

Resp. Si Christus liberum reliquisset hominibus aditum ad iudices a se constitutos, dicenda esset frustra concessa his potestas; quis enim non mallet soli Deo confiteri? Et ideo finis huius saluberrimae institutionis non obtineretur. Protestantes porro ipsi fatentur, in praecepto Apostolis dato, praedicandi Evangelium et baptizandi, contineri etiam pro hominibus praeceptum Apostolos au-

diendi et baptismum recipiendi. Ergo etiam in potestate apostolis concessa, et munere ipsis iniuncto peccata remittendi vel retinendi, continetur praeceptum pro peccantibus post baptismum iudices a Christo constitutos adeundi, eisque confitendi. Comparationes adductae ineptae sunt. Quodsi rex decrevisset, nullam litem definendam esse nisi per iudices a se institutos, sane necesse foret ad eos recurrere; et hoc ipsum fecit Christus, qui supremus est animarum Pastor et Iudex. Nalli tamen interceptus est ad Deum aditus per veram et sinceram contritionem; ast ista sincera non est, nisi includat voluntatem observandi omnia mandata, inter quae et illud, ut peccator pro absolutione se sistat sacerdoti. — Demum in oratione dominica postulamus simpliciter, ut Deus nobis dimittat peccata nostra, sicut nos dimittimus proximo nostro, verum servatis servandis legibus a Christo praescriptis, inter quas est confessio peccatorum. Christus enim iniurias condonanti gratiam conversionis promittit, non autem modum conversionis definit, alias sequeretur, illum quoque iustificari, qui debitori dimittit, sed luxuriae voluntarie inhaeret.

Obi. 3^a Cum an. 390 CPoli sub Patriarcha Nectario nobilis quaedam mulier in confessione patefecisset, se turpem cum diacono consuetudinem habuisse, et «cum eam ob causam inquit, *Socrates* (7), ecclesiastici homines dieteris appeterentur: Eudaemon quidam Ecclesiae praesbyter Alexandria o-

riundus Nectario suasit, ut poenitentiarium quidem presbyterum expungeret, unumquemque vero pro arbitrio, et pro animi sui conscientia ad sacramentorum communionem sineret accedere. » Ex qua narratione infert Calvinus cum Chemnitio aliisque non paucis: ergo confessio auricularis abolita est, quae igitur nonnisi ecclesiasticae est institutionis; imo Dallaeus infert: ergo auricularis confessio tempore Nectarii nondum viguit, alioquin eius meminissent Socrates, Sozomenus et Nicephorus hanc historiam referentes.

Resp. Admissa veritate narrationis, quam Baronius suspectam, alii falsam reputant, primo intuitu patet, non agi hic de confessione auriculari, et Nectarium nonnisi poenitentiarium publici munus aboluisse, cuius erat, non modo secretam et sacramentalem confessionem excipere, verum etiam inquirendi, si opus esset, in delinquentes, processus instituendi, Episcopum informandi, ut possit in ipsos procedere. Mulier haec procul dubio, postquam sacramentaliter confessa est, publice etiam suum delictum manifestavit, prout aliquando moris erat, vel ad denunciandum diaconum compulsa est. Quare hoc mixtum tribunal in Ecclesia constantinopolitana abrogatum est, et confessio ad pristinam simplicitatem reducta. Illa verba: Pro arbitrio etc., nil sibi volunt aliud, quam sublato illo presbytero, qui poenitentiae publicae iniungendae praepositus fuerat, integrum cuique fuisse, presbytero cuicumque ad hoc munus legitime deputato peccata sua confiteri.

Ergo, « ex hoc facto, ait Cl. *Perone* (1), ad critices lancem exacto habemus ineluctabile argumentum tum de necessitate, tum de praxi confessionis iam a saeculo quarto vigentis. »

Obi. 4^a Si Patres confessionem commendant, eamque necessariam licent, loquuntur de confessione soli Deo facienda, non autem sacerdoti. Id patet ex *S. Chrysostomo*, qui variis in locis dicit: « Soli Deo esse confitenda peccata non homini, neque coram consensu quasi in theatro propalanda, sed quotidianis precibus confitenda Deo, neque erubescendum, quia non coram hominibus fit confessio; Deo dicendum: Peccavi etc. » Similia et alii Patres habent.

Resp. Ex iam citatis Patrum testimoniis sat superque claret, iuxta ipsorum doctrinam, confessionem non soli Deo, sed ex praecepto divino sacerdotibus quoque faciendam esse. Idem sensisse *S. Chrysostomum* eius verba iam adducta probant. Quodsi his loca ab adversariis citata contradicere videntur, nonnulli putant, *S. Doctorem* loqui de Catechumenis, quibus necessaria non est confessio, vel de quotidiano conscientiae examine: alii vero solidius respondent, mentem *S. Chrysostomi* esse, confessionem publicam non esse faciendam, utpote iam a Nectario abolitam; sed secretam, quam dicit Deo fieri, cum sacerdoti sit vices Dei gerenti. Hic modus loquendi etiam aliis Patribus familiaris est, ut confessionem secretam in aures sacerdotis Deo soli faciendam dicant.

(1) Tr. de poen. c. 3, n. 134.

Obi. 5^a Qui sanctorum antiquiorum sive episcoporum, sive presbyterorum vitam descripserunt, nullibi narrant, eos fidelium confessiones excepisse, imo nec Sanctos ipsos, saltem in vitae discrimine constitutos exomologesin fecisse. Nuspiam porro legitur, ethnicos aliquid adversus confessionem obiecisse.

Resp. Argumenta haec negativa enervare non possunt tot argumenta positiva. Caeterum paucissima sunt, quae ex primis saeculis ad nos pervenerunt monumenta; solícite enim tunc temporis servabatur disciplina arcani. Qui autem vitas episcoporum et presbyterorum scripserunt, nequaquam omnium functionum muneris sacerdotalis meminisse voluerunt, sed ea tantum recensere, quae insignia et singularia habebantur. Praeterea credendum est, Episcopos tot curis et laboribus distentos vix per se ipsos confessionibus excipiendis vacare potuisse; quod proinde munus aliis presbyteris demandarunt, quamvis de quibusdam Episcopis legatur, quod hanc functionem ipsi exercuerint, ut de S. Ambrosio in eius vita a Paulino diacono conscripta, de Episcopis Afris apud Victorem Vitensem. Si in aliorum Sanctorum vitis facta exomologesis non commemoratur, id factum est, tum quia in lethalia peccata haud lapsi confessione non indigebant, tum quia confessio venialium ex usu Ecclesiae non adeo frequens erat. Nemo porro dubitabit, Sanctos istos S. Synaxin recepisse, et tamen etiam haec frequenter in vitis sanctorum non

commemoratur; an ideo neganda erit? Ethnici vero vel ob disciplinam arcani de confessione nil audierunt, vel nil in ea invenerunt quod carperent, eandem non noxiam, sed salutarem iudicantes.

Obi. 6^a Confessio auricularis multis patet abusibus, atque exitiosa esse potest tum ministris, qui obscena audientes, facile inquinantur, aut etiam ad seducendas personas sibi confitentes incitantur, tum poenitentibus, quibus iugum non ferendum imponitur, cum vix possibile sit omnium peccatorum recordari, tum reipublicae, quae omnia metuere potest ex arcana conscientiae manifestatione: sacerdotes enim suadere possunt poenitentibus, ne principum iussis obtemperent, imo ut machinationes in publicam tranquillitatem, aut principum vitam moliantur.

Resp. Iuxta generalem regulam, propter abusum rei tolli haud debet illius usus. An praedicatio Evangelii abroganda est, quia errores spargi, imo et bella civilia excitari et foveri possunt? — Coeteroquin confessariis nullum periculum pertimescendum erit, si mediis religionis probe uti velint... Nemo artem medicam e medio tolli eupiet quia medicis eius praxis periculosa esse potest. Quominus autem propter seductionem poenitentes aliquid detrimenti capiant, gravissimis legibus et statutis poenis Ecclesia cavit. — Quod attinet iugum non ferendum, quod peccatoribus imponi autumant, notandum est, poenitentem teneri ea tantummodo gravia peccata manifestare, quorum post diligens conscientiae examen, memoriam

habet. — Quomodo autem republica metuere debeat propter confessionem, perspicere nequit; cum e contrario per illam tranquillitati ipsius prospicitur. Confessarius enim vi officii sui illos, qui nociva in salutem reipublicae molimina tentant, deterreret, ac complices manifestare compellere potest, quod et frequenter contigit.

§ 422.

De sacramenti poenitentiae materia, forma, ministro, subiecto et effectu.

1. Materiam remotam sacramenti poenitentiae, seu obiectum, circa quod occupatur efficacia sacramenti poenitentiae, constituunt peccata post baptismum commissa, sive ea sint in confessione iam exposita, sive non, cum hoc solo discrimine, quod peccata mortalia nondum rite confessa sint materia necessaria, venialia vero et mortalia iam confessa sint materia sufficiens. Hoc discrimen docet *Tridentinum* Sess. 14, can. 7: *Si quis dixerit in sacramento poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, anath. sit.* Equidem si homo adultus post baptismum in peccata mortalia lapsus actum perfectae contritionis eliciat, iustificatur ante realem susceptionem sacramenti; sed eius peccata, quamvis remissa, manent materia necessaria confessionis, quia urget praeceptum Christi, peccata clavibus Ecclesiae subiciendi, quod fideliter implendi si peccator votum seu serium pro-

positum non habeat; contritione vera caret; et nullatenus iustificabitur. Sess. autem 14, cap. 3 dicit: *Venialia quibus a gratia Dei non excludimur; et in quae frequentius labimur; quamvis recte et utiliter citraque omnem praesumptionem in confessione dicantur; quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.* Venialia igitur confitendi praxis magnopere commendatur tamquam *recta et utilis*; et piorum hominum usui consentanea. Ideo Conc. *Pistoriensis* propos. 39, seu « declaratio Synodi de peccatorum venialium confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari ne nimium contemptibiles reddantur eiusmodi confessiones, temeraria, perniciosa, sanctorum ac piorum praxi a Conc. *Trid.* probatae contraria declaratur ac proscribitur a *Pio VI*, in Const. *Auctorem fidei*. Etiam peccata mortalia iam per validam confessionem extincta non quidem necessariam, sed tamen sufficientem iteratae confessionis materiam constituunt. Non enim cum reatu culpae omnis etiam reatus poenae remittitur, qui per repetitas sacerdotis absolutiones semper imminuitur, aut deum penitus deletur. Ideo piorum hominum praxin peccata mortalia iam remissa iterato confitendi, Ecclesia commendat. *Benedictus XI*, Const. *inter cunctas* (2) ait: «Licet de necessitate non sit iterum eadem confiteri peccata; tamen propter erubescitiam, quae magna est poenitentiae pars, ut eorum-

dem. peccatorum reiteretur confessio, reputamus salubre. »

2. Circa materiam proximam dissentiunt theologi. Nonnulli cum *Alexandro Hal.* eam reponunt in manus impositione, alii cum *Scolo* in absolutione sacerdotis, alii cum *Durando* in confessione poenitentis. Sed solidior, et inter theologos communior est sententia *S. Thomae*, iuxta quam actus poenitentis nempe *contritio*, *confessio* et *satisfactio* sunt proprie materia proxima sacramenti poenitentiae, seu partes materiales, ex quibus intrinsece componitur. Nam *Florentinum* in decreto unionis ait: *Quartum sacramentum est poenitentia, cuius quasi materia sunt actus poenitentis, qui in tres distinguuntur partes, quarum prima est contritio... secunda est oris confessio... tertia satisfactio pro peccatis.* *Tridentinum* Sess. 14, cap. 3 docet: *Sunt quasi materia huius sacramenti ipsius poenitentis actus, nempe contritio, confessio et satisfactio, qui quatenus in poenitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes poenitentiae dicuntur.* Et can. 4 definit: *Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in poenitente quasi materiam sacramenti poenitentiae, videlicet contritionem, confessionem et satisfactionem, quae tres poenitentiae partes dicuntur...* anath. sit. Quid autem significet illa particula *quasi* explicat *Estius* (1), quia materia huius sacramenti non est aliquid

corporeum, cuiusmodi sunt aqua, oleum, panis, vinum, sed actiones poenitentis, quae non ita *proprie* materia vocari possunt. Clarius loquitur *Catechismus rom.* (2): « Neque vero hi actus *quasi materia* appellantur, quia verae materiae rationem non habeant, sed quia eius generis materia non sunt, quae extrinsecus adhibeatur, ut aqua in baptismo, et chrisma in confirmatione. »

3. Forma valida, conveniens et legitima sacramenti poenitentiae est haec, quae indicativo modo exprimitur his verbis: *Ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris*, etc.: id probatur 1° ex *S. Scriptura*. Sicut enim Dominus Apostolis dixit: *Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris*, etc. (3), ita dixit iisdem: *Quodcumque solveritis etc.* (4); et, *Quorum remiseritis peccata etc.* (5). Atqui sacerdos vi priorum verborum Christi dicit: *Ego te baptizo in nomine etc.*; ergo vi posteriorum verborum debet dicere: *Ego te absolvo etc.* 2° Ex *Conciliis*. Nam *Florentinum* in decr. unionis ait: *Forma huius sacramenti sunt verba absolutionis, quae sacerdos profert, cum dicit: Ego te absolvo.* Et *Tridentinum* Sess. 14, cap. 3: *Docet sancta Synodus, sacramenti poenitentiae formam, in qua praecipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: Ego te absolvo, quibus quidem de Ecclesiae sanctae more preces quaedam laudabiliter adiunguntur; ad ipsius formae tamen essentiam nequaquam spectant, nec ad ipsius sacramenti admini-*

(1) In 4. dist. 15, § 2.

(2) N. 13. p. 2. cap. 5.

(3) Matth. 28.

(4) Matth. 18.

(5) Io. 20

strationem sunt necessariae. — Formam absolutionis deprecativam, si sola adhibeatur, invalidam et irritam declaravit S. Thomas (1); sed graves theologi, ut Morinus, Martene, Card. Gotti, Ivenin, Witasse, Tournely, Perrone, et alii dicunt, spectata institutione Christi non solum indicativam, sed etiam deprecativam absolutionis formam validam esse. Sententiam suam probant ex *praxi graecorum* etiam post saeculum decimum tertium continuata. Nam ipse Arcudius (2) ingenue fatetur, non aliam in omnibus graecorum euchologiis formam absolutionis deprehendi, quam deprecatoriam, quam etiamnum adhibent. Et tamen Graecis hac de re nulla unquam lis mota fuit a Latinis neque in Conc. Lugdunensi, neque in Florentino. Inverisimile autem est, Latinos hunc morem ignorasse, aut conatos non fuisse Graecos ad saniora pertrahere, si quidem Latini existimassent, valorem sacramenti forma deprecativa vitiari.

4. Legitimus poenitentiae minister ille est, qui ligandi atque solvendi, peccata remittendi vel retinendi potestatem a Christo recepit. Verum universo coetui fidelium non contulit Christus hanc potestatem, sed Apostolis tantum eorumque successoribus, quibus dixit: *Quaecumque solveritis etc.* (3); et, *Quorum remiseritis etc.* (4). Ergo soli apostolorum successores Episcopi et presbyteri legitimi sunt poenitentiae ministri. Idem docuerunt Ss. Patres. S. Ambrosius l. 4 de poen. (5) inquit: «Ius hoc

(absolvendi a peccatis) solis permissum sacerdotibus est.» S. Chrysostomus l. 3 de sacerdotibus (6) ex potestate remittendi peccata collegit, sacerdotes imperatoribus et regibus praecellere. S. Augustinus scribit (7) pro peccatorum remissione accedendum esse «ad Antistites, per quos in Ecclesia claves ministrantur.» Eugenius IV in decret. pro Arm. de poenitentia dicit; *Minister huius sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absolvendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris.* Conc. Tridentinum Sess. 14, cap. 6 docet: *Circa ministrum huius sacramenti declarat S. Synodus, falsas esse, et a veritate Evangelii penitus alienas doctrinas omnes, quae ad alios quosvis homines praeter episcopos et sacerdotes clavium ministerium perniciose extendunt; putantes, verba illa Domini: Quaecumque alligaveritis etc. ad omnes fideles indifferenter et promiscue contra institutionem huius sacramenti ita dicta fuisse, ut quivis potestatem habeat remittendi peccata.* Et can. 10 definit: *Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere, aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis... anath. sit.* — Neque huic doctrinae adversantur verba Iacobi: *confitemini ergo alterutrum peccata vestra* (8). Nam iuxta aliquos Apostolus hic non loquitur de confessione sacramentali, sed de generali quadam accusatione sui ipsius, humilitatis gratia facta, vel de mutua offensarum reconciliatione. Qui vero tum Patres,

(1) Opusc. 22.
(3) Matth. 18.

(2) L. 4 de conc. c. 2.
(4) Io. 20.

(5) C. 2, n. 7.
(7) Sermon. 351.

(6) Lib. 3, c. 5.
(8) Iac. 5, 18.

tum interpretes praefatum textum de confessione sacramentali interpretantur, verba illa *confitemini* etc. ad solos presbyteros referunt. Enimvero, verba semper sunt exponenda apposite ad subiectam materiam: porro ver. praec. iam dixerat Apostolus vocandos esse presbyteros Ecclesiae ad inungendos infirmos: ibi de confessione loquitur, certe eisdem facienda; nam particula *ergo* unum cum alio versiculo coniungit. *Confitemini ergo alterutrum*, idest homines hominibus, (non tantum Deo) sed Sacerdotibus. — Ut autem sacerdos valide sacramentum poenitentiae administret, praeter potestatem ordinis, quam quilibet, cum sacerdotio initiatur a Christo immediate recipit, et qua aptus fit ad sacramentum conficiendum adhuc requiritur, ut ab Ecclesia accipiat *iurisdictionem*, id est, ius subditis sibi assignatis potestatem ordinis exercendi. Haec iurdictio recte definitur: potestas, per quam sacerdos ut legitimus iudex in alterum sibi subditum sententiam valet proferre, ipsius peccata remittendo vel retinendo. *Ordinaria* vocatur, si ex officio sacerdoti competat, ac ratione beneficii, cui animarum cura sit annexa: eiusmodi est iurdictio qua gaudent Rom. Pontifex in universo orbe catholico, Episcopus in propria dioecesi, parochus intra limites paroeciae. Delegata autem si presbyter hanc recipiat ab eo, qui ordinariam habet. *Approbatio*, si nude sumitur, differt a iurisdictione, et est tantum testimonium, quo sacerdos declaratur idoneus ad excipiendas

confessiones. Verum hodie passim cum iurisdictione confunditur, et hoc sensu definiri potest: Testimonium iuridicum, quo Episcopus fidem facit, se ad confessiones in sua dioecesi audiendas talem sacerdotem adprobasse et deputasse. Iurisdictionem autem in ministro requiri ipsamet ratio iudicii suadet, quod in confessionibus excipiendis exercet sacerdos: absolutio enim est actus iudicialis qui ferri non potest, nisi in subditos. Hinc merito *Tridentinum*: *Quoniam natura et ratio illud exposcit, ut sententia in subditos duntaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse Synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem* (1). Porro, quemadmodum Ecclesiae est per supremos suos Pastores iurisdictionem sacerdotibus conferre, ita eiusdem est eam limitare, ac proinde peccata reservare, quae absolvere haud potest sacerdos facultatem specialem non habens. Hanc reservandi casus potestatem iam antiquitus viguisse, patet tum ex epist. S. Cypriani, tum ex variis documentis apud Martenium, Morinum, aliosque collectis. Eam Episcopis competere definivit Tridentinum: *Si quis dixerit Episcopos non habere ius reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam; atque ideo casuum reservationem non prohibere quominus sacerdos a reservatis vere absolvat, anathema sit* (2). Et propositio Syn. Pistoriensis, quae asserit reserva-

(1) Sess. 14, cap. 7.

(2) Sess. 14, can. 11.

tionem casuum nunc temporis non esse nisi improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro poenitentibus, damnata fuit Bulla dogmatica, *Auctorem fidei, veluti falsa, temeraria, male sonans, pernicioſa, Conc. Trid. contraria, superioris hierarchicae potestatis laesiva.*

5. Sólus et omnis homo viator post baptismum lapsus subiectum sacramenti poenitentiae constituit, seu capax est huius remedii ad vitam spiritualem; nam et huius sacramenti ius per baptismum dumtaxat acquiritur. Qui autem post baptismum lapsi sunt, omnes beneficii huius consortes fieri possunt eo ipso, quod institutio eius sit generalis, et pro Ecclesiae membris sine restrictione concessa. Ut quis autem digne et salubriter sacramentum poenitentiae recipiat, necesse est, ut vere contritus, et ad poenitentiam agendam paratus sit, atque peccata commissa Ecclesiae clavibus subiciat, seu sacerdoti iurisdictionem habenti confiteatur.

6. Sacramentum poenitentiae cum debitis dispositionibus receptum saluberrimos effectus producit. Ac primo, peccata, quae quis non quidem perfecte contritus, sed saltem sufficienter attritus confitetur, per ipsam absolutionem vere remittuntur, et penitus quoad reatum culpae delentur. — Secundus effectus est remissio poenae aeternae, atque etiam temporalis pro ratione poenitentiae susceptae. Quia enim Deus voluntate antecedenti vult omnes homines salvos fieri (1), neminem ideo

vult damnare, nisi propter reatum peccati mortalis. Ast per sacramentum poenitentiae digne susceptum tollitur reatus peccati mortalis; ergo etiam remittitur reatus poenae aeternae. Poena quidem temporalis non tota semper extinguitur, sed tamen ex parte saltem remittitur, et quidem pro ratione poenitentiae susceptae: quo intensior nempe est contritio, quo humilior confessio, et quo maior satisfactio, praecipue sacramentalis a sacerdote imposita et a poenitente fideliter impleta, eo magis reatus poenae temporalis imminuitur. — Tertius effectus est meritorum per peccata mortificatorum reviviscentia. Viva iustorum opera per peccatum mortificata; per poenitentiam reparantur, et quantum ad meritum et ius ad aeternam retributionem reviviscunt. Ezech. XXXIII, 12 dicitur: *Impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua*: ast etiam post conversionem ei plurimum noceret, si priorum meritorum fructum non recuperaret. Insuper sacramentum poenitentiae multa emolumenta spiritualia comparat. Remisso enim peccati mortalis reatu, *gratia sanctificans animae infunditur*; eadem autem gratia sanctificans augetur si sacramentum poenitentiae in statu gratiae recipiatur. Praeterea homini per poenitentiam iustificato redditur *conscientiae pax, animique tranquillitas*. Hinc Conc. Tridentinum: *Sane vero, inquit, res et effectus huius sacramenti, quantum ad eius vim et efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo, quam interdum in viris piis et cum devotione hoc sacramentum suaci-*

(1) I Tim. 2, 4.

pietibus conscientiae pax ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet (1). — Per sacramentum poenitentiae restituuntur etiam virtutes infusae et per peccatum amissae: dicitur amissae, quia non semper omnes amittuntur per peccatum, sed ordinarie remanent fides et spes, et istae non restituuntur, nisi quoad statum perfectum et informationem charitatis. Ast virtutes infusae et per peccatum amissas restitui, S. Thomas (2) ita probat: « Per poenitentiam remittuntur peccata... Remissio peccatorum non potest esse nisi per infusionem gratiae. Unde relinquitur, quod per poenitentiam homini gratia infundatur. Ex gratia autem consequuntur omnes virtutes gratuitaee, sicut ex essentia animae fluunt omnes potentiae animae. Unde relinquitur, quod per poenitentiam omnes virtutes restituuntur. »

§ 423.

De satisfactione.

Lutherus, Calvinus, eorumque sectatores necessitatem satisfactionis negarunt, quam superfluum et meritis Christi iniuriosam dixerunt. At iuxta doctrinam catholicam non tota simul poena cum culpa remittitur, sed plerumque poena aeterna virtute clavium sublata, remanent poenae temporales, quae tamen dilui possunt, et debent per pia et laboriosa opera, quae in hac vita pro expiatione peccatorum Deo offeruntur. Veritas huius propositionis probatur ex S. Scri-

ptura, ex Ss. Patribus, ex praxi et definitionibus Ecclesiae.

4. S. Scriptura tum exemplis, tum verbis ostendit, remissa culpa et poena aeterna, non semper remitti poenam temporalem, sed hanc saepe manere, et per opera satisfactoria diluendam esse. Ita protoparentes ex communi sententia mox post peccatum poenitentiam egerunt, et a Deo iustificati sunt; attamen e paradiso eieci plurimas aerumnas, ipsamque mortem, in poenam peccati sustinere. Idem patet exemplo Israelitarum, qui in vindictam peccati obmurmurationis iam remissi ad precem Moysis, in deserto perierunt, et a terra promissa exclusi sunt, dicente Domino Moysi: *Dimisi iuxta verbum tuum... attamen... non videbunt terram, etc.* (3). Insigne exemplum in Davide habemus, qui veniam a Deo consecutus est his verbis: *Dominus transtulit peccatum tuum*, etc. (4); et tamen statim ei dicit Propheta: *Verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini propter verbum hoc* (5); non ergo, ut solummodo servetur a lapsu futuro, vel ut alii a peccato absterreantur, sed vere et proprie in criminis vindictam, *filius qui natus est tibi, morietur*: ideo in S. Scriptura non solum conversio cordis exigitur ad iustificationem, sed etiam opera satisfactoria commendantur, ut poenae temporales extinguantur. Ioël II, 12, dicit Deus: *Convertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, et in fletu, et in planctu.* Act. XXVI, 20, Paulus

(1) Sess. 14, c. 3.

(2) Suppl. q. 89, art. 1.

(3) Num. 14, v. 20, etc.

(4) II Reg. 12, 13.

(5) V. 14.

coram Agrippa dicit: *His qui sunt Damasci... et gentibus annuntiabam, ut converterentur ad Deum digna poenitentiae opera facientes.*

2. Ss. Patres idem docent. *Tertullianus* (1) ait: « In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, crede, parcat. » *S. Cyprianus* (2): « Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est. » *S. Ambrosius* (3): « Crimina bonis operibus, fideique pretio, et miseratione redimamus. » *S. Augustinus* Enarr. in Ps. 50 (4): *Veritatem dilexisti*, id est, impunita peccata etiam eorum, quibus ignoscit, non reliquisti. *Veritatem dilexisti*; sic misericordiam praerogasti, ut servares et veritatem. Ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti.»

3. *Ecclesia* fideles post baptismum in gravia et quidem publica crimina lapsos poenitentiae publicae subiecit, cuius quatuor gradus distinguebantur, nempe *fletus, audientia, substratio et consistentia*. Vetus haec disciplina manifestissime ostendit, Ecclesiae semper persuasum fuisse, fideles post baptismum lapsos non solum conteri et confiteri, sed et poenitentiae opera suscipere debere. Constanti huic et universali traditioni insistens Concilium *Tridentinum* definit can. 12, Sess. 14: *Si quis dixerit, totam poenam simul cum culpa remitti semper a Deo, satisfactionemque poenitentium non esse aliam, quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse, anath. sit.* Et can. 13: *Si quis dixerit, pro peccatis quoad poenam*

temporalem minime Deo per Christi merita satisfieri poenis ab eo inflictis et patienter toleratis, vel a sacerdote iniunctis, sed neque sponte susceptis, ut ieiuniis, orationibus, elemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam poenitentiam esse tantum novam vitam, anath. sit.

Obi. 1^a Christus abunde pro nobis satisfecit; ergo superfluae sunt nostrae satisfactiones. Imo satisfactio Christi infinita obscuratur et inhonoratur, si a nobis satisfactiones exiguntur.

Resp. Utrumque verum est, et Christum pro nobis superabunde satisfecisse, et necessarias esse nostras satisfactiones, non quidem ut suppleatur aliqua insufficientia meritorum Christi, sed ut pretium illarum nobis applicetur; unde sunt conditio, sine qua Christus nobis non applicaret meritum passionis suae. Ergo satisfactio Christi non obscuratur, sed illustratur et glorificatur, quoniam omne pretium operum nostrorum satisfactorium ex meritis Christi repetitur. Unde *Tridentinum*: *Neque vero ita nostra est satisfactio haec, quam pro peccatis nostris exsolvimus, ut non sit per Christum Iesum; nam qui ex nobis, tamquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus. Ita non habet homo, unde gloriatur, sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfacimus: facientes fructus dignos poenitentiae, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre* (5).

(1) L. de poenit. c. 10.
(2) L. de laps.

(3) L. 2 de Cain. et Abel. c. 3.

(4) V. 8, n. 2.

(5) Sess. 14, cap. 8.

Obi. 2^a Homines pro peccatis Deo satisfacere nullatenus possunt: primo, quia offensa Deo illata quodammodo infinita est, finita vero quaelibet humana satisfactio; secundo, quia satisfactio ex indebitis fieri debet, nil autem nos habemus, quod Deo iure creationis et redemptionis debitum non sit, quodque ei acceptum referri non debeat.

Resp. Quamvis homines ex se satisfactionem condignam et æquivalentem præstare non possint, sufficit tamen, ut ea præsent quæ Deus ab ipsis exigit, et quidem exigit, non ut ipse aliquid accipiat, sed potius ut illorum perfectio moralis, et per hanc ipsius gloria externa promoveatur. Deinde licet satisfactio nostra finita sit, condignum tamen pretium acquirit ex meritis Christi infinitis, quæ illi applicantur et a Deo acceptantur. Admirari porro divinam bonitatem debemus, quæ voluit, ut opera nostra iam aliunde debita, nihilominus et meritoria et satisfactoria sint. Sicut ergo iusti per bona opera æternam gloriam mereri possunt et debent, ita poenitentes per bona opera pro peccatis satisfacere possunt et debent. Hinc *Tridentinum* l. c. dicit: *Dum satisfaciendo palimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis sufficientia nostra est, conformes effici-mur; certissimam quoque inde ar- rham habentes, quod si compatimur, et conglorificabimur.*

Nota 1. Ex probatis constat ad partes sacramenti poenitentiae etiam satisfactionem pertinere, quæ ut fiat sacramentalis, imponenda

est in tribunali et a ministro poenitentiae. Satisfactio hæc quidem non est pars essentialis, ita ut si non imponeretur, absolutio invalida redderetur; sed tamen est pars integralis, ita ut nulla prorsus poenitentia imposita, sacramentum mancum maneret. Gravis est ergo confessarii obligatio illam imponendi, et poenitentis eam implendi. Qui voluntatem nullam habet id præstandi, quod a sacerdote pro satisfactione iniungitur, invalide et sacrilege confitetur, quia requisita materia proxima deest. Qui autem post confessionem mutata voluntate nil de imposita satisfactione perficit, graviter peccat, quia sacramentum mancum relinquit. Unde *Conc. Tridentinum* Sess. 14, cap. 8, docet: *Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, et poenitentium facultate salutare et convenientes satisfactiones iniungere, ne si forte peccatis conniveant, et indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem; nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed et ad ligandum concessas etiam antiqui Patres et credunt et docent. Et can. 15 definit: Si quis dixerit, claves Ecclesiae esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum, et propterea sacerdotes,*

dum imponunt poenam confitentibus, agere contra finem clavium, et contra institutionem Christi; et fictionem esse, quod, virtute clavium sublata poena aeterna, poena temporalis plerumque exsolvenda remaneat, anathema sit.

Nota 2. Pervulgata est apud Iansenianos doctrina, executionem poenitentiae, sive satisfactionis a sacerdote iniunctae necessario ex institutione Christi, et inviolabili sacramenti natura praemittendam esse sacramentali absolutioni, ita ut absolutionem invalidam pronuntient, nisi ipsam satisfactio praecedat. Catholici vero docent, ad substantialem sacramenti poenitentiae integritatem perinde esse sive satisfactio praecedat, sive subsequatur; ergo valida et licita imo pro praxi probanda est absolutio ante peractam satisfactionem impertita. Nam Christus ipse tot absolutionibus post confessionem peccati a se benignissime impertitis Ecclesiam, ac futurorum temporum ministros edocere voluit misericordiae suae magnitudinem et auxilantis gratiae virtutem; ne ubi paterfamilias liberalis est, dispensator sit tenax. Zachaeus (1) declaratus est iustus, quamvis restitutionem et eleemosynas tantum promiserit. Idem probant exempla Publicani (2), filii prodigi (3), Magdalenae (4). — Praxis Ecclesiae ab eiusdem fide caute est distinguenda. Quamvis igitur antiquitus disciplina obtinuerit, ut nonnisi peracta satisfactio daretur reconciliatio, Ecclesia tamen nunquam credidit institutionem Chri-

sti aut sacramenti naturam exigere, ut satisfactio absolutionem praecedat. Constat enim, a mille et tercentis annis Ecclesiam graecam, et duodecim ad minus saeculis latinam consuevisse ante completam satisfactionem poenitentibus sacramentalem absolutionem impertiri, eosque ad S. Synaxin admittere (5). Quis autem audeat affirmare Ecclesiam per decursum tot saeculorum a recto veritatis tramite in re tanti momenti aberrasse? — Rom. Pontifices propositiones doctrinae et praxi Ecclesiae contrarias proscripserunt. Cum Petrus de Osma docuisset: « Non peracta poenitentia poenitentes absolvi non debere, » a Sixto IV in const. data an. 1479 velut haeretica eius doctrina proscripta est. Alexander VII damnavit propositionem sequentem (n. 16): « Ordinem praemittendi satisfactionem absolutioni non induxit politia aut institutio Ecclesiae, sed ipsa Christi lex et praescriptio, natura rei id quodammodo dictante. » Clemens XI, Bulla *Unigenitus* contra Quesnellium, et Pius VI, Bul. *Auctorem fidei* contra Synodum Pistoriensem eandem doctrinam proscripserunt.

§ 424.

De indulgentiis.

Indulgentia est remissio poenae temporalis pro peccatis personarum quoad culpam remissis debitae, extra sacramentum facta a legitimo superiore per applicationem thesauri Ecclesiae. *Lutherus* a reprehensione indulgentiarum

(1) Luc. 19, 9
(3) Luc. 15

(2) Luc. 18.
(4) Luc. 7.

(5) V. Patav. l. 2 de poen. c. 12, § 11, etc. Morin. l. 6, de poen. c. 24.

initium fecit sectae suae propagandae. Primo quidem in castigandis abusibus versari videbatur, at mox in ipsam Ecclesiae doctrinam irruit, ac in libro de captiv. hab. docuit, indulgentias meras esse Pontificum imposturas. Deinde contendit, nullum esse purgatorium, nullam requiri satisfactionem, culpa remissa, sola fide homines iustificari, et animas peccatorum maculis adhuc sordidas ad coelum recta via perducere. *Calvinus* contra indulgentiarum usum multa congegessit non tam argumenta, quam convitia et mendacia (1). Ita etiamnum Protestantés Ecclesiae de indulgentiis doctrinam, quam non recte intelligunt aut malitiose corrumpunt, impie vellicare non desinunt. Contra istos probandum est 1° *Potestatem esse in Ecclesia concedendi indulgentias, divinitus ei traditam*, et 2° *Indulgentiarum usum christiano populo maxime salutarem esse*. Haec sunt duo dogmata ab Ecclesia definita, et de fide credenda.

§ 425.

1. De potestate Ecclesiae indulgentias concedendi.

Ecclesiam a Christo potestatem indulgentias concedendi obtinuisse ex *S. Scriptura* et *Traditione* probatur.

1. Christus Matth. XVI, 19, dixit Petro: *Tibi dabo claves regni coelorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis.*

(1) In l. 3 instit. c. 5.

Et Matth. XVIII, 18, ita Apostolos omnes affatur: *Quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo; et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo*. Unde sic ratiocinamur: si Christi verba in amplissima sua significatione accipiantur, non solum solutionem a culpa et poena aeterna significant, verum etiam a poena temporali quae culpa et poena aeterna dimissis, luenda superest. Iam vero ad solam culpae, ac poenae aeternae solutionem coarctanda esse, nunquam evincunt adversarii. Imo omnes regulae iuris clamant, etiamsi verba dubia essent, cum agatur de favore, in amplissima significatione ea esse intelligenda, multo vero magis, si clarissima illa verba sint, prout sunt verba Christi. Praeterea tam late patet significatio vocis *solvendi*, quam patet vox *ligandi* in adductis Christi verbis; sed vox *ligandi* sese etiam extendit ad poenas temporales satisfactorias iniungendas: ergo et vox *solvendi* ad harum poenarum remissionem protendi debet. Idem argumentum eruitur ex verbis Christi: *Quorum remiseritis*, etc. (2): quibus verbis Ecclesiae amplissima peccata remittendi potestas collata fuit. Peccata vero triplicem reatum involvunt, culpae, poenae aeternae et poenae temporalis. Dubitari ergo non potest, per verba Christi sine restrictione prolata Ecclesiae potestatem concedi, hunc triplicem reatum solvendi. Ast per sacramentum poenitentiae tollit quidem Ecclesia reatum culpae et

(2) Io. 20, 23.

poenae aeternae, non autem semper integrum reatum poenae temporalis. Ne igitur contra amplissimam Christi concessionem potestas Ecclesiae restringatur, admittendum omnino est, ipsam extra sacramentum poenitentiae per indulgentias reatum poenae temporalis remittere posse. Hanc potestatem Paulus exercuit. Nam incestuosum Corinthium tradidit Satanae, et gravi poenae subiecit (1); postea autem poenitenti partem poenitentiae remisit. Ait enim: *Sufficit illi, qui eiusmodi est, obviurgatio haec;...* Cui autem aliquid donastis, et ego; nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi, ut non circumveniamur a Satana (2). Corinthii nempe rogarunt Paulum, ut incestuoso excommunicato, at seriam poenitentiam agenti, partem poenitentiae, quae supererat, condonaret: annuit Paulus, et iurisdictione extra sacramentum poenitentiae exercita praecepit, ut ipsi nomine suo, et auctoritate sibi a Christo ad hoc collata incestuoso partem poenae remitterent, ne nimia absorptus tristitia ob nimiam severitatem, et ipse poenitens, et caeteri Corinthii a Satana circumvenirentur. Ita hunc locum exponunt S. Ambrosius (3), S. Piciamus (4), S. Chrysostomus (5), Theodoretus, Theophylactus, S. Thomas et alii.

2. Traditionis argumentum petitur ex perpetuo usu et praxi Ecclesiae indulgentias concedendi. Imo saeculo II et III mos obtinuit,

ut Episcopi ad preces eorum, qui in carcëribus pro Christi fide mortem subituri martyres detinebantur, poenitentibus opera satisfactoria relaxarent, cuius rei testes habemus antiquissimos Patres. Conc. Nicaenum I, can. 11 definit: *Quotquot metu et lacrymis atque poenitentia, vel bonis operibus conversionem suam in re, non simulatione demonstrant, hi tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent. Postmodum vero licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare.* — Ex iustis rationibus poenam temporalem relaxari posse, docuerunt Ss. Patres, ut S. Gregorius Nyss., S. Ambrosius, S. Basilius etc. Merito igitur Conc. Trident. (6) de cr. de indulg. definivit: *Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiae concessa sit, atque huiusmodi potestate divinitus sibi tradita antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit: sacrosancta Synodus indulgentiarum usum christiano populo maxime salutarem, et sacrorum conciliorum auctoritate probatum in Ecclesia retinendum esse, docet et praecepit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant.*

§ 426.

II. De indulgentiarum efficacia et utilitate.

Conc. Tridentinum in cit. de cr. de indulg., eos anathemate damnat, qui inutiles (eas) esse asserunt, docetque *Indulgentiarum usum populo christiano maxime salutarem*

(1) I Cor. 5, 4, etc.

(2) II Cor. 2, 6, 10.

(3) L. 1 de poen. c. 6.

(4) Ep. 3 ad Symph.

(5) Hom. 4, in II Cor.

(6) Sess. 25.

esse. De fide igitur est, indulgentias utiles, earumque usum maxime salutarem esse. Ideo in fidei catholicae professione a Pio IV edita fidelis quilibet profiteri tenetur: *Indulgentiarum potestatem a Christo in Ecclesia relictam esse, illarumque usum christiano populo maxime salutarem esse.* Concilium autem Tridentinum non declaravit, qua ratione utiles sint, et quousque se earum efficacia extendat. Hinc sicuti ante, ita et post Concilium theologi extiterunt, qui contenderent, per indulgentias solummodo poenas canonicas, seu poenitentias ab Ecclesia iniunctas remitti in foro externo, seu coram Ecclesia, atque ideo condonata poenitentia publica poenam temporalem coram Deo luendam manere. Sed haec sententia nullatenus admitti potest; nam iuxta doctrinam catholicam indulgentiae liberant hominem a temporali poena etiam coram Deo. Quamvis autem haec doctrina non sit fidei dogma, firmis tamen nititur argumentis, ut *theologice certa*, et *fidei proxima* dicenda sit.

1. *S. Scriptura* testatur, ea, quae ab Apostolis eorumque successoribus solvuntur *super terram*, esse *soluta et in coelo* (1): quibus verbis significatur, easdem poenas, quae a pastoribus remittuntur in terris, remitti etiam a Deo in coelo. Idem confirmatur ex verbis Christi: *Quorum remisistis etc.* (2); quibus verbis Apostolis plena potestas peccata quoad reatum culpae, poenae aeternae, et poenae temporalis remittendi tradita est:

sicuti ergo reatus culpae et poenae aeternae etiam a Deo remittitur, remittentibus Apostolis, ita pariter indulgentiam concedentibus Apostolis, reatus poenae temporalis a Deo quoque remittitur. Ideo Apostolus profectur, se incestuoso Corinthio donasse partem poenae in *persona Christi* (3), i. e. vice et auctoritate Christi, quemadmodum eum in nomine *D. N. I. C.* cum virtute *D. N. I.* satanae tradiderat: quod si autem Christus relaxasset poenas, certe relaxasset et Deo debitas. Accedit, quod Apostolus declaret, se in spiritualem Corinthii utilitatem perfecisse donationem, ne ab ingressu coeli impidiretur, sed *ut spiritus salvus esset in die D. N. I. C.*

2. *Traditio* idem confirmat. Nam antiqua Ecclesia plane existimavit, per indulgentias non tantum solvi poenas ecclesiasticas, sed et Deo debitas. Ob hanc fidem *Tertullianus* Montanista Ecclesiam catholicam acriter arguit, ita ut etiam exclamet: « Quis alienam mortem sua solvit, nisi solus Filius Dei? (4) » quibus verbis solutio poenarum pro lapsis a martyribus facta comparatur cum solutione peracta a Christo, quae immediate Deo facta est. *S. Cyprianus* (5) scribit: « Occurrendum puto fratribus nostris, ut qui libellos a martyribus acceperunt, et praerogativa eorum *apud Deum iuvare possunt.* » Unde et populo Carthaginiensi persuasum erat, se per libellos martyrum *pacem in coelis habere*, ut testantur presbyteri et diaconi Romae consistentes in

(1) Matth. 18, 18.

(2) Io. 20, 23.

(3) II Cor. II.

(4) L. de pud. c. ult.

(5) Ep. 12

litteris ad Cyprianum missis (1). *Petrus Alex. can. 11*, censet, per martyrum intercessionem lapsis *Dei bonitatem* conciliari per eum, qui est nobis *advocatus apud Patrem*, se nostris peccatis propitium exhibentem. — Concilia in concessione indulgentiarum ad misericordiam et bonitatem Dei provocant, ut *Laodiceum can. 8*, *Valentinum can. 1*, *Trullanum can. 2*. — Romani Pontifices spectarunt indulgentias ut peccatorum remedia, vulnerum medicamenta, iustitiae divinae praestitas satisfactiones, ut *Caelestinus* ad *Episc. Gal. (2)*, *Leo M.* ad *Rust.*, *Zacharias* ad *Pipin.*, *Urbanus II* Bulla: Nostis, fratres, etc.

3. Spiritualis existit thesaurus meritorum Christi et Sanctorum, Ecclesiae dispensationi commissus. Thesaurus iste non ex meritis *re-muneratoriis*, quae aliis communicari nequeunt, sed ex meritis *im-petratoriis*, praecipue vero ex meritis *satisfactoriis* coalescit. Primario quidem thesaurus Ecclesiae constat ex meritis Christi superabundantibus et infinitis: « Quem quidem thesaurum » ait *Urbanus VI* in *extrav. Unigenitus (3)*: « non in sudario repositum non in agro absconditum, sed per B. Petrum coeli clavigerum, eiusque successores, suos in terra vicarios commisit fidelibus salubriter dispensandum; et ex propriis et rationalibus causis nunc pro totali, nunc pro partiali remissione poenae temporalis pro peccatis debitaе, tam generaliter, quam specialiter, prout cum Deo expedire

cognoscerent; vere poenitentibus et confessis misericorditer applicandum. » — Secundario ad thesaurum Ecclesiae etiam merita B. V. Mariae et sanctorum pertinent. Illa enim a quovis peccato immunis nulla pro se satisfactione indiguit, et ita pariter multi sancti, qui vitam innocentem cum ardua poenitentia coniunxerunt, aut perfecta charitate omnino purgati fuere, plurimis meritis satisfactoriis pro se non indiguerunt. Haec autem non adiungimus meritis Christi, quasi ista non sufficerent ad constituendum thesaurum Ecclesiae, sed ut illa otiosa non sint, ut sanctorum honor augeatur, imo ut vis et efficacia meritorum Christi magis eluceat, utpote quae ipsis etiam sanctorum bonis operibus, ut nobis aliquid mereantur, virtutem et efficaciam communicant. Cum autem Ecclesia per indulgentias thesaurum spirituales dispensat, et fideles satisfactionum Christi et sanctorum participes reddit, manifestum est, ait *S. Thomas (4)*, quod « indulgentiae valent, et quantum ad forum Ecclesiae et quantum ad iudicium Dei ad remissionem poenae residuae post contritionem, confessionem et absolutionem. »

4. *Conc. Tridentinum* decretum suum contra Novatores condidit, qui potestatem concedendi indulgentias Ecclesiae denegabant: sed Novatores nunquam negarunt, Ecclesiam posse remittere poenas, quas ipsamet propter disciplinam et externam politiam statuerat, sed potestatem impugnarunt, per

(1) Inter Epp. S. Cypri. 30, n. 1.
(2) Ep. ad Episc. Gall. c. 11.

(3) Tit. de poen. et remis.

(4) In 4, Dist. 20, q. 1, art. 3.

indulgentias in foro interno remittendi poenas temporales iustitiae divinae debitas. Mens ergo Concilii fuit, hanc sibi potestatem contra adversarios vindicandi. Praeterea decretum Concilii anathemate damnat eos, qui indulgentias inutiles esse asserunt: atqui si non valerent in foro Dei, non tantum inutiles essent, sed et perniciosae; nam ait *S. Thomas* in suppl. (1): « Ecclesia huiusmodi indulgentias faciens magis damnicaret, quam adiuveret, quia remitteret ad graviores poenas, scilicet purgatorii, absolvendo a poenitentiis iniunctis. » Denique quando Concilium in eodem decreto declaravit usum indulgentiarum, utpote populo christiano maxime salutarem in Ecclesia retinendum esse, iam dudum cessaverat usus canonicae satisfactionis; ex quo consequitur, si indulgentia nil est aliud, quam poenae canonicae relaxatio, sensum decreti ridiculum esse et absonum, cum in isto declararetur, in Ecclesia retinendum esse usum poenas remittendi, quae non amplius imponuntur.

Nota 4. Quamvis certum sit, per indulgentias poenas temporales etiam coram tribunali divino remitti, non ita tamen certum est, quantum per indulgentiam de poena temporali remittatur: communior tamen theologorum sententia est, tantum coram Deo de poena temporali remitti, quantum remissum fuisset, si quis poenam canonicam sustinuisset. Itaque per indulgentiam e. gr. 7 annorum, aut 40 dierum, non significatur tot annos vel dies purgatorii re-

mitti, sed tantum remitti de poenis debitis, quantum remissum fuisset per poenitentiam 7 annis, vel 40 diebus secundum rigorem antiquorum canonum peractam.

Nota 2. Indulgentiae non solum vivis, sed etiam *defunctis in purgatorio degentibus* prodesse possunt, non autem eodem modo his et illis applicantur. Nam, ut cum *Bellarmino* ait *Tournely*, pro vivis « Indulgentia proprie est absolutio iudiciaria annexam habens solutionem ex thesauro: » est nempe absolutio iudiciaria, quia ex potestate clavium dimanat; unde Alexander III in Ep. ad Episc. Cant. docet, neminem posse indulgentias concedere nisi propriis subditis, et rationem addit: « Quia non potest nisi proprius iudex absolvere vel ligare: » est autem *olutio*, quia cum peccator virtute clavium a poena liberatur, debet aliquid pro eo solvi, quo iustitiae divinae fiat satis: hoc autem facit Ecclesia, cum ex thesauro satisfactiones Christi et sanctorum applicat. Defunctis vero in purgatorio degentibus indulgentiae non possunt applicari per modum solutionis, quia Ecclesia nulla iurisdictione in animas purgatorii gaudet, sed solum per modum *suffragii*: indulgentiae nempe, quae pro defunctis conceduntur, quoad has pias animas non habent nisi vim impetrationis et orationis, quatenus scilicet Ecclesia Deo offert merita Christi et membrorum ipsius tam regnantium in coelis, quam militantium in terris, et eorum intuitu, quae per modum solutionis ab ipsa offeruntur, Deus pro sua misericordia dignetur vel totam vel par-

tem illius poenae, quae ad plenam satisfactionem pro culpis admissis requiritur, condonare. Differt tamen indulgentiarum, quae per modum suffragii conferuntur, concessio a nuda oratione et prece, siquidem praeter rationem impetrationis complectitur illa largitio oblationem pretii seu satisfactionum, quam Deo ex thesauro Ecclesia tribuit, unde theologi dicunt, indulgentias animabus purgatorii per modum *suffragii satisfactorii et solutionis* applicari. Veritatem huius doctrinae probant omnia argumenta, quibus catholici evincunt, suffragia viventium defunctis in purgatorio prodesse.

§ 427.

Usus doctrinae de sacramento poenitentiae.

1. Cum ea sit hominis infirmitas, ut ipse iustus septies in die cadat, saepiusque in gravia peccata labatur, immensae Deo referendae sunt gratiae, quod instituerit hoc sacramentum, per quod peccator iterato purgari, et in amicitiam cum Deo redire potest. Quantum autem deploranda est eorum coecitas, qui in mortalia prolapsi de die in diem poenitentiam differunt, maximoque periculo se exponunt!

2. Grave quidem et arduum munus sacerdotibus, quibus administratio sacramenti poenitentiae commissa est, incumbit, dum in sacro tribunali doctoris et medici, et praecipue iudicis officia adimplere debent; ast merito tribunal poenitentiae ille locus dicitur, in quo a confessariis debito zelo animatis praestantissima maximeque

meritoria charitatis opera exercentur. Motiva ergo fortissima, quae cuilibet christiano charitatem fraternam commendant, confessarium quoque impellere debent, ut officio suo cum omni diligentia incumbat, seque ad hoc studio scientiarum, ac sedulo virtutum exercitio aptum reddat.

3. Quoniam condonata culpa et poena aeterna, remanent luedae poenae temporales, poenitentiae operibus continuo incumbendum est, et praecipue indulgentiarum usus non praetermittendus, et quidem ut tutius eligatur, ita poenitentiae laboribus insistendum est, ac si nullum esset ex indulgentiis remedium, atque ita studiose captandae sunt indulgentiae, ac si nihil esset ex propriis operibus sperandum.

CAPUT V.

DE SACRAMENTO EXTREMAE UNCTIONIS.

§ 428.

Extrema unctio sacramentum N. L. est a Christo institutum, quo per unctionem olei benedicti et orationem, seu formam praescriptam, sacerdotum ministerio baptizatis graviter aegrotantibus gratia confertur, qua peccata et eorum reliquiae absterguntur, vires augentur ad daemonis insidias vitandas, atque ad morbi incommoda patienter ferenda, et si animae saluti expediverit, valetudo corporis restituitur.

§ 429.

De sacramenti extremae unctionis
existentia et veritate.

Protestantes antesignanos suos

secuti sacramentum extremae unctionis admittere recusant: contra quos probandum est, vere existere extremam unctionem tamquam sacramentum a Christo Domino institutum. Id vero probatur ex *S. Scriptura* et ex *Traditione*.

1. *S. Iacobus* scribit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus: et si in peccatis sit remittentur ei* (1). His sane verbis exprimitur quidquid necessarium est ad sacramentum constituendum. Adest enim ritus externus, seu *res subiecta sensibus*, olei scilicet unctio et oratio presbyterorum. Adest quoque *significatio et productio gratiae*; naturalis enim vis olei est, ut dolores leniat, et corpus roboret: quapropter per olei unctionem significatur et producitur effectus, quem gratia in anima operatur. Nam verba: *alleviabit* (graece eriget) *eum Dominus*, innuunt: Dominus dabit robur et vires ad morbi molestias patienter perferendas, ad tentationes daemonis facilius superandas, et ad mortem fortiter Dei causa obeundam: sed ad haec omnia tamquam ad actus salutare, qui ad felicitatem conducunt aeternam, gratiam divinam necessariam esse, eo minus dubitari potest, quo magis ad quemvis actum salutarem necessaria est gratia Dei; ergo in unctione infirmorum confertur gratia Dei: quod insuper invicte probatur ex additis: *si in peccatis sit, remittentur ei*; nam cum peccatorum re-

missione gratiae sanctificantis collatio connexa est: ergo indubitatum est, in unctione infirmorum gratiam sanctificantem conferri. Cum autem solus Deus efficere possit, ut ritus externus gratiam internam non solum significet, sed et producat; manifestum est unctionem infirmorum *ab ipso Christo institutam*, et ab Apostolo Iacobo tantum promulgatam esse. Institutio autem eius *permanens* aperte colligitur ex eo, quia mandatum Iacobi in Epistola catholica seu *universali* contentum dirigitur non ad unam Ecclesiam, nec pro aliquo tempore, sed ad omnes Ecclesias sine ulla limitatione locorum et temporum.

2. *Ss. Patres*, quamvis multa de extrema unctione non scripserint, sufficientia tamen testimonia exhibent. *Origenes* Hom. 2 in Lev. postquam egit de sacramento poenitentiae, haec de extrema unctione tamquam de re notissima et ab omnibus accepta subiicit: « In quo impletur et illud, quod Iacobus Apostolus dicit: *Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiae, et imponent ei manus, ungentes eum*, etc. » Duo hic simul sacramenta coniungit Origenes poenitentiam et unctionem infirmorum, quoniam ista est perfectio et consummatio illius, atque per hanc ut per illam remissionem peccatorum fieri affirmat. *S. Chrysostomus* (2) scribit: « Neque enim solum, cum nos regenerant (sacerdotes), sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt. *Infirmatur* inquit (Apostolus) *quis in vobis? advocet*

(1) C. 5, v. 14.

(2) L. 3 de sacerdot. n. 6.

presbyteros Ecclesiae, et orent super eo, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, et excitabit eum Dominus, et si peccata fecerit, remittentur ei. » Loqui porro S. Doctorem non de poenitentia, sed de extrema unctione, ex eo patet, quia paulo ante locutus erat de remissione peccatorum per poenitentiam, in quam rem profert locum Matth. XVIII, et lo. XX, et deinde de altera loquitur citans Iac. V, 15. Hanc igitur a prima distinguit, ac praeterea hanc non nisi aegrotis dandam esse pronuntiat provocans ad testimonium Iacobi. — S. *Ephraem* de vita spir. dicit (1): « Si charitatis officio perfungens oleo aegrotantem inungis, fac oculos, manus linguamque custodias, ne in ullo temperantiae ac modestiae fines transgrediaris; hoc enim deposcit pietas. » S. *Cyrillus* Alex. de ador. in spir. et verit. (2) aegrotos monet, ut ad Deum confugiant, qui vim pellendi malum habet, ac deinde addit: « Commemorabo etenim divinitus inspiratam Scripturam, quae ait: *Infirmatur quis*, etc. » Summi momenti est testimonium *Innocentii I*, qui saec. V ineunte a Decentio Eugubino Episc. de quibusdam dubiis circa hoc sacramentum interrogatus (3) respondet: « Non est dubium, (verba Iacobi) de fidelibus aegrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab Episcopo confecto non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti Christianis licet, in sua ac suo-

rum necessitate inungendo. Caeterum illud superfluum videmus adiectum, ut de Episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non est dubium. Nam idcirco de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Caeterum si Episcopus aut potest, aut dignum ducit, aliquem a se visitandum, et benedicere et tangere chrismate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma conficere. Nam poenitentibus (publicis, quibus denegabantur sacramenta) studium infundi non potest, quia genus est sacramenti: nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi? » S. *Augustinus* Serm. 245 de temp. seu verius S. *Caesarius* in append. S. 265, n. 3 inquit: « Quoties aliqua infirmitas supervenerit, corpus et sanguinem Christi ille, qui aegrotat accipiat, et inde corpusculum suum ungat, ut illud quod scriptum est, impleatur in eo: *Infirmatur quis*, etc. Videte fratres, qui in infirmitate ad Ecclesiam concurrerit, et corporis sanitatem recipere, et peccatorum indulgentiam merebitur obtinere. » S. *Gregorius M.* in suo sacrament. haec fer. V hebdom. sanct. seu in Coena Dom. observanda praescribit: « Tunc offertur Pontifici oleum, et benedicit id tam ipse, quam omnes presbyteri ad unguendum infirmum his verbis: *Emitte Domine*, etc. » — Conc. *Cablonense* II, an. 813, can. 48 sic statuit: *Secundum B. Apostoli Iacobi do-*

(1) Ad monach. nov. c. 7.

(2) l. 6.

(3) Ep. 1, c. 7, ap. Mansi; Ep. 25. c. 8, ap. Const.

cumentum, cui etiam documenta Patrum consentiunt, infirmi oleo, quod ab episcopis benedicatur, a presbyteris ungi debent. Sic enim ait: *Infirmitur quis, etc.* Non est itaque parvipendenda haec medicina, quae animi corporisque medetur languoribus. Eandem veritatem stabiliunt *Aquisgranense* an. 836 (1), *Moguntinum* an. 847 (2), *Wormatiense* an. 868 (3). *Florentinum* in decr. pro Arm. dicit: *Quintum sacramentum est extrema unctio.* Tridentinum (4) de extr. unct. can. 1, definit: *Si quis dixerit, extremam unctionem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino nostro institutum, et a B. Iacobo apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum a Patribus aut figmentum humanum, anath. sit.* Et can. 3: *Si quis dixerit, extremae unctionis ritum et usum, quem observat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiae B. Iacobi apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a christianis absque peccato contemni, anathema sit.*

§ 430.

Doctrina reliqua de sacramento extremae unctionis.

1. De fide est, materiam remotam extremae unctionis esse oleum ex olivis expressum. Nam Iac. V dicitur: *ungentes eum oleo*; olei autem nomine absque ullo addito intelligitur oleum olivarum, quia, ait *S. Thomas* (5), « Oleum principaliter nominatur olivae liquor, cum alii liquores solum ex

similitudine ad ipsum olei nomen accipiant. » Idipsum confirmat continuus Ecclesiae usus, et constans traditio. Oleum enim olivarum semper adhibitum esse in administranda extrema unctione testantur Patres supra laudati, citata Conciliorum decreta, Ritualia latinorum, et Euchologia graecorum. Hinc Conc. *Florentinum* in decr. ait: *Quintum sacramentum est extrema unctio, cuius materia est oleum olivae per episcopum benedictum.* Et *Tridentinum* (6): *Ex apostolica Traditione per manus accepta Ecclesia intellexit, materiam huius sacramenti esse oleum ab Episcopo benedictum; nam unctio ap- plissime Spiritus sancti gratiam qua invisibiliter anima aegrotantis inungitur, repraesentat.* Oleum infirmorum simplex esse debet, videlicet nec balsamo, nec aliis aromatis compositum. Debere autem esse ab Episcopo benedictum non quidem in Ss. Litteris docetur. Attamen benedictionis huius iam *Innocentius I* (7) meminit. Eam praescribunt *Sacramentaria* latinorum apud Martenium, et *Euchologia* graecorum apud Goarium, Concilia quoque, ut *Aquisgranense II* (8), *Cabilonense II* (9) et imprimis *Eugenius IV* in decr. *Materia* (ext. unct.) *est oleum olivae per Episcopum benedictum.*

2. Materia proxima sacramentorum in applicatione consistit materiae remotae ad subiectum idoneum. Sacrum igitur oleum corpori infirmi applicandum est, et quidem per unctionem iuxta verba

(1) Can. 36.

(3) Can. 72.

(5) In suppl. q. 29, art. 4.

(2) Cap. 26.

(4) Sess. 14.

(6) Sess. 14, cap. 1.

(8) An. 836, c. 2, can. 8.

(9) An. 812, can. 48.

(7) In Ep. i. 4, c. 7.

S. Iacobi. Certum igitur est, unctionem, qua oleo sacro corpora infirmorum obsignantur, proximam esse huius sacramenti materiam, et ad eiusdem essentiam pertinere, qua in re omnes catholici consentiunt. Quoniam autem Apostolus non exprimit partes corporis, quae inungendae sunt, et ab Ecclesia hac de re nil definitum est, ideo theologi non consentiunt, dum quaeritur, quotuplex unctio ad essentiam sacramenti requiratur. Nonnulli, ut *Durandus*, *Billuart*, *Paulus a Lugduno*, etc., probabile censent, quintuplicem unctionem sensuum esse de essentia sacramenti. Alii vero, ut *Natalis Al. Tournely*, *Iuenin*, *Berti*, *Charmes* et plerique recentiores docent, unicam unctionem esse de necessitate sacramenti, licet fateantur, quinque sensuum unctiones pertinere ad integram et maiorem expressionem effectus huius sacramenti, easque esse ab Ecclesia praescriptas.

3. Dubitari non licet, aliqua verba, dum infirmus inungitur, esse necessaria, tum quia in decreto *Eugenii IV* ad essentiam sacramenti verba tamquam forma requiruntur, tum quia, ut ait *S. Thomas* (1), unctio de re indifferens debet per verba determinari ad esse sacramenti. Observant autem theologi, formam sacramenti huius non esse a Christo institutam in specie infima, i. e. non esse certis et determinatis verbis praescriptam, quod patet ex diversis formulis, quae ab Ecclesia in administratione huius sacramenti usurpabantur. Forma in Ecclesia

latina usitata et praescripta haec est: *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum etc., deliquisti.* In hac forma verba: *per istam unctionem* censenda sunt essentialia, cum per eadem exprimitur actio, quae perficitur, et in qua situm est sacramentum. Vox *sanctam* ad essentiam formae non spectat, quia tum in Florentino, tum in Tridentino Conc. praetermittitur. Quidquid in contrarium nonnulli sentiant, communior et probabilior sententia negat, verba *per suam piissimam misericordiam* necessaria esse ad valorem sacramenti, quia per voces subsequentes fit divinae misericordiae invocatio. Vox *Dominus* essentialis omnino est, indicat enim causam principalem, quae per sacramentum operatur. Pronomen *tibi* ad formae substantiam et illud pertinet, cum per ipsum in particulari determinetur subiectum, cui sacramentum applicatur. Pars quoque substantialis formae sunt verba *indulgeat, quidquid deliquisti*, seu *peccasti*, ut legitur in *Eugenii IV* decreto; ita enim praecipuus sacramenti effectus, nempe peccatorum remissio indicatur et imploratur.

4. Veteres Protestantes *presbyterorum* nomine iuxta vocis etymon aetate seniores, viros prudentes, aut medicinae peritissimos intelligendos esse censuerunt, ut ostenderent, etiam laicos sacramentum perficere posse. At ex textu S. Iacobi manifeste patet, solos sacerdotes esse huius sacramenti ministros: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ec-*

(1) In suppl. q. 29, art. 7.

clesiae. In scripturis autem N. T. ubicunque agitur de muniis ecclesiasticis, per presbyteros nunquam intelliguntur aetate seniores, sed gradu et sacerdotii dignitate maiores, ut e. g. Act. XIV, 22, et XV, 21 etc. (1). Adde, quod Iacobus non dicat simpliciter presbyteros, sed *presbyteros Ecclesiae*, hoc est, illos qui ad Ecclesiae regimen, ad ministerium sacrum, et publicas Ecclesiae functiones specialiter sunt consecrati, quales non sunt laici seniores, sed sacerdotes solummodo. Etiam *Hugo Grotius* in *Comment. in Ep. Iac.* fassus est, per presbyteros intelligi sacerdotes, et istos aperte significari in versione syriaca. Consentiant etiam hac in re recentiores protestantes, ut *Noesselt*, *Rosenmüller*, etc. Eadem veritas roboratur Ecclesiae catholicae auctoritate. Nam Ss. Patres non alium extremae unctionis ministrum indignant, quam sacerdotes. In libris ritualibus nonnisi sacerdotibus praescribitur, quid in extrema unctione conferenda observare debeant. Si historiae perlegantur, nullum in antiquitate universa reperiri poterit exemplum de hoc sacramento a laicis administrato. Si denique concilia consulantur, manifestum erit, cum Ecclesiae graecae et latinae praxi eiusdem doctrinam mutuo consentire. Nam *Florentina Syn.* in Eugenii decr. ait: *Minister huius sacramenti est sacerdos*; et *Tridentina Sess. 14*, cap. 3 dicit: *Ostenditur illic (in verbis Iacobi) proprios huius sacramenti ministros esse Ecclesiae presbyteros, quo nomine eo*

loco non aetate seniores, aut priores in populo intelligendi veniunt sed aut episcopi aut sacerdotes ab ipsis rite ordinati per impositionem manuum presbyterii. Et can. 4, definit: *Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiae, quos B. Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopis ordinatos, sed aetate seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremae unctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anath. sit.* Nomine sacerdotum vero hic etiam Episcopos intelligi patet tum ex declaratione Concilii cap. 3, et ex epistola *Innocentii I*, tum etiam ex historia, quae plura exempla praesertim Principum refert, quibus ab Episcopis extrema unctio collata fuit ut videre est apud *Martenium* (2).

5. Ungendos esse tantum infirmos, et quidem gravi morbo laborantes, patet ex verbis S. Iacobi. Dum enim dicit: *Infirmatur quis* etc., utitur graeca voce ἀσθενεί, quae de eo accipitur, qui viribus et robore privatus est. Eadem vox occurrit I Cor. XI, 30, eamque S. *Chrysostomus* (3) in I Cor. exponit de graviter decumbentibus. In eodem sensu eam sumit *Theophilactus* (4). Idem confirmatur ex Apostoli verbis: *Oratio fidei salvabit infirmum*, ubi occurrit vox κάμνοντα, quae iuxta omnes valde et graviter aegrotantem designat. Sane de iis infirmis loquitur Iacobus, qui per se accedere ad presbyteros nequeunt, ac propterea eos accersi iubet ad aegrotos ungendos. Probat idem disserta-

(1) Ad. Tit. 1, 14; I Petr. 5, 1.

(2) L. 1, de ant. eccl. rit. c. 7.

(3) Hom. 27, n. 1.

(4) Com. in Iac. 5, 14.

Patrum doctrina, et constans praxis Ecclesiae, quae ex libris liturgicis perspicitur, nec non ipsa nomina *extrema unctio, unctio infirmorum, sacramentum exeuntium*. Ideo S. Thomas in suppl. (1) ait: « Hoc sacramentum est ultimum remedium, quod Ecclesia potest conferre, quasi immediate disponens ad gloriam: et ideo illis tantum infirmantibus debet exhiberi, qui sunt in statu exeuntium propter hoc, quod aegritudo nata est inducere mortem, et periculum timetur. » Conc. Florentinum in decr. de extr. unct. dicit: *Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: et Tridentinum (2): Declaratur etiam, esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero praesertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitae constituti videantur.*

6. Dubitari sane non potest, per extremam unctionem peccata remitti. Nam Apostolus dicit: *Et si in peccatis sit, dimittentur ei*. Ideo Conc. Cabillonense II extremam unctionem vocat *medicinam quae animae corporisque medetur languoribus*. Ticinense: *Sacramentum, per quod remittuntur peccata*. Florentinum in decr. dicit: *Effectus extremae unctionis est mentis sanatio, in quantum autem expedit, etiam corporis*. Tridentinum dicit, gratiae Spiritus Sancti unctionem *delicta, si quae adhuc sint expianda, et peccati reliquias abstergere*; et anathematizat dicentem, *sanctam infirmorum unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata*. De fide ergo credendum est, extremam unctionem etiam peccata re-

mittere. — *Unctio extrema peccati reliquias abstergit*. Per peccati reliquias nonnulli intelligunt reatum poenae temporalis, qui etiam post remissam culpam remanet. Et certe etiam reatus poenae temporalis iuxta suscipientis dispositionem imminuitur, vel deletur; sed iste effectus non est principalis, nec infallibilis, ut in baptismo; quamobrem Ecclesia semper exegit, ut in gravi morbo sacro oleo uncti, si convaluerint, poenitentiam, cui subiecti erant, continuent. — Tertius effectus cum priori intime coniunctus est, et ex isto sequitur. Gratia enim, quae reliquias peccati abstergit, simul mentem illuminat animumque ad salutes virtutum actus in ultimo agone promptum reddit. Hunc effectum Apostolus absolute promittit: *Et alleviabit eum Dominus*. — Ultimo per extremam unctionem sanitatem corporis interdum, ubi salutis animae expedierit, consequitur: *Oratio fidei salvabit infirmum*, quae verba cum respondeant verbis antecedentibus: *Infirmatur quis in vobis?* profecto iuxta sermonis contextum de restitutione sanitatis corporeae sunt intelligenda. Quamvis vero inter extremae unctionis effectus primum recenseat Apostolus corporis sanationem, haec tamen est effectus *secundarius*, quia sacramenta N. L. nonnisi ad spirituale animarum bonum primario ex divina institutione ordinantur. Unde licet infirmus pristinam valetudinem non recipiat, non ideo dicendum est, hoc sacramentum frustrari; dum quippe duntaxat frustrantur sacramenta, cum nequeunt vel u-

(1) Q, 32, art. 2.

(2) Sess. 14, cap. 3 de extr. unct.

num e *primariis* effectibus sibi propriis operari.

7. a) Omnes theologi conveniunt extremam unctionem non esse necessariam absolute, seu *necessitate medii*, quia fideles absque hoc sacramento gratiam primam, peccatorum remissionem, et vitam aeternam consequi possunt. Non conveniunt autem theologi, dum quaeritur, utrum saltem vi praecepti divini aut ecclesiastici necessarium sit hoc sacramentum. *Lud. Habert, Drouvenius, Merbesius, Fournely, Collet, Thomas ex Charmes* et alii dicunt, extremam unctionem infirmis de vita periclitantibus necessariam esse necessitate praecepti divini et ecclesiastici. Nam, aiunt, Iacobus dicit: *Inducat presbyteros, etc.*; quae verba imperantis sunt et praecipientis: unde Conc. Tridentinum dicit: *Nulla ratione audiendi sunt, qui contra fam apertam et dilucidam apostoli Iacobi sententiam docent, hanc unctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum a Patribus susceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiae habentem* (1). Iam vero si mandatum Dei habet hoc sacramentum, quis in dubium vocabit infirmum ad illud suscipiendum iure divino obligari? Alii vero, ut *Suarez, Estius, Sylvius, Gotti, Billuart* et plurimi alii negant, extremam unctionem necessariam esse necessitate praecepti divini vel ecclesiastici. Notandum tamen est, quod relate ad praxin theologi fere consentiant, omnesque hypotheticam saltem huius sacramenti necessitatem profiteantur. Nam 1º omnes conveniunt, quod

non liceat hoc sacramentum contemnere; et quod talis contemptus lethale peccatum involvat; nam Tridentinum l. c. ait: *Nec vero tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere et ipsius Spiritus Sancti iniuria esse potest*; et can. 3 eiusdem sess. anathemate ferit eum, qui dixerit, hoc sacramentum a christianis absque peccato contemni. Hoc vero sacramentum contemnit non solum qui recusat, sed et qui non curat recipere. 2º Omnes conveniunt, fieri per accidens necessarium ipso iure naturae necessitate medii ad salutem, cum infirmus merito timet se peccatis ignorantiae obnoxium esse, vel cum mortiferae culpaе conscius confiteri non valet; tum enim, ut ab igne aeterno eripiat, extremam unctionem suscipere tenetur, quia haec in tali casu saltem per accidens lethalia peccata delet.

b) Extrema unctio iterari potest, quia characterem non imprimit. Fideles ergo sacro oleo perungendi sunt, quotiescunque in iterato mortis discrimine versantur. Conc. Tridentinum docet: *Quodsi infirmi post susceptam hanc unctionem convalescerint, iterum sacramenti huius subsidio iuvare poterunt cum in aliud simile vitae discrimen inciderint* (2).

§ 431.

Usus doctrinae de extrema unctione.

Quicumque gravi morbo correptus in vitae discrimine constitutus est, extremam unctionem vehementer exoptare, statimque suscipere debet. Contrarium vero interdum contingit, quia fideles sa-

(1) Sess. 14, c. 3.

(2) Ibid. sess. 14, c. 3.

lutares huius sacramenti effectus haud sufficienter cognoscunt, aut inanibus praeiudiciis capiuntur. Magna igitur animarum curatoribus obligatio incumbit, populum circa hoc sacramentum instruendi, et praeiudicia dissipandi. Frequenter fidelibus, praesertim actu aegrotantibus ingerendum est, multos infirmos per extremam unctionem sanitatem corporis recuperaturos si mature eam recipere, et non eousque differre, ut sine miraculo sanari non possint.

CAPUT VI.

DE SACRAMENTO ORDINIS

§ 432.

Sacramentum ordinis iuxta doctrinam catholicam definiri potest: Sacramentum N. L. a Christo institutum, quo clericus ab episcopo adhibitis caeremoniis et verbis praescriptis sacro ministerio mancipatur, sacra potestate instruitur atque gratiam divinam consequitur, ut munia sacra ad salutem fidelium digne sancteque obire possit ac valeat. Huius iam sacramenti 1° existentiam probare, 2° extensionem seu ambitum ostendere, ac demum 3° materiam, formam, subiectum, ministrum et effectus declarare oportet.

§ 433.

De sacramento ordinis existentia seu veritate.

Lutherus omnium primus censetur, qui sacramenti ordinis existentiam negavit. Ipse etenim de hoc sacramento in lib. de capt. bab.

ita petulanter pro more suo loquitur: « Sacramentum hoc Ecclesia Christi ignorat, inventumque est ab Ecclesia Papae. » Ita Protestantes omnes exceptis Anglicanis negant, ordinem veri nominis sacramentum esse, quod conferendae gratiae vim habeat, quo spiritualis nota ac indelebilis character imprimatur, quo denique potestas docendi, conficiendi et administrandi sacramenta tribuatur. Ecclesia catholica ab opposito docet, ordinem, sive sacram ordinationem esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum: quod dogma ex *Scriptura* et *Traditione* probatur.

1. Ordinem vere et proprie sacramentum esse, dubitare non licet, si ex sacra Scriptura constat, actum ordinationis fieri signo sensibili, per ipsum gratiam internam significari et produci, atque hanc ordinationem divina institutione gaudere. Haec vero facile probantur. Act. VI, 6 legimus, septem diaconos ab Apostolis fuisse ordinatos per orationem, quae audiri, et per manuum impositionem quae videri poterat; dicitur enim de illis: *Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus.* Act. XIII, 3, de ordinatione Pauli et Barnabae dicitur: *Ieiunantes et orantes, imponentesque eis manus dimiserunt illos,* potestate nempe apostolica instructos. Mox enim legitur, quod non solum Evangelium praedicaverint, sed et eodem ritu, quo Apostoli usi fuerunt, alios ministros sacros constituerint; nam de Paulo et Barnaba ibidem legitur: *Cum constituissent illis per*

singulas Ecclesias presbyteros (in textu graeco impositio manuum exprimitur per verbum: *κατατίθεσθαι*) et orassent cum ieiunationibus, commendaverunt eos Domino (4). Denique Paulus ad Tim. scribit: *Manus cito nemini imposueris* (2) ex quibus verbis patet etiam Timotheum presbyteros ordinare potuisse, sed in hac ordinatione manuum impositionem adhibere debuisse. — Cum ritu externo gratiam internam coniunctam esse, ex eadem S. Scriptura manifeste liquet. Idem enim Apostolus loco cit. ita discipulum suum, quem Ephesinae Ecclesiae Episcopum constituerat, alloquitur: *Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*; conceptis ergo verbis docet per orationem et manuum impositionem Timotheo gratiam collatam fuisse. Et II Tim. I, 6, ait: *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum.* — Ordinationem a Christo institutam et praeceptam fuisse, manifeste patet ex gratiae collatione; solius enim Dei est, eiusmodi ritum externum instituere, qui gratiae non solum significandae, sed et producendae vim habeat. Praeterea Apostolus ex mandato divino ordinationes fecisse, manifestum est ex Act. XIII. 2, ubi legitur: *Ministrantibus autem illis Domino, et ieiunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus: Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod assumsi eos.* Ideo Paulus Episcopos ab apostolis ordinatos a Spiritu Sancto positos

esse ibid. dicit: *Vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei* (3). Ephes. IV, 11 scribit: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem... pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi.* Nec dubitari potest, hanc institutionem permanenter; seu pro omni tempore factam esse. Sicut enim Christus voluit, ut Ecclesia usque ad finem saeculi perduret, ita etiam voluit, quovis tempore pro sacrificio sacerdotes, pro sacramentis ministros constitui, idque fieri voluit signo sensibili. Itaque omnia requisita ad sacramentum constituendum in Ordine occurrunt.

2. Ss. Patres ordinis sacramentum profitentur. *Tertullianus* l. de exhor. cast. (4) loquitur de baptismo, de confirmatione ac de sacerdotio, et dicit: « Diabolum haec sacramenta aemulanter affectasse. » *S. Gregorius Niss.* Or. de bapt. ita loquitur: « Eadem Verbi (Christi) vis sacerdotem augustum et venerandum facit novitate benedictionis a communitate vulgi separatum. Cum enim heri et tempore superiori unus e multitudine ac plebe esset, repente redditur praeceptor, praeses, doctor pietatis, mysteriorum latentium prae-sul, eaque contingunt ei, cum nihil vel corpore, vel forma mutatus, sed quod ad speciem externam attinet, ille sit, qui erat, invisibili quadam vi et gratia invisibilem animam in melius transformatam gerens. » *S. Ambrosius* l. 4 de Sp. S. (5) profitetur, in sacrorum ministrorum ordinatione *invisibi-*

(1) Act. 14, 22.

(2) Tim. 4, 14.

(3) Act. 20, 28.

(4) C. 40.

(5) C. 5.

lem gratiam a Deo concedi. *S. Hieronymus* in dial. c. Lucif. perpetuo comparat ordinem cum baptismo, et ostendit, non magis iterum esse ordinandos, qui sunt ab haereticis ordinati, quam iterum baptizandos qui sunt ab iisdem baptizati. Idem c. Vigilant. n. 2 asserit, Episcopos qui diaconos ordinent, *Christi sacramenta tribuere*. *S. Augustinus* simili ratione demonstrat contra Donatistas, amitti non posse sacramentum ordinationis semel acceptum, sicut nec sacramentum baptismi, ait enim c. Ep. Parm. (4): « Nulla ostenditur causa, cur ille qui baptismum amittere non potest, ius dandi potest amittere. Utrumque enim sacramentum est, et quadam consecratione utrumque homini datur; illud cum baptizatur, istud cum ordinatur, ideoque in Ecclesia catholica utrumque iterari non licet. » Conc. *Calcedonense* clare profitetur, per ordinationem gratiam conferri, illamque ideo verum esse sacramentum; nam can. 2 magnam poenam statuit in Episcopum, qui per pecuniam ordinationem fecerit, et venalem redegerit gratiam Spiritus Sancti, quae vendi non potest. *Florentinum* in decr. pro Arm. declarat: *Sextum sacramentum est ordinis. Tridentinum* Sess. 23 cap. 3, docet: *Cum Scripturae testimonio, apostolica traditione, et Patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem, quae verbis et signis exterioribus perficitur, gratiam conferri, dubitare nemo debet, ordinem esse vere et proprie unum ex septem Ecclesiae sacramentis*. Ibidem can. 3 definit: *Si quis dixerit ordinem*

sive sacram ordinationem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excoGITatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei et sacramentorum, anath. sit. Et can. 4: *Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctum; ac proinde frustra Episcopos dicere: Accipe Spiritum Sanctum... anath. sit*. — Eadem veritas confirmari potest tum per ea, quae de septenario sacramentorum numero § 561 dicta sunt; tum ex perpetua et constanti omnium Ecclesiarum, omniumque temporum, atque ab haereticis ipsis probata traditione, quae semper sacram ordinationem inter novae legis sacramenta recensuit.

Obi. 1^a Christus non legitur Apostolis manus imposuisse, cum eos ordinavit: neque ullum extat Christi mandatum, quo ministri certo ritu ordinentur. Ergo non potest dici a Christo instituta ordinatione, quae per manuum impositionem perficitur.

Resp. Non omnia fuerunt scriptis mandata, quae Christus fecit ac dixit. Si in scripturis non legitur manuum impositionem Christum adhibuisse, neque contrarium invenitur. Porro Christus suprema qua pollebat, auctoritate potuit absque ritu peculiari sacerdotalem dignitatem Apostolis conferre. Sacram autem potestatem Apostolis conferendo, uti debuit signo aliquo sensibili, ut ipsi intelligerent, se hac potestate donari; et quia ministros sacros semper in Ecclesia esse voluit, debuit Apostolis modum

praescribere, quo illos constituerent. Qui modus ex iis, quae docuere ac fecere Apostoli, aperte colligitur.

Obi. 2^a In nova lege per baptismum omnes sunt sacerdotes: nam ex Ap. Petro: *Vos autem genus electum regale sacerdotium* (1); et ex Ioan.: *Fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotium* (2). Nullum ergo extat peculiare ordinis sacramentum.

Resp. Textus citati non de sacerdotio vero, sed de mystico, ac spirituali intelligendi sunt. Nam Petrus et Ioan. loc. cit. aequè sacerdotium, ac regnum cunctis fidelibus tribuunt. Ast, fatentibus protestantibus, de vero regno non loquuntur, sed de spirituali ac mystico. Ergo nec de vero sacerdotio. Praeterea, quemadmodum Petrus fideles nominat *sacerdotium sanctum*, ita dicit eos aedificari in *domum spiritualem*; sed domus haec nonnisi mystice ac figurate accipi potest, ut innuit vox adiecta, *spiritualem*. Ergo etiam sacerdotium figurate est intelligendum: quatenus nimirum omnes fideles sacrificia interna offerre debent, seu *spirituales hostias*, ut ait ibid. D. Petrus. Tandem, semper, ubique et ab omnibus creditum est, verum sacerdotium non ad omnes fideles spectare, sed ad eos tantum, qui legitimo ritu ordinantur.

§ 434.

De sacramenti ordinis extensione seu ambitu.

Ut sacramenti ordinis extensio seu ambitus determinetur, duplex quaestio solvenda est. Investigare

enim oportet; quot sint ordines, seu gradus ministrorum sacrorum; ex divina institutione inter se distincti? et quibusnam ratio sacramenti compelat? — Quoad primam quaestionem in Conc. Tridentino definitum est, in Ecclesia catholica praeter sacerdotium alios ordines maiores et minores esse; ait enim Sess. 23, can. 2: *Si quis dixerit, praeter sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios ordines et maiores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, anath. sit.* Et can. 6, dicit: *Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris, anath. sit.* Can. 7 definit: *Si quis dixerit, episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem... anath. sit.* De fide igitur est, divinae institutionis esse tum *Episcopatum*, tum *sacerdotium* seu *presbyteratum* et ex divina ordinatione esse etiam ministros presbyteris inferiores, inter quos primarium locum tenent *Diaconi*. Concilium autem non definivit; quot gradus ministrorum dentur, quia hac in re graeca Ecclesia a latina dissentit. Graeci enim praeter Episcopatum, presbyteratum et diaconatum duos tantum ordines habent, nempe subdiaconatum et lectoratum, imo subdiaconatum ad ordines minores referunt. Latini vero praeter Episcopatum, presbyteratum et diaconatum habent etiam subdiaconatum, quem ad maiores ordines

(1) I Petr. 2, 9.

(2) Apoc. 3, 10

referunt, et: quatuor ordines minores, nempe acolytatum, exorcistatum, lectoratum et ostiariatum. Quamvis autem Concilium non definierit subdiaconatum et minores ordines divinae institutionis esse, tamen fidem et praxin Ecclesiae latinae adprobat Sess. 23, cap. 2.

Quoad secundam quaestionem:

1. *De fide est, presbyteratum esse proprie dictum sacramentum.* Presbyteratus seu sacerdotium recte definitur: Ordo sacer, et sacramentum divinitus institutum, quo tribuitur potestas consecrandi corpus et sanguinem Domini, nec non remittendi et retinendi peccata. Presbyteratum esse vere et proprie sacramentum facile ostenditur. Nam ex probatis constat, ordinem esse verum et proprium sacramentum. Ordinis vero sacramentum ut ait S. Thomas (1) ad sacramentum eucharistiae ordinatur. Proxime autem ad eucharistiam refertur presbyteratus, vi cuius potestas corpus et sanguinem Christi consecrandi obtinetur. Itaque si de fide est, aliquem ordinem esse sacramentum, vel dicendum est, sacerdotium, omnium ordinum nobilissimum, et ad quem tamquam ad commune principium et finem reliqui omnes ordines referuntur, sacramenti dignitate gaudere, vel negandum est, in aliquo ordine rationem sacramenti inveniri: sed hoc, salvo dogmate dici nequit; ergo illud necessario asseritur.

2. *Episcopatus est sacramentum et ordo a presbyteratu distinctus.* Episcopatus recte definitur: Ordo supremus, et sacramentum, quo

presbytero potestas tribuitur conferendi sacramenta confirmationis et ordinis, regendique Ecclesiam commissam. — Omnes theologi admittunt, Episcopatum esse a Christo institutum, et ratione officii, dignitatis et gradus a presbyteratu distingui, et isto superiorem esse. Definitum est enim a Conc. Tridentino Sess. 23, can. 6, esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis presbyteris et ministris; et can. 7, Episcopos esse presbyteris superiores. Non autem ita conveniunt theologi, cum quaeritur, an episcopatus sit verum sacramentum. Veteres scholastici bene multi docuerunt, episcopatum non esse verum ordinem et sacramentum a sacerdotio distinctum, sed esse dumtaxat extensionem characteris sacerdotalis ad novum officium, novam et ampliores potestatem ac dignitatem, ita ut Episcopus alius non sit, quam Sacerdos perfectus, qui apicem pontificatus adeptus est. Huius sententiae fuerunt Hugo Victor., P. Lombardus, Alex. Alens, et alii. Verum nunc temporis communis sententia et omnino tenenda est, Episcopatum esse verum ordinem et proprie dictum sacramentum, et quidem specie distinctum a presbyteratu. Sane in ordinatione Episcopi omnia occurrunt, quae ad verum sacramentum requiruntur, ritus nempe externus, (manuum impositio), collatio gratiae et divina institutio; atque haec omnia ab iis, quae in ordinatione ad presbyteratum reperiuntur, distincta. Insuper in ordinatione Episcopi peculiaris ac indelebilis potestas tribuitur ad ordinandos Ec-

(1) In 4, dist. 24, q. 2, art. 1.

clesiae ministros, et confirmationis sacramentum conferendum, quae in ordinatione presbyteri haud continetur.

3. *Diaconatus* est ordo, per quem datur potestas proxime inserviendi seu ministrandi episcopis vel presbyteris sacra solemniter perficientibus. Ordinatio diaconi est signum sensibile gratiae, permanenter a Christo institutum, et ideo verum et proprie dictum sacramentum.

4. *Subdiaconatus* est ordo, seu ritus sacer, quo potestas tribuitur ministrandi diacono et sacerdoti in missae sacrificio. *Acolythatus* est ordo, quo traditur potestas ministrandi subdiacono et diacono in missae sacrificio. *Exorcistatus* est ordo, quo potestas traditur nomen Domini invocandi super eos, qui a spiritibus immundis obsessi, energumeni, seu arreptitii dicuntur. *Lectoratus* est ordo, quo confertur potestas divinos utriusque foederis libros, et sanctorum Patrum scripta publice in Ecclesia legendi. *Ostiariatus* denique est ordo, quo clericus tum templo, tum sacris rebus asservandis praeficitur, tum ut divinis mysteriis, quae in eo peraguntur reverentiam conciliet. Iam si quaeritur, num in subdiaconatu et minoribus ordinibus ratio sacramenti inveniat, theologi in varias sententias abeunt, cum hac in re nil de fide definitum est.

Nota. Receptus in Ecclesia mos est, ut nemo ad ordines promoveatur, quin prius fuerit clericali tonsura insignitus, per quam ab Episcopo sub certis ritibus quisque in clerum cooptatur. Hinc tonsura

passim definiri solet: caeremonia ab Ecclesia instituta, qua laicus baptizatus, et confirmatus sacro ritu in clerum instituitur. Non defuerunt ex veteribus scholasticis, qui probare conati sunt, clericalem tonsuram et ordinem esse et sacramenti dignitate gaudere. Sed communiter theologi cum S. *Thoma* (1) id negant, dicentes, tonsuram non esse nisi praeparationem ad ordines. Nam Conc. *Tridentinum* docet, *plures ac diversos ordines ita distribui, ut qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent* (2). †

§ 435.

Doctrina reliqua de sacramento ordinis.

1. Magna controversia viget circa materiam et formam essentialem ordinum hierarchicorum, nempe episcopatus, presbyteratus, et diaconatus. Dubitari quidem nullatenus potest, in istorum ordinum collatione signum sensibile ad rationem sacramenti requisitum adesse, quia varii ritus externi, et imprimis impositio manuum, atque instrumentorum traditio adhibentur, iisque correspondentia verba proferuntur, seu orationes recitantur. Quoniam autem varia signa externa occurrunt, quaestio inter theologos movetur, quinam ritus externi, et quatenus verba et orationes essentialem materiam constituent. Triplex est autem hac de re sententia: multi solam manuum impositionem cum oratione ab episcopo recitata, alii solam instrumentorum traditionem cum verbis ab episcopo prolatis, alii

(1) In suppl. q. 40, art. 2.

(2) Sess. 23, cap. 2.

demum in Ecclesia latina utramque pro essentiali et adaequata materia et forma habent. — Pri-ma sententia solam manuum impositionem, et solam orationem sub illa ab Episcopo prolatam pro materia et forma essentiali assignans, S. Scripturae et antiquae Ecclesiae fidei et praxi maxime conformis est; nam S. Scriptura pro sacramento ordinis non aliam materiam assignat, quam impositionem manuum, qua usi sunt Apostoli ad episcopos, presbyteros et diaconos ordinandos, et huic eidem manuum impositioni collatio gratiae adscribitur. — Secunda sententia, quae impositionem manuum aut confundit cum porrectione instrumentorum, aut si distinguit, eam duntaxat vult caeremonialem esse et accidentalem, quamque amplexi sunt Dom. Soto, Capreolus, Valentia et plerique veteres scholastici, gloriatur auctoritate S. Thomae, qui illam clare exponit in opuse. 5, et suppl. q. 37, art. 5. Praecipuum autem argumentum desumit ex decr. Conc. Florentini, in quo dicitur: *Sextum sacramentum est ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenae cum pane porrectionem: diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem... Forma sacerdotii talis est: Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis et mortuis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Et sic de aliorum ordinum formis, prout in Pontificali Romano late continetur.* — Tertia sententia docet, tam ma-

nuum impositionem, quam instrumentorum porrectionem esse materiam essentialem saltem presbyteratus et diaconatus, formam vero esse verba, quae in utraque actione ab ordinante proferuntur, et haec in Ecclesia latina nunc in praxi tenenda est.

2. Solus Episcopus valide consecratus est ordinarius sacramenti ordinis minister. Hoc dogma patet tum ex Ss. Litteris, quae non aliis, quam Apostolis eorumque successoribus potestatem ministros Ecclesiae constituendi et ordinandi tribuunt (1), tum ex Patribus et Conciliis. Theologorum tamen communis sententia est, quod simplex Sacerdos ex commissione Ecclesiae, seu summi Pontificis possit esse minister extraordinarius tonsurae et quatuor ordinum minorum. Ecclesia enim quae istos instituit, potest eosdem conferendi facultatem concedere. Hinc Conc. *Nicaenum* II, can. 14, hanc facultatem concedit Abbatibus sacerdotibus ab Episcopo benedictis.

3. Sacramentum ordinis mares tantum valide recipere possunt; foeminae eiusdem sunt incapaces, quod ex S. Scriptura et constanti Traditione probatur. Nam neque in periodo patriarchali, neque in lege mosaica foemina ulla sacris altaribus admota est. Christus condendo Ecclesiam solos viros sacerdotes ordinavit, non mulieres, nequidem sanctissimam suam Matrem. Etiam Apostoli solis viris manus imposuisse leguntur. Imo Paulus praecipit: *Mulieres in Ecclesia taceant... Docere autem mulieri non permitto*, etc. (2). — Ad

(1) Act. 6, 6; 13, 3; 14, 22; II Tim. 1, 6.

(2) I Cor. 14, 34, etc.

validam autem ordinationem etiam requiritur, ut suscipiens sit baptizatus. Praeterea in adultis ad valorem ordinationis requiritur consensus, seu intentio ordinem suscipiendi; saepius enim nulla et irrita a Rom. Pontificibus declarata est ordinatio oblectanti ac invito collata. Si quae monumenta ecclesiastica contrarium suadere videntur, explicari debent de reluctantia quadam animi, non autem de omnimoda et absoluta.

4. Sacramenti ordinis effectus sunt: *Potestas sacra*, quae certe magna ac ineffabilis est; per hanc enim ministri sacrificium Deo offerunt, sacramenta administrant, fideles publice edocent, aliaque munera spiritualia exequentur. — *Gratia* nempe sanctificans, quae sacri ordinis principalis est effectus, atque subiecto rite disposito confertur ex opere operato. De hac *Trident.* ait: *Si quis dixerit per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra episcopos dicere: Accipe Spiritum Sanctum... anath. sit.* Quoniam autem ordo sacramentum vivorum est, patet inde, gratiam sanctificantem quam parit, gratiam esse secundam quae incrementum est primae. Hunc effectum comitatur alter, quem gratiam sacramentalem ideo appellamus, quod ordinatio peculiare tribuit auxilium ad eius munera digne obeunda. Idecirco Eugenius IV in decr. dicit: Sacramenti ordinis effectus est augmentum gratiae, ut quis sit idoneus minister. — Sacramentum ordinis imprimit quoque characterem, atque ideo semel valide collatum iterari non potest. S. Gregorius M. scribit: « Sicut

baptizatus semel iterum baptizari non debet, ita qui consecratus est semel, in eodem iterum ordine non debet consecrari (1). » Canon apost. 67 ita sonat: « Si quis Episcopus vel presbyter, vel diaconus secundam ordinationem ab alio susceperit, deponatur et ipse, et qui eum ordinavit. » Conc. *Tridentinum* l. c. definit: *Si quis dixerit, per sacram ordinationem... non imprimi characterem, vel eum qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anath. sit.*

5. Ordinibus sacris adnexa quoque est gravis obligatio coelibatum servandi, et horas canonicas recitandi. De hac ultima obligatione pauca dicta sunt § 285, reliqua in theol. morali. De coelibatu ecclesiastico hic dicemus. — In Ecclesia latina, qui sacris ordinibus initiantur, ad coelibatum non quidem iure divino, sed lege ecclesiastica astringuntur, per quem nec matrimonium contrahere, nec prius contracto uti possunt. In Ecclesia vero graeca, licet quidem sacris initiatis (episcopatu excepto) retinere uxores legitimas ante ordinationem ductas, omnique coniugii iure uti; sed sub poena depositionis prohibitum est eis post ordinationem uxorem ducere. — In sapientissimam hanc Ecclesiae legem vehementer insurrexere carnales homines haeretici, libertini, ac pseudopolitici, atque in eam plurima debacchantur. Verum legem hanc et antiquissimam esse in Ecclesia, et statui clericali convenientissimam facile demonstratur.

a) Antiquissimam esse, atque iam ab ipsis Apostolorum temporibus re-

(1) l. 2, Ep. 46, ad Io. Rav.

petendam tum *Patres*, tum *Concilia* testantur. *Tertull.* de veland. virg. c. 10, vocat clericos « viros virgines, et voluntarios spadones. » *Origenes* ait: « Illius solius est offerre sacrificium, qui indesinepti, et perpetuae se devoverit castitati (1). » Eam antiquitus semper observatam tradunt quoque *Eusebius Caes. L. 1, dem. ev. c. 9, Hieronym. c. Vigil., S. Cyril. Hier., S. Greg. Nyss., Chrys., Epiphani., Ambr., August.,* alique. Cum Ss. Patrum effatis consonant Conciliorum decreta. *Eliberitan.* an. 304, cap. 33, *Carthag. II,* an. 390, *Toletan. I, Carthag. V, Arausican. I, Aurelianense IV,* aliaque plura de eadem continentiae lege decreta edidere. Cui traditioni antiquissimae insistens *Tridentinum* defini- vit: *Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos... posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto.: anath. sit* (2). b) Convenientissimam quoque esse statui clericali ostendunt tum sublimitas ac sanctitas illius status, tum gravia ac multiplicia munera quibus ministri sacri obstringuntur. Enimvero, quo sublimior ac sanctior est aliquis status, eo quoque sanctius ac sublimius vitae genus postulat: non datur autem status sanctior ac sublimior clericali, quo homines in sortem Domini vocantur, quo ministri ac vices gerentes Christi constituuntur, quo Deum inter et homines mediaiores collocantur. Munera gravia ac multiplicia ecclesiastici ordinis vitam coelibem

postulant. Ministrorum enim sacrorum est Deo sacrificium immaculati Agni, Christi, offerre, confessiones audire, pro populo orationi vacare, aliaque ministeria spiritalia peragere. Porro si Apostolus a coniugatis ut ab omni coniugii opere ad tempus abstineant, exigit (3), ut orationibus vacare possint; quanto magis ab omni matrimoniali oblectatione alieni sint sacerdotes alique ministri; oportet? Ministrorum quoque est animarum curam habere indefessam, errantem ovem corripere, et ad ovile propriis humeris deferre, aegrotos etiam lue contagiosa laborantes invisere: quomodo vero haec omnia praestabit minister coniugatus, qui domesticis curis prope innumeris necessario est obstrictus, qui coniugis ac liberorum sustentationi providere, istorum educationi prospicere, futurae eorum sorti consulere, aliaque non pauca matrimonii onera ferre debet? Hinc Apostolus ad Tim.: *Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus* (4); et ad Cor.: *Qui sine uxore est, sollicitus est quae Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est* (5). His accedit exemplum Christi et Apostolorum, qui ad apostolatam vocati, ab omni prorsus uxorum communicatione abstinuere: convenientissimum autem est ut apostolorum successores, illorum sint imitatores, sicut et ipsi imitatores fuerunt Christi (6).

Obi. 1^a Lex coelibatus repugnat

(1) Hom. 23 in Num. n. 3.

(2) Sess. 1^a, can. 9.

(3) I Cor. 7, 3.

(5) I Cor. 7, 32.

(4) II Tim. 2.

(6) Cf. I Cor. 7

iuri naturali, quod unicuique libertatem nubendi concedit. Imo quilibet facultatem habet et stimulum in se sentit filios procreandi. Nefas igitur est obtenta facultate non uti.

Resp. Si vera esset haec argumentatio, sequeretur non solum omnes homines *posse* sed etiam *debere* matrimonium inire; quod tamen nec ipsi adversarii admittunt. Verum quidem est, homines facultatem habere et stimulos filios procreandi sentire: sed iuxta sanae philosophiae principia facultates et stimuli inferiores superioribus subesse, et per rationem dirigi debent, quae non raro praecipit ut homo ad nobiliorem finem obtinendum, facultatibus inferioribus non utatur, et stimulis naturalibus resistat. Nobilissimus autem est finis, quem Ecclesia intendit, dum statui clericali continentiam imponit, nempe gloriam Dei, moralem sui perfectionem et salutem animarum.

Obi. 2^a Lex coelibatus repugnat iuri divino matrimonium praecipienti. Deus enim dixit: *Crescite et multiplicamini et replete terram* (1); et Paulus: *Propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat* (2).

Resp. Existere praeceptum divinum omnes omnino homines ad matrimonium obligans, nunquam in Ecclesia creditum fuit, nec ipsi Protestantes id credunt. Verba *Geneseos*: *Crescite*, etc.; benedictionem ac foecunditatem exprimunt, quam Deus hominibus contulit, non praeceptum: nam eadem verba brutis etiam dicta fuere, qui-

bus praeceptum haud competit. Vel si praeceptum continent, hoc vel solos protoparentes, vel solum ad tempus, donec repleta fuit terra, vel universum genus humanum, non singula individua respicit. — Apostolus 1. c. non loquitur de iis qui per statum ad continentiam tenentur, sed de iis qui adhuc liberi, non possunt se continere, quibus proinde expedit nubere. *Melius est enim nubere quam uri*: ibid. Caeterum in verbis citatis praeceptum non contineri testatur idem Paulus: *hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*. Ibid.

Obi. 3^a Lex coelibatus onus est nimis grave, ac infirmitati humanae importabile, legis evangelicae indoli ac spiritui opposita. Ex ea innumera scandala clericorum prodierunt in nefandas libidines prorumpentium.

Resp. Ecclesia ad coelibatum neminem cogit, sed qui sponte sacros ordines suscipiunt, sponte ac libere omnino continentiae oneri, si quod est, se subiiciunt. Unde qui putat se donum continentiae non habere, procul maneat ab aris, procul a ministerio. Qui autem ad sacerdotium a Deo vocatur, certe etiam donum continentiae obtinebit, dummodo vigilare, et orare non desinat. Nequaquam autem lex caelibatus legi evangelicae opponitur, quae beatos asserit, qui mundo sunt corde, eosque commendat, qui seipsos castraverunt propter regnum coelorum. — Non diffitemur etiam inter Ecclesiae ministros fuisse homines moribus corruptos; sed observandum quoque est multa ab adversariis congeri

(1) Gen. cap. 1, 28.

(2) 1 Cor. 7, 2.

aut falsa, aut valde exaggerata. Caeterum abusus, quos temporum calamitas, ac cordis humani perversitas genuerunt, nunquam legi sanctissimae attribui possunt, quae tota in scriptura et traditione fundatur.

§ 436.

Usus doctrinae de sacramento ordinis.

1. Quisquis in sacrum ministerium ingredi exoptat, ante omnia D. Pauli monitum prae oculis habeat: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron* (1). Signa divinae vocationis in se perquirat, lumen divinum exoret, consilium prudentis confessarii audiat, ne in re tanti momenti temere feratur.

2. Sacerdos quoniam sublimem dignitatem, eximiam potestatem, et singularem gratiam in ordinatione sua consequitur, ad singularem quoque sanctitatem obligatur. Idecirco Apostolus vult eum *irreprehensibilem esse* (2); *non superbum, non iracundum, non percussorem, non turpis lucri cupidum; sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem, etc.* (3).

3. Monet Catechismus rom. diligenter fidelibus ordinis sacramentum explicandum esse, ut intelligant, « quo honore digni sint Ecclesiae ministri. » Ostendenda igitur eorum dignitas est, qua praestant iuxta S. Chrysostomum (4) principibus et regibus. Ideo Theophylactus (5) ait: « Vide sacerdotum dignitatem, quod divina sit; Dei enim est remittere peccata: sic igitur illi honorandi sunt,

ut Deus; nam quamvis indigni sint, quid hoc? divinorum donorum ministri sunt, et gratia operatur per eos. »

CAPUT VII.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

§ 437.

1. Matrimonium, quatenus naturae officium est, definitur: viri et mulieris maritalis coniunctio inter legitimas personas individuum vitae consuetudinem retinens. Ad matrimonium ergo requiruntur *vir et mulier*, quia inter personas eiusdem sexus matrimonium consistere nequit. Dicitur *coniunctio*, quae autem non tam nexibus corporum, quam potius animorum perficitur, quo vir et mulier se invicem uniunt, seseque mutuo obligant. Additur *maritalis* quoniam alia pactionum genera, quibus viri et mulieres obligantur, ut sibi mutuo operam praestent, prorsus aliena sunt a ratione matrimonii. Sequitur inter *legitimas personas*, quoniam, qui legibus a nuptiarum coniunctione prohibentur, validum matrimonium inire non possunt. Dein extremo loco positum, *individuum vitae consuetudinem retinens*, declarat indissolubilis vinculi naturam, et quodammodo finem etiam matrimonii indigitat; ideo enim individua consuetudo requiritur, quia matrimonium non solum ad prolem procreandam, sed et ad eam educandam, in remedium concupiscentiae, et mutuum vitae adiutorium institutum est.

(1) Hebr. 5. 4.
(2) Tit. 1. 7.

(3) 1 Tim. 3. 2.

(4) L. 3 de sacer.

(5) In Io. 20.

2. Christus matrimonium ad dignitatem sacramenti elevavit: unde in N. L. definiri potest: Sacramentum quo significatur coniunctio Christi cum Ecclesia, et gratia confertur ad sanctificandam viri et mulieris legitimam coniunctionem, ad uniendos arctius coniugum animos, atque ad prolem pie, sancteque educandam. — Ut autem doctrina de sacramento matrimonii rite pertractetur, conveniens esse videtur, ut matrimonium imprimis iuxta institutionem suam divinam consideretur, atque ideo leges Christi 1° de *matrimonii unitate*, 2° de *eiusdem indissolubilitate* declarandae sunt. 3° ostendendum est, *matrimonium in N. T. esse verum sacramentum*, ac proinde 4° de *eiusdem ministro*, 5° *materia et forma, subiecto et effectibus* agendum est, et 6° *potestas Ecclesiae ponendi impedimenta dirimentia* demonstranda est.

§ 438.

De matrimonii unitate.

Matrimonii unitas in eo consistit, ut unus vir nonnisi unam uxorem, et una uxor unum duntaxat virum eodem tempore habeat. Opponitur illi *polyandria*, cum una uxor eodem tempore plures viros habet, et *polygamia*, cum unus vir simul plures uxores habet. Polyandria iuxta omnes per se et absolute contra legem naturae est. Polygamiam simultaneam in nova lege iure divino prohibitam esse, ita ut nunquam liceat plures simul uxores habere, catholici constanter docent, et probant hoc

(1) L. 1 de Abr. c. 7.

dogma ex S. Scriptura et ex Traditione.

1. Christus matrimonium ad primaevali suam institutionem revocans, datam veteribus dispensationem plane revocavit. Nam Matth. XIX, 3 etc. dicit: *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et foeminam fecit eos?* et subdidit: *Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Itaque iam non sunt duo, sed una caro.* Docet his verbis, quod sicut Deus duos tantum homines, unum masculum et unam foeminam creavit, et in istis matrimonium instituit, ita ex divina ordinatione in matrimonio semper duo tantum, non tres, non quatuor in carne una adesse debeant.

2. Ss. Patres unitatem matrimonii ex iure divino repetunt, et polygamiam in N. L. prohibitam esse docent. S. Ambrosius (1) inquit: « Non licet tibi uxore vivente ducere aliam; nam et aliam quaerere, cum habeas tuam, crimen est adulterii. » S. Chrysostomus (2) affirmat, Christum dum in hanc terram venit, omnem illam veterem polygamiae consuetudinem delevisse. Inde merito Conc. Tridentinum Sess. 24, can. 2, definivit: *Si quis dixerit, licere christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anath. sit.*

Nota. Per polygamiam et polyandriam successivam intelligitur matrimonium post mortem coniugis ab altera parte initum. Secundas nuptias illicitas et in se malas declarant Montanistae et

(2) Rom. 56 in Gen. n. 3

Novatiani. Ecclesia autem catholica iuxta doctrinam revelationis magis quidem esse consultum existimavit, ut coniuges post mortem unius partis in statu viduitatis permanerent, nunquam tamen secundas et ulteriores nuptias reprobavit, sed validas et licitas habuit. Apostolus enim ad Cor. ait: *Dico autem non nuptis et viduis, bonum est illis, si sic permaneant; sicut et ego: Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri* (1). Et ibid.: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius vivit; quod si dormierit vir eius liberata est; cui vult nubat tantum in Domino* (2). Ad Tim. scribit: *Volo ergo iuniores (viduas) nubere, filios procreare matres familias esse, etc.* (3). Idem de viris intelligendum esse, nemo in dubium vocabit.

§ 439.

De matrimonii indissolubilitate.

Ut doctrina haec rite intelligatur, triplex matrimonium distinguendum est, nempe *legitimum, ratum et consummatum*. *Legitimum* dicitur, quod ut naturae officium ab infidelibus iuxta leges naturales et civiles contrahitur. *Ratum*, quod ab hominibus baptizatis, seu christianis initur, et nulla lege irritatur. *Consummatum*, quod per carnalem copulam et seminum commixtionem completur. His praenotatis dicimus, matrimonium iure naturali et divino indissolubile esse, ita tamen, ut exceptio quaedam sit admittenda. Nam matrimonium ab infidelibus contractum

dissolvi potest quoad vinculum, si alterutro coniuge ad fidem converso nolit alter cum eo pacifice vivere, vel non consentiat habitare sine contumelia conditoris. Praeterea matrimonium ratum non consummatum per solemnem professionem religionis alterius coniugis dirimitur. Ast matrimonium fidelium consummatum nulla unquam de causa, ne adulterii quidem, quoad vinculum dissolvi potest. Quae propositiones probandae sunt.

1. Quamvis omnes theologi catholici consentiant, matrimonium exceptis duobus casibus indigitatis, indissolubile esse, non conveniunt tamen, si queritur, quo iure matrimonium indissolubile dicendum sit. Nonnulli ex lege tantum ecclesiastica, et alii ex sola ratione sacramenti indissolubilitatem matrimonii petierunt. Communior autem sententia est, illud ex iure naturali et divino indissolubile esse. Sane Christus ipse indissolubilitatem matrimonii a divina eiusdem institutione repetit dicens: *Non legistis quoniam qui fecit hominem ab initio, masculum et foeminam fecit eos? et dixit: propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet* (4). Ss. Patres ex iure divino indissolubilitatem matrimonii repetunt. S. Ambrosius (5) ait; « Dimittis ergo uxorem quasi iure sine erimine, et putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet; sed

(1) 1 Cor. 7, 8, etc.

(2) V. 39.

(3) 1 Tim. 3, 14.

(4) Matth. 19, 4, etc.

(5) L. 8, in Luc. c. 16, n. 7.

divina prohibet... Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: Quod Deus coniunxit, homo non separet. » S. Chrysostomus in hom. de lib. repud. (1) inquit: « Ne mihi leges ab exteris conditas adducas, praecipientes dari libellum repudii et divelli. Neque enim iuxta illas iudicaturus est te Deus, sed secundum eas, quas ipse statuit. » S. Augustinus (2) scribit: « In Ecclesia Christi sterilem coniugem, relinquere, ut alia foecunda ducatur, nefas est. » Cum autem Novatores temere assererent, propter causas graves matrimonium quoad vinculum dissolvi posse, Conc. Trid. Sess. 24, can. 5. definivit: *Si quis dixerit, propter haeresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a coniuge dissolvi posse matrimonii vinculum, anathematizetur*. Quodsi de fide est, propter graves istas causas matrimonium dissolvi non posse, facile colligitur matrimonii indissolubilitatem ex iure divino repetendam esse.

2. Infideles vera et legitima matrimonia inire posse omnes admittunt: haec autem lege naturali et iure divino indissolubilia esse, ex dictis patet; neque etiam haec matrimonia per conversionem unius coniugis ad fidem, seu per baptismum dissolvuntur: Apostolus eim ait: *Si quis frater uxorem habet infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum! Sanctificatus est enim vir infi-*

delis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem; alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem mundi sunt (3). Quae Paulus scribere non potuisset, si matrimonium ab infidelibus contractum legitimum non esset, aut si per unius baptismum dissolveretur. Attamen iuxta doctrinam eiusdem Apostoli ab Ecclesia receptam et declaratam, si coniux infidelis cum coniuge ad fidem converso aut nullo modo cohabitare consentiat, aut non sine blasphemia Numinis, aut ut pertrahat ad peccatum mortale ei cohabitare velit, coniux fidelis ab infidelis discedere, et ad secundas nuptias transire potest, soluto vinculo in favorem baptizati. Haec doctrina non quidem inter dogmata fidei referri potest, attamen certa est. Celebre est decretum Innocentii III (cap. 7, quando, De Divort.) his verbis expressum: « Si alter infidelium coniugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini Numinis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit, et in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus: *Si infidelis discedit, discedat, frater enim vel soror non est servituti subiectus in huiusmodi* (4). Nam etsi matrimonium inter infideles existat, non est tamen ratum. » Quod quidem decretum sequentes Pontifices probavere ad unum omnes. His innixus Benedictus XIV de Syn. dioec. l. 6, c.

(1) In I Cor. 7, 39, n. 1.

(2) L. 1, de nupt. et conc. c. 10.

(3) I Cor. 7, 12, etc.

(4) I Cor. 7, 16

4. § 3, scribit: « Certum est, infidelium coniugium ex privilegio in fidei favorem a Christo Domino concessio, et per Apostolum I Cor. VII promulgato dissolvi, cum coniugum alter christianam fidem amplectitur, renuente altero in sua infidelitate obdurato cohabitare cum converso, aut cohabitare quidem volente, sed non sine contumelia creatoris. » Hanc doctrinam in praxin deductam fuisse evincitur ab eodem Pontifice tum l. c. tum l. 43, cap. 24. § 2.

5. *Matrimonium ratum non consummatum per solemnem religionis professionem unius coniugum dirimitur.* Propositionem hanc esse de fide patet ex definitione Conc. Tridentini: *Si quis dixerit, matrimonium ratum non consummatum per solemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathematizabitur* (1). Concilium non novam doctrinam proposuit, sed ex vetusta traditione haustam solemniter definivit. Nam iam *Alexander III*, in Conc. *Lateran. III*, anno 1179 declaravit: « Licetum esse alteri coniugum monasterium eligere, sicut quidam sancti de nuptiis vocati fuerunt, dummodo inter eos carnis commixtio non intervenerit; et alteri remanenti licitum esse videri, ut ad secunda vota transire possit. Quia cum non fuissent una caro effecti, potest unus ad Dominum transire, alter in saeculo permanere. *Innocentius III* (2) affirmat, se nolle a praedecessorum suorum vestigiis declinare. Iam ante laudatos Pontifices non obscura suppetunt san-

ctorum exempla, qui thalamo oppignerati copulam nuptialem fugerunt, ut monasticam vitam profiterentur, aut castitatem colentes divino se obsequio manciparent, idque haud improbantibus Ecclesiae praesulibus perfecerunt. Huiusmodi exempla collegerunt *Belarminus* (3) et *Tournely* (4). Quae exempla, quamvis rem non conficiant, et exceptionibus obnoxia sint, non minus ostendunt, iam in prioribus saeculis inter sanctos et Ecclesiae praesules fidem viguisse, matrimonium ratum et nondum consummatum non ita indissolubile esse, ut nullus omnino casus detur, quo dissolvi possit. Quod autem tale matrimonium per professionem religiosam solvatur, *S. Thomas* in suppl. (5) hac ratione probat: « Ante carnalem copulam est inter coniuges tantum vinculum spirituale, sed postea est inter eos etiam vinculum carnale. Et ideo sicut post carnalem copulam matrimonium solvitur per mortem carnalem, ita per ingressum religionis vinculum, quod est ante carnalem copulam, solvitur, quia religio est quaedam mors spiritualis, qua aliquis saeculo moriens vivit Deo. » Quoniam autem iure tale matrimonium solvatur, non conveniunt theologi. Nonnulli putant, matrimonium ratum nondum consummatum neque ex iure naturali, neque divino indissolubile esse, et Rom. Pontificem in isto dispensare posse, sicut teste *Baronio* (ad ann. 1074) saepius dispensarunt. Ideo *Suarez*, *Drouin*, *Perrone* et alii putant,

(1) Sess. 24, can. 6.

(2) L. 3, t. 32, c. 14; Ex parte.

(3) De monach. l. 2, c. 38.

(4) Q. 5, art. 3, concl. 4.

(5) Q. 61, art. 2.

ex Ecclesiae statuto omne coniugium Christianorum tacite includere hanc conditionem: *nisi ante matrimonii consummationem religiosam vitam profiteri velim*; et ideo tale matrimonium vel ob non verificatam conditionem, vel per dispensationem pontificiam dirimi. Alii cum *Tournely, Billuart, Thoma ex Charmes* dicunt iure divino solvi, quia Rom. Pontifices hoc ius non ut suum agnoscunt, sed ut traditione ad se transmissum, et quia immutabile debet esse dogma a Concilio Tridentino Sess. 24, c. 24 definitum; tale autem non esset, si dissolutio matrimoni in dato casu ab ordinatione seu dispensatione Rom. Pontificis dependeret.

4. Graeci a pluribus iam saeculis relictā maiorum suorum doctrina, matrimonium consummatum etiam non solum quoad thorum et habitationem, sed etiam quoad vinculum dirimi posse ob fornicationem vel adulterium partis putant; ideoque permittunt, coniuges in causa adulterii ad alias nuptias convolare. Graecis adhaeserunt Protestantes, qui non tantum plures ob causas matrimonii vinculum solvi posse contendunt, sed et doctrinam catholicam erroris atque tyrannidis accusant (1). Sed errant; nam S. Scriptura pro indissolubilitate matrimonii sat luculenta testimonia exhibet. Christus enim inquit: *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari, et qui dimissam duxerit, adulterat* (2). Uxor duplici

modo dimitti potest, vel ita, ut vinculum matrimonii solvatur, vel ita, ut solum quoad thorum et habitationem separetur. Manifestum autem est, Christum de posteriori dimissione loqui; nam si de priori locutus esset, uxor liberata esset a lege viri, et qui eam duceret, non adulteraret: sed quia expresse dicit: *Qui dimissam duxerit, adulterat*, de sola separatione a mensa et thoro sermo est. Hanc esse genuinam interpretationem ostendunt loca parallela. Nam Marc. X, 11, legitur: *Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogaverunt eum. Et ait illis: Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, moechatur*. Christus ergo absolute adulterii reos pronuntiat omnes, qui ducunt uxores a viris suis dimissas quacunque ex causa. Ita et Luc. XVI, 18: *Omnis, qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur*. Universalis est propositio: *Omnis*. Apostolus I Cor. VII, 10, ait: *Iis qui matrimonio iuncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*. Et v. 39: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius vivit. Rom. VII, 2 etc.* sine ulla restrictione scribit: *Quae sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi... Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* — Patres graeci eodem modo ut nos verba Scri-

(1) Luth. in I Cor. 7, Calv. I. 4, inst. c. 19, n. 37.

(2) Matth. 5, 32.

pturae intellexerunt, et matrimonii vinculum ne per adulterium solvi docuerunt. Ita *Hermas* l. 2. Past. (1) *S. Iustinus M.* Apol. 4, n. 15, *Athenagoras* in Legat. pro Christ. n. 33, *Clemens Alex.* (2), *Origenes* (3), *S. Basilius* (4), *S. Gregorius Naz.* (5) uxorem vitiosam et inertem vocat pestem, « quam nulla liceat ratione fugare. » *S. Chrysostomus* (6) exponens verba Christi: *Qui dimiserit uxorem, etc.* ait: « Mulierem expulsam semper remanere uxorem eius, a quo expulsa est. » — Etiam *Patres latini* clarissime docent, matrimonium consummatum fidelium nulla de causa, ne adulterii quidem dissolvi posse. *S. Ambrosius* L. de Abrah. (7) sine omni exceptione generalem regulam statuit: « Vinculus es uxori, noli quaerere solutionem, quia non licet tibi uxore vivente uxorem ducere. Nam et aliam quaerere, cum habeas tuam, crimen est adulterii. » *S. Hieronymus* (8) ab Amand. scribit: « Quamdiu vivit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, et ab uxore propter haec scelera derelictus, maritus eius reputatur, cui alterum virum accipere non licet. — Animadvertite quid dicat: Qui dimissam acceperit, adulter est. » — *Concilia* doctrinam catholicam confirmant. *Milevitanum II*, seu potius *Carthaginense* an. 418, can. 17, ait: *Placuit, ut secundum evangelicam et apostolicam doctrinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito alteri coniungantur, sed*

ita maneant, aut sibi reconcilientur. Quodsi contemserint, ad poenitentiam redigantur. *Eugenius IV* in dec. pro Arm. approbante Conc. Florentino, declaravit: *Quamvis autem ex causa fornicationis liceat separationem thori facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, cum matrimonii legitime contracti vinculum perpetuum sit.* *Tridentinum* Sess. 24, praeter can. 5 iam citatum, can. 7 definit: *Si quis dixerit, Ecclesiam errare, dum docet et docet iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam propter adulterium alterius coniugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse altero coniuge vivente, aliud matrimonium contrahere, moecharique eum, qui dimissa adultera aliam duxerit, et eam, quae dimisso adultero alii nupsit, anath. sit.* — *Ratio theologica* ex ipsa matrimonii natura petitur. Christus enim ait: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Ast si per adulterium matrimonium dissolvi potest, dicendum foret, hominem impia voluntate et nefario opere illud solvere posse; quod Deus coniunxit: hac porro sententia admissa, latissima panderetur via adulteriis, et connubiorum dissolutionibus.

§ 440.

De sacramenti matrimonii existentia seu veritate.

Protestantes aesignanos suos secuti matrimonium e numero sa-

(1) Mand. 4, n. 1.

(2) L. 2, Strom. c. 23.

(3) Com. in Math. t. 14, n. 24.

(4) Ep. 192, ad Arm. can. 48.

(5) In laud. Virg. carm. 2.

(6) Hom. 17 in Math. 5, 32.

(7) L. 1, c. 7, n. 59.

(8) N. 3.

cramentorum expunxerunt, contra quos ex *S. Scriptura et Traditione* probatur, matrimonium verum esse N. L. sacramentum, a Christo institutum.

1. Ioan. II, 4, legitur: *Nuptiae factae sunt in Cana Galilaeae, et erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem et Iesus et discipuli eius ad nuptias.* Divinum autem Redemptorem nuptias praesentia sua non solum licitas et honestas declarare, sed etiam gratia sua sanctificare et ad sacramenti dignitatem elevare voluisse, conceptis verbis docent Ss. Patres. *S. Ambrosius* (1) scribit: « Neque nos (virginitatem commendantes) negamus, sanctificatum a Christo esse coniugium divina voce dicente: Erunt ambo in carne una, et in uno spiritu. » *S. Chrysostomus* (2) inquit: « Vocant eum ad nuptias; ipseque adest; non enim ad dignitatem suam respiciebat, sed erat ad beneficium nobis inferendum paratus. » *S. Augustinus* (3) ait: « Per hoc ergo Dominus invitatus venit, ut coniugalis castitas firmaretur, et ostenderetur sacramentum nuptiarum. » Sic *S. Epiphanius* (4), *Cyrillus Al.* (5) et alii. — Paulus ad Ephes. (6) de matrimonio scribit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Verba Apostoli optime inserviunt ad certum pro sacramenti matrimonii existentia argumentum. Omnes enim conditiones ad verum et proprium sacramentum constituendum matrimonio conveniunt. Nam 1° in mutuo coniu-

gum consensu, seu contractu externo habemus signum exterius sensibile. Idem vero contractus, seu coniunctio coniugalis est signum rei sacrae, nempe unionis Christi cum Ecclesia tum naturalis per incarnationem, tum spiritualis per charitatem. 2° Signum hoc est efficax gratiae. Nemo enim dubitare potest, coniunctionem Christi cum Ecclesia gratia supernaturali perfici, quod Apostolus ibidem declarat: *Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata* (7). At si coniunctio Christi cum Ecclesia supernaturalis est, et in communicatione gratiae consistit, nonnisi inepte coniunctio viri cum foemina illius unionis signum seu symbolum diceretur, si nullam rem supernaturalem in se contineret, et communicatione gratiae non perficeretur. 3° Non deest institutio Christi permanens. Quamvis enim matrimonium longe ante Christum extiterit sub ratione naturalis unionis seu contractus, non tamen extitit sub ratione sacramenti. Christus enim matrimonium ad dignitatem sacramenti elevavit, et sicut in novo foedere leges unitatis et indissolubilitatis pro omni tempore tulit, ita etiam coniugibus gratiam pro omni tempore praeparavit, ut praefatas leges fideliter observare valeant.

(1) Ep. 42 ad Sir. n. 3.

(2) Hom. 21 in Io. n. 1.

(3) Tract. 9 in Io. n. 2.

(4) Haer. 51, c. 30.

(5) L. 2 Com. in Io. c. 2, v. 1.

(6) Cap. 5, v. 32.

(7) V. 23, etc.

2. Ss. *Patres* multiplici modo pro sacramenti matrimonii existentia testimonium ferunt; ut *S. Epiphanius*, *Cyrillus Alex.*, *Clemens Alex.*, qui l. 3 *Strom.* ait: « Matrimonium aliquid sacrum est et divinum; » *Origenes*, *Athanasius*, etc. *S. Chrysostomus* verba Pauli: *cui vult nubat, tantum in Domino* (1); ita exponit: « non nubat tamquam gentilis, sed tamquam christiana, non propter libidinem, sed propter sacramentum. » *S. Ambrosius* l. 4 de *Abrah.* (2) ait: « Cognoscimus, praesulem custodemque esse Deum, qui non patiat alienum thorum pollui: et si quis fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violat, gratiam solvat. Et ideo, quia in Deum peccat, sacramenti coelestis amittit consortium. » *Innocentius I* (3) ad *Probum* scribit: « Statuimus fide catholica suffragante illud esse coniugium, quod primitus erat divina gratia fundatum, conventumque secundae mulieris, priore superstita, nullo pacto posse esse legitimum. » *S. Augustinus* l. de fide et oper. (4) dicit: « In civitate Domini, in monte sancto eius, hoc est in Ecclesia nuptiarum non solum vinculum, sed etiam sacramentum commendatur. » *Lib. de bono coniug.* (5): « Instrarum (uxorum) nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quam foecunditas uteri. » *S. Leo M.* (6) ad *Rusticum Narbon.* scribit: « Cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut praeter sexuum coniunctionem haberet in se Christi et

Ecclesiae sacramentum, dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium, » id est, quae se viro iunxit, sed sacramentum matrimonii non recepit. — Firmissimum argumentum suppeditat constans Ecclesiae occidentalis et orientalis consensus. Iste autem iam ex superius dictis manifestus est, ubi probatum est, semper, ubique et ab omnibus creditum fuisse septem esse sacramenta, inter quae sacramentum matrimonii. In specie, perpetua fides de sacramenti matrimonii existentia in Ecclesia latina patet ex eius libris *ritualibus* et *sacramentalibus*, qui inter septem sacramenta semper matrimonium recensent; patet ex variis *Conciliis particularibus*, quae matrimonium ut rem sacram considerarunt, et inter varias leges ordinarunt, ut coniugia in facie Ecclesiae inirentur, et a sacerdote benedicerentur; patet ex *professione Graecorum* in *Conc. Lugd. II* an. 1274, in qua palam testati sunt, quod *tenet et docet S. R. Ecclesia, septem esse ecclesiastica sacramenta, unum scilicet baptismum... aliud matrimonium*, etc. Eadem fides Ecclesiae graecae, quamvis a romana diuturno schismate divisae constat ex eorum libris *symbolicis* et *euchologiis*. — *Conc. Florentinum* in decr. pro *Arm.* dicit: *Septimum est sacramentum matrimonii, quod est signum coniunctionis Christi et Ecclesiae secundum Apostolum dicentem: Sacramentum hoc magnum*

(1) I Cor. 7, 39.

(2) C. 7, n. 59.

(3) Ep. 9

(4) C. 7.

(5) C. 18, n. 21.

(6) Ep. 92, n. 92

est; etc. *Trident.* Sess. 24, cap. unico; seu in proem. ait: *Cum igitur matrimonium in lege evangelica veteribus coniugiis per Christum gratia praestet, merito inter novae legis sacramenta adnumerandum sancti Patres nostri, Concilia, et universalis Ecclesiae Traditio semper docuerunt.* Et can. 1 definit: *Si quis dixerit matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentum a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit.*

Obi. 1^a Verba Apostoli: *Sacramentum hoc magnum est, etc.*, non referuntur ad matrimonium; sed ad unionem Christi cum Ecclesia per incarnationem: vel ad summum ad coniunctionem Adami et Evae quae sola signum fuit unionis Christi cum Ecclesia.

Resp. Haec Calvinii interpretatio regulis hermeneuticis adversatur. Nam per pronomen *hoc* verba illa ad immediate praecedentia referuntur: *Adhaerebit uxori suae, etc.*; quae matrimonium evidenter expriment. Deinde si Apostolus de Christi unione cum Ecclesia loqui voluisset, non dixisset: sacramentum hoc magnum est *in Christo et in Ecclesia*, sed: sacramentum hoc *Christi et Ecclesiae* magnum est. Falsum quoque est de uno Adami et Evae matrimonio ibi sermonem fieri: tum quia Adamus eo loco non de se, sed de omni alio coniugio loquitur: ait enim: *reliquet homo patrem et matrem, etc.*; tum quia Christus ipse verba illa ad omne coniugium refert; atque hoc sensu verba Pauli intelligenda sunt.

Obi. 2^a Sacramenta N. L. ope-

rantur quod significant. Matrimonium vero non operatur quod significat, nempe unionem Christi cum Ecclesia. Ergo etc.

Resp. Effatum illud: *Sacramenta operantur quod significant*, alium sensum non habet quam sacramenta novae legis vim habere gratiae conferendae. Porro in una eademque re sacramentali plura significari possunt. Sic matrimonium unionem Christi cum Ecclesia significat, et castam dilectionem inter marem et foeminam: illam speculative tantum, ac proinde non efficit; hanc non solum significat, sed etiam efficit.

Obi. 3^a Matrimonium ex Apostolo ab oratione retinet, et mentem a Deo avocat (1). Hinc idem Apostolus: *Qui non iungit (matrimonio) virginem suam, melius facit, (ibid.) Ecclesia quoque illud prohibet sacrorum ministris.* Ergo matrimonium non est proprie dictum sacramentum.

Resp. Matrimonium a Deo institutum est, ideoque honestum et licitum. Ex fragilitate autem hominum fit, ut matrimonio iuncti carnalibus deliciis, saecularibusque curis inordinate inhiant; sicque ab oratione impediuntur. Ad quod praecavendum sacramentum Christus instituit. — Apostolus matrimonio praefert continentiam, non quia illud malum sit, sed quia continentia excellentior est. Atque hoc sensu Ecclesia arceat sacerdotes a nuptiis tanquam a statu minus perfecto, ac minus convenienti dignitati et muneribus sacris, non vero tanquam a re mala.

(1) I Cor. 7, v. 5, 33, etc.

§ 441.

De sacramenti matrimonii ministro.

Duae dantur circa huius sacramenti ministerium theologorum sententiae. Prior vult ipsos contrahentes ministros, ita ut aut eorum quivis sibi sacramentum administret, aut alter alteri, vir uxori, uxor marito. Altera sententia est eorum, qui tenent, ministerium esse sacerdotem. Neutram sententiam esse de fide definitam, sed utramque catholice propugnari posse, constat ex iis, quae scribit *Benedictus XIV* de Syn. Dioec. l. 8, c. 13, ubi totam controversiam proponit, et demum n. 9, concludit: « Utriusque opinionis solidiora fundamenta innuimus, non animo quemquam inducendi ad unam, aut alteram amplectendam, sed ut episcopis sit persuasum, utramque esse probabilem, suosque habere magnae auctoritatis patronos; atque inde non decere discant, ut ipsi iudicis partes assumant, quaestionemque definiant, de qua Ecclesia hactenus nihil pronuntiavit, sed theologorum disputationi permisit. Utriusque ergo sententiae argumenta proponere iuvabit.

1. Qui asserunt, contrahentes esse ministros sacramenti matrimonii, sequentibus utuntur argumentis: a) *Eugenius IV* in decr. pro Arm. ait: *Septimum est sacramentum matrimonii... Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus*. Ex quibus verbis sic argumentari licet: Causa efficiens matrimonii sacramenti est illius minister; sed iuxta Pontifi-

cis verba causa efficiens matrimonii sunt contrahentes; ergo et iidem sunt ministri. b) *Conc. Tridentinum* Sess. 24 in proem. de matr. inquit: *Cum igitur matrimonium in lege evangelica veteribus connubiis per Christum gratia praestet, merito inter N. L. sacramenta adnumeratur, ex quibus patet, iuxta Tridentinum nihil immutasse Christum in contractu matrimonii, sed solum illum gratia sua exornasse, quo factum est, ut contractus ille, qui antea non erat nisi naturalis, quique a solis contrahentibus per mutuum consensum perficiebatur, elevatus sit ad dignitatem sacramenti*. c) Idem Concilium, eadem sess., cap. 4, de reform. matr. inquit: *Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu ea Ecclesia irrita non fecit, et proinde iure damnandi sint illi, ut eos S. Synodus anathemate damnet, qui ea vera et rata esse negant: - nihilominus sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit*. Ast iuxta communem loquendi usum Tridentini praesertim aetate receptum, per matrimonia vera et rata intelligebantur non meri contractus naturales et civiles, sed sacramenta. d) Communis scholasticorum sententia fuit, contrahentes esse ministros. *S. Thomas* (1) ait: « Verba, quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma huius sacramenti, non autem benedictio sacerdotis, quae est quoddam sacramentale. » Ita *S. Bonaventura*, *Scotus*, quos

(1) In 4. dist. 23, q. unica, art. 3.

scholastici ita secuti sunt, ut sententia *Melchioris Cani* sacerdotem esse ministrum, tamquam novā, et in scholis inaudita considerata fuerit. e) Si sacerdos esset minister, multa matrimonia christianorum rationem sacramenti non haberent. Nam si quod matrimonium ob occultum impedimentum invalide initum fuerit, iubentur quidem coniuges, consensum renovare, non vero iterum sacerdotis ministerio uti. Matrimonia Protestantium valida declarantur, etsi ad Ecclesiam redeunt nulla benedictio sacerdotalis applicatur. f) Accedit sollemnis *Pii IX.* declaratio in allocutione habita 27 sept. 1852: « *a coniugali foedere sacramentum separari nunquam posse*, et omnino spectare ad Ecclesiae potestatem ea omnia decernere, quae ad idem matrimonium quovis modo possunt pertinere. » Iuxta eadem principia in *Encycl. Pii IX.* (ad apost. sedis fast. 1851) damnantur propositiones *Io. Nep. Nuytz*: « Nulla ratione ferri posse, Christum matrimonium exexisse ad dignitatem sacramenti: matrimonii sacramentum non esse nisi quid contractui accessorium, ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum benedictione nuptiali situm esse » etc.; quae propositiones damnantur ut respective falsae, temerariae, schismaticae... haereticæ. Ex quibus patet, sacramentum inseparabile esse a contractu coniugali, seu non posse dari inter fideles matrimonium, quod non sit sacramentum.

2. Secundam sententiam, quae sacerdotem dicit sacramenti matri-

monii ministrum multi et graves theologi secuti sunt. Argumenta, quibus innititur, sunt sequentia: a) Paulus scribit: *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei* (1). Dubitari autem non potest, per mysteria Dei praecipue N. L. sacramenta intelligenda esse. Paulus ergo propositione generali apostolos declarat *dispensatores mysteriorum Dei*. Ubi Apostolus nil excipit, neque nobis excipere licet. Si exceptio facienda sit, haec, cum agatur de veritate revelata, ex S. Scriptura, vel ex traditione probanda est. Sic ex. gr. etiam laicos, foeminas, haereticos, etc. valide semper, et in casu necessitatis licite baptizare posse, ex traditione divino-apostolica probatur, et ab Ecclesia definitum est. Exceptioni autem locum dandum esse circa sacramenti matrimonii ministrum, neque ex S. Scriptura probari potest, quod adversarii admittunt; neque ex traditione, quia prior sententia ante saeculum duodecimum ignota fuit, et ab istius patronis ne unus quidem Pater citatur, qui dixerit, circa sacramentum matrimonii exceptionem faciendam esse, eiusque ministrum esse contrahentes; neque demum ex definitionibus Ecclesiae, quia, ut omnes fatentur, non agitur de dogmate solemniter ab Ecclesia definito. b) Ss. Patres non solum benedictionem in nuptiis semper adhibitam fuisse testantur, sed eandem convenientem, praeceptam, necessariam dicunt, eique gratiam adscribunt, quae nubentibus confertur. *Tertullianus* (2) ait: « Unde

(1) I Cor. 4, 1.

(2) L. 2 ad uxor. c. 9.

sufficiamus ad enarrandam felicitatem eius matrimonii, quod Ecclesia conciliat et confirmat oblatio, et obsignat benedictio, Angeli renunciant, Pater ratum habet. » Quibus verbis docet, Ecclesiam matrimonium inter fideles conciliare, et benedictionem ab Ecclesia impertitam coniugia obsignare, sanctificare, Deo grata et felicia reddere. *S. Siricius* Epist. ad Himerium Episc. Tarracon. cap. 4 dicit: « De coniugali autem violatione requisiti, si desponsatam alii puellam alter in matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus: quia illa benedictio, quam nupturae sacerdos imponit, apud fideles cuiusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur. » *S. Ambrosius* Epist. 19 (al 23) ad Vigilium n. 7 inquit: « Cum ipsum coniugium velamine sacerdotali et benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici, ubi non est fidei concordia? » — c) *Concilia* idem argumentum invicte confirmant. *Carthaginense IV* cui interfuit *S. Augustinus* an. 398, can. 13 dicit: *Sponsus et sponsa, cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus suis, vel paranympis offerantur. Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia benedictionis ipsius in virginitate permaneant. Nemo dubitabit, hoc monitum coniugibus dari propter reverentiam sacramento, quod acceperunt, debitam: Concilium autem dicit: pro reverentia benedictionis, quod certe non dixisset, nisi credidisset, quod per ipsam benedictionem sacramentum perficiatur. Lateranense II, an. 1179,*

cap. 9 de simonia ait: *Horribile nimis est, quod in quibusdam Ecclesiis locum venalitas perhibetur habere, ita ut pro benedictionibus nubentium, seu aliis sacramentis aliquid requiratur.* Ergo benedictio nubentium est sacramentum; nam manifeste inter sacramenta numeratur, ut patet ex voce *aliis*, quae vox non ad priora, sed ad solam benedictionem nubentium referri potest, ac si dicatur: pro administratione matrimonii et aliorum sacramentorum. *Conc. Coloniense* an. 1536, p. 7, cap. 40 ait: *Quod sacramentum (matrimonii) quis, si sicut decet, acceperit, accedente sacerdotali precatone, confert donum Spiritus, quo vir diligat uxorem amore casto, sicut Christus dilexit Ecclesiam.* *Conc. Tridentinum* Sess. 24 de reform. matrim. cap. 1 inquit: *Ad celebrationem matrimonii in facie Ecclesiae procedatur, ubi parochus viri et muliere interrogatis, et eorum mutuo consensu intellecto vel dicat: Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti; vel aliis utatur verbis iuxta receptum uniuscuiusque provinciae ritum.* Quemadmodum parochus, dum sacramenta baptismi et poenitentiae administrat, haec verba pronunciare tenetur: *Ego te baptizo, etc. Ego te absolvo, etc.*; ita etiam in administratione matrimonii iuxta Tridentinos Patres dicere debet: *Ego vos in matrimonium coniungo, etc.* Atqui dum priora verba profert, vere agit necessarii illorum sacramentorum ministri personam: ergo etiam in matrimonio tanquam minister praefata profert verba. Quod si negaretur, maximum ab-

surdum sequeretur. Matrimonium enim considerandum est ut contractus, et ut sacramentum. Ast iuxta omnes theologos contractus solo maris et foeminae mutuo consensu perficitur: quapropter, si parochus matrimonium non efficit sub ratione sacramenti, sub nullo respectu vere dicere potest: *Ego vos in matrimonium coniungo*, sed haec verba in ore parochi non solum absona, sed prorsus falsa sunt, et Tridentinis Patribus illa praescribentibus maxima contumelia infertur. *Mediolanense V*, sub *S. Carolò*, in quo dicitur: *Cum sacramenta quinque tantum scilicet baptismum, poenitentiam, eucharistiam, matrimonium, et extremam unctionem parochus administrare possit*, etc. d) *Eugenius IV* cum septem sacramenta in decreto pro Armenis enumerasset, postmodum dicit: *Haec omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia*: quae verba attente considerans *Estius* (1) ita argumentatur: Concilium *Florentinum* declarat, omnia sacramenta tribus perfici, quorum tertium est persona ministri conferentis sacramentum. Intelligit autem ministrum Ecclesiae, quia addit *cum intentione faciendi quod facit Ecclesia*. Nam quomodo facit Ecclesia, quod nunquam facit, aut facere potest minister Ecclesiae? Unde ex istis posterioribus verbis fit tale argumentum: Omne sacramentum sic institutum est, ut illud facere

debeat Ecclesia (per suos scilicet ministros), nisi ob necessitatem, ut in baptismo, alius faciat, supplens vicem ministri Ecclesiae, qui tamen etiam debet habere intentionem faciendi, quod facit Ecclesia: ergo etiam sacramentum matrimonii sic institutum est, ut debeat fieri per ministrum Ecclesiae. » Praeterea sacramenta dicuntur perfici *verbis tanquam forma* iuxta antiquissimum adagium: *Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum*. Omnes autem admittunt, mutuum consensum etiam per nutus tantum exprimi, et sic contractum matrimoniale validum iniri posse: sed prioris sententiae patroni talem contractum etiam sacramentum esse dicunt: habetur ergo sacramentum sine verbis, seu sine forma, quod aperte repugnat decreto *Eugenii IV*, in quo generalis regula pro omnibus sacramentis statuitur. — e) Omnes theologo concedunt, sacerdotalem nuptiarum benedictionem semper in Ecclesia non solum usitatam, sed etiam graviter praeceptam fuisse; neque enim aliter intelligi posset, quod dicit Conc. *Tridentinum* l. e. de matrimoniis clandestinis: *Sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper delestata est atque prohibuit*. Ecclesia enim non detestatur sacramenta, sed indignam eorum susceptionem. Ast aiunt prioris sententiae patroni, benedictio sacerdotalis ab Ecclesia tantum instituta fuit et praecepta ad solemnitatem matrimonii promovendam, et ad varias inordinationes praecavendas. Nullibi autem probant, quo tempore, a quo

(1) In 4, Dist. 26, § 10.

Concilio, vel a quo Pontifice haec institutio et ordinatio facta sit: quod si id probari nequeat, in hac quoque materia sicut in aliis insistendum est regulae S. Augustini (1) dicentis: « Quod universa tenet Ecclesia, nec a Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur. »

Nota 1. Si certum esset, Conc. Tridentinum per matrimonia vera et rata intellexisse coniugia, quae sunt vera sacramenta, certum pariter esset ac de fide definitum, quod clandestina matrimonia ante Conc. Tridentinum vera fuerint sacramenta, atque exinde necessario inferendum esset, non sacerdotem conferre hoc sacramentum, sed ipsos contrahentes esse eiusdem ministros. At id de fide definitum non esse, omnes theologi fatentur: imo teste Palavicino (2) « nunquam declaravit Concilium, clandestina matrimonia fuisse sacramenta, adeo ut graves theologi id negent. » Certum autem est, istos theologos, qui pro ministro sacramenti matrimonii sacerdotem assignabant, nunquam fuisse a Conc. Tridentino damnatos. Qualiscunque ergo fuerit aut prius, aut tempore Concilii loquendi modus, nihil tamen ex citato canone inferri potest, praeterquam quod clandestina matrimonia valida fuerint atque indissolubilia ratione initi contractus.

Nota 2. Qui contrahentes sacramenti matrimonii ministros esse censent, facile ostendunt, qua ratione sacramentum a foedere coniugali separari nunquam possit,

ita ut quilibet contractus matrimonialis inter fideles initus sit sacramentum. Qui autem defendunt, sacerdotem esse sacramenti matrimonii ministrum, non possunt admittere, quod deficiente sacerdote benedicente, sacramentum matrimonii perficiatur; et gratia sacramentalis obtineatur, quia sacramenta sine legitimo ministro perfici nequeunt. Negari ergo non potest, quod ex citatis declarationibus pontificiis priori sententiae magnum pondus accessisse videatur. Quinimo, si allatae declarationes pontificiae ut definitiones dogmaticae considerandae sint, etiam quaestionem de ministro sacramenti matrimonii dirimentes; omnes theologi catholici posteriorem sententiam deserere et priorem amplecti tenerentur. Varia autem obstant, quominus in allatis decretis definitio dogmatica, quaestionem de ministro sacramenti matrimonii dirimens, inveniatur. Nam 1º constans est tum Rom. Pontificum, tum Conciliorum consuetudo, errores heterodoxorum condemnandi, non autem theologorum catholicorum quaestiones dirimendi. 2º Loquitur summus Pontifex de veritate, quam omnes catholici noscunt, et in qua omnes consentiunt; ait enim: « Cum nemo ex catholicis ignoret, aut ignorare possit matrimonium etc. » Incognitum autem certe non fuit summo Pontifici theologos catholicos dari, qui sacerdotem pro ministro sacramenti matrimonii assignant. Non ergo hanc quaestionem ingreditur; sed veritatem proponit, quam omnes catholici ad-

(1) L. 4 de bapt. c. 24, n. 31.

(2) Hist. Conc. Trid. l. 23. c. 9, n. 13.

mittunt, quod matrimonium a Christo sit elevatum ad dignitatem sacramenti, et quod ideo quilibet contractus coniugalis inter fideles sit res sacra cum ratione sacramenti inseparabiliter coniuncta. 3° Vere enim etiam in hac sententia inseparabilitas contractus coniugalis cum sacramento non negatur, sed affirmatur. Nam eo ipso quod matrimonium a Christo ad dignitatem sacramenti evectum est, contractus coniugalis inter fideles initus constituit materiam proximam sacramenti, ad quam constituendam non opus est intentione contrahentium, sed sufficit ordinatio Christi, nec requiritur *verbum* ut *forma*, quia contractus etiam per nutus iniri potest: inseparabiliter ergo talis contractus cum sacramento coniunctus est, et quia generatim materia proxima sacramentorum immediate, et exclusive potestati Ecclesiae subiacet, idem de matrimonio dicendum est. Unde in sententia eorum, qui huius ministrum sacerdotem dicunt, nequaquam Ecclesiae iura violantur aut minuuntur.

§ 442.

De sacramenti matrimonii materia et forma.

In matrimonio materiam et formam adesse debere, omnes theologi admittunt, quia Conc. *Florentinum* in decreto unionis matrimonium non excipit, dum dicit: *Omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma et persona ministri. Quorum si aliquid desit non perficitur sacramentum.*

Sicuti autem circa ministrum sacramenti in duas sententias abeunt, ita etiam non consentiunt in eisdem materia et forma assignanda.

1. Theologi, qui tenent, contrahentes esse ministros matrimonii, multum inter se dissentiunt in determinanda eiusdem sacramenti materia et forma. Plures huiusmodi sententias enumerat et confutat Cl. *Tournely* de matrim. (1). Communior autem sententia est eorum, qui cum *Soto*, *Bellarmino*, *Suarez*, *Sanchez* et *Gonetto* dicunt, utriusque contrahentis consensum verbis, seu signis expressum esse materiam simul et formam, sed sub diversa consideratione; est enim materia quatenus significat corporum traditionem, et est forma, quatenus mutuam exhibet eorundem acceptionem.

2. Iuxta sententiam eorum, qui sacerdotem sacramenti matrimonii ministrum esse dicunt, *materia remota* sacramenti matrimonii sunt contrahentium corpora, seu, ut aliqui volunt, dominium mutuum in corpora in ordine ad usum coniugalem. *Materia proxima* est contractus, seu mutuus consensus verbis vel signis expressus; consensus vero iste in se includit tum mutuam traditionem corporum, tum mutuam acceptionem, quoniam quilibet contractus tum traditionem, tum acceptionem postulat. *Forma* reponenda est in his aut similibus secundum cuiusque Ecclesiae consuetudinem verbis a sacerdote proferendis: *Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti*, quae verba unionem animorum

(1) Q. 3, art. 1.

exprimunt gratia divina sanctificatam, quam sacerdos a Deo invocat, ac Spiritus Sanctus per ipsum largitur.

§ 443.

De sacramenti matrimonii subiecto.

In subiecto alia ad validam, alia ad licitam sacramenti matrimonii susceptionem requiruntur.

1. Subiectum sacramenti matrimonii sunt *duae personae diversi sexus baptizatae et legitimae*: baptizatae, quia non nisi per baptismum capaces reddimur reliquorum sacramentorum: legitimae autem, quoniam qui impeditus est ad matrimonium ineundum, seu ad foedus coniugale pangendum, eo ipso etiam impeditus est ad sacramentum matrimonii recipiendum, quod deficiente materia proxima conferri nequit.

2. Consensus ad matrimonium requisitus debet ex utraque parte esse 1° *verus et internus*, prout exigit natura contractus onerosi, qui sine interno voluntatis actu iniri nequit: hinc si consensus sit ex alterutra parte fictus, nullum est matrimonium; qui tamen fecte consensit, peccavit mortaliter tum contra veritatem, mentiendo in re adeo gravi, tum contra religionem violando sanctitatem sacramenti, tum contra charitatem decipiendo proximum in re magni momenti, tum contra iustitiam, alium defraudando re solemniter promissa; unde tenetur iniuriam resarcire per veram contractus celebrationem: 2° *signo aliquo externo expressus*; alias non posset utrique parti innotescere et mutuo acceptari: 3° *de praesenti*,

quia si esset de futuro, non traditionem, sed tantummodo traditionis ipsius promissionem contineret: et sic matrimonium differt a sponsalibus, in quibus promittitur dumtaxat matrimonium futurum: 4° *simultaneus*, seu moraliter eodem tempore ab utraque parte praestitus, ita ut unius partis consensus non sit revocatus, dum exprimitur consensus alterius; alioquin non esset mutus duorum in idem consensus: 5° *omnino liber*, nam matrimonium est vinculum voluntatis, electionis, atque amoris, quod sine libertate nullimode concipi potest: quapropter Conc. *Tridentinum* (1) de Reform. matrim. in dominos temporales ac magistratus tulit excommunicationem, si iniqua coactione matrimonii libertatem impedi-

3. Ut sacramentum matrimonii licite percipiatur, necesse est, ut sponsi sint in statu gratiae, quia sacramentum matrimonii sacramentis vivorum adnumeratur. Necesse pariter est, ut non solius explendae libidinis causa, sed ob fines honestos, nempe ad prolem procreandam, ad mutuum vitae adiutorium obtinendum, vel etiam ad remedium contra concupiscentiae illecebras inveniendum coniugium ineant. Necesse denique est, ut omnes leges adimpleant a legitima potestate pro ordinata nuptiarum celebratione latas.

§ 444.

De sacramenti matrimonii effectibus.

1. Praecipuus sacramenti matrimonii effectus est *gratia divina*

(1) Sess. 24, cap. 9.

quae coniugibus confertur fidelibus ut officia sua rite adimpleant, ut nempe viri non carnali tantum affectu, sed casto et sancto amore uxores suas diligant, et uxores viris suis subditae sint. Haec gratia innuitur in S. Scriptura (1) et a Patribus dum dicunt, matrimonia per benedictionem sacerdotalem sanctificari: Conc. *Tridentinum* (2) doctrinam de sacramento matrimonii proponens ait: *Grotiam vero quae naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret coniugesque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit.*

2. Inter sacramenti effectus merito etiam *matrimonii indissolubilitas* recensetur. Quamvis enim haec ex iure naturali et divino petenda sit, eadem tamen idissolubilitas maxime firmatur per sacramentum, quod causas dissolvendi matrimonium removel, eademque sacrum sigillum imponit, quod non dirumpitur nisi per unius coniugis mortem. Ideo *Catechismus rom.* dicit (3): « Quamvis matrimonio quatenus naturae est officium, conveniat, ut dissolvi non possit, tamen id maxime fit, quatenus est sacramentum; *quae ex re etiam in omnibus*, quae naturae lege eius propria sunt, summam perfectionem consequitur. »

3. Per sacramentum matrimonii iura et officia sanctificantur. Nam si coniugalit copula licita fit, sacramentum efficit, ut haec ex honesto fine et debito modo

perficiatur. Si per usum matrimonii proles procreetur, sacramentum ad eandem sancte educandam iuvat. Si coniuges invicem cohabitare, et se mutuo adiuvare tenentur, sacramentum efficit, ut etiam alter alterius onera portet, ut omnis dissensionis causa vitetur, et mutuuum adiutorium ex charitate christiana praestetur.

§ 445.

De potestate Ecclesiae statuendi impedimenta matrimonium dirimentia.

Duplicis generis sunt impedimenta. Quaedam enim ita cum matrimonio pugnant, ut illud non modo illicitum, verum etiam invalidum, nullumque reddant, unde *dirimentia* appellantur. Quaedam sic resistunt matrimonio contrahendo, ut contractum non irritent, quamvis non sine gravi peccato contrahatur, ecclesiasticas leges id vetantes infringendo; et haec *impedientia* vocantur. Dirimentia quaedam iure divino naturali, quaedam legibus ecclesiasticis sunt constituta. De his iam quaeritur, an Ecclesia legitimo et proprio iure potestatem exerceat, matrimonia fidelium certis limitibus circumscribendi, a quibus si exorbitent, irrita sint, atque invalida. Post Novatores etiam inter catholicos quidam, praecipue Iansenianorum placitis addicti, extitere, qui matrimonium tamquam merum contractum dirimendi potestatem Ecclesiae denegabant. Ast in hoc gravissime errarunt. Argumenta enim sole clariora ostendunt.

(1) Eoh. 5, 25, 33.

(2) Sess. 24, in Proem.

(3) P. 2, cap. 8, n. 11.

quod contractus matrimonialis vel maxime Ecclesiae subsit, et ab ipsa irritari possit, et quod ideo Ecclesia potestatem habeat impedimenta dirimentia statuendi. Dogma hoc catholicum probatur ex *S. Scriptura*, *Traditione*, et ex *Conc. Tridentino*. Ex iisdem argumentis patebit, quod Ecclesia hanc potestatem iure proprio, non a principibus concessa exerceat, et quod eam exclusive habeat.

4. Ex *S. Scriptura* primum argumentum peti potest. Sicut nimirum iam in antiquo foedere Deus ipse plures pro populo hebraico leges condiderat respectu matrimonii, ita et in N. T. Christus Dominus nova dare dignatus est praecepta matrimonialia, per quae matrimonium ad pristinam puritatem revocavit. Christus autem non principibus saecularibus, sed Apostolis potestatem in sacra dedit; his facultatem ligandi et solvendi concessit (4), et ad eosdem dixit: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (2), quibus verbis sacram potestatem, quam ipse in terris tamquam supremum Ecclesiae caput exercuit, in Apostolos transtulit. Sicut ergo Christus ipse circa coniunctionem matrimonialem leges tulit, et impedimentum ligaminis statuit, ita et Apostoli ex concessione Christi impedimenta matrimonium dirimentia statuere potuerunt. Et revera Apostoli plures de fidelium matrimoniis leges tulerunt, praesertim Paulus I Cor. VII, aliisque in locis, in quibus circa coniugia neoconversorum ineunda, aut non ineunda varia statuta profert.

2. *Traditionis* argumentum petitur ex Ss. Patribus et Conciliis, ex quibus patet, Ecclesiam iam ab antiquissimis temporibus impedimenta dirimentia statuisse. *Tertullianus* l. de cor. mil. c. 13, impedimentum commemorat, quod ex disparitate cultus oritur, et quod certe ab ethnicorum legibus non fuerat statutum. *S. Siricius* P. (3) vetuit, ne monachi et moniales connubia contrahant, quia, ait, id ecclesiastica iura condemnant. *S. Basilii* in Ep. ad Diodor. inquit, prohibitum esse, ne vir secundas nuptias cum sorore prioris uxoris contrahat, propterea « quod sanctiones istae (de impedimento affinitatis) a sanctis viris nobis sint traditae. » *S. Leo* P. nuptias earum mulierum, quae a maritis suis in servitute deductis secundum permissionem legum civilium aliis nubebant, rescindi iussit. Idem in Ep. ad Rust. Narb. impedimentum conditionis agnoscit. *S. Gregorius* M. (4) testatur, impedimentum affinitatis usque ad septimam generationem eo tempore extensum fuisse, se autem circa Anglos nuper conversos illud ad quartam generationem restrinxisse. — Concilia eandem Ecclesiae persuasionem et praxin confirmant. *Eliberitanum* initio saeculi IV habitum statuit can. 13: *Gentilibus minime in matrimonium dandae sunt virgines christianae, ne aetas in flore tumens in adultério animae revolvatur*; can. 61: *Si quis post obitum uxoris suae sororem eius duxerit, et ipsa fuerit fidelis, quinquennium plucuit*

(1) Matth. 16, 18, 19, et ibid. 18, 18.

(2) Io 30. 21.

(4) Lib. 14, ep. 17.

(3) In Ep. ad Him.

a communione abstineri. — *Neo-caesariense an. 214, can. 2: Mulier, si duobus nupserit fratribus, abiiciatur usque ad diem mortis. Toletanum II, an. 351, can. 5: Haec salubriter cavenda sancimus, ne quis fidelis propinquam sanguinis sui, usquequo affinitatis lineamenta-generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari. - Chalcedonense oecum. can. 26, monachorum et virginum velatarum matrimonia damnat. Aurelianense I, an. 511, c. 18: Ne superstes frater thorum defuncti fratris ascendat, neve se quisquam amissae sorori uxoris audeat sociare, quodsi fecerint, ecclesiastica districtione feriantur. Id iam multi adversarii non negant, verum contendunt, Ecclesiam ex concessione et connivencia principum hoc ius exercuisse. Ast falso; nullus enim princeps assignari potest, qui hoc ius Ecclesiae concesserit, aut qui de aliqua usurpatione conquestus sit. Imo historia ecclesiastica multa exhibet exempla, quod principes commendarint leges canonicas, imo postularint, ut quaedam matrimonia irrita declararentur, et ipsos confugisse ad Ecclesiae auctoritatem, ut impedimenta, quibus tenebantur, solverentur.*

3. Adversarii ideo principibus ius impedimenta dirimentia statuendi vindicant, quoniam cives imperio principum subsunt, et ex connubiis bene vel male initis magna ex parte salus reipublicae pendet. Ast ex eadem ratione potiori iure haec potestas Ecclesiae vindicari debet. Nam fideles ex ordinatione Christi ipsius imperio

subsunt, et a connubiis bene vel male contractis bonum societatis religiosae, imo et aeterna salus coniugum pendet. Vel maxime autem attendendum est, matrimonium sacramentum esse, et in tale plenum ius soli Ecclesiae competit. Concilium Tridentinum Sess. 24, c. 3 definit: Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, et dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis dispensare, aut constituere, ut plures impediunt et dirimant, anath. sit. Et can. 4: Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anath. sit. Pius VI eandem tradit doctrinam in Bulla Auctorem fidei, in qua doctrina Synodi Pistoriensis prop. 59 asserentis: « Ad supremam civilem potestatem duntaxat originarie spectare contractui matrimonii apponere impedimenta eius generis, quae ipsum nullum reddunt, dicunturque dirimentia; quod ius originarium praeterea dicitur cum iure dispensandi essentialiter connexum, subiungens, supposito assensu vel connivencia principum, potuisse Ecclesiam iuste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum matrimonii, quasi Ecclesia non semper potuerit ac possit in christianorum matrimoniis iure proprio impedimenta constituere, quae matrimonium non solum impediunt, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque dispensare,

Canonum 3, 4, 9, 12, Sess. 24 Concilii Tridentini *eversiva et haeretica* declaratur, atque optime mentem Patrum Tridentinorum explicavit.

§ 446.

Usus doctrinae de sacramento matrimonii.

1. Ex sacramenti matrimonii institutione bonitas et sapientia Salvatoris maxime elucet. Necesse est in Ecclesia Christi coniuges existere, ut regnum Christi in terris conservetur et multiplicetur. Quoniam vero etiam post baptismum homines infirmi sunt, Christus speciale sacramentum instituit, quo concupiscentia et amor carnalis nonnisi in bonum finem dirigatur, coniuges gratiam adipiscantur, onera huius status patienter suffe-
rendi, officia meritorie adimplendi prolesque sancte educandi. Maxi-

mae idcirco Redemptori nostro debentur grates.

2. Cum Deus conservationem et propagationem generis humani velit, dubitari non potest, quasdam personas ad coniugium vocatas esse. Quamobrem nupturi a pastoribus admonendi sunt, ut non caeco modo naturales stimulos sequantur, sed divinam vocationem sedulo explorent, et alium finem sibi non proponant, nisi gloriam Dei, et spiritualem salutem tam propriam quam alienam. Adigendi sunt sponsi, praeterea, ut digne se praeparent puritate cordis et orationibus, neve se per peccata et praesertim incontinentiam divina benedictione indignos reddant. In examine praevio sedulo investigandum est, an non irretiti sint aliquo impedimento, ne sacramentum periculo nullitatis exponatur, et forte sacrilegium committatur.

THEOLOGIAE THEORETICAE.

PARS V.

DE DEO OMNIUM CONSUMMATORE.

§ 447.

Nexus et momentum doctrinae.

Deus, qui omnia creavit, ipse etiam omnia conservat (1), et omnia in mundo physico et in mundo morali ita gubernat, ut ad finem sibi praefixum dirigantur (2). Huius iam sapientissimae et efficacissimae gubernationis effectus indagare, atque ideo Deum tanquam omnium rerum a se creatarum consummatorem considerare oportet. — Inter opera Dei visibilia principem locum tenet homo, de quo canit Psalmista: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis; gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum* etc. (3). Et Eccli. XVII, 4 dicitur: *Dedit illi potestatem omnium quae sunt super terram*. Rectissime ideo dicitur, omnes creaturas, oculis nostris conspicuas, propter

hominem conditas, hominem vero propter Deum creatum esse (4). Homo enim anima rationali, libera et immortalis praeditus (5), imo etiam supernaturalibus donis insignitus est (6), ut Deo in hac vita serviat, et in altera vita eodem fruatur in aeternum. Quodsi ad homines in statu naturae reparate viventes oculos reflectamus, videmus quidem, multos media salutis a Christo parta assidue adhibentes, perfectam sectari moralitatem, sanctamque ducere vitam; alios vero tepide in via virtutis progredi, atque levioribus saltem culpis inquinatos cernimus; quinimo tales quoque observamus, qui media salutis aut negligentes, aut male adhibentes a via iustitiae penitus declinant, gravibus criminibus contaminantur, ac impenitentes ex hac vita decedunt. Cum autem tam diversus sit sta-

(1) § 207.

(2) Psalm. 8, 6, etc.

(2) § 208.

(4) § 124.

(5) § 167.

(6) § 170.

tus moralis hominum in hac terra viventium, quaeritur: qualis eorum sors in altera vita erit? — Hanc quoque quaestionem divina Revelatio solvit dicens: Deus *reddet unicuique secundum opera eius* (1). Sicut enim Deus hominum creator, conservator, gubernator, redemptor et sanctificator est, ita etiam omnium hominum iudex, et quidem bonorum remunerator, malorum autem vindex erit. Haec doctrina Revelationis in hac ultima Theologiae theoreticae parte pertractanda est.

2. Dubitari nequit, doctrinam de Deo omnium Consummatore summi momenti esse. Ex ipsa etenim divinae perfectiones maxime elucet, ut Maiestas Dei eiusque supremum in omnes res dominium, cui omnia subiecta sunt; omniscientia, quae scrutatur corda et renes, et cui nihil prorsus occultum manet; omnipotentia, cui nemo resistere potest; fidelitas in promissis, iustitia remunerativa, et superabundans bonitas, qua iustos in aeternum beatos reddit; iustitia vindicativa, qua impios confundit, aeternisque poenis afficit. Quodsi praecipuum theologiae officium est, attributa divina praedicare, et sic gloriam Dei promoveri, magna utique solertia etiam tractatus de Deo omnium Consummatore suscipiendus est. Summi momenti etiam pro homine est, ut sortem cognoscat in altera vita expectandam. In diversissima enim justorum et impiorum sorte aeterna efficacissima tum spei, tum timoris motiva invenit, quibus ad

moralitatem assidue sectandam adigatur. Et sane ideo varius bonorum et malorum status in altera vita per divinam revelationem nobis patefactus est, ut homines, qui solo amore ad finem suum pertrahuntur, saltem timore a vitiis arceantur, atque spe retributionis ad opera bona incitentur. Veritates igitur revelatae statim hominum in altera vita concernentes sedulo declarandae, solide probandae, et continuo ruminandae sunt.

3. Quoniam Deus simplicissimus, aeternus, et tempori nullo modo subiectus est (2), omnia quae vult, uno et simplicissimo actu perficit. Quoniam autem nos hunc unum simplicissimum et infinitum actum uno obtutu perspicere non valemus, idcirco varios actus in Deo iuxta nostrum concipiendi modum sibi succedentes mente nostra distinguimus. Eodem modo procedendum est, dum de Deo Iudice, bonorum remuneratore et malorum vindice sermo instituitur. Imprimis enim decreta concipimus, quibus Deus ab aeterno aliis quidem coelestem gloriam tribuere, aliis vero aeternas poenas infligere statuit; dein eorundem decretorum divinorum executionem pensamus. Haec autem sub duplici respectu, seu in duplici tempore consideranda est. Deus enim decreta sua hominum sortes in altera vita concernentia ex parte iam exsequitur in morte cuiusvis hominis, solemniter vero, publice et universaliter praefata decreta divina executioni mandantur in fine mundi. Ut igitur doctrina de Deo o-

(1) 2. Matth. 16; 7. Rom2, 6.

(2) § 51-54.

mnium Consummatore, seu de Deo iudice integre et ordinatim pertractetur: 1° de decretis divinis aeternas hominum sortes concernentibus; 2° de istorum decretorum executione in morte cuiusvis hominis; 3° de eorundem decretorum executione in fine mundi agendum est.

Nota. Non homines tantum, sed etiam reliquas creaturas a Deo gubernari, ac ideo etiam aliquando consummari, seu ad fines suos perducere, revelatio docet. Scriptum est enim: *Coelum et terra transibunt* (1), ubi per coelum et terram omnia ea intelliguntur, quae hunc visibilem mundum constituunt. Dantur igitur etiam decreta divina creaturas ratione carentes respicientia, et haec quoque infallibiliter executioni mandabuntur. Cum autem natura materialis ratione ac libero arbitrio destituta, et ideo studii veri et honesti incapax, finem absolutum in seipsa non habeat, sed propter hominem facta sit, cuius etiam dominio subiecta fuit (2); manifestum est, eam non absolute considerandam esse, sed in relatione ad hominem tantum, cuius sequitur sortes.

SECTIO I.

DE DECRETIS DIVINIS AETERNAS
HOMINUM SORTES CONCERNENTIBUS.

§ 448.

Inter decreta divina ea profecto maximam nostram attentionem merentur, quae aeternas hominum sortes concernunt. Nam, ut scite

observat S. Thomas (3): Deus speciali ratione providet naturis intellectualibus et rationalibus, quia istae « praecellunt alias creaturas et in perfectione naturae, et in dignitate finis: in perfectione quidem naturae, quia sola natura rationalis habet dominium sui actus, libere se agens ad operandum, caeterae vero creaturae ad opera propria magis agantur, quam agant; in dignitate autem finis, quia sola creatura intellectualis ad ipsum ultimum finem universi sua operatione pertingit, scilicet cognoscendo et amando Deum; aliae vero creaturae ad finem ultimum pertingere non possunt, nisi per aliquam similitudinis ipsius participationem. » Quamvis autem omnes homines eadem naturae perfectione gaudeant, et ad eundem nobilissimum finem conditi sint, hunc tamen non omnes consequuntur, quoniam debito modo moralitatem non sectantur, sine qua, ut ipsa ratio docet (4), consummata felicitas obtineri nequit. Ideo divina revelatio nos quidem certos reddit, Deum velle omnes homines salvos fieri (5), Christum pro omnibus mortuum esse et salutis viam aperuisse (6); sed tamen testatur, multos non in lege Domini ambulantes, sed alia via incedentes, in aeternam perditionem ruere (7). Cum igitur diversae sint hominum in altera vita sortes, et alii quidem aeternis praemiis remunerandi, alii vero aeternis suppliciis afficiendi sint; duplex quoque decretum divinum distinguendum est, nempe decretum, quo Deus aliquos

(1) Matth. 24, 35. (2) Gen. 1, 26. Psalm. 8, 5
(3) L. 3 c. Gentes cap. 3.

(4) Th. gen. § 41.
(6) § 272.

(5) I Tim. 2, 4.
(7) Matth. 7, 13.

aeternis praemiis remunerare, et decretum, quo Deus alios aeternis poenis afficere ab aeterno statuit. Primum *Praedestinatio*; alterum *Reprobatio* nominari solet. De his nunc sermo erit.

CAPUT I.

DE PRAEDESTINATIONE.

§ 449.

1. *Praedestinatio* iuxta vocis etymologiam accipitur pro quavis praeordinatione, qua de rebus, antequam fiant, aliquid statuitur, decernitur, definitur. In hac latissimā significatione quodlibet decretum de futura rerum contingentium sorte in mente divina conceptum, praedestinatio adpellari solet. In sensu autem nonnihil strictiore per praedestinationem illa decreta divina significantur, quae aeternas hominum sortes concernunt; antiquitus enim non solum decretum, quo Deus aliquos ad aeternam gloriam destinat, sed etiam decretum, quo Deus pro aliis aeternas poenas constituit, praedestinatio dici consuevit. Ita *Concilium Valentinum III: Fidenter fatemur, praedestinationem electorum ad vitam, et praedestinationem impiorum ad mortem* (1). Usu tamen theologico factum est, ut praedestinatio divina in bonam solummodo partem usurpetur, pro electione scilicet et destinatione aliquorum ad gratiam et gloriam; et in hoc sensu praedestinatio in isto capite sumitur.

2. *Thomas ex Charmes* (2) ait: « Praedestinatio sumitur dupliciter: 1. *incomplete* pro praedestinatione vel ad gratiam nude et solitarie sumptam, vel ad gloriam item nude et solitarie sumptam; 2. *complete* pro praedestinatione ad gratiam simul et gloriam, seu quatenus non tantum respicit gloriam aeternam, sed etiam omnia gratiae dona, quibus creatura rationalis ad gloriam perducitur; haec ergo gratiam specialem, perseverantiam simul et gloriam complectitur. » Talis distinctio etiam in S. Scriptura occurrit. Haec enim testatur, dari praedestinationem ad gratiam, sine praedestinatione ad gloriam, seu dari decretum Dei aeternum, aliquibus gratiam concedendi, qui vitam aeternam consecuturi non sunt; unde Matth. XX, 16: *Multi sunt vocati, pauci vero electi*. Nullatenus quidem dari potest praedestinatio ad gloriam sine praedestinatione ad gratiam; sed tamen in S. Scriptura praedestinatio ad gloriam nude et solitarie sumpta meritis hominum adscribitur, quin de praedestinatione ad gratiam sermo fiat. Ita Christus praedestinationis ad gloriam decretum aeternum exprimit: *Omnis qui relinquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit* (3). Et: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata* (4). Quibus in locis praedestinatio ad gratiam non negatur, sed reticetur. Denique praedestinationem ad

(1) Anno 855, can. 3.

(2) Tract. de Deo, Dis. 4, csp. 3, q. 3, Nota 4.

(3) Matth. 19, 29.

(4) Ibid. v. 17. — Cf. Matth. 23, 34.

gratiam et gloriam simul exprimit Paulus ad Rom. scribens: *Quos autem praeordinavit* (ad gloriam), *hos et vocavit, et quos vocavit, hos et iustificavit: quos autem iustificavit, illos et glorificavit* (1).

3. In doctrina de praedestinatione distinguere oportet dogmata catholica et opiniones theologorum. De fide nempe est, dari praedestinationem, eamque certam et immutabilem esse ex parte Dei, non autem ex parte hominis, qui sine speciali revelatione certus esse non potest de sua praedestinatione. Si autem quaeritur de causa praedestinationis morali, seu de modo, quo Deus decretum praedestinationis concipit, variae dantur sententiae, quarum aliquae haereticae sunt, aliae vero, licet e diametro sibi opponantur, catholice tamen propugnari possunt. Nonnulli enim catholici decretum praedestinationis ad gloriam absolutum, seu ante praevisa merita conceptum defendunt; alii vero *hypotheticum*, seu post praevisa merita conceptum propugnant. Maior consensus datur circa praedestinationis effectus, quamvis in eorumdem declaratione pro diversitate systematum quaedam discrepantia detur. Ut igitur haec doctrina recte et integre proponatur, agendum est: 1° *De praedestinationis existentia et certitudine*; 2° *variae de causa morali praedestinationis sententiae tum haeticorum, tum catholicorum enumerandae sunt*; 3° *argumenta eorum, qui decretum praedestinationis absolutum defendunt, afferenda et refellenda*; 4° *argumenta*

eorum, qui decretum praedestinationis hypotheticum propugnant, proponenda et defendenda sunt; ac demum 5° *aliqua de effectibus praedestinationis dicenda sunt.*

ARTICULUS I.

De praedestinationis existentia et certitudine.

§ 450.

De praedestinationis existentia.

De fide est, dari decretum divinum, per quod ab aeterno omnes illi ad gratiam et gloriam praedestinantur, qui hanc aliquando assecuturi sunt. Nam:

1. *S. Scriptura* pro dogmate catholico clarissima testimonia exhibet. Matth. XXV, 34 Christus electos sic alloquitur: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*; quibus verbis aeternae beatitudinis regnum, ad quod possidendum electi vocantur, dicitur iisdem *paratum*, nempe in mente divina, et quidem *a constitutione mundi*, i. e. per decretum aeternum. Item Luc. X, 20 Christus docet, non de donis gratis datis, sed de praedestinatione ad aeternam gloriam gaudendum esse, ait enim: *Gaudele quod nomina vestra scripta sunt in coelis*. Apoc. XX, 15, dicitur: *Qui non inventus est in libro vitae scriptus, missus est in stagnum ignis*; ex quibus verbis patet, omnes, qui a perditione liberantur, et aeternam beatitudinem consequuntur, *in libro vitae scriptos esse*; per librum vitae autem, et per nominum inscriptionem intelligitur, praedestinationis decretum in mente Dei ab aeterno existens. Paulus ad Rom. scribit: *Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in*

bonum iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem praedestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et iustificavit; quos autem iustificavit, illos et glorificavit (1). Quibus verbis manifeste testatur, Deum eos praescire et praedestinare, qui Filio Dei in sanctitate huius et in felicitate alterius vitae conformes fiunt, imo expresse dicit, omnes, qui a Deo vocantur et iustificantur et glorificantur, iam ab aeterno a Deo praedestinos fuisse.

2. *Traditionem*, seu fidem perpetuam Ecclesiae de praedestinationis existentia contestatur S. Aug., qui ex professo contra Semip. librum de praedest. exaravit. Huic addidit alium librum de dono persever., in quo iterum multa de praedest. ad gratiam et ad gloriam disseruit; nam cap. 19, n. 48 scribit: « Hoc scio, neminem contra istam praedestinationem, quam secundum scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse. » In eodem cap. porro doctrinam suam auctoritate S. Cypriani, S. Ambrosii et S. Gregorii Naz. confirmat. S. Prosper in Resp. l. ad obiect. Gallor. dicit: « Praedestinationem Dei nullus catholicus negat. »

3. Quod Deus facit in tempore, id ab aeterno facere decrevit, cum Deus nulli sit mutationi obnoxius, imo nec temporis subiectus. Atqui ex revelatione certum est, Deum nonnullis hominibus gratiam et

gloriam dare in tempore; ergo istam dare hominibus illis ab aeterno decrevit: hoc autem decretum est ipsa praedestinatio, quae ergo vere existit.

§ 451.

De praedestinationis certitudine.

Praedestinationis certitudo in Deo vel in hominibus considerari potest. In Deo praedestinatio certa, infallibilis et immutabilis est; in mente autem hominum, seclusa speciali revelatione, semper incerta manet. Doctrina haec catholica firmis innititur argumentis.

1. *Deus numerum praedestinatorum*, omnesque electos singulatim certo cognoscit, ita ut eius praescientia nec falli, nec mutari atque ideo numerus praedestinatorum nec minui, nec augeri possit. Quam veritatem ipsa Scriptura confirmat. Nam Christus dixit: *Haec est autem voluntas eius qui misit me, Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die* (2); i. e. ut omne, quod per aeternae praedestinationis decretum Pater dedit mihi, cuiuscumque sit generis, gradus, conditionis, aetatis vel sexus; non perdam ex eo, non sinam illum perire, sed ei opituler, eum foveam et conservem, donec in portum salutis aeternae deduxerim; et resuscitem illud in novissimo die, i. e. in fine mundi. Ex his patet, nullum ex electis, quos dedit Pater Filio, perituum, sed infallibiliter salvatum iri, et aeterna donandum in coelo gloria. Hoc idem confirmat dicens: *Oves meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas et se-*

(1) Cap. 8, 28, etc.

(2) Io. 6, 89.

quuntur me, et ego vilum aeternam do eis; et non peribunt in aeternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea (1). His verbis significatur summa certitudo rationis, qua in salutem aeternam diriguntur praedestinati.

2. Quam certa est praedestinatio in mente Dei, tam incerta est in mente hominum. Nemo enim absque speciali revelatione infallibiliter certus esse potest de sua praedestinatione. Haec propositio, de fide credenda, patet ex Scriptura; nam Eccle. IX, 1 dicitur: *Nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit; sed omnia in futurum servantur incerta*. Paulus Rom. XI, 20 ait: *Tu fide stas: noli altum sapere, sed time*; et 1 Cor. X, 12: *Qui se existimat stare, videat, ne cadat*. Hinc Phil. II, 12 concludit: *Cum metu et tremore salutem vestram operamini*. Timori autem locus non daretur, si homo de praedestinatione sua infallibiliter certus esset. Hanc certitudinem hominibus speciali revelatione destitutis etiam Ss. Patres denegant. S. Hieron. c. Pelag. (2) ait: «Ne beatum dixeris quempiam ante mortem; quamdiu enim vivimus, in certamine sumus, quamdiu in certamine, nulla est certa victoria.» S. Aug. (3) scribit: «Quis enim ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero praedestinatorum se esse confidat?» Conc. Trid. (4) definit: *Si quis magnum illud usque in finem perseverantiae donum se certo habiturum absoluta et infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit, anat. sit.*

(1) Io. 10, 27, etc.

(2) Lib. 2.

(3) L. de cor. et gr. c. 13. (4) Sess. 6, can. 18.

Obi. Praedestinationem immutabilem non esse, Scriptura testatur. In hac enim praedestinationis decretum *liber vitae* adpellatur. Liber autem vitae non est immutabilis; qui enim in eo conscripti sunt possunt deleri. Moyses ita Deum pro Israëlitis deprecabatur: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti* (5). Moysi autem respondit Deus: *Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo.*

Resp. Sicut in Scriptura triplex vita secernitur: vita corporis temporalis, vita animae spirituali et vita gloriae aeterna, ita etiam liber vitae, qui metaphorice scientiam divinam significat, in triplici sensu sumitur. Falluntur ergo adversarii putantes, per *librum vitae* semper praedestinationis decretum intelligendum esse. Nam S. Hier. (6) et S. Greg. M. (7) observant, in verbis Moysis librum Dei non sumi pro libro aeternae praedestinationis, sed pro libro viventium in hoc mundo. Nempe orabat Moyses Dominum, ut si nollet parcere populo, eum ex hac vita eriperet, ne videret mala gentis suae. Verba autem Dei Moysi respondentis hunc sensum habent: *Ei qui peccaverit mihi, vitam spiritualem, aut in poenam peccati etiam temporalem auferam.*

Nota. Quamvis praedestinatio non sit certa respectu nostri certitudine absoluta sine speciali revelatione; possumus tamen ex quibusdam signis certitudinem moralem, quae anxietatem excludat, ac fiduciam conferat, habere. Signa autem haec sunt. Vera cordis hu-

(5) Ex. 32, 13, etc.

(6) Ep. ad Algas. q. 9.

(7) L. 10 mor. c. 7.

militas. Rerum caducarum contemptus et amor coelestium. Ardens desiderium audiendi verbum Dei, et assiduum in bono proficiendi studium. Frequens et digna Eucharistiae perceptio. Caritas erga proximum. Tribulationes huius vitae patienter toleratae: ac tandem, sincera devotio erga B. V. Mariam, cui Ecclesia accommodat haec Prov. VIII verba: *Qui me invenerit, inveniet vitam, et hauriet salutem a Domino.*

ARTICULUS II.

De causa praedestinationis morali
variae sententiae.

§ 452.

Sicut iustificationis, ita et praedestinationis ad gloriam variae causae distingui possunt. *Causa efficiens* seu *principalis* est ipse Deus, seu aeternum Dei decretum. *Causa finalis proxima* est beatitudo electorum; *remota* seu *suprema* est gloria Dei. *Causa meritoria externa et principalis* est Christus Redemptor, qui morte sua *chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit de medio* (1), et aeternam beatitudinem nobis promeruit. *Causa instrumentalis* dici potest gratia, per quam homines vocantur, iustificantur et meritorum capaces redduntur. In his admittendis theologi consentiunt. Ulterius autem assignari solet eiusdem praedestinationis ad gloriam *causa meritoria interna* seu *secundaria*, quae in homine invenitur, ideo *moralis* vocatur, Deumque ad concipiendum praedestinationis ad gloriam decretum movet. Circa hanc causam moralem variae propugnantur tum ab haereticis, tum a catholicis, ha-

terodoxae et orthodoxae sententiae, illas refellere, istas vero hic loci clare exponere decet.

1. Moralem praedestinationis causam curiosius investigantes, et fallacibus rationis suae principiis inhaerentes graviter aberrarunt, a) *Manichaei, Priscillianistae* et alii, qui sicut duo summa principia statuerunt, ita etiam asseruerunt, homines alios quidem natura bonos, alios vero natura malos esse, et exinde totam rationem praedestinationis vel reprobationis peti. In hac impia sententia negatur, Deum O. M. omnium hominum creatorem esse, naturam humanam, quae bona condita fuit, per peccatum originale corruptam esse, et hominem in actionibus suis bonis et malis liberum esse. Penitus reiicienda est ergo sententia tam gravibus erroribus innixa. — b) *Origenes* Platoniorum placita secutus, contendebat, animas corpori praexistere, et antequam carnalibus vinculis colligarentur, aliam in aëre, aut in quodam sidere vitam gessisse, atque in hac praecedenti vita sibi comparasse merita vel demerita, propter quae vel praedestinarentur, vel reprobarentur. At haec praexistencia animarum non solum omni prorsus argumento destituta ac plane commentitia est, sed etiam damnata in Conc. gen. V, c. 1, his verbis: *Si quis dicit aut sentit, praexistere hominum animas, utpote quae antea mentes fuerint, et sanctae virtutes, satietatemque cepisse divinae contemplationis, et in deterius conversas esse, demissasque in corpora supplicii causa, anat. sit.* — c) *Pelagiani* praedesti-

(1) Colos. 2, 14.

nationis causam repetebant ex bonis operibus viribus naturae elicitis; cumque necessitatem gratiae reiicerent, docebant, solam hominis voluntatem aut bonam aut malam esse causam, cur praedestinentur alii ad vitam, alii ad mortem. Inter disputandum vero cum eo adducti fuissent, ut aliquam gratiam admittere cogerentur, eam ad facilius, non vero ad simpliciter bene agendum necessariam esse dixerunt; ita tamen, ut eius praeparatio a Deo fieret ex praevisioni liberi arbitrii meritis mere naturalibus. — Ast haeretica haec sententia iam per ea quae § 295 et 347, etc., dicta sunt, satis confutatur. — d) *Semipelagiani* agnoscebant quidem, nos non posse propriis viribus absque gratia Dei bona opera perficere; contendebant tamen, initium et praeparationem ad illa, ut pium credulitatis affectum, desiderium, petitionem auxilii, quae inter bona opera non recensebant, esse a nobis: sicut infirmus licet non possit sibi praeparare medicinam, potest tamen desiderare et petere medicum. Hinc inferebant, Deum decrevisse dare gratiam iis, quos praeviderat, se ad illam his initialibus actibus praeparaturos, et gloriam iis, quos praeviderat in accepta gratia propria libertate sine dono speciali perseveraturos usque in finem. Haec quoque sententia ut haeretica reiicienda est. Dogma enim catholicum est, etiam ad initium fidei et operis salutaris necessariam esse gratiam supernaturalem, quae nos semper praevenire debet, ut pium credulitatis affectum concipiamus, et

voluntatem ad recte agendum praeparamus (1); et dogma pariter est, non posse hominem iustificatum sine speciali Dei auxilio in accepta iustitia perseverare (2).

2. Theologi catholici omnes docent, praedestinationem ad primam gratiam omnino gratuitam esse. Imo etiam dum de praedestinatione ad gloriam nude et solitarie sumpta agitur, non ex omni parte inter se dissentiunt. Nam praedestinatio ad gloriam considerari potest vel *in ordine intentionis*, vel *in ordine executionis*, i. e. vel ex parte Dei aeterno suo consilio ac decreto nonnullos ad gratiam et gloriam destinantis, vel in tempore decretum suum exsequentis. Quaestio non movetur de praedestinatione in ordine executionis, quae est ipsa actualis gloriae retributio. Omnes enim secundum clarissimam revelationis doctrinam admittunt, bona opera, seu merita in adultis gloriam aeternam praecedere debere, quia haec merces est et corona, quae nonnisi legitime certantibus titulo iustitiae debita rependitur. De sola ergo praedestinatione secundum ordinem intentionis hic controversatur. Quaeritur nempe, an divinum praedestinationis decretum *ante*, vel *post merita praevisa* conceptum sit. Decreta enim divina dividuntur in *absoluta*, quorum ratio a solis attributis Dei internis petitur, et in *hypothetica*, ad quae formanda concurrunt etiam res extra Deum positae. Multi igitur theologi decretum praedestinationis absolutum esse dicunt, vi cuius Deus praedestinati efficaciter glo-

riam aeternam dare decrevit ex merito suo beneplacito et independenter a praevisis eorum meritis supernaturalibus, quae tanquam praedestinationis effectus consideranda sunt. Alii vero praedestinationis decretum hypotheticum esse defendunt, dicuntque, Deum, quia omnia ut praesentia videt, praedestinati conferre gloriam aeternam decrevisse propter praevisa eorum merita supernaturalia. Primam sententiam propugnant *Augustiniani, Thomistae*, nonnulli *Scolistae, Estius, Sylvius, Suarez*, et cum multis aliis, *Bellarminus* — Pro secunda sententia inter veteres scholasticos citari solent *Alexander Halensis, Albertus M., S. Bonaventura, Aureolus, Gabriel Biel, Sadoletus* et alii. Maxime autem hanc sententiam defenderunt *Molina, Gregorius de Valentia, Leon. Lessius, Vasquez, Becanus, Petavius, Card. Sfondratus, Carolus Ios. Tricassinus Ord. Capucin., Frassen Min. Observ., Tournely* et alii plurimi.

Nota. *Catharinus* singularem proposuit de praedestinatione sententiam. Duos distinguit hominum salvandorum ordines. Primus est eorum, quos insigniter electos et praedestinos vocat: huiusmodi sunt B. V. Maria, Apostoli, Prophetae, aliique celebriores sancti. Hos autem ante omnem meritum praevisionem praedestinos esse contendit. Secundus est eorum, qui communi providentiae relict, praesciuntur quidem salvandi ex meritis, non vero ex decreto Dei absoluto antecedente praevisionem meritum. Quoniam autem de utriusque scho-

lae placitis participavit, et utriusque scholae contradixit, theologos universos adversarios habuit.

Caeterum fatendum est, nos decreta divina comprehendere non posse. Quod si sententia quaedam theologica de causa praedestinationis morali adoptanda sit, illa profecto praeferenda est; ex qua sapientia, iustitia, bonitas Dei, eiusque seria voluntas salvandi omnes clarius elucet; qua homines ad orandum, vigilandum et certandum, ut salutem suam operentur, acrius excitantur; et quae demum aptior est ad christianam perfectionem promovendam.

ARTICULUS III.

Argumenta eorum, qui decretum praedestinationis absolutum defendunt, afferuntur et refelluntur.

§ 453.

Qui dicunt, Deum absque respectu ad merita praevisa decreto absoluto aliquos ex massa damnationis seligere, iisdemque tales gratias efficaces praeparare, quibus adiuti infallibiliter ad aeternam beatitudinem perveniunt, sententiam suam ex *S. Scriptura, ex Traditione, auctoritate* potissimum *S. Augustini et S. Thomae*, atque *rationibus theologicis* probare tentant. Argumenta haec a primae sententiae patronis afferri solita candide proponemus, ita tamen, ut mox in notis ea adiciamus, quae ad illa infirmanda et refellenda inserviunt.

§ 454.

I. Argumenta ex *S. Scriptura* petita.

Exodi XXXIII, 18 etc. Moyses orat: *Ostende mihi gloriam tuam; et*

Deus respondet: *Ego ostendam omne bonum tibi, et vocabo in nomine Domini coram te: et miserebor cui voluero, et clemens ero in quem mihi placuerit; quibus verbis gloria aeterna Moysi promittitur, et simul generali sententia asseritur, eam soli misericordiae Dei seu mere gratuitaee electioni divinae adscribendam esse.*—Christus Luc. XII, 32, alloquens discipulos suos dicit: *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum; quibus verbis clare pronuntiat, nihil timendum esse electis, quia per gratias efficaces certo ad regnum aeternum perducuntur: istorum vero electionem iterum a solo beneplacito Patris repetit.* S. Paulus in Ep. ad Rom. ex proposito de praedestinatione mere gratuita agit, eam explicat, probat, et contra impugnantes defendit. Nam cap. VIII, v. 28 ait: *Omnia cooperantur in bonum iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos... praedestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, hos et iustificavit: quos autem iustificavit, illos et glorificavit; quod in loco praedestinatio propositum Dei dicitur, et secundum hoc propositum homines vocari, iustificari et glorificari dicuntur.* Tum cap. IX quaerens, cur tam pauci ex Iudaeis in Christum crederent, cum tamen ad Iudaeos utpote filios Abrahae factae sint repromissiones salutis; respondet, non omnes carnales filios Abrahae in aeternis Dei consiliis fuisse filios promissionis praedestinos, sed aliquos

tantum prae aliis gratis electos. Hanc autem gratuitam praedestinationem probat exemplo *Iacobi et Esau*, qui ex iisdem parentibus, et eodem concubitu nati fuerunt, et ex quibus prior non ex operibus, sed ex gratia vocantis electus, posterior vero derelictus fuit; ait enim versu 11 etc.: *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret) non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei (Rebecca): Quia maior serviet minori, sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui.*

Nota. Per loca citata praedestinationi mere gratuita nullatenus probatur. Nam 1º (1) Moyses non postulat aeternam beatitudinem, sed in hac mortali vita faciem Dei seu gloriam Dei extraordinario modo videre cupit. Denegatur autem Moysi in hac vita mortali perfecta visio beatifica, promittitur tamen imperfecta, quae quidem plane extraordinaria sit (2). Ideo Deus (3) profitetur, se ex indebita bonitate, et ex speciali erga Moysen amore id praestare, quia talia dona extraordinaria, seu istas gratias gratis datas nemini debet, sed ex mere gratuita bonitate impertitur; quod indicatur per verba: *Miserebor, cui voluero, et clemens ero, in quem mihi placuerit.* Si petitio Moysis et responsio Dei de aeterna beatitudine intelligerentur, haec Moysi denegaretur per verba: *Non poteris videre faciem meam.* Omnes idcirco concedere debent, de sola visione fa-

(1) Exodi 33, 18.

(2) Vers. 20-23.

(3) Versu. 10.

ciei divinae in hac vita sermonem esse. — 2° Christus Luc. XII non loquitur de beneplacito absoluto et efficaci dandi gloriam aeternam; alloquitur enim omnes suos Apostolos, inter quos erat Iudas traditor, pro quo haud dubie efficax illud et absolutum beneplacitum non habuit. Ergo sub conditione duntaxat Christus regnum proponit, si nempe bonis operibus divina adiuvante gratia illud promereri voluerint, quod ex contextu elucet. Nam in eodem sermone discipulos hortatur ad vitae contemptum et ad martyrium, ad timorem Dei, ad confessionem sui Nominis, ad vigilandum, etc. (1). Tum illos excitat, ut rerum temporalium curam deponant, et ad altiora mentem suam erigant (2). Quod si immediate (3) subiungit: *Nolite timere*, etc.; non timorem de salute aeterna, sed timorem de rerum temporalium penuria deponendum esse docet, Nam a maiori ad minus Christus hic arguit, quasi diceret: Si complacuit Patri vestro dare vobis regnum, primarios vos Ecclesiae ministros constituere, et aeternam beatitudinem praeparare, an non de rebus ad communem vitam necessariis vobis providebit? Quibus dictis, discipulos hortatur, ut ad perfectiora et excellentiora contendant (4). Hae omnes circumstantiae ostendunt, Christum l. cit. non loqui de beneplacito, seu proposito dandi gloriam absoluto et efficaci, sed de conditionato, quod nempe pendeat ex meritis bonorum operum. — 3° Paulum 1° loc. fideles ad confiden-

tiam ac fortitudinem in tribulationibus exhortari velle; patet ex contextu. Si vero verba illa de praedest. ad gloriam exponantur, nullatenus tamen ex iis absolutum praedestinationis decretum probari potest, quia causa moralis praedestinationis in iis non indigitur, sed tantum dicitur in praedestinatiis (sive ante, sive post merita praevisa praedestinentur) omnia gratiae divinae adscribenda esse, quia a Deo ad fidem vocantur, a Deo per baptismum iustificantur, a Deo denique perseverantiae finalis gratiam concedente glorificantur. — Quae Rom. IX scribit, non de gratuita praedest. ad gloriam, sed de gratuita praedest. ad gratiam dicta sunt, quod ex contextu et scopo huius epist. recte inferitur. Nam, ut observat *Cl. Bernardinus a Piconio* (5): « Scopus Apostoli in hac Epistola est, ostendere, quod Christi gratia nec Iudaeis data sit ob Mosaicae legis observantiam, nec Gentilibus ob legis naturalis custodiam, sed mere gratis, et ex pura Dei misericordia. » Quod idem docet etiam *S. Augustinus* (6). Ad quem scopum Pauli si attendatur, clare patebit, nulum argumentum pro absoluto praedestinationis decreto ex hoc capite desumi posse. Apostolus enim, ut Iudaeorum iactantiam retunderet, ostendit, Deum in distributione gratiarum suarum liberrium esse, nec aliquid ideo hominibus debere eo, quod ex Abrahamo descendant. Ideo adduxit exemplum Iacobi et Esau, qui ambo Abrahami nepotes fuerunt, et ta-

(1) V. 4, 5, 8.
(2) V. 32.

(3) V. 22, 30, 31.
(4) V. 33 et seq.

(5) Triplex Eposit. in praefat. ad hanc Epist.
(6) Lib. 1 ad Simplic. qu. 2, n. 2.

men cum neuter bona aut mala merita haberet, Deus ex liberrima voluntatis suae electione decrevit, ius primogeniturae et alia bona temporalia Iacobo conferre, et Esau negare. Non ergo hic de praedestinatione Iacobi ad gloriam et de aeterna reprobatione Esau sermo est, sed de collatione et negatione bonorum temporalium.—Accedit alia gravissima ratio expositionem adversariorum penitus reiiciendi. Nam eodem modo loquitur Apostolus de electione Iacobi ac de reprobatione Esau; si ergo illa repraesentabat praedestinationem ad gloriam, haec autem reprobationem a gloria, sequitur, quod eodem modo fit reprobatio ac illa electio, seu quod, sicut Iacob sine bonis operibus praevisis praedestinatus, ita Esau sine malis operibus praevisis reprobatus est, cum tamen iuxta doctrinam catholicam decretum reprobationis hypotheticum sit, et nemo damnetur, seu suppliciiis afficiatur sine peccato.

§ 455.

II. Argumenta ex auctoritate S. Augustini et discipulorum eius deprompta.

1. *S. Augustinus*, cuius auctoritas hac praesertim in re summi momenti est in Ecclesia, plurimis in locis docet, Deum ante praevisa merita decretum praedestinationis concipere. Lib. de correp. et grat. Cap. 7, n. 13 scribit: «Quicumque ab illa originali damnatione (non meritis suis, sed) ista divinae gratiae largitate discreti sunt, non est dubium, quod et procuratur eis audiendum evan-

gelium, et cum audiunt, credunt, et in fide, quae per dilectionem operatur, usque in finem perseverant... Haec omnia operatur in eis, qui vasa misericordiae operatus est eos, qui et elegit eos in filio suo ante constitutionem mundi per electionem gratiae... non praecedentium meritorum suorum.» De praed. Ss. cap. 18, n. 37, cum citasset verba Apostoli ad Ephes. qui *elegit nos in ipso* (Christo) *ante mundi constitutionem* (1), inquit: «Cernitis, quanta manifestatione apostolici eloquii defendatur haec gratia, contra quam merita extolluntur humana, tamquam homo aliquid prior det, ut retribuatur ei. Elegit ergo nos Deus in Christo ante mundi constitutionem, praedestinans nos in adoptionem filiorum, non quia per nos sancti et immaculati futuri eramus, sed elegit praedestinavitque, ut essemus. Fecit autem hoc secundum placitum voluntatis suae, ut nemo de sua, sed de illius erga se voluntate gloriatur.» Eandem doctrinam tradit Enchir. cap. 98, n. 28; Epist. 186, al. 108, ad Paulinum, c. 7, n. 28, etc.

2. *S. Thomas* I, q. 23, art. 5, ex professo negat, quod praescientia meritorum sit causa praedestinationis; et in cap. 4 Ep. ad Ephes. exponens ista: *In qua nos sorte vocati sumus*, ait: «Ponit (Apostolus) voluntariam Dei praedestinationem... cuius quidem praedestinationis ratio non sunt merita nostra, sed mera Dei voluntas.»

Nota 1. Quoad auctoritatem *S. Augustini* observat *Cl. Bossuetus* (2),

(1) Cap. 1, v. 4, 12.

(2) Defens. Tradit. et Ss. Patrum P. 2, lib 12, cap. 16.

doctrinam *S. Augustini* differre a doctrina illorum theologorum, qui absolutum praedestinationis decretum propugnant. Isti enim loquuntur de praedestinatione ad gloriam in abstracto, seu nude et solitarie sumpta; *S. Augustinus* vero loquitur de praedestinatione completa et adaequata ad gratiam et gloriam simul, quam gratuitam dicendam esse omnes Catholici profitentur. Generatim, ut doctrina *S. Augustini* rite intelligatur, ante oculos habendus est scopus, quem in suis elucubrationibus praefixum habuit. Pugnavit enim contra *Pelagianos*, qui praedestinationem ad gloriam et gratiam bonis operibus per vires naturales peractis, — et contra *Semipelagianos*, qui illam initio fidei per liberi arbitrii vires posito attribuebant. Idcirco toties negat, praedestinationem ex meritis hominis profluere, eamque ex mera gratuita Dei misericordia provenire adseverat. Et quia *Semipelagiani* etiam affirmabant, hominem per naturales liberi arbitrii vires in bono perseverare posse, *S. Augustinus* variis argumentis ostendit, gratiam divinam etiam ad perseverandum in bono usque in finem necessariam, et perseverantiam esse speciale donum Dei. Ex his patet, quod *S. Augustinus* multo magis de praedestinatione ad gratiam, quam de praedestinatione ad gloriam disserendum fuit. Caeterum *S. Doctor* non negavit, quod qui creavit nos sine nobis, non salvet nos sine nobis, et quod salus aeterna actu obtinenda tum a Deo gratiam e-largiente, tum ab homine gratia recte utente, et per gratiam bona

opera perficiente dependeat. Quia autem haeretici ea, quae sunt Dei, aut negabant, aut valde extenuabant; ea vero, quae sunt hominis, nimis extollebant: *S. Augustinus* e contra ea quae Dei sunt, contra sui temporis haereticos acerrime defendit; ea vero quae hominis sunt, utpote ab adversariis non negata, fuse exponere et probare necessarium non putavit. Haec si rite animadvertantur, haud difficile est ostendere, ex testimoniis *S. Augustini* non posse decretum praedestinationis absolutum, seu praedestinationem mere gratuitam probari. — Insuper verbis primo loco citatis non loquitur *S. Doctor* de praedestinatione ad gloriam tantum, sed de praedestinatione completa et adaequata secundum omnes suos effectus, inter quos est et ipsa gloria aeterna; ac contendit contra *Pelagianos*, quos ex professo impugnatur, omnes illos effectus gratiae divinae esse tribuendos, non meritis naturae. Quae secundo loco habentur, non intelliguntur de praedestinatione ad gloriam, sed ad gratiam, et praecipue ad initium fidei per dilectionem operantis, ut ait *S. Augustinus*: unde sensus totius textus est, quod Deus nos elegit ad primam fidem, seu ad initium fidei ex mera sua voluntate, quam ibi *propositum Dei* vocat *S. Doctor*; et non ex humano merito, quod astruebant illius adversarii ante gratiam. Ideo nihil inculcat ibi frequentius *S. Augustinus*, quam Deum nos elegerisse, non quia eramus sancti, per quod destruit meritum pure humanum ante gratiam; sed *ut essemus sancti*, per

quod statuit gratiam et praedestinationem ad illam, seu illius praeparationem ex mero proposito divino, et non ex humano, ut volebant adversarii.— 2. Observandum denique est, *S. Thomam* fidissimum esse *S. Augustini* discipulum, et cum isto errores Pelagianorum et Semipelagianorum strenue impugnare; ex quo recte infertur, quod de meritis naturalibus, seu de operibus bonis per solas liberi arbitrii vires peractis loquatur, dum dicit, praedestinationis rationem non esse merita nostra, sed meram Dei voluntatem (1).

§ 456.

III. Argumenta ex rationibus theologicis.

1. Quicumque prudenter et ordinate agit, prius intendit finem, quam media; unde commune theologorum et philosophorum proloquium est, finem esse primum in intentione, et ultimum in executione. Atqui praedestinatorum finis est gloria aeterna, media autem ad hunc finem sunt merita per gratiam comparanda. Ergo Deus, qui est infinita sapientia, et ideo prudentissime ac ordinatissime agit, prius intendit finem electorum, i. e. prius eos ad aeternam beatitudinem praedestinat, et propter hunc finem decernit eis concedere gratias, quibus merita sibi comparant.

2. Praedestinato ad gratiam, ut omnes fatentur, est ante praevisa merita; ergo talis est etiam praedestinato ad gloriam; haec enim penitus ab illa dependet, cum nemo praedestinatur ad glo-

riam, qui non sit praedestinatus ad gratiam; atqui praedestinato ad gratiam tota pendet a mera voluntate Dei, seu a mere gratuita eius bonitate; ergo etiam a mere gratuita bonitate divina dependet quoque praedestinato ad gloriam.

3. Infantes baptizati ante annos discretionis decedentes, gloriam aeternam consequuntur, ad quam igitur ab aeterno praedestinati fuerunt. In istis autem manifeste causa praedestinationis non potest esse praevisio meritorum, quae perficere haud possunt: ergo nec etiam in adultis.

4. Paulus, cum plura de praedestinatione ad gratiam et gloriam disseruisset, stupore abreptus exclamat: *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae eius!* (2). Decretum ergo praedestinationis pro hominibus incomprehensibile est. At si esset hypotheticum, incomprehensibile non esset. Rationi enim humanae maxime accomodata facilisque intellectu est sententia eorum, qui dicunt, Deum illos praedestinare, quorum praevidet merita, illos vero reprobare, quorum praevidet demerita. Relicienda est ergo haec sententia, ut verificetur dictum Apostoli, decretum praedestinationis incomprehensibile esse.

Nota. Ad 1. Negari quidem non potest, prudentiae consonum esse, prius finem intendere, et propter finem media applicare. Finis autem totalis totius universi non

(1) Cfr. Tournely de Deo, q. 22, art. 2, concl. 5, obiect. ex S. Thoma Aquin.

(2) Ad Rom. 11, 33, etc.

est felicitas hominis, sed gloria Dei externa, nam Prov. XVI, 4: *Omnia propter semetipsum operatus est Dominus* — Hominibus autem quibus facultates naturales et gratias supernaturales impertitur, non adimit liberum arbitrium, nec eos modo pathologico ad finem suum cogit, sed vult, ut libero modo ad finem suum tendant: atque ideo illos, quos praevidet gratiis bene usuros, Deum glorificaturos et in eius gratia decessuros, praedestinat ad gloriam, ut in hisce suam fidelitatem in promissis, iustitiam remunerativam, imo et superabundantem bonitatem ostendat, dando eis gloriam eorum merita longe excedentem: eos vero, quos praevidet gratiis abusuros, peccata commissuros et sine poenitentia decessuros, reprobabat et ad supplicia aeterna destinabat, ut in iis suam sanctitatem et iustitiam vindicativam manifestet. Ita contraria prorsus conclusio prodit, si ille finis totalis perpenditur, quem Deus teste revelatione in omnibus primario, seu principaliter intendit.

Ad 2. Ex eo, quod praedestinatio ad gratiam sit ante praevisa merita, nullatenus sequitur, quod idem dicendum sit de praedestinatione ad gloriam. Haec quidem ita pendet ab illa, ut sine illa esse non possit, sed non ita pendet ab illa, ut semper eam sequatur, et posita praedestinatione ad gratiam, poni consequenter debeat praedestinatio ad gloriam, ut patet in multis reprobis, qui *vocati* et praedestinati fuerunt ad gratiam, et tamen non sunt *electi*. seu non fuerunt praedestinati ad

gloriam. Non ergo necessario conexa est praedestinatio ad gloriam cum praedest. ad gratiam, sed necessarium est aliud decretum, quo praedestinantur homines ad gloriam, aliud quo praedestinantur ad gratiam. Neque haec duo decreta eodem modo a Deo concipiuntur; nam praedestinatio ad gratiam necessario fit ante praevisa merita, quia nemo primam gratiam, saltem de condigno promereri potest. Sed praedestinatio ad gloriam supponit merita, quia ideo Deus dat gratiam, ut merita sequantur; et ideo decretum praedestinationis ad gloriam non concipitur ante praevisa merita. Christus ipse optime rem declarat in parabola de *decem servis*, quibus mere gratuita bonitate *dedit decem mnas, et ait ad illos: Negotiamini dum venio* (1). Quamvis autem concessio mnarum mere gratuita et ante praevisa merita facta sit, elargitio tamen praemii, seu mercedis non mere gratuita fuit, et illis tantum facta est, qui accepta dona bene adhibuerunt, et ex illis lucrum reportarunt.

Ad 3. Certum est, quod parvuli post baptismum ante rationis usum decedentes non habeant, imo nec habere possint merita, propter quae praedestinentur. Falsa est autem consequentia, quae ex istis infantibus infertur ad praedestinationem adultorum, qui ut vitam aeternam obtineant, merita habere possunt et debent. Si quis e. gr. diceret: pauperes ostiatim mendicantes non debent solvere regi vectigalia; ergo nec divites: falso argumentaretur, quia

(1) Luc. 19 13, etc

pauperes ideo non debent regi solvere vectigalia, quia non habent unde solvant; divites autem debent solvere, quia habent unde solvant. Eodem modo disserendum est de parvulis et adultis quoad praedestinationem ad gloriam. Parvuli non praedestinantur ob merita, quia haec habere non possunt; adulti autem merita habere possunt et debent: ergo propter illa praedestinantur. Praeterea merita distingui possunt vel stricte et proprie sumpta, qualia sunt opera bona ab homine iusto cum gratia peracta; vel improprie et largo modo sumpta, scilicet prout extenduntur ad id omne, cui debetur gloria, etiamsi non sit opus nec actus bonus a voluntate elicitus: iam vero parvuli baptizati non habent quidem merita stricte et proprie sumpta, habent autem merita improprie et largo modo sumpta; habent enim gratiam sanctificantem, per quam participant de meritis Christi, et ius acquirunt ad gloriam aeternam: ideo parvuli et adulti praedestinantur propter praevisa merita; parvuli propter merita improprie et largo modo sumpta, adulti vero propter merita proprie et stricte dicta.

Ad 4. Paulus in genere decretum seu *iudicia Dei incomprehensibilia* (1) nominat. Ergo si decretum praedestinationis, ut sit incomprehensibile, deberet esse absolutum, seu ante praevisa merita conceptum; etiam decretum reprobationis, ut sit incomprehensibile, deberet esse absolutum, ante praevisa merita conceptum.

Hoc autem, ut infra ostendetur, dogmati catholico adversatur. Negamus porro in sententia adversariorum decretum salutem aeternam hominum respiciens incomprehensibile dici posse. Tunc enim incomprehensibilitas adest, cum alicuius effectus causa sufficiens assignari, seu nexus inter causam et effectum explicari nequit. At in adversariorum sententia sufficiens causa assignari et intelligi potest, cur isti non vero illi salutem aeternam consequantur. Causa enim sufficiens est absoluta Dei voluntas, quae prioribus, non vero posterioribus gratias efficaces praeparavit, quibus aut innocentiam conservant, aut post peccatum conversi in Dei gratia decedant. Multo magis decretum praedestinationis incomprehensibile dicendum est, si post praevisa merita conceptum dicatur. Ait enim *Thomas ex Charmes* (2): « Licet enim in nostra sententia nonnullae difficultates ad quietem animarum emolliantur, multae tamen supersunt, quas nullus mortalium poterit unquam solvere: ait *Tournely*: Quare ex multis efficacibus gratiae auxiliis, quae tali homini Deus conferre posset, cum quibus salvus fieret, ea tamen dumtaxat conferat, quibus non consentit alteri vero ea, quibus praevidetur consensurus? quare illum efficaciter trahat, non istum? *o altitudo!* quare e duobus iustis unum ex hac vita rapiat dum iustus est, alterum vero tentationum periculis obnoxium relinquat, quibus futurum est, ut aliquando succumbat.

(1) Ad Rom. 11, 23.

(2) De Deo dissert. 4, cap. 3, q. 3, art. 2, ad obiect. 5.

o altitudo! Quare uni etiam non oranti perseverantiam det, alteri non det? *o altitudo!* Quare o duobus hominibus unum, qui longe maioribus implicatus est sceleribus, efficaciter convertat, alterum vero non ita scelestum derelinquat? *o altitudo!* Quare e duobus infantibus originali peccato aequaliter infectis permittat, unum baptizari, antequam moriatur, alterum vero non baptizari? *o altitudo!* »

ARTICULUS IV.

Argumenta pro hypothetico praedestinationis decreto exponuntur et defenduntur.

§ 457.

Deus, pro ineffabili sua sapientia vario ac multipli modo gratias suas hominibus elargitur, etiam in statu naturae lapsae bene operari, recte vivere, et salutem suam consequi possunt. Gratia autem non est necessitas, nec tollit liberum arbitrium, quod ideo illi vel consentire vel resistere potest. Hinc fit, ut posita gratia alii bene operentur, merita sibi comparent, et iusti usque in finem permaneant, alii vero, gratis divinis resistentes, merita negligant, male operentur, et, obdurati in peccatis moriantur. Haec autem omnia Deus ab aeterno clarissime praevidet, atque ideo sicut istos propter praevisa demerita reprobatur, ita illos propter praevisa demerita praedestinat. Decretum ergo praedestinationis est *hypotheticum*, et praedestinatio ad gloriam nuda et solitarie sumpta, non mere gra-

tuita est dicenda. Haec nostra sententia ex S. Scriptura, ex Traditione et rationibus theologicis probatur.

§ 458.

I. Argumenta ex S. Scriptura.

1. Christus praedestinos alloquens ait: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, etc.* (1). Quo in loco non tantum agitur de actuali retributione gloriae pro electis, sed etiam de eiusdem praeparatione, seu destinatione aeterna in mente Dei: *Possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*, quid est autem *paratum*, etc., nisi ab aeterno destinatum, ut ex locis parallelis Rom. etc. (2) manifeste patet. Quare autem eis regnum destinatum est? Propter praevisa, quae futura erant, eorum opera misericordiae. Id manifeste colligitur ex particula causali *enim*, quae illa duo verba *paratum* et *possidete* subsequitur, et utrumque afficit, nationem assignans ex qua gloria coelestis non solummodo ipsis conferatur, sed iam ab aeterno ipsis parata fuerit. Item Christus sub parabola patrisfamilias primo mane conducentis operarios ut mitteret eos in vineam suam (3), explicat totum negotium praedestinationis ad gloriam ut factae propter merita. Nam per patremfamilias ipsum Deum intelligi non dubitatur. Primo quidem sermo est de praedestinatione ad gratiam, quae omnino gratuita exhibetur, quia variis tem-

(1) Matth. 25, 34, etc.

(2) Rom. 9, 23, et I. Cor. 2, 9.

(3) Matth. 20, v, 1, 16.

poribus hominēs vocantur *otiosi in foro stantes*, i. e. nulla praevia merita habentes. Vocantur autem tanquam operarii, ut in vinea laborent, et pro labore exantlato eis merces promittitur. Ubi notandum valde est, quod antequam paterfamilias mittat eos in vineam suam, *conventionem facit cum eis*, quod est, respicere opera et merita: et tandem in fine praestat eis mercedem, de qua convenerant, scilicet *denarium diurnum*; qui iuxta S. Augustinum (1) et S. Thomam (2) repraesentat vitam aeternam, seu coelestem beatitudinem: quod ostendit, executionem non aliter factam esse, quam praedestinationem; cum non aliter mercedem det paterfamilias, quam prout convenerant, et ipse paterfamilias eis destinaverat, et quidem propter suscipiendum laborem destinaverat. Sicuti ergo paterfamilias operariis a se gratuito vocatis propter laborem quem suscepturi erant, destinavit mercedem, ita et Deus hominibus a se vocatis praeparat et destinat aeternam gloriam propter merita, quae ope gratiae sibi comparant, et quae ipse ab aeterno praevidet.

2. Paulus ad Roman. inquit: *Quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem praedestinavit, hos et vocavit, et quos vocavit, hos et iustificavit; quos autem iustificavit, illos et glorificavit* (3). Locus iste, quem ipsi adversarii de praedestinatione ad gloriam interpretantur, hanc esse

post praevisa merita, manifeste ostendit. Id probatur ex *ipsis Pauli verbis*, quia ibi praescientia praecedit praedestinationem; prius enim ibi dicitur, *praescivit*, quam *praedestinavit*. Ergo necessario sequitur, quod praescientia praecedat illam praedestinationem, cum S. Scriptura nihil ponat inconsulto, et nihil imprudenter. — I Corinth. II, 9 legitur: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum*; ubi non est dubium, quin sermo sit de praedestinatione ad gloriam, cum loquatur Paulus de praeparatione gloriae; quae praeparatio iuxta S. Augustinum, S. Thomam et omnes Theologos sumitur pro praedestinatione; cum autem dicitur, quod praeparavit gloriam *iis, qui diligunt illum*, vere dicitur, quod praeparavit illam ob charitatem et dilectionem hominum erga eum, cum verba ista: *qui diligunt illum*, causam praeparationis assignent. Unde S. Thomas (4) dicit: praeparavit Deus gloriam diligentibus se, quia « *essentiale praemium aeternae gloriae charitati debetur secundum illud: Qui diligit me, diligetur a patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum* » (5). Ergo manifestum est, sensum verborum Pauli esse, quod gloria aeterna praedestinata est hominibus ob charitatem seu dilectionem eorum erga Deum, et consequenter ob merita hominum.

3. Iac. II, 5 habetur: *Deus elegit pauperes in hoc mundo, di-*

(1) Serm. 59 de verbis Dom.
(2), 2, q. 5, art. 2, ad 1.

(3) Rom. 8, 29, etc.

(4) In 1 Cor. 2, lect. 3.

(5) Ioan. 14, 21.

vites in fide, et haeredes regni, quod promisit Deus diligentibus se. Sermo hic est de praedestinatione non tantum secundum ordinem executionis, sed etiam secundum ordinem intentionis, quod probat verbum *elegit*... *haeredes regni*. *Elegit* autem, seu ab aeterno ad regni haereditatem praedestinavit eos, quos praevидit *pauperes in hoc mundo*, id est mente et spiritu a rebus terrenis avulsos, et *divites in fide*, quae per charitatem operatur. Ideo additur de eodem regno: *quod promisit Deus diligentibus se*: ubi iterum dilectio Dei affertur tamquam ratio et causa praedestinationis non tantum secundum ordinem executionis, sed etiam secundum ordinem intentionis, quia verbum *promisit*, non ad executionem, sed ad intentionem referendum est, II Petri I, 10, Princeps Apostolorum Christianis scribit: *Quapropter fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis*. Ergo vocatio et electio nostra certa non est ante bona opera, cum per ista certa fieri debeat, sed est veluti in suspensio ita, ut si quis a bono deficiat, et in peccata ruat, salutem suam amittere possit. Huius periculi memor Paulus inquit: *Castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar* (1). Et in Apocalypsi dicitur: *Tene, quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam* (2). Per quae, Spiritus Sanctus innuit, salutem nostram esse simpliciter incertam, et semper verum esse periculum per-

dendi eam usque ad finem vitae, quod non potest consistere cum praedestinatione ante praevisa merita, bene tamen cum praedestinatione post praevisa merita. Nam si praedestinatio facta est ante praevisa merita, unde petetur incertitudo salutis nostrae, cum decretum Dei absolutum et independens a nostris operibus ullo modo possit falli, nec in se, nec in subiecta materia, sed certo et infallibiliter effectum habiturum sit, idque ex principiis intrinsecis, cum media, quibus utitur ad habendum suum finem, seu ad procurandam nostram salutem, assumantur ut efficacia et certo salutem nostram allatura? In nostra autem sententia bene intelligitur ista salutis incertitudo in praedestinis, nam licet extrinsece, et ex praevisione Dei salus electorum sit certa et infallibilis, tamen simpliciter est fallibilis et incerta, quia nempe fit per media, quae de se sunt fallibilia et incerta, et nulli sub sunt decreto antecedenti infallibili, per quod eligantur ut intrinsece efficacia et certo salutem allatura. Deus enim absoluto quidem decreto et mere gratuita bonitate homines praedestinat ad gratiam; gratiis vero aut consentire, aut resistere possunt, et ideo, sicut illos reprobatur, quos praevидet gratiis abusus et male operaturos, ita illos praedestinat, quos praevидet gratiis consensuros et merita sibi comparaturos: unde in nostra sententia salus hominum est absolute fallibilis et incerta iuxta id, quod postulat sacra scriptura.

(1) I Cor. 9, 27.

(2) Cap. 3, 11.

§ 459.

II. Argumenta ex Traditione.

1. *Patres*. S. Augustino antiquiores et coaevi sententiam nostram haud abscore proponunt. *Origenes* Comm. in Ep. ad Rom. (1) scribit: « Paulus ait: Quos Deus praescivit, et praedestinavit, conformes fieri imaginis filii sui, evidenter ostendens, quod eos, quos praescivit Deus tales futuros, ut Christo sem in passionibus conformarent, ipsos etiam conformes ad similes imaginis eius praedestinavit in gloria. Praecedit ergo praescientia Dei, per quam noscuntur, qui in se labores et virtutes habituri sint, et ita praedestinatio sequitur. » S. Hilarius (2) explicans haec verba *Beatus*, quem elegisti et assumpsisti: inhabitabit in atriis tuis; ita loquitur: « Electi sunt nuptiali veste conspicui, puro et integro novae nativitatis corpore splendidi: itaque non res indiscreti iudicii electio est, sed ex meriti delectu facta discretio est. » S. Ambrosius (3) in haec Christi verba: non est meum, dare vobis etc. dicit: « Non est meum, quia iustitiam servo, non gratiam. Denique ad Patrem referens (electionem) addidit: quibus paratum est a Patre meo, ut ostenderet, Patrem quoque non petitionibus deferre solere, sed meritis, quia Deus personarum acceptor non est. » Unde et Apostolus ait: Quos praescivit, et praedestinavit; non enim ante praedestinavit, quam praesciret, sed quorum merita praescivit, eorum praemia

praedestinavit; » quid clarius? S. *Crisostomus* (4) haec habet: « Venite, dicit Deus, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum ante constitutionem mundi. Hoc nomen quot quantisque bonis equiparari potest, quod benedicti sint, et a Patre benedicti! Et undenam tanto honore dignati sunt? quae nam causa fuit? Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi potum. Quanti honoris, quantae beatitudinis verba! non dixit: accipite, sed haereditate possidete, quasi proprium, quasi patrum et vestrum, iam vobis olim debitum. Antequam enim essetis, haec vobis parata erant, quia sciebam, vos tales esse futuros. » S. Hieronymus (5) dicit: « Deus liberum servat arbitrium, ut in utramque partem, non ex praefudicio Dei, (i. e. non ex sententia antecedente) cognitionem causae, sed ex meritis singulorum vel poena, vel praemium sit. »

2. S. Augustinus ipse pro nostra sententia rectissime citatur. Nam ad Simplician. (6) explicans illud Apostoli (7): Cum nondum nati essent, etc. ita loquitur: « Non quid invenit Deus opera bona in hominibus, quae eligat, ideo manet propositum iustificationis ipsius, sed quia illud (propositum) manet, ut iustificet credentes, ideo invenit opera, quae iam eligat ad regnum coelorum. » Illic manifeste S. Doctor distinguit praedestinationem ad gratiam a praedestinatione ad gloriam in hoc, quod prima sit ex libe-

(1) L. 1. n. 3.

(2) In Psalm. 64. v. 4.

(3) Lib. 5 de fide cap. 2.

(4) Hom. 79 in Matth. num. 2.

(5) In cap. 1 Isaiæ.

(6) Lib. 1 quest. 2.

(7) Ad Rom. 9.

ralitate donorum gratiae, altera vero ex praevisione meritum, quae homo post sui iustificationem per gratiam factam; acquirit. Quod utrumque clarius explicans, addit: « Non tamen electio (ad gloriam) praecedit iustificationem, sed electionem; iustificatio; nemo enim eligitur, nisi iam distans (per opera bona praevisa) ab illo, qui reicitur. Unde quod dictum est: *Elegit nos ante mundi constitutionem*, non video quomodo sit dictum, nisi praescientia, » (operum scilicet cum gratia Dei elicitorum).

S. Doctor praemittit semper praescientiam praedestinationi, sic L. de Spir. et litt. (1): « Diffundit charitatem in cordibus eorum, quos praescivit, ut praedestinaret; praedestinavit, ut vocaret; vocavit, ut iustificaret; iustificavit, ut glorificaret. » L. de correptione et grat. (2): Qui vere sunt filii, praesciti et praedestinati sunt. En. in Ps. (3): « Manet immobile testamentum eius (Christi gentes inhereditatem accipientis), quia ipse praesciens praedestinavit haeredes. »

3. *Paires* S. Augustino posteriores, imo et fidissimos ipsius discipulos pro nostra sententia citare licet. Imprimis S. Prosper in Ep. ad S. Augustinum (4) constantem priorum saeculorum traditionem de praedestinatione post praevisa merita contestatur: « Re tractatis priorum de hac re opinionibus pene omnium par invenitur, et una sententia, qua propositum et praedestinationem Dei secundum praescientiam recepe-

runt, ut ob hoc Deus alios vasa honoris, alios contumeliae fecerit, quia finem uniuscuiusque praevidet, et sub ipso gratiae adiutorio, in qua fuisset voluntate et actione, praescierit. » Et ab hac sententia non recessisse, patet ex eius responsione 15 Ad objectionem Gallorum cap. 16, ubi praescientiam praedestinationi praemittit dicens: Deus « omnes vult salvos fieri atque in agnitionem veritatis venire, et voluntatis suae propositum in eis implet, quos praescitos praedestinavit, praedestinos vocavit, vocatos iustificavit, iustificatos glorificavit. » S. Fulgentius (5) inquit: « Ostensus Deus, quid reddendum praesciverit et quid donandum, praedestinavit illos ad supplicium, quos a se praescivit voluntatis malae vitio discessuros; et praedestinavit ad regnum, quos ad se praescivit misericordiae praevenientis auxilio redituros, et in se misericordiae subsequenter auxilio esse mansuros. » S. Bonaventura in I Dist. 40, art. 2, q. 1 quaerit, an praedestinatio inferat necessitatem salutis libero arbitrio, et respondet: « Praedestinatio non est causa salutis nisi includendo meritum. » Et infra dicit, « quod praedestinatio duo importat: et rationem praescientiae, et rationem causae...; et praescientia quidem totum includit in cognitione, scilicet liberum arbitrium et eius cooperationem. » S. Thomas in Epist. ad Romanos (6) distinguit praedestinationem adaequatam ab inadaequata, quae tan-

(1) Cap. 80.

(2) Cap. 9.

(3) In Psalm. 88. Serm. 2.

(4) Inter Epist. Augustini 225 num. 8.

(5) L. 1 ad Monim. c. 24.

(6) C. 8. lect. 6.

tum est ad gloriam, et istam ab operibus bonis absolute praevisis fieri, ait; *rationabiliter* dici posse; quod idcirco veritati consonum esse, declarat. — Idem confirmatur ex aliis angelici Doctoris testimoniis. Nam Comm. in Matth. (4) in haec verba: « *Multi sunt vocati, pauci vero electi*, ait: » Qui fide credunt, omnes vocati sunt, sed illi electi, qui bona opera faciunt, et isti sunt pauci. » In Epist. ad Ephes. (2) dicit: « Potest aliquid creatum esse ratione voluntatis divinae ex parte voliti, sicut dum vult coronare Petrum, quia legitime certavit. » Verbum *vult* indicat actum voluntatis aeternum, quia voluntas Dei immutabilis est, et ideo significat praedestinationem secundum intentionem, et non solum secundum executionem.

4. Conc. Arausicanum II. cap. 25 ait: *Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem pertinent, possint et debeant si fideliter laborare voluerint, adimplere*. Quibus verbis Concilium testatur, quod non solis praedestinatiis, sed *omnibus baptizatis* tales gratiae prae-paratae sint, quibus aeternam salutem consequi possint. Conditio quidem apponitur, sed ea non petitur ex parte Dei, sed ex parte hominis. Notanda enim sunt haec verba: *Si fideliter laborare voluerint*, quae denotant, nostram salutem non pendere a solo Dei decreto, sed etiam ab operibus nostris, cum illa particula *si*, denotet conditionem et dependentiam;

ex quo evidens est, quod salus nostra non est praedestinata ante praevisa merita, seu ante praevisam cooperationem nostram liberam, cum ipsa pendeat a praedicta cooperatione nostra libera. Concilium Valentinum III anno 855 habitum cap. 2, docet: *Deum praescire et praescisse aeternaliter et bona, quae boni erant facturi, et mala, quae mali sunt gesturi — fideliter tenemus; et placet tenere, bonos praescisse omnino per gratiam suam bonos futuros, et per eandem gratiam praemia accepturos; malos praescisse per propriam malitiam malos futuros, et per suam iustitiam aeterna ultione damnandos, ut secundum Psalmum LXII. v. 12: quia potestas Dei est, et Domini misericordia, ut reddat unicuique secundum opera sua*. Quo in loco decretum praedestinationis petitur a praescientia bonorum operum, sicut decretum reprobationis a praescientia malorum operum cum hoc unico discrimine, quod bona opera per gratiam perficiantur, mala vero opera ex perversa hominis voluntate proficiantur, quod discrimen omnes Catholici admittunt.

5. Ex orationibus Ecclesiae, quibus Ecclesiae sensus manifestantur, haec nostra sententia confirmatur. In missis ferialibus totius Quadrage. et in fine Litan. Ss., haec habetur Oratio: *Omnipotens, sempiternus Deus, qui vivorum dominaris simul et mortuorum, omniumque misereris, quos tuos fide et opere futuros esse praenoscis, etc.* Ecclesia ergo profitetur, Deum eorum misereri, quorum fidem et opera

praenoscit. Non est itaque sermo de praedestinatione ad gratiam, quam non antecedunt fides et opera, sed de praedestinatione ad gloriam; et Ecclesia miserationi praemittit praescientiam meritum fidei et operum, ob quam voluit Deus nostri in aeternum misereri, seu nos praedestinare ad gloriam.

— Dom. V post Pent. sic orat: *Deus, qui diligentibus te bona invisibilia praeparasti* etc. ubi dilectionem Dei, quae est in electis, proponit ut obiectum praedestinationis eorum, seu ut causam praeparationis bonorum aeternorum, et proinde facit eam priorem praedestinationem eorum.

§ 460.

III. Argumenta ex rationibus theologicis.

1. Omnes Christiani profiteri tenentur, se creatos esse ut Deo serviant, et in aeternum salvi fiant. Certum ergo est, quod omnes perfectam moralitatem sectari debeant, quia Deus hunc finem ipsis praefixit; quod omnes perfectam moralitatem sectari possint, quia Deus impossibilia non iubet. et quod omnes ad aeternam felicitatem pervenire valeant, quia haec a Deo moralitati promissa est. Haec autem omnia non verificantur, admissa sententia adversariorum. Nam si Deus absoluto decreto aliquos tantum ad gloriam praedestinavit, et his solis gratias praeparavit, quibus moraliter vivere et in bono perseverare valeant; quomodo verum est, quod omnes homines ad eundem finem conditi sint, et quod omnes per moralitatem ad felicitatem pertinere possint? Magna profecto con-

tradictio oritur tum quoad Deum, qui maiori hominum numero finem praefixit, quem sincere non vult; tum quoad homines, qui ad moralitatem obligantur, quam tamen deficiente gratia Redemptoris exercere non valent. Quae inconvenientia ut effugiantur, omnino necesse est, ut dicatur, Deum omnes homines velle salvos fieri, et omnibus gratias praeparare, quibus moraliter vivere possint, et illos praedestinare, quorum merita praenoscit.

2. Quilibet Christianus sicut ad fidem et charitatem, ita etiam ad spem theologicam obligatur. Fundamenta autem spei sunt: *omnipotentia* Dei, qua proposita nobis bona concedere potest: *miserericordia* Dei, qua eadem nobis concedere vult; et praecipue *fidelitas* eius *in promissis*, quia omnia, quae promisit, certissime adimplet. Quare dicendum est, quod Deus cuilibet aeternam beatitudinem et auxilia, quibus eam obtinere valeat, non solum dare possit, sed etiam velit, imo et promiserit, dummodo requisitas ad illa bona obtinenda condiciones adimpleat. Ast in sententia adversariorum Deus absoluto decreto aliquos, non autem reliquos ad aeternam gloriam praedestinavit, et his gratias efficaces non praeparavit, quibus salutem consequantur. Quomodo autem haec cum obligatione spei conciliantur? Quomodo ille, qui praedestinatus non est, sperare potest et beatitudinem aeternam, quam Deus ipsi non vult concedere, et auxilia efficacia, quae ipsi non vult impertiri?

3. Adversarii ipsi admittunt,

praedestinationem secundum executionem factam esse ob merita; et fides ipsa docet, actualem gloriae retributionem fieri ex meritis: ergo etiam praedestinatio secundum intensionem, seu gloriae praeparatio fit ob merita absolute praevisa. Nam, distinctio praedestinationis secundum intensionem et executionem fit tantum in mente nostra, in Deo autem intentio et executio est unus idemque simplicissimus voluntatis actus.

4. Petrus cum ex speciali revelatione didicisset, ad fidei salutem, etiam gentes vocari, dixit: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum et operatur iustitiam, acceptus est illi* (1). *Acceptor personarum dicitur, qui in distributione dignitatum et beneficiorum non ad merita respicit, sed merum suum arbitrium sequitur.* Porro Deus tum in verbis Petri, tum Rom. II etc. (2), *acceptor personarum non est: negatur ideo, quod Deus, dum agit de salute hominum, merum arbitrium sequatur, et ad merita non respiciat.* Non potest id quidem de prima gratia intelligi, quam nemo promereri potest, et quae ideo sine respectu ad merita conceditur. *Necessario ergo dicitur, in citatis S. Scripturae locis negari, quod Deus in decretis gratiarum secundarum distributionem et aeternae gloriae collationem concernentibus ad merita non respiciat.* Neque dicere licet, quod haec solum ad praedestinationem secundum executionem referantur;

nam acceptio personarum affectum cordis designat, qui distributionem beneficiorum praecedere, et huius causa motrix esse solet.

Cum Christus omnes homines ad perfectam moralitatem seu ad sanctitatem obliget (3), ac propterea contestatus sit, se ad ignem charitatis accendendum in terram venisse (4), dubitari profecto non potest, quin omnia doctrinae christianae capita ita comparata sint, ut in fidelibus sanctitatem promoveant. Quamobrem illam de praedestinatione sententiam veritati magis conformem iudicare debemus, quae aptior est ad homines ad sanctitatem excitandos. Satis autem manifestum est, hoc de nostra sententia esse dicendum. In confesso enim est apud omnes, ad moralem perfectionem promovendam utilissimum esse, ut homines intime persuasi sint, se ad Deum servendum et ad summo Bono in aeternum fruendum creatos esse, et ut nobilissimum hunc finem perpetuo ante oculos habeant, et serio in corde meditentur. At haec omnia facilius, ac suavius praestabit homo, qui ab operibus suis praevisis suam credit pendere praedestinationem ad gloriam. Econtra admissa praedestinatione ante praevisa merita ad paucos restricta, quis sibi persuadebit, se in felicissimo istorum numero contineri, et se verè creatum esse ad Deum in aeternum fruendum? Quis non timebit, sibi gratias praeparatas non esse, quibus bonum constanter perficiat, et in bono usque in finem perseveret, seque ideo certe in

(1) In Act. Ap. 10, 34, etc.

(2) Rom. 2, 11; Ephes. 6, 9. Col. 3, 25.

(3) Math. 5, 48, 23, 37. Luc. 1, 75. Ephes. 1, 4; 1. Petr. 1, 16.

(4) Luc. 12, 49.

peccatum grave ruiturum, in hoc tristi statu obiturum, et in aeternum periturum esse? — Cogitationes tales absque dubio cor perturbant, et spem lebefactant in eo, qui se praedestinatum esse non arbitratur. Ille autem, qui se absoluto decreto praedestinatum esse confidit, facile putabit, se, quaecumque vitam agat, certo conversionis gratiam ab intrinseco efficacem obtenturum, post adeptam iustificationem obiturum, et gloriam aeternam consecuturum esse. Desperatio autem et praesumptio duo sunt mala, quae moralitati maxime adversantur.

ARTICULUS V.

De effectibus praedestinationis

§ 461.

Praedestinationis effectus est id omne, quod virtute praedestinationis factae Deus ex speciali affectu confert electo, ut eum ad gloriam perducatur. Unde ad effectus praedestinationis tres requiruntur conditiones. 1^a, ut talis effectus sit a Deo, quemadmodum ipsa praedestinatio formaliter sumpta est a Deo. 2^a, ut detur ex meritis Christi. 3^a, ut certissime ad gloriae consecutionem perducatur, sive formaliter, sive dispositive, sive etiam occasionaliter. — Communiter theologi tres solent distinguere proprios praedestinationis effectus, *vocationem*, nempe, *iustificationem* et *glorificationem*, iuxta illud Apost.: *Quos (Deus) praedestinavit, hos et vocavit, et quos vocavit, hos et iustificavit; quos autem iustificavit, illos et glorificavit* (1); quibus verbis comprehenduntur illa omnia Dei beneficia, auxilia interna et

externa, gratiae ac dona, quae hominem perducunt ad iustificationem, et glorificationem. — Recensentur etiam inter effectus praedestinationis bona naturalis ordinis, quae ex speciali Dei providentia ad aeternam beatitudinem ordinantur, uti bona indoles, ingenium docile, etc. Hinc Apost. ibid.: *Diligentibus Deum omnia coöperantur in bonum*. Demum recensentur mala tum naturae, tum poenae, et iuxta aliquos, etiam mala culpa, seu peccati permissio non quidem per se et ratione sui, sed per accidens, ratione subsequentium bonorum, quae Deus sua bonitate ac sapientia novit eruere in utilitatem electi. Hoc sensu *Augustinus* scribit: «Audeo dicere, superbis esse utile cadere in aliquid apertum, manifestumque peccatum, unde sibi displiceant, qui iam sibi placendo deciderant» (2).

§ 462.

Usus doctrinae de praedestinatione.

1. Ex dictis patet, duas de qualitate decreti praedestinationis, seu de huius causa morali inter theologos vigere sententias, quarum utraque catholice defendi potest. In utraque autem sententia verissimum est, consilia Dei incomprehensibilia esse, et investigabiles vias eius, neminemque mortalium praedestinationis mysterium perspicere posse. Qualis autem inde usus practicus eruendus sit, optime docet *C. Bernardinus a Piconio* in triplici Exposit. Ep. Pauli etc. (3): «Duo sunt, iniquiens in praedestinationis mysterio distinguenda: unum, quod proprium Dei negotium est, homi-

(1) Rom. 8. 30. (2) I. 14 de civ. Dei, c. 13.

(3) In observat. morali ad Rom. cap. 8. v. 28.

nes nimirum ab aeterno praedestinare; alterum, quod hominum est negotium, bona scilicet praedestinatorum opera facere, malum fugere, bonum operari. — Quid sit ab hominibus? Satagunt quod Dei est, negligunt quod suum est; — Sollicite et anxie student, quomodo nos Deus praedestinet, ante an post praevisa merita? et haec ipsa meritorum opera, sine quibus nemo praedestinatus est, peragere non curant. Utinam ego praedestinati faciam opera, malum fugiam, bonum operer! Caetera divinae sapientiae et bonitati remitto. — *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum etc. Diligam ergo te Domine! diligam te, Deus fortitudo mea; refugium meum, susceptor meus, adiutor meus, tota spes mea! in manibus tuis sortes meae! tantum Te diligam!* »

2. Non raro iustae quoque et piaae animae internis torquentur timoribus, dum reflectunt decreta divina salutem hominum respicientia, immutabilia, nobis autem incognita esse. Anxie idcirco hinc inde quaerunt, an praedestinati sint, nec ne? — Imo malignus spiritus iisdem quandoque suggerit, ipsos, quomodocumque vivant, infallibiliter salvandos fore, si praedestinati sunt; secus vero omnes eorum conatus irritos fore, quia certo in peccatum grave lapsuri, et in eo perituri sunt. Quae ratione autem talis tentatio vincenda sit, praeclare docet *Ludovicus Argentaniensis* in Consult. theologicis et spir. (1) ubi inter alia dicit, tentatori ex immuta-

tabilitate decretorum divinorum tam pestiferam consequentiam inferenti respondendum esse: « Nec terrorem mihi unquam ineutiet, nec temerariam in me securitatem progignet fallax ille discursus: si praedestinatus sum, salvus ero, quidquid contigerit; et si reprobatus sum, damnabor, quidquid fecero, quia immutabilia sunt decreta Dei. Nihil ex hoc concludam, quia nescio, quale sit de me decretum divinum. Sed ecce fundamentum, cui innitar, et quod maximam securitatem praebet: si egero poenitentiam, et servavero mandata Dei, salvus ero. Hic est articulus fidei, de quo magis dubitare non possum, quam de eo, quod existit Deus. Certum pariter est, quod si voluero, possim poenitentiam agere, et servare mandata Dei, quia gratia ipsius mihi nunquam deest, nec pro uno, nec pro altero. Et hic quoque est articulus fidei eiusdem cum priori certitudinis. Ergo conclusio est infallibilis: *Si voluero, salvabor!* Quid perturbabo me ob decreta divina, quae incognita mihi sunt? Ego nonnisi huic veritati securus debeo inniti, quae luculenter cognita mihi et certissima est: *Si voluero, salvabor!* Siquidem si voluero, omnia illa perficere possum, quae Deus me jubet facere ad vitam aeternam promerendam. Nolo autem per haec dicere, quod nonnisi a sola voluntate mea dependeat salus; novi enim, quod praecipue dependeat ab adoranda voluntate Dei; sed certus sum, quod ipse salutem meam velit; certus sum, quod non ob alium finem

(1) P. I. de excellentiis Dei consultatio 17 de praedest. art. 1.

traxerit ex nihilo, nisi ut mihi fruitionem sui largiatur aeternam. Et quandoquidem hunc finem mihi vult voluntate vera; vult quoque et porrigit mihi omnia media ad hunc finem necessaria. Nihil ergo amplius requiritur, quam cooperatio voluntatis meae. Et ecce, quare tam confidenter dicam, salutem aeternam a me dependere, et quare securus asseram: Si voluerō, salvus ero. »

3. Magna prudentia opus est, dum in publicis institutionibus de praedestinatione disseritur; et certa ab incertis, seu dogmata ab opinionibus theologorum discernenda sunt, ne auditores perturbentur potius, quam aedificentur. Recte ideo Cl. Klüpfel (1) cum duplicem theologorum de praedestinatione sententiam exposuisset, et utriusque argumenta indigitaasset, hoc monitum adiungit: « Quam vero cumque ex his opinionibus adoptaveris, caveas, ne de ea sentias magnificentius, ut in circulis, aut pro concione vendites quasi veritatem indubitatam; neque committas, ut sententia duriorē populum turbes, aut doctrinam oppositam superciliose iudices, imprudenterque damnes, laesis prudentiae et charitatis legibus. Praedicandum potius est id, in quo omnes consentiunt, videlicet: Deum bonum, optimum esse, condidisse omnes ad felicitatem, neminemque damnaturum immerentem; culpam penes nos residere, si felicitate excidamus. »

CAPUT II.

DE REPROBATIONE.

§ 463.

1. *Reprobatio* sensu theologico accepta a Magistro sententiarum definitur: « Praescientia impietatis quorundam, et praeparatio damnationis eorundem (2). » Dicitur *praescientia impietatis*, ut detur intelligi, quod, sicut praedestinatio fit ex praevisis meritis, sic et reprobatio ex praevisis demeritis. Dicitur *impietatis*, per quod intelligitur vel peccatum originale solum, vel actuale solum, vel utrumque simul coniunctum in adultis peccatoribus non baptizatis. Dicitur *praeparatio damnationis eorundem*, per quod intelligitur efficax et absolutum Dei decretum, aliquos a gloria excludendi et ad supplicium aeternum deputandi.

2. *Existere reprobationis decretum*, tam certum est, quam certum est, esse tales, qui a felicitate aeterna excludendi sunt et miseria aeterna afficiendi, atque quam manifestum est, Deum nihil velle et agere in tempore, quod non ab aeterno decrevit. Dari autem infelicissimos homines, qui a salutis via aberrantes in aeternam perditionem ruunt, Christus ipse declarat dicens: *Lata et spatiosa via est, quae ducit ad perditionem, et multi sunt, qui intrant per eam* (3). Idem testatur, in extremo iudicio damnationis sententiam in quosdam ferendam esse: *Tunc dicet (Filius hominis) his, qui a*

(1) Institut Theol. Dogmat. Lib. 1. § 51.

(2) Lib. 1 Sent. dist. 4.

(3) Matth. 7, 13.

sinistris erunt: Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius (1). Certum igitur est, Deum in tempore aliquos a gloria aeterna exclusurum et ad aeterna supplicia damnaturum esse; ergo, Deus etiam ab aeterno istorum impietatem praevидit, et damnationem eorumdem praeparavit. Hinc *Concilium Valentinum III* (2) pronuntiavit: *Fidenter salemur, praedestinationem electorum ad vitam, et praedestinationem impiorum ad mortem*. Decreti huius existentia etiam semper ab omnibus admissa, et solum a nonnullis incredulis impugnata fuit, qui falsae philosophiae principiis decepti dixerunt, Deum infinite bonum, et misericordem non posse homines quosdam reprobare et infelicissimos reddere. Quantum autem a veritate aberrant, qui ita sentiunt, patet ex eo, quia iuxta doctrinam rationis, et revelationis, Deus non solum infinite bonus, sed etiam infinite iustus, est, et quia finis totius universi non est felicitas hominis, quae solummodo per moralitatem obtinetur, sed gloria Dei, seu manifestatio perfectionum divinarum. Deus autem sicut bonitatem beneficia largiendo, ita et iustitiam suam manifestat, infligendo peccatoribus poenam.

3. Reprobatio duo importat, nempe exclusionem a gloria, et inflictionem poenarum aeternarum. Prior reprobationis pars indigitatur per verba: *Discedite a me maledicti*; posterior per additionem: *in ignem aeternum*, per quem horrendae damnatorum poenae signifi-

cantur. Hinc theologi distinguunt reprobationem positivam et negativam. Reprobatio positiva est decretum divinum, quo aliqui excluduntur a vita aeterna, et deputantur ad poenas aeternas; haec etiam dicitur *adaequata*. Reprobatio negativa est privatio praedestinationis ad gloriam, seu exclusio ab aeterna beatitudine, sive illa fiat per actum voluntatis divinae positivum, sive non; et haec dici potest reprobatio *inadaequata*. Porro circa causam reprobationis positivae, et negativae, iam magna agitur controversia. Catholici omnes consentiunt, iuxta manifestam divinae revelationis doctrinam decretum reprobationis positivae hypotheticum esse, scilicet ex praevisis demeritis conceptum. Nonnulli autem haeretici, Calviniani praesertim, contrarium sentiunt, et sicut praedestinationis, ita et reprobationis decretum absolutum admittunt, statuuntque sine respectu ad merita aliquos ad malum et ad aeternam damnationem destinatos esse. — Dum vero de causa reprobationis negativae quaeritur, etiam theologi catholici inter se dissentiunt: nam qui praedestinationem post praevisa merita defendunt, unanimi consensu asseverant, negative quoque neminem reprobari, nisi propter praevisum peccatum. Qui autem praedestinationem ante praevisa merita propugnant, cohaerenter suo systemati contendunt, decretum reprobationis negativae absolutum dici posse, sine respectu ad praevisa demerita conceptum. — Gravius autem aberravit hac in re Iansenius, qui re-

(1) Matth. 25, 24.

(2) Anno 855. can. 3.

probationem negativam etiam in hominibus baptizatis a peccato originali repetendam esse dixit. Ut errores indigitati refellantur, et vera doctrina catholica stabilatur, agendum est: 1° de causa reprobationis positivae; 2° de causa reprobationis negativae.

§ 464.

De causa reprobationis positivae.

Iuxta doctrinam catholicam decretum reprobationis positivae est hypotheticum ex praevisione peccati conceptum; Deus enim nullum positive reprobat, ac poenis addicit ante praevisionem peccati. Haec propositio est de fide, et probatur ex S. Scriptura et ex Traditione.

1. S. Scriptura plurima testimonia refert, quae invicte probant, Deum nullum positive reprobare ac poenis aeternis addicere ante praevisionem peccati. Paulus ad Tim. conceptis verbis docet, Deum velle omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (1). Vera ergo et sincera in Deo voluntas est, omnes homines salvandi; voluntas autem haec divina non est absoluta, quia teste revelatione, non omnes salvantur: ergo est hypothetica, conditioni nempe alligata: nisi homines per peccatum salute aeterna se indignos reddant. Deus igitur voluntate antecedenti vult omnes homines salvos fieri, et voluntate tantum consequenti eos, qui per peccatum salute aeterna indigni facti sunt, vult reprobare, et aeternis poenis addicere. Si autem Deus ante praevisionem peccati decreto ab-

solute aliquos reprobare et aeternis poenis addiceret, Deus nec voluntate antecedenti, nec voluntate consequenti eorum salutem vellet. Sententia ergo Calvini S. Scripturae apertissime adversatur. — Insuper in S. Scriptura non solum affirmatur, Deum omnium hominum velle salutem, sed etiam apertissime negatur id, quod Calvinus dicit, nempe Deum absolute velle aliquorum damnationem. Nam Ezech. XVIII, 21 etc., legitur: Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, et custodierit omnia praecepta mea... vita vivet, et non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor... Numquid voluntatis meae est mors impii, dicit Dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis et vivat? Certe, si quem Deus perdere vellet absolute, maxime impium; atqui tamen promittit illi gratiam, imo et vitam aeternam, si poenitens resipiscat. Ergo etc. Quod confirmatur in fine eiusdem cap. XVIII, 32: Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus; revertimini et vivite. Sine restrictione dicitur, Deum non velle mortem peccatorum; quapropter hi omnes ad poenitentiam excitantur, quam proinde agere possunt et debent. Si autem Deus vult, ut peccatores convertantur, certe non vult, ut reprobentur. — Sap. I 13, dicitur: Deum mortem non fecit, nec laetatur in perditione vivorum. Et ibidem: Diligis enim omnia, quae sunt, et nihil odisti eorum, quae fecisti; nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti (2). Deus autem odisse di-

(1) I Timothei, 2, 4.

(2) Sap. 11, 25.

citur, cum bona subtrahit, aut poenas infligit. Deus ergo *odisse* dicendus esset, si absolute aliquos reprobare, a coelo eos excludendo et ad poenas aeternas destinando. II Petri III, 9: *Patienter agit (Deus) propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.* Conceptis verbis hic negatur, quod Calvinus dixit, Deum scilicet velle aliquos perire, seu absolute aliquos reprobare. — Tandem in S. Scriptura non alia causa damnationis adducitur, nisi peccatum. Christus in extremo iudicio ad reprobos dicit: *Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare etc.* (1). Sicut autem Deus neminem in tempore a gloria excludit, et damnat ad mortem aeternam nisi propter peccata; ita et neminem ab aeterno a gloria excludendum, ac suppliciis aeternis puniendum destinavit, nisi propter praevisa eius peccata. Voluntas enim divina temporis subiecta non est, quae ideo uno simplicissimo actu decreta concipit et exequitur.

2. Semper, ubique et ab omnibus creditum est, Deum voluntate generali, seu antecedente velle omnes homines salvos fieri, atque ideo neminem reprobare, nisi propter praevisum peccatum. Ss. *Patres* Augustino priores et coevi reprobationis decretum a praevisis peccatis repetunt. S. *Cyrillus Hier.* (2) inquit: « Cum benignus sit Dominus, non unum vel alterum

tantum, sed multos ad aeternae vitae ianuam aditus aperit, ut omnes ea, quantum in ipso est, nullo impediante, potiantur. » S. *Basilius* (3) explicans ea verba: *Quoniam ira in indignatione eius, et vita in voluntate eius*, haec habet: « Quid ergo dicit? nimirum hoc ipsum esse, quod Deus vult, omnes vitae participes fieri: quae autem calamitates accidunt, eas non de ipsius voluntate (absoluta seu antecedenti) fieri, sed pro eorum, qui peccaverunt, merito discerni. » Idem tradunt S. *Gregorius Nyss.* (4), S. *Ambrosius* (5), S. *Paulinus Nol.* (6), S. *Chrysostomus* (7). S. *Hieronymus* (8) ait: « Vult (Deus) salvari omnes, et in agnitionem veritatis venire. Sed quia nullus absque propria voluntate salvatur (liberi enim arbitrii sumus), vult nos bonum velle, ut cum voluerimus, velit in nobis et ipse suum implere consilium. » S. *Augustinus* eandem doctrinam docet cont. *Iulian.* (9): « Bonus est Deus, iustus est Deus; potest aliquos sine bonis meritis liberare quia bonus est; non potest quempiam sine malis meritis damnare, quia iustus est. » S. *Prosper* in Resp. ad *Obi.* 2^a *Vincent.* inquit: « Sincerissime credendum atque profitendum est, Deum velle, ut omnes homines salvi fiant. Siquidem Apostolus. cuius ista sententia est, sollicitissime praecipit, quod in omnibus Ecclesiis piissime custodiatur, ut Deo pro omnibus hominibus supplicetur: ex quibus, quod multi pereunt, pereuntium

(1) Matth. 25.

(3) Rom. in Psalm. 29.

(4) Orat. catech. cap. 30.

(5) L. 2 de Kar. et Abol. n. 7, num. 11

(2) Catech. 18.

(6) Epist. 2.

(7) Rom. 16 in Ep. ad Rom. n. 5.

(8) Comment. in Ephes. 1, 11

(9) Lib. 3, cap. 18

est meritum; quod multi salvantur, salvantis est donum. » S. Fulgentius ad Monimum (1) scribit: « Praedestinavit (Deus) illos ad supplicium, quos a se praescivit voluntatis malae vitio discessuros. » — Concilium Arausicanum II (2) declarat: *Aliquos ad malum divina potestate praedestinos esse, non solum non credimus, sed etiam si sunt, qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.* Concilium Tridentinum (3) definivit: *Si quis iustificationis gratiam non nisi praedestinati ad vitam contingere dixerit; reliquos vero omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non recipere, ulpote divina potestate praedestinos ad malum, anathema sit.*

3. *Rationes theologicae* desumuntur a veritatibus iam antea probatis. Christus ut mediator homines Deo reconciliavit, iisque gratias supernaturales et aeternam beatitudinem meruit (4). Redemptio haec est universalis, quia Christus pro omnibus hominibus mortuus est (5). Christus ergo vult, omnes homines salvos fieri. Quamobrem, si qui non salvantur, id ex alia causa fieri nequit, nisi quia conditiones ad actualem participationem Redemptionis requisitae in ipsis non adimplentur (6), cum vel a peccato originali per baptismum non liberantur, vel per peccatum actuale gratiam perdunt; unde ob peccatum duntaxat reprobantur. — Deus omnia operatur ad gloriam suam, seu ad manifestandas infinitas suas perfectiones; ergo etiam in destinanda

hominum sorte eundem finem habet. Ostendit nempe suam bonitatem, dum omnes homines vult felices reddere; suam misericordiam, cum peccatores patienter suffert, et ad poenitentiam invitat; suam sanctitatem et iustitiam cum peccatores impenitentes punit. Ast siquem sine praeviso peccato, seu absolute reprobareret, tali actu nec bonitatem ostenderet, cum potius crudelem se exhiberet; nec iustitiam, cum non videat peccatum, quod poenam mereatur. Ergo talis actus admitti nequit, qui fini illi adversatur, quem, teste revelatione et ratione, Deus omnibus operibus suis praefigit.

Obi. Ille censendus non est, velle omnium salutem voluntate etiam conditionata, qui, cum per ipsum stet ponere conditionem, per collationem nempe gratiae efficacis, eam non ponit; atqui Deus plurimis gratiam efficacem vel ad fidem recipiendam, vel ad poenitentiam agendam non tribuit; ergo non est censendus velle istorum salutem.

Resp. Propositio maior vera esset, si conditio ponenda a solo Deo penderet, i. e. si gratia concedenda non exigeret liberam hominis cooperationem, si nempe esset efficax in sensu Iansenii, et necessitaret voluntatem. Falsa autem est, quia conditio ponenda etiam ab homine pendet, cuius liberum arbitrium a gratia motum et excitatum vel dissentire potest, vel consentire. Sufficit proinde ex parte Dei, ut dici possit, ip-

(1) Lib. 1, cap. 24.

(2) Can. 25.

(3) Sess. 6, can. 13.

(4) § 270.

(5) § 272.

(6) § 271.

sum habere voluntatem antecedentem salvandi omnes homines, si omnibus hominibus largiatur gratias vere sufficientes, quibus si homines consenserint, de facto salutem consequantur, iam vero alibi probatum est, Deum gratias sufficientes non solum iustis (1), sed etiam peccatoribus (2), ac infidelibus impertiri (3). Generatim loquendo argumenta, quae ex defectu gratiarum petuntur, merito suspecta censentur. Distributio enim gratiarum est operatio divina, quae a nobis perfecte perspicui nequit: Quis enim cognoscit internas illuminationes et inspirationes, quibus Deus pro infinita sua misericordia tum peccatores, tum infideles ad se trahere satagit? Non licet igitur ex gratiarum defectu talia corollaria deducere, quae tum infinitae Dei bonitati, tum certae divinae revelationi adversantur, quae testatur, Deum velle omnes homines salvos fieri, et Christum pro omnibus mortuum esse.

§ 465.

De causa reprobationis negativae.

In assignanda causa reprobationis negativae, (sive haec habeatur ut pura non electio ad gloriam, sive ut positiva exclusio a gloria, tanquam a beneficio indebito), non consentiunt inter se theologi catholici. Qui praedestinationem ante praevisa merita defendunt, necessario ex sua sententia inferunt, quod ad negativam reprobationem non requiratur peccatum praevium, quoniam si aliqui tantum absque respectu ad merita praedestinantur, caeteri eo

ipso non praedestinantur, ac ideo summo illo beneficio privati, seu negative reprobati sunt. Qui praedestinationem post praevisa merita propugnant, nullam admittunt reprobationem negativam, vi cuius quidam absque omni peccato ab aeterna gloria excludantur; sed sicut electorum praedestinationem factam esse dicunt ex praevisis eorum meritis, ita reprobationem positivam et negativam petendam esse a peccato praevio vel originali per baptismum non extincto, vel actuali per poenitentiam non deleta, vel utroque. Hanc sententiam probant quaecumque iam allata sunt ad demonstrandum, quod praedestinatio ad gloriam facta sit post praevisa merita, quod Deus velit omnes homines salvos fieri, et quod ideo non alia sit causa reprobationis positivae, quam praevium peccatum. Hinc aliqua tantum hic addimus, ut refellantur illi, qui reponunt reprobationem negativam tam angelorum, quam hominum in exclusione positiva a gloria, tanquam a beneficio indebito, sicque eam gratuitam esse, et ante praevisa demerita defendunt.

1. Adversarii contendunt, in Deo esse decretum aeternum, aliquos sine praevisa culpa, non quidem poenis aeternis afficiendi, sed tamen ab aeterna gloria excludendi, et hanc exclusionem non esse poenam, sed solum beneficii indebiti denegationem. Sed talis status alterius vitae, medius inter poenam et praemium, plane fictitius est. Nam *S. Scriptura* testatur, post diem iudicii duplicem tan-

(1) § 322.

(2) § 323.

(3) § 324.

tum statum futurum esse, nempe electorum et reproborum, dicente Christo: *Ibunt hi in supplicium aeternum; iusti autem in vitam aeternam* (1). Ergo etiam decretum divinum aeternas hominum sortes concernens ad unum vel alterum statum ordinatur. Praeterea in Sacra Scriptura etiam exclusio a regno coelorum peccatis adscribitur. Ait enim Apostolus: *An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles regnum Dei possidebunt* (2). Deus ergo propter peccata homines ab aeterna gloria excludit; quod autem Deus semel vult, semper vult, et ab aeterno decernit.

2. Ss. Patres, ut patet ex locis citatis § praec. n. 2, reprobationis decretum repetunt ex praevisis peccatis. Cum autem ipsis distinctio in reprobationem positivam et negativam ignota fuerit, per reprobationem tum exclusionem a gloria, tum inflictionem poenarum intelligunt, et utriusque causam esse dicunt peccata praevisa. Imo fidissimi S. Augustini discipuli expresse docent, etiam exclusionem a gloria, seu denegationem aeternae beatitudinis adscribendam esse praevisis peccatis. S. Prosper in respons. ad obi. 3^{am} Gallorum inquit de reprobis: « Ideo praedestinati non sunt, quia tales futuri. (nempe mali in fine vitae) ex voluntaria praevaricatione praesciti sunt... essent autem praedestinati, si essent reversuri, et in sanctitate mansuri. » Hic manife-

ste reicit reprobationem negativam, cum asserat, eam fieri ob peccata actualia. S. Fulgentius (3) scribit: « Quaeso, Monime, ut hunc locum Pauli Rom. IX, attendas; notum namque est, iram Dei non posse dici, nisi ubi creditur iniquitas praecessisse: » ubi nullam Dei iram agnoscit (qualis existit non solum in condemnatione ad supplicia, sed etiam in exclusione a gloria, quae est poena damni), nisi ubi praecessit iniquitas. — Conc. Valentinum III, can. 2, cum dixisset, praescientiam Dei non inferre necessitatem, subiungit: *Nec ex praeiudicio eius (Dei) aliquem, sed ex merito propriae iniquitatis credimus condemnari: nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt, suoque vitio in massa damnationis vel merito originali, vel etiam actuali permanserunt.*

3. Praecipua ratio, ob quam adversarii absolutum reprobationis negativae decretum defendunt, ex eo petitur, quia gloria aeterna est hominibus indebita, beneficium autem indebitum absque iniustitia etiam illis, qui culpa vacant, denegari potest. — Sed haec argumentatio falso supposito laborat, quod ostendit Cl. Tournely (4) dicens: « Neque vero quidquam momenti habet, quod aiunt, gloriam homini esse indebitam: ita quidem indebita est absolute, quia potuisset Deus hominem non ordinare ad finem supernaturalem; indebita est etiam nunc propter peccatum, cuius demerito excidi-

(1) Math. 25, 46.

(2) I Corinth. 6, 9, etc.

(3) L. 2 ad Monim. cap. 24.

(4) De Deo, q. 23, art. 2, Conclus. 4.

mus a iurē haereditatis filiorum Dei. At debita est supposita gratuita ordinatione Dei, qui fecit hominem rectum, et ad vitam aeternam destinavit; debita est titulo Redemptionis per Christum factae, cuius passionis et mortis pretium elevare plurimum ac extenuare videtur sententia, quam hic impugnamus; debita est titulo misericordiae ac benignitatis Christi, qui passus est pro nobis, ut donaret nobis vitam, qui nos adiuvat, ut faciamus quae iubet, qui non patitur tentari nos supra id quod possumus. » Et sane per Christum Redemptorem lapsa humana natura reparata est; nam: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitae* (1). Omnes igitur homines iterum ad destinationem suam pervenire possunt; et cum Paulus dicit: *Deus vult omnes homines salvos fieri*, id de hominibus in statu naturae reparatae intelligendum est.

Nota 1. « Veram reprobationis causam esse peccatum originale, quo (reprobi) periisse et damnationem meruisse praevidentur, » docuit *Jansenius* (2). — Certum est, infantes, qui sine baptismo moriuntur, reprobari a gloria propter solum peccatum originale praevium, cum alterius peccati rei esse non possint. In adultis autem, in quibus peccatum originale per baptismum deletum est, an possit esse causa reprobationis, seu motivum propter quod Deus aliquos adultos baptizatos ab aeterna gloria excludat, et poenis afficiat ae-

ternis, merito inficiantur catholici tum *ex Scriptura*, tum *ex Conciliis*. — *Ex Scriptura*. Paulus ad Rom. VIII, 1 scribit: *Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant*, etc.; i. e. nihil damnatione dignum est in iis qui per baptismum Iesu Christo sunt insiti, qui secundum carnis desideria non ambulant etc. — Christus ait: *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit* (3). Quicumque ergo per baptismum iustificatur, ius etiam acquirit ad beatitudinem aeternam, et ad media hanc promerendi. Porro hoc ius nullum esset, nec baptisma effectum produceret, si peccatum originale iam deletum causa adhuc esset reprobationis. — *Concilium Tridentin.* definivit: *Si quis per Iesu Christi D. N. gratiam, quae in baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat, anathema sit* (4). Ergo per baptismum ita Deus reconciliatur homini, ut illi plene condonet peccatum et peccati poenam tam aeternam, quam temporalem: atqui prorsus repugnat tam plenae et sincerae reconciliationi, quod Deus peccatum sic condonatum retineat qua motivum reprobationis. Addit Concilium ibidem: *in renatis nihil odit Deus, quia nihil est damnationis iis, qui vere consepulti sunt cum Iesu Christo per baptismum in mortem*. In baptizatis ergo nihil est, quod Deus odit, i. e. propter quod vel gratias subtrahit, vel poenas infligit. Denique docet, quod renati per baptismum *Deo dilecti effecti sunt, haeredes quidem Dei, cohaeredes au-*

(1) Rom. 5, 18.

(2) L. 10 de grat. Chr. c. 2.

(3) Mar. 16, 16.

(4) Sess. 5, can. 5.

lem Christi, ita ut nihil prorsus eos ab ingressu coeli remoretur. Atqui, si peccatum originale esset causa reprobationis a gloria, renatus per baptismum haberet aliquid, quod eum ab ingressu coeli remoraretur. Recte ideo Bellarminus dicit (1), sententiam adversariorum per Concilium Tridentinum invicte confutari.

Nota 2. Inquirunt theologi, quot et quanam sint reprobationis effectus. Quatuor recenset Thomas ex Charmes. 1. Est permissio peccati, non cuiuscumque, sed cum morte coniuncti.... 2. Obcaecatio mentis, qua fit, ut homo se peccare non amplius advertat, sicque non convertatur, atque infallibiliter moriatur impenitens... 3. Obduratio cordis, qua fit, ut obduratus lucentem veritatem reiiciat, monitiones spernat, et adhortationibus hoc unum respondeat: *non possum*. 4. Est poena tum damni, tum sensus in altera vita.— Porro Deus non excaecat et obdurat peccatorem positive, sed permissive tantum, non tribuendo aut intendendo eius malitiam, sed denequando eis gratias, quibus se indignos reddiderunt: quod etiam docet S. Augustinus, scribens: « Non indurat Deus infundendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam » (2).

§ 466.

Usus doctrinae de reprobatione.

1. Christus cuidam seiscitanti: *Domine, si pauci sunt, qui salvantur?* respondit: *Contendite intrare per angustam portam* (3): quasi dicat: Nolite de reproba-

tionis iudiciis solliciti angere, incuriae vestrae ac socordiae nequaquam favete, cogitantes multos etiam mediocri studio esse salvandos; sed potius solliciti et alacres in virtutis studio estote, per mortificationem continuam cordis passionibus frenate, et carnis concupiscentias crucifigite; semper orantes, bona opera sedulo exercentes in via perfectionis usque progredi studete: *contendite intrare per angustam portam, quia multi quaerunt intrare, et non poterunt*; quia ex his quoque, qui non omnino torpescunt, nec magnis criminibus inquinati esse videntur, multi peribunt. Itaque reprobationis abyssum ne scrutemur; sed per electorum semitas et angustam Evangelii viam ambulare solliciti simus; et sic reprobationis causas vitantes funestos eius effectus non experiemur.

2. Pastoris animarum est, ita doctrinam de reprobatione populo proponere, ut inde gloria Dei, et salus animarum promoveatur. Frequenter idcirco fidelibus exponat: Deum velle omnes homines salvos fieri, Christum pro omnibus mortuum esse, eisque salutis media praeparasse; Deum infinite misericordem esse, neminem deserere, nisi prius ab homine deseratur; neminem damnare, nisi ob peccatum, et maximum quoque peccatorem per poenitentiam a perditione liberari posse. Reprobationis autem pericula, quae in negotio salutis desides, inordinate viventes, et poenitentiam procrastinantes incurrunt, non reticeat, sed gravibus verbis describat, ut

(1) De grat. et liber. arbitr. cap. 16.

(2) Epist. 194.

(3) Luc. 13, 23, etc.

fideles a vitiis retrahat, a tepore excitet, et ad virtutis exercitium impellat. Alios autem admonens de sua imprimis salute sollicitus sit, et cum Apostolo dicat: *Castigo corpus meum et in servitutem redigo: ne cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar* (1).

SECTIO II.

DE EXECUTIONE DECRETORUM DIVINORUM
IN MORTE HOMINIS,
SEU DE CONSUMMATIONE PARTIALI.

§ 462.

Quamvis totum universum in fine mundi, *cum coelum et terra transibunt* (2), consummetur, et ad finem suum perducatur; homines tamen iam antea, et quidem successive aliquo modo consummantur, et ad finem suum perducuntur. Decretum nempe pro quovis homine a Deo conceptum his verbis exprimitur: *Revertatur pulvis in terram suam. unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum* (3). Huius decreti divini executionem iam considerare oportet, et ideo agendum est: 1° *De transitu hominum ex hac vita in alteram*; 2° *De statu hominum in altera vita*; et 3° *De nexu beatorum cum hominibus viatoribus*.

Nota. Veritas fundamentalis pro tractatibus, in hac et sequenti sectione suscipiendis, est *immortalitas animae*, quae iam alibi (4) probata fuit, et per dicenda in his sectionibus maxime confirmatur. — Uti autem semel persuasum est homini, se cum hoc mortali corpore non esse interiturum

nihil potest ipsi esse antiquius, quam scire, qualem post hanc brevem fragilemque vitam habiturus sit sortem.

CAPUT I.

DE TRANSITU HOMINUM EX HAC VITA
IN ALTERAM.

§ 468.

Increduli clamitant, hominem in morte non secus ac iumenta penitus interire; sed divina Revelatio docet, corpus quidem hominis in pulverem abire, animam autem ad Deum redire, ut ab ipso iudicetur, et vel praemia vel poenas recipiat. Interitus ergo hominis non est, nisi transitus ex hac vita in alteram, qui ut recte cognoscatur, agendum est *de morte hominis*, et de iis quae eam immediate sequuntur, nempe *de iudicio particulari*, et *de executione sententiae in eo latae*.

§ 469.

De morte hominum.

Mors est solutio vinculi ac commercii, quod corpus inter et animam in homine adest, seu est separatio animae, seu spiritus a corpore.

1. Mortis lege exemptum esse neminem, praeter experientiam testatur S. Scriptura pluribus in locis. Eccli. XXV, 33, dicitur: *A muliere initium factum est peccati, et per illam omnes morimur*. Paulus ad Rom. scribit: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit*,

(1) I Cor. 9, 27.

(2) Matth. 24, 35.

(3) Eccli. 12, 7.

(4) § 148.

in quo omnes peccaverunt (1). Ad Hebr.: Statutum est hominibus semel mori (2). Omnes ergo homines nihiles sicut ignobiles, docti sicut indocti, pauperes ac divites morti subiecti sunt.

2. Sicut nullus a morte eximitur, ita etiam nemo absque speciali revelatione divina scit mortis suae diem vel horam. Ex sapientissimis autem rationibus a Deo constitutum est, ut homines ignorarent mortis suae tempus. — S. Scriptura incertitudinem horae mortis frequenter commemorat. *Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, et sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, quum eis ex tempore supervenerit* (3). Christus in parabola de decem virginibus, quae in adventu sponsi inopinato extinctas lampades habuerunt, et ideo a nuptiis exclusae sunt, hoc adiicit monitum: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam* (4). Idem inquit: *Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet* (5). Paulus ad Thess.: *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet* (6).

Causa prima atque praecipua, cur Deus ultimam mortis horam nobis incognitam esse voluit, haec est, ut refragnet nos a peccandi libidine, et frangeret pertinaciam persistendi in peccatis. Christus ipse incertitudinem horae, qua anima a corpore separata ad iudicium divinum rapitur, tanquam gravissimum peccata vitandi motivum proponit; ait enim: At-

tendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et superveniat in vos repentina dies illa (7). — *Secunda causa* mortis quoad horam incertae est, ut homines quovis tempore bona opera solerter perficere satagant. Ideo Christus dicit: *Videte, vigilate et orate; nescitis enim, quando tempus sit* (8). Et in Apocal.: *Ecce venio, sicut fur. Beatus, qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem eius* (9); quibus verbis mortis incertitudo tanquam motivum adducitur, bona opera quovis tempore perficiendi, ne haec negligentes ob turpissimam nuditatem confundantur et reprobandur. — *Tertiam causam* constituunt emolumenta temporalia, quae ex incertitudine horae mortis in humanum genus redundant. Hac enim posita rectissime hominibus aurea regula praescribitur, quod pro requisitis bonis temporalibus sibi comparandis laborare debeant solerter, quia diu in hac terra vivere possunt; sed moderate, ita ut officia nobiliora non laedant, quia citius quam putant, ex hac vita migrare queunt. Ex mortis autem praescientia pax et tranquillitas inter homines quam maxime violaretur. Qui enim scirent se brevi tempore in hac vita mansuros, deiecto semper animo essent, vel etiam in desperationem laberentur, ad officia sua implenda inepti, sibi et aliis molesti. Iidem vix invenirent, qui cum ipsis matrimonium vel alios contractus inire vellet; et sic in brevi quo-

(1) Rom. 5, 12.

(2) Cap. 9, 27.

(3) Eccles. 9, v. 12.

(4) Matth 26, 13.

(5) Luc. 12, 40.

(6) 1 Thess. 5, 2, etc.

(8) Marc. 13, 33, etc.

(7) Luc. 21, 34.

(9) 16, 15.

que sua terrestri peregrinatione maximas misérias experiri cogentur. Qui autem scirent, se multos annos victuros, facile insuperbirent, nimium insolescerent, et tyrannice alios opprimerent. Incertitudo ergo horae mortis magnum pro humano genere beneficium est dicendum.

Nota. Frequens mortis memoria nunquam satis commendari potest. Deus ipse Adamo mortem proposuit, ut eum a peccato retineret (1), et postquam peccavit, iterum memoriam mortis inculcavit (2), ut eum ad poenitentiam permoveret. Memoria igitur mortis utilis est iusto, ut a peccatis retineatur, utilis est peccatori, ut ad poenitentiam moveatur. Hinc Eccli.: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis* (3). Ss. Patres quoque memoriam mortis tanquam efficacissimum contra peccata remedium praescribunt. *S. Petrus Dam.* (4) ait: « Si superbiae spiritus inflat, sepulcrum ad mentem redeat: necessario illic rigidae cervicis tumorem premimus, ubi cinerem nos procul dubio, pulveremque pensamus. » *S. Bernardus* (5) de tentationibus inquit: « Si te luxuria tentat, obiice tibi memoriam mortis. »

§ 470.

De iudicio particulari.

Anima per mortem a corpore soluta mox subit iudicium particulare, in quo omnes eius actiones in vita terrestri peractae, sive bonae sive malae ab omniscio et

iustissimo Iudice examinantur, et vel praemio vel poena dignae pronuntiantur. Iudicium hoc, *particulare* appellatur, ut a iudicio universalis, quod de omnibus angelis et hominibus simul in fine saeculorum fiet, distinguatur. Certitudo huiusce iudicii particularis *ex S. Scriptura, ex Traditione, et ex rationibus theologicis* probatur.

1. *S. Scriptura* V. et N. T. de iudicio particulari immediate post mortem habendo nos certos reddit. Nam. Eccli. XI, 28. etc. dicitur: *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas. . . In fine hominis denudatio operum illius.* Ex contextu patet, quod sacer Scriptor, ut observat *Calmet* in hunc loc., illud scandalum amovere satagat, quo nonnulli perturbantur, dum in hac vita iustos infelices, impios autem felices cernunt. Provocat ideo ad alteram vitam, in qua condigna fit retributio operum tam bonorum, quam malorum. Hanc autem retributionem dicit, facile a Deo fieri *in die obitus* uniuscuiusque, quia *in fine*, seu *in morte hominis* fit *denudatio operum illius*, i. e. bonitas aut malitia operum discutitur, detegitur et manifestabitur, quod non potest referri ad iudicium universale, cum illud *in die obitus* fieri dicatur. Aperte igitur iudicium particulare commemoratur, in quo homini ostenditur, an ipsius opera praemio vel poena digna sint. — Paulus scribit: *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium* (6). Nullum hic ponitur intervallum inter mortem

(1) Gen. 2, 17.

(2) Gen. 3, 19.

(3) Eccli. 7. 40.

(4) Opusc., 15. cap. 23.

(5) Serm. 7.

(6) Ad Hebr. 9, 27.

et iudicium; hoc ergo immediate post illam sequetur. Textus iste tam clare iudicium particulare adseverat, ut non nisi temere in alium sensum contorqueatur.

2. Ss. *Patres* iudicii particularis certitudinem contestantur. *S. Ambrosius* Lib. de bon. mort. (1) inquit: « Statutum est hominibus semel mori, et post mortem iudicabitur unusquisque iuxta merita sua; ante mortem nulla est perfecta laudatio. » *S. Ephrem* Serm. de hora mortis (2) graphice describit iudicium particulare statim post mortem instituendum et dicit, quod « ministri Dei veniant, et animam recipiant... quod accusatores compareant... et omnia peccata proferant in iuventute et senectute... cogitationibus, verbis et operibus commissa; quod anima timore et tremore repleatur, etc. » *S. Augustinus* (3) scribit: « Rectissime et valde salubriter creditur, iudicari animas, cum de corporibus exierint, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari. »

3. Rationem affert *S. Thomas* (4), quae ad hoc fere reducitur: Quilibet homo est singularis persona, et est etiam pars quaedam totus generis humani; ideo duplex iudicium ei debetur, unum singulare, in quo recipiet praemium vel poenam iuxta ea, quae in vita transigessit, sed quoad animam tantum et ita, ut sententia in ipsum lata non omnibus patefiat. Aliud iudicium ei debetur, in quantum pars est totius generis humani,

quod est iudicium universale, in quo sententia in ipsum lata omnibus manifestatur, et corpus cum anima praemio aut poena afficitur.

— Veritas iudicii particularis confirmatur per ea, quae mox dicentur; probabitur enim, animas e corporibus egressas mox vel praemio vel poena affici; haec autem necessario supponunt iudicis sententiam, quia agitur de remuneratione vel punitione creaturarum rationalium, quas scire convenit, qua de causa remunerentur, vel cur puniantur. Iudicium ergo statim post mortem admittendum est, quia sententia in eo lata mox executioni mandatur.

§ 471.

De executione sententiae
in iudicio particulari latae.

Vetus fuit *Chilistarum* error, animas hominum defunctorum usque ad diem iudicii extremi in incerto relinqui. Eundem errorem tradiderunt *Tatianus*, *Lactantius*, *Vigilantius*, *Copti* et *Nestoriani*. — *Lutherus* et *Calvinus* sortem animarum iustarum et impiarum ante diem universalis iudicii certo determinari non posse dixerunt. — Verum Ecclesia catholica constanter credidit, homines singulos immediate post mortem iudicari, et sententiam in hoc particulari iudicio latam, sive praemium sive poenam respiciat, protinus executioni mandari, ita ut animae iustorum perfecte purae ad praemia in Coelo sine dilatione admittantur; animae iustae quidem, sed non perfecte purae illico in

1) Cap. 3.

2) Tom. 3. opp. graec. cal. pag. 260 etc.

(3) Lib. 2. de anima et eius orig. cap. 3. n. 8.

(4) In 4 Sent. Dist. 42.

purgatorium; animae autem impiae, peccato mortali inquinatae, statim in infernum detrudantur. Veritas huius doctrinae catholicae iam solidis argumentis probanda est.

Nota. Opus non est, ut in specie probetur, sententiam latam in animas iustas sed non perfecte puras statim executioni mandari; id enim fatentur omnes, qui purgatorium admittunt, atque manifestum fiet, dum probatur dari purgatorium, et animas in eo deitas per suffragia fidelium viventium iuvare. Immediata ergo sententiae executio solum probanda est respectu *iustorum perfecte purorum*, et respectu *impiorum*.

§ 472.

I. Animae iustae et perfecte purae protinus in coelis excipiuntur.

Certum est, quod in V. T. animae a corpore solutae, quantumvis sanctae et omnino purae, coelum, propter peccatum originale omnibus hominibus clausum, penetrare non potuerint, quae ideo in loco subterraneo, qui *Limbus Patrum*, aut sinus Abrahae dictus est, detinebantur, in quo nec paradisi gaudiis fruebantur, nec ullis poenis afficiebantur, ut docet *S. Thomas* (1). Christus autem per mortem suam peccatum sustulit, coelumque reseravit, ac ideo ad inferos descendit, ut animas sanctas et perfecte purgatas e limbo liberaret, et ad gloriam transferret (2). In novo igitur Foedere animae sanctae, quibus in morte nihil luendum est, aut quae

plenam in purgatorio satisfactionem praestiterunt, statim in coelis excipiuntur, et coelesti beatitudine fruuntur. Hoc dogma catholicum probatur *ex S. Scriptura et ex Traditione*.

1. *S. Scriptura* sat luculenter doctrinae catholicae suffragatur. Christus ipse latroni in cruce per contritionem perfectam plene iustificato dixit: *Hodie mecum eris in paradiso* (3), i. e. in loco voluptatis, ubi scilicet sis in beatitudine, et in visione Dei beatifica. Hinc *S. Thomas* (4) ait: « Manifeste etiam Deus latroni in cruce confitenti dixit: *Hodie mecum eris in paradiso*; per paradisum gloriae fruitionem designans. Unde non est credendum, quod suos fideles Christus remunerare differat quantum ad gloriam animarum usque ad corporum resurrectionem. » Luc. XVI, 22 etc. legitur parabola seu historia de Lazaro et de divite epulone: *Fructum est autem, ut moreretur mendicus, et portaretur ab Angelis in sinum Abrahae. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno*. His verbis manifeste instituitur antithesis inter praemium pro bona vita actu iam concessum, et inter poenam pro mala vita actu iam inflictam: quod confirmatur ex verbis Abrahae ad epulem: *Fili, recordare quia receperis bona in vita tua, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris* (5). Itaque nunc iam Lazarus consolationem et gaudium experiri dicitur, i. e. nunc iam immisericors epulo

(1) In supplem. quest. 69 art. 4 et 5.
(2) S. 274.

(3) Luc. 23.

(4) In epulo cit.

(5) Ib. v. 24.

cruciatu patitur. — Paulus ad Cor. scribit: *Scimus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, aeternam in coelis* (1); ubi per domum aeternam ac coelestem intelligit haud dubie aeternam beatitudinem, vultque, quod simul atque terrestis et caduca haec domus dissoluta fuerit, non sit nobis defutura domus longe praestantior, nempe coelestis et aeterna. Desset autem, et quidem diu, si ea carendum esset usque ad diem extremi iudicii. — In Apocalipsi (2) homines electi dicuntur stare ante thronum, et in conspectu Agni, non secus ac Angeli, de quibus Christus dicit: *Semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est* (3).

2. Ss. Patres eandem doctrinam profitentur. S. Polycarpus (4) de S. Paulo caeterisque Apostolis inquit: « Pro certo habentes, quod hi omnes non frustra cucurrerunt, sed in fide ac iustitia ingressi ad locum sibi a Deo debitum pervernerunt, quandoquidem et passionum eius participes extiterant. » S. Cyprianus lib. de exhort. Martirii (5) scribit: « Quis non omnibus viribus elaboret, ut cum Christo statim gaudeat? ut post tormenta et supplicia terrena ad praemia divina perveniat?... Clauduntur oculi in persecutionibus terrae, sed patet coelum... Quanta est dignitas et quanta securitas... claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, et mundus, et aperire eosdem statim, ut Deus

videatur et Christus? Tam velociter migrandi, quanta felicitas, ut terris repente subtraharis, ut in regnis coelestibus reponaris! » S. Chrysost. (6) generatim de Sanctis loquens: « Deum vident omnes, inquit, quantum capere possunt, tum praesentem, tum splendore maiestatis suae omnes, qui cum eo sunt, collustrantem. » S. Ambrosius (7) scribit de Ss. Gervasio et Protasio: « Quorum anima est in coelo, corpus in terra. » — Eandem veritatem tuentur S. Augustinus lib. 9 Confes. cap. 3, n. 6, et alibi; S. Gregorius Naz. Orat. 7 in laud. Caesaris fratris defuncti, n. 24; S. Hieronymus in Epist. ad Marcellam de obitu Letae. — Concilium Lugdunense II (8) in professione fidei dicit: *Credimus... illorum animas, qui post sacrum baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, vel in suis manentes corporibus, vel iisdem exutae sunt purgatae, mox in coelum recipi.* — Concil. Florentinum (9) in definitione fidei, cui Graeci pariter et Latini subscripserunt, citatis verbis Concilii Lugdunensis maioris claritatis gratia haec adiungit: *Et intueri clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est; pro meritorum tamen diversitate, alium alio perfectius.*

Obi. 4. S. Scriptura, ait Calvinus (10), tam bonorum praemium, quam malorum poenam semper ad extremum iudicii diem refert. Sane. Matth. XXV, ubi describitur universale iudicium, plura sunt, quae luculenter osten-

(1) II Corinth. 5, 1.

(2) Cap. 7, 9. etc.

(3) Matth. 18 10.

(4) In Epist. ad Philip. n. 9.

(5) Cap. 12.

(6) Orat. de S. Philogon. num. 1.

(7) Epist. 54.

(8) Anno 1274.

(9) Anno 1439.

(10) Lib. 3 inst. cap. 28 num. 6.

dunt. nullam fuisse antea factam gloriae vel poenae retributionem. Nam primo tunc segregabuntur electi a reprobis; erant ergo antea simul commixti. Secundo dicitur regnum *praeparatum* electis a constitutione mundi; nondum ergo erat collatum. Tertio ita iudex sententiam feret: *Venite benedicti* etc. et, *discedite maledicti* etc., ac demum concluditur: *Ibunt hi in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam*, ut constet, utrosque primo ire, non autem *redire* vel ad supplicium vel ad poenam.

Resp. Descriptio iudicii Matth. XXV pertinet ad finem mundi, et ad homines in carne resuscitados, quorum *segregatio* tunc primum fieri debet, non quantum ad animas, quae vel in ipsa hypothesi adversariorum in locis separatis degunt, sed solum quantum ad corpora, quae modo confusa sunt. Eadem ratione dicitur *praeparatum* regnum coelorum electis respectu corporum, non respectu animarum, quae iam erant in possessione aeternae beatitudinis, quemadmodum, cum dicitur reprobis: *Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius*, non efficitur, angelos malos ante iudicium extremum non torqueri igne inferni. Denique vere dicet Christus electis: *Venite benedicti...* et reprobis: *Discedite maledicti...* quia tunc primum corpore resumpto ibunt homines vel in coelum ad vitam, vel in ignem ad mortem.

Obi. 2. Paulus ait: *Reposita est*

mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex; non solum autem mihi, sed et iis, qui diligunt addentum eius (1). Per coronam iustitiae intelligit beatitudinem coelestem, ad quam praecipue pertinet visio beatifica. Sed per *illam diem* intelligit diem iudicii extremi; quo sensu in eadem Ep. dicebat: *Certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem* (2), scilicet in diem iudicii extremi: ergo remuneratio coelestis usque in hunc diem differtur.

Resp. Nonnulli diem illam, de qua loquitur Apostolus, diem resolutionis corporis esse dicunt, ac mortis, quam instare et prope esse, ibidem (3) ait: et sic verba Pauli nobis suffragantur, quia in die mortis coronam iustitiae exspectat. Ast etiam de die extremi iudicii accepta nobis non adversantur. Tunc enim loquitur Apostolus de corona, quae reddenda est hominibus, seu animabus simul et corporibus, non animabus solis; ait enim: *quam reddet mihi*: haec autem non est sola visio beatifica, quae iustis statim post mortem conceditur, sed gloria consummata animae et corporis, quae nonnisi in die iudicii hominibus resuscitatis conferenda est. Nisi ita explicetur Apostolus, secum ipse pugnaret dicens: *Desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo, et peregrinari a corpore, ut possim esse praesens ad Dominum*. Si cum adversariis consensisset Paulus, debuisset dicere: cupio resuscitari, et uniri cum corpore, ut sim cum Christo.

(1) II Timoth. 4, 8.

(2) Ibid. cap. 1, 12.

(3) Cap. 4, 6.

§ 473.

II. Animae impiae statim post iudicium particulare in infernum detruduntur.

Extiterunt nonnulli, qui dixerunt, animas impias ante carnis resurrectionem saltem poenam sensus non experiri, sed hanc post extremum dumtaxat iudicium ipsis infligi. Doctrina vero catholica est, quod animae impiae statim post iudicium particulare in infernum detrudantur, et non solum poenam damni, sed etiam poenam sensus experiantur, quae doctrina probatur ex S. Scriptura, et ex Traditione.

1. Ex Scriptura. Eccli. XI, 28, dicitur: *Facile est coram Deo in die obitus retribueret unicuique secundum vias suas*. Deus igitur, sicut in die obitus omnes iudicat, ita etiam omnibus bonis et malis retribuit, i. e. statim post mortem aut praemium tribuit, aut poenam infligit. — Luc. XVI, 20, etc. in parabola vel, ut S. Ambrosius, S. Augustinus, et S. Hieronymus volunt, in historia Lazari et divitis epulonis inquit: *Factum est autem, ut moreretur mendicus, et portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ: mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno*. Sicut igitur Lazarus statim post mortem ad locum quietis et gaudii pervenit; ita dives statim post mortem detrusus est in infernum, seu in locum damnatorum, in quo protinus etiam poenam sensus expertus est, quia v. 24 ingemiscens clamat: *crucior in hac flamma*. — Denique Apostolus dicit, iudicium

particulare institui, *ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum* (1), ex quo sequitur, impios cum statim post mortem iudicandi sint, etiam statim poenas delictorum suorum subituros esse.

2. Ex traditione. Tertullianus (2) inquit: « Velis aut nolis, et supplicia iam illi (penes inferos) sunt, et refrigeria: habes pauperem et divitem... Cur enim non putes, animam et puniri et foveri in inferis sub expectatione (extremi) iudicii?... Adeo novi et apud inferos anima et dolere et gaudere sine carne, quia et in carne illaesa, si velit, dolet, et lesa, si velit, gaudet. Hoc si ex arbitrio suo in vita, quanto magis ex iudicio Dei post mortem?... Ergo propter hoc congruentissimum est animam licet non expectata carne puniri, quod non sociata carne commisit. » S. Cyprianus (3) scribit: post mortem « ad refrigerium iusti vocantur, ad supplicium rapiuntur iniusti. » S. August. (4) ait: « In requie sunt animae piorum a corpore separatae, impiorum autem poenas luunt. » S. Gregorius M. (5) inquit: « Sicut electos beatitudo laetificat, ita credi necesse est, quod a die exitus sui ignis reprobos exurat. » Unde Concilium Florentinum in decreto unionis definivit: *illorum animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas*.

Nota. Praeclarum medium, rigorem divini iudicii declinandi, nos docet Apostolus ad Cor. scribens:

(1) II Cor. c. 5, 10.

(2) L. de anima c. 58.

(3) Lib. de mortal.

(4) Lib. 13 de Civitate Dei, cap. 11.

(5) Lib. 4 dial. cap. 28.

Quod si nosmetipsos diiudicemus, non utique iudicaremur (1). Quibus verbis non quidem negat, quod Rom. XIV, 10 dicit: *Omnes stabimus ante tribunal Christi*; sed nos docet, quod rigorem et severitatem iudicis effugiemus, si priusquam coram illo compareamus, nosmetipsos diligenter examinare et punire studuerimus. Nam, ait S. Augustinus (2): « *Peccata sive parva sive magna impunita esse non possunt, quia aut ab homine poenitente, aut in iudicio, Deo vindicante plectuntur.* » — Christus quoque hoc monitum nobis suggerit: *Nolite iudicare, ut non iudicemini. In quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini, et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis* (3). Quibus verbis iterum non dicitur, iudicium particulare omnino declinari, sed tantum istud propitium reddi ab eo, qui proximum suum temere non iudicat, nec arroganter condemnat (4); talem enim erga istum Deus exhibebit se iudicem, qualis ipse erga fratres suos fuerat.

CAPUT II.

DE STATU HOMINIS IN ALTERA VITA.

§ 474.

Ex dictis iam colligitur, ante iudicium extremum triplicem esse statum, ad quem animae a corpore solutae post iudicium particulare perveniunt. Animae enim, quae ex hac vita lethali peccato obstrictae migrant, a divino iudice

damnantur, et in infernum detruduntur. Animae, quae in excessu ex hac vita gratia sanctificante quidem ornatae, sed venialibus peccatis inquinatae sunt, aut pro remissis peccatis plenam satisfactionem non praestiterunt, poenis purgatorii subiiciuntur, donec omnino purgatae fuerint. Animae demum omnino purae et sanctae, quibus nihil luendum superest, post iudicium particulare statim in coelo recipiuntur. — Summi iam nobis momenti esse debet, ut propius cognoscamus sortem, seu statum tam damnatorum in inferno, quam animarum in purgatorio existentium, atque in coelo. Hinc disserer inferno; 2° de pur coelo.

ARTICULUS.

De Inferno.

§ 475.

Nomine *inferni* int serrimus ille locus, se quem sive angeli, sive ob peccatum lethale ex coelesti beatitudine pri busque in aeternum su rimendi, ut debitas scel nas luant. Duplex igit mnatis poena distinguit rum *poena damni*, quae consistit in exclusione a visione Dei caeterisque coeli gaudiis, et *poena sensus*, quae in positivis animae damnatae cruciatibus sita est. Istarum iam inferni poenarum *existentia* probanda, *qualitas* declaranda, et *diversitas* vario impietatis gradui respondens ostendenda est.

(2) In Sententiis, sent. 250.

(3) Matth. 7, 1.

(4) Luc. 6, 37.

(1) I Corinth. cap. 11, 31.

§ 476.

De poenarum inferni existentia.

Existentia inferni inter Ethnicos negarunt *Epicuræi*, inter Iudæos *Sadducæi*, inter Christianos *Gnostici* et nonnulli ex *Socinianis*, quibus consentiunt *Deistæ* seu *increduli*; et inter protestantes *Rationalistæ biblici*, qui ita contorquent S. Scripturæ verba, ut diaræ inferni poenæ aut summopere mitigentur, aut penitus e medio tollantur. Contra tot adversarios poenarum inferni existentia vindicanda est, atque argumentis *biblicis*, *ecclesiasticis* et *philosophicis* evincenda.

1. S. Scriptura. Psal. XX cum Propheta regius felicitatem iusti in altera vita v. 4, 7 descripsisset, v. 9 etc. infelicitatem impiorum in altera vita describit dicens:

Invenietur manus tua omnibus ini-
qui te oderunt. Pones eos
in ignis in tempore vultus
tui in ira sua conturba-
deborabit eos ignis. Lu-
20. etc. de impiis di-

xit: Dominus omnipotens vindi-
cabit in eis, et in die iudicii visi-
tabit illos. Dabit enim ignem et
vermes in carnes eorum, ut uran-
tur, et sentiant usque in semp-
ternum. Eccli. VII, 18 legitur: Me-
memento iræ, quoniam non tardabit...
quoniam vindicta carnis impii ignis
et vermis: (1). — Ioan. Baptista ho-
mines arboribus comparans, dixit:
Omnis ergo arbor, quæ non facit
fructum bonum, excidetur et in i-

gnem mittetur (2); et ibid.: Con-
gregabit triticum suum (iustos) in
horreum, paleas autem (peccatores)
comburet igni inextinguibili (3). —
Christus Matth. V, 22 ait: Qui
dixerit fratri suo, fatue, reus erit
gehennæ ignis; et ver. 29: Ex-
pedit tibi, ut pereat unum membro-
rum tuorum, quam totum corpus
tuum mittatur in gehennam. Matth.
X, 28 addit: Nolite timere eos,
qui occidunt corpus, animam au-
tem non possunt occidere; sed po-
tius timele eum, qui potest et ani-
mam et corpus perdere in gehennam.
Nomine gehennæ intelligi
infernum, docent Rabbini et Chri-
stiani expositores (4). Matth. VII:
Lata porta et spatiosa via est, quæ
ducit ad perditionem, et multi sunt,
qui intrant per eam. Quam angus-
ta porta et arcta via est, quæ
ducit ad vitam, et pauci sunt, qui
inveniunt eam! (5). His verbis te-
statatur, multos esse, qui a vita
seu a coelesti beatitudine exclu-
duntur et ad perditionem, i. e. ad
damnationem, seu ad infernum
infelicitèr migrant. — Ibid. Prædi-
cens gentilium electionem, et Iu-
dæorum reprobationem his utitur
verbis: Filii autem regni eiicientur
in tenebras exteriores: ibi erit fletus
et stridor dentium (6). Matth. XXV,
Iudex supremus dicet his, qui a si-
nistris erunt: Discedite a me maledi-
cti in ignem æternum, qui paratus
est diabolo, et angelis eius: et addit
Ibunt hi in supplicium æternum
(7). — Paulus electis requiem pro-
mittit in revelatione Domini Iesu,
de coelo cum Angelis virtutis eius,

(1) Cfr. Isai. 33, 14; 66, 24. (2) Matth. 3, 10.

(3) Ver. 12.

(4) Cfr. Marc. 9, 42, — Luc. 12, 5.

(5) Vers. 13, 14.

(6) Matth. 8, 11, 12.

(7) Vers. 44 et 46.

in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio D. N. I. Christi, qui poenas dabunt in interitu aeternas a facie Domini et a gloria virtutis eius (1). — II Petri II 9, legitur: Novit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos vero in diem iudicii reservare cruciandos.

2. Ss. Patres poenarum inferni existentiam una voce confirmant.

S. Ignatius Martyr (2) ait, peccatores, et maxime haereticos « futuros non esse haeredes regni Christi, sed ingressuros ignem inextinguibilem. » S. Irenaeus (3) inquit: « Praevaricatoribus ignem aeternum paratum esse, Dominus clare asseruit, et S. Scriptura testatur. » S. Basilus (4) docet, quod Christianus, ne peccet, timere debeat « profundam abyssum, tenebras impermeabiles, ignem urentem, sed non lucentem, vermium innumerabilium genus venenosum... intolerabiles dolores morsibus infligens, postremo omnium durissimam poenam, probum illud, et confusionem sempiternam. » S. Hieronymus (5) inquit: « Diaboli et omnium impiorum, qui dixerunt in corde suo: non est Deus, credimus aeterna tormenta. » — Ecclesia fidem suam profitetur in symbolo Athanasiano dicens: *Qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam; qui vero mala, in ignem aeternum. Huec est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit. — Concilium Florentinum in Dec. unionis Graecorum definivit: Illorum animas,*

qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas.

3. Ratio per fidem illustrata etiam cognoscit, reprobis in altera vita convenienter poenam tam damni, quam sensus infligi. Nam Ierem. II, 13, Deus ipse conqueritur: *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquae vivae, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas.* Peccator nempe se avertit a Deo, ecce primum malum; peccator se convertit ad creaturam, ecce secundum malum. Convenienter igitur duo poenarum genera peccatori infliguntur. Ratio enim iustitiae exigit, ut ab eo, qui voluntarie recessit a Deo, Deus quoque recedat, intuitivam sui visionem illi negans. Quia vero peccator inordinate se convertit ad creaturam, et omni sensu usus est ad peccandum, utique illum torqueri oportet et per omnem creaturam, et in omni sensu; unde legitur: *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos (6).* — Prudentiae congruum est, iis qui nec amore, nec praemiorum spe ad bonum adducuntur, supplicia minari ac etiam inferre. Ita prudentes genitores, patresfamilias et principes, si filios et subditos amore et praemiorum spe a vitiis retrahere non valeant, poenas iisdem minantur; et si nec timore a vitiis deterreantur, poenas etiam infligunt; quod si superiores negligunt, imprudentes et iniqui

(1) I Thess. 1, 7.

(2) Ep. ad Ephes. n. 16.

(3) Lib. 2 Adv. haer. Cap. 28 num. 7.

(4) Homil. in Salm. 33. v. 11.

(5) In c. 56 Isaiae.

(6) Sapientia 2.

merito censendi sunt. Deus vero infinita est sapientia, cui congruit efficacissima, sicut spei et amoris, ita et timoris motiva proponere. Veracitati autem Dei repugnaret, dirissimas poenas peccatoribus minari, et impenitentibus non inferre; poenae igitur atrocissimae inferni vere existunt. —

§ 477.

De poenarum inferni gravitate.

Maximam poenarum inferni gravitatem ipsa ratio ex malitia peccati mortalis, ex infinita Dei iustitia, et ex summa eius sapientia, efficacissimum timoris motivum suggerente, inferre potest. Poenarum autem qualitatem et conditionem, quae ex libera Dei voluntate dependent, non ex humana ratione, sed solum ex divina revelatione cognoscere possumus. Ast etiam dum hanc inquirimus, debemus, ut observat *Cl. Perrone* (1), « ea quae tamquam de fide stricte definita sunt, ab iis discernere, quae salva fide in disputationem veniunt. Hoc igitur unum de fide est, dari infernum seu destinata esse supplicia impiis, et haec fore aeterna, seu sine fine. Caetera omnia, quae spectant sive ad locum, sive ad horum suppliciorum vel poenarum naturam, de fide non sunt; etenim nullo *Ecclesiae decreto*, ut scite post *Vasquezium* (2) observat *Petavius* (3), adhuc obsignatum videtur, neque ulla in synodo sancitum illud est, scilicet vel ignem esse corporeum, vel suppliciorum locum esse sub

terra, ubi cruciantur daemones, et homines damnati. » — Sed si revelationis fontes consulamus, S. Scripturam investigemus, et Ss. Patres audiamus, facile intelligimus, gravissimos esse damnatorum cruciatus, qui in poena damni, in poena ignis, in verme rodente, et aliis tormentis consistunt.

1. Poena damni consistit in privatione visionis Dei beatificae, omniumque aliorum bonorum, quae in patria coelesti diligentibus se summa munificentia praeparavit benignissimus Deus. Hanc poenam reprobis infligendam esse, manifestissima probant S. Scripturae testimonia. Hanc poenam designat Christus cum dicit virgines fatuas, i. e. animas reprobas, clausa ianua ad nuptiis excludi, illisque ideo a sponso dici: *Amen dico vobis: nescio vos* (4). — Supremus iudex angelis reprobis dicit: *Discedite, a me maledicti* etc. (5), quae verba non possunt intelligi de discessu a Deo omnipraesente, sed significant privationem visionis beatificae, et omnimodam separationem a gaudiis regni coelestis. — Paulus ad Cor. scribit: *An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt* (6). — Hanc poenam damni gravissimam esse, Ss. Patres docent. S. *Crysostomus* (7) ait: « Novi, quia plurimi pertimescunt

(1) De Deo Creat. p. 3. Cap. 6, art. 3. n. 729.

(2) In I P. S. Thom. diss. 243 c. 1.

(3) De Angel. lib. 3. Cap. 5, num. 7.

(4) Matth. 25, 10. etc.

(5) Matth. 25, 41.

(6) I Corinth. 6. 9.

(7) Rom. 23 in Matth. num. 7.

gehennam. Ego tamen illius gloriae amissionem poenam multo graviolem esse dico, quam ipsius gehennae supplicium. » S. *Augustinus* (1) inquit: « Perire a regno Dei, exulare a civitate Dei, carere tum magna multitudine dulcedinis Dei, quam abscondit limentibus se, perfecit autem sperantibus in se, tam grandis est poena, ut nulla ei possint tormenta, quae novimus comparari ».

2. *Poenam ignis*, quo cruciantur damnati, frequentissime memorant Ss. Litterae V. et N. Testamenti. Extiterunt autem nonnulli qui, inferorum ignem tropice, seu metaphorice sumendum esse censuerunt. — Inter Novatores *Calvinus* (2) definit: « infernum nihil aliud esse, nisi conscientiae horrorem. » Idem docuit *Theodor. Beza. Rationalistae* ut absonam, et falsam suggillant sententiam, quae verum ignem defendit. Contra istos *ex regulis hermeneuticis et ex Traditione* probandum est, verba scripturae de igne inferni toties repetita non tropice et metaphorice, sed in sensu proprio et litterali accipienda esse. — Iuxta praecipuam regulam hermeneuticam S. Scripturae verba in sensu proprio et litterali intelligenda sunt, quoties talis sensus non repugnat cum aliis eiusdem scripturae effatis, aut cum definitionibus Ecclesiae, aut cum veritate aliqua naturali lumine certa et evidente. Ast manifestum est, nullam esse S. Scripturae propositionem, quae huic repugnet, aut ignem tropice intelligendum esse insinuet, nullam quoque Ecclesiae definitionem sen-

sui proprio et litterali obtare; nullam denique veritatem naturali lumine certam et evidentem dari, quae eidem adversetur. Illud namque fatentur omnes, ac fateantur oportet, nisi ad arbitrium suum divinam omnipotentiam coarctare velint, posse Deum punire impios igne vero et corporeo, idque et cum anima a corpore seiuncta est, et certissime, cum ei iterum coniungetur. — Metaphoricum sensum excludunt etiam sententiae *Iudith* (3), et *Eccli.* (4), in quibus post diem iudicii *carnes impiorum igne cruciandae* dicuntur. Ignis vero, qui carnem, seu corpus amburit, non nisi verus et corporeus esse potest; nam conscientiae stimulis animus proprie, non autem corpus affligitur. — Christus reprobis dicens: *Discedite*, seu *abite a me maledicti*, motum ad aliquem locum plane designat, cuius terminus est *ignis aeternus*, ad quem abeuntur. Sed discedendum, abeundum non est ad conscientiae cruciatu, quos reprobi ubique secum portant, et maxime in iudicio extremo sentiunt. Dein *ignis* dicitur a Deo *paratus diabolo et angelis eius*: cruciatu autem conscientiae proxime ab ipsis impiis parantur. Manifeste igitur a Christo designatur supplicium ignis materialis, ab omnipotenti Deo cunctis reprobis paratum. — Ss. *Patres* verba scripturae de igne inferni non metaphorice, sed in sensu proprio et litterali accepisse, patet ex eorum testimoniis supra citatis. Quapropter aliqua tantum hic adducimus, quae propius qualitatem ignis, et huius poenae gravitatem

(1) In *Enchir.* c. 119.(2) L. 3. *Inst.* c. ult.

(3) Cap. 16, 21.

(4) Cap. 7, 18.

describunt: *S. Iustinus M.* Apolog. l. num. 21, fidem christianorum publice contestatus ait: « Qui improbe vivunt, nec immutantur, eos igne aeterno credimus puniri. » *S. Theophilus Antiochen.* (4) inquit: « Incredulis... erit ira et indignatio, tribulatio et angustiae, ac tandem tales ignis aeternus detinebit. » *Tertullianus* in Apolog. (2) definit: « quid sit gehenna? » inquires: « est ignis arcani sub terra ad poenam thesaurus. » *S. Ambrosius* in Ps. XXXVI (3) haec habet: « Mare rubrum Moyses pertransiit... praecipitatus est Pharaon, quoniam graviora eum peccata meruerunt. Eo modo praecipitabuntur sacrilegi in lacum ignis ardentis, qui superba in Deum jactavere supplicia. » *S. Augustin.* Serm. 80 de temp. dicit: « Ignis hic, qui in praesenti est vita, assumit cuncta quae recipit; ille vero, quos suscepit, semper cruciat, et poenae suae integros servat... Et alibi (4): « Cur non dicamus, quamvis miris, tamen veris modis etiam spiritus incorporeos posse poena corporalis ignis affligi, si spiritus hominum etiam ipsi profecto incorporei, et nunc potuerunt includi incorporeis membris? »

3. *Vermis* mordens et crucians inter poenas inferni positivas saepius commemoratur in scripturis V. T. ut Eccli. VII, 48 etc. Judith (5), Isai. (6) etc. In novo Test., Christus quoque ait: *Bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in*

gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur (7); quod secundo et tertio ibidem repetit. Quo pacto explicanda sit haec poena, an videlicet vocabulum *vermis* in sensu obvio sumi debeat de animali quodam mordente, an vero in sensu metaphorico de conscientiae remorsu, non eadem est Ss. Patrum et Theologorum opinio. Communior et solidior est sententia eorum, qui *vermis* vocabulum in tropico sensu accipiunt, non pro animali aliquo, quod corpus pungat, sed pro conscientiae remorsu, stimulo et cruciatu. Hanc sententiam tradunt Doctores latini, nimirum: *S. Ambrosius* (8), *S. Hieronymus* (9), *S. Augustinus* (10). Praecipue vero adlegari meretur *Victor Antiochenus*, qui floruit IV vel V Eccl. saeculo, et in cap. IX Marci scribit: « Omni supplicio gravius est, immortalem illum vermem perpetuo citra ullam prorsus intermissionem devorantem direque corrodentem circumferre. Designatur autem hoc vermis nomine impura, scelerataque conscientia. Siquidem una haec animam peccatricem, nulliusque boni sibi consciam, inutilis poenitentiae aculeis instar edacis vermis pungit et mordet. »

4. Quoniam reprobi omnibus corporis sensibus et animae facultatibus abuti solent, merito conicitur, pro quolibet sensu speciale in inferno tormentum paratum esse. Hinc praeter iam de-

(1) Ad Antol. lib. 1, num. 14.

(2) Cap. 47.

(3) Enar. in Psalm. 36, num. 26.

(4) Lib. 22 de civ. Dei, cap. 10.

(5) Judith. XVI, 21.

(6) Isaias 66, 24.

(8) Lib. 7 in Luc.

(10) Lib. 29 de Civitate Dei, cap. 22.

(7) Marc 9, 42 etc.

(9) In cap. I Isaias

clarata alia quoque *damnatorum supplicia* commemorari et describi solent. — a) *Tenebrae* inferni in S. Scriptura commemorantur. Iob infernum nuncupat *terram tenebrosam et opertam mortis caligine, terram miseriae et tenebrarum* (1). Christus apud Matth. de reprobo dicit: *Mittite eum in tenebras exteriores* (2). II Petri II, 17 de impiis legitur: *Hi sunt... quibus caligo tenebrarum reservatur*; et S. Iudas v, 13: *Quibus procella tenebrarum servata est in aeternum*. Per *tenebras* quidem primario intelligitur privatio visionis Dei beatificae; secundario etiam *tenebrae* corporales intelliguntur. Ss. Patres enim passim inter alia hoc assignant ignis inferni ab elementari discrimen, quod ille minime luceat, luce saltem clara et perspicua, sive, ut inquit S. Gregorius M., « non luceat ad aliquam consolationem, luceat tamen ad maius tormentum. » — b) *Fletus* damnatis adscribitur a Christo de *tenebris exterioribus* dicente: *ibi erit fletus et stridor dentium* (3). Damnatos flere spiritualiter, i. e. maximo moerore et dolore confici, liquet ex iam dictis. Caeterum nomine *fletus* etiam intelliguntur horribiles singultus, gemitus, eiulatus, maledictiones omnesque complorantium gestus et lamenta, quae *fletui* coniungi solent; et quibus aures damnatorum torquentur. — e) *Frigus acerbissimum* nonnulli inter damnatorum supplicia numerant, quia Matth. VIII, 12 et alibi cum *fletu stridor dentium*

iungitur, qui ingentem frigoris vim consequitur: et pro sua sententia afferunt auctoritatem S. Hieronymi, V. Bedae, S. Petri Dam., S. Anselmi, S. Bernardi et aliorum, quos citant Pineda (4), et Fr. Suarez (5). — Sed alii cum Domin. Soto, Patuzzi (6) negant, frigore torqueri damnatos, quia nullibi in S. Scriptura frigus in inferno existens nominatur; stridor autem dentium, de quo loquitur Christus, vel ex iracundiae furore, quo damnati adversus Deum iudicem infremunt, vel ex vehementia doloris procreari valet, quem ab igne patiuntur. — d). *Fames et sitis* recte inter damnatorum supplicia numerantur, ut etiam peccata per sensum gustus commissa speciali cruciatu puniantur. Et sane ipse Christus ait: *Vae vobis, qui saturati estis, quia esurietis* (7); quae verba exponens Cardinal. Hugo dicit: *Vae vobis qui saturati estis, quia « saturitas immoderata et deliciosa famem parit aeternam. »* — Quam atrox sit in inferno tormentum sitis, patet ex verbis divitis epulonis exclamantis: *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma* (8). Ex quo sane constat, quam miserrime et ineflabiliter cruciabuntur damnati ex perpessione sitis, ad quam mitigandam ne guttam quidem aquae obtinebunt. — e) *Foetor intoleralis* in inferno adesse dicitur, quia admitti non potest, sensum

(1) Cap. 10, 21.

(2) Matth. 22, 13.

(3) Matth. 8, 12.

(4) In cap. 24 Job.

(5) Lib. 8 de Angelis cap. 12.

(6) Cap. 6 etc.

(7) Luc. 6, 25.

(8) Luc. 16, 24.

odoratus poena carere. Haec poena indigitatur Apoc. XXI, 8. his verbis: *Pars iniquorum erit in stagno ardenti igne et sulphure; et Psal. X, 6: ignis et sulphur. pars calicis eorum; i. e. « poenae eorum, »* ait S. Bonaventura (1). Summus ardor igni, maximus foetor inest sulphuri. Recte etiam dicitur, quod in resurrectione sicut corpora Sanctorum splendida erunt, et suavissimum efflabunt odorem, ita corpora reproborum deterrima erunt, et intolerabilem foetorem spargent. — f) *Societas* plurimorum reproborum non solum consolationem nullam afferre valet, sed cuiuslibet damnati cruciatus auget. Nam si durum est, inter miseros et aegros nauseabundos habitare, et si durius est inter iniquos et scelestos vitam agere: durissimum profecto erit, ex omni parte et indivulsa a daemonibus et impiis hominibus furentibus et desperantibus circumdatum esse. Hinc S. Chrysostomus (2) ait: « Si cum quis ex iis, qui liberaliter sunt educati, hic in carcerem iniectus, foetorem solum, et iacere in tenebris, et in vinculis esse cum homicidis, quavis morte dicit esse gravius: cogita, quid sit, quando urimur cum huius orbis terrae homicidis, et neque videmus neque videmur, sed in tanta multitudine solos existimamus. Nam tenebrae et lucis defectus non permittit, ut vel eos, qui prope sunt discernamus, sed unusquisque ita erit affectus, tanquam solus hoc patiens. Si autem nostros animos per se premunt et

conturbant tenebrae, quid erit, quando cum tenebris tam multi fuerint dolores et conflagrationes? »

§ 478.

De poenarum inferni diversitate.

Quamvis status damnatorum omnium sit miserrimus, erunt tamen diversi infernalium poenarum gradus, pro ratione nimirum delictorum. Hoc docent tum *Sacrae litterae*, tum *Sancti Patres*.

1. Christus Matth. X, 15 ait: *Amen dico vobis: tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhaeorum in die iudicii, quam illi civitati; quae reiecit Apostolos Evangelium praedicantes. Et ibidem: Tyro et Sydoni remissius erit in die iudicii, quam vobis (Corozain et Bethsaida) (3): quae verba manifeste ostendunt, gravioris supplicii sententiam in die iudicii ferendam esse in illos, qui gravius deliquerunt. Eadem veritas inferitur ex verbis Pauli ad Romanos: Reddet unicuique secundum opera eius (4), i. e., pro qualitate operum bonorum praemium concedet, et pro quantitate operum malorum supplicium inferet. Hinc Apoc. XVIII, 7 legitur: Quantum in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum.*

2. S. Augustinus contra Donatistas (5) scribit: « Dubitandum non est, ipsas poenas, quibus cruciabuntur, qui regnum Dei non possidebunt, pro diversitate criminum esse diversas, et alias aliis acriores, ut in ipso regno aeterno

(1) In Diaeta salut. tit. 10, cap. 1.

(2) Hom. 1 in Epist. ad Hebr. n. 4.

(3) Matth. 11, 22.

(5) Lib. 4, cap. 19.

(4) Cap. 2, 6.

pro disparibus ponderibus peccatorum sint disparia tormenta poenarum. Neque enim frustra ipse Dominus dicit: *Tolerabilius erit Sodomis, quam vobis in die iudicii.* » S. Gregorius M. (1) ait: « Sicut in domo Patris mansiones multae sunt pro diversitate virtutis, sic damnatos diverso supplicio gehennae ignibus subiicit disparitas criminis. »

§ 479.

Usus doctrinae de inferno.

1. Seria inferni consideratio etiam innocentibus et iustis utilissima est, ut a peccatis deterreantur. Christus ipse discipulis suis ait: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timele eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.* Hinc Tertullianus (2), commendans gehennae timorem ait: « Ubi metus in Deum, ibi gravis honestas et diligentia attonita, et cura sollicita.... et subiectio religiosa, et apparitio devota, et processio modesta etc. ».

2. Seria inferni consideratio proficua, imo necessaria est peccatoribus, ut ad poenitentiam agendam impellantur. Quicumque enim inordinatis passionibus indulgentes cum gratia sanctificante charitatem Dei perdiderunt, nunquam, vel raro ad amorem iustitiae, nisi salutari timore extimulati perveniunt. Unde S. Augustinus (3) ait: « Nisi timore homo incipiat Deum colere, non perveniet ad amorem; initium sapien-

tiae timor Domini. Incipit ergo a vinculis ferreis, et finitur ad torquem aureum. » — Peccator utique apud semetipsum cogitare debet: infernum mereor, et quovis momento a Deo omnipotente et infinite iusto in illum praecipitari possum. Qui nisi insensatus tale periculum non exhorreat? Quis per poenitentiam declinare non studeat? Hinc S. Bernardus vel alius Auctor serm. ad fratres de monte Dei, peccatoribus acclamat: « Descendant in infernum viventes, ne descendant morientes. »

3. Si consideratio inferni turpibus tum peccatoribus saluberri-
ma est, maxima profecto verbi Dei praeconibus obligatio incumbit, ut frequenter et energice horrendas inferni poenas auditoribus suis ob oculos ponant. Magnum sane conscientiae reatum incur-
runt, qui placere magis, quam prodesse studentes a describendis inferni cruciatibus et a manifestandis damnationis periculis temperant. Imitari potius oportet S. Chrysostomum, qui frequentissime et dissertissime de gehennae suppliciiis locutus est. Quodsi auditores talem sermocinationem indigne ferant, dicendum est ipsis, quod idem eloquentissimus Doctor (4) dicit: « At verborum (de inferno) times importunitatem? Num si sileas, gehennam extinxeris? Num si dixeris, accenderis? Sive dixeris, sive non dixeris, exardescet ignis. De ea dicatur assidue, ut nunquam in eam incidas. Fieri non potest, ut anima de gehenna sollicita cito peccet. Audi enim

(1) Lib. 9 Moral. cap. 42.

(2) Lib. de prescr. cap. 8.

(3) Enar. in psalm. 119.

(4) Rom. 2, in Epist. 2 ad Thessalon.

optimam admonitionem: *memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis...* Nullus ex iis, qui gehennam habent ante oculos, incidet in gehennam: nullus ex iis, qui gehennam despiciunt, effugiet gehennam. »

ARTICULUS II.

De Purgatorio.

§ 480.

Purgatorii nomine intelligitur status animarum e corpore solutarum, quae cum non omnia debita erga divinam iustitiam exsolverint, et nihilominus in statu gratiae sanctificantis hinc demi-graverint, in loco expiationis detinentur, donec poenarum inter-ventu, vel alienorum suffragio-rum auxilio omnia diluta fuerint, quae erant adhuc expurganda. Ex duplici igitur causa animae poe-nis purgatorii subiiciuntur; vel quia pro peccatis lethalibus quoad culpam remissis condignam satis-factionem non praestiterunt, vel quia peccata venialia nondum re-missa secum in alteram vitam tulerunt. — Dum doctrina de purgatorio proponitur, caute discernenda sunt dogmata catholica ab iis Theologo-rum sententiis, quae ab Ecclesia definitae non sunt. Porro duo tan-tum sunt quoad purgatorium dog-mata; de fide enim credendum est, primo, purgatorium vere existere; et secundo, animas purgatorii fide-lium vivorum suffragiis iuvari. Cae-tera quae spectant ad locum, poe-narum qualitatem et durationem, ad fidem catholicam minime per-tinent. Utrum scilicet existat ali-quis determinatus locus, in quo

omnes animae purgationi subiectae congregantur, nec ne, et ubi po-situs sit; utrum parum an diu de-beant animae in purgatorio detine-ri; utrum purgatorii ignis sit mate-rialis, an metaphoricus; utrum poenae purgatorii sint longe gra-viores, quam maximi huius vitae cruciatus; hae et similes quaestio-nes solemni Ecclesiae iudicio nun-quam definitae fuerunt. Ita pariter Ecclesia, quamvis suffragiorum uti-litatem de fide credendam propo-nat, non tamen declaravit, quantum ad animam e purgatorio liberan-dam requiratur et sufficiat, quale praecise levamen quodlibet suffra-gium defunctis afferat; et an ani-mae iam, dum in purgatorio exi-stunt, pro benefactoribus et amicis suis intercedant. — His praeno-tatis ad doctrinam de purgatorio rite proponendam: 1° *Dogmata ca-tholica de purgatorio probanda, et contra heterodoxos defendenda, ac* 2° *quaestiones reliquae theologiae ad purgatorium spectantes venti-landae sunt.*

§ 481.

Purgatorium vere existit,
et iustorum animae in eo detentae fidelium
suffragiis iuvantur.

Contra purgatorium primus arma-movisse videtur saec. IV *Aërius*, qui teste *S. Augustino* (1) asseruit: « orare vel offerre pro mortuis, seu dormientibus non oportere: » refutatus a *S. Ephrem Syro* et *S. Epiphano* hoc praecipue argu-mento, quod nova esset ipsius do-ctrina et contra receptam Eccle-siae traditionem. — Purgatorium pariter negarunt *Waldenses*, *Albi-*

(1) *Lib. de haer. cap. 57.*

genses, Hussitae, Lutherus et Calvinus cum sectatoribus suis. Sociniani et Arminiani. Denique doctrinam catholicam de purgatorio derident Naturalistae, eamque cum Voltairio a fraudibus monachorum repetunt. — Contra tot adversarios doctrina catholica de purgatorio solidis argumentis probanda est. Duo quidem in illa dogmata continentur, nempe purgatorium existere, et animas in eo detentas fidelium suffragiis adjuvari. Haec autem duo dogmata optime coniunctim pertractantur et demonstrantur: sicut enim: secundum primum supponit, ita per secundum primum confirmatur. Probandum autem argumentis biblicis, ecclesiasticis et philosophico-theologicis.

1. Iam in V. T. communis fuit Judaeorum fides, purgatorium existere, et animas in eo detentas vivorum suffragiis adjuvari posse: id luculenter patet ex iis, quae II Mach. leguntur de Juda fortissimo belli duce, qui facta collatione duodecim milia drachmas argenti misit Ierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene et religiose de resurrectione copians, (nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum et vanum videretur orare pro mortuis), et quia considerabat, quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo et salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur (1). — Existentiam purgatorii invicte probat sententia Christi apud Matth. Quicum-

que dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc saeculo neque in futuro (2). Quibus verbis non obscure Christus alludit ad receptam apud Judaeos persuasionem, nonnulla peccata etiam in futuro saeculo remitti, ut indicantea, quae protulimus ex lib. II Mach. ut a peccatis solvantur. Hanc vero Judaeorum persuasionem non solum non improbat vel corrigit, sed potius approbat et confirmat, asseverans, etiam in futuro saeculo remissionem peccatorum dari. Hinc Ss. Patres ex allatis Christi verbis passim pro purgatorii existentia argumentum intulerunt. Ita S. Augustinus (3) ait: « Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quod non eis remittatur neque in hoc saeculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etsi non in isto, tamen remittetur in futuro. » Simili modo ratiocinatur lib. 6 c. Julian. cap. 5; et ante eum S. Ambrosius de Elia et ieiunio (4), tum S. Gregorius M. (5), S. Fulgentius (6) etc.

Paulus I Cor. III loquitur de illis, qui per baptismum iustificati sunt, ac per fidem et charitatem Christo adhaerent, eosque spirituali aedificio comparat, ait enim: Dei aedificatio estis... templum Dei estis (7); huius vero aedificii fundamentum dicit Christum, cui per bona opera superaedificandum est (8). Quibus praemissis, ita prosequitur: Si quis autem (per gratiam sanctificantem

(1) Cap. 12, v. 43 etc. (2) Matth. 12, 32.

(3) Lib. 21 de Civitate Dei cap. 24.

(4) Cap. 20

(5) Lib. 4 Dialogor. cap. 39.

(6) Lib. 1, de remiss. peccat. cap. 2^a

(7) Ibid. v. 9, 13.

(8) Vers. 11, 11.

Christo unitus) *superaedificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos; ligna, foenum, stipulam, uniuscuiusque opus manifestum erit; dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superaedificavit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem* (1). Dubitari nequit, per aurum, argentum, et lapides pretiosos opera bona et perfecta, per ligna autem, foenum et stipulam, opera imperfecta et peccata venialia intelligi. Ita enim haec verba Pauli exponunt S. Hieronymus in cap. IV Amos, S. Augustinus variis in locis (2), et alii Patres. Qualis vero sit uniuscuiusque status moralis, iuxta Apostolum dies iudicii declarabit, quia *in igne revelabitur*. — Etiam de iudicio particulari dici potest: *in igne revelabitur*; nam primo per ignem saepe in S. Scriptura significatur iudicium divinum, quoniam, sicut ignis illuminat, omnia penetrat, purgat aut cruciat, ita iudex divinus omnia cognoscit, intima penetrat, et peccata aut purgat aut cruciat. Secundo recte dicitur, quod etiam post iudicium particulare status moralis *in igne revelabitur*, quia anima propter peccata venialia, et propter satisfactiones nondum praestitas illico igne purgatorii cruciatur. Quamobrem Apostolus addit: *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus*

erit; sic tamen quasi per ignem; per quem ignem non possunt intelligi aerumnae huius vitae, quia sermo est de purgatione post diem iudicii futura; nec potest intelligi ignis infernalis, in quem praecipitatus nunquam salvus erit. Ergo intelligi debet ignis purgatorii. Ita verba Pauli exponunt S. Ambrosius (3) scribens: « Cum Paulus dicit: Sic tamen quasi per ignem, ostendit quidem, illum salvum futurum, sed poenam ignis passurum, ut per ignem purgatus fiat salvus, et non sicut perfidi aeterno igne in perpetuum torqueatur: » item S. Augustinus Enarr. in Psalm. XXXVII, n. 3, S. Hieronymus (4), S. Anselmus, S. Bonaventura, S. Thomas et Patres Latini in Concilio Florentino.

2. *Sancti Patres* frequenter de orationibus pro defunctis fundendis loquuntur, et ideo statum animarum, quae in altera vita purgantur, manifeste profitentur. Dionysius lib. de eccles. Hier. (5) ita sui temporis consuetudinem exponit: « Accedens venerandus Antistes precem sacram super mortuum peragit: precatur divinam clementiam, ut cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumque in luce statuatur et regione vivorum. » Nihil disertius dici potest ad statuendum catholicum dogma purgatorii et suffragiorum pro animabus in eo detentis. *Auctor constitutionum apost.* (6) dicit: « Oremus pro fratribus nostris, qui in Christo requieverunt, ut Deus summae erga homines

(1) Vers. 12 etc.

(2) L. de fide et op. c. 16, et in Enchir. c. 68.

(3) Serm. 29 in psal. 118.

(5) Cap. 7

(4) L. c.

(6) Lib. 8, c. 41.

charitatis, qui animam defuncti suscepit, remittat ei omne peccatum,.... et propitius ac benivolus ei factus colloquet eum in regione vivorum. » *Tertullianus* (1) inquit : « Oblationes pro defunctis annua die facimus. » *S. Cyprianus* Epist. 66 ad clerum et plebem Furnitanam prohibuit, ne pro Victoris « anima oblatio fiat, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, » eo quod contra canones presbyterum ausus fuisset honorum suorum tutorem constituere. Ideo subiungit : « Episcopi, antecessores nostri religiose considerantes et salubriter providentes censuerunt, ne quis frater excedens ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. » — *Eusebius Caesar.* in vita Constantini. (2) narrat : « Populus valde multus una cum sacerdotibus non sine lacrymis et sane magno cum gemitu preces pro anima Imperatoris (defuncti) Deo fundebat : in quo et illi gratum et optatum pio Principi officium praestabant, et Deus ipse singularem benevolentiam erga famulum suum ostendit. » *S. Cyrillus Hierosol.* (3) incruentum describens sacrificium ait : « Deinde pro omnibus generatim (oramus), qui inter nos vita functi sunt, maximum hoc credentes adiumentum illis animabus fore, pro quibus oratio defertur, dum sancta et perquam tremenda coram iacet victima. » *S. Gregorius Naz.* (4) loquens

de iis, qui nimis arrogantes se omnino puros esse iudicant, addit : « In altero aevo igne fortasse baptizabuntur, qui postremus est baptismus, nec solum acerbior, sed et diuturnior, qui crassam materiam instar foeni depascitur, ac omnis vitii levitatem absumit. » *S. Gregorius Nyss.* Orat. de mortuis habet : « Non potest a corpore egressus divinitatis particeps fieri nisi maculas animo immixtas purgatorii ignis abstulerit. » *S. Chrysostomus* (5) inquit : Defuncto peccatori oportet « succurrere non lacrymis sed praecibus, supplicationibus, eleemosynis et oblationibus. Non sunt enim haec temere excogitata, neque frustra eorum qui excesserunt, in divinis mysteriis meminimus, et pro ipsis accedimus rogantes agnum propositum, qui mundi peccatum tulit, sed ut inde eis aliqua sit consolatio. » *S. Ambrosius* in Orat. fun. pro Theodosio Imp. ita Deum invocat : « Da requiem perpetuam servo tuo Theodosio, requiem illam, quam parasti Sanctis tuis... dilexi, et ideo prosequor eum in regione vivorum, nec deseram, donec precibus et fletu inducam vivum, quo sua merita vocant in montem Domini sanctum, ubi perennis est vita. » *S. Augustinus* (6) scribit : « Temporarias poenas alii in hac vita tantum, alii post mortem, alii et nunc et tunc, veruntamen ante iudicium illud severissimum novissimumque patiuntur. » *S. Gregorius M.* (7) ait : « Scio futurum esse, ut

(1) Lib. de corona militis cap. 3.

(2) L. 4, cap. 71.

(3) Catech. 8 Mist. n. 9. (4) Orat. 39, n. 19.

(5) Hom. 41 in 1. Corinth. num. 4 et 5.

(6) Lib. 21 de Civit. Dei cap. 18.

(7) Psalm. poenit. 3.

post huius vitae exitum alii flammis expientur purgatoriis, alii sententiam aeternae subeant damnationis: sed quia illum transitorium ignem omni tribulatione praesenti aestimo intolerabiliorem, non solum in furore aeternae damnationis opto me non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo corpeptionis purgari. »

3. Concilia eandem Ecclesiae fidem contestantur. Carthaginense IV (1) decernit: *Poenitentes, si attente leges poenitentiae exequuntur, si casu in itinere, vel in mari mortui fuerint, ubi eis subveniri non possit, memoria eorum et oblationibus et orationibus commendetur.* Aurelianense II (2) statuit: *Oblationem defunctorum, qui in aliquo crimine fuerint interempti, recipi debere censemus, si tamen non ipsi sibi mortem probentur, propriis manibus intulisse.* — Graeci in professione fidei, quam obtulerunt Gregorio X in Concilio Lugdunensi II, et quae approbata fuit a concilio Patribus, dixerunt: *Si vero poenitentes in charitate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis satisfecerint, et omissis, eorum animas in poenis purgatorii post mortem purgari: et ad poenas huiusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes et eleemosynas et alia pietatis officia, quae a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiae instituta.* Eadem fidei professio iterum approbata, et dogma, de quo agimus, decisum fuit in Conc. Florentino, consentientibus Graecis in decreto unionis

confirmato ab Eugenio IV in Bulla: *Laelentur Coeli.* — Conc. Tridentinum pluribus locis veritatem hanc catholicam definivit et propugnavit. Sess. 6, can. 13, ait: *Si quis post acceptam iustificationis gratiam cui libet peccatori poenitenti ita culpam remitti et reatum poenae deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus poenae temporalis exsolvendae vel in hoc saeculo vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna coelorum aditus patere possit, anath. sit.* Sess. 22, can. 13, de sacrificio Missae definit: *Si quis dixerit, Missae sacrificium neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis et satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere, anath. sit.* Et Sess. 25, in decr. de Purgatorio docet: *Cum catholica Ecclesia Spiritu Sancto edocta ex sacris litteris et antiqua Patrum Traditione in sacris Conciliis, et novissime in hac oecumenica Synodo docuerit, Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili Altaris sacrificio iuvari: praecipit Sancta Synodus Episcopis, ut sanam de Purgatorio doctrinam a sanctis Patribus et sacris Conciliis traditam a Christi fidelibus credi, teneri, doceri, et ubique praedicari diligenter studeant.*

Alia argumenta ecclesiastica perpetuam hanc Ecclesiae fidem evidenter ostendunt, Imprimis Liturgiae antiquissimae, in quibus tempore sacrificii non solum pro vivis, sed etiam pro defunctis praeces praescribuntur. Huiusmodi sunt liturgia Hierosolymitana, quae S. Iacobo tribuitur, Romana, quae S. Petro, Alexandrina, quae S.

Marco, *OEthiopica*, *Mediolanensis*; et quae sub nominibus Ss. Basilii, Chrysostomi, Gregorii, Cyrilli sunt vulgatae. His accedunt liturgiae plurium sectarum, quae ab Ecclesia a primis temporibus sunt separatae, *Iacobitarum* nimirum, *Cophthorum*, *Armenorum*, *Syriorum*, *Malabaricorum* etc. qui peculiarem missam habent pro defunctis, ut constat apud *Le-Brun* (1). Eandem fidem contestantur etiam vetustiora *Epitaphia*, in quibus pacem et requiem defunctis vivi adprecantur, vel a defunctis ipsis bona expostulantur.

4. *Quoad argumenta philosophico-theologica* notandum. Cum perfecta moralitas primarius sit hominis finis, dubitari profecto non potest, integram doctrinam revelatam ita comparatam esse, ut per eam moralitas promoveatur. Perfecta autem moralitas exigit, ut non solum peccata mortalia, sed etiam venialia cautissime fugiantur, atque ideo opus est ut homines per valida timoris, spei et amoris motiva a levibus quoque defectibus retrahantur. Ast leves defectus, si nec temporaliter quidem punirentur, ab hominibus cum maximo moralitatis dispendio et aeternae salutis periculo temere committerentur et in infinitum multiplicarentur. Et si pro peccatis venialibus et pro mortalibus quoad culpam remissis in hac tantum vita satisfactio praestanda esset, nulla autem in altera, ita ut debita non soluta coelestis gloriae consecutionem nullatenus retardarent, tunc homines nec a peccatis venialibus sufficienter retra-

herentur, nec ad opera satisfactoria valide excitarentur, et ut ait *S. Thomas* 1. c., « melioris essent conditionis negligentes, quam solliciti. » E contra vero, si pro quolibet peccato veniali, aut pro satisfactione non plene in hac vita praestita aeterna poena constituta esset, homines de aeterna sua salute desperare deberent; cum quilibet cognoscat, se ab omni peccato veniali diu immunem permanere non posse, cum plena satisfactio per mortem praecocem, et alias causas facile impediatur, et de ea praestita sine revelatione divina nemo certus esse possit. Sicuti autem temeritas et negligentia, ita etiam desperatio moralitatem penitus labefactat. Ipsa igitur ratio practica postulat, ut existat purgatorium, in quo etiam post mortem peccata venialia nondum extincta puniantur, et satisfactio pro peccatis quoad culpam remissis praestari possit et debeat.

Nota. Adversarii varias difficultates in nostram doctrinam movent, quas solvere oportet.

Obi. 1^a. Perperam catholici doctrinam suam de purgatorio probant ex II Machab. Nam *prima*, liber ille canonicus haud est; atque prolata sententia videtur aliena manu serius textui inserta. *Secundo*, in citato testimonio sermo est de hominibus lethali culpa adstrictis, qui nimirum contra praeceptum divinum donaria idolorum surripuerunt; pro mortuis autem in mortali suffragia non offeruntur; voluit ergo ludas tantum orari pro iis, ut piwm erga ipsos affectum ostenderet, vel etiam ut Deus pla-

(1) In explic. Missae, diss. 10.

catus iram suam ad alios non extenderet. *Tertio*, agitur de facto unico, et singulari, nempe Iudae, quod in exemplum trahi non potest; praesertim cum nulla pro defunctis in lege sacrificia statuta seu praescripta sint.

Resp. ad prim. Machab. libros canonicas auctoritate pollere constat ex perpetua traditione, et infallibili ecclesiae iudicio, cuius est authenticitatem alicuius libri declarare, illumque in canone recipere. Insuper citatum librum Protestantes ipsi recentiores in censum sacrorum librorum admittunt. Tum etiam in hypothesis illorum qui illum non recipiunt, non minus validum inde erui potest argumentum, quia auctori huius libri, tanquam testi historico, et fere coaevo, id saltemtribuendum est, ut eidem exhibeamus fidem historicam, quam aliis historicis fide dignis, atque credamus rem, prout gesta est, ab eo fideliter conscriptam esse; ex quo consequitur tum sacerdotes, tum ipsum populum credidisse, adesse apud Iudaeos consuetudinem salubriter orandi pro mortuis. — Gratis autem omnino asseritur sententiam illam fuisse textui insertam: genuinam esse aperte evincunt graeca omnia et latina exemplaria sive edita, sive manuscripta, in quibus nunquam non reperitur: eaque apprime congruit ingenio scriptoris, qui passim solet considerationes eiusmodi interserere. — *Secunda* difficultas tollitur ipso sacro textu, quo aperte innuitur, eos milites cum pietate dormitionem accepisse, et optimam habere repositam gratiam: Iudas ergo non putavit, eos in peccato

lethali obiisse: ab hoc enim excusari poterant vel ob legis ignorantiam, ut observat *Grotius*, vel quia donaria illa rapuerunt non idololatriae causa, sed ut spoliis inimicorum ditarentur. Quod si per rapinam mortaliter peccaverunt, non ideo dici potest eos impenitentes obiisse, quia poterant in mortis articulo peccati commissi poenitere, et iustificari: et ideo Iudas cum populo iudicavit eos poenitentes obiisse, et vivorum suffragiis adiuvari posse. — *Tertio*: falso clamitant adversarii unicum extare Iudae exemplum; nam L. 4, Reg. cap. ult. et 2 Reg. cap. 4, legitur quod Iudaei ieiunaverint super mortem Saulis, et filiorum eius; procul dubio ex religiosa observantia, ut defuncti ab imperfectionibus suis purgarentur. Quamvis autem in V. T. expresse pro mortuis sacrificia praescripta non fuerint, comprehenduntur tamen sub lege generali de sacrificiis pro peccatis totius populi; quaeque offerri poterant tam pro praesentibus, quam pro absentibus, pro vivis; et pro defunctis, iuxta synagogae consuetudinem: quo refertur et illud Eccli.: *mortuo non prohibeas gratiam* (1).

Obi. 2^a. Doctrina de purgatorio ortum habuit vel ex paganismo, qui orcum, et alia subterranea loca ad animas affligendas statuebat; vel ex naturali quadam, et nobis insita pietate in defunctos, ob quam suavi quadam illusionem preces effundimus, suffragiaque pro ipsis praestamus.

Resp. Origo doctrinae a multis creditae est factum historicum,

(1) Cap. 7, 37.

quod non ex vanis ratiociniis, sed ex solidis argumentis probandum est. Porro quamvis constet etiam paganos locum expiationis in altera vita admisisse, nullo tamen argumento probari potest, praefatam doctrinam ex paganismo in religionem christianam irrepsisse. Hebraei enim, in genere loquendo, a superstitionibus gentium nimis abhorrebant, et si quando ad illas deflexerunt, mox a prophetis graviter reprehensi sunt. Ecclesia christiana verbo scripto, et tradito tam fideliter semper inhaesit, ut nulla nova, aut aliena doctrina sine maximo tumultu in ea proponi ac propagari potuisset. Originem ergo doctrinae de purgatorio non nisi ex revelatione petenda est. — Eadem autem argumenta, quae probant doctrinam de purgatorio revelatam esse, alteram quoque opinionem disiciunt, quae ex naturali in mortuos affectu, et ex dulci et inani mentis illusione preces ac suffragia pro defunctis repetit. Nam si haec forte in privatis individuis, privatorumque precibus aut praxi concedi posset, nunquam tamen de universa ecclesia ac de publicis ab ea praescriptis precibus, ac praxi admitti potest. Caeterum etiam in privatis hominibus oratio pro defunctis tenere dilectis fidem de statu expiationis supponit, unde quaestio renovatur, undenam haec fides repetenda sit?

Obi. 3.^a Satisfactio Christi infinita est, quae exhaurit omnia peccata quoad culpam et poenam. Derogatur ergo meritis Christi dicendo, quod in purgatorio satisfactio praestanda sit.

Resp. Etiam nos Catholici sa-

tisfactionem Christi infinitam esse profiteamur. Sed ex revelatione divina edocemur, quod satisfactionis Christi per Sacramenta, observantiam legis, opera pietatis etc. participes nos reddere debeamus. Quod si fecerimus, et debita omnia quoad culpam et quoad poenam deleverimus, profecto Deus solutionem debiti nostri altera vice in purgatorio non extorquebit. Ut autem illud in terrestri vita faciamus, teporem moralitati maxime contrarium vincamus, bona opera sedulo exerceamus, et sic ad perfectam pietatem, ad quam in Religione christiana omnia collimant, promoveamus, sapientissime Deus constituit, ut opera satisfactoria in statu viae negligens durius in altera vita phœtatur. Nihil ergo in doctrina catholica meritis Christi derogatur, sed eius sapientia, sanctitas et iustitia glorificatur.

Obi. 4.^a Dura est Catholicorum doctrina, et horrorem incutit moribundo, qui communiter cogitare debet, quod post toleratos morbi dolores in ignem purgatorii proiciatur. E contra doctrina Protestantium plena est consolationis pro moribundo, qui certo cognoscit, se per fidem in merita Christi iustificari, et ab omni culpa et poena liberari. Et sane haec doctrina conformis est religioni christianae, quae non spiritum timoris, sed spiritum amoris praesefert.

Resp. Si vera esset doctrina Protestantium, magnum afferret moribundis solatium. Sed cum omnino falsum sit, solam fidem iustificare (1), et hominem de ob-

lenta iustificatione certitudinem fidei habere (4); inanis prorsus et fallax est consolatio, quam Protestantes suis moribundis promittunt. E contra catholici quidem rigorem divinorum iudiciorum agnoscunt, cum metu et tremore salutem suam operari iubentur, et diras purgatorii poenas reformidant, sed etiam media efficacissima in promptu habent, poenas purgatorii mitigandi, aut omnino declinandi. Talia media sunt: Sacramenta, sacrificia, indulgentiae, orationes, elemosynae, etc. Qui talibus mediis solerter utitur, facile ab anxio poenarum purgatorii timore liberatur, praecipue, cum etiam iam defunctus a suffragiis fidelium vivorum levamen sperare possit. Imo et maximum solamen haec nostra sententia affert tum infirmis in extremis constitutis, tum propinquis, et amicis. Infirmis quidem, qui quamvis gravibus sceleribus se inquinatos sentiant, dulci tamen aluntur spe obtinendae veniae in hac vita per sacramenta, in altera vero debitas poenas luendi in purgatorio, sicque tandem regnum coeleste, adipiscendi. Propinquis quoque et amicis, qui non omnimode a dilectis suis separantur, sed in ipsos pios ac beneficos esse posse norunt... Talis est spiritus religionis catholicae.

Obi. 5.^a Peccata venialia non possunt post hanc vitam remitti, quia non remittuntur absque poenitentia, quae liberum contritionis vel saltem attritionis actum exigit; talis autem actus anima, cessante tempore merendi, non est capax; quamobrem in altera vita

poenitentiae non datur locus. Nul- lum ergo admitti potest purgatorium delendis culpis venialibus destinatum.

Resp. Cum de fide sit, animam venialibus tantum peccatis inquinatam non damnari, sed neo regnum coelorum, priusquam plene purgata sit, introire posse, post diem vero iudicii extremi duplicem tantum hominum statum permanere: necessario admittendum est, purgationem a peccatis venialibus in altera vita dari. *Scotus* quidem docuit, omnia peccata venialia iustis quoad culpam ante mortem remitti, quia post mortem deficiente libertate reatus culpae per poenitentiam deleri non possit. Alii autem Theologi docent, post mortem non dari quidem satisfactionem stricte et proprie talem, ad quam requiritur libertas a necessitate, dari tamen veram satisfactionem, quae poenitentia seu satisfactio minus propria dici potest, sicut qui sententia iudicis licet invitus, pro patrato crimine poenas luit, satisfacere dicitur. Neque difficultas est quoad deletionem reatus culpae. Cum enim iusti in statu habituali charitatis decedant, culpae veniales in purgatorio remitti possunt per actum dilectionis et patientiae; atque illa acceptatio poenae a Deo inflictae, cum a charitate procedat, dici potest virtualis quaedam poenitentia, quae, etsi non sit proprie meritoria gratiae, est tamen remissoria peccati.

§ 492.

De gravitate poenarum purgatorii.

Quod animae in purgatorio tor-

queantur, nemo inter catholicos dubitat. Non est enim purgatorium refrigerii locus, sed poenae, supplicii et doloris. Variae autem a variis poenae animarum in purgatorio existentium gravissimae commemorantur, quarum aliquae negandae, aliae autem admittendae, describendae, et probandae sunt.

1. Catholici nonnulli asserunt, defunctos in purgatorio de statu suo esse incertos, non tamen inde in desperationem, et in peccatum incidere. Pro hac sententia *Bellarminus* (1) citat *Dionysium Chartus.*, *Michaëlem Baium*, *Gersonem* et *Joannem Rossensem*. Communis autem Theologorum sententia est, animas in purgatorio detentas, de sua aeterna salute certas esse. Hae sententia probatur auctoritate *Leonis X*, qui in Bulla 1520 edita damnavit, num. 38 Lutheri articulum, seu errorem ita sonantem: « Animae in purgatorio non sunt securae de earum salute, saltem omnes: nec probatum est ullis aut rationibus aut scripturis, ipsas esse extra statum merendi. » Ita damnata est impia Lutheri doctrina, et stabilita est sententia catholica asserens, animas in purgatorio de sua aeterna salute certas esse, et ideo in desperationem agi nullatenus posse. — Certum est ex dictis superius universas animas iudicium particulare subire. Quod autem, ait *Bellarminus*, « sententia iudicis lateat animas, quae iudicantur, et falsum est et impertinens; falsum quidem, quia iudicium particulare praecipue fit

ad hoc, ut innotescat sententia ei, qui iudicatur; nam propter alios erit generale iudicium, propter Deum non est necessarium iudicium, ipse enim omnia novit; ergo solum fit, ut innotescat ipsi animae, quae iudicatur. — Est etiam impertinens; nam etsi non eis innotesceret sententia iudicis, tamen possent facile per se cognoscere, qualis sit ab effectu, quia videbunt se statim in inferno, aut in coelo, aut in purgatorio. »

2. Quaerunt etiam Theologi, an animae in purgatorio a daemonibus torqueantur? Ad hanc quaestionem respondet *S. Thomas* (2): « Sicut post diem iudicii divina iustitia succendet ignem, quo damnati in perpetuum punientur; ita etiam nunc sola iustitia divina electi post hanc vitam purgantur, non ministerio daemonum, quorum victores extiterunt, nec ministerio angelorum, quia cives suos non tam vehementer affligerent: sed tamen possibile est, quod eas ad locum poenarum perducant, et etiam ipsi daemones, qui de poenis hominum laetantur, eas concomitentur et assistant purgandis, tum ut de eorum poenis satientur, tum ut in eorum exitu a corpore aliquid suum ibi reperiant. » *S. Thomae* sententiam plerique scholastici amplexi sunt, negantque, animas in purgatorio a daemonibus torqueri; nam aiunt, omnes animae purgatorii in ultimo conflictu diabolum superarunt, et tempus luctae feliciter terminarunt, ideo non decet iustitiam divinam, ut sinat eas post triumphum ab hoste devicto vexari.

(1) Lib. 2 de purgatorio cap. 4.

(2) In 4 Dist. 21, q. 1. art. 1.

3. Animas purgatorii poenam damni sustinere ex privatione visionis Dei beatificae resultantem, omnes Theologi catholici admittunt, quia ex ipsa doctrina catholica de purgatorio sequitur, animas peccatorum venialium maculis inquinatas aut debitis adhuc oneratas, antequam purgentur, nec coelum ingredi, nec visionem Dei beatificam consequi posse. Cum autem de gravitate huius poenae quaeritur, non omnes Theologi consentiunt. Multi quidem propugnant, poenam damni in animabus purgatorii maiorem esse omnibus poenis, quas homo vel in hac, vel in altera vita pati possit; id vero ab aliis negatur. Pro sententia affirmante stat S. Thomas, qui l. c. (1) ita disserit: « In purgatorio erit duplex poena. Una damni, in quantum scilicet retardantur a divina visione; alia sensus secundum quod ab igne corporali puniuntur; et quantum ad utrumque poena purgatorii minima excedit maximam poenam huius vitae. Quanto enim aliquid magis desideratur, tanto eius absentia est molestior. Et quia affectus, quo desideratur summum bonum, post hanc vitam in animabus sanctis est intensissimus, quia non retardatur affectus mole corporis, et etiam quia terminus fruendi summo bono iam advenisset, nisi aliquid impediret, et ideo de tardatione maxime dolent. » — His non obstantibus, pro contraria sententia citatur S. Bonaventura, qui docet (2), poenam damni in purgatorio non esse

maiolem omni poena sive purgatorii, sive huius mundi. Haec sententia arridet Bellarmino, qui l. c. eam probare nititur dicens: « Licet absentia summi boni ex se generet in amante summam tristitiam, tamen in purgatorio mitigatur haec tristitia, et levatur magna ex parte propter certam spem illius boni acquirendi; ista enim certissima spes affert incredibile gaudium, et quo magis propinquat illius finis exilii, tanto magis gaudium crescit. Itaque solum in inferno poena damni est summa, quia annexa est desperationi certissimae, et de hac loquitur S. Chrysostomus, et S. Augustinus (3). »

4. Non est de fide, ignem corporeum, seu materiale esse in purgatorio, quia nihil hac de re in Conciliis Florentino et Tridentino definitum fuit; est tamen sententia probabilissima et communis in Ecclesia latina, animas in purgatorio igne vero et materiali cruciari, et hanc poenam sensus omnibus huius vitae cruciatibus graviolem esse. Ipsa S. Scriptura ignem purgantem commemorat. Ait enim Paulus ad Cor.: *Uniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit... ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem* (4). Verba autem S. Scripturae in sensu proprio sumenda sunt, quando ex isto nullum absurdum sequitur, et nec in S. Scriptura nec in Traditione sensus improprius, seu metaphoricus indigitatur. At ex igne in sensu proprio accepto nullum absurdum sequitur, quia Deus pro

(1) In 4, dist. 21, q. 1, art. 1.

(2) Ibid. dist. 20, art. 1, q. 2.

(3) L. 2 de purg. c. 14.

(4) I Cor. 3, 13

sua omnipotentia et sapientia sicut ad torquendos reprobos, ita ad puniendas et purgandas animas iustas quidem, sed non perfecte mundas, igne uti potest. Et neque in Scriptura, neque in Traditione ratio invenitur, ignem in sensu improprio seu metaphorico sumendi. Imo Sancti Patres ignem verum et materiale in purgatorio adstruunt, eumque animabus gravissimos cruciatus inferre dicunt. *S. Gregorius Nysenus* (1) inquit: «Plane necesse est, ut, dum vitiositas purgatorio igne absumitur, anima quoque, quae cum vitiositate unita est, in igne sit, donec id, quod inspersum est, adulterinum, materiale et fucatum atque corruptum totum aboleatur igne consumptum.» *S. Hilarius* in Psal. CXVIII purgatorium nuncupat «Indefessum ignem, in quo gravia sustinentur supplicia, quibus animae a peccatis expiuntur.» *S. Augustinus* (2) ait: «Quia dicitur: *salvus erit quasi per ignem*, contemnitur iste ignis... gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid homo potest pati in hac vita.» *S. Gregorius M.* (3) profitetur: «Illum transitorium ignem omni tribulatione praesenti aestimo intolerabiliorem.»

§ 483.

De suffragiis fidelium vivorum pro defunctis

Animas purgatorii per suffragia fidelium vivorum adiuvari, est dogma catholicum iam probatum. Restant hic nonnullae quaestiones solvendae, quae de suffragiis moventi solent.

1. Si quaeritur: *quaenam sint illa suffragia*, quibus animae purgatorii iuvantur? omnes respondent, efficacissimum animas iuvandi medium esse *Missae sacrificium*, quod est infiniti valoris, et quod semper pro vivis et defunctis oblatum fuit; unde ipsum Concilium *Tridentinum* (4) de purg. dicit: *Animas ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio, iuvare.* — «*Oratio*, ait *Bellarminus* (5), duobus modis iuvat defunctorum animas; uno modo, ut opus quoddam poenale et laboriosum... alio modo ut est impetratoria, quod est ipsi orationi proprium, quomodo etiam Beatorum orationes prosunt nobis et animabus purgatorii, licet satisfactoriae non sint.» — *Ieiunium* et aliae corporis afflictiones, quo maiori rigore et perfectiori charitate a viventibus suscipiuntur, eo maius levamen defunctis afferunt. Ideo, ut observat *V. Beda* (6), *Galaaditae* post mortem *Saulis* ac filiorum eius *ieiunaverunt septem diebus*, «recte et ad litteram pro mortuis, ut ad requiem pervenire valeant, septem diebus ieiunatur.» — *Eleemosyna*, sub qua omnia opera charitatis comprehenduntur, quo magis egenos in terra degentes sublevat, eo magis animas in purgatorio afflictas recreat, si in earumdem suffragium offeratur. Nam *Tob. IV, v. 11* legitur: *Eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras.* Et *Christus* ipse ait: *Date eleemosynam, et ecce omnia munda*

(1) Lib. de anima et resurrect.

(2) In psalm. 37.

(3) In psalm. 3 poenit.

(4) Sess. 25.

(5) L. 2 de purg. cap 16 (6) In I Reg. 22

sunt vobis (1). Quamvis autem istae promissiones proxime ad illos spectent, qui opera charitatis exercent, remote tamen eleemosynae efficaciam ostendunt, si defunctis applicetur. Ideo antiquissimus est mos, pro animabus purgatorii eleemosynas dispensandi; et iam *S. Paulinus* (2) Alethium ob largas eleemosynas pro defuncta sua uxore laudat. — *Bellarminus* l. c. ad haec addit: « Juvantur etiam defuncti indulgentiis; sed ideo non faciunt illae quartum genus suffragiorum, quia indulgentia nihil est aliud, quam applicatio satisfactionum, seu poenaliū operum Christi et Sanctorum defunctis. Nam idcirco dicuntur indulgentiae concedi defunctis per modum suffragii, non per modum absolutionis; non enim potest Pontifex absolvere defunctos a poenis, quomodo absolvit viventes, quia illi non sunt ei subiecti, ut isti sunt; potest tamen tanquam summus dispensator thesauri Ecclesiae communicare illis opera poenalia, quae in thesauro sunt. » Et haec est ratio, quare illae tantum indulgentiae defunctis prodesse possunt, de quibus Pontifex declarat, quod etiam defunctis applicari possint, ut dicit *S. Thomas* in supplem. (3).

2. Si quaeritur, *quis possit animas iuvare?* respondet *Bellarminus* (4): « Est is qui est iustus; homo enim iniustus non potest pro se satisfacere, et multo minus pro aliis. » — Et sane, qui in statu peccati mortalis versatur, non potest opus meritorium pro vita ae-

terna perficere, et ideo nihil habet, quod defunctis applicet. — Excipit tamen *S. Thomas* l. c. suffragia, quae vel ex opere operato effectum producunt, ut Sacrificia et Sacramenta, vel a peccatore personam totius Ecclesiae gerente perficiuntur, ut exequiae, officia pro defunctis etc. « talia suffragia per malos facta defunctis prosunt. »

3. Quaeritur, *quibus prosint suffragia?* Respondetur: non prosunt Beatis, quia suffragiis non indigent; non prosunt damnatis, quia iuvare non possunt. Animabus tantum in purgatorio prosunt; et quidem primo ac principaliter animae illi, cui applicantur: pia enim haec suffragantis intentio accepta est coram Deo, qui proinde eam exaudit, si nihil ex parte tum animae, tum illius qui suffragium praestat, obstat. Quod si nulli in particulari applicentur, vel cui applicantur propter praecedentia peccata his minus dignus habetur, merito dicitur, quod eis magis prosint, qui magis digni sunt (5).

4. Si quaeritur, *an suffragia pro defunctis prosint etiam vivis, qui eadem perficiunt?* Omnes affirmative respondent. Nam in quolibet bono opere duplex meritum reperitur, *remunerationis* nimirum, et *satisfactionis*. Prius, nempe remunerationis, semper manet homini bonum opus ponenti; meritum autem satisfactionis potest alteri donari; sicque solvitur debitum eius pro quo applicatur, non illius qui applicat, ait *S. Thomas*.

(1) Luc. 11, 41

(2) Epist. 33.

(3) Q. 71 art. 10.

(4) L. c. cap. 17.

(5) Cfr. *S. Thom. supplem. q. 71, art. 12.*

Non ideo tamen suffragium praestans, aliquod patitur detrimentum: nam sicut qui eleemosynam dispensat, dominium quidem amittit pecuniae, aliunde autem maius obtinet emolumentum; ita longe maiora consequitur emolumenta qui suffragium offert, quia eximiae charitatis opus exercet, charitas autem operit multitudinem peccatorum.

5. Tandem inquirunt Theologi, *utrum animae purgatorii etiam ab Angelis et Sanctis in coelo suffragia consequantur?* — Omnes consentiunt, Angelos et Sanctos opera meritoria et satisfactoria perficere non posse, atque ideo nihil habere, quo animabus purgatorii *per modum satisfactionis* subveniant, earum debita solvendo. Utrum autem *per modum impetrationis*, seu *per intercessionem* suas eis prodesse valeant: nonnulli *affirmative*, alii *negative* respondent. *Primi* id probant tum ex orationibus Ecclesiae, quae sic orat: *Ut eos, qui ex hoc saeculo transierunt. B. Maria semper Virgine intercedente, cum omnibus Sanctis suis, ad perpetuae beatitudinis consortium pervenire concedas.* Tum ex communione Sanctorum, vi cuius Ecclesia purgans sicut cum militante, ita cum triumphante unum corpus constituit, cuius caput Christus est: et sicut a militante suffragia obtinet, ita a triumphante per intercessionem iuvatur. *Alii* id negant tum ex alto S Scripturae et Patrum silentio; tum quia pro animabus purgatorii debita solvenda sunt, seu satisfactio praestanda est. Porro Angeli et Sancti non existentes in statu viae

merita satisfactoria ponere non possunt, ideoque nec earum debita solvere. — Negari non potest pro utraque sententia gravia adesse argumenta; quamobrem tertiam sententiam apponere licet, quae utramque conciliare valet. Nempe dici potest, Angelos et Sanctos *directe* quidem non posse animas purgatorii adiuvari; posse tamen *indirecte*, seu per efficacissimam intercessionem suam a Deo impetrare, ut per gratias actuales fideles viventes ad suffragia defunctis praestanda excitet, quod iuxta ordinem providentiae divinae coelites et promptius et uberius praestabunt, quo magis vel ab ipsis animabus in terra degentibus iam venerati et invocati fuerant, vel a fidelibus viventibus pro defunctis coluntur et invocantur. Multi praeterea putant, quod, sicut Ecclesia indulgentias per modum suffragii pro defunctis concedens efficit, ut animae purgatorii de thesauro Ecclesiae participant, ita etiam Angeli et Sancti per intercessionem suam efficere possint, ut Deus satisfactionem seu solutionem debitorum ex eorum thesauro acceptet. Admissa hac tertia sententia, facile intelligitur, quare Ecclesia in orationibus suis pro defunctis ad intercessionem B. V. Mariae et Sanctorum recurat; et in eadem sententia salvatur communio Sanctorum, atque nexus inter Ecclesiam triumphantem et purgantem manifestatur.

§ 484.

De intercessionibus animarum purgatorii pro benefactoribus suis.

Suffragia, quae animalibus cur-

gatorii praestantur, a Deo remunerari, omnes Theologi docent. Opera enim charitatis magnam mercedem recipiunt (1); animas vero iustas et dire cruciatas iuvare, magnum esse opus charitatis, nemo dubitat. Certum pariter est, animas e purgatorio liberatas, et coelesti beatitudine donatas pro benefactoribus suis orare posse, quia sanctae et Deo unitae, atque orare velle, quia charitate plenae sunt. Quaestio autem est, an iam in purgatorio pro aliis orare, et gratias impetrare possint? Qua de re duplex datur sententia. *Prima* negat, animas, quamdiu in purgatorio detinentur, pro benefactoribus suis orare posse. Ipse *S. Thomas* (2) objectionem ex indigitata sententia petitam solvens ait: « Illi, qui sunt in purgatorio, etsi sint superiores nobis propter impeccabilitatem, sunt tamen inferiores quantum ad poenas, quas patiuntur. Et secundum hoc non sunt in statu orandi, sed magis, ut oretur pro eis. » Hanc sententiam alii Theologi confirmant ex eo, quod animae in purgatorio detentae non cognoscant preces nostras in particulari; non enim vident eas in Verbo, nec ullum est fundamentum asserendi, quod animas poenis subiectas sic Deus honoret, ut speciali revelatione res viventium ipsis patefaciat. Denique si animae in purgatorio orarent pro nobis, essent etiam invocandae; sed id non fert Ecclesiae consuetudo, quae est in

omnibus aemulanda. — *Secunda* ac communior Theologorum sententia affirmat, animas in purgatorio detentas iam in isto statu pro benefactoribus suis orare, eisque gratias impetrare; nam teste *Viatore a Cocaleo* (3), *S. Thomae* « opinio a plerisque deseritur. » Et sane animae in purgatorio existentes sunt sanctae, per charitatem Deo unitae, praecipua ergo conditio ad orandum requisita in ipsis invenitur, et quamvis pro se mereri, et sibi subvenire non possint, id non impedit, quo minus pro aliis orare possint: nam etiam *Job* (4) in tentatione et afflictione positus, pro amicis suis orare potuit, eisque commissarum veniam culparum impetrare. Neque alia impedimenta obstant. Quamvis enim animae in purgatorio non cognoscant preces nostras in particulari, docet tamen *Cl. Suarez* (5), « generatim (animas purgandas) orare posse pro Ecclesia militante eiusque rectoribus, aliisque, quos ignorare nequeunt, et vitam agere et suas preces mereri, ut merentur omnes, qui iis opitulantur. » Non incongrue autem dicitur, animas in purgatorio per Angelos Custodes notitiam suffragiorum consequi posse, quae pro ipsis offeruntur. Nam de angelis dicitur: *Nonne omnes sunt administratorii Spiritus in ministerium missi propter eos qui haereditatem capient salutis?* (6). Inter istos autem animas purgatorii numerandas esse, nemo dubitat. Caeterum necesse non est, ut animae preces nostras in particulari co-

(1) Matth. 10. 42. — 25. 34 etc.

(2) 2 2, q. 83, art. 11 ad. 3.

(3) L. c. cap. 5.

(4) Cap. ult.

(5) Lib. 1 de orat. cap. 11.

(6) Hebr. 1, 14.

gnoscant, quia Deus omniscius generales earumdem intercessionem benefactoribus ipsarum applicabit. Ecclesia nihil circa hanc quaestionem definivit, et animarum purgatorii invocationem nec commendavit, nec reprobavit; cum autem in genere Sanctos invocatur, sub istis etiam animae in purgatorio detentae intelligi possunt.

§ 485.

Usus doctrinae de Purgatorio.

1. Utilissima est fidelibus viventibus frequens poenarum purgatorii consideratio. Sicuti enim meditatio inferni nos a peccatis mortalibus, ita consideratio purgatorii a peccatis venialibus retrahere debet. Quis enim malitiam peccati venialis non cognoscet, quod tam diris cruciatibus a iudice iustissimo punitur? Quis non intelliget, facilius esse, sensus suos in hac vita refrænare, et inordinatos affectus compescere, quam in altera vita atrocissimis poenis torqueri? In hunc profecto finem Deus nobis purgatorii poenas minatur, ut leves quoque culpas magna sollicitudine vitare satagamus. Unde huius dogmatis revelati est *iste omnis fructus, ut auferatur peccatum* (1). — Eadem doctrina nos etiam ad bona opera impellere debet, quibus pro peccatis quod culpam quidem, sed non quoad poenam temporalem remissis Deo satisfaciamus, et debita coram tribunali divino contracta deleamus.

2. Iuxta doctrinam catholicam de communione Sanctorum etiam

animae purgatorii intime nobis coniunctae sunt, et in praecepto Christi comprehenduntur, *Diliges proximum tuum sicut teipsum* (2). Quamobrem de obligatione nostra ipsis subveniendi dubitare non possumus. Nostro enim auxilio maxime indigent, quia seipsas iuvare nequaquam possunt, et in maxima afflictione inveniuntur, poenam damni et poenam sensus sustinentes, et nostrum porro auxilium maxime merentur, tum quia sunt animae sanctae et Deo carae, tum quia praestita sibi suffragia grato animo per intercessionem suas largiter remunerantur. Quid ergo moramur, nostris in Christo fratribus, qui ad idem nobiscum Christi corpus pertinent, precibus et sacrificiis succurrere?

ARTICULUS III.

De Coelo.

§ 486.

Laetissima est sors animarum, quae omnino purae ex hac vita migrant, quia statim in loco beatitudinis excipiuntur, qui *Coelum* vocari solet. In eundem locum etiam animae ex purgatorio transferuntur, cum a maculis venialibus emundatae, et a debitis suis liberatae fuerint. Convenit, ut summam istarum animarum felicitatem sedulo consideremus, quae *immunes sunt ab omni malo, omni bono fruuntur*, et quod potissimum est, *visione Dei beatifica gaudent*, in qua essentialis earum beatitudo consistit.

1. Beati in coelo *ab omni malo sunt immunes*. Id clare docet S

(1) Isaías 27, 2.

(2) Matth. 22, 39

Scriptura. Ioannes in Apocalypsi de coeli incolis dicit: *Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus aestus* (1); et ibid.: *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt. Et dixit qui sedebat in throno: ecce nova facio omnia* (2). Quodlibet etiam malum morale, seu quodcumque peccatum a coelitis congregatione exclusum manet, quae idcirco a S. Petro dicitur: *haereditas incontaminata* (3), et a S. Paulo: *non habens maculam, aut rugam, sed sancta et immaculata* (4). — Ss. Patres passim contestantur, beatorum statum ab omni adversitate esse immunem. S. Chrysost. (5) de coelesti beatitudine disserens ait: « Vera est illa requies, ubi aufugit dolor, tristitia et gemitus; ubi neque curae, neque labores, neque angor, neque metus animam percellens et quatiens, sed solus Dei metus plenus voluptate. Omnia ibi sunt pax, gaudium, laetitia, voluptas, bonitas, mansuetudo, aequitas, charitas. Non est illic aemulatio et invidia, non morbus, non haec mors corporis, non illa mors animae, non sunt tenebrae, neque nox: omnia sunt dies, omnia lux, omnia quies. Non est illic defatigatio, non satietas, sed semper erimus in perpetuo bonorum desiderio. » — S. Augustinus (6) ait: « Invenimus (hic in terris) miseros, super quos misericordiam facimus, et misero-

rum miseria facit nos compatientes. Quanto melius ibi iam esses, ubi non invenis esurientem, quem pascas, ubi non invenis peregrinum, quem suscipias, non nudum, quem vestias, non aegrum, quem visites, non litigantem, quem concordes? Omnia enim ibi summa sunt, vera sunt, sancta sunt, aeterna sunt. »

2. *Omni bono fruuntur.* Nam in scriptura coelum talibus nominibus insignitur, et sub talibus imaginibus proponitur, quae clare manifestant, summam in illo felicitatem inveniri. Vocatur enim *regnum coelorum* (7), *regnum Dei* (8), *regnum Christi* (9). Quodsi terreni quoque regni nomen magnam significat dignitatem, potestatem, et iucunditatem, quid de regno coelesti, de regno Dei et Christi dicendum erit? Et hoc regnum habitatorum coeli proprium dicitur, in quod non ad serviendum, sed ad regnandum vocati sunt, dicente Ioanne de electis: *regnabunt in saecula saeculorum* (10). — Coelum porro adpellatur *Paradisus* (11), qui designat locum amaenitatis et deliciarum omni bonorum genere refertum; quodsi talis paradisus terrestris fuit, in quo homines probandi erant, qualis erit paradisus coelestis, in quo electi remunerandi sunt? Nuncupatur *gaudium Domini* (12), i. e. perfectissimum gaudium, quod Deum auctorem, exemplar et obiectum habet. — David de electis dicit: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, et torrente voluptatis tuae potabis eos* (13). — Christus Apostolos

(1) Cap. 7, 16.

(2) Cap. 21, v. 4. etc.

(3) I Epist. 1, 4.

(4) Ad Ephes. 5, 27.

(5) Hom. 6, in Ep. ad Hebr. n. 4.

(6) Enarr. in Psal. 49, v. 18, n. 22.

(7) Matth. 5, 3.

(8) Marc. 9, 46.

(9) Luc. 23, 42.

(10) Apoc. 22, 5.

(11) Luc. 23, 43. — 1 Cor. 12, 4.

(12) Matth. 25, 21.

(13) Ps. 36, 9, etc.

ad persecutiones patienter tolerandas exhortans ait: *Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis* (1). Paulus docet, omnes huius vitae aerumnas et tribulationes ut leves reputandas esse in comparatione cum coelesti remuneratione. *Existimo, quod non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis* (2). Imo S. Scriptura testatur, tam immensam esse beatitudinem coelestem, ut verbis explicari, et mente concipi nequeat. Nam Isai. LXIV dicitur: *A saeculo non audierunt, neque auribus perceperunt; oculus non vidit, Deus, absque te, quae praeparasti expectantibus te*. Et in I Corinth. II, 9: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum*. — Ss. Patres quoque de summa coeli beatitudine intime erant persuasi. S. Basilius (3) considerata astrorum pulcritudine, mentem ad ipsas sedes beatorum elevans ita loquitur: « Si temporaria talia sunt, qualia erunt aeterna? Item si visibilia adeo pulchra sunt, qualia censenda sunt invisibilia? Si coeli magnitudo exsuperat humanae intelligentiae mensuram, quisnam intellectus valeat sempiternorum naturam perscrutari? Si sol ille corruptioni obnoxius adeo pulcher est, quali pulcritudine sol iustitiae praeditus est? Si hunc solem non conspiciere cocco detrimentum est, quale est peccatori dispendium, vera luce carere? » — S. August. in Ps. XXVI explicans: *Credo videre bona Domini in*

terra viventium (4), exclamat: « O bona Domini dulcia, immortalia, incomparabilia, sempiterna, immutabilia! et quando vos videbo, bona Domini! »

3. *Visione beatifica gaudent*. Ut autem haec propositio rite intelligatur, ac solide probetur, sequentia proponimus.

§ 487.

De visione Dei beatifica.

1. Beatitudo, quae cum *Augustino* est « rerum optandarum cumulata plenitudo » (5), » duplex distingui solet. *Obiectiva*, quae est illud ipsum bonum, quod nos totaliter felices reddere potest. *Formalis* seu subiectiva, et est plena ac perfecta huius boni possessio. — Magna olim inter philosophos exarsit de beatitudine contentio, qui proinde in varias ac multiplices abiire sententias. Sed divina affulgente revelatione, nullum superest dubium, Deum solum esse intelligentis naturae obiectum beatitudinis ordinis tum naturalis, tum supernaturalis; atque in Dei cognitione ac possessione consistere beatitudinem formalem. — 2° *Visionis* nomine hic venit cognitio, quam per intellectum adipiscimur. Haec triplex a theologis partitur. *Abstractiva*, quae oritur ex specie aliena, ut cum ex cognitione effectus ad cognitionem causae mens nostra assurgit. *Intuitiva*, qua res in seipsa ac per seipsam cognoscitur. *Comprehensiva*, qua res cognoscitur, quantum in se cognoscibilis est, ut nihil prorsus lateat videntem. — Consentiant Theologi

(1) Matth. 5. 12.

(2) Rom. 8. 18.

(3) Hom. 6. in Hexaem.

(4) Enarr. 2. num. 22 in ps. 136.

(5) L. 19 de civ. D. c. 4.

catholici summam animarum in coelo beatitudinem consistere in *visione Dei intuitiva*, quae ideo beatifica appellatur. Verum hac in re diversimode erravere haeretici. *Anomaei* stulte non minus ac impie se Deum perfecte comprehendere gloriabantur. *Beguardi* et *Beguinae* Deum ab intellectu creato naturaliter intuitive videri posse asseruerunt. E contra *Palamilae* nonnisi abstractivae a beatis Deum videri docuere. Tandem *Lutherus* opera meritoria denegans, et homines iustificari per solam Christi iustitiam ipsis extrinsece imputatam affirmans, errorem Novatianorum, ex aliis quidem principiis, renovavit, omnes homines asseverans aequaliter esse beatos. — Doctrina catholica de visione beatifica vindicanda est, ipsiusque *possibilitas, existentia, requisitum, obiectum, coniunctio cum amore et gaudio*, ac demum *inaequalitas* demonstranda.

1. a) Deum ab intellectu finito comprehendere non posse, iam §. 47 probatum est. Certum est autem neque angelos, neque beatos in coelo intellectum consequi infinitum, quia finitum infinitum fieri nequit. Ergo angeli ac beati in coelo visione Dei comprehensiva non gaudent. Nominari quidem solent *Comprehensores*, sed non in sensu stricto huius vocis, quia Veteres per visionem *comprehensivam* non intelligebant nisi *intuitivam*. — b) Intellectus creatus per solas naturales vires suas non potest Deum intuitive videre. Visio enim Dei intuitiva est actus supernaturalis: intellectus humanus

solis naturae viribus non potest actum supernaturalem, ad quem proportionem non habet, elicere. Hinc Isaias ait: *Oculus (mentis) non vidit, Deus, absque te quae praeparasti expectantibus te* (1): id est, intellectus creatus, nisi per auxilium supernaturale a Deo adjuvetur, non pertingit ad visionem beatificam, quam praeparavit Deus fidelibus servis suis. Christus, quoque dixit: *Nemo novit filium nisi pater, neque patrem quis novit nisi filius, et cui voluerit filius revelare* (2). Cognitio ergo et visio intuitiva Patris sine revelatione filii, seu sine auxilio supernaturali obtineri nequit. — c) Intellectus creatus, supernaturali roboratus auxilio, intuitive Dei essentiam videre potest. Quamvis enim impossibilis sit visio Dei comprehensiva, possibilis tamen est intuitiva. Qui hanc possibilitatem negat, omnipotentiae Dei limites ponit. Deus utique creavit intellectum ad cognoscendum bonum et verum. Deus ut summa veritas illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, sicut etiam ut infinitum bonum desiderium sui excitat. Deus porro per gratiam supernaturaliter intellectum illuminat, et voluntatem ad bonum trahit. Deus etiam hinc inde per extraordinaria lumina ita intellectum supernaturaliter illustrat, ut ex perfectiori cognitione perfectissimus amor nascatur, ut patet in Sanctis, qui raptus, extases habuere etc. Quis ergo negabit, quod Deus pro sua omnipotentia et infinita sapientia animas iustas e corpore egressas et remunera-

(1) Isai. 64, 4

(2) Matth. 11, 27.

tione dignas per supernaturale suum auxilium ita elevare et roborare possit, ut immediate et clarissime Dei essentiam et perfectiones divinas videntes plene satientur et beatissimae reddantur? Talis intuitivae visionis Dei possibilitatem ipsa sana ratio admittere tenetur, quamvis in statu viae modum illius comprehendere et explicare non valeat.

2. Visionem Dei beatificam non solum possibilem, sed etiam in altera vita animabus iustis et perfecte puris promissam esse, eaque tum angelos, tum homines beatos frui, *ex Scriptura et Traditione* probatur. In *S. Scriptura* V. Test. quaedam vestigia inveniuntur, quae ostendunt, promissiones visionis beatificae iam Patriarchis notas fuisse. Si Deus ipse dicitur Abrahami merces magna nimis (1), recte id de promissa visione et fruitione Dei intelligitur. Iobum visionem Dei beatificam expectasse, patet ex ipsius verbis: *De terra surrecturus sum, et in carne mea videbo Deum meum. Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius: reposita est haec spes mea in sinu meo* (2). — Luculentissima autem testimonia de visione Dei beatifica in Novo Testamento leguntur. Matth. V, 8 Christus ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* — Matth. XVIII, 10 dixit: *Angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est;* quibus verbis visio Dei beatifica ipsis adscribitur. Si autem Angeli intuitiva visione Dei fruuntur, i-

dem et de beatis hominibus dicendum est, quos similes angelis futuros divina Veritas testatur, de beatis affirmans Matth. XXII, 30: *Erunt sicut angeli Dei in coelo;* seu ut Luc. XX, 36 apertius adhuc dicitur: *Aequales angelis sunt;* videbunt ergo et ipsi faciem Dei. Praeterea Paulus scribit: *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum* (3); quibus verbis Apostolus clarissime discrimen affert inter cognitionem Dei abstractivam, quam nunc habemus, et intuitivam, quam habituri sumus. Demum S. Ioannes hanc veritatem expresse docet tum in sua I Epist. dicens: *Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est* (4); tum in Apocalypsi, ubi civitatem describens coelestem ait: *Sedes Dei, et Agni in illa erunt, et servi eius servient illi, et videbunt faciem eius* (5).

Ss. Patres de intuitiva Dei visione beatis concedenda satis clare loquuntur. S. Ireneus (6) scribit: « Quomodo videntes lumen intra lumen sunt, et charitatem eius percipiunt; sic et qui vident Deum, intra Deum sunt, percipientes eius claritatem. Vivificat autem eos claritas... Homines ergo videbunt Deum, ut vivant, per visionem immortales facti, et pertingentes usque ad Deum. Quae impossibilia sunt apud homines,abilia sunt apud Deum... Homo etenim a se non videt Deum; ipse autem volens videtur ab ho-

(1) Gen. 15, 1.

(3) 1 Corinth. 13, 12.

(2) Iob. 19, 23.

(4) Cap. 3, 2.

(5) Cap. 22, 4.

(6) Lib. 4 adver. haer. c. 20. (ad. 37) n. 3.

minibus a quibus vult, et quando vult, et quemadmodum vult: potens enim est in omnibus Deus. » S. Chrysostomus (1) inquit: « Quod si ille (Petrus) obscura quadam conspecta futurorum imagine (transfigurato Christo), omnia statim reiecit ab animo ob inditam a tali visione voluptatem; quid dicetur, quando ipsa rerum veritas aderit, quando apertis regiis aedibus ipsum regem conspiciere licebit, non ultra in aenigmate neque per speculum, sed facie ad faciem; non ultra per fidem, sed per speciem? » S. Augustinus (2) ait: « Sicut angeli faciem Patris vident, ita et nos visuri sumus.... Praemium itaque fidei nobis visio ista servatur... Facies autem Dei manifestatio eius intelligenda est. »

3. Fruuntur ergo beati in coelo intuitiva Dei visione, sed ad illam eliciendam requiritur, ut intellectus per auxilium aliquod supernaturale corroboretur, elevetur ac perficiatur. Nam quaelibet potentia ex se naturaliter insufficiens et improporcionata ad aliquem actum, debet ad illum elevari per virtutem aliquam superadditam ac proportionatam. Intellectus creatus potentia est ordinis naturalis, insufficiens et improporcionata ad visionem Dei intuitivam, quae ordinis est supernaturalis. Ad hanc ergo elevari debet per auxilium aliquod supernaturale. Hinc Psalmista: *Apud te est fons vitae, et in lumine tuo videbimus lumen* (3); et Conc. Viennense contra Beguardos et Beguinas hanc damnavit propos.: « Anima non indiget lu-

mine gloriae ipsam elevante ad Deum videndum, et eo beate fruendum. » Auxilium autem hoc *lumen gloriae* adpellatur, tum quia idem praestat respectu intellectus, quod lumen corporale respectu oculorum, tum quia per illud aeterna gloria ac claritate illustrabimur. In quo praecise sita sit illius natura, non consentiunt theologi: iuxta Thomistas, *est habitus supernaturalis, quo mens creata elevatur ad intuitivam Dei visionem eliciendam*. Porro habitus dicitur, quia qualitas est fixa ac permanens, intellectui adveniens, ipsum corroborans ad agendum simpliciter.

4. Duplex est *objectum* visionis beatificae: *primarium*, quod primo per se et immediate videtur, et in quo caetera videntur, talis est *Deus: secundarium*, quod in alio videtur, nec confert ad beatitudinem, nisi accidentaliter, eiusmodi sunt *creaturae*. — Beati in coelo clare et intuitive vident *Dei essentiam et omnia eius attributa*, quae non sunt, nisi ipsa essentia divina. Nam cum dicatur: *Videbimus eum sicuti est* (4), necesse est, ut admittatur omnia attributa divina a beatis cognosci; non enim cognoscerent Deum sicuti est, si attributum ipsius essenziale mentem illorum lateret. Beati in coelo etiam clare et intuitive vident tres divinas personas, i. e. Sanctissimam Trinitatem. Sicut enim a comprehensoribus non potest unum attributum sine alio videri, quia omnia attributa sunt ipsa essentia divina, ita etiam nequit una persona sine altera conspici,

(1) Paraen. I, num. 10, ad Theodorum lapsum.
(2) Lib. 22 de civit. Dei cap. 20, n. 1.

(3) Ps. 36, 10.
(4) I Ioann. 3, 2.

quia tres personae sunt una eademque essentia divina. Ideo Christus dicit: *Philippe, qui videt me, videt et Patrem. Quomodo tu dicis: ostende nobis Patrem? non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est?* (1): in quae verba S. Augustinus (2) inquit: « Videtis quia in visione patris et filii visio est, et in visione filii et patris visio est. Ideo consequenter subiecit et dixit: *Nescitis, quia ego in patre, et pater in me est?* Id est, et me viso videtur et pater, et patre viso videtur et filius. Patris et filii separari non potest visio. Ubi non unius separatur natura et substantia, visio separari non potest. »

— Secundarium visionis beatificae obiectum sunt *creaturae*. Quoniam Beati essentiam divinam intuitive quidem vident, sed non comprehensive, inde sequitur, quod etiam visio, seu cognitio creaturarum in ipsis limitata sit. Quamvis enim intuitive videant omniscientiam Dei, quae omnes res quovis tempore existentes perfectissime perspicit; quia tamen eandem non plene comprehendunt, ideo etiam eorum cognitio ad omnes prorsus res existentes extendi nequit. — Quamvis angelis et beatis in coelo omniscientia tribui nequeat, certum tamen est, quod etiam ratione creaturarum ampla et perspicua scientia potiantur. Nam S. Augustinus (3) ait: « Angeli... procul dubio universam creaturam, in qua ipsi sunt principaliter conditi, in ipso Verbo Dei prius noverunt, in quo sunt omnium, etiam quae temporaliter facta sunt, aeternae

rationes tamquam in eo, per quod facta sunt omnia. » S. Gregorius M. (4) inquit: « Quid est, quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt? » S. Bernardus Serm. de triplici genere bonorum n. 7 exclamat: « O sapientia, qua tunc omnia, quae in coelo et quae in terra sunt, perfectissime cognoscemus, in ipso fonte sapientiae rerum omnium cognitionem bibentes! » Conc. Senonense, seu potius Parisiense an. 1528, in decretis fidei c. 13, dicit: *Beatis pervium esse... omniforme illud divinitatis speculum, in quo quidquid eorum intersit, illucescat.* — Communis est etiam theologorum sententia, beatis respectu creaturarum et eventuum contingentium omnia patefieri, quae ad ipsos spectant, et quorum cognitione eorum beatitudo promoveri potest. Nam, aiunt, beatitudo debet perfecte satiare omne desiderium iustum et honestum beatorum; atqui beati iuste et honeste desiderant scire, quae ad illos specialiter spectant: haec ergo illis in visione beatifica manifestantur.

§. Omnes theologi cum S. Thoma docent, perfectam beatitudinem consistere in tribus, nempe: *in clara divinitatis visione, in grata charitatis unionem, et in firma summi boni fruitione.* — Intuitiva Dei visio fit per intellectum, ex illa autem oritur purissimus amor, seu perfectissima charitas in voluntate. Quo clarius enim videtur essentia divina infinitis perfectionibus praedita, eo puriori et vehementiori amore mens in Deum abripitur,

(1) Ioann. 14, 9, etc.

(2) Enarr. in Psalm. 85, num. 21.

(3) Lib. 4 de Gen. ad litt. cap. 24.

(4) Lib. 4 dial. cap. 33.

et in beata necessitate, Deum super omnia et in omnibus amandi, reponitur. Quamvis igitur in coelo cesset fides per claram visionem, quamvis cesset spes per desiderati adeptionem, charitas tamen ibi non cessat, sed perficitur per summam dilectionem. Unde Apostolus inquit: *Charitas nunquam excidit* (1). — Ex hac visione Dei sequitur etiam fruitio Dei cum ineffabili gaudio iuncta. Hinc Christus ipse dixit: *Haec est vita aeterna* (i. e. summa beatitudo), *ut cognoscant te solum Deum verum* (2). Quod bene noverat Philippus, dum dicebat: *Domine, ostende nobis patrem, et sufficit nobis*. — Consonant etiam Sancti Patres. *S. Ambrosius* (3): « Scriptura divina vitam beatam in cognitionem posuit divinitatis. » *S. Basilius* (4): « Contemplatio summi Boni est thesaurus angelorum, hominumque in coelum assumptorum. » *S. Ioannes Chrysostomus* hom. 84 in Ioan. dicit, beatos non participare gloriam Dei, sed videre, quia « omnis requies est, filium Dei videre. » *S. Hieronymus* explicans ea verba Isaiae, *Videbitis, et gaudebit cor vestrum* (5), ait: « Deum videre, vera laetitia est, Dei visio perfectum est gaudium. » *S. Augustinus* (6) inquit: « Ipsa est visio facie ad faciem, qua summum praemium promittitur iustis. »

6 Catholici unanimi calculo, ut merita hominum et demerita in hac vita inaequalia sunt, ita in altera praemia et supplicia inaequalia futura esse pronunciant.

Ex hoc principio sequitur, visionem beatificam, in qua praecipua et essentialis iustorum in coelo remuneratio consistit, inaequalem esse, seu beatos pro diversitate meritorum inaequali ratione Deum videre. Dogma hoc catholicum ex *S. Scriptura* et *Ss. Patribus* probatur.

Mercedem pro diversitate operum diversam fore, insinuat Christus apud Matth. dicens: *Qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet; et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet: et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam* (7). Haec verba clare ostendunt, praestantiori operi largiorem quoque mercedem respondere. Ibidem legitur: *Filius hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis, et tunc reddet unicuique secundum opera eius* (8). Non posset autem dici iudex secundum opera uniuscuiusque reddens, nisi quantitati et qualitati meritorum quantitas et qualitas praemiorum responderet. Hinc Paulus conceptis verbis dogma catholicum enunciat dicens: *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem* (9): et: *qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet* (10). — Huc pertinet etiam parabola Luc. XIX, 16, in qua dicitur: *Venit primus dicens: Domine, mna tua decem mnas acqui-*

(1) I Cor. 13, 8.

(2) Ioan. 17, 3.

(3) Lib. 2 de offic. cap. 2.

(4) Const. monast. cap. 19.

(5) Cap. 64. 2^a.

(6) Lib. de Trin. cap. 13.

(7) Matth. 10 41 etc.

(8) Matth. 16. 27. — Cfr. Rom. 2, 6.

(9) I Cor. 3 8.

(10) II Cor. 9, 6.

sivit. *Et ait illi (Dominus): Euge serve bone, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates. Et alter venit dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: et tu esto super quinque civitates. Quomodo clarius ostendi posset, meritis exacte respondere praemium in coelo? Hinc iterum Paulus gloriam electorum inaequalem esse futuram asseverat dicens: *Alia claritas solis, alia claritas lunae, alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate. Sic et resurrectio mortuorum* (1). — *Sancti Patres et Concilia* eandem doctrinam proponunt. *S. Polycarpus* in actis martyrii, num. 40, iudicem alloquens supplicia intentantem, hanc fidem profitetur: « Merita mea doloris aestimatione pensabo. Quanto graviora pertulero, tanto praemia maiora percipiam. » *Tertullianus* in *Scorpiaco* cap. 6 quaerit: « Quomodo multae mansiones apud patrem, si non pro varietate meritorum? Quomodo et stella a stella distabit in gloria, nisi pro diversitate radiorum? » Idem tradunt *S. Irenaeus* contra haer. l. 4, c. 13; *S. Ambrosius* l. 5 in Luc. c. 6; *S. Cyprianus* l. de habitu Virg.; *S. Hilarius* (2), *S. Gregorius Naz.* (3), et alii. Tandem *S. Augustinus* (4) in *Ioan.* scribit: « Etsi alius est alio fortior, alius alio sapientior, alius alio iustior, alius alio sanctior, in domo patris mansiones multae sunt; nullus eorum alienabitur ab illa domo, ubi mansionem pro suo quisque accepturus*

est merito... Multae mansiones diversas meritorum in una vita aeterna significant dignitates. » — *Concilium Florentinum* in Dec. statuit: *Sanctorum animas in coelum mox recipi, et intueri clare ipsum Deum trinum et unum, pro meritorum diversitate, alium alio perfectius. — Tridentinum* eos anathemate percellit, *qui dixerit, hominem iustificatum per bona opera non mereri augmentum gloriae* (5).

Nota 1. Contra propositam doctrinam variae ab adversariis moventur difficultates, quae haud difficile solvuntur: atque

Obi. 1.º Anomaei. Apostolus ad Cor. de coelesti beatitudine loquens, dicit: *Tunc cognoscam, sicut et cognitus sum* (6). Atqui Apostolus cognitus erat cognitione comprehensiva; ergo eandem in coelo expectat. Praeterea ibid. nos hortatur: *Sic currite, ut comprehendatis* (7): et ad Philipp. ait: *Sequar autem, si quo modo comprehendam* (8).

Resp. Vox *sicut* quae ad instituendam comparisonem adhiberi solet, non semper designat comparisonem perfectam et ex toto, sed quandoque imperfectam et ex parte, ut in primo Pauli textu. Nam si perfecta et ex toto intelligenda esset comparatio, absurdum sequeretur, quod Paulus ad cognoscendum Deum non indigeret lumine gloriae, sicut ad cognoscendum Paulum Deus alieno non indiget auxilio. Loquitur ergo Paulus de cognitione simili seu intuitiva, et quidem per oppositionem ad abstractivam, ut colligi-

(1) 1 Corinth. 15, 41.

(3) Orat. 40, in S. Baptisma.

(4) Tract. 67, num. 3.

(2) In Ps. 64.

(5) Sess. 6, can. 32.

(7) Ib. C. 9, 24.

(6) 1 Cor. 13, 12.

(8) Cap. 3, 12.

tur ex contextu; non autem de aequali seu *comprehensiva*. — Multo minus doctrinae nostrae adversantur textus posteriores, in quibus Apostolus tantum de assecutione termini, seu gloriae coelestis loquitur. Vox enim *comprehensio* sumi potest, tum pro cognitione adaequata cognoscibilitati obiecti, tum pro assecutione termini ad quem tenditur. Hoc autem posteriori sensu loquitur Paulus in cit. locis, ut ipse contextus declarat.

Obi. 2.º *Augustinus* ita comprehensionem definit: « Totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil eius lateat videntem (1). » Porro beati ita Deum vident. Deus enim utpote simplicissimus, ac nullis constans partibus, aut ita videtur, ut nil lateat videntem, aut omnino non videtur. Ergo admittenda est cognitio Dei *comprehensiva*.

Resp. Si valeret allatum dilemma, omnis Dei cognitio, etiam abstractiva e medio tolleretur: quia enim, omnibus fatentibus, *comprehensiva* Dei cognitio in hac vita haberi nequit, nulla prorsus haberi potest. Argumentatio autem haec nimis probat, ideoque nihil probat. Oritur enim ex falsa notione *simplicitatis* Dei, quae soli negationi inhaeret, per quam omnis materia, et partium compositio a Deo removentur, affirmationem vero non adtendit, qua Deus dicitur natura spiritualis, immensa et infinite perfecta. Non repugnat autem quod ens simplex variis perfectionibus praeditum ex parte tantum cognoscatur: nam etiam anima nostra est simplex, cuius tamen aliquae

cogitationes et volitiones cognosci possunt, quin reliquae omnes cognoscantur. Ita Deus simplicissimus quidem est, sed tamen infinitis perfectionibus praeditus est, ideo sub vario respectu, et cum maiori vel minori claritate videri seu cognosci potest. Respondent scholastici Deum a beatis videri totum, sed non totaliter; nihil divinae naturae ipsos latere quoad rem visam, non vero quoad amplitudinem eius cognoscibilitatis. Porro ad comprehensionem requiritur ut nihil divinae naturae lateat videntem tum quoad rem visam, tum quod omnem amplitudinem illius cognoscibilitatis; unde *Augustinus* addit: « aut cuius fines circumspecti possunt. »

Obi. 3.º *Palamitae*. S. Scriptura intuitivam Dei visionem penitus excludit. Nam I Tim. VI legitur: *Deus lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*: ideo ibid.: *invisibilis* nominatur (2), et Ioan. 1, 18, expresse dicitur: *Deum nemo vidit unquam*.

Resp. Deus I. cit. dicitur invisibilis vel oculis corporeis in hac vita, vel per solas animae vires, aut visione perfecta ac *comprehensiva*. Ast invisibilis non affirmatur oculis animae in altera ac meliori vita per lumen gloriae et cognitione intuitiva. Hac distinctione attenta, omnis difficultas evanescit. Verba Ioannis: *Deum nemo vidit unquam*, videntur referenda ad statum vitae praesentis, in quo aut nemini prorsus visio Dei intuitiva concessa est, ut multi putant; aut saltem non ita, ut aliquid de Deo nobis fuerit ab ipso

(1) Ep. 147, c. 9, n. 21.

(2) C. 1, 17

enarratum, *quemadmodum Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse nobis enarravit.*

Obi. 4.º Patres non pauci tum Graeci, tum Latini expresse docent, divinam essentiam, quae infinita est, neque ab angelis, neque ab hominibus videri posse.

Resp. Hi Patres loquuntur de visione Dei comprehensiva, non intuitiva. Id aperte colligitur tum ex fine, quem sibi proposuerant, impugnandi scilicet anomaeos, tum ex eorum verbis, si attente, et non abruptim, sed in contextu perlegantur.

Obi. 5.º *Lutherani.* Aequale omnibus in coelo praemium tribui, patet ex parabola Matth. XX, ubi paterfamilias eandem omnibus mercedem operariis retribuit, quamvis alii summo mane, alii tertia, sexta, nona, et undecima hora in vineam iverint, atque ideo alii plus, alii minus laboraverint: ergo etc.

Resp. Communis est tum patrum, tum theologorum responsio per illam aequalitatem denarii significari parem beatitudinem quoad substantiam, quia omnes sancti Deum videbunt; non vero parem visionis, seu beatitudinis gradum. Ita *S. Ambrosius, S. Hieronymus, S. Augustinus*, qui serm. 56 de verb. Dom. c. 4, scribit: « Ille denarius vita aeterna est, et in vita aeterna omnes aequales erunt. Quamvis enim meritorum diversitate fulgebunt, alius maius alius minus, quod tamen ad vitam aeternam pertinet, aequalis erit omnibus: non enim alii brevius, alteri longius, quod pariter aeternum est. »

Obi. 6.º Si sancti in coelo inae-

quali ratione Deum vident, alter erit altero beatior; quod absurdum est; tum quia omnes fruuntur summo bono; omnes Deum vident sicuti est, seu divinam essentiam simplicem prorsus, et indivisibilem. Insuper non essent plene ac perfecte beati; nam qui minus clare Deum vident, clariorem appeterent visionem, aliisque invidere felicioribus. Inaequalitas ergo visionis intuitivae inter beatos nullomodo admitti potest.

Resp. Tota haec difficultas hoc uno laborat vitio, nempe diversitatem beatitudinis petendam esse ab eiusdem obiecto, cum tamen ex parte subiecti, seu videntis repetenda sit. Beati enim omnes eandem Dei essentiam vident, omnes eodem fruuntur bono, at diversa ratione pro diversa cuiusque aptitudine, et lumine gloriae, quo Deus perfectius unius intellectui coniungi potest, quam alterius. Quemadmodum si plures eandem imaginem intuentur, omnes eandem vident, et totam contemplantur: at qui melius pingendi artem calient, multo plura vident seu considerant, quam minus periti: v. gr. aequissimam omnium partium proportionem, colorum dispositionem, et harmoniam etc. Ita omnes sancti eundem Deum vident, et haec visio est summum bonum respectu uniuscuiusque beati, quia totam eius capacitatem replet, totumque eius desiderium ex integro satiat. Ast quod summum bonum est respectu unius, non est aequè summum bonum respectu alterius, qui maioris visionis capax est. Nec obstat quod dicatur: *videbimus eum sicuti est*: nam « adver-

bium sicut determinat modum visionis ex parte rei visae, ita ut sensus sit: videbimus ipsum eius esse: sed non determinat modum visionis ex parte videntis, ut sit sensus, quod ita erit perfectus modus videndi, sicut est in Deo perfectus modus essendi, » ait D. Thomas (1). Neque ideo alii aliis invident: nam in illo regno beatitudinis nullis inordinatis quatiuntur passionibus, quibus excitantur invidiae sensus, sed perfectissimo amore sicut in Deum abripiuntur, ita omnes concives suos in Deo et propter Deum perfectissime diligunt, ideoque et de maiori eorum beatitudine ac de propria sincerissime laetantur. Hinc S. Gregorius M. inquit: « unusquisque iuxta dispar meritum locum disparem percipit: sed eiusdem disparitatis damna non sentit, quia tantum sibi, quantum perceperit, sufficit » (2).

Nota 2. Ex inaequalitate beatitudinis sanctorum fundata in meritorum diversitate, fluit triplex aureola, seu gaudium accidentale a beatis de singulari quadam victoria perceptum, et in corpus speciali fulgore redundans. S. Thomas dicit: « Aureola est quoddam privilegiatum praemium privilegiatae victoriae respondens (3), » et ideo *Martyribus, virginibus et doctoribus* competit. Martyres enim vincunt mundum contemptu mortis, quia nullum gravius malum a mundo inferri potest. — Virgines vincunt carnem, cuius illecebris constanter resistunt, unde cantant *canticum novum...* et sequuntur agnum, quo-

cumque ierit (4). — Doctores vincunt diabolum, cum eum salutaribus suis monitis et instructionibus ex cordibus hominum expellunt, regnum mendacii et erroris destruendo, regnum autem veritatis et virtutis propagando; unde Daniel XII, 3, legitur: *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates.* — Si quaeritur, quatenam aureola caeteris praestantior sit, respondet S. Thomas (5): « Praeeminentia aureolae ad aureolam potest dupliciter attendi: primo ex parte pugnae, ut dicatur aureola potior quae fortiori pugnae debetur; et per hunc modum aureola martyrum aliis aureolis supereminet quodam modo, et aureola virginum alio modo; pugna enim martyrum est fortior secundum seipsam et vehementius affligens. Sed pugna carnis est periculosior, in quantum est diuturnior et magis nobis imminet e vicino. Secundo ex parte eorum, de quibus est pugna; et sic aureola doctorum inter omnes est potior, quia eiusmodi pugna versatur circa intelligibilia, aliae vero pugnae circa sensibiles passiones. Sed illa eminentia, quae attenditur ex parte pugnae, est aureolae essentialior, quia aureola secundum propriam rationem respicit victoriam et pugnam. Difficultas autem pugnae quae attenditur ex parte ipsius pugnae, est potentior quam illa, quae attenditur ex parte nostri, in quantum est nobis vicinior; et ideo simpliciter loquendo aureola

(1) 1. q. 12, a. b. a. 1. (2) L. 4 Mor. cap. 31.
(3) Suppl. q. 96, a. 11.

(4) Apocalyps. 14, 3, etc.
(5) Loc. cit. art. 12.

martyrum inter omnes est potior. et ideo dicitur in glossa ad Matth. V. 10, quod in octava beatitudine, quae ad martyres pertinet... omnes aliae perficiuntur: et propter hoc etiam Ecclesia in connumeratione Sanctorum martyres doctoribus et virginibus praedonat; sed quantum ad aliquid nihil prohibet, alias aureolas excellentiores esse. » — Caeterum, quamvis aureola proprie sit in anima, quia est gaudium de victoria relata, attamen sicut ex gaudio essentialis praemii redundat quidam decor in corpore, qui est gloria corporis; ita ex gaudio aureolae resultat specialis quidam decor in corpore; ut sic aureola principaliter sit in mente, sed per quandam redundantiam refulgeat in corpore. Fatentur plerique Theologi cum Card. Gotti, ignotum nobis esse, quale futurum sit hoc signum in corporibus beatorum: nonnulli tamen probabile putant, claritatem gloriae efformare in capite virginum coronulam albam ob innocentiam et puritatem; in capite martyrum purpuream ob sanguinem effusum; in capite doctorum subviridem ob pabulum spirituale ovibus subministratum. Vide Soto. (1), Billuart (2), et Schram (3).

§ 488.

Usus doctrinae de Coelo.

1. Ut ad regnum coelorum perveniamus, nil magis necessarium est, quam ut peccata sedulo fugiamus. Nam Psalm. XIV, 1 etc. legitur: *Domine, quis habitabit in*

tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, et operatur iustitiam etc. Et Ps. XXIII, 3, etc.: *Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus et mundo corde.* — Christus ipse ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* — Paulus exclamat: *An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt?* (4) — Io. in Apoc. dicit: *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens, aut mendacium* (5). Quanta igitur solertia fugiendum est peccatum, ne coelestis beatitudo amittatur? Quam insipienter agunt, qui propter caduca terrae bona et vanas carnis voluptates ineffabilia coeli gaudia perdunt?

2. Non sufficit autem peccata effugere ad coelestem beatitudinem consequendam; bona etiam opera assidue perficere debemus. Illa enim dicitur *merces* (6), quae non nisi laborantibus datur, *convivium* (7), ad quod solae virgines admittuntur ardentes lucernas habentes; *gaudium Domini*, in quod intrant servi de acceptis talentis lucrum reportantes; *corona* (8), quae non imponitur, nisi ei, qui legitime certaverit; *regnum coelorum* (9), quod vim patitur, et a violentis rapitur. Hinc Christus ait: *Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, quaerent intrare et non poterunt* (10). Petrus nos monet, ut per bona opera certam nostram vocationem et electionem faciamus (11). Pau-

(1) In 4, Diss. 49, quaest. 5, art. 2.

(2) De ult. fine. Dissertat. 2, art. 5, §. 2.

(3) Lib. 1, §. 409, in nota.

(4) 1 Corinth. VI, 9

(5) Cap. 21, 27.

(6) Matth. 23.

(7) Matth. 11, 12.

(8) Luc. 13, 24.

(9) Matth. 20

(10) 1 Timotheo 2.

(11) In II Epist. 1, 10.

CAPUT III.

DE NEXU BEATORUM CUM HOMINIBUS VIATORIBUS.

§ 489.

Ex dictis facile colligitur, coelum plurimis iam incolis repletum esse, qui ad visionem beatificam admissi maxima felicitate fruuntur. Tales sunt tum angeli, tum homines, qui in statu gratiae sanctificantis defuncti, vel nulla debita solvenda habuerunt, vel ab istis in purgatorio iam liberati sunt. Omnes isti *Sancti* appellari merentur, et *Ecclesiam triumphantem* constituere dicuntur. Questio iam movetur, an et qualis nexus inter ecclesiam triumphantem et militantem, seu inter sanctos in coelo regnantes et homines in terra peregrinantes detur? — Haec autem questio, quae proxime attingit statum supernaturalem, non tam per rationem, quam potius per revelationem solvi oportet. Iuxta cuius doctrinam hominum viatorum est sanctos venerari ut Dei amicos, et non personis tantum eorum, sed et reliquiis ac imaginibus illorum cultum exhibere. Sancti vero pro nobis apud Deum intercedunt, ac iis imprimis, qui eorum opem implorant, potenti sua intercessione succurrunt. Inter Sanctos porro B. V. Maria specialem cultum meretur, qui *Hyperdulia* dici solet. Haec est doctrina catholica, quae inter Novatores non paucos adversarios nacta est — Solide igitur eandem pertractare necesse est; et ideo agimus 1.º de cultu; 2.º de intercessione; 3.º de invocatione sanctorum; 4.º de hyperdulia B. V.

ius vult, ut christiani propter spem, quae reposita est in coelis... ambulent digne Deo per omnia placentes, in omni bona opere fructificantes (1).

3. Ad promerendam coelestem beatitudinem etiam opus est, ut adversitates patienter perferamus. Etenim, si oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam (2), quis sine cruce et tribulatione ad regnum perveniet coeleste? Christus ipse dicebat ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me (3). Hinc Paulus Act. XIV, 21, ait: per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Rom. VIII, 17: Si filii et haeredes... si tamen compatimur, ut et conglorificemur. Magnum vero solatium tribulationes patienter perferentibus adfert idem Apostolus ad Cor. scribens: Quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis (4). Et ad Rom.: Existimo enim, quod non sunt condignae, passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis (5). — Haec eloquia divina considerantes Ss. martyres atrocissima quaeque tormenta cum invicta patientia et alacri gaudio sustinuerunt. Iisdem efflatis divinis christiani omnes excitari debent, ut aerumnas huius vitae, tentationes, opprobria, infirmitates, caeterasque adversitates patienter perferant.

(1) Coloss. c. 1, v. 3, 10.

(2) Luc. 24, 26.

(4) I Cor. 4, 17.

(3) Luc. 9, 23.

(5) Rom. 8, 18.

Mariae exhibenda; 5.º de cultu sacrarum reliquiarum. et 6.º de usu et cultu sanctorum imaginum.

§ 490.

De cultu Sanctorum.

1. Colere seu honorare aliquem dicimur, cum ipsius excellentiam agnoscimus et profitemur. Ideo cultus in genere est actus, quo testificari volumus alterius excellentiam et nostram erga illum submissionem propter eius excellentiam. Excellentia, quae fundamentum cultus constituit, duplex discerni potest. Vel enim est naturalis seu civilis, e. gr. in naturalibus dotibus animae vel corporis, aut in mundanis dignitatibus, gradibus etc. consistens; vel est supernaturalis et sacra, quae in attributis supernaturalibus, in donis gratiae et gloriae consistit. Iuxta fundamentum ergo, seu obiectum suum cultus rectissime distinguitur in *naturalem seu civilem*, et in *supernaturalem, sacrum seu religiosum*. — Excellentia *supernaturalis* duplex distinguenda est: *increata* soli Deo propria, qui infinitis perfectionibus praeditus, et naturalium ac supernaturalium donorum omnium auctor est; *creata* alia, quae ex supernaturalibus donis gratiae et gloriae a Deo acceptis efflorescit. Duplici huic excellentiae duplex cultus respondet: *cultus Patriae* et *cultus Duliae*. *Latria* est adoratio stricte dicta, quae soli Deo exhibetur ut supremo rerum omnium Domino et fini nostro ultimo, ob *increatam* et *infinitam* eius excellentiam. *Dulia*, quamvis antiquitus sumeretur pro servitute

generatim accepta, nunc sumitur pro obsequio, quod deferimus sanctis ob excellentiam creatam supernaturalem, nimirum sanctitatis et gloriae coelestis. *Dulia* rursus dividitur in *simplicem*, nempe *duliae cultum*, et in *cultum hyperduliae*, quo B. V. Maria speciali ratione honoratur prae caeteris sanctis, quos illa meritis et dignitate longe antecellit. — Cultus etiam in *absolutum* et *relativum* divi solet. *Absolutus* est, qui exhibetur enti propter se, seu propter excellentiam suo supposito intrinsecam. Observant autem theologi, quod tali modo sola substantia intellectualis coli possit, quia haec sola habere potest excellentiam propter se cultu dignam; cultus vero *relativus* est obsequium alicui exhibitum non propter se, sed propter excellentiam personae, ad quam res illa aliquam habitudinem dicit; et hoc modo Sanctorum reliquiae et imagines coluntur, ut inferius explicabitur.

2. Ecclesia catholica, quamvis semper cultum, qui *dulia* dicitur, sanctis exhibuerit, constanter tamen docuit, et etiamnum docet, non licere sanctis eum cultum deferre, qui Deo soli competit, et *latria* seu adoratio *latreutica* vocatur. Id Patres et Concilia testantur. Cum enim nonnullae sectae ex gnosticismo ortae angelis divinum honoremtribuendum esse dicerent, iam Origenes c. Celsum (1) novo huic errori fortiter restitit. S. Athanasius (2) c. Arián. parriter dicit, angelis nullam adorationem impendendam esse. *Concilium Laodicenum* (3) haec habet: *Non oportet Christianos, derelicta*

(1) Lib. 5, num. 4. etc.

(2) Serm. 3.

(3) Anno 365, can. 35.

*Ecclesia, abire et ad angelos idololatriae abominandae congregationes facere, quae omnia interdicta sunt. Quicumque autem inventus fuerit occultas huic idololatriae vacans, anathema sit; quoniam derelinquens Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, accessit ad idola. Hic canon ostendit, Ecclesiam semper invigilasse, ne divinus honor angelis exhibeatur, et a fidelibus crimen idololatriae comittatur. Ita pariter Ecclesia restitit haereticis, qui B. V. Mariae cultum divinum impendendum esse censebant. Hoc testatur S. Epiphanius, qui in haer. 79, quae est collyridianorum, saepius repetit, Mariam non esse adorandam. S. Hieronymus in libro contra Vigilantium, quamvis contra istum haereticum acerrime defendat cultum Sanctis exhibendum, aperte tamen profitetur, cultum latriae ipsis exhiberi non posse; « quis enim, ait, o insanum caput! aliquando martyres adoravit? quis hominem putavit Deum?» S. Augustinus lib. 22 de Civ Dei, c. 10, clare docet, sanctis cultum latriae non deferri; ait enim: « Nos martyribus nostris non templa fabricamus, nec ibi erigimus altaria, in quibus martyribus sacrificemus; nec ibi a sacerdote, qui sacrificat, invocantur. » — Quam alienum sit Concilium Tridentinum e cultu latriae sanctis exhibendo, patet ex Sess. 22, cap. 3, ubi dicit: *Quamvis in honorem et memoriam sanctorum nonnullas interdum missas Ecclesia celebrare consueverit; non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coro-**

navit: unde nec sacerdos dicere solet: offero tibi sacrificium Petre vel Paule; Sed Deo de illorum victoriis gratias agens eorum patrocinia implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in coelis, quorum memoriam facimus in terris. Et in Catechismo rom. (1) dicitur: « Etsi angelos Christiani adorare dicuntur exemplo sanctorum V. T. non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. »

3. Haec equidem teterrima calumniam iam per ea, quae dicta sunt, satis refutatur. Ut autem doctrinae catholicae veritas et sanctitas magis magisque illucescat, hanc statuimus propositionem: — *Sanctis in coelis regnantibus cultus religiosus, civili maior, eo autem, qui Deo defertur, multo inferior, licite, honeste et pie exhibetur: propositio haec probatur ex S. Scriptura, ex traditione et ratione theologica.*

In S. Scriptura legitur, Angelis religiosum cultum fuisse exhibitum, nec scriptura reprehendente, nec angelis repugnantibus. Ita Gen. XVIII, 2, dicitur: Abraham cucurrit in occursum eorum (angelorum)... et adoravit in terram. Ibid.: Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere, et sedente Loth in foribus civitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit et ivit obviam eis, adoravitque pronus in terram (2). Eadem habentur Exod. XXXIII, Numer. XXII, Iosue V, Iudic. XIII, Apoc. XXII, etc. Quodsi licitum, honestum et pium est, angelos colere, idem dicendum est de sanctis, de quibus scriptum est: Erunt sicut angeli Dei in coelo (3).

(1) Par. 3, c. 2, n. 8

(2) Gen. 19, 1.

(3) Matth. 22, 30

Porro non desunt ex V. T. exempla adorationis religiosae praestitae quibusdam eximiae sanctitatis viris. Sic III Reg. XVIII, 7 legitur: *Cumque esset Abdias in via, Elias occurrit ei; qui cum cognovisset eum, cecidit super faciem suam, et ait: Num tu es, Domine mi Elia?* Cultus vero hic exhibitus non fuit civilis et politicus, quia Abdias ex praecipuis proceribus regis Achab, dignitate civili longe maior erat Elia, sed sacer ac religiosus fuit, impensus ob dona supernaturalia, nimirum ob vitae sanctitatem ac donum prophetiae. Lib. IV Reg. II, 45: *Videntes filii prophetarum, qui erant in Iericho e contra, dixerunt: requievit spiritus Eliae super Eliseum. Et venientes in occursum eius adoraverunt eum prout in terram, non alia de causa, nisi quia eius miraculum viderant, quando percussae aquae Iordanis divisae sunt, ut Eliseus transiret.*

Ss. Patres testantur, religiosum sanctorum cultum semper inter fideles viguisse. Ecclesia Smirnen-sis in epist. encycl. de martyrio S. Polycarpi num. 47, profitetur: « Christum utpote Dei filium adoramus: martyres vero tamquam Domini discipulos et imitatores merito diligimus propter illorum erga suum regem et magistrum benevolentiam eximiam. » — *Constitutiones apostolicae* (1) haec habent: « De Martyribus vero praecipimus vobis, ut in omni honore sint apud vos, ut apud nos fuerunt Iacobus Episcopus, et Condiaconus noster Stephanus. Hos enim et Deus beatos fecit, et viri sancti ho-

norarunt. » — S. *Basilii* Epist. (2) ad Ponticae dioecesis Episcopos ait: « Martyrum honores cum summo studio procurantur ab iis, qui in Domino sperant; tum praecipue a vobis, qui virtuti operam datis. » S. *Chrysostomus* Hom. in Ss. Mm. Iovinum et Maximinum num. 1, inquit: « Vos non aliter priscos, aliter recentiores colitis sanctos, sed eadem alacritate, eodem amore, eodem affectu colitis omnes et commendatis. » S. *Ambrosius* (vel potius S. *Maximus*, aut alius antiquus auctor sermone 6, de Ss. Petro et Paulo) ait: « Quisquis ergo honorat martyres, honorat et Christum: et qui spernit sanctos, spernit et Christum. » S. *Hieronymus* in ep. ad Riparium ait: « Honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum. » Et in vita B. Paulae exclamat: « Vale, o Paula! et cultorem tuum orationibus iuva. » Idem S. Doctor refutavit Vigilantium sanctorum cultum improbantem. S. *Augustinus* Serm. 1 de Ss. Petro et Paulo dicit: « Beatissimum Petrum piscatorem modo genibus provolutis adorat gentium multitudo. » Enarr. in Psalm. XLIV, inquit: « Ostendatur mihi Romae in tanto honore templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis? » — *Concilium Nicaenum II*, can. 47, definit: *Si quis non confletur omnes, qui a saeculo hucusque, et ante legem et in lege, et in gratia a Deo dati fuerunt, sanctos venerandos esse coram Deo et anima et corpore: et horum intercessionem non petierit,*

(1) Lib. 3, cap. 7.

(2) Epist. 291.

utpote qui libertatem apud Deum habeant pro mundo secundum ecclesiasticam traditionem intervenire, anathema sit.

Ratio ipsa dicit, quodlibet ens iuxta dignitatem suae naturae aestimandum, amandum et colendum esse. Hoc axioma, quod convenit cum praecepto Apostoli ad Rom.: Reddite omnibus debita... cui honorem (1), etiam apud Protestantes tam a philosophis quam a theologis admittitur, imo et tanquam supremum moralitatis principium statuitur. Iuxta hoc principium civilis honor debetur civili virtuti, sapientiae, nobilitati, potentiae etc., quod Protestantes non diffitentur: ergo iure inferimus, admittendum pariter esse cultum religiosum ad supernaturales virtutes et dotes Sanctorum proprias honore debito prosequendas.

Nota. Manichaei omnem sanctorum cultum respuerunt, et gentilium calumniam renovantes, teste S. Augustino, obiecerunt Catholicis, quod pro Diis gentium martyres invexissent. Manichaeorum vestigiis haec in re institere in occidente Vigilantius, ac in oriente Eunomius, deterrimus Arianus et novae sectae conditor, ac post illum Constantinus Copronymus imperator, qui edicto publico cultum sanctorum prohibuit. Eandem impietatem ex orco revocarunt posteriorum temporum novatores: Lutherus in lib. ad Waldenses, Calvinus lib. 3 Instit., cap. 20, istorumque sectatores, qui acerrime contendunt, super-

stitiosum esse et impium sanctorum cultum, quem eis exhibent Catholici: quos ideo turpissimae idololatriae non impudenter minus quam impie reos pronunciant. Ast facile refelluntur eorundem obiectiones.

Obi. 1.^a Cultus Sanctorum ad-versatur primo decalogi praecepto: Dominum Deum tuum timebis, et illi soli servies (2); quod Christus renovat dicens: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (3). Hoc autem praecepto quicumque cultus et honor creaturis adimitur, et uni Deo reservatur, ut illud exponit Apostolus ad Tim. dicens: Soli Deo honor et gloria (4).

*Resp. In primo decalogi praecepto et in verbis Christi sermo est de illo cultu supremo et perfecto, quem nos cultum latreuticum appellamus, et quem certe nefas est alicui creaturae tribuere; haec enim servitus perfecta soli Deo creatori et domino nostro debetur, ut ipsa Ecclesia catholica docet. Id tamen non excludit alium cultum ordinis inferioris, quo angelos et beatos Dei servos et amicos veneramur et colimus, qui tandem ad ipsum Deum refertur. Nam ait S. Thomas (5): « Devotio, quae habetur ad sanctos Dei mortuos vel vivos, non terminatur ad ipsos, sed transit in Deum, in quantum scilicet in ministris Dei Deum veneramur. » Sicuti ergo per primum praeceptum non tollitur quartum; ita etiam cultus duliae ad sanctos nequaquam interdicitur. — *Catechismus Rom. (6)**

(1) Rom. c. 13, 7.
(3) Matth. 4, 19.

(2) Deut. 6, 13.
(4) 1 Timoth. 1, 17.

(5) 2, 2, g. 82, art. 2, ad 3.
(6) P. 3, cap. 3, num. 8.

ait: « Quis adeo demens est, qui edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu atque honore affici patiatur, continuo putet, nolle regem, suis ut magistratibus honos deferatur? » Etiam Paulus ad Timoth. (1) nil aliud docet, quam quod soli Deo conveniat honor et gloria suprema, seu adoratio latreutica. Si enim Apostolus quemcumque honorem creaturis adimere voluisset, alibi non scripsisset: *Honore invicem praevenientes* (2); et: *Presbyteri duplici honore digni sunt* (3).

Obi. 2^a S. Scriptura exempla exhibet angelorum et virorum sanctorum, qui nec cultum admitterunt, nec aliis deferre voluerunt. Ioann. in Apoc.: *Et cecidi ante pedes eius (angeli), ut adorarem eum. Et dicit mihi: vide ne feceris: conservus tuus sum et fratrum tuorum habentium testimonium Iesu; Deum adora* (4). — Act. X, 23, etc. cum Cornelius procidisset ad pedes S. Petri adorans, Apostolorum Princeps elevavit eum dicens: *Surge, et ego ipse homo sum*. Similiter Paulus et Barnabas Lycaoniis, ipsos adorare volentibus, dixerunt: *Quid haec facitis? et nos mortales sumus, similes vobis homines* (5).

Resp. Exempla allata doctrinae catholicae nullomodo adversantur. Vel enim in istis sermo est de *latriae* cultu soli Deo debito; quo in casu Angeli nec pro se admittere, nec aliis exhibere licite potuerunt, merito igitur illum repudiaverunt. Vel sermo est de cultu *duliae*, quem licite admittere po-

tuere, sed aliis ex causis reiecerunt. Sic Angelus Ioanni prohibuit ne eum coleret, forsitan quia, ut ait *Augustinus*, « talis apparuerat Angelus, ut pro Deo possit adorari; et ideo fuerat corrigendus adorator (6): » vel etiam ut observat *S. Gregorius M.*: « Noluit Angelus permittere ut eum adoraret ob naturae humanae a filio Dei assumptae reverentiam (7). » Addunt alii, Angelum non admisisse cultum a Ioanne, in quo dignitatem apostoli, evangelistae et prophetae venerabatur. — Petrus Cornelii cultum reiecit, partim humilitatis et modestiae causa; partim ut familiariter cum Cornelio ageret, sicque eum sibi amiciorem, et ad credenda fidei mysteria paratiorem redderet etc.. Cultus quem *Lycaonii* Apostolis deferre voluere, idololatricus erat, utpote in victimis, et sacrificiis consistens, adeoque merito a Paulo et Barnaba reprobatus.

Obi. 3^a Creaturis templa consecrare et altaria erigere, omnium consensu vera est idololatria. *S. Augustinus* in collat. cum Maximin. Arian. dicit: « Si templum alicui S. Angelo excellentissimo de lignis et lapidibus faceremus, anathematizaremur a veritate Christi et ab Ecclesia Dei. » Et nihilominus Catholici non dubitant, angelis et sanctis passim templa erigere, arasque consecrare.

Resp. Non negant Catholici, quod creaturis templa erigere et aras consecrare, ut ethnicorum more illis cultus latriae exhibeatur, vera

(1) I Timoth. 1.

(2) Rom. 12, 10.

(3) I Tim 5, 17.

(4) Apoc. c 19, 10.

(5) 1. 1 in Pent. g. 72.

(7) Rom. 8 in Ev

(5) Act. 14, 14

idololatria sit, a qua Catholici longissime distant. Sed quoniam ipsa revelatio docet, licitum et honestum esse, angelis et sanctis cultum duliae exhibere, rectissime Catholici etiam licitum, honestum et pium reputant, pro isto cultu sicut tempus, ita et locum determinare. Quodsi locus i. e. aedificium quoddam ad hunc unicum finem, i. e. ad cultum duliae Sanctis exhibendum destinaretur, stricte loquendo non *templum* vocari posset, sed alio nomine insigniendum esset. Hinc M. A. *Marcellius* Er. August. theologus romanus (1) dicit: « Solent Catholici romani (in honorem sanctorum) aedes aedificare; sed eiusmodi aedes *oratoria, basilicas, memorias, martyria, ecclesias*, non templa, quae soli Deo debentur, appellant. Quodsi nostrae communionis nonnulli scriptores loca illa *templa* vocant, non ad adstruendum Sanctis latrae cultum id faciunt, sed quoniam eadem aedes, martyria, oratoria, basilicae simul et templa sunt, quatenus altaria in eisdem locis eriguntur, in quibus sacrificia Deo offeruntur: » — Communiter ergo etiam inter catholicos omnia oratoria templa sunt soli Deo dicata: in memoriam autem et honorem sanctorum erigi dicuntur, quia ad hoc destinantur, ut Deus omnis sanctitatis auctor in sanctis suis laudetur, ut ipsi pro beneficiis B. V. Mariae aliisque sanctis impertitis gratiae referantur, et ut in orationibus, quae ad Deum funduntur, uti potentes intercessores adhibeantur. Quae consuetudo ab

ipsis Ecclesiae coëpit incunabulis, quando supra martyrum sepulcra immaculata hostia non ipsis martyribus, sed Deo vero et summo offerebatur. Eadem cont. Faust. Man. tradit S. *Augustinus*: « Populus christianus memorias martyrum religiosam solemnitate concelebrat, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocietur, atque orationibus eorum adiuvetur: ita tamen, ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamvis in memoriis martyrum, constituentur altaria (2). » Porro historia testatur, iam Constantinum Imperatorem in honorem Ss. Ap. Petri et Pauli splendor ecclesias aedificasse; eodem aevo plures Romae ecclesias fuisse B. V. Mariae dicatas; Conc. Ephesinum in ecclesia B. V. Mariae, Concil. Calcedonense in ecclesia S. Euphemiae celebrata fuisse etc.

§ 491.

De intercessionem Sanctorum.

Sicut Angeli, ita etiam Sancti in coelo regnantes non solum pro Ecclesia in genere, sed pro hominibus quoque in particulari intercedunt. Hoc dogma catholicum contra Protestantes ex S. Scriptura, ex Traditione et ex rationibus theologicis probatur.

1. S. Scriptura testatur, gratias a Deo hominibus concedi intuitu meritorum, quibus Sancti abundarunt. Sic Moyses orabat ad Dominum: *Recordare Abraham, Isaac et Israël servorum tuorum, quibus iurasti per teipsum dicens: multiplicabo semem vestrum* (3). Moyses hoc loco commemorat me-

(1) Inst. th. lib. 25, cap. 9, cōnc. 1 ad obl. 2.

(2) L. 20 cont. Faust. Man. c. 21.

(3) Exod. 32, 13.

rita Patrum, ut illorum intuitu impetret veniam imminentis super populum poenae, quam etiam obtinuit, cum addatur: *Placatusque est Dominus* (1); quae loca considerans *Hugo Grotius* (2) dicit: « Cum Hebraei veteres Deum orarunt, ut propter Abrahamum, Isaacum et Iacobum populo parceret, non sola respexere promissa, sed humano more Deo in memoriam reducere res sibi charissimas, merita et intercessionem Patriarcharum. » — Zach. 4, 12, ita Angelus pro populo israelitico Deum deprecatur: *Domine exercituum, usquequo non misereberis Ierusalem, et urbem Iuda, quibus iratus es?* Eundem porro Angelum id impetrasse, pro quo Deum exoraverat, patet ex verbis proxime sequentibus: *Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria; ac paulo post: Propterea haec dicit Dominus: Revertar ad Ierusalem in misericordiis; et domus mea aedificabitur in ea. Ipse Melanchthon* ineluctabilem huius argumenti vim sentiens in Apologia confessionis augustanae (3) profitetur: « Largimur, quod angeli orent pro nobis; extat enim testimonium Zach. 4, 12, ubi Angelus orat: *Domine exercituum* etc. » Extant autem hac de re etiam alia testimonia. Angelum enim pro eiusdem populi reditu orasse, ex Daniele (4) discimus, illius partes adiuvante *Michaële, uno ex Principibus, dum Princeps Persarum* utrique obsteret, et quod optabat, obtinuisse. Exinde patet, quatenam solli-

citudo Angelorum fuerit, ut pro suo quisque populo deprecaretur. — Non minus clara sunt, quae in scripturis habentur circa sanctorum vita functorum intercessionem. nam Il Mach. Iudas Machabaeus vidit *Oniam* summum sacerdotem, qui e vita iam decesserat, *manus protendentem orare pro omni populo Iudaeorum* (5); et ibidem: *Onias dixit Iudae Machabaeo de Ieremia Propheta diu ante defuncto: Hic est fratrum amator et populi Israël: hic est, qui multum orat pro populo et universa sancta civitate, Ieremias Propheta Dei* (6). Librum istum canonicum esse, Ecclesiam definivit. Protestantes quidem illum non admittunt; sed tamen negare nequeunt, citatum librum apud Iudaeos in maxima auctoritate fuisse et in primaeva ecclesia lectum ad fidelium instructionem, ideoque eius doctrinam veram et sanam esse: quam non tantum non correxerunt Christus et Apostoli, sed approbarunt atque firmaverunt. — Denique Apocal. V, 8, legitur: *Vigintiquatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas et phialas aureas plenas odoramentorum, quae sunt orationes sanctorum: quibus verbis, ut nonnulli putant, significatur, quod sicut angeli, ita animae beatae in coelo offerant Deo orationes sanctorum in terra viventium, eas suis intercessionibus et patrocinii adiuvando; alii autem per orationes sanctorum eas intelligunt, quas sancti in coelo fundunt non pro se, quoniam iis non indigent, sed pro ho-*

(1) Cfr. Daniel. 3, 35; — 4, Reg. 19 34.

(2) In animadv. Rivet.

(3) Art. 21, § 3 etc.

(5) Cap. 15, 12

(4) Cap. 10.

(6) V. 14.

minibus viatoribus, qui illis adiuvantur. Haec explicatio confirmari videtur per locum parallelum in Apocalypsi cap. VIII, 3: *Alius Angelus venit et stetit ante altare* etc. < 2. Ss. Patres magno consensu tradunt, Angelos et Sanctos pro hominibus intercedere. — *Origenes* (1) contra Celsum loquens de angelis et animabus cum Deo regnantibus ait: « Adiuvant eos, qui summum Deum colere volunt, illum eis conciliant, suas illorum precibus adiungunt preces, simul cum eis postulant. » *S. Cyprianus* lib. de mortal. de Beatis dicit: « Magnus illic (in coelo) nos carorum numerus exspectat, parentum, fratrum, filiorum frequens nos et copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, et adhuc de nostra salute sollicita. » *S. Basilus* orat. 20, in 40 martyres de istis dicit: « Hi sunt, qui nostram tenentes regionem quasi quaedam turre contra adversariorum incursum refugium exhibent; » et inferius eosdem nominat, « communes custodes generis humani, orationis adiutores, legatos potentissimos. » *S. Gregorius Naz.* (2) Orat. funebr. de S. Basilio inquit: « Nunc ille quidem in coelis est, illic etiam, ni fallor, sacrificia pro nobis offerens, et pro populo preces fundens; neque enim ita nos reliquit, ut prorsus desereret. » *S. Gregorius Nyssenus* orat. de S. Theodoro Mart. ait: « Ipse ad Deum abiit, nobis vero memoriam certaminis pro doctrina reliquit, populus congregans, Ec-

clesiam erudiens, daemones arcens et fugans, angelos pacificos reducens, rogans a Deo pro nobis utilia, variorum morborum medicinae officinam hunc locum efficiens. » *S. Chrysostomus* homil. in Ss. Mart. Iuventinum et Maximin. in fine, inquit: « Sicut milites vulnera, quae in praeliis sibi inflicta sunt, regi monstrantes, fidenter loquuntur, ita et illi in manibus absecta capita gestantes et in medium afferentes, quaecumque voluerint apud regem coelorum impetrare possunt. » *S. Ambrosius* lib. de viduis (3) scribit: « Habetis proximis, qui pro vobis supplicant. Habetis apostolos proximis, habetis martyres proximis, si in ipsa martyribus devotionis societate misericordiae quoque muneribus appropinquetis. Pro socru rogant Petrus et Andreas frater eius: tunc pro affine poterant, iam nunc possunt pro nobis et pro omnibus impetrare. » *S. Hieronymus* in Ep. ad Paulam de obitu Blesillae inquit: « Pro te Dominum rogat, mihiq. veniam impetrat peccatorum. » *S. Augustinus* in Enchir. (4) de Ecclesia triumphante dicit: « Haec in sanctis angelis beata persistit, et suae parti peregrinanti, sicut oportet, opitulatur. » Et alibi (5): « Omnes martyres, qui cum Christo sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes ipsorum, nisi cum transierit gemitus noster. » — Ultimo adduci possunt *Concilia*. In *Calcedonensi* (6) sexcenti circiter Episcopi exclamarunt:

(1) Lib. 8, n. 64.

(2) Orat. 43, al. 20, num. 8.

(3) Cap. 9, num. 84. etc.

(4) Cap. 36.

(5) Enchir. in Psalm. 88, num. 29.

(6) Anno 451.

«Omnes haec ipsa dicimus: Flaviano aeterna memoria; Flavianus post mortem vivit, martyr pro nobis orat.» *Nicaenum II* Act. 6, in fine haec habet: *Cum timore omnia agamus, postulantes intercessionem Immaculatae Deiparae, item sanctorum angelorum omniumque sanctorum. Concilium Tridentinum* (1) de invocatione et veneratione Sanctorum dicit, *Sanctos una cum Christo regnantes orationes pro nobis offerre.*

3. Ratio per fidem illustrata firmum praebet pro Sanctorum intercessione argumentum; ipsa enim cognoscit, Sanctis neque *potestatem* neque *voluntatem* deesse nos adiuvandi. Nam ex S. Scriptura constat, etiam homines iustos in hac terra viventes per preces suas magna pro aliis beneficia impetrare posse. Cuius rei plura iam in V. Test. occurrunt exempla, ut *Abrahami* (2), *Loth* (3), *Iobi* (4), *Moyſis* (5), *Samuelis* (6), et *Ieremiae* (7). In Novo Testamento *Iac.* V, 16, dicitur: *Orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet deprecatio iusti assidua.* Quodsi autem viventes in terris, dum in statu probationis inveniuntur, ac periculis et imperfectionibus subiecti sunt, pro aliis orare et gratias impetrare possunt, multo magis id praestare valent dum in coelo intime cum Deo coniuncti sunt, et ab eodem plene glorificantur. — Neque voluntas deest Sanctis pro nobis intercedendi; nam teste Apostolo, *charitas nunquam excidit* (8); charitas ergo in

altera vita non *extinguitur*, sed permanet, imo in coelesti beatitudine magis perficitur, cum rationes Deum ac proximum diligendi clarius a beatis cognoscuntur. Itaque, si sancti, cum in terris nobiscum versarentur urgente charitate paratissimi erant ad Deum pro nobis obsecrandum, multo magis nunc in coelo aucto charitatis incendio id praestabunt. — Praeterea Sanctis probe notum est, quod Christus in summo quoque exaltationis statu *sit semper vivens ad interpellandum pro nobis* (9): quomodo iam supponi potest, sanctos qui per totam vitam suam Christum imitari conati sunt, in gloria sua mutasse sensus suos, et pro hominibus intercedere nolle? Datur utique, sicut omnes in symbolo profiteamur, *communio sanctorum*; Ecclesia nempe triumphans et militans unum corpus constituit, cuius caput Christus est; sicut autem Christus non est caput iners et otiosum, ita etiam necesse est, ut unum corporis membrum in aliud agat. Quid vero Ecclesia triumphans agit in militantem, si illa pro hac non intercedit? — Negata ergo intercessione Sanctorum, adimitur in sanctis charitas, et communio sanctorum inanis fit sonus, qui sensum non habet.

Nota. Protestantes maxime offenduntur, dum audiunt, angelos et sanctos a catholicis intercessores et advocatos nominari; ac perpetuo clamitant, doctrinam istam impiam esse et iniuriam maximam Christo inferre. Nam aiunt: *Unus*

(1) Sess. 25.

(2) Gen. 18, 23 etc.

(3) Gen. 19, 21.

(4) Gen. 42, 8 etc.

(5) Num. 12, 11.

(6) 1 Reg. 7, 8 etc.

(7) 1 Corinth. 13, 8.

(8) Cap. 42, 2 etc.

(9) Hebr. 7, 25.

et mediator Dei et hominum homo Christus Iesus; impie igitur agit, qui alium mediatorem admittit; id autem fit a Catholicis, dum angelos et sanctos tanquam mediatores, intercessores et advocatos venerantur. Ex quo concludunt, catholicos a doctrina Apostoli recedere, et maximam iniuriam irrogare Christo. Facile autem ostenditur, quam iniusta sit talis protestantium incriminatio. Catholici enim non adversantur dicto Apostoli, sed cum ipso docent, quod Christus sit mediator primarius, et quod dicendus sit unus et solus mediator, quia solus dedit semetipsum redemptionem pro nobis, et quia solus Christus ita est mediator omnium hominum, ut ipse nullo indigeat mediatore. At Christus ut mediator primarius non excludit secundarium, inferiorem et subordinatum. Si hoc non admitteretur, etiam iusti viatores pro aliis orare licite non possent, sed intercessione sua Christo iniuriam inferrent, quod Protestantes ipsi non admittunt; quia S. Scriptura frequentem orationem pro aliis fusam et exemplis et dictis commendat. Si autem iusti in terra viventes sine iniuria Christi intercessores esse pro aliis possunt, cur non poterunt sancti cum Christo in coelo regnantes? Matth. XXIII, 10, legitur: *Magister vester unus est Christus*; et tamen alii quoque *doctores et magistri* vocantur (1); magisterium nempe Christi primarium non excludit secundarium et subordinatum. Ita pariter Christus ait: *Unus est bonus*

Deus (2); et tamen ab eodem Christo etiam homines dominantur *boni* (3), non autem in eodem sensu, quo Deus bonus dicitur. Quamvis ergo in Scripturis Christus *unus mediator* dicatur, ideo non sequitur nomen hoc in sensu minus stricto Sanctis tribui non posse, cum idipsum scriptura doceat de *Moyse*, dicente: *Ego sequester et medius fui inter Dominum et vos in tempore illo* (4); et ad Galatas legatur: *Lex ordinata per Angelos in manu mediatoris* (5). Iniustissime igitur nos criminantur adversarii, dum sanctos mediatores et intercessores seu advocatos secundarios, Christo longe inferiores, ipsique penitus subordinatos dicimus, per quod certe nulla prorsus Christo infertur iniuria.

§ 492.

De invocatione Sanctorum.

Quamvis Protestantes intercessionem Sanctorum non penitus negent, sed admittant quod isti saltem in genere pro Ecclesia orent, invocationem tamen Sanctorum prorsus respuunt, eamque ut absonam et inutilem, vel etiam ut illicitam et impiam exagitant. Catholici vero ex ipsa Sanctorum intercessione rectissime inferunt, eorundem invocationem licitam et utilem esse. Ecclesia autem catholica nullatenus docet invocationem sanctorum ad salutem absolute necessariam esse; nam iam *Ioannes Ekius* (6) ait: « Liberam esse hanc pietatem; consuli, non praecipari exemplo, non imperio. » Praeterea iuxta doctrinam catho-

(1) Ephes. 4, 11; II Tim. 1, 11; Hebr. 5, 12.

(2) Matth. 19, 17.

(3) Matth. 5, 45, Luc. 6, 45.

(5) 3. 19.

(4) Deut. 5.

(6) Enchir. cap. 5.

licam licitum non est ita sanctos invocare, ut nobis tanquam auctores beneficiorum divinarum gratiam vel gloriam, aliaque ad beatitudinem consequendam media concedant, aut etiam sanitatem corporis largiantur; hanc enim sicut alia dona solus conferre potest, qui bonorum omnium est largitor Deus. Opem ergo et beneficia non a Sanctis sed a Deo per eorum intercessionem expectanda esse censemus; invocationem autem sanctorum habemus adinstar adminiculi cuiusdem, quo facilius impetremus per ipsorum intercessionem opem, quam a Deo per Christi merita efflagitamus. Talem autem Sanctorum invocationem licitam et utilem esse, ex utroque revelationis fonte, scilicet ex *S. Scriptura* et ex *Traditione* probatur.

1. In *S. Scriptura* invocatio iustorum in terra viventium non solum licita et honesta declaratur, sed etiam ut maxime utilis commendatur. In periodo patriarchali Abimelech missus est ad Abrahamum, ut delicti veniam obtineret isto deprecante; ait enim Deus ad Abimelech: *Orabit pro te* (Abraham) *et vires*; et infra: *Orante autem Abraham, sanavit Deus Abimelech et uxorem etc.* (1). Eliphaz Themanites ejusque socii intellexerunt iram, quam imperitis sermonibus provocaverant, precibus Iobi mitigandam esse. Deus enim ad ipsos dixit: *Ille ad servum meum Iob, et offerre holocaustum pro vobis: Iob autem servus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam ut non vo-*

bis imputetur stultitia (2). Quis iam dubitabit, invocationem iustorum licitam, honestam et utilem esse, cum Deus ipse homines poena dignos ad illam impulerit, et his ad intercessionem tantum iustorum misericordiam exhibuerit? — In periodo mosaica Israëlita dixerunt ad Samuelem: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philistinorum. Et clamavit Samuel ad Dominum pro Israël, et exaudivit eum Dominus* (3). Israëlita enim mirabilem victoriam de Philistiim reportarunt. — In periodo christiana Apostoli ipsi se fidelium viventium orationibus commendarunt, et hanc mutuam invocationem et intercessionem maxime efficacem et utilem praedicarunt. Paulus ad Rom. scribit: *Obsecro vos fratres, per D. N. I. Christum, et per charitatem S. Spiritus, ut adiuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum* (4). Et ad Thess: *Fratres, orate pro nobis* (5). Item Iacob V, 16, et alibi passim. Nisi ergo Protestantes clarissima scripturae testimonia impie relicere velint, fateri omnino debent, invocationem iustorum viventium licitam et utilem esse. Hoc autem concesso, non possunt negare, etiam invocationem Sanctorum in coelis regnantium bonam, licitam et utilem esse. Imo si bonum et utile est invocare iustos viventes, qui in hac vita tentationibus et imperfectionibus subiecti sunt, multo magis bonum ac utile censendum est, invocare sanctos, qui omnino puri et Deo intime uniti sunt, a

(1) Gen. 20, v. 7 et 17.

(2) Iob. 42, 8.

(3) I Reg. 7, v. 8 et 9.

(4) Rom. c. 15, 30.

(5) I Thess. 5, 25.

Deo glorificantur et in felicissimo suo statu pro hominibus intercedere efficaciori virtute possunt, et perfectiori charitate volunt. S. Scriptura etiam exempla propositi invocationis Angelorum et Sanctorum, quae non solum nullibi reprehenditur, sed potius tanquam utilis et efficax praedicatur. Sic Gen. XIX, 18, angelos precatus est *Loth*, et obtinuit, ne urbs Segor igne de coelo misso interiret. *Iacob* cum Angelo luctatus benedictionem ab eo petiit et obtinuit (1). Idem *Iacob* nepotibus suis *Ephraim* et *Manássi* benedicens ait: *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis; et invocetur super eos nomen meum; nomina quoque patrum meorum Abraham et Isaac, ut crescant in multitudinem super terram* (2). In novo testamento praeclarum habetur invocationis angelorum exemplum. Nam *Ioannes* septem ecclesiis Asiae his verbis bene precatur: *Gratia vobis et pax ab eo, qui est, et qui erat, et qui venturus est; et a septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt* (3). Ergo licita est invocatio sanctorum, cum horum et angelorum par sit ratio, quia sancti regnantes in coelis angelis aequales sunt. Quinimo non Angeli modo sunt a fidelibus in V. Test. invocati, sed Sanctorum etiam merita apud Deum sunt commemorata, ut per haec beneficia divina facilius obtinerentur. Exodi XXXII, 13, *Moyses* ita orat: *Recordare, Domine, Abraham, Isaac et Israël, servorum tuorum; in quem locum scribens Theodoretus* (4) di-

cit, *Moysen, cum se non existimaret sufficientem ad placandum Deum, abhibuisse etiam patrociniū Patriarcharum. Daniel III, 35, sancti tres iuvenes in fornaci babilonica orarunt: Neque auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, et Isaac servum tuum, et Israël sanctum tuum. Ubi ait Bellarminus* (5): « Notandum est, quia ante Christi adventum Sancti, qui moriebantur, non intrabant in coelum, nec Deum videbant, nec cognoscere poterant ordinarie preces supplicantium; ideo non fuisse consuetum in vet. Test., ut diceretur: sanctus Abraham ora pro me etc.; sed solum orabant homines eius temporis Deum, et allegabant merita Sanctorum, qui iam obierant, ut illis ipsorum orationes iuvarentur. » Haec ipsa autem provocatio ad merita sanctorum est species invocationis, quia generatim invocantur sancti ex hac potissimum ratione, quod propter magna merita, quibus Deo placuerunt, eorundem intercessio efficacissima existimetur. Talis autem provocatio ad merita sanctorum non solum in S. Scriptura nullibi reprehenditur, sed potius ut Deo accepta et hominibus utilis approbatur, quia Exod. I. c. legitur, quod per orationem *Moysis placatus est Dominus*, et tres pueri in medio ignis illaesi conservati sunt.

2. Ss. *Patres* theoretice et practice fidem Ecclesiae de honestate et utilitate invocationis Sanctorum contestantur. *Origenes* (6) scribit: « Obsecratio et postulatio et gra-

(1) Gen. 32.

(2) Gen. 48, 16.

(3) Apocal. 1, 4.

(4) Quest. 67 in Exod.

(5) Lib. 1 de sanct. beat. cap. 19.

(6) Lib. de oratione, num. 14.

liarum actio non absurde potest et sanctis offerre, ... ut adiuvent nos. » *Eusebius Caes.* lib. 13 de praep. evang. c. 11, disserens de Sanctorum sepulcris haec habet : « Nam et eorum sepulcra celebrare et preces ibi votaue nuncupare, et beatas illorum animas venerari consuevimus, idque a nobis merito fieri statuimus. » *S. Athanasius* in Serm. ip. Evang. de Deipara inquit : « Intercede, Hera et Domina et Regina et Mater Dei pro nobis. » *S. Basilus* Homil. 20 in 40 martyres versus finem dicit : « Quantum laborares, ut vel unum reperires, qui pro te Dominum deprecaretur? Ecce quadraginta sunt concordem effundentes orationem... Ubi ergo 40 sunt quis de Dei assistentia dubitabit?... Qui angustia aliqua premitur, ad 40 martyres confugiat; qui laetatur, recurrat ad eosdem: ille quidem, ut a malis liberetur, hic vero, ut res sibi secundae esse pergant. » *S. Gregorius Nyssenus* Orat. de S. Theodoro M. ita eundem alloquitur : « Intercede ac deprecare pro patria apud communem Regem et Dominum. » *S. Cyrillus Hierosol.* Catech. 23 (1) agens de incruento N. T. sacrificio dicit : « Postea recordamur eorum quoque, qui obdormierunt, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, ut Deus eorum precibus et legationibus orationem nostram suscipiat. » *S. Ambrosius* lib. de viduis (2) haec habet : « Obsecrandi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad praesidium dati sunt; martyres obsecrandi, quorum videmur no-

bis quodam corporis pignore patrociniū vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine, etiamsi aliqua habuerunt, peccata laverunt. Isti enim sunt Dei martyres, nostri praesules, spectatores vitae actuumque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostrae infirmitatis adhibere, qui ipsi infirmitates corporis, etiam cum vincerent, cognoverunt. » *S. Chrysostomus* (3) adv. Iudaeos, Sanctorum invocationem commendat dicens : « Si videris te puniri a Deo, ne profugas ad eius inimicos iudaeos, ne magis etiam illum in te provoces, sed amicos illius martyres ac sanctos, qui illi placuerunt, quique multam apud illum habent auctoritatem. » Et Hom. de S. Meletio (4) inquit : « Oremus omnes simul tam mulieres quam viri, tam senes quam iuvenes, tam servi quam liberi sanctos harum precum socios recipientes. Est enim illis maior fiducia et amor in nos ferventior, ut haec nobis augeatur charitas, et nos omnes id consequamur, ut, quomodo hic prope illorum sepulcra adstamus, ita illic quoque prope beata et aeterna eorum tabernacula esse, et bona aeterna nobis reposita consequi possimus. » *S. Hieronymus*, qui contra Vigilantium invocationem Sanctorum vindicavit, in epist. 27, quae est Epithaphium Paulae, his verbis sanctam istam foeminam defunctam appellat : « Vale, o Paula, et cultoris tui ultimam senectutem orationibus iuva. Fides et opera tua Christo te sociant. Praesens, quod

(1) Mystag. 5, num. 9.

(2) Cap. 9, num. 33.

(3) Hom. 8, num. 6.

(4) Num. 3.

postulas, facilius impetrabis. » S. Augustinus (1) ait: « Habet ecclesiastica disciplina, quod fideles noverunt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur; pro caeteris autem commemoratis defunctis oratur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. » — Patres Concilii Nicaeni II, in Decr. (2) dicunt: *Salutamus autem et dominicas et apostolicas voces, per quas didicimus sanctorum expetere intercessionem, quippe qui valent nos familiares reddere Regi omnium Deo, custodientes videlicet mandata eius, et in virtutibus vivere procurantes: ideo anathema dicunt illi, qui sanctorum non postulant orationes, tanquam fiduciam habentium pro mundo intercedere secundum ecclesiasticam traditionem.* Conc. Tridentinum (3) in decreto de invocat. Sanctorum definitis verbis tradit, *bonum atque utile esse, suppliciter eos (Sanctos una cum Christo regnantes) invocare, et ob beneficia impetranda a Deo per filium eius Iesum Christum D. N. qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere: illos vero, qui negant, sanctos aeterna felicitate in coelo fruente invocandos esse, aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversariique honori unius mediatoris Dei et hominum Iesu Christi, vel stultum esse, in coelo regnantibus, voce vel mente supplicare, impie sentire.*

Eandem Ecclesiae fidem conte-

stantur alia monumenta ecclesiastica, qualia sunt *liturgiae antiquissimae*, Hierosolymitana S. Iacobi, Romana S. Petri, Aethiopica S. Matthaeo addicta, S. Basilii, S. Chrysostomi; ordo romanus, sacramentarium S. Greg. M.; item inscriptiones et epitaphia, ipsaeque haereticorum condemnationes; quae omnia totidem sunt firmissima Ecclesiae fidei documenta.

Obi. 1.^a Ipsi Catholici fatentur fidem et spem virtutes esse theologicas, quae ad cultum latrae spectant. Ast qui invocant sanctos, credunt in illos; ait enim Apostolus: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt* (4)? Invocatio ergo sanctorum fidem in sanctos necessario supponit et includit; per istam vero fidem cultum latrae sanctis deferunt, et ideo in crimen idololatriae prolabuntur. Eodem modo spes in solo Deo est reponenda; unde Ierem. XVII, 5 dicitur; *Maledictus homo, qui confidit in homine.* Catholici autem sanctos invocant, quia ab eis auxilium sperant, per quam spem iterum sanctis cultum latrae exhibent, ideoque crimen idololatriae committunt, et maledicti dicendi sunt, quia in hominibus confidunt.

Resp. Male abutuntur adversarii verbis Pauli, qui loquitur de fide in Iesum Christum, quae sine dubio eius invocationem praecedere debet; ipsa enim ratio dictat, neminem invocari posse, qui non creditur existens, et facultate iuvandi praeditus. Ideo pauperes eos invocant, quos divites et ad elemosynam dandam paratos credunt, nullamque per istam fidem idolo-

(1) Serm. 159, num. 1.

(2) Art. 4

(3) Sess. 24.

(4) Rom. 10, 14.

latriam committunt. Nos quoque exemplo Pauli iustos in terra viventes invocamus, quia istorum intercessionem efficacem et nobis proficuum credimus, et tamen factentibus adversariis, neque per istam fidem, neque per illam invocationem peccamus, sed licite, pie et honeste agimus. Quam impudenti fronte igitur Protestantes idolatriae nos insimulant, quia sanctos invocamus, quos potentissimos in coelo intercessores credimus? Non negamus, fidem, quae infallibili revelantis Dei auctoritate nititur, virtutem esse theologiam, et ad cultum latriae pertinere. Sed talem fidem non sanctis, sed soli Deo exhibemus; credimus enim in sanctos, quia Deus nobis revelavit, quod servos suos usque in finem perseverantes maxime glorificet, et quod ideo ipsorum intercessio apud thronum divinum efficacissima sit: quae si Deo revelanti credere non vellemus, in gravissimum incredulitatis crimen prolaberemur. Etiam ratione spei iniusta est Protestantium criminatio. Catholici enim spem, quatenus est virtus theologica, in solo Deo reponunt, quia solum Deum ut auctorem et largitorem omnium bonorum considerant, in sanctis vero eatenus tantum confidunt, quatenus per istorum intercessionem desiderata bona facilius ab ipso Deo impetrari posse existimant. Sicuti ergo spei theologicae non opponitur invocatio iustorum in terra viventium, ita nec invocatio sanctorum in coelo regnantium. Si Ieremias dicit: *Maldictus homo, qui confidit in ho-*

mine: mox addit: *et a Domino recedit cor eius*. Propheta nempe his verbis comminatur maledictionem in eum, qui Deum prorsus desrens, in homine tantum confidit. Hoc non fit a catholicis, quibus persuasum est, sanctos omnem excellentiam suam a Deo habere, et per solam intercessionem apud Deum nos iuvare posse.

Obi. 2.^a Inutilis est Sanctorum invocatio, quia preces hominum non audiunt, quod ipsa S. Scriptura testatur. Nam III Reg. de Deo legitur: *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum* (1). Sanctis ergo notitia denegatur, quae soli Deo tribuitur. Iob XIV, 21 de patre mortuo dicitur: *Sive nobiles fuerint filii eius, sive ignobiles, non intelliget*. Eccle.: *Viventes sciunt, se esse morituros, mortui vero nihil noverunt amplius* (2). Frustra ergo Sancti invocantur, qui preces nostras ignorant.

Resp. Etiam Catholici profitentur, quod III Reg. dicitur, nempe Deum solum cognoscere omnium hominum corda. At S. Scriptura testatur, sanctis adhuc in terra degentibus ex revelatione divina innotuisse cogitationes aliorum, et sermones licet occultos. Sic Samuel Sauli dixit: *Omnia quae sunt in corde tuo, indicabo tibi* (3). (Dominus autem revelaverat). Eliseus noverat omnia verba, quae Rex Syriae loquebatur in conclavi suo (4). Petrus cognovit in spiritu fraudem occultam Ananiae et Saphirae (5). Multo magis credendum est, Deum revelare sanctis ea, quae ad ipsos pertinent. Verum tamen manet citatum scripturae effatum,

(1) Cap 8, 39. (2) Cap. 9, 5. (3) I Reg. 9.

(4) 4. Reg. 6.

(5) Act. Ap. 5.

quia solus Deus omnia cognoscit naturaliter et ex propria virtute; Sancti autem preces ad se fusas cognoscunt ex manifestatione Dei. — Iobi XIV sermo est de homine carnali, qui in hac vita valde sollicitus fuit, ut honores et divitias filiis post mortem suam relinqueret. Hanc sollicitudinem neutiquam esse in altera vita ait Iob, quia in purgatorio, aut in ipso inferno repositus nesciet, quid de filiis agatur, aut in quo statu sint. Ita *S. Gregor. M.* (1) textum Iobi exponit, et addit, id de sanctis in coelo regnantibus dici non posse. Etiam *Eccle.* sermo est de peccatoribus, ut ex contextu patet; et sensus huius loci est: viventes quia sciunt se morituros, possunt agere poenitentiam et prospicere sibi de remedio salutis. ne in aeternum pereant: at mortui, qui in hac vita poenitentiam neglexerunt, nihil amplius noverunt, quod ipsis prodesse valeat, quia post mortem nullus datur poenitentiae locus. — Caeterum Sanctis in coelo regnantibus variis modis preces nostrae innotescere possunt. Ad hanc enim notitiam, ut docet *S. Augustinus* lib. de cura gerenda pro mortuis (2), vel per Angelos custodes, vel per immediatam spiritus divini revelationem pervenire possunt. Praeterea certum est, quod angeli et sancti visione beatifica fruuntur, unde in Verbo seu in essentia divina omnia vident, quae ad ipsorum honorem et beatitudinem referuntur. Ideo *S. Gregorius M.* (3) de animabus sanctis dicit: « quae intus omni-

tentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid, quod ignorent. » — Et *S. Thomas* in suppl. (4) ait: « Cum nulla rectitudo sanctis desit, volunt cognoscere ea, quae ad ipsos pertinent. Hoc autem ad eorum gloriam pertinet, quod auxilium indigentibus praestent ad salutem; sic enim Dei cooperatores efficiuntur, quo nihil est divinius, ut *Dionysius* ait. Unde patet, quod Sancti habent cognitionem eorum, quae ad hoc requiruntur; et sic manifestum est, quod in Verbo cognoscant vota et devotiones et orationes hominum, qui ad eorum auxilium confugiunt. » Huius cognitionis exempla *S. Scriptura* exhibet: *Tob. XII*, Angelus *Raphaël* *Tobiae* orationes novit, quas Deo obtulit. *Zach. I, 12*, Angelus calamitatem populi iudaici vidit, pro quo intercessit. *Luc. XII* legitur, gaudium esse in coelo super uno peccatore poenitentiam agente. Apostolus scribit: *Spectaculum facti sumus mundo, angelis et hominibus* (5); quod autem de angelis scriptum est, recte affirmatur de illis, de quibus Christus apud *Lucam* inquit: *Aequales enim angelis sunt* (6).

Obi. 3^a Sancti Patres soli Deo invocationem vindicant, atque alios quoslibet ab ea excludunt. *S. Ignatius M.* in epist. ad *Philad.* scribit: « Vos virgines in vestris orationibus solum Dominum Christum et Patrem Domini Christi ante oculos habete. » — *Tertullianus* (7) cont. Marcionem ait: « Qui alium invocatur, quam verum

(1) Lib. 12 Moral. c. 14.
(3) Lib. 12, Mor. c. 14.

(2) Cap. 15, n. 18.
(4) p. 3, q. 72, a. 1.

(5) I. Cor. 4.
(7) Lib. 4.

(6) Luc. 20, 36.

Deum, non orat, sed blasphemat. » Et in Apolog. (1): « Ab alio orare non possum, quam a quo scio me omnia consecuturum, quoniam et ipse est, qui solus praestat. »

Resp. Sancti Patres hoc idem docuerunt, quod etiamnum Ecclesia catholica docet, nempe Deum solum invocandum esse ut auctorem et largitorem omnium bonorum; nullibi autem negarunt, quod liceat adhibere apud Deum intercessores, quia talis invocatio mediate ad ipsum Deum dirigitur. Ideo ipsimet se commendarunt orationibus iustorum viventium, ut S. Ignatius M. in citata epistola (2) dicit: « Iustificari cupio per preces vestras. » Quod si aliorum invocationem illicitam et superstitiosam declarant, non loquuntur de angelis et sanctis, sed de daemonibus, de aeonibus, vel de diis ethnicorum pro diverso adversariorum, quos consulabant, errore. His in genere notatis, ad singula loca obiecta respondemus. Locus S. Ignatii ab adversariis citatus non extat in eius epistola genuina, sed tantum in interpolata. Tertullianus in utroque textu loquitur de falsis diis gentium, quos invocare non licet; et ideo dicit, christianos ad unum summum Deum confugere, quia hic solus auxilium praestare potest.

Obi. 4.^a Catholici sanctos invocant, quia putant, eos esse in coelo, et tanquam intercessores assistere throno divino. Sed hac de re fidei certitudinem non habent, et ideo contingere potest, ut eos colant et invocent, qui ardent in inferno. Quinimo Catholici nonnul-

los ut sanctos colunt et invocant, qui nec extiterunt quidem, e. g. Christophorum, Georgium, Catharinam, Barbaram, quorum acta ab ipsis prudentioribus Catholicis supposititia, nullaque fide digna pronuntiantur. Maxima proinde vesania est ad sanctos recurrere, quorum existentia aut saltem sanctitas dubia est.

Resp. Ratio prior ab adversariis adducta, si quid probaret, non evinceret, omnem invocationem sanctorum esse superstitiosam, sed eorum tantum, de quorum existentia vel sanctitate prudens suspicio oriri posset. Dantur autem Sancti, de quorum beatitudine fidei certitudinem habemus. Id dicendum est de angelis, de quibus Christus ait: *Semper videt faciem Patris mei* (3). Ecclesiasticus divino afflante spiritu quamplures sanctos canonizavit (4), ut Henoch, Abraham, Isaac, Iacob, Moysem, Aaronem, Phinees, Iosue, Caleb, Samuelem, Davidem, Eliam, Eliseum, etc. Apostolus autem ad Hebr. XI, varios adducit antiqui temporis iustos, definiens, eos placuisse Deo mediante fide. Quidam describuntur in Act. Apost. inter sanctos relati, ut Stephanus, Iacobus Maior, Petrus, Paulus et alii. Multi quidem Sancti dantur, de quibus in S. Scriptura nihil legitur; de istorum autem sanctitate et beatitudine nos certos reddit auctoritas Ecclesiae, cuius iudicium in re tanti momenti omnem fidem meretur. Nam ait S. Thomas (5), « quia honor, quem sanctis exhibemus, quaedam professio fidei est, qua sanctorum gloriam cre-

(1) Cap. 30. (2) Num. 8. (3) Matth. 18, 10.

(4) Cap. 24, et seq. (5) Quodl. q. 9, art. 16.

dimus, pie credendum est, quod neque etiam in his Ecclesia errare possit. » Quodsi perpendatur, cum quam maturitate Romani Pontifices in beatificatione et canonizatione procedant, quot examina et discussiones praemittantur, quot testes iurati tum circa virtutes Sancti, tum circa miracula per eundem patrata audiantur, quae omnia exponit Benedictus XIV in celebri opere de beatif. et canoniz., profecto non sine maxima temeritate de virtute iudicii a S. Sede lati dubia moventur. Quamvis porro aliquorum sanctorum acta multis fabulis sint inquinata, stricte tamen moraliter certi sumus, eos in rerum natura extitisse, veraque sanctitate aut martyrio illustres fuisse, tum ob antiquissimum eorum cultum, tum etiam ob auctoritatem Ecclesiae, quae, cum sit columna et firmamentum veritatis, stricte moraliter certum est, praecipere non posse cultum etiam materialiter tantum superstitiosum. Ipsi Protestantes fateri coguntur, Apostolos inter sanctos numerandos esse, quamvis de eorum plerisque pauca admodum, de eorum morte autem, praeterquam S. Iacobi Maioris, in divinis litteris nil contineatur, imo et de plerisque acta apocrypha ex Abdia fabuloso auctore ut plurimum consarcinata circumferantur. Narratur quidem, quosdam ut sanctos veneratos et invocatos fuisse, de quibus postea compertum est, quod vel nunquam extiterint, vel vera sanctitate praediti non fuerint. Ast talis cultus non est nisi error materialis, atque ideo nec peccaminosus nec inutilis dicen-

dos, cum mediate ad ipsum Deum referatur. Notandum vero est, quod praedictus error nonnullorum dumtaxat fidelium privatorum fuit, non autem Ecclesiae catholicae, quae sollicitè cavet, ne quis malus dolus aut error in cultum sanctorum irrepat, omnemque curam impendit, ut rectus sit undique et labis expers cultus, quem Deo et sanctis exhibet.

Obi. 5.^a Ecclesia catholica nimis abundat in cultu et invocatione Sanctorum. Nam, si inspicatur breviarium romanum, pleraque officia fiunt de beatissima Virgine Maria, vel de sanctis. Maxima vero inordinatio est, sanctos magis quam ipsum Deum colere et invocare.

Resp. Temeraria et iniqua est haec Ecclesiae catholicae criminatio. Nam iuxta doctrinam rationis et revelationis Deus laudandus est in omnibus operibus suis, ex quibus omnibus divinae eius perfectiones elucent. Ideo in Psalmis frequentissime Deus laudatur tum ob creaturas visibiles, quas fecit, tum ob singularem providentiam, quam erga populum Israëliticum ostendit. Quodsi magna sunt, quae Deus in regno naturae fecit, maiora sunt, quae in regno gratiae operatus est, ad quod spectant Sancti. Quare in ipsis psalmis dicitur: *Laudate Dominum in sanctis eius*, (1). Non ergo errat Ecclesia, Deum omnis iustitiae fontem et omnium gratiarum largitorem in excellentissimis creaturis honorando. Caeterum Ecclesia, ut ex lyurgia patet, semper ad Deum dirigat orationes suas, etiam cum

(1) Psalm. 150.

opem seu intercessionem alicuius Sancti efflagitat; e. gr. *Concede quaesumus, omnipotens Deus etc. vel: Praesta, quaesumus, ut intercedente B. N. N. etc.* et quidem per merita Christi semper concludens easdem orationes usitata formula: *Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, vel: per Christum Dominum nostrum.*

§ 493.

De Hyperdulia exhibenda B. V. Mariae.

Quod B. V. Mariam attinet, Ecclesia catholica docet, quod non licet eam colere tanquam Deum, seu cultum latriae illi impendere, quia ultra sortem creaturarum purarum non ascendit; sed quia prae omnibus angelis et sanctis excellentissimis gratiarum donis praedita fuit, ideo maiorem angelis et sanctis honorem meretur, cultum nempe communi dulia superiorem, i. e. *hyperduliam*, cuius nomine intelligitur cultus quidam praecipuus, qui uni B. V. Mariae exhibetur propter eximiam excellentiam, qua supra omnes sanctos eminet. Hanc hyperduliam immerito et inique carpunt Novatores. Ipsa etenim sana ratio docet, quodlibet ens iuxta dignitatem suae naturae aestimandum et amandum esse, iuxta hoc principium ita recte argumentamur: si Maria speciales praerogativas et singularia merita habet, quibus caeteros sanctos praecellit, omni iure illam maiori aestimatione, dilectione et altiori cultu quam caeteros sanctos prosequimur. Sed magnae sunt praerogativae et illustria privilegia, quibus Maria inter caeteros sanctos emicat: nam Maria immaculate concepta, gratia

plena, Mater Dei et simul virgo perpetua fuit, atque ab omni vel minimo peccato immunis, vitae sanctitate excelluit, ad opus redemptionis nostrae operam contulit, et Mater nostra facta, ac postea ad summam gloriam in coelo assumpta est, ubi advocatam nostram potentissimam et benignissimam agit; quam obrem praecipuus, qui exhibetur cultus, antiquissimus est. Haec omnia ostendunt, rectissime Mariae hyperduliam exhiberi.

4. Mariam sine labe peccati originalis conceptam esse, ab Ecclesia semper creditum, et a Pio X solemniter definitum est. (§ 487). Haec autem immaculata conceptio praeclare ostendit, hyperduliam Mariae exhibendam esse. Nam si Deus B. Virginem tam insigni privilegio prae caeteris sanctis insignivit, an nobis non licebit eandem prae caeteris sanctis speciali cultu honorare? Et si ex eodem privilegio cognoscimus, Mariam Deo dilectissimam esse, eamque purissimas et omnino immaculatas manus ad Deum elevare posse, nonne quisque maxime aequum iudicabit, ut speciali fiducia ad eam recurramus eiusque patrocinium invocemus? Ipse summus Pontifex in fine suae Constitutionis profitetur, se a Beatissima Virgine, *quae tota pulchra et immaculata venenosum crudelissimi serpentis caput contrivit, et salutem attulit mundo, quaeque prophetarum apostolorumque praeconium et honor, martyrum omniumque sanctorum letitia et corona, quaeque tutissimum cunctorum periclitantium per-fugium et fidelissima auxiliatrix, ac totius terrarum orbis potentissima*

apud unigenitum filium suum mediatrix et conciliatrix est, validissimum patrocinium pro tota Ecclesia cum plena fiducia expectare. Ut autem et in fidelium cordibus eosdem devotionis sensus excita- ret, paterno plane affectu exclamat: Audiant haec nostra verba omnes nobis carissimi Ecclesiae catholicae filii, et ardentiori usque pietatis, religionis et amoris studio pergant colere invocare, exorare beatissimam Dei genitricem virginem Mariam sine labe originali concep- tam, atque ad hanc dulcissimam mis-ericordiae et gratiae Matrem in omnibus periculis, angustiis, neces- sitatibus rebusque dubiis ac trepidis cum omni fiducia confugiant etc.

2. Deus, cuius sapientiae non est numerus, et bonitatis infinitus est thesaurus, Virgini, quam ab aeterno in matrem suam praedes- tinavit, non terrestres divitias, non mundanos honores, non car- nales delicias, sed bona longe prae- stantiora, nempe gratias superna- turales abundanter impertivit, quin imo gratiae plenitudine ean- dem ditavit. Sic Luc. I, 28 dicitur: *Ingressus Angelus ad eam dixit: Ave, gratia plena* quae verba duo significant: primo B. V. fuisse a Deo gratia donatam, idque plene et per excellentiam super alios ius- tos et sanctos: nam hoc epitheton appropriatur hic soli B. Virgini, ut scilicet per gratiam hanc eminentem aptaretur dignaque efficeretur, ut mox fieret Mater Dei. Secundo per gratiam hanc mire eam pla- cuisse Deo eiusque angelis omni- bus, ac in eorum oculis plane ama-

bilem, speciosam et gratiosam fuis- se adeo, ut eam Filius Dei prae caeteris omnibus in matrem suam eligeret; unde idem Archangelus Gabriel addit: *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum* (1).

Ss. Patres gratiae plenitudinem Mariae adscribunt. S. Hieronymus Epist. ad Principiam scribit: « Sancta Maria, quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo divinitatis habitat corporaliter, plena gra- tia salutatur. » Idem tradit S. Au- gustinus (2). S. Petrus Chrysologus (3) inquit: « Angelus ad Mariam dixit: Ave, gratia plena, quia sin- gulis gratia se est largita per par- tes, Mariae vero simul se totam dedit gratiae plenitudo. » S. Eu- cherius Lugdun. (4) ait: « Quis unquam tantam gratiam habuit, quantam Virgo Maria? Aliis enim ad mensuram gratiae dantur, haec autem gratia plena dicitur. »

3. Maria vere est mater Dei (§ 250). Unanimi autem consensu docent theologi, *Maternitatem* divi- nam esse summam et excellen- tissimam dignitatem, quae purae creaturae tribui potest. S. Petrus Damianus Serm. 1 de nativit. Mariae exclamat: « Quid grandius Virgine Maria, quae magnitudinem summae divinitatis intra sui ven- tris conclusit arcanum? adtende Seraphim et videbis, quidquid ma- ius esse minus Virgine, solumque Opificem istud opus supergredi. » S. Thomas (5) inquit: « B. Vir- go ex hoc, quod est Mater Dei, habet quandam dignitatem infini- tam ex bono infinito, quod est Deus: et ex hac parte nihil potest

(1) Luc. 1. 30.

(2) L. de nat. et grat. c. 35.

(3) Serm. 134.

(4) Hom. in ser. 1 Dom. 4, Advent.

(5) 1. Q. 25, art. 6 ad 4.

feri melius, sicut non potest aliquid melius esse Deo. » *S. Bonaventura* in speculo (1) inquit: « maiorem mundum facere posset Deus, maius coelum facere posset Deus, maiorem matrem, quam matrem Dei non posset facere Deus. » Et si Maria vere Deipara est, habet dominium et potestatem in Christum, et Christo officia reverentiae, obedientiae et amoris erga Matrem suam incumbunt. Quod enim essentialiter et ex iure naturae maternam dignitatem comitatur, non potest rationabiliter matri Dei respectu filii sui denegari; ordo enim gratiae naturae ordinem non destruit, sed perficit; nec venit Christus solvere legem, sed adimplere (2). Hinc *S. Ildephonsus* lib. de Virgin. Deip. (3) miratur, quod « habuerit ancilla Dominum in subdito, ancillam Dominus in praelato. » Ideo Luc. II, 51 legimus de Christo: *Et erat subditus illis*, nempe Matri suae et patri nutritio. Haec verba Evangelistae expendens *S. Bernardus* (4), exclamat: Mirare utrumlibet, et elige quid amplius mireris, sive Filii Dei benignissimam dignationem, sive Matris excellentissimam dignitatem. Utrumque stupor, utrumque miraculum! et quod Deus foeminae obtemperet, humilitas sine exemplo, et quod Deo foemina principetur, sublimitas sine socio. »

4. Mariam ante partum, in partu, et post partum, purissimam et perpetuam Virginem fuisse, iam §. 225 etc. probatum fuit. Mira Dei dispositio, ut Christus ex virgine

nasceretur, singularem etiam vim habet ad Mariam et eius praesentiam magis magisque mortalibus commendandam. Virginitas enim, quam iam Ethnici in vestibulis honorarunt, et quam Ss. Patres summis laudibus extulerunt, recte ut prestantissimum hominis decus praedicatur. Insigni igitur miraculo provisum est, ne mater filii Dei tanto decore privaretur; et quantam idcirco Maria admirationem meretur, cum sit mater et virgo? Recte *S. Bernardus* (5) dicit: « Non est equidem, quod me magis delectet, sed nec est quod terreat magis, quam de gloria Virginis Mariae habere sermonem. Ecce enim, si in ea laudavero virginitatem, mihi multae virgines videntur offerri. Si humilitatem praedicavero, invenientur forte vel pauci, qui (docente filio eius) mites facti sunt et humiles corde. Si magnificare voluero misericordiae eius multitudinem, sunt aliqui misericordiae viri, etiam et mulieres. Unum est, in quo nec primam similem visa est, nec habere sequentem: gaudia matris habens cum virginitatis honore. Mariae privilegium est, non dabitur alteri; singulare est, sed continuo etiam indicibile invenitur. » Et paulo inferius addit: « Quae enim vel angelica puritas virginitati illi audeat comparari, quae digna fuit Spiritus Sancti sacrarium fieri et habitaculum Filii Dei? »

5. B. V. Maria toto vitae tempore ab omni peccati personalis labe etiam levissima speciali Dei privilegio semper fuit immunis. Me-

(1) C. 8.

(2) Matth. 5, 17.

(3) Cap. 8

(4) Serm. 2 super Missus est.

(5) Serm. 4 de assumpt.

rito igitur ab Ecclesia Mariae applicantur verba Cantici IV, 7: *Tota pulchra es, et macula non est in te*. Immunis autem ab omni peccato veniali Maria permansit, quia fuit *gratia plena* (1). Nam, ait *S. Petrus Dam.* (2), quid sanctitatis, quid iustitiae, quid religionis, quid perfectionis singulari huic Virgini deesse potuit, quae totius divinae gratiae charismate plena fuit? Sic namque ab Angelo, dum salutaretur, audivit: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*. Quod, rogo, vitium in eius mente vel corpore sibi vindicare potuit locum, quae ad instar coeli, plenitudinis totius divinitatis meruit esse sacrarium? — Constans etiam fuit Ecclesiae fides, Mariam ab omni peccato actuali semper immunem fuisse. Id probant varia sanctorum Patrum testimonia § 187, n. 2 adducta, in quibus, sicut originale ita et quodvis actuale peccatum a Maria removetur. Insignis est locus *S. Augustini*, qui lib. de nat. et grat. cap. 36, num. 42, peccatis venialibus omnes homines obnoxios esse dicit, « excepta *S. Virgine*, de qua propter honorem Domini nullam prorsus, dum de peccatis agitur, habere volo quaestionem. Inde enim scimus, quod ei plus gratiae collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quae concipere et parere meruit, quem constat, nullum habuisse peccatum. » Idem docent *S. Fulgentius* lib. de dupl. Christi nativ. *S. Ildephonus* Serm. de assumpt. *B. V. M.*, *S. Bernardus* (3) ad Canonicos

Lugdun., *S. Thomas* (4). Hinc Concilium *Tridentinum* testatur perpetuam Ecclesiae fidem de immunitate *B. V. Mariae* ab omni peccato veniali; ait enim (5): *Si quis hominem semel iustificatum dixerit... posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Vergine tenet Ecclesia, anath. sit.*

6. *Sancti Patres et Doctores* passim testantur, *Mariam sanctitate vitae* omnes Angelos et Sanctos superasse. *S. Ephrem* (6) ait: Nulla comparatione Maria omnibus superis exercitibus gloriosior est, praestantissimum orbis terrae miraculum, omnium sanctorum corona ob fulgorem inaccessible. » *S. Ambrosius* (7) dicit: « Quid nobilius Dei Matre? quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quae corpus sine corporis contagione generavit? » *S. Sophronius* (8): « *Maria*, cum virtute Altissimi obumbratur, fit pretiosior meritis, cellis sublimior fastigiis, pulchrior sanctitate, gloriosior suorum praerogativis meritorum, ita ut nullis iam usibus ipsa mancipanda sit, nisi divinis: » et ibidem: « Sicut in comparatione Dei nemo bonus, ita in comparatione Matris Dei nullus invenitur perfectus. » *S. Ioannes Damascenus* (9): « *Maria* in templum adducta et oblata, non secus quam olivam frugiferam se praestitit, quae in domo Dei plantata divinoque spiritu impinguata fructus pulcherrimos obtulit, adeoque virtutum omnium domicilium electa est. » *S. Anselmus* (10) in-

(1) Luc. 1, 28.

(2) Hom. in Nat. B. V. M.

(3) Epist. 174.

(4) In 3. p. q. 27, art. 4.

(5) Sess. 6. c. 23.

(6) Or. de laud. Deip. Virg.

(7) De virginibus, lib. 2. cap. 2, num. 7.

(8) Serm. de assumpt.

(9) L. 4 de fide, c. 15.

(10) De exc. Virg. c. 9.

quit: « Pura sanctitas et sanctissima puritas piissimi pectoris eius omnem omnis creaturae puritatem, sanctitatemque transcendens, incomparabili puritate hoc promeruit, ut reparatrix perditionis fieret. »

7. Iuxta doctrinam catholicam unus est mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus (1). Sicuti autem Deus in naturalibus rebus pro infinita sua sapientia causis secundariis utitur, et cum sit solus creator et supremus gubernator omnium, tamen parentibus utitur, qui filios procreent, conservent et gubernent, atque ideo ab istis honorentur: ita Deus etiam in opere redemptionis Mariam elegit, quae salutis humani generis procreandae cooperaretur. Certum igitur est, Christum causam esse primariam, principalem et efficientem salutis nostrae; sed certum pariter est, Mariam rectissime causam remotam, secundariam et accessoriam salutis nostrae dici posse; quod ex dicendis apparebit.

Ut homines redimerentur, iuxta decretum divinum, Filius Dei ex Virgine humanam naturam assumere et homo fieri debuit. Electa est hunc in finem immaculata et Ss. V. M. Sed, ait *Guilielm. Ab.* (2): « Incarnandus Dei filius ex Virgine praemisit ad eam unum ex familiaribus suis, ut consensum et cooperationem eius flagitaret; quippe volebat Omnipotens suae incarnationis miraculum operari in ipsa, non cooperante ipsa, nec carnem

volebat sumere ex ipsa, non dante ipsa. » Consensum igitur virginis expetebat Angelus; et Maria, ut ait *S. Augustinus* (3) consensum vel dans vel negans, « aut aperit coelum, aut claudit. » Hinc *S. Bernardus* Hom. 4 super missus est, ita Mariam alloquitur: « Expectat Angelus responsum; tempus est enim ut revertatur ad Deum, qui misit illum. Expectamus et nos, o Domina! verbum miserationis, quos miserabiliter premit sententia damnationis. Et ecce offertur tibi pretium salutis nostrae, statim liberabimur, si consentis... in tuo brevi responso sumus reficiendi, ut ad vitam revocemur... hoc flagitant Patres, hoc totus mundus tuis genibus provolutus expectat... Responde itaque citius angelo, imo per angelum Domino: responde verbum, et suscipe Verbum. » Respondet Maria: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Et sicut per verbum *fiat* mundus creatus est, ita post pronuntiatum a Virgine verbum *fiat* Incarnatio perfecta, et opus redemptionis coeptum est. Vere igitur Maria formaliter per consensum datum ad Verbi incarnationem, et remote ad redemptionem generis humani cooperata est. — Praeterea Maria (4) ex charitate erga Deum, cuius ordinationi se perfectissime subiecit, et ex charitate erga nos, quorum redemptionem ardentissime exoptavit, filium suum pro salute totius mundi in templo obtulit, et in diaram eius passionem ac mortem consensit. Quinimo Maria iuxta praescriptum legis filium suum a

(1) 1 Tim. 2, 5, etc.

(2) Cap. 2, in Cant.

(3) Serm. 17, de Nat. Dom.

(4) Luc. 2, 22.

sacerdote redemit, ut eum aleret et educaret tanquam victimam pro salute mundi sacrificandam. Unde S. Thomas a Villanova in conc. de purificat. B. V. M. dicit: « Emitur ergo Redemptor quinque siclis a Virgine, qui quinque plagis totum mundum redempturus erat: » et postea exclamat: « O bone Iesu! iam noster, et duplici iure noster es. Te nobis Pater dedit, te nobis mater emit. Noster es, quia datus; noster es, quia emptus. Duplici te iure possidemus. » — Denique Ioan. XIX, 26, legitur: *cum vidisset ergo Iesus matrem et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suae: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua!* Christus haec verba protulit pro salute omnium hominum in cruce moriens et totius generis humani curam gerens. Non ergo ad solum Ioannem evangelistam haec verba restringenda, sed ad omnes fideles extendenda sunt, siquidem in persona Ioannis Christus omnibus fidelibus Mariam ut Matrem dedit; quod aliquo modo exinde significatur, quia Ioannes non nominatur, sed *discipulus*, sub quo nomine quilibet redemptus per fidem et charitatem Christo adhaerens intelligitur. Hinc Ss. Patres passim Mariam omnibus fidelibus in matrem datam esse docent. S. Bernardin. Sen. (1) ait: « Mystice intelligimus in Ioanne omnes animas electorum, quorum per dilectionem B. Virgo facta est mater. » Maria nempe mater nostra est, non corporalis sed spiritualis, quae nos ut filios adoptivos charitate concepit, cum in passionem filii sui unigeniti con-

sensit, et cum summo dolore peperit, cum Christo in cruce morienti adstitit. S. Augustinus (2) ait: « Neque enim absurde quisque dicitur non carne sed charitate genuisse, quem filium sibi adoptaverit. » Quodsi Maria mater nostra, et quidem ex ordinatione et testamento Christi mater nostra est, absque dubio eadem erga illam officia adimplere debemus, quae filius erga matrem suam incumbunt. Vere igitur sicuti exemplo ita et praecepto Christi provocamur, ut speciali honore eam prosequamur, quae ut optima mater plurima pro nobis fecit et pertulit.

8. Inter Novatores nonnulli negare ausi sunt, Mariam ad novam vitam resuscitatem, et cum corpore in coelum assumptam fuisse. Praecedentibus autem saeculis fideles a sententia abhorruerunt, quae asserere praesumit, corpus illud, in quo Verbum caro factum est, putredini et vermibus traditum fuisse. Constat ex tota antiquitate, corpora Apostolorum et Martyrum defunctorum in maximo honore habita et praetiosi thesauri instar asservata fuisse. Nunquam autem ecclesia quaedam gloriosa est, se corpus habere sanctissimae Dei Genitricis defunctae: quod argumentum negativum iam satis probat, credendum esse testimonio veterum, qui narrant, sepulcrum in quod corpus defunctae matris Dei repositum fuerat, post tres dies vacuum inventum, et Apostolis revelatam fuisse miram eiusdem in coelo translationem. Perpetuam porro Ecclesiae

(1) Tom. I Serm. 55, art. 11.

(2) De cons. Evang. lib. 2, cap. 2, num. 6.

fidem de mirabili B. Virginis assumptione in coelum multi testantur. *Eusebius Caes.* in *Chronic.* (1) scribit: « Maria virgo Iesu Christi mater ad filium in coelum assumitur, ut quidam fuisse sibi revelatum scribunt. » *S. Epiphanius* (2) dicit: « quomodo non possidebit Maria cum carne regnum coelorum, quae... impolluta permansit? » *Andreas Cretensis* in *Encomio* de dormit. S. Deip. (3) ait: « sicut non fuit corruptus parientis uterus, ita mortuae caro non interiit. O miracula! partus effugit corruptionem, et sepulcrum non admisit interitum... Stat enim sepulcrum vacuum usque in hodiernum diem, quod et testimonio est probatum, et approbat factam translationem. » *S. Germanus* Patriarc. Constantin. *Orat.* de dormit. S. Deiparae inquit: « Corpus tuum virgineum omnino sanctum est, et humanum quidem, sed quod ad summam immortalitatis vitam pervenerit, adeoque integrum sit ut absolute vivum, et obdormitioni non obnoxium, quippe quod vas Dei capax fuerit. » *S. Ioan. Damasc.* *Serm.* de dormit. S. Deiparae (4) ait: « Sanctissimum Mariae corpus praeclarissimo imponitur monumento, sed hinc tertia die ad cursus coelestes in coelestia transfertur curricula..., Oportebat eam, quae Deum Verbum in suo utero hospitio exceperat, collocari in divinis Filii tabernaculis, etc. » Approbat S. Pater testimonium *Iuvenalis* patriarchae Hierosol., qui concilio Calcedonensi interfuit, et coram Mar-

ciano et Pulcheria professus est: « Ex antiqua et verissima traditione accepimus, » Mariam praesentibus Apostolis obiisse, sepultam, ac per triduum cantus angelicos auditos, sepulcrum vero ob Thomam, qui tardius venerat, apertum et penitus vacuum inventum fuisse; quod factum *Euthymius* (5), *Methaphrastes* (6), *Mich. Glycas* (7), *Nicephorus Cal.* et alii narrant. — Apostolus ad Rom. dixit: *Deus reddet unicuique secundum opera eius* (8). Quo maior ergo est hominis sanctitas, eo maior etiam ipsius erit gloria. Maxima autem fuit sanctitas B. V. Mariae, ita ut omnes angelos et sanctos virtutibus ac meritis superaverit: ergo maxima etiam est gloria et felicitas, quam Maria cum corpore et anima in coelum assumpta consecuta est, quod Sancti Doctores passim testantur. *Sophronius* *Serm.* de assumpt. B. V. ait: « Maria usque ad throni celsitudinem processit, atque in regnisolio sublimata post Christum gloriosa resedit. Sic enim ubique confidenter sancta Dei canit Ecclesia, quod de nullo alio sanctorum fas est credere, ut ultra angelorum et archangelorum choros merito transcenderit. » *S. Bernardus* (9) dicit: « Quantum gratiae Maria in terris adepta est prae caeteris, tantum et in coelis obtinet gloriae singularis. »

9. Ecclesia ipsa in *orat. secr. Vigiliae assumpt. B. V.* profitetur, B. V. Mariam ideo ex hoc mundo ad regnum coeleste translatam fuisse, ut ipsa pro nobis interce-

(1) Ad annum. 48.

(2) Haer. 42.

(6) De vita et dorm. M. V. c. 44.

(3) Cap. 8.

(4) Cap. 14.

(7) Pars. 3, Annual.

(5) Lib. 3 hist eccles. cap. 40.

(8) Rom. 2, 6.

(9) Serm. 1 de assumpt. B. V.

dat ad Dominum Iesum Christum. Maria igitur est *Advocata nostra*, de cuius summa *potentia et benignitate* dubitare non licet. Si multum valet deprecatio iusti in terra viventis (1), multo magis, ut iam supra probatum fuit, valida et efficax est intercessio sanctorum in coelo regnantium. Maria autem non solum omnibus angelis et beatis sanctitate et gloria antecellit, sed insuper materna quoque in filium suum auctoritate pollet. Quidnam igitur a Christo non impetrabit? *S. Thomas* in expositione salutationis angelicae scribit: « Magnum est in quolibet Sancto, quando habet tantum de gratia, quod sufficit ad salutem multorum; sed quando haberet tantum, quod sufficeret ad salutem omnium hominum de mundo, hoc esset maximum; et hoc est in Christo et in B. Virgine. Nam in omni periculo potes salutem obtinere ab ipsa Virgine gloriosa, in omni opere virtutis potes eam habere in adiutorium, et ideo dicit ipsa in Eccli. XXIV: *In me omnis spes vitae et virtutis.* » *S. Bonaventura*, in spec. B. V. (2) exclamat: « Gaude nunc, Maria virgo, gaudet ecce Dominus potentissimus sic est tecum, quod tu es potentissima secum... Eia ergo, potentissima Domina, esto nobis impotentissimis auxiliatrix. » — Maria, dum in terris viveret, perfectissimam habuit erga Deum charitatem, et ideo ardentissimum quoque habuit erga homines amorem. *Charitas autem nunquam excidit* (3), sed in altera vita crescit et perficitur; quanta ergo erit Mariae

in coelum exaltatae erga homines dilectio? Maria sic homines dilexit et tam ardentem eorum salutem concupivit, ut in dirissimam unci ac dilectissimi filii sui passionem et mortem consentiret: numquid homines tam dilectos deseret? num recusabit piam pro illis petitionem proferre, pro quorum salute filium Dei et suum tam diros cruciatus et tam atrocem mortem sustinere vidit? Nunquam profecto Mariam verborum oblivisci potest, per quae nobis a moriente filio suo in matrem data est: an modo Virgo sanctissima et voluntati divinae perfectissime conformis maternae pietatis officia solerter renuet implere? Ipsa ratio per fidem illustrata a talibus iudiciis abhorret. Ideo Sancti Doctores, sicut potentiam, ita et benignitatem, clementiam et misericordiam B. V. Mariae collaudant.

10. In aevo christiano antiquitatem cultus Mariae exhibiti probant vetustissimae *Liturgiae*, in quibus intercessio Mariae invocatur. In Liturgia *S. Iacobi* non solum a *S. Proclo* generoso Nestorii antagonista, sed etiam a Synodo Quinisexta (4) agnita et approbata, populus ad venerationem et invocationem Mariae incitatur his verbis: *Commemorationem agamus Sanctissimae, immaculatae, gloriosissimae, benedictae Dominae nostrae, Matris Dei et semper Virginis Mariae, ac omnium sanctorum et iustorum, ut praecibus, atque intercessionibus eorum omnes misericordiam consequamur. Et cum sacerdos dixisset, ut Deus inter sanctos omnes praecipue*

(1) Iacob. 5, 16.

(2) Cap. 8.

(3) 1 Cor. 13, 8.

(4) Can. 32.

meminisse velit sanctissimae immaculatae, super omnes benedictae, gloriosae Dominae nostrae Deiparae semperque Virginis Mariae; statim haec chorus subiicit: Dignum est, ut vere beatam dicamus Deiparam, semper beatam et omnibus modis irreprehensam, et matrem Dei nostri, honorabilioremque quam Cherubim, et gloriosiore[m] quam Seraphim, quae sine corruptione Deum Verbum peperisti, te revera Deiparam magnificamus. — Aliud pro antiquitate cultus Mariani argumentum suppeditant templa iam mature in honorem B. V. Mariae erecta. Quamprimum enim sub Constantino Ecclesia pacem adept[a] est, mox plura templa in honorem B. Virginis Mariae aedificata sunt; nam sub Liberio summo Pontifice iam multae erant Romae Ecclesiae sub nomine B. V. Mariae, uti magnifica Basilica a Ioanne Patritio Romano, post miraculum nivis aestivo tempore delapsae, fabricata ut quae novitate miraculi et dignitate caeteris praestaret, *Ecclesia Mariae maioris* diceretur. Antiquissimus est etiam mos tum in publicis concionibus, tum in privatis orationibus Mariam invocandi, et ex variis monumentis historicis constat, per intercessionem B. Virginis magnas iam gratias obtentas fuisse. Invocationes B. V. Mariae frequenter inveniuntur in sermonibus S. Augustini, S. Ephrem, S. Gregorii Nazianz., S. Sophronii, S. Germani Patriarchae Constantinop., S. Basilii Seleuc.; et aliorum. Auxilium vero B. V. Mariae experti sunt S. Iustina Mart., Maria Aegyptiaca, Theophilus Archid., Urbs Roma sub Gregorio

M., et alii, aliaque. Cf. *Petrum Canisium* op. de Maria Deipara Virgine (1), *Abelly Monumenta devotionis erga Beatiss., Dei matrem et virg. Mariam.*

§ 494.

De cultu sacrarum reliquiarum.

Reliquiarum nomine severiori sensu seu primario intelliguntur corpora sanctorum vel partes eorum, ut ossa, cineres, etc.; sensu autem latiori seu secundario reliquiae etiam vocantur vestes, aliaeque res eorum usu vel tactu sacratae, e. g. instrumenta martyrii aut mortificationis, vincula, flagella, cilicia, etc. Cum autem de reliquiarum cultu agitur, non est sermo de supremo cultu latriae, sed de longe inferiori, nempe duliae eoque non absoluto, sed relativo tantum. Cum enim reliquiae nullam habeant excellentiam absolutam sibi intrinsecam, sed relativam tantum, quatenus nempe habent relationem ad sanctos, debetur illis veneratio dumtaxat relativa, quae sic ad illas terminatur, ut non sistat in illis, sed ad sanctos transeat. Nihil profecto est in tali cultu, quod merito reprehendi possit. Sed tamen sacrarum reliquiarum cultus multos iam adversarios habuit. *Vigilantius* Barcinonensis Ecclesiae in Hispaniis presbyter, *Manichaeorum*, *Eudoxii* et *Eunomii* circa reliquiarum cultum errores renovavit; docuit enim, colendas non esse Ss. Martyrum reliquias, earundem cultores cinerarios appellans. Impietatis suae sectatores habuit saeculo VIII *Constantinum Copronym.*, qui

(1) Lib. 3, cap. 5.

teste Suida, omnes reliquias deleri iussit; saeculo IX *Claudius Taurinensem*, qui omnes cruces et reliquias aboleri voluit, sanctorumque sepulcra negabat esse veneranda; saec. XIV *Wiclefitas* teste Thoma Waldensi; saec. XVI Protestantes. Contra istos adversarios probanda est doctrina catholica, quae dicit, pium, licitum et utile esse cultum sacrarum reliquiarum. Haec propositio est de fide et probatur ex S. Scriptura, ex Ss. Patribus, ex praxi Ecclesiae, ex miraculis, ex Conciliis et ex rationibus theologicis.

1. Ex S. Scriptura V. et N. Testamenti. sacrarum reliquiarum cultus pietas et utilitas probatur. Nam Eccli. XLIX, 18, de Iosepho dicitur: *Ossa ipsius visitata sunt, et post mortem prophetaverunt*. Lib. IV Reg. II, 13, etc. exemplum devotionis et fiduciae exhibetur, quam Eliseus habuit in pallium, quo usus erat Elias; legitur enim: *pallio Eliae percussit aquas, et divisae sunt huc atque illuc, et transit Eliseus*. Fiducia ergo Elisei non ut impia et superstitiosa reprobat, sed ut pia et utilis a Deo per miraculum remuneratur. Eod. lib. cap. XIII, 21, legitur: *Sepelientes hominem viderunt latrunculos, et proiecerunt cadaver in sepulcro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisei, revixit homo, et stetit super pedes*. Dubitari autem non potest, in honorem defuncti Prophetarum tam insigne miraculum contigisse; ideo enim Eliseus l. c. Eccli. laudatur his verbis: *Mortuum prophetavit corpus eius. In vita sua fecit monstra, et in morte mirabilia*

operatus est (1). Quodsi autem Deus per reliquias miracula patravit, quis eas, Deo illas tam praeclaro modo honorando praeunte, non replet honore dignas? Christus ipse venerationem reliquiarum commendavit, dum nec mulierem, quae sanguinis fluxu laborans magna fide accessit, *ut simbriam vestimenti eius tangeret* (2), nec illos, qui Genzarethi rogabant eum, *ut vel simbriam vestimenti eius tangerent* (3), tanquam superstitiosos et idololatrias reprehendit, sed laudavit fidem, et impertitus est eis sanitatem. Commendavit Deus venerationem reliquiarum in persona Petri, cuius tanta erat auctoritas *ut in plateas eiicerent infirmos, et ponerent in lectulis ac grabatis, ut veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis*. Concurrebat autem et multitudo vicinarum civitatum Ierusalem, afferentes aegros et vexatos a spiritibus immundis, qui curabantur omnes (4). Quodsi tantum valuit umbra transeuntis, multo magis valebit corpus iam cum Christo regnantis. Commendavit quoque Deus cultum reliquiarum in persona Pauli, de quo legitur: *Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli; ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore eius sudaria et semicinctia; et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur* (5).

2. Ss. Patres pro Ss. reliquiarum cultu honesto, pio et utili testes sunt omni exceptione maiores. S. Ephrem Syrus (6) canit: « Fontes vitae sunt corpora iustorum defun-

(1) Eccl. 48, 14.

(2) Matth. 9, 20.

(3) Matth. 14, 36.

(4) Act. Ap. 5, 15, etc.

(5) Act. Ap. 19, 11.

(6) In carm. 14, syr. tom. 3, syr.

ctorum. Mundus testis est omnium curationum quovis in loco.» *S. Cyrillus Hieros.* (1) inquit: « Ut non animae solum iustorum honorarentur, sed crederetur, etiam in iustorum corporibus iacere vim penitus insitam, proiectus in monumentum Elisei mortuus, mortuum Prophetæ corpus attingens, vitam concepit. » *S. Basilius* (2) dicit: « Mors si cuiquam irrogatur pro Christi nomine, pretiosae censetur reliquiae sanctorum eius. In priori lege dicebatur sacerdotibus: *Non contaminabitur super ullo mortuo.* Nunc e diverso martyris ossa quisquis attigerit, ob gratiam corpori insidentem fit quadantenus sanctificationis particeps. » *S. Gregorius Nyssen.* orat. de *S. Theodoro* ait: « Ipsas attingere reliquias, si quando aliqua ejusmodi prospera fortuna contingat, ut id facere liceat, quam id sit multum optandum et desiderandum, ac summorum precum donum, sciunt experti, et ejus desiderii compotes facti. » *S. Chrysostomus* Hom. in *S. M. Ignatium* (3) habet: « Quisquis cum fide ad illum accedit, magnis afficitur beneficiis. Sanctorum enim non modo corpora, sed ipsi loculi et monumenta spiritali gratia referta sunt. » *S. Hieronymus* in libro adv. Vigilantium (4) totus in eo est, ut cultum Ss. reliquiarum vindicet, eumque antiquissimum et universalem esse in Ecclesia Christi ostendat. *S. Augustinus* (5) inquit: « Non contemnenda et abicienda sunt corpora defunctorum,

maximeque iustorum atque fidelium, quibus tanquam organis et vasis ad omnia bona opera usus est Spiritus Sanctus. » Antiquissimus porro est Ecclesiae mos, super martyrum sepulcra altaria erigendi, et sacrificium Deo altissimo offerendi. Huius consuetudinis monumenta exhibent *acta S. Stephani* Papae (6), et *Constitutiones apostolicæ* (7). Eiusdem consuetudinis *S. Augustinus* (8) hanc reddit rationem: « Tanto dulcius in illo loco propter natalem Cypriani bibitur sanguis Christi, quanto devotius ibi propter nomen Christi sanguis fusus est Cypriani. » *S. Ambrosius* Ep. 22 (9) ait: « Sanctorum reliquiae sub altari ponuntur, ut succedant victimæ triumphales in locum, ubi Christus hostia est: sed ille super altare, quia pro omnibus passus est: isti sub altare, quia illius redempti sunt passione. »

3. *Miracula* multa a Deo patrata sunt, tum ad gloriam martyrum promovendam, tum ad fideles eorum reliquias venerantes remunerandos, tum ad illorum persecutores terrore afficiendos. *S. Ambrosius* (10) plura miracula refert, quae apud reliquias Ss. Mm. Gervasii et Protasii contigerunt. *S. Chrysostomus* Homil. de *S. Droside* M. num. 4 ait: « Quod nec divitiae nec aurum praestare queunt, hoc reliquiae martyrum praestant: siquidem aurum neque morbos unquam depulit, neque mortem abegit; ossa vero martyrum utrumque perfecerunt, illud quidem

(1) Catech. 18, num. 16.

(2) Hom. in Psalm. 115, num. 4.

(3) Num. 5.

(4) Num. 4-13.

(5) Lib. 1 de Civit. Dei cap. 13.

(6) Apud hollandistas die 2 augusti.

(7) Lib. 6, car. 30.

(8) Sermon. 310. num. 2.

(9) Epist. 22, num. 13.

(10) Cap. 9.

nostrorum maiorum aetate, hoc vero nostra etiam contigit. » S. Paulinus Nol. testatur, apud sepulcrum S. Felicis M. obsessos fuisse liberatos et aegros mirabiliter sanatos; ait enim (1): « Martyris ostendit meritum, cum iure potenti daemones exercet, devinctaque corpora solvit. » S. Augustinus lib. 22 de Civitate Dei cap. 8, multa miracula refert, quae illo aevo contigerunt, cum reliquiae S. Stephani protomartyris solemnī pompa per Africam in Italiam transferrentur.

4. Concilium Tridentinum Sess. 25 de invocatione etc., germanum Ecclesiae sensum circa Ss. reliquiarum cultum contra Novatores adstruit his verbis: *Sanctorum martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quae viva membra fuerunt Christi, et templum Spiritus Sancti, ab ipso ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse (Episcopi doceant), per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur; ita ut affirmantes, sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari; atque eorum opis impetrandae causa sanctorum memorias frustra frequentari, omnino damnandos esse (mandat S. Synodus), prout iam pridem eos damnavit, et nunc etiam damnat Ecclesia.* — Professio fidei tridentina hunc articulum habet: *Constante teneo, Sanctorum reliquias esse venerandas.*

Obi. 1.^a Deus ipse corpus Moysis sepelivit et occultavit, ne co-

leretur ab Hebraeis; legitur enim: *Et sepelivit eum in valle terrae Moab contra Phogor, et non cognovit homo sepulcrum eius usque in praesentem diem* (2); ergo facto ipso ostendit nullum cultum cineribus Sanctorum esse deferendum.

Resp. Nullibi in S. Scriptura legitur, Deum ideo sepelivisse et occultasse corpus Moysis, ut ostendat, nullum cultum cineribus sanctorum deferendum esse: undenam ergo hanc intentionem divinam norunt et probant Protestantes? Dici utique posset, Deum corpus Moysis Israëlitis surripuisse, quia tam pretioso thesauro indignierant, qui toties contra virum sanctum murmurarunt. Quidam putant, corpus Moysis in monte Sinai, sed in loco ignoto sepultum fuisse, ut Israëlitaë ad istum montem corpore aut saltem spiritu saepius accedentes legis divinae in illo per Moysen promulgatae frequentius recordarentur. Communiter autem Theologi catholici cum S. Chrysostomo (3) dicunt, Deum Moysis sepulcrum occultasse, ne iudaicus populus ad idololatriam valde pronus, qui vitulum aureum in deserto adoraverat, Moysis corpus divino cultu et honore prosequeretur.

Obi. 2.^a Christus Pharisaëis exprobrat erectionem monumentorum in honorem prophetarum et sanctorum. *Vae vobis, scribes et pharisaei hypocritae, qui aedificatis sepulcra prophetarum, et ornatis monumenta iustorum* (4); per quae verba etiam cultus reprobatur, quem Catholici reliquiis deferunt.

(1) Poem. 18, Natal. 3, vv. 26 etc.

(2) Deut. 34, 6.

(3) Hom. 5 in Matth.

(4) Matth. 23, 29.

Resp. Male nobis opponuntur verba Christi, quae potius pro nobis, quam contra nos militant. Nam iuxta *Vasquez* (1), si aedificare sepulcra prophetarum et ornare monumenta iustorum ex se malum esset et superstitiosum, non potuissent scribae et pharisaei propter illud peccatum appellari hypocritae: sed quia sub illo opere, quod ex se pium et honestum erat, animum iniquum tegebant, hypocritae sunt appellati. Christus ergo scribas et pharisaeos increpavit, quia non imitabantur eos, quorum monumenta ornabant, sed potius eos, qui prophetas occiderunt. Ita interpretantur *S. Hilarius*, *S. Ambrosius*, *S. Hieronymus*, et *V. Beda*.

Obi. 3.^a Superstitiosum est, mortuorum ossa et cineres venerari, in quibus nulla est excellentia aut potentia. Ethnici tantum inter alios errores ad talem vesaniam pervenerunt, ut putarent cadaveribus divini quid inesse, quod cultum mereatur. Ideo antiquissimi Patres, *Clemens Alex.* in protrept. adversus gentes, *Tertullianus* lib. de idol. cap. 13, *Minutius Felix* in Octav. alique Ethnicis exprobrabant sepulcrorum et mortuorum religionem, altarium et templorum super sepulcris consecrationem etc. Ergo ex ethnicis hic cultus superstitiosus ad Ecclesiam pervenit.

Resp. Ossa Sanctorum non habent quidem excellentiam, ob quam per se et absoluto cultu colantur; habent tamen excellentiam relativam, quia fuerunt membra eorum, qui viva Christi membra extiterunt,

et templa Spiritus Sancti. Quare ipsa aliquando ad aeternam vitam excitanda sunt et glorificanda. Merito igitur eisdem cultus relativus exhibetur. Constat sane, iam Hebraeos magnam mortuorum curam gessisse, et sepulcra in honore habuisse, ut probat *Calmet* in diss. de funeribus et sepulturis hebraeorum. Recte igitur genuina mortuorum et sepulcrorum religio ex ipsa revelatione divina Patriarchis facta petitur. Sed Ethnici sicut alia revelationis documenta ex Noëmi institutione hausta et per traditionem propagata, ita etiam doctrinam de honore mortuis deferendo turpissime corruperunt, cultu non relativo, sed absoluto cadavera non sanctorum tantum, sed impiorum quoque hominum prosequentes et ad malas ac magicas artes abutentes. Istum Ethnicorum cultum rectissime antiqui Patres reprobarunt; nullatenus autem ideo cultum vituperaverunt, quem Christiani relative Sanctorum reliquiis hunc in finem detulerunt, ut Deum glorificarent et per intercessionem Sanctorum beneficia ab eo obtinerent.

Obi. 4.^a Constat ex historia, reliquias non paucas spurias et supposititias esse, quod ex eo praecipue manifestum fit, quia in pluribus locis eiusdem quandoque Sancti corpus aut caput, aut alia membra ostenduntur. Facile ergo contingit, ut pro reliquiis sanctorum ossa hominum impiorum et damnatorum colantur. Multi quoque alii abusus in cultum reliquiarum irrepserunt, qui ideo penitus reiiciendus est.

Resp. Proposita difficultas non

(1) Lib. 3 de cult. adorat. Disp. 3, cap. 3.

attingit cultum ipsum sed praxim. Ecclesia, autem semper sollicita fuit in veris reliquiis a dubiis et falsis secernendis. Iam Concil. *Lateran. IV* statuit: *Inventas de novo (reliquias) nemo publice venerari praesumat, nisi prius auctoritate Rom. Pontif. fuerint approbatae* (1). Conc. *Trident.* de invocat. etc. decrevit, *non esse novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente et approbante Episcopo* (2). Stante hac sollicitudine Ecclesiae, de veritate reliquiarum certitudo moralis haberi potest, quae sufficit ad actus morales dirigendos. Quod autem eiusdem Sancti plura corpora, capita etc. ostendantur, inde persaepe factum est, quia ex cryptis martyrum corpora extracta fuerunt Sanctorum, quorum nomina ignota fuerunt, et quibus ideo noti alicuius Sancti nomen appositum est, ad quod successu temporis imperita plebs non adtendebat. Caeterum cum hic cultus totus relativus sit, nullum detrimentum aut fidelium pietas aut religio capere possunt. Apposite *Leibnitius* (3) inquit: « Quoniam pii tantum adfectus res est, nihil refert, etiam si forte contingeret, reliquias, quae pro veris habentur, supposititias esse. » Atque hoc quidem in hypothesis adversariorum. — Abusus, qui in cultu Ss. reliquiarum irrepperunt, simplicitati vel perversitati privatorum hominum, non autem doctrinae Ecclesiae adscribendi sunt. Quovis enim tempore Ecclesia religionis corruptelam detestata est, et emendare curavit. Sic e. g. Concil. *Lateranense IV* graviter illos coërcuit, qui turpem

quaestum reliquiis faciebant etc. Caeterum observandum est, nihil esse, quo interdum homines abusi non sint, aut saltem abuti nequeant. Stultum porro consilium esset, velle rem ipsam in se bonam et utilem tollere ad praecavendos omnes abusus, qui vel humana imbecillitate, vel ex deliberata malitia oriri possent.

§ 495.

De sacrarum imaginum usu et cultu.

Imago dicitur ab *imitando*, quia exemplar suum saltem quoad externam quandam speciem seu formam ita imitatur, ut mens hominis imaginem aspicientis ad exemplaris memoriam et considerationem excitetur. Imagines porro generice sumptae sunt vel *profanae* vel *sacrae*, prout obiectum vel profanum repraesentant, e. g. Caesarem, regem; vel sacrum, puta Deum, Christum, B. V. Mariam, angelos et sanctos. In hoc tractatu tantum de imaginibus sacris sermo erit. — Ecclesia catholica docet, sacrarum imaginum usum et cultum licitum et pium esse. Hanc doctrinam praeclare proponit Concilium Tridentinum Sess. 25 de invocat. etc. dicens: *Episcopi doceant, imagines Christi, Deiparae Virginis et aliorum Sanctorum in templis praesertim habendas et retinendas, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam; non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendae, vel quod ab eis sit aliquod petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, velut o-*

(1) Cap. 68.

(2) Sess. 25 de invocat.

(3) In Syst. Teol.

lim fiebat a gentibus, quae in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae repraesentant; ita ut per imagines, quas osculamur, et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus, et Sanctos, quorum illae similitudinem gerunt, veneremur. His verbis Concilium sat perspicue declaravit, sacrarum imaginum usum et cultum licitum ac pium esse; cultum vero eis exhibitum respectivum esse, et referri ad prototypa, quae per illas repraesentantur. — Saeculo VII Mahometes usum imaginum penitus interdixit, et earundem cultum idololatriam esse effutiit. Saec. VIII palam et aperte sacris imaginibus bellum indixit imperator Leo Isaurus, a iudaeis impostoribus deceptus, vano praetextu evertendae idololatriae. Patris impietatem secutus est filius Constantinus Copronymus qui an. 754 in Conc. 338 Episcoporum Constantinopoli habito usum et cultum imaginum condemnare ausus est. Copronymo successit Leo IV eius filius paterni odii et furoris in sacras imagines haeres. Imaginum usus restitutus, et cultus iterum debellatus fuit a Nicephoro, a Leone Armeno et a Theophilo, quo mortuo; cum eius filius, qui a matre Theodora fidem catholicam edoctus fuerat, imperium teneret, haeresis Iconoclastarum in Oriente extincta est. In Occidente imaginum usum et cultum reprobarunt saec. XII Petrobrusiani et Henriciani; saeculo XIII Waldenses et Albigenses; saeculo XIV Wiclefitae; saeculo XV Hus-

sitae; saeculo XVI Novatores seu Protestantes. Contra hos adversarios asserimus, licitum esse, honestum ac pium Ss. imaginum usum et cultum, quod ex S. Scriptura, ex traditione, et rationibus theologicis probamus.

1. In periodo mosaica sacrarum imaginum usum Dei ipsius mandato obtinuisse, constat ex iis, quae Exod. XXV, 18 etc. leguntur. Deus enim iussit duos exstrui aureos Cherubim ex utraque parte Arcae, dicens: *Duos quoque Cherubim aureos, et productiles facies ex utraque parte oraculi. Cherub unus sit in latere uno, et alter in altero.* Teste S. Hieronymo in Ep. ad Marcellam, istos Cherubim in magno honore habebant iudaei, qui arcam venerantur. An vero Deus sculptas angelorum imagines ordinasset, si istarum usus illicitus et impius esset? — Num. XXI, 8, Deus mandavit Moysi, ut faceret serpentem aeneum, ac poneret eum pro signo: *qui percussus aspexerit eum, vivet.* At vero serpentem aeneum Christi in crucem elati signum seu imaginem fuisse, declarat ipsemet Salvator noster dicens: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis* (1). Porro si licitus et salutaris fuit veteris figurae usus, quae futuram Christi passionem obumbrabat: cur noxius erit et illicitus usus imaginis Christi in cruce passi? — Paulus ad Philip. inquit: *In nomine Iesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris* (2).

(1) Ioann. 3, 14.

(2) Phil. 2, 10 etc.

Nomini Iesu summus latriae cultus tribuitur, non sono vocis trans-eunti, sed illi, qui per nomen significatur et exprimitur, et qui est in gloria Dei Patris. Quod autem auribus est nomen pronunciatum, id oculis est imago ad conspiciendum proposita; et si licitum et pium imo praeceptum est, nomen Christi adorare, licitum pariter atque pium est, imaginem Christi venerari.

2. Usus et cultus sacrarum imaginum licitum et pium esse, semper, ubique et ab omnibus creditum est. Haec fides iam in primis tribus aerae christianae saeculis viguit, subsequentibus vero saeculis clarius manifestata, et a Ss. Patribus explicata, ac demum a Conciliis definita fuit. Refert enim Eusebius (1) a muliere evangelica, quae vestium Salvatoris contactu a sanguinis profluvio sanata fuit, in accepti beneficii memoriam statuam aeneam Christo erectam atque a se visam fuisse Paneade, seu Caesareae Philippi. Hanc aeneam Christi statuam in magno honore et reverentia a Christianis habitam fuisse, testatur Philostorgius (2). Statua ista a Iuliano apostata destructa fuit, non quia imagines illicitas putavit, sed quia honorem Christo tributum indigne tulit; frustra vero statuam destructam a Christianis collecta et in Ecclesia decenter reposita sunt, ut narrat Sozomenus (3). Eusebius porro loco citato, dum narrationem absolvit de aenea Christi statuam, subiungit: « Nec vero mirandum est, gentiles

a Salvatore nostro beneficiis affectos haec praestitisse, cum et Apostolorum Petri et Pauli, Christique ipsius pictas imagines ad nostram usque memoriam servatas in tabulis viderimus. » Imaginum usum testatur porro Tertullianus, qui iam Montanista factus insultans Catholicis adulteros post poenitentiam peractam ad communionem admittentibus, ait (4): « Procedant ipsae picturae calicum vestrorum, si vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, utrumne christiano an ethnico peccatori de restitutione collineet? » Et iterum (5): « Imago autem pastoris inventam ovem in humeris suis ferentis ideo in calicibus repraesentabatur, ut in fidelibus ex calice bibentibus piae confidentiae et charitatis erga Christum sensus excitarentur. » S. Basilius (6) scribit: « Characteres imaginum sacrarum honore et exosculor eximie, cum hae traditae sint a sanctis Apostolis, nec sint prohibitae, imo in omnibus Ecclesiis nostris depictae. » S. Gregorius Nyssenus in Orat. in S. Theodorum Mart. dicit: « Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodesse. » S. Gregorius Naz. (7) in laudem Heronis inquit: « Cum (Angeli) corporea forma pinguntur, angelicus est vestitus candor et splendor ad designandam, ni fallor, naturalem ipsorum puritatem. » S. Crisostomus in Liturgia haec praescribit: « Sacerdos egreditur e parvo ostio, portans evangelium, praecedente ministro

(1) Lib. 7 histor. eccles. cap. 18.

(2) Lib. 7 hist. cap. 3.

(3) Lib. 5 hist. eccles. cap. 20.

(4) Lib. de pudic. cap. 7.

(5) Ibidem cap. 10.

(7) Orat. 23, al. 23, num. 2.

(6) Epist. 360.

cum lucerna: et conversus ad Christi imaginem, inter duo ostia inflexo capite cum exclamatione dicit hanc orationem, etc. » S. *Hieronymus* in cap. IV *Ionae* inquit: « Et revera in ipsis cucurbitis vasculorum, quas vulgo saucumarias vocant, solent Apostolorum imagines adumbrare. » S. *Augustinus* (1) inquit: « Dulcissima pictura est haec, ubi videtis S. Stephanum lapidari, videtis Saulum lapidantium vestimenta servantem. » S. *Paulinus Nol.* (2) ad Severum scribit: « Recte in loco refectionis humanae Martinus pingitur, qui coelestis hominis imaginem perfecta Christi imitatione portavit, ut deponentibus in lavacro terrenae imaginis vetustatem imitanda coelestis animae occurrat effigies. » Ibidem canit: « Martinum veneranda viri testatur imago. » S. *Gregorius M.* Ep. ad Secundinum (3) ait: « Abs re non facimus, si per visibilia invisibilia demonstramus. Sic homo, qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amans videre conatur, si contigerit eam ad Ecclesiam ire, statim per viam incedenti se praeparat, ut de visione eius hilaris recedat. Scio quidem, quod imaginem Salvatoris non ideo petis ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei in eius amore recalescas, cuius te imaginem videre desideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem ante illam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut passum, sed et in throno sedentem recordamur. » — Cum *Leo*

Isaurus cultum imaginum impeteret, forti animo ipsi restiterunt S. *Germanus* patriarcha constantinopol., S. *Ioan. Damascenus* et *Gregorius II*, summus pontifex, qui anno 730 convocata Romae Synodo 93 Episcoporum recentem haeresin proscripsit. Eodem modo orthodoxam fidem contra Iconoclastas definivit anno 787 Concil. oecumenicum *Nicenum II*, quod Act. 7 ita loquitur: *Sequentes divinitus inspiratum Ss. Patrum nostrorum magisterium et catholicae traditionem Ecclesiae - definimus - sicut figuram pretiosae ac vivificae crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas, tum quae de coloribus et tessellis, quam quae ex alia materia congruenter se habente in sanctis Dei Ecclesiis, et sacris vasis et vestibus et in parietibus ac tabulis, domibus et viis; tam videlicet imaginem Domini Dei et Salvatoris N. Iesu Christi, quam intemeratae Dominae nostrae Sanctae Dei Genitricis, honorabiliumque Angelorum, et omnium Sanctorum simul et aliorum virorum. Quanto enim frequentius per imaginem formationem videntur, tanto qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad primitivorum eorum memoriam et desiderium, et his osculum et honorariam adorationem tribuendam, non tamen veram latrariam, quae secundum fidem est, quaeque solam naturam divinam decet, ita ut istis, sicut figura praeiosae aut vivificae crucis et sanctis Evangelis et reliquis sacris monumentis incensum et luminum oblatio, ad harum honorem perficiendum exhibeatur, quemadmodum et*

(1) Serm. 316, num. 5.

(2) Epistola 12.

(3) Lib. 9 epist. 52.

antiquis piae consuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum transit, et qui adorant imaginem, adorant in ea depicti subsistentiam. Eandem doctrinam confirmat an. 869 *Conc. generale Constantinopolit.* IV. Verba Concilii Tridentini usum et cultum sacrarum imaginum licitum et honestum declarantis iam prius adducta sunt. Ibidem autem eiusmodi etiam utilitatem praedicat, dicens: *Illud vero diligenter doceant Episcopi, per historias mysteriorum nostrae redemptionis picturis vel aliis similitudinibus expressas erudiri et confirmari populum in articulis fidei commemorandis et assidue recolendis; tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum quia admonetur populus beneficiorum et munerum, quae a Christo sibi collata sunt; sed etiam quia Dei per sanctos miracula et salutaria exempla oculis fidelium subiiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad sanctorumque imitationem vitam moresque suos componant, excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, et ad pietatem colendam.*

Obi. 1.^a Exodi XX, 4 etc. Deus omnem imaginum usum et cultum aperte prohibuit dicens: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quae in coelo desuper et quae in terra deorsum, nec eorum, quae sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles.* Ergo tam usus, quam cultus sacrarum imaginum divinae legi adversatur.

Resp. Duplex est allatae prohibitionis interpretatio. Nonnulli putant, hac positiva lege Iudaeis omnino interdictam fuisse omnem imaginum, simulacrorum ac scul-

ptilium usum ob imminens idololatriae periculum, ad quam rudis ille populus tam ex se proclivis erat, quam commercio et exemplo gentilium pertrahi facile poterat. — Alii dicunt, per verba Exodi Deum non interdixisse omnem imaginum usum et cultum, sed solum prohibuisse omnem similitudinem et sculptile falsorum deorum et earum rerum, quae pro Deo haberi et adorari possent. Huius sententiae est S. Thomas (1) dicens: « Non prohibetur illo praecepto: *Non facies tibi sculptile*, facere quamcumque sculpturam vel similitudinem, sed facere ad adorandum; unde subditur: *Non adorabis.* » Haec sententia gravibus innititur argumentis; nam Levit. XXVI, 1 eadem lex his verbis concipitur: *Ego Dominus Deus vester: non facietis vobis idolum et sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum: ego enim sum Dominus Deus vester.* Idem patet ex absurdis, quae ex interpretatione adversariorum sequerentur. Nam si praecepto illo Deus quidquam aliud prohibuisset, quam idolorum cultum, praecepta decalogi non decem, sed omnino undecim forent: imo si prohibitio indigitata a priori praecepto distingueretur, tenore verborum interliceretur non solum idololatria, verum etiam omnium imaginum cuiuscumque generis repraesentatio, licet ex genio aut studio artium liberalium parta absque ullo omnino pravo fine: et undenam in Scripturis exemplum aliquod tantae legis inexistit?

(1) 3 p. q. 23, art. 3 ad 1.

*Obi. 2.** Multi ex Patribus usum et cultum sacrarum imaginum manifeste reprobarunt. *S. Irenaeus* (1) haereticis Carpocratianis crimini vertit, quod colerent imaginem Christi et Pauli.

Resp. Qui nobis opponuntur Patres eum dumtaxat imaginum cultum reprobarunt, qui vel supersticiosus iuxta morem et usum gentilium institutus, vel eo tempore insolitus erat, et Christianos persecutionibus Iudaeorum et Gentilium exponere poterat; non vero cultum legitimum, certis legibus et limitibus adstrictum, qualem Ecclesia agnoscit, et nos tuemur. Id facile patet, si obiecta nobis Patrum dicta singula expendantur. *S. Irenaeus* Carpocratem non ideo redarguit, quod imaginem Christi haberet, sed quod ipsam eo modo coleret, quo Gentes idola colunt, nimirum sacrificiis aliisque ritibus cum animo cultum patriae absolutum deferendi susceptis, ut clarius exponunt *S. Epiphanius* (2) et *S. Augustinus* (3). Accedit quod haereticus ille imaginem Christi et Pauli eodem loco haberet, quo imagines Homeri, Pythagorae, Platonis et Aristotelis.

*Obi. 3.** Quae Synodus *Nicaena II* decreverat pro cultu imaginum, reprobata fuerunt a Concilio *Francofurtiensi* anno 794 sub Carolo Magno habito, cui interfuerunt Episcopi occidentales ex Gallia, Germania et Italia collecti, ac etiam legati Rom. Pontificis *Hadriani I.* Maxima ergo pars Ecclesiae occidentalis in doctrina de cultu sacrarum imaginum a Concilio *Nicaeno II* dissensit.

Resp. Si dissensus iste inter no-

minata duo Concilia dogma ipsum attigisset, dicendum foret, errasse Concilium *Francofurtiense*, quod certe fuit tantum particulare, et de approbatione Rom. Pontificis gloriari nequit. Quae enim hoc concilium decrevit contra Felicem et Elipandum, approbata fuere ab *Hadriano I*; minime vero quae contra *Nicaenam* Synodum improvide in eo statuta sunt. Econtra Concilium *Nicaenum II* approbatum fuit ab *Hadriano I*, a *Leone III*, et ab *Hadriano II* in Concilio generali *VIII*, *Constantinopol. IV*; quapropter in tota Ecclesia catholica receptum est. Negamus autem, Patres *Francofurtienses* in dogmate dissensisse a Patribus *Nicaenis*; nam et illi sicut isti crediderunt et docuerunt, sanctos colendos esse cultu dulciae, sacras imagines retinendas esse ac venerandas: non licere autem istis cultum patriae absolutum deferre. Non ergo concilium *Francofurtiense* ideo reprobatum concilium *Nicaenum II*, quia probavit cultum legitimum sacrarum imaginum, sed quia errore facti credidit, hoc concilium definiisse, imagines sanctorum cultu patriae absoluto adorandas esse. Huic errori occasionem dedit confessio fidei *Constantini Constantiae* *Cypri Episcopi* a concilio *Nicaeno* approbata et recepta, sed e graeco in latinum male reddita his verbis. *Suscipio et amplector sanctas et venerabiles imagines secundum servitium adorationis, quod consubstantiali Trinitati emitto.* At in graeco originali habetur: *His consentio et concors sum suscipiens et cum honore amplectens sanctas ac venerandas ima-*

(1) Lib. 1, cap. 24.

(2) Haer. 27, capit. 6.

(3) Haer. 7.

gines: adorationem autem, quae fit secundum latruiam, tantummodo super-substantiali et vivificae Trinitati deferro. Hanc confessionem plane orthodoxam approbavit et recepit Concilium Nicaenum II.

Obi. 4.^a Gentiles non putabant statuas suas aureas aut ligneas Deos esse, neque cultus illis exhibitus terminabatur ad statuas, sed ad Deum, quem illae exhibebant, referebatur: nihilominus in Scripturis et Patribus merito cultus ille reprobat, cultoresque idololatriae damnantur. Ergo, etc.

Resp. Non sine magna impietate imagines Catholicorum cum ethnicorum idolis comparantur. Quamvis enim ethnici cultum non absolutum sed relativum simulacris suis detulissent, veri tamen idololatrae fuerunt, quia coram simulacris cultum latruiam referebant ad Deos, qui vel numquam extiterunt, vel qui fuerunt in censu creaturarum, ut *Saturnus, Iupiter* etc. Sed falsum est illorum cultum mere relativum fuisse. Nam praeter auctoritatem scripturarum, innumera prope testimonia ac documenta ex antiquitate sacra et profana suppetunt, quae luculenter ostendunt omnes gentes, quidquid de nonnullis singulatim individuis sit, in idolis aut totidem Deos, aut saltem virtutem divinam iis insidentem agnovisse; ideoque cultu absoluto et latreutico illa veneratos esse.

Obi. 5.^a In catholico imaginum cultu varia occurrunt, quae abiectam superstitionem redolent. Catholici enim vere credunt, quibusdam saltem imaginibus excellentiam quandam et specialem virtutem inesse; hinc fit, ut unam prae

alia colant, et longas peregrinationes suscipiant ad singulares aliquas imagines, quas miraculosas vocant, venerandas, cum tamen domi fortasse formosiores possideant.

Resp. Catholici unam imaginem prae alia colunt non propter causam intrinsecam, seu propter virtutem specialem ipsi imagini insitam, sed propter causam extrinsecam, nempe propter ipsum Deum. Nemo enim Catholicorum ignorat, imagines in se spectatas nil habere, cur una prae alia coli mereatur. Ratio igitur ob quam una imago prae alia maiori frequentia ac fiducia colitur, non alia a nobis assignari potest et debet, quam quod Deus B. V. Mariam, aut Sanctos suos in hoc potius quam in alio loco praecipuo ac speciali cultu honorari velit, et ideo liberalius beneficia sua illic et non alibi largiatur. Deus enim liberrimus est in elargitione donorum suorum; quam certo loco et tempore alligare potest. Sicuti ergo voluit, ut Israelitae a serpentibus vulnerati per aspectum serpentis aenei sanarentur, (et II Paralip. VII, dixit: *Oculi mei erunt aperti, et aures meae erectae ad orationem eius, qui in loco isto oraverit*; et Ioann. V, 4: Sanitatem illi concessit, qui prior descendisset in piscinam post motionem aquae ab angelo factam); ita etiamnum ad honorem B. V. Mariae ac Sanctorum, et ad salutem fidelium certa loca pro concedendis maioribus aut etiam extraordinariis gratiis eligere potest. Talem vero electionem seu ordinationem divinam experientia commonstrat, dum preces frequenter exaudian-

tur, aut etiam miracula contingant.

§ 496.

Appendix de communione sanctorum.

Revelatio docet, maximam et praestantissimam dari societatem moralem, cuius centrum et caput Deus est, cuius membra Sancti i. e. gratia sanctificante ornati, et cuius vinculum charitas est. Hinc S. Ioannes dicit: *Deus, charitas est, et qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo* (1). Quicumque autem charitate animatur, cum Deo ipso, ita in Deo etiam cum illis unitur, qui eadem charitate Deo adhaerent, unde idem Apost. scribit: *Quod vidimus et audivimus, annuntiamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre et cum Filio eius Iesu Christo* (2). Per charitatem vero Deo uniuntur non solum omnes iusti in terra viventes, sed etiam angeli et homines, qui a corpore soluti ad visionem beatificam pervenerunt, imo et animae iustae quidem, sed quae ob debita nondum soluta in purgatorio detinentur. Itaque Ecclesia triumphans in coelo, poenitens in purgatorio et militans in terris unam familiam, unam domum, unum corpus Christi, unam Ecclesiam constituunt, cuius membra cum Iesu ceu membra eum capite, et inter se vinculo amoris coniunguntur. Hanc Ecclesiam Paulus uni civitati et uni aedificio comparat ad Ephesios scribens: *Iam non estis hospites et advenae, sed estis cives sanctorum et domestici Dei, supraedificati su-*

per fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu: in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino: in quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei in spiritu (3). Frequenter quoque Paulus Ecclesiam uni corpori equiparat, cuius caput Christus est, ut Rom. XII, etc. (4). Hinc Ecclesia in nono symboli apostolici articulo profitetur: *Credo, Sanctorum communionem*, quae ita definiri potest: Connexio Ecclesiae triumphantis, patientis et militantis, vi cuius hae unius eiusdemque Ecclesiae partes charitate sub eodem capite Christo Iesu iunctae unum corpus constituunt, atque ita non tantum bona nobis a Christo Domino parata communia habent, sed et se invicem honorant et diligunt, atque sibi mutuo succurrunt.

Protestantes nobiscum in symbolo apostolico *communionem sanctorum* profitentur, sed sonum proferunt sine re, seu communionem frigidam, sterilem et exanimem admittunt, quia verae charitatis, quae semper activam se ostendit, vinculum non agnoscunt, cum Ecclesiam patientem, Sanctorum intercessionem et invocationem, imo et bona opera negent, quae si non existunt, fidelibus communicari non possunt. Sanctorum autem communio, quam Catholici profitentur, viva est et efficax in activae charitatis vinculo consistens, ut iam ex probatis constat. Nam Ecclesia triumphans pro militante intercedit (5), et haec illam veneratur et invocatur, imo et pro

(1) 1 Epist. 4, 16.

(2) Ibid. cap. 1, 9.

(3) Ephes. 2, 19, etc.

(4) 1. Corinth. 10 et 12; Ezech. 4, 3-7.

(5) §. 499.

gratis eidem concessis Deum laudat eique gratias agit (1). Porro Ecclesia militans patientem suffragiis iuvat (2), et patiens pro militante intercedit (3). « Sed, ait Catechismus Rom. (4), alia etiam communio in Ecclesia cogitanda est. Quaecumque enim pie sancteque ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, et ut illis prosint, charitate, quae non quaerit quae sua sunt (5), efficitur. Id vero cum S. Ambrosii testimonio (6) comprobatur, qui locum illum Psalmi explanans: *Particeps ego sum omnium timentium te*; ita inquit: *Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic coniunctum omnibus timentibus Deum*. Quare Christus eam nobis orandi formam praescripsit, ut diceremus: *Panem nostrum, non meum, ac reliqua eius generis, non nobis tantum, sed omnium saluti et commodis prospicientes*. »

§ 497.

Usus doctrinae de nexu Ecclesiae triumphantis et militantis.

1. Quoniam quodlibet religionis christianae documentum ad moralem perfectionem promovendam tendit, in hunc finem cultus quoque Sanctorum dirigitur. Perfectio enim moralis in fidelibus promovetur tum per gratiam uberiorem, quae sanctorum invocatione et intercessione obtinetur, tum per sedulam imitationem virtutum, quas Sancti exercuerunt, in qua prestan-

tissimus et Sanctis gratissimus cultus consistit. Quilibet enim Sanctus nobis acclamat, quod Paulus I Corinth. XI, 1 dixit: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*. Hinc Augustinus ait: « Religionis summa, imitari quem colis » (7).

2. Dum sacras reliquias veneramur, regulae instar, ne peccemus per excessum vel per defectum, nobis sit illud S. Hieronymi in Ep. ad Riparium dicentis: « Honoramus reliquias martyrum, ut eum, cuius sunt martyres, adoremus. Honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum. » Hinc caveamus nobis tum ab errore illorum, qui Ss. reliquias contemptui habent, tum etiam ab illorum cultu superstitioso, qui credunt, aliquam inesse in ipsis reliquiis divinitatem vel virtutem propriam ad miracula patranda, aut existimant, cultum Ss. reliquiarum actualem ad necessaria salutis media pertinere.

3. Dum honoramus imagines, intentio nostra non sit tantum honorandi imaginem, sed honorandi apostolum vel martyrem in praesentia imaginis, ut loquitur pontificale romanum, atque ita cultum et adorationem in ipsis statu et imaginibus ut in termino minime sistamus, sed referamus ad prototypum, et visis Christi, B. V. Mariae, Sanctorumque imaginibus, aut spectatis illustrium factorum religionis figuris ad spiritualia mentem elevemus, et ad imitationem id genus factorum nosmetipsos excitemus.

(1) §. 491.

(2) §. 482.

(4) Pars I, cap. 10, num. 25.

(3) §. 483.

(5) I Cor. 3, 5.

(6) Sermon. 8 in psalm. 118, num. 54.

(7) L. 7 de Civ. D. cap. 17.

SECTIO III.

DE EXECUTIONE DECRETORUM DIVINORUM,
SEU DE CONSUMMATIONE UNIVERSALI.

§ 498.

Sicut omnes homines in morte vitam suam terrestrem finiunt et in aliam vitam transeunt, ita totus mundus visibilis finem habebit, et dies extremus seu novissimus adveniet, in quo praesens rerum materialium status desinet, et omnia, quae visibilem hunc mundum constituunt, consummabuntur. Consummatio autem ista, quae ex liberrimo Dei creatoris, conservatoris et gubernatoris decreto dependet, non ex ratione, sed solum ex revelatione cognosci et probari potest. Haec autem satis manifeste docet: *Finem mundi et diem novissimum certo advenire, et tempus adventus eius nobis ignotum esse.*

1. S. Scriptura finem mundi visibilis clare praedicit, et non obscure docet, illum destruendum esse per ignem, qui viventes adhuc homines interimet, combustibilia in cineres rediget, et reliqua elementa dissolvat. Psalmo CI, 26 etc. dicitur: *Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt coeli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: et omnes sicut vestimentum veterascent: et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur.* Christus ipse finem mundi saepe praedixit; sic Matth. V, 18 ait: *Amen quippe dico vobis, donec transeat coelum et terra, iota unum, aut unus apex non praeteribit a lege. donec omnia fiant.* Et Matth. XXIV, saltem a v. 29 a-

perte loquitur de fine mundi dicens: *Statim post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellae cadent de coelo, et virtutes coelorum commovebuntur... Coelum et terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt.* Clarissime finem mundi praenuntiavit S. Petrus in secunda epist. scribens: *Tunc (tempore Noë) mundus aqua inundatus periiit. Coeli autem, qui nunc sunt et terra eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem iudicii, et perditionis impiorum hominum... Adveniet autem dies Domini sicut fur: in quo coeli magno impetu transient, elementa vero calore solvantur, terra autem et quae in ipsa sunt opera, exurentur (1).*

2. Sicut Deus ex sapientissimo consilio voluit, ut homines diem et horam mortis suae ignorent, ita etiam tempus de fine mundi hominibus non patefecit, ut continuo vigilant, et ad subeundum iudicium parati sint. Hinc Christus ait: *De die autem illa et hora nemo scit, neque Angeli coelorum, nisi solus Pater (2).* Solus ergo Deus scit, quo anno, quo die et qua hora futurus sit finis mundi et dies iudicii; et quamvis Christus qua Deus-homo eandem scientiam habuerit, non tamen haec cognovit qua publicus ad homines legatus, cum Pater noluerit praefatum tempus hominibus revelari. Hinc etiam Apostolis suis de tempore secundi adventus sui gloriosi curiose sciscitantibus Christus respondit: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quae Pater potuit in sua potestate (3).*

(1) II Epist. 3, 6 etc.

(2) Matth. 24, 36. Cf. Marc. 13, 32.

(3) Act. Ap. 1, 7.

3. Nonnulla tamen adiuncta et signa diem iudicii praecedentia in S. Scriptura indigitantur. Veniet enim prius dirissimus Ecclesiae catholicae persecutor, per antonomasiam adversarius Christi seu *Antichristus* appellatus. Hunc clare praedicat Paulus ad Thessal. scribens, Christum ad iudicandum venturum non esse, *nisi venerit desessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur et extollitur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus... Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui eum, cuius est adventus secundum operationem Satanae in omni virtute et signis et prodigiis mendacibus, et in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt etc.* (1). Hinc semper in Ecclesia creditum est, ante consummationem saeculi Antichristum venturum, et dirissimam contra fideles persecutionem moturum esse. De hac etiam Sancti Patres frequenter loquuntur, et ex S. Scriptura colligunt (2), eandem per tres annos et sex menses duraturam esse. Illo tempore venient etiam *Henoch* et *Elias*, qui viventes ex hac terra rapti sunt (3), ut in fine mundi Antichristo resisterent ac fideles docerent et confirmarent. Hinc in Apoc. legitur: *Civitatem sanctam calcabunt (impii) mensibus quadraginta duobus, et dabo duobus testibus meis (Henoch et Eliae) et pro-*

phetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis. Hi sunt duae olive, et duo candelabra in conspectu Domini terrae stantes etc. (4). — Alia quoque signa finem mundi proxime praecedentia praenuntiata sunt. Appropinquante enim consummatione saeculi fides orthodoxa et multo magis fides viva, quae per charitatem operatur, in multis defectura est (5). Plurimae quoque et maximae calamitates erunt in orbe terrarum (6). Signa porro in coelis contingent (7). Praedicatio Evangelii in universo orbe erit peracta (8). Iudaei ad rectam Christi fidem convertentur (9).

4. Tria sunt, quae in praesenti tractatu fusius explanare et solidius probare oportet, nempe: 1.º *Resurrectio carnis*. 2.º *Iudicium extremum*, et 3.º *Aeternitas tum poenarum in inferno, tum praemiorum in coelo*.

CAPUT I.

DE FUTURA CORPORUM RESURRECTIONE.

§ 499.

Resurrectio vere ac proprie dicta, de qua hic sermonem institui-mus, est corporis per mortem amissi restitutio et animae cum eodem unio iterata. Si autem ad eius causam efficientem respiciatur, resurrectio dicitur *resuscitatio*, et est opus Dei externum, quo Deus omnes homines mortuos omnipotentia sua revocaturus est ad vitam, restituendo singulis corpora, quae

(1) II Thess. 2, 3-8 etc.

(2) Dan. 7, 25. Apoc. 11, 2, 3, 12, 6, 14.

(3) Hebr. 5, 11; 4 Reg. 2, 11 etc.

(4) Apoc. 11, 2 etc.

(5) Luc. 18, 8; II Thessal. 2, 3; Matt. 24, 12; Luc. 17, 26 etc.

(6) Matth. 24, 6 etc.; Luc. 21, 9 etc.

(7) Matth. 24, 29; Luc. 21, 25 etc.

(8) Matth. 24, 14.

(9) Malach. 4, 5. Ose. 3, 4 etc.; Eccli. 48, 9; Matth. 17, 11.

habebant, rursusque animabus uniendo. — Dogma hoc de mortuorum resurrectione quovis tempore vehementer impugnatum fuit, ita ut *S. Augustinus* Enar. in Ps. LXXXVIII (1), dixerit: « In nulla re sic contradicatur fidei christianae, sicut de carnis resurrectione » (2). *Tertullianus* observat hoc dogma fuisse ab omnibus gentilibus philosophis aut ignoratum, aut impie negatum (3). Recentiori aevo eiusdem corporis resurrectionem negarunt *Anabaptistae* et plures ex *Socinianis*, et *Arminianis*. *Ben. Spinoza* resurrectionem ut pharisaicum commentum explodit (4). Idem fere sentiunt nostrorum temporum *Pseudo-philosophi*, *Athei*, *Pantheistae*, *Naturalistae*, *Rationalistae*, et ex Protestantium theologis non pauci, qui omnem theologiam suam ad rationalistarum placita exigentes, contendunt, Christum, ut hominum ingenio et praecudiciis se accommodaret, sub imagine resurrectionis, quam Iudaei passim credebant, animae immortalitatem inculcasse. Ut igitur catholica de resurrectione doctrina rite pertractetur, 1. huius resurrectionis veritas ex revelatione probanda; 2. eiusdem possibilitas et convenientia ex ratione demonstranda; 3. doles corporum gloriose resurgentium ostendendae; 4. aliae quaestiones theologiae ad hanc materiam spectantes solvendae sunt.

§ 500.

I. Futurae corporum resurrectionis veritas ex revelatione probatur.

Revelatio clarissime docet, c-

mnes homines defunctos, iustos et impios, cuiuscumque aetatis, sexus, populi aut nationis fuerint, in fine mundi resurrecturos, eorumque animas cum iisdem, quod substantiam attinet, corporibus uniendas esse, quae in morte reliquerunt. Dogma hoc catholicum ex *S. Scriptura*, ex *Ss. Patribus* et ex aliis monumentis ecclesiasticis probatur.

1. Iam in periodo patriarchali egregium prostat de carnis resurrectione testimonium in verbis Iobi cap. XIX, 25 etc., dicentis: *Scio enim quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum: et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum; quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius: reposita est haec spes mea in sinu meo. Haec verba adeo clara visa sunt S. Hieronymo, ut dicere non dubitaverit in Epist. ad Paulinum num. 8: « Resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius, vel cautius scripserit. » — Resurrectio carnis praeclare describitur in *Ezech. XXXVII*, ubi legitur, Prophetam in spiritu deductum fuisse in campum plenum ossibus mortuorum, et vers. 9 etc.: *Deus dixit ad me: vaticinare ad spiritum, vaticinare, fili hominis, et dices ad spiritum: haec dicit Dominus Deus: a quatuor ventis veni, spiritus, et insuffla super infectos istos, et reviviscant. Et prophetaui, sicut praeceperat mihi: et ingressus est in ea spiritus, et vixerunt: steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde. Quis haec legens non confitebitur, re-**

(1) Serm. 2. num. 7.

(2) Confer. lib. de haeres. cap. 18.

(3) L. de praescript. cap. 7.

(4) Tract. theol. polit. c. 19.

surrectionem carnis, seu resurrectionem mortuorum, quae fit virtute divina, ad captum humanum quasi per partes his verbis clarissime describi?—Daniel. XII, 4 etc. dicitur: *Veniet tempus, quale non fuit, ab eo ex quo gentes esse coeperunt, usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus omnis, qui inventus fuerit scriptus in libro. Et multi de his, qui dormiunt in terrae pulvere, evigilabunt, alii in vitam aeternam, et alii in opprobrium, ut videant semper.* Haec verba a Ss. Patribus et theologis catholicis rectissime de carnis resurrectione intellecta fuerunt, quia tempus futurum prorsus singulare praedicatur, salus scriptis in libro promittitur, et aliis vita aeterna, aliis opprobrium sempiternum adiudicatur. — Isai. XXVI, 19 legitur: *Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini et laudate, qui habitatis in pulvere, quia ros lucis ros tuus.* Clarius habet Versio Septuaginta: *Surgent mortui et resurgent, qui in monumentis sunt.* Quem textum de resurrectione exponunt Tertullianus lib. de Resur. carn. (1) et S. Augustinus lib. 20 de Civitate Dei (2) et interpretes catholici passim.

Perpensis scripturae testimoniis iam citatis, mirum non est, firmam fuisse inter iudaeos fidem de futura carnis resurrectione. Hanc praeclare testantur fratres Machabaei, qui sub Antiocho martyrium sustinuerunt, quorum secundus impio regi dixit: *Tu quidem, scelestissime, in praesenti vitam nos perdis: sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in aeternam vitam*

resurrectione suscitabit (3). Eandem profitetur Iudas Machabaeus, qui bene et religiose de resurrectione cogitans sacrificium obtulit pro peccatis defunctorum: *Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, et vanum orare pro mortuis* (4).

Christus quoque futuram carnis resurrectionem clarissimis verbis revelavit. Nam Matth. XXII, 28 etc. Sadducaeos refellit resurrectionem negantes. Istis enim quaerentibus cuius sit mulier in resurrectione, quae septem viros habuit, respondit: *Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei; in resurrectione enim neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in coelo; quibus verbis errorem Sadducaeorum revelationi divinae contrarium declarat, et non solum resurrectionem futuram affirmat, sed etiam resuscitatorum hominum statum a nuptiis alienum dicit.* Ioannis V, 26 etc. ait: *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso, et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei; et procedent, qui bona egerunt, in resurrectionem vitae: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii.* — Paulus ex professo de carnis resurrectione agit in prima Epist. ad Corint. XV, eamque cum resurrectione Christi ita connexam dicit, ut vel utraque admittenda, vel utraque neganda sit. Etenim vers. 12, etc. dicit: *Si autem Christus praedicatur, quod resurrexit a mor-*

(1) Cap. 31.

(2) Cap. 25.

(3) II Mach. 7, 9

(4) II Mach. 12, 43-46.

tuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit... vers. 20 etc.: Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiae dormientium. Quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.

2. Ss. Patres antiquissimi communem Ecclesiae fidem de carnis resurrectione contestati sunt. S. Ignatius M. in Epist. ad Trallianos (1) dicit: « Christus vere resurrexit a mortuis, resuscitante ipsum Patre tamquam exemplar, iuxta quod et nos ipsos recte credentes resuscitabit in Iesu Christo, sine quo veram vitam non habemus. » S. Iustinus Martyr (2) inquit: « Praeter immortalitatem animae etiam corporum resurrectionem futuram credimus, adeo, ut dissoluta hominum corpora, et instar seminum in terra resoluta, Dei iussu certo tempore resurgent, et incorruptionem induent. » Eidem etiam praeclarus de resurrectione carnis tractatus a multis describitur. Tertullianus conscripsit librum de resurrectione carnis, in quo corporis humani dignitatem praeclare vindicat, et resurrectionem, non spiritualem animae per conversionem, sed veram carnis humanae aliquando futuram adstruit et solide probat. S. Gregorius Nyssenus Orat. 3 de Paschate et resurrectione dicit: « Omnia corpora, quotquot post generationem corruptio aboleverit et e medio

sustulerit, integra nullaue sui parte carentia reddentur e terra; et, ut Paulus docet, in momento oculi perficietur resurrectio. » S. Chrysostomus (3) ait: « Resurrectio erit omnium communis: resurrectio autem cum gloria communis erit eorum, qui recte vixerunt. » S. Hieronymus (4) ad Pamach. scribit: « Sicut surrexit Dominus in corpore, quod apud nos in sacro sepulcro conditum iacuit, ita et nos in ipsis corporibus, quibus nunc circumdamur et sepelimur, in die iudicii resurrecturi sumus. » S. Augustinus in Enchir. (5) inquit: « Resurrecturam carnem omnium, quicumque nati sunt, hominum, atque nascentur et mortui sunt atque morientur, nullo modo dubitare debet Christianus. »

3. Ecclesia quovis tempore in suis Symbolis resurrectionem mortuorum professam est. Iam in symbolo Apostolico extat articulus fidei: *Credo — carnis resurrectionem*. In symbolo *Nycaeno Constantinopolitano* dicimus: *Expecto resurrectionem mortuorum*: ubi praeclare docetur, omnes, qui moriuntur, resurrecturos, et quia animae sunt immortales, consequenter omnia corpora putrefacta resuscitanda esse. In symbolo *Athanasiano* legitur: *Omnes homines resurgere habent cum corporibus suis*. In Conciliis quoque eadem fides declarata fuit. Concilium *Lateranense IV* cap. 1, *Firmiter*, definivit: *Omnes mortales cum suis propriis corporibus resurgent, quae nunc gestant, ut recipiant secundum merita sua, sive bona fue-*

(1) Num. 9.

(2) Apolog. I, n. 19. (3) Hom. in Ps. 48, n. 5.

(4) Epist. 61, c. 7.

(5) Cap. 84.

rint sive mala: mali cum diabolo poenam perpetuam, boni cum Christo gloriam sempiternam.

Nota. Argumenta allata multiplici modo ab adversariis impugnantur.

Obi. 1.^a In S. Scriptura Vet. Test. resurrectio carnis aperte negatur. Nam Iob. XIV, 12 legitur: *Homo, cum dormierit, non resurget; donec alteratur coelum, non evigilabit, nec consurget de somno suo.* Sap. XVI, 14 dicitur: *Cum exierit spiritus, non revertetur, nec revocabit animam, quae recepta est.*

Resp. Loca citata, et quae huius generis inveniuntur, intelligenda sunt de hoc tempore, quod usque ad finem mundi fluit, quo certe tempore non amplius anima corpori copulabitur. Quocirca recte dixit Iob: *donec alteratur coelum*, scilicet, ut explicat S. Thomas (1), donec immutetur coelum, quod erit in fine mundi. — Sap. XVI opponitur infirmitas hominis virtuti Dei; dicitur enim, hominem posse quidem alium occidere, sed non efficere, ut spiritus revertatur, et vita restituatur; Deus autem vers. praecedenti dicitur *habere vitae et mortis potestatem: et deducere ad portas mortis et reducere.*

Obi. 2.^a Iudaei crediderunt, iustos tantum aut solos Israëlitae resurrecturos esse: quorum sententiae suffragatur S. Scriptura; nam in Psalmo I 5 dicitur: *Non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum.* Et per Isaiam: *Simul obdormierunt, nec resurgent* (2). Christus quoque de iis tantum qui in eum credituri sunt, ait:

Haec est voluntas eius qui misit me, Patris, ut omne, quod det mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die (3). Quamobrem etiam Paulus I Cor. XV, 50 ait: *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit:* quibus verbis clarissime impiis resurrectio penitus denegatur.

Resp. Verba Psalmistae ad summum ostendunt, impios ad gloriam non resurrecturos esse, ut ex subsequentibus verbis colligitur: *Neque peccatores in concilio iustorum, quoniam novit Dominus viam iustorum, et iter impiorum peribit.* Omnis autem difficultas evanescit, si legatur textus hebraicus, in quo pro *non resurgent*, habetur verbum quod significat: *non subsistent*, seu: *non erecti stabunt impij in iudicio;* i. e. licet resuscitati, non audebunt caput et frontem attollere (4). Idem dicendum est de textu Isaiæ, in quo propheta loquitur de Pharaone et eius militibus, qui in mari rubro perierunt, et emergere non poterant. — Christus iustos, et impios resurrecturos esse, docuit Ioan. V, 29. Hic quidem resurrectionem impiorum reticet, sed non negat; loquitur autem de gloriosa tantum iustorum resurrectione, quia haec duntaxat solatium affert, et grave motivum vivam et firmam fidem concipiendi exhibet, unde vers. sequenti addit: *Haec est autem voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis, qui videt filium, et credit in eum, habeat vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die.* — Sensus verborum

(1) Comm. in hunc loc.

(2) Cap. 43, 17.

(3) Ioan. 6, 49.

(4) V. Calmet et Lorinum S. L.

Pauli est: *Caro et sanguis*, i. e. opera carnalia, seu homines secundum carnem flagitiosam vitam ducentes regnum Dei non possidebunt, nec incorruptionem, seu impassibilitatem, electis propriam, obtinebunt. Non ergo substantia carnis, sed gloria impiis in resurrectione negatur. Hunc sensum praesefert contextus; nam v. 49, dixerat: *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem coelestis*; et ideo v. 50 subiungit: *Hoc autem dico, quia caro etc.*

Obi. 3.* Christus loquens de statu electorum in coelo ait apud Matth.: *Erunt sicut Angeli Dei in coelo* (1). Angeli autem corpus non habent: ergo neque electi. Quod si datur resurrectio, mutabitur istud prius in spiritum iuxta illud Apost.: *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale* (2).

Resp. iuxta doctrinam revelatam, cui adhaeserunt Pharisei, corpora cum essentialibus partibus et membris suis resurrectura esse, ex subdola Sadducaeorum quaestione colligitur; neque illi adversatur responsio Christi, qui corporum resurrectionem non negat sed affirmat, et difficultatem propositam solvit dicens, lites inter septem fratres exoriri non posse, quia nuptiis et usui matrimonii in altera vita locus non datur. Ait quidem de electis resuscitatis: *Erunt sicut angeli Dei in coelo*; sed comparisonem instituit non quoad modum, seu rationem subsistendi, sed quoad rationem vivendi, ac si diceret: in resurrectione homines, licet in anima et corpore sub-

sistant, tamen ut *angeli neque nubent, neque nubentur*. Apposite *Terullianus* loco citato (3) ait: « Non dixit (Christus): erunt angeli, ne homines negaret, sed tanquam angeli, ut homines conservaret. Non abstulit substantiam, cui similitudinem attribuit. » Eodem sensu Apostolus ait, resurrecturum corpus spirituale, quoad dotes nempe aliquas simile futurum spiritui, utpote immortalitate, incorruptibilitate, agilitate etc. donandum. *S. Irenaeus* (4) inquit: « Hoc autem non secundum iacturam carnis, sed secundum communionem spiritus fit » (5).

§ 501.

II. Resurrectionis possibilitas et convenientia ex ratione demonstratur.

Quamvis corporum resurrectio opus sit divinum quod rationis captum superat, illius tamen tum *possibilitas*, tum *convenientia* ex ipsa ratione invicte demonstratur. Nam 1.º *Possibile* illud dicitur et est, ad quod perficiendum vires sufficientes adsunt, quae ab adversa potestate elidi nequeunt. Quis autem sanae mentis dubitabit, ad resurrectionem carnis perficiendam vires sufficientes ex parte Dei inveniri, quas nulla vis creata hebetare valet? Omnes profecto particulas corporis humani in cineres resoluti, quomodocumque dispersae fuerint, omniscientia divina perfectissime cognoscit, et omnipotentia divina colligere, unire ac iterum vivificare potest. Aut quis hanc potentiam illi denega-

(1) Cap. 22, 30.

(2) I Corintha. 13, 44.

(3) L. de resurr. car. cap. 62.

(4) Lib. 3, cap. 8, num. 1.

(5) Cf. S. August. lib. 25 de Civ. Dei, c. 21.

bit, qui omnia ex nihilo creavit? Recte *Athenagoras* in libro de resurr. dicit: « Dei potestatem excitandis ad vitam corporibus non imparem esse, argumento est eorum generatio. Nam si non extantia hominum corpora eorumque principia in prima fecit creatione, etiam dissoluta, quolibet id contingerit modo, non difficilius exsuscitabit; aequae enim potest id quoque. » Et *S. Augustinus* (1) ait: « Te appello, quicumque infideli animo de resurrectione dubitas, et putas, non posse mortuos resuscitari! Quid est amplius, ex nihilo homines facere, qui vivant, aut eos, qui facti sunt et vixerunt, reparare post mortem? Utique plus est facere quod nunquam fuit, quam reparare quod fuit. Quomodo ergo impossibile esse dicis, ut Deus, qui hominem formavit ex nihilo, reformet? Quomodo nos suscitare non potest conversos in pulverem, qui etiamsi in nihilum rediremus, facere poterat, ut essemus, sicut effecit nos esse, cum antea nunquam fuisset? » — His accedit, quod rationi humanae non liceat facta negare ex certis et fide dignis monumentis probata. Talia facta sunt (caeteris praetermissis) resurrectio Christi, et resuscitatio Lazari iam per quatuor dies in monumento foetentis. Idem porro est, ad rei substantiam quod spectat, sive putre cadaver excitare, cuiusmodi fuit illud Lazari, sive iam dissolutum penitus ad vitam revocare: ergo si non repugnat resurrectio mortui iam foetentis, nec implicat seu repugnat resurrectio mortui in cinerem re-

dacti; nulla enim intrinseca differentia est, ut observat *Tertullianus* lib. de resurr. (2). Hinc etiam *S. Gregorius Nyss.* Orat. 3 de resurr. cum resuscitationem Lazari commemorasset, ait: « Quemadmodum unus excitatus est, eodem modo decem; quemadmodum decem, ita et trecenti; ut trecenti ita etiam plures; unius enim statuariae artifex vel sexcentarum facile opifex erit... Perspicuum enim est, quod eam fidem et probationem, quae in uno fit, etiam in multis homo sanus admiserit. Posito quod Deus sit, qui faciat, nihil dixeris esse, quod fieri non possit: neque tua cogitatione percipi putes illius, qui comprehendi nequit, sapientiam. »

2.º Iuxta sanae rationis principia resurrectio carnis est *convenientissima Deo*. Deo enim convenit, quidquid divinas ipsius perfectiones manifestat, eiusque gloriam promovet. Ast ex omnium hominum defunctorum resuscitatione elucet *Omniscientia* Dei, quae omnes humanorum corporum particulas licet tenuissimas et quomodocumque dispersas perfectissime cognoscit; *Omnipotentia* Dei, quae dictas particulas in ictu oculi colligit, in pristinum ordinem redigit, et per unionem cum anima iterum vivificat; *Bonitas*, quae fidelium servorum suorum non solum animas per visionem beatificat intuitivam, sed etiam corpora glorificat et felicissima reddit; ac *Iustitia*, quae peccata commissa etiam in corporibus reproborum per cruciatus durissimos punit. — Porro convenientis-

(1) Serm. 19 de verbis Apostoli.

(2) Cap. 33.

simā est resurrectio carnis *Christo Redemptori*, qui peccatum Adami eiusque funestos effectus perfectissime sustulit, quod ostendit Paulus ad Rom. (1) scribens: *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia. Inter funestos autem peccati originalis effectus etiam mors corporis numeratur. Hanc quidem Christus per mortem et resurrectionem suam non statim sustulit, sed pro sua infinita sapientia latam mortis temporalis legem in suo vigore reliquit, ut homines per ipsam, quam subire debent mortem, a peccatis retineantur, et ad bonum impellantur. Perfectissimam tamen Christus de morte victoriam reportavit, quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum; et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur* (2). Hinc idem Apostolus ibid. dicit: *Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus? stimulus autem mortis peccatum est; virtus vero peccati lex* (3). — Convenientissima quoque est resurrectio carnis *Religioni revelatae*, quia haec doctrina tum magnum mysterium exhibet, cui intellectus fidelium se subicere debet, tum grave motivum suppeditat, quo homines corporum suorum amantes a peccatis deterreantur, et ad virtutes exercendas impellantur. — Convenientissima demum est resurrectio carnis *hominibus*, qui sicut in corpore et cum corpore aut bene aut male agunt, ita merito etiam in

corpore et cum corpore aut remunerantur aut puniuntur. Ideo Paulus in II ad Cor. resurrectionem futuram esse dicit, *ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum* (4). Quemadmodum enim corpus in hac vita particeps fuit bonorum vel malorum operum, ita aequum est, ut etiam in altera vita praemium vel poenam reportet; quod fieri utique non posset, nisi illud ipsum corpus resurgeret, quod in morte ab anima separatum fuit. Hinc *S. Ambrosius* lib. de fide resurrect. argumenta ad hanc probandam afferens, ait: « Ratio quidem evidens est, quia, cum omnis vitae nostrae usus in corporis animaeque consortio sit, resurrectio autem aut boni actus praemium habeat, aut poenam improbi, necesse sit corpus resurgere, cuius actus expenditur. Quomodo enim in iudicium vocabitur anima sine corpore, cum de suo et corporis contubernio ratio praestanda sit? » — His accedit, quod homo ex anima et corpore constet; utrique autem congruit resurrectio. Anima enim, quae est immortalis, naturaliter propendet ad corpus, cuius est forma. Convenit ergo, ut corpus resurgat; alioquin anima perpetuo existeret in statu violento, ac dimidiatam quasi existentiam, vitam et substantiam dumtaxat obtineret. Resurrectio autem congruit etiam *corpori*, quod inter res visibiles praestantissimum est Dei creantibus opificium, et quidem ita constitutum, ut semper cum anima unitum maneat, quia *Deus creavit hominem inextinguibilem* (5). Maxime porro

(1) Cap. 5, v. 20.

(2) I Cor. 15, 21 etc.

(3) Vers. 64 etc.

(4) II Cor. 5, 12.

(5) Lib. Sapientiae 2, 23.

conveniens est resurrectio corpori hominis rectae fidei gratia donati. Quis enim sibi persuadeat, carnem sacramentis delibutam, templum Spiritus Sancti et membrum Christi effectam, imo et Christi corpore et sanguine nutritam, nulla alia sorte donandam esse, quam iumentorum cadavera? — Sic contra haereticos sui temporis ratiocinati sunt *S. Irenaeus* (4), et *Tertullianus* (2).

Obi. 1. Notum est olim fuisse, et etiam nunc esse anthropophagos, qui ex anthropophagis orti non vescuntur nisi carnibus humanis. Imo, quodam modo omnes homines anthropophagi sunt dicendi. Nam cadavera terra mandata resolvuntur in sua principia: his nutriuntur vegetabilia, quibus aluntur animantia; nosque dum vegetabilibus et animantibus vescimur, in nostram rursus substantiam convertimus illa principia primigenia, quae substantiam constituerunt aliorum hominum. Porro in resurrectione, cuiam restituetur substantia illa, quae ad tot homines pertinuit? — 2. Corpus humanum in vitae huius cursu plurimas subit mutationes; modo minus, modo maius est: quotidie plures moleculas acquirit, et amittit, quibus eius substantia constituitur; adeo ut quolibet triennio vel septennio corpus penitus renovetur. Inter tot ergo corpora, quae quis habuit, quodnam praecise resurget? — 3. Anima a corpore seiuncta in perfectiori statu reperitur, Angelis conformior, et ipsimet Deo, atque suis in actionibus expeditior: *Corpus enim quod*

corrumpitur, aggravat animam (3). — 4. Tandem absonum prorsus est, corpus ex materia constans aut remunerari, aut punire, cum meriti vel demeriti capax non sit.

Resp. Ad 1. cum *Perrone*: hypothesis anthropophagorum, qui toto vitae tempore non alantur nisi carnibus humanis, stulta prorsus est, et absurda; quandoquidem non uno tantum alimentorum genere nutriuntur. Sed data etiam hac hypothesis, quemadmodum corpus humanum per quotidianum alimentum novas passim moleculas recipit, aliasque per transpirationem, exhalationem, etc. amittit, « anthropophagi in resurrectione illas tantum moleculas recipient, quae requiruntur et sufficiunt ad proprium corpus constituendum; caeteras autem cum non fecerint suas, aut maxima ex parte amiserint, restituentur illis ad quos spectabant. » Absurdissime porro asseritur omnes homines mediate anthropophagos esse: Plantae enim et herbae, praeter nutritionem, quam ex defunctorum corporum principis adsciscunt, alia multa in proprium succum convertunt, imo illorum minimà est pars quam ex cadaveribus attrahunt: quod propterea dici pariter debet de animantibus ac de hominibus, qui tum terrae fructibus, tum animantibus vescuntur. Insuper principia materiae primigenia, etsi diversam mutationem subeant, in se prorsus incorruptibilia et indestructibilia sunt. Ideoque data etiam quacumque immissione seu transitu de uno in aliud corpus, ipsa

(1) Lib. 5 adv. haer.

(2) Lib. de resurr. car. n. 12 etc.

(3) Sap. 9. 15.

in se eadem omnino permanent, ac propterea semper Deus illi potest restituere, ad quem aliquo vitae tempore pertinuerint (1).

Ad 2. Mutationes, quas subit corpus nonnisi accidentales sunt: sic v. g. stomachus substantialiter semper idem manet, licet minor sit in infantia, maior in adulta aetate. Idem dicendum de visceribus, aliisque corporis partibus, quae substantialiter eadem manent, licet magis, minusve evolvantur; sicut arbor una et eadem dicitur, quamvis crescat. quot annis folia accipiat, et amittat etc. Et sane, non obstante iugi isto molecularum fluxu per modificationes physicas aut chymicas, quas subit corpus nostrum, quisque tamen sibi intimi sensus testimonio conscius est de sua individuali identitate, ac nemo dicet, post triginta aut quadraginta annos, se corpus possidere substantialiter diversum ab eo, quod in adolescentia obtinebat. Ad verificandam autem carnis resurrectionem iuxta doctrinam catholicam, necesse non est, ut omnes ac singulas materiae moleculas, quibus corpus aliquando constabat, Deus restituat: sed satis est, ut illas excitet, quae partem constituunt essentiali corporis nostri, per quam corpus unius a corpore alterius distinguitur, et cuiusvis individui proprium efficitur. -- Caeterum rerum naturalium peritissimis, Buffon, Hufeland, aliisque recentioribus non probantur praetensae corporis immutationes totales, atque existimant originalia stamina fibrillarum, quae ex nutritione extraneas materiae

partes percipiunt, hisque formam tribuunt, essentielles corporis partes constituere, neque ulla transpiratione aut evacuatione amitti. Corpus igitur quoad partes essentielles semper idem manet.

Ad 3. dico: quaelibet creatura eo perfectior est, quo conformior est ideae et voluntati sui Creatoris; Deus autem sapientissimo consilio decrevit, ut dentur creaturae mere spirituales, nempe Angeli; et creaturae partim spirituales et partim materiales, quales sunt homines. De istis igitur ait S. Thomas, caeteris paribus, perfectiorem esse statum animae cum corpore, quam extra corpus, quia est pars compositi; quamvis sine corpore sit aliquo modo et Angelis imo et Deo ipsi conformior. Anima vero per unionem cum corpore gloriose resuscitato naturam spiritualem, suamque dignitatem non amittit, nec in functionibus suis impeditur, sicuti protoparentes in statu originalis iustitiae impediti non fuerunt. — Anima dicitur aggravari *per corpus quod corrumpitur*; porro corpus quod gloriose resurget non corrumpitur. Unde Augustinus asserit, perfectiores futuras esse animas in resurrectione, quia talia recipient corpora, *in quibus beate et immortaliter vivent* (2).

Ad 4. Etsi corpus per se et virtute sua, nec meriti, nec demeriti capax sit, animae tamen hypostatice consociatum, cum ipsa patitur aut voluptate afficitur, ipsique inservit ut vel mereatur, vel demereatur. Congruum igitur est, ut una cum anima praemium aut poenam consequatur.

(1) V. Perrone de futura corp. resurr.

(2) L. 22. de Civ. Dei, c. 27.

§ 502.

De dotibus corporum gloriose resurgentium.

Ipsa revelatio docet, Christum Dominum esse perfectissimum exemplar resurrectionis iustorum. Nam Paulus ad Philipp. de Christo dixit: *Reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae* (1). Sicut ergo corpus Christi summam gloriam in resurrectione sua consecutum est, ita etiam corpora iustorum in resurrectione maximam gloriam consequentur. Quatuor autem a theologis cum S. Thoma (2) enumerantur corporis gloriosi dotes, scilicet: *impassibilitas, subtilitas, agilitas et claritas*, quae hoc disticho comprehenduntur:

Clari, subtiles, agiles impassibilesque;
Omnes quatruplici pollebunt dote Beati.

De his dotibus quaedam dicenda sunt.

1. *Impassibilitas* primo a corporibus gloriosis excludit omnes naturales defectus, quales in coecis, luscis, surdis, mutis, gibbosis, claudicantibus, mutilatis, monstruosis etc. hac in terra observantur. Sicut enim Christus surrexit integerrimo perfectoque corpore sine minimo defectu, ita etiam caeteri omnes iusti resurgent; tum quia hoc ad perfectionem beatitudinis, ad exactam sui exemplaris repraesentationem et ad efficaciam divinae virtutis spectat; tum quia defectus corporis sunt poena peccati, in beatitudine autem nulla erit poena, nec aliquod malum; tum denique, quia appetitus animae, ut est forma corporis, stante defectu

non esset plene satiatus: appetit enim perfectum corpus, et eo magis quemlibet refugit defectum, quo minus decet gloriosam incolarum coelestium societatem. Hinc etiam respectu corporum suscitatorum intelligi potest, quod de civitate coelesti dicitur in Apocalypsi: *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens* (3). Christus enim *reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae*. Quapropter S. Augustinus in Enchirid. (4) scribit; « Resurgent igitur sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ulla deformitate, sicut sine ulla corruptione, onere, difficultate, in quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit. »

Inter corporales defectus etiam illi recensentur, qui ex aetate proveniunt, dum corpus vel non ad debitam magnitudinem excrevit, ut in infantibus; vel virtutem et vigorem suum amisit, quod fit in senectute. Communiter autem theologo docent, istos quoque defectus in resurrectione reparandos, omnesque homines, aut saltem iustos in ea aetate resuscitandos esse, in qua Christus mortuus est et resurrexit, nempe in aetate 33 vel 34 annorum. Ad quod probandum quidam citant verba Apostoli ad Ephesios: *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi* (5); quae verba exponens S. Anselmus observat, ea non de corporis magnitudine intelligenda esse, quod si corpore Christi maius fuerit, non minuetur, eum nec capillus peri-

(1) Cap. 3, 21.

(2) In 4 sent. Dist. 44, quaest. 2.

(3) Cap. 21, 27.

(4) Cap. 91.

(5) Ephes. 4, 13.

turus sit, et concludit: « Restat ergo, ut suam quisque recipiat mensuram, quam vel habuit in iuventute, si senex fuerit, vel fuerat habiturus, si est ante defunctus. » — Impassibilitas praeterea in immunitate ab omni dolore, incommodo et ingrata sensione consistit. Hanc gloriosi corporis dotem memorat Apostolus ad Cor. dicens: *Seminatur (corpus) in corruptione, surget in incorruptione* (1); quibus verbis non illam solum incorruptibilitatem significare voluit, quae excludit corruptionem proprie dictam; haec enim etiam corporibus damnatorum ad aeternum eorum supplicium convenit, sed excluditur etiam quaecumque passio, quae possit dolorem aut molestiam corpori beatorum asferre. De hac impassibilitate dicitur in Apocalypsi: *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra* (2).

2. *Subtilitatem* corporum gloriose resurgentium innuit Apostolus I. c. dicens: *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale* (3). Haec verba egregie exponit S. Augustinus in libro 13 de Civitate Dei cap. 20, scribens: « Sicut spiritus carni serviens non incongrue carnalis, ita caro spiritui serviens recte appellabitur spiritualis, non quia in spiritum convertetur, sed quia spiritui summa et mirabili obtemperandi facilitate subdetur, omni molestiae sensu, omni corruptibilitate et tarditate detracta. » Audiatur etiam S. Gregorius M., qui hanc gloriosi corporis dotem

diligenter examinandi magnam habuit occasionem propter controversiam ipsi cum *Eutychio* enatam: ait autem in libro 16 Moral. (4): « In illa resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritualis potentiae, sed palpabile per veritatem naturae. » Subtilitas ergo non excludit materialem substantiam, sed indigentias animales et omnia, quae cum istis coniunguntur. Corpus enim gloriosum cibo, potu, somno etc. non egebit, quibus vita animalis sustentatur; ac ideo spiritui plurimum simile erit. Hinc S. Augustinus lib. citato (5) dicit: « Corpora iustorum, quae in resurrectione futura sunt, neque ullo ligno (i. e. non arbore vitae, ut protoparentes) indigebunt, quo fiat, ut nullo morbo vel senectute inveterata moriantur; neque ullis aliis corporalibus alimentis, quibus esuriendi vel sitiendi qualiscumque molestia devitetur, quoniam certo et omnimodo inviolabili munere immortalitatis induentur. » Declaratam dotem quidam theologi etiam ita intelligunt, quod corpus gloriosum tantae futurum sit exilitatis, ut facile omnia penetrare et pervadere possit. Ita *Cl. Suarez* (6) ait: « Per subtilitatem corporis intelligimus vim se movendi, et quocumque ingrediendi vel egrediendi absque alterius corporis impedimento, sicut Christus egressus est e clauso sepulcro, et ingressus ad discipulos ianuis clausis: » pro qua sententia citatur S. Chrysostomus, Theophilactus, et S. Ioan. Damascenus, qui libro 4

(1) I Cor. 15, 42.

(2) Cap. 21, 4.

(4) Cap. 20.

(5) Cap. 22.

(3) I Corinth. 15, 44.

(6) In 3 par., S. Thomae disput. 48, sect. 1.

de Fide cap. 28 expresse exponit corpus spirituale, « hoc est subtile; hoc enim significat spirituale, quale post resurrectionem corpus Domini erat, cum per ianuas claudas transivit. »

3. *Agilitas* in eo consistit, quod per eam corpus perfectissime subiectum erit animae, non quidem ut formae, quae dat esse corpori, sed ut mobile principio motivo. Per eam quippe fiet, ut corpus sit ubicumque anima voluerit esse, non quidem sine motu successivo, nec ita, ut simul faciat esse corpus in diversis locis, sed ut summa celeritate ac velut imperceptibili tempore moveatur corpus ad imperium et nutum animae, quocumque illa volet, secundum omnem positionis differentiam. Neque enim difficilior sursum quam deorsum, aut in dextrum quam sinistrum, vel contra movebitur, neque omnino labor ullus aut lassitudo in motu interveniet, sed pari, id est, summa facilitate in quamlibet partem movebitur, prout animae placuerit, cui nihil placere poterit, quod non sit honestum ac decens. S. Scriptura hanc agilitatis dotem aperte tradit et promittit. Nam Isaiae XL, 31 de Sanctis dicitur: *Mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilae, current, et non laborabunt, ambulabunt, et non deficient.* In lib. Sap.: *Fulgébunt iusti, et tanquam scintillae in arundineto discurrent* (1). Luc. XX 36: *Filii resurrectionis aequales angelis sunt*, nempe quantum natura corporis permittit. Quod idem Paulus indigitat de corpore dicens:

seminatur in infirmitate, surget in virtute (2), quae verba communiter a theologis de dote agilitatis intelliguntur. S. Augustinus (3) de statu beatorum post resurrectionem ait: « Deus imperabit animo, animus corpori, tantaque ibi obediendi erit suavitas et facilitas, quanta vivendi regnandique felicitas. »

4. *Claritas* postrema dos corporis glorificati ex eo proveniet, quod gloria animae sic redundabit in corpus, ut quod animae spiritualiter competit, in corpore corporaliter appareat. Nam tale quiddam, licet imperfecte, contingit nobis etiam in vita. Hominis enim laeti ac bene conscii vultus serenus et quodammodo lucidus est; atque omnino secundum affectus animi facies corporis mutari solet. Erit igitur in corporibus sanctorum splendor quidam oculis conspicuus, qui index erit gloriae spiritualis existentis in anima. Vi huius dotis corpora beatorum talem acquirunt gloriam et venustatem, ut omnis pulchritudo terrena coram illa evanescat. Hanc corporum beatorum dotem manifeste innuunt Ss. Litterae, ut Sap. I. c. ubi retributionis seu resurrectionis tempore *iusti fulgere* dicuntur. Christus quoque (4) postquam dixit, eos, qui faciunt iniquitates, esse mittendos in caminum ignis, ita subdit: *Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum.* Paulus ad Phil. formandum esse dicit corpus nostrum a Christo *configuratum corpori claritatis suae* (5); et I Corinth. XV, 43 de corpore inquit: *Seminatur in ignobilitate,*

(1) Sap. 3, 7.

(2) I Corinth. 15, 43.

(3) Lib. 19 de Civ. Dei, cap. 27.

(4) Matth. 13, 43.

(5) Phil. 3, 21.

*surget in gloria; ex quibus verbis infert S. Thomas (1), quod « Sancti in resurrectione habebunt corpora gloriosa. » — Sicuti visio essentiae Dei non erit in omnibus aequalis, ita inaequalis erit corporum beatorum claritas; quod apertis verbis Apostolus docet: *Alia claritas solis, alia claritas lunae, et alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate: sic et resurrectio mortuorum* (2). In haec verba S. Augustinus (3) ait: « Videtis, quia promissa est sanctorum corporibus claritas, et diversa species claritatis, quia diversa sunt merita charitatis. » Quod idem innuit S. Thomas (4) scribens: « Sicut anima divina visione fruens quadam spirituali claritate replebitur; ita per quamdam redundantiam ex anima in corpus ipsum corpus suo modo claritatis gloria induetur. »*

§ 503.

Quaestiones theologicae de resurrectione carnis.

1. Quidam opinati sunt, omnes homines in sexu virili esse resurrecturos, tum quia ad Ephesios omnes in virum perfectum (5) occurrere dicimur, tum quia sexuum diversitas indecenti pudore felicem illum statum dehonestaret, in quo vestium usus non erit. At si verba Apostoli de resurrectione intelligenda essent, per ea tantum significaretur, omnes electos ad aetatem virilem seu juvenilem reducendos esse: et si protoparentes innocentes nudi erant, et non erubescabant, id multo magis de statu futurae

felicetatis sentiendum est, quando non animale, ut primorum parentum in paradiso, sed spirituale corpus erit, in quo nulla concupiscentia, nulla inordinatio locum habere poterit. Hinc Sancti Patres et theologi consentiunt, omnes homines in suo sexu resurrecturos esse; nam iuxta hactenus probata omnes resurgent integre secundum omnia sua membra, atque ideo ea quoque membra resurgentibus restituentur, quae sexuum diversitatem faciunt. Scripturam porro si quis requirat, ea proferri potest, quam affert S. Hieronymus in Epitaph. Paulae cap. 11 ex Matth. XXII dicente Domino ad Sadducaeos: in resurrectione mortuorum neque nubent, neque nubentur; ex quibus verbis concludit S. Doctor: « Ubi dicitur: non nubent, neque nubentur, sexuum diversitas demonstratur. Nemo enim de lapide et ligno dicit: non nubent, neque nubentur, quae naturam nubendi non habent, sed de iis, qui possint nubere, et gratia Christi ac virtute non nubant. »

2. Quaeri etiam solet de intestinis et humoribus, num et ea sint in corporibus resurgentium futura? « Sed de utrisque, ait Estius (6), respondendum est affirmative. Nam intestina verae sunt partes humani corporis, et de iis expressum habemus testimonium Raziae senioris (7), qui intestina proiciens Dominum precatus est, ut ea in resurrectione sibi redderet. Nec quidem vacua restituentur, sed ut aiunt S. Bonaventura et alii, plena

(1) 3 p. quaest. 54, art. 3.

(2) 1 Corinth. 15, 41, etc.

(3) Serm. 241, num. 8.

(4) Lib. 4, c. Gentes, cap. 88.

(5) Eph. c. 4, 13.

(6) In Dist. 44, § 6.

(7) 4 Macch. 14.

nobilibus ac subtilibus atque illustrium spiritibus seu humiditatibus. Quod de electis intellige; nam reproborum viscera materia sordida, quae ipsis congruit, replebuntur. Humores quoque, qui quatuor numerantur: sanguis, atra et flava bilis, et phlegma, quoniam ad vitae huius mortalis necessitatem et integritatem pertinerunt, licet non propriae sint partes, restituentur resurgentibus: electis quidem in ea mensura, quae ad optimam corporum constitutionem pertineat; reprobis autem prout iusto iudici Deo videbitur, et meritis eorum congruet. » Verum sanguinem corporibus resurgentium restituendum esse, *S. Thomas* (1) probat ex resurrectione Christi dicens: « Resurrectio nostra conformis erit resurrectioni Christi: sed in Christo resurrexit sanguis; alias nunc vinum non transsubstantiaretur in sanguinem eius in sacramento altaris: ergo et in nobis resurget sanguis, et eadem ratione alii humores, » (qui nempe ad perfectionem naturae humanae pertinent). Admittunt autem theologi, in corporibus resuscitatis illos humores non ad futuros esse, qui omnino superflui sunt, et statum beatorum dedecent.

3. Cum in altera vita generatio locum non habeat, et corpora resuscitata cibo et potu non indigeant, quaerunt nonnulli, ad quid inserviant membra ad actus nunquam exercendos destinata, et sensus, qui vitae animali praecipue inserviunt, ut gustus, odoratus et tactus, qui omnino superflui futuri

esse videntur? Sed ad haec respondendum est, praefata membra et sensus in altera vita non quidem ad pristinos usus animales destinari, sed tamen in resurrectione restitui saltem ad ornatum universi, et ne quid desit ad perfectionem naturae humanae, qualis est a Deo condita, simul etiam ad declarandam excellentiam ipsius animae, quae vim habet, membra tanquam instrumenta movendi ad certas actiones; denique ut appareat Dei sapientia in opificio admirabili, i. e. in toto homine secundum corpus et animam. Non ergo superflua dici possunt membra, per quae finis totalis, i. e. gloria Dei promovetur.

§ 504.

Usus doctrinae de carnis resurrectione.

1. Doctrina de carnis resurrectione, sicut attributa divina manifestat, et nos ad adorandum et laudandum Deum excitat, ita etiam magnam humanae naturae dignitatem ostendit, cum non solum anima immortalis sit, sed etiam corpus, quamquam per tempus in pulverem resolvatur, tamen ad aeternam vitam resuscitetur. Consideratio huius dignitatis efficere debet, *ut sciat unusquisque, vas suum possidere in sanctificatione et honore; non in passione desiderii sicut et gentes, quae ignorant Deum* (2).

2. Resurrectionis certitudo dolorem lenire, imo et tollere debet in morte propinquorum et amicorum nostrorum, dum fides corpora eorum vita iterum donata, immortalitate praedita in fine mundi re-

(1) In 4 Dist. 44, q. 1, art. 2.

(2) I Thess. 4. 4

promittit, et quidem gloriosis dotibus desuper expositis induta, si pie vixerint, et in charitate divina obierint. Hinc Apostolus ad Thess. scribit: *Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et ceteri, qui spem non habent. Si enim credimus, quod Iesus mortuus est, et resurrexit, ita et Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo* (1). Hinc S. Cyprianus in lib. de mortalitate praeclare docet: « Fratres nostros non esse lugendos, accersitione Dominica de saeculo liberatos, cum sciamus, eos non amitti, sed praemitti, recedentes praecedere, ut proficiscentes et navigantes solent; desiderari eos debere, non plangi, nec accipiendas hic esse atras vestes, quando illi ibi indumenta alba iam sumpserint. »

3. Gloriosae resurrectionis spes nos ad aerumnas et tribulationes huius vitae patienter perferendas excitare debet. Iob quoque hoc valido remedio in tot suis malis usus est. Fratres Machabaei membra sua concidentia fortiter porrexerunt, quia eadem in resurrectione gloriosa sibi restituenda fore cognoverunt. Etiam christiani martyres vehementissimos cruciatus et dolores cum gaudio sustinuerunt, quia pro istis largissimam atque aeternam remunerationem in resurrectione expectabant. Eosdem sensus quemlibet Christianum habere decet. Hinc S. Cyprianus loco cit. dicit: « Mente integra, fide firma, virtute robusta parati ad omnem Dei voluntatem simus; pavore mortis excluso, immortalita-

tem, quae sequitur, cogitemus. Hoc nos ostendamus esse, quod credimus, ut neque carorum lugeamus excessum, et cum accersionis propriae dies venerit, incunctanter et libenter ad Dominum, ipso vocante veniamus. »

CAPUT II.

DE IUDICIO EXTREMO, SEU UNIVERSALI.

§ 505.

Resurrectionem proxime excipit iudicium extremum, quod etiam dicitur universale, quia omnes angeli et homines in illo comparebunt, et omnes actiones bonae et malae examinabuntur, manifestabuntur, et praemio, vel poena dignae iudicabuntur. — In fine mundi iudicium generale futurum esse, certum est ex S. Scriptura, et Traditione.

1. In S. Scriptura Vet. Test. frequenter de iudicio universali sermo est. Psalm. XCV, 12 etc. dicitur: *Tunc exultabunt omnia ligna silvarum a facie Domini, quia venit: quoniam venit iudicare terram. Iudicabit orbem terrae in aequitate, et populos in veritate sua.* Psalm. XCVII, 9 etc.: *Montes exultabunt a conspectu Domini, quoniam venit iudicare terram. Iudicabit orbem terrarum in iustitia, et populos in aequitate.* Haec verba non de primo Christi adventu (2), neque de iudicio particulari, neque de poena singulari populo infligenda exponi possunt; ergo de iudicio universali intelligenda sunt. — Christus diem iudicii clarissime praedicit, Matth. XVI, 27: *Filius*

(1) 1 Thessal. 4, 12 etc.

(2) Ioann. 3, 17.

hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, et tunc reddet unicuique secundum opera eius. Item: Cum venerit Filius hominis in maiestate sua, et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae, et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedibus: et statuet oves quidem a dextris suis, hoedos autem a sinistris... Et ibunt hi in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam (1). Paulus in Areopago ita loquitur: Deus statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in aequitate, in viro, in quo statuit, fidem praebens omnibus, suscitans eum a mortuis (2). II Petri II, 9: Novit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem iudicii reservare cruciandos. Iudas: Ecce venit Dominus in sanctis milibus suis, facere iudicium contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum (3). Apoc.: Et vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu throni, et libri aperti sunt.... et iudicati sunt mortui ex his, quae scripta erant in libris secundum opera ipsorum (4).

2. Ss. Patres unanimi consensu iudicium extremum seu universale profitentur. S. Iustin. M. (5) ait: «Prophetæ duplicem Christi adventum praenuntiaverunt, unum in forma humili, alterum in forma gloriosa, dum e coelo cum exercitu angelorum veniet, corpora bonorum et piorum immortalia reddet, corpora autem impiorum.. in ignem aeternum proiciet. S. Basilius (6)

ita loquitur: « In memoriam revoca Christi iudicium, in quo quidem presidet iudex in alto et sublimi throno. Adstabit porro creatura omnis praetrepida et intremiscens ad ipsius gloriosum et illustrem adventum. Eo singuli quique sistuntur, de his examinandi, quae quisque gessit in vivis. » Et passim Ss. Patres tum graeci tum latini, ut homines a peccatis revocent, ad poenitentiam excitent, et ad virtutes sectandas impellant, ad iudicii considerationem provocant, ipsiusque severitatem, et terrorem graphice describunt. — Ecclesia in symbolis iudicium extremum quoque tempore professa est. In Symbolo enim apostolico profiteamur: *Credo in Iesum Christum, qui venturus est iudicare vivos et mortuos. In Symbolo Nicaeno Constant. dicitur de Christo: Sedet ad dextram Patris, inde venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos; et in Athanasiano: Ad cuius (Christi) adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, et reddituri sunt de factis propriis rationem.*

Nota. Rationalistae recentiores universale iudicium penitus negant; horum autem obiectiones facile solvuntur.

Obi. 1^a Sicuti Iudaei posterioris aevi Messiam ut regem terrenum ac potentissimum expectarunt, ita etiam putarunt, eundem aliquando omnes homines esse iudicaturum. Huic opinioni se se accommedans Christus frequenter de iudicio a Messia instituendo locutus est, ut rem christianam ali-

(1) Matth. 25, 31 etc.

(2) Act. Ap. 17, 31.

(3) Iud. v. 14 etc.

(4) Apoc. 20, 12.

(6) Rom. in ps. 33.

(5) Apol. 1, n. 32.

quando victricem, et poenas adversariorum futuras adumbraret. Has autem tropicas Christi locutiones perperam in sensu proprio intellexerunt discipuli.

Resp. Haec Rationalistarum obiectio omni caret soliditate. Nam Iudaeos posterioris aevi Messiam ut regem terrenum ac potentissimum expectasse, ex monumentis historicis certum est. Ast ex falso de Messia conceptu spuriam hausisse ideam de iudicio in fine mundi instituendo, ne uno quidem argumento probant Rationalistae. Constat potius ex dictis, iam veteres Iudaeos fidem habuisse de universali hoc iudicio; eandemque professi sunt posteriores aevi Iudaei; si autem falsa fuisset haec Iudaeorum sententia, nunquam se ei accommodasset Christus, qui falsis Pharisaeorum opinionibus ubique restitit (1). Neque in ea recte intelligenda errare poterant discipuli, qui erant Spiritu Sancto repleti: quod quidem Rationalistae non credunt, sed illos sine solida ratione, et ideo tantum erroris arguunt, quia ipsi verba Christi perperam intelligunt.

Obi. 2^a Christum de iudicio extracto nonnisi tropice locutum esse, constat ex variis, quibus usus est, phrasibus, et figuris. Ubi enim sermo est de iudicio extremo, commemorantur *nubes* (2), *Archangelus cum tuba* (3), *tribunal iudicis* (4), *libri censurarum aperti* (5), singulorum *examen* et *sententia* pronunciata (6): quae omnia nonnisi tropice sumi possunt.

Resp. Duo in hac obiectione permiscet adversarii, quae secerni debent, veritatem divini iudicii cum modo ac forma, qua haec veritas exhibetur. Porro existentia alicuius veritatis est omnino independens a forma, qua proponitur, cum interdum fieri possit, ut nonnisi imaginibus symbolicis enunciari queat, ut sunt veritates abstractae, et quae captum nostrum superant. Sic operationes Dei, seu exercitium divinorum attributorum Scriptura exhibet sub formulis tropicis, et eidem tribuit affectus anthropopaticos, v. g., poenitentiae, irae etc., cum nihil tale sit in Deo. Numquid propterea eiusmodi veritates reicere debemus tanquam totidem mythos? Idem propterea contingit circa iudicii extremi articulum. Nuda veritas est, Christum in fine mundi venturum esse ad instituendum iudicium. Haec autem veritas proponi potest sub quibusdam imaginibus, quibus obiciatur veluti sub oculos nostros ratio, ordo et effectus ipsius iudicii, ad altius in mentibus nostris eiusmodi veritatem figendam. Porro non omnes locutiones cit. tropice seu metaphorice intelligendae sunt. Neque enim ulla reperitur repugnantia si dicamus, reipsa Christum nube circumdatum venturum, prout eandem nubes eum suscepit euntem in coelum; praemittendum fore Archangelum cum tuba in corpore adscititio, in quo, teste Scriptura, Angeli saepius ab hominibus visi sunt, et simili modo Angelos Christum comitaturos. Quae de tribu-

(1) Matth. 22 16, etc.

(3) 1 Thess. 4, 16.

(2) Matth. 24, 30.

(4) Rom. 13, 10.

(5) Apoc. 20, 12.

(6) Matth. 26, 31 etc.

nali, de libris, de examine dicuntur, figurato sensu accipienda esse etiam Ss. Patres docuerunt. Haec enim dicta sunt, ut pro humano captu iudicis maiestas, et omnium meritorum et demeritorum manifestatio, et diiudicatio proponatur.

Obi. 3^a Cum sors cuiuslibet iam in particulari iudicio iudicata, ac declarata sit, iudicium universale est prorsus inutile. Quaeri ulterius potest, quatenam sit illa tuba, cuius vox per totum terrarum orbem audiat? Quomodo vallis Iosaphat, aut tota terra sufficiat ad omnes homines capiendos?

Resp. Quamvis nulla causa assignari a nobis posset, ob quam Deus universale iudicium instituturus sit, nullo modo tamen veritatem revelatam negare possemus, quia iudicia Dei perscrutari non valemus. Attamen aliquas causas referre possumus, ob quas iudicium extremum convenientissime instituitur: ac prima est *gloria Dei*, infinitas suas perfectiones, bonitatem, misericordiam, iustitiam, etc. quas multi recte cognoscere et digne aestimare recusant, omnibus hominibus revelantis. Hinc Psalmista: *cognoscetur Dominus iudicia faciens* (1). Secunda est *gloria Christi*: nam in primo adventu gloriam suam omnino velavit, paupertatis statum elegit, et tanquam reus est iudicatus, ac crucifixus. In hoc secundo adventu apparebit gloria inexplicabili stipatus, et cum potestate magna ad suum tribunal omnes gentes citabit, ut ei rationem de propriis operibus reddant, illiusque iudicio sese submittant. Tertia est

gloria electorum, qui plerumque in hac vita despecti sunt, quam promisit Deus dicens: *Quicumque glorificavit me, glorificabo eum* (2). Quarta est *confusio reproborum*, quam Deus peccatoribus comminatus est dicens: *Confundantur omnes iniqua agentes* (3). — Ad alias difficultates respondemus. Tubae nomine, quemadmodum et vocis Arcangeli, non intelligitur nisi signum aliquod evidens et manifestum adventus Christi ad iudicium: de quo signo *Estius* inquit: « quod et quale sit futurum, melius ignoratur, quam curiose inquiritur; nisi quod non dubitatur, quin erit sonus ingens, et horribilis, qui quaquaversum diffundetur ad excitandos mortuos, quique ad eum effectum ita valebit instrumentaliter, sicut voces illae: *Lazare, veni foras?* » Neque maiorem facescit difficultatem loci angustia: nam uti respondet Cl. *Perrone*: « Ostensum est centum milliaria quadrata sufficere ad continendam ingentem hominum multitudinem, quae sex mille annorum periodo hunc mundum incolere potuit iuxta praesentem incolarum frequentiam. » Porro dicendum est non solam vallem Iosaphat corporibus replendam esse, sed etiam montes contiguos, ac loca finitima. Nihil enim repugnat, quod unus locus pro sede alterius nominetur, quamquam in eodem situ plane non contineatur. Caeterum natura corporum nostrorum post resurrectionem nobis satis nota non est, ut quale spatium requirant, determinare valeamus.

(1) Ps. 9, 17.

(2) I Reg. 2, 30.

(3) Ps. 24, 4.

§ 506.

De consummatione saeculi.

Creaturae materiales intellectu et voluntate destitutae, quarum complexus *mundus physicus*, seu simpliciter *natura* nuncupatur, propter hominem creatae sunt. Mirum proinde non est, quod pro vario hominum statu variam quoque sortem experiantur. Pro hominibus innocentibus et iustitia originali praeditis in maxima perfectione conditae sunt; nam, *Vidit Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona* (1). Cum autem homines lapsi sunt, mox etiam naturae deterioratio secuta est; dixit enim Deus Adamo: *Quia audisti vocem uxoris tuae, ... maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae. Spinās et tribulos germinabit tibi et comedes herbam terrae* (2). Quia enim homo rebellis factus erat in Deum, etiam natura quodammodo rebellis facta est in hominem; unde *S. Augustinus* (3) dicit: « In illius peccati poena, quid inobedientiae, nisi inobedientia retributa est? » Christus quidem homines lapsos redemit, verum sicut ab hominum corporibus mortem caeterasque aerumnas non abstulit, ita etiam caeteras creaturas corporales in suo deteriorationis statu reliquit. Cum autem post sententiam in extremo iudicio prolatam reprobant in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam (4), quid fiet de mundo visibili, cum iam non adsint homines, quibus inseruiat? Certum omnino est quod

praesens ipsius status in novissimo die finem habeat, et quod a sapientissimo Gubernatore ad finem suum perducatur. Verum iuxta divinae revelationis doctrinam mundus physicus, seu natura corporea non in nihilum redigetur, sed immutabitur, renovabitur et clarificabitur.

1. Christus ipse diem novissimum nominat diem *regenerationis* dicens: *Vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel* (5). Non itaque in nihilum redigentur, sed regenerabuntur ac innovabuntur omnia in fine saeculorum, quando veniet Filius hominis iudicare vivos et mortuos. Paulus Ep. ad Rom. restorationem omnium rerum his verbis docet: *Expectatio creaturae revelationem filiorum Dei expectat* (6); i. e. res creatae omnes, licet haud intelligentes, tamen avidissime praestolantur tempus, quo filii Dei aeterna gloria donabuntur, ut nempe una cum eis, quibus quasi dominis et heris servierunt, etiam ipsae gloriam suam, renovationem et ultimam perfectionem accipiant. *Vanitati enim*, i. e. continuac immutationi, defectioni et corruptioni *creatura subiecta est non volens*, i. e. non sua sponte; neque ex inclinatione suae naturae, *sed propter eum* (Deum), *qui subiecit eam*; ob peccatum hominis, non tamen in perpetuum, sed *in spe*, liberationis videlicet et commutationis in melius: *quia et ipsa creatura*

(1) Gen. 1, 31.

(2) Gen. 3, 17 etc.

(3) In libro 14 de Civ. Dei. cap. 18, n. 2.

(4) Matth. 25, 46.

(5) Matth. 19, 28.

(6) Cap. 8, 19 etc.

liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae, i. e. in communicationem status incorruptibilis et gloriosi filiorum Dei. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc. S. Petrus dicit, nos esse expectantes et properantes in adventum dei Domini, per quem coeli ardentes solventur, et elementa ignis ardore tabescent. Novos vero coelos et novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat (1). Clarissime demum eandem veritatem praedicat S. Ioannes in Apocal.: Vidi coelum novum, et terram novam; primum enim coelum et prima terra abiit, et mare iam non est. Et dixit, qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia (2).

2. *Sancti Patres maximo consensu affirmant, mundum physicum non in nihilum redigendum, sed immutandum et renovandum esse. S. Ambrosius exponens verba Psalmi CI: Ipsi peribunt, tu autem permanes, scribit; « Pereunt ab eo quod sunt, dum immutantur in melius creaturae. » S. Basilii (3) inquit: « Seminatur corpus animale, resurgit corpus spiritale: quo tempore etiam corporea omnis creatura nobiscum immutabitur » (4). S. Augustinus (5) scribit: « Mutatione namque rerum, non omnimodo interitu transibit hic mundus. Figura praeterit, non natura. »*

Nota. Pro animarum pastoribus haec notatu dignissima prae-

scribit Catechismus Romanus (6), dicens: « Iudicii materia saepius fidelis populi auribus inculcari debet. Nam huius articuli veritas, fide concepta, maximam vim habet ad frenandas pravas animi cupiditates, atque a peccatis homines abstrahendos. Quare Eccli. VII, 40 dictum est: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis.* Ac profecto vix quisquam adeo praeceptum in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non revocet, fore aliquando, ut ei apud iustissimum iudicem omnium non solum factorum dictorumque, sed etiam occultissimarum cogitationum ratio reddenda, et pro meritis poena persolvenda sit. Iustus vero ad colendam iustitiam magis magisque incitetur, ac summa laetitia efferatur; necesse est, quamvis etiam in egestate, infamia, cruciatibus etc. vitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo post aerumnosae huius vitae certamina victor universis hominibus audientibus declarabitur, et divinis atque illis quidem aeternis honoribus in coelestem patriam receptus afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet, ut optime vivendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exercent, quo possint adventantem magnum illum diem maiori cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere. »

(1) II Epist. cap. 3, v. 12 etc.

(2) Apoc. 21, v. 1-3.

(3) In ps. 44, n. 2.

(4) Cf. Hom. in Hexaem. num. 4.

(5) Lib. 29 de Civitate Dei, cap. 14.

(6) P. I, cap. 8, n. 12.

CAPUT III.

De iis, quae iudicium extremum sequuntur.

§ 507.

De iis, quae iudicium extremum sequuntur, varias quaestiones movere posset curiositas humana. Nihil autem certo a nobis affirmari potest, nisi quod divina nos revelatio docet. Haec autem duo tantum nobis dogmata proponit, nempe 1. *poenas reproborum in inferno finem non habere, et vere aeternas esse*; et 2. *gaudia electorum in coelo pariter sine fine in aeternum esse duratura*.

§ 508.

De aeternitate poenarum inferni.

De existentia, gravitate et diversitate poenarum inferni iam supra tractatum fuit. Hic de perpetua earumdem duratione agendum est. Reprobi enim semper in inferno cruciabuntur, et nunquam ex illo liberabuntur. Hoc dogma catholicum a multis negatum et impugnatum fuit. Etiam inter *Lutheranos* et *Calvinianos* multi a doctrina revelationis, quam primitus profitebantur, recesserunt, et poenarum inferni aeternitatem negarunt. Quidam vero, ne clarissimis S. Scripturae testimoniis adversentur, concedunt quidem, poenas inferni esse aeternas, eiusque ignem nunquam extinguere pro iis, qui semper obdurati et impenitentes permanent; asserunt autem, etiam damnatos in inferno resipiscere et per poenitentiam a tormentis liberari et salutem ae-

ternam consequi posse. Hinc in isto articulo in primis probanda est *aeternitas poenarum inferni*; deinde *refellenda est sententia eorum, qui dicunt damnatos per poenitentiam ex inferno liberari posse*; et demum aliqua de aeterna sorte *infantium sine baptismo mortuorum dicenda sunt*.

§ 509.

I. Poenae damnatorum aeternae, et semper sine ullo fine duraturae sunt.

Quoniam poenae peccatoribus infligendae a iustitia divina, seu a liberrima Dei voluntate dependent (§ 74), aeternitas poenarum ex sola revelatione divina, nempe ex S. Scriptura et ex Traditione probanda est.

1. *S. Scriptura vet. et novi Test.* poenas damnatorum aeternas dicit, earumque finem negat. *Isaias* peccatores et hypocritas alloquens, ait: *Quis poterit de vobis habitare cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis* (1)? Loquitur hic Propheta, iuxta hebraicos et christianos interpretes, de futuris impiorum cruciatibus, qui dicuntur sempiterni, hebr. *holam*, quae vox presse solum accipi potest pro duratione sine caritura. Eorundem cruciatuum finem negat, dicens: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur, et erunt usque ad satietatem visionis omni carni* (2); quo totum suum vaticinium Propheta concludit. — Frequentius ac luculentius catholica de poenarum aeternitate sententia proponitur in Nov. Test. Matth.

(1) Is. c. 33, 14.

(2) cap. 66, 24.

XXV, 41 Christus, supremus iudex, reprobis dicit: *Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius*; et vers. 46 dicitur: *Ibunt hi in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam*. Ex quibus patet, non solum dici aeternas impiorum poenas, sed eo sensu vocari aeternas, quo aeterna vocantur iustorum praemia: atqui proprie et stricto sensu, adversariis ultro factentibus, aeterna dicuntur praemia iustorum; ergo et proprie ac stricto sensu aeterna dicuntur impiorum supplicia, quae cum illis conferuntur. Matth. XVIII, 8, Christus ait: *Bonum tibi est ad vitam ingredi debilem vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum*: et ne quis putet, aeternum hic longissimam tantum durationem designare, in loco parallelo *ignis inextinguibilis* dicitur (4), et per verba Isaiae cit. poenarum finis penitus negatur; unde S. Augustinus ex text. cit. (2) luculentissimum argumentum pro aeternitate poenarum deducit dicens: « Quod igitur de sempiterno supplicio damnatorum per suum Prophetam Deus dixit, fiet, omnino fiet. Ad hoc enim vehementius commendandum Dominus Iesus, cum membra, quae hominem scandalizant, pro his hominibus poneret, quos ut sua membra dextra quis diligit, eaque praeciperet amputari: *Bonum est, inquit, tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non moritur, et ignis*

non exstinguitur. Similiter de pede: *Bonum est tibi, inquit, claudum introire in vitam aeternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur*. Non aliter ait et de oculo: *Bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur*. Non eum piguit, uno loco eadem verba ter dicere. Quem non terreat ista repetitio, et illius poenae comminatio tam vehemens ore divino?» Paulus ad Thess. de iis, qui non noverunt Deum, neque obediunt Evangelio Christi, scribit: *Poenas dabunt in interitu aeternas a facie Domini, et a gloria virtutis eius* (3). Apocal. XIV, 10 de omni, qui bestiam adoraverit, dicitur: *Hic bibet de vino irae Dei, quod mixtum est mero in calice irae ipsius, et cruciabitur igne et sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, et ante conspectum agni, et fumus tormentorum eorum ascendet in saecula saeculorum, nec habent requiem die ac nocte*.

2. Ss. Patres satis clare dogma catholicum de aeternitate poenarum proponunt. S. Iustinus M. (4) inquit: « Nos immortalitatem eos consequi solos dicimus, qui Deum vitae sanctitate et virtute propius contingunt; qui autem improbe vivunt nec immutantur, eos igne aeterno credimus puniri. » Tertullianus in Apologetico (5) docet, « piis ac bonis vitae aeternae retributionem destinatam esse,

(1) Marc. 9, 42 et seg.

(2) L. 21 de Civ. Dei cap. 9.

(3) II Thessal. 1, 9.

(4) Apologia 1, n. 21.

(5) Cap. 13.

profanis vero ignem aequè perpetuam ac iugem. » *S. Athanasius* in Ps. XLVIII, v. 15, ignem inferni aeternum nominat; et in Ps. XLIX, v. 22 dicit: « Nemo est, qui illum eripiat, qui propter peccata in inferno inclusus est. » *S. Cyrillus Hierosol.* Catech. 18 num. 49, cum dixisset, iustos in resurrectione coeleste corpus accepturos esse, mox subiungit: « Si quis autem peccator est, corpus accipiet aeternum perpetuandae peccatorum poenae capax, ut in aeternum igne combustus nunquam absumatur. » *S. Chrysostomus* paraen. 1 ad Theodorum lapsum (1) ait: « Hic tam bona quam mala finem habent, et quidem celerimum; illic vero (in altera vita) utraque immortalibus saeculis aequantur; nec dici potest, quantum differant a praesentibus. Etenim cum ignem audis, cave putes, esse huic igni similem; hic enim quidquid corripit, devorat et absumit; ille vero, quos semel apprehendit, perpetuo comburit, nec unquam desistit, ideoque inextinguibilis dicitur. Siquidem etiam peccatores oportet induere immortalitatem non ad honorem, sed ut perpetuum sit illius supplicii viaticum. » *S. Ambrosius* (2) ait: « Resurgent corpora nostra aut ad gloriam, aut ad poenam in aeternum mansura. » *S. Augustinus* strenue dogma de sempiterno supplicio damnatorum tuetur, praesertim loco superius citato (3). *S. Leo M.* (4) exclamat: « Quis istam sortem aeternorum crucia-

tuum non pavescat? quis mala nunquam finienda non timeat? » *S. Gregorius M.* (5) scribit: « Sicut finis non est gaudio bonorum, ita finis non erit tormento malorum. » — Origenis proscriptio facta est in Synodo oecumenica quinta, anno 553, in qua anathema inflictum est origeniano errori, ita se habenti: *Temporanea esse daemonum et impiorum hominum tormenta, finemque ex tempore aliquo habitura, atque impios ac daemones in priorem suum statum restitutum iri.* — *Conc. Nicaenum II*, generale VII approbavit eandem condemnationem, Act. I dicens: *Sanctae, venerabilis quintae Synodi, quae Constantinopoli congregata est, communi et universali submissi sunt anathemati Origenes et Theodorus Mopsuestiae... de eo videlicet... quod de restitutione in statum pristinum fatebantur, consentientibus quatuor Patriarchis. Concilium Lateranense IV*, cap. 1 in professione fidei haec habet: *Omnes cum suis resurgent corporibus... ut recipiant secundum opera sua, sive bona fuerint, sive mala, isti cum diabolo poenam perpetuam, et illi cum Christo gloriam sempiternam.* — Ecclesia fidem suam profitetur in Symbolo *Athanasiano*, quod ita concluditur: *Qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam, qui vero mala, in ignem aeternum. Haec est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.*

Obi. 1.^a Testimonia biblica, in quibus poenae damnatorum aeternae dicuntur sententiam catholi-

(1) Num. 9 et 10.

(2) Tract. in Symb. Apost. cap. 23.

(3) In lib. 21 de Civ. Dei, cap. 9, n. 1

(4) Serm. 4, de Collec. cap. 3.

(5) Lib. 4 dial. cap. 44.

corum non probant. Nam in Ss. Bibliis saepe istae voces *aeternum*, *sempiternum* etc. longissimum tantum tempus designant, quod tamen finem habebit. Sic Genesi XVII, 7, Deus dicitur statuere cum Abrahamo et eius posteris *foedus sempiternum*, et vers. 8 additur: *Dabo tibi et semini tuo omnem terram Chanaan in possessionem aeternam*. Baruch IV, 4, lex mosaica dicitur duratura in aeternum his verbis: *Hic liber mandatorum Dei et lex, quae est in aeternum*. Saepius Davidi regnum aeternum promittitur, ut Psalm. LXXXVIII, 28, etc. dicitur: *In aeternum servabo illi misericordiam meam, et testamentum meum fidele ipsi. Et ponam in saeculum saeculi semen eius, et thronum eius sicut dies coeli*. Haec autem omnia finem habuisse, Catholici ipsi non diffitentur: ergo per allatas voces longissimum tantum tempus indicatur.

Resp. Si admittamus in V. T. hincinde longissimum tempus vocari *aeternum*, *sempiternum* etc., adversarii quoque negare nequeunt, easdem voces etiam pro aeternitate sumi, quae finem non habet, ut Psalm. IX, 8: *Dominus in aeternum permanet*; Isaias XL, 28: *Deus sempiternus Dominus*. Ergo ex substrata materia, quae aeternitatem proprie dictam non patitur, aut ex aliis Scripturae locis, quae sensum declarant, dignosci debet, an praedictae voces aeternitatem proprie dictam, an diuturnum dumtaxat tempus denotent. Sic saepius promissa est hebraeis terra Chanaan *usque in aeternum*, sed semper ea conditione, si legem

Dei fideliter observassent. Etiam lex mosaica dicitur duratura *in perpetuum*, sed bene observat S. Thomas (1), « quod lex vetus dicitur esse in aeternum secundum moralia quidem simpliciter et absolute; secundum caeremonialia vero quantum ad veritatem per eam figuratam. » Demum promissum fuit David regi eiusque semini solium Israël *usque in sempiternum*; sed Angelus nos docuit hanc promissionem pertinere ad Iesum Christum, qui regnaturus erat super sedem David *in domo Iacob in aeternum* (2). Cum autem poenae damnatorum aeternae dicuntur, neque ex substrata materia, neque ex aliis Scripturae locis colligi potest, hanc vocem longissimum tantum tempus significare, sed de aeternitate proprie dicta sermonem esse, luculentissime patet ex multis locis citatis, in quibus dictarum poenarum finis negatur.

Obi. 2.^a Deus dicitur in Psalm. LXXVI, 8, *non in aeternum proticere*; in Psalm. CII, 8, *non in perpetuum irasci, neque in aeternum comminari*; imo in Psalm. XLVIII, 16, *redimere animas de manu inferi*; et in Psalm. LXXXV, 12, *erueri ex inferno inferiori*: ergo poenae damnatorum non sunt aeternae.

Resp. Omnes cordati interpretes duo priora loca cum S. Augustino exponunt de punitionibus in hac vita, quae in aeternum non durant, et saepe per humiles preces et poenitentiae lacrymas removen-
tur. Quoad duo posteriora loca notandum est, quod per *infernum*

(1) 1 2. Quaest. 103, art. 3 ad 1.

(2) Luc. 1, 32.

(Scheol) hinc inde sepulcrum intelligatur, et nomine *inferorum* quandoque maximae calamitates, aut evidentia mortis pericula significantur. Psalm. XLVIII, David spem suam exprimit, quod per poenitentiam ab aeterno supplicio liberandus sit, et Psalm. LXXXV, Deo gratias agit pro liberatione ex gravissimis persecutionibus et mortis periculis.

Obi. 3.^a Quamvis ex allatis Scripturarum testimoniis, Deus vere aeternas poenas peccatoribus minetur, non inde tamen sequitur, eas de facto infligere velle, sed instar legumlatorum, qui ad terrorem incutiendum solent plerumque severissimas poenas violatoribus comminari, quas tamen aut remittere, aut saltem mitigare consueverunt; ita etiam Deus, cuius natura bonitas, et misericordia infinita est, eas comminatus est, sed actu non infligit, quemadmodum in Ninivitis factum est.

Resp. Qui cum Tillotsono Angliam proferunt, in Deum blasphemant, eumque turpiter cum homine confundunt. Homines enim, si poenas minantur, quas tamen violatoribus actu infligere non intendunt, vere mentiuntur. Si autem seria voluntas ipsis inest poenas illas actu infligendi, necessario hanc ipsam mutare debent, dum a comminatarum poenarum inflictione abinent. Ast: *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut muletur* (1). Deus ergo certissime omnia exequitur, quaecumque absoluto decreto minatur. Neque hac in re investigandum est, quid Deus pos-

sit, sed quid Deus velit. Voluntas autem Dei ex revelatione cognoscitur, quae nos certos reddit, Deum non solum poenas minari aeternas, sed easdem etiam omnibus, qui in statu peccati mortalis decedunt, infallibiliter esse illaturum... *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum*. Ninivitarum exemplum adversarios non iuvat: fuerat enim illa comminatio, ut nemo dubitat, alligata conditioni, *nisi resipiscerent*; et pariter nemo dubitat, fuisse civitatem illam funditus subvertendam, si ad praedicationem lonae poenitentiam non egisset. Ut quid enim misit Deus lonam ad Ninivitas, nisi ut eos ad poenitentiam revocaret? Id ipsum facit Deus cum peccatoribus: ipsis minatur aeternas poenas, ut convertantur a viis suis pessimis, quodsi poenitentiam non agant, certo certius sciant, se comminatas poenas duros.

Obi. 4.^a Patres non pauci, ut S. Iustinus M., S. Irenaeus, Gregorius Niss. et Gregor. Naz., S. Ambrosius et S. Hieronymus saltem respectu hominum damnatorum, poenarum aeternitatem denegarunt.

Resp. Ad hanc difficultatem tollendam, observandum est *primo*, quod unius vel alterius Patris auctoritas, infirmare nullo modo possit argumentum ex communi Ss. Patrum consensu, ac perpetua Ecclesiae traditione et fide desumptum. *Secundo*, quod loca Patrum obscuriora, quae obijciuntur, declaranda sint per testimonia clariora eorundem. *Tertio*, quod Patres dum poenas peccatorum aliquando finiendas dicunt, hincin-

(1) Num. 23, 19

de loquantur de igne purgatorii, vel de tribulationibus huius vitae. *Quarto*, quod nonnullorum Patrum scripta ab origenistis corrupta fuerint: et *quinto*, quod Patres si quid pravi scriptis suis ex Origenis lectione intexerunt, illud, ut Petavius observat, identidem emendaverint. Porro his regulis praedictorum Patrum textibus adamsim expensis, eos catholice sentire facile demonstrant theologi catholici.

Obi. 5.^a Doctrina de poenarum aeternitate evidenter repugnat notionibus, quas recta ratio, confirmante ipsa revelatione, de Dei natura ac perfectionibus proponit. Etenim dictante ipsa recta ratione iuxta immutabilem iustitiae legem inter culpam et poenam debet esse proportio; ut scilicet nemo amplius puniatur, quam meritum eius exposcit: atqui nulla est proportio inter culpam momentaneam aut temporariam, et poenam sempiternam: ergo iniuriam Deo faciunt, qui tales poenas ab illo inferendas existimant, quae iustitiae et aequitati manifeste adversantur.

Resp. Perperam ad haec confugiunt adversarii, ut suppliciorum aeternitatem inficiantur. Etenim ut recte diiudicare valeant quid Dei perfectionibus conveniat, quidve repugnet, eas perfecte perspiciant necesse est. Hoc autem prorsus est impossibile humanae rationi, quae utpote finita ac limitata infinitas illas perfectiones comprehendere haud potest. Nunquam propterea demonstrare valent, repugnare di-

vinis perfectionibus suppliciorum aeternitatem. Ad probationem dico: equidem poena commensurari debet peccato quoad intensionem seu acerbitatem, non autem quoad extensionem seu durationem. Deus porro, quamvis nulli legi subiectus, sed supremus omnium legum auctor et iudex sit, proportionem tamen observat inter peccatum et intensionem poenae, i. e. quo graviora sunt peccata, eo graviora infligit supplicia, ut § 478 probatum fuit. Proportionem autem inter peccatum et poenae durationem iustitia nullatenus exigit, quod praeclare ostendit *S. Thom.* (1) dicens: « Sicut enim Augustinus dicit (2), in nullo iudicio requiritur, ut poena adaequetur culpae secundum durationem. Non enim quia adulterium vel homicidium in momento committitur, propter hoc momentanea poena punitur, sed quandoque quidem perpetuo carcere vel exilio, quandoque etiam morte; in qua non consideratur occisionis mora, sed potius quod *in perpetuum* auferatur a societate viventium, et sic praesentet suo modo aeternitatem poenae inflictae diuinitus. » Et in supplem. (3) adiungit: « Quod poena, quam civitas mundana infligit, perpetua non reputetur, hoc est per accidens, vel in quantum homo perpetuo non manet, vel in quantum etiam ipsa civitas deficit. Unde si homo in perpetuum viveret, in poena exilii vel servitutis, quae per legem humanam infertur, perpetuo maneret. »

Obi. 6.^a Deus homines ideo condidit, ut tandem aliquando compo-

(1) 1° 2° Quaest. 87, art. 3, ad 1.

(2) Lib. 21 de Civ. Dei cap. 11.

(3) Quaest. 99, art. 1.

tes efficerentur sempiternae illius felicitatis, cuius in corde nostro vehemens ac necessarium desiderium indidit. Porro si ad hanc nullo unquam tempore unus etiam homo non perveniret, finem sibi prestitum Deus vel in illo uno non assequeretur; ac vehemens ille, qui in nobis est, beatitudinis appetitus inanis esset. Hoc autem sapientiae, omnipotentiae ac bonitatis divinae plurimum adversatur.

Resp. Obiectio haec falso laborat supposito, quo statuitur, primum et absolutum finem Dei in hominis creatione esse hominum felicitatem. Sed qui ita sentit a vero aberrat; Finis enim Dei primarius et totalis est ipsius gloria externa; secundarius ac conditionatus est felicitas aeterna, quam homo consequitur, si conditiones a Deo praescriptas adimpleat. Divina ergo sapientia semper finem primum ac totalem assequitur, sive homines salventur, sive damnentur; in illis enim divina bonitas, in his vero iustitia vindicativa manifestatur. Appetitus beatitudinis tunc tantum esset inanis, si homines etiam faciendo quidquid ab ipsis per gratiam exigitur, ad beatitudinem non pervenirent; minime vero, si eam re ipsa assequuntur, recte iis praesidiis utendo. Porro desiderium beatitudinis, quod Deus nobis indidit, nos excitare debet, ut virtutem sectemur, per quam solam ad illud desiderium explendum aliquando pervenimus.

Obi. 7.^a Sapientiae divinae adversantur poenae, quae sine ulla utilitate inferuntur. Tales autem sunt poenae aeternae, quae sunt omnino inutiles, tum ipsis damna-

tis, ad quorum correctionem easdem non infligi dicitur; tum aliis, quia post extremum iudicii diem nullus amplius erit, qui poenarum timore a peccatis coercendus sit; ergo si hae poenae in aeternum durare dicantur, non alia de causa durabunt, nisi quia Deus in iis delectatur, quod crudele est.

Resp. Poenae aeternae perpetuo manifestant infinitam Dei iustitiam, ac proinde, quia finem primum et totalem promovent, sapientiae congruae sunt. *S. Thomas* in suppl. (1) duplicem profert causam, ob quam poenas aeternas in statu aeternitatis minime inutiles fore ostendit, dicens: « Sunt enim utiles ad duo: primo ad hoc, quod in iis divina iustitia conservetur, quae est Deo accepta propter seipsam; unde *Gregorius* (2) dicit: Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur; quia autem iustus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. Secundo ad hoc sunt utiles, ut de his electi gaudeant, dum in his Dei iustitiam contemplantur, et dum se eas evasisse cognoscunt; unde *Psalmo LVII, 11* dicitur: *Laetabitur iustus, dum viderit vindictam.* » Addi potest alia utilitas, quae in praesenti saeculo habetur, ut nempe maiori metu homines a malo retrahantur. Quid enim homines a peccatis deterrebit, si poenarum aeternarum comminatio id non perficit? Deus igitur poenas aeternas ad gloriam suam manifestandam et ad moralitatem promovendam decrevit, atque ideo a crudelitate omnino alienus dendus est.

(1) Quaest. 99, art. 2, ad 2.

(2) Dialog. lib. 2, cap. 42, vir. medium.

Obi. 8.^a Dogma de poenarum aeternitate consistere haud potest cum infinita Dei bonitate, misericordia ac clementia. Bonitas enim seu misericordia est compassio alienae calamitatis, et ad eam relevandam impellit, clementia vero est quaedam lenitas animi in poenis irrogandis, movetque ad eas minuendas. Quomodo autem cum his virtutibus componuntur poenae aeternae, quae potius Deum ipsarum auctorem saevum atque crudelem exhibent? Nemo enim, inquit *Bayle* posset a saevitia et crudelitatis nota principem eximere, qui hominem mortis reum lento igni comburi iuberet, nemo est, qui carnifici non irascatur, si in infligenda mortis poena segnior sit, nec quam citissime miserum patientem occidat. Pari ergo, imo potiori ratione saevitiae accusandus esset Deus, si infelices reprobos aeterno puniret supplicio.

Resp. Haec difficultas oritur ex antropologico conceptu, quo Deus confunditur cum homine. Hic enim legibus subest, et ideo saepe ad benefaciendum ac commiserandum tenetur, quod de Deo, ente primo ac independenti dici nunquam potest. Certe in Deo sunt istae perfectiones, sed illas erga omnes, et semper et eadem ratione exercere minime tenetur. Siquidem ut observat *S. Thomas* (1) ad hoc ut severitas et clementia virtutes sint, secundum *rectam rationem* esse debent. Hinc cum Deus iam pridem clementiam atque pietatem erga angelos et homines exercuerit, iuxta consilium sapientiae suae, atque rectissimam rationem, im-

pios, qui illis se indignos reddiderunt, potest absque ullo illarum virtutum detrimento in iis cruciatibus perpetuo deserere, in quos ipsi se coniecerunt, eorumque minime lenire dolores qui sunt anteactae vitae necessarii effectus.

Quoad exemplum iustitiae humanae, dico: Princeps vere crudelitatis notam incurreret, si poenam ex inordinato vindictae appetitu infligeret, et (si supplicium delicti mensuram excederet: illam vero notam non incurreret, si poenam delicti mensuram non excedentem ex amore iustitiae inferret. Deus autem cuius voluntas iustitia est, in poenis inferendis non solum nunquam mensuram praetergreditur seu modum, quem peccatorum gravitas exposcit, sed neque hunc modum adamussim attingit; unde dicitur: Deum punire *citra condignum*: et *S. Thomas* observat, « Deum non delectari in poenis propter ipsas, sed delectari in ordine suae iustitiae quae hoc requirit » (2).

Nota. Ex his, quae hactenus locuti sumus, aperte colligitur, quam frustra ad tribunal rationis confugiant increduli, ut doctrinam catholicam de poenarum aeternitate inficiantur. Nullo enim unquam firmo argumento demonstrarunt aut demonstrare possunt, dogma hoc rectae rationi repugnare. Et sane extiterunt in Ecclesia Patres ac Doctores ingenio, doctrina ac pietate praestantissimi, imo et philosophi acutissimo ratiocinio utentes, qui dogma de poenarum aeternitate receperunt, nullamque repugnantiam in eo invenerunt. Quis so-

(1) 2 2, q. 157, a. 2, ad 1.

(2) 1 2, q. 87, a. 3, ad 3.

prudentiorem et sagaciorem his reputabit, ut doctrinam quam ipsi receperunt et adprobarunt, veluti contradictoriam suggillare non veretur?—Huc etiam accedit universalis omnium populorum consensus, qui suppliciorum aeternalium existentiam admiserunt. Caldae nimirum, Aegyptii, Assirii, Indae et Persae hanc doctrinam professi sunt, ut testantur scriptores antiquissimi. Eandem fidem viguisse apud Graecos tradit Plato: inter Romanos eiusdem sententiae testis est Virgilius, qui scribit: « Sedet, aeternumque sedebit infelix Theseus, Phlegyasque miserimus omnes admonet, et magna testatur voce per umbras: discite iustitiam moniti, et non temnere divos » (1). Anne hi omnes rectae rationis principia ignorarunt, ut eorundem repugnantiam cum poenarum aeternitate non viderent? Nonne potius ex hoc consensu inferendum est, rationem ipsam poenarum aeternarum aequitatem agnoscere? — Praeterea ideo rationi repugnare supplicia aeterna clamitant increduli, quia peccati mortalis naturam seu malitiam non perspiciunt; eam autem maximam esse, enormem, ac quodammodo infinitam, (quaeque proinde poenam meretur aeternam) triplici ex capite demonstrari potest. *Primo*: ipsamet ratio docet, eo maiorem esse offensae malitiam, quo dignior est persona offensa, hocce modo mensuratur gravitas offensionis. Persona vero offensa infinitae est dignitatis: peccatum ergo mortale continet quamdam infinitam malitiam, vel saltem talem, quae ca-

ptum nostrum longe excedit. Ergo summam quoque meretur et talem poenam, quae captum nostrum superat, et quamdam habeat infinitatem: ait autem S. Thomas: « Cum non possit esse infinita poena per intensionem, quia creatura non est capax alicuius qualitatis infinitae, requiritur quod sit saltem duratione infinita » (2). *Secundo* graviter peccans penitus deficit a fine suo: cum enim potuisset ac debuisset, quamdiu in vivis agebat, per bona opera ad beatam vitam, contendere, per prava opera volens ac lubens sese in eum statum proiecit, in quo amissam semel felicitatem recuperare non potest; non aliter, ac si quis se oculis privaret, etiamsi aeternum viveret, aeternum caecus esset. Mortaliter ergo peccans meretur tum aeternae felicitatis amissionem, tum poenas, quae cum ista amissione coniunctae sunt. *Tertio*, tamdiu iuste punitur peccator, quamdiu in ipso culpa ac Dei offensa manet; sed culpa ac perversa voluntas in eo manet in aeternum; culpa enim deleri nequit nisi per poenitentiam quae post mortem locum non habet, ut mox ostendetur. Ergo et poena in aeternum manere debet.

§ 510.

II. Damnati per poenitentiam ex inferno liberari non possunt.

Recentioribus temporibus, praecipue inter Protestantas extiterunt non pauci, qui admiserunt, poenas inferni aeternas esse pro iis, qui in dirissimis quoque cruciatibus non emendantur; asseruerunt

(1) *Aeneid.* cant. 6, v. 618.

(2) *Suppl.* q. 99, a. 1.

autem homines damnatos meliores sensus concipere, et per poenitentiam ex inferno liberari posse. Sed haec doctrina fidei orthodoxae prorsus contraria est; in inferno enim saluari poenitentiae locum non dari, *S. Scriptura* et *Traditio* docent, quibus etiam sana ratio suffragatur.

1. In *S. Scriptura* locus classicus legitur Luc. XVI, 26, ubi Lazarus in sinu Abrahae, et dives Epulo in inferno exhibetur; huic autem Abraham dixit: *Fili, recordare, quia recipisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est, ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare.* Non solum antiquiores, sed etiam recentiores interpretes ut *Schnappinger*, *Rosemiller* etc. fatentur, his verbis tum beatorum, tum damnatorum statum immutabilem declarari. Neque argumenti vis minuitur, si dicatur, Christum non historiam, sed parabolam proposuisse. Nam etiam parabolae ad docendum proferuntur, et dubitare nullatenus licet, vera esse verba, quae ipse filius Dei in os posuit Abrahamo, omnium credentium patri. Crescit argumentum, si perpendantur poenitentiae et charitatis sensus, quos erga fratres suos damnatus Epulo habuit, et qui tamen ipsi non profuerunt. Hoc idem probant *S. Scripturae* testimonia prius citata, quibus ostenditur, ex ipsa Dei ordinatione tempus merendi cum hac vita desinere; si enim tempus merendi desiit, etiam

tempus salutarem poenitentiam agendi cessavit.

2. *Ss. Patres* quoque magno consensu docent, cessante cum hac vita tempore merendi, cessare etiam tempus salutariter poenitendi, et ideo in inferno salutarem poenitentiam peragi non posse. *S. Clemens Rom.* (1) scribit: «Poenitentiam agamus, quamdiu in hoc mundo sumus, et poenitendi tempus habemus; nam si ex hac vita migraverimus, neque confessio, neque poenitentia locum habet.» *S. Cyprianus* (2) ait: «Quando isthinc excessum fuerit, nullus iam poenitentiae locus est, nullus satisfactionis effectus. Hic vita aut amittitur, aut tenetur.» *S. Chrysost.* (3) dicit: «Quamdiu hic sumus, etiamsi millies peccemus, omnia licet eluere peccatorum poenitentiam exhibentibus. Cum autem illuc (in gehennam ignis) abducti fuerimus, etiamsi ingentem poenitentiam exhibeamus, nihil nobis proderit.» *S. August.* (4) scribit: «Quis enim catholicus christianus vel doctus vel indoctus, non vehementer exhorreat, eam, quam dicit purgationem malorum (Origenes) i. e. eos qui hanc vitam in flagitiis et facinoribus et sacrilegiis atque impietatibus quantumlibet maximis finierunt, ipsum etiam postremo diabolus ac angelos eius, quamvis post longissima tempora, purgatos atque liberatos regno Dei, lucique restitui?»

3. Ratio per fidem illustrata cognoscit, Deum poenas aeternas minari ut homines a peccatis deterreantur. Iste autem finis non obtineretur, si verum esset, damnatos per poenitentiam ex inferno libe-

(1) Ep. 2 ad Cor. n. 8. (2) Ep. ad Demet. n. 17.
(3) L. de haer. n. 43.

(4) Paraen. 1 ad Theod. laps. n. 9.

rari posse. Praecipue enim qui in fide vacillant, aut de inferni existentia dubitant omnibus passionibus frena laxarent, temeraria spe freti, quod in altera vita poenitentiam acturi sint, si post mortem vere infernus existit. Quod quantum moralitati adversetur, nemo non videt.

Obi. In rerum universitate datur continua perfectibilitas, vi cuius omnia entia semper progrediuntur, donec tandem ad debitam perfectionem et finem suum perveniant. Hoc etiam in altera vita continuari debet, ac ideo etiam in peccatis mortui continuo in altera vita progrediuntur et perficiuntur, donec tandem ad finem suum seu ad beatitudinem perveniant.

Resp. Hanc perfectibilitatem et continuam progressionem fingunt nonnulli philosophi moderni, sed nec ex ratione theoretica, nec ex ratione empyrica, nec ex ratione practica probare valent.¹ Nam si decantata perfectibilitas in rerum universitate existeret, eam creaturae haberent a suo creatore. Quomodo autem ratio sibi relicta probare valet, hoc esse decretum seu hanc esse voluntatem creatoris, ut omnia entia continuo progrediuntur et usque perfectiora fiant? Frustra laborat ratio in tali probatione, nisi contra sana principia Deo legem praescribere velit. Ratio potius approbat, quod revelatio docet, opera Dei perfecta esse, nam: *vidit Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona.* Multo minus ex ratione continuus progressus moralis in altera vita probari potest. Ipsi enim philosophi critici confitentur, statum alterius vitae esse *transcendentalem*, seu humanae

intelligentiae vires transcendentem, atque ideo non posse qualitatem huius status a ratione theoretica declarari et determinari. Perperam quoque adversarii pro sua sententia argumentum petunt ex ratione empyrica, quae testimonio sensuum et experientiae innititur. Ubi nam enim dicta perfectibilitas seu continua in melius progressio conspicitur? An sol, luna et astra modo clarius lucent, quam antecentum vel mille annos? an plantae et animalia maiori nunc quam antesaecula perfectione gaudent? Intellectualis quidem humani generis cultura continuo augeri potest; haec autem essentialem naturae legem non probat, quia ab hominum ingenio, diligentia, educatione et aliis circumstantiis dependet; hinc longe maior cultura in primis Ecclesiae saeculis extitit, quam medio aevo: et si nunc multa inventa sunt, quae veteres ignorabant, nunc nonnullae artes ignorantur veteribus notae. Certum pariter est homines viatores in perfectione morali continuo crescere posse et debere, id autem semper et in omnibus fieri, non potest ab experientia probari, quae potius contrarium ostendit. Denique ratio practica, quae perfectam in hac vita moralitatem iubet, non solum adversariis nullatenus favet, sed etiam postulat, ut eorum sententia vera non sit, per quam, ut diximus moralitas maxime labefactatur. Inania ergo sunt argumenta, quibus nonnulli ex philosophia ostendere conantur, quod etiam in altera vita peccatoribus salutaris poenitentiae et emendationis gratia concedatur.

§ 511.

III. De aeterna sorte infantium
sine baptismo mortuorum.

Sine haeresis nota negari non potest, quod infantes, qui baptismum non recipiunt, in quibus hic nullo modo suppletur, et qui ideo peccato originali inquinati in alteram vitam transeunt, ad aeternam salutem pervenire non possunt. Haec doctrina quidem a Socinianis et Rationalistis ut dura et crudelis carpitur, sed quam iniquae sint eorum criminationes facile ostenditur, si attendatur, Ecclesiam catholicam dictis infantibus non aliam poenam adscribere, nisi eam quae peccato originali debetur. Ecclesia quidem huius poenae qualiter non definivit, sed eius mens benigna elucet ex theologis catholicis, qui hac in re in varias sententias abeunt.

Augustiniani cum *Gregorio Arim.*, *Norisio*, *Bertio* etc. contendunt, infantes sine baptismo decedentes non solum pati poenam damni propter perpetuam e regno coelesti exclusionem, sed etiam plecti poena sensus, quamquam compa- rate ad adultos mitissima.

Thomistae docent infantes non baptizatos exclusos quidem esse a regno coelesti, sed non affici poena sensus. Hanc sententiam iam propugnarunt Patres Graeci; nam *S. Gregorius Naz.* in Ora. 40 in *S. Bapt.* num. 21, dicit: eiusmodi parvulos « nec coelesti gloria, nec suppliciis a iusto iudice afficiendos esse » *S. Gregorius Nyss.* in Ora. de infantibus qui praemature abripiuntur ait: « im-

matura mors infantium demonstrat, neque in doloribus et molestiis esse eos, qui sic vivere desiderunt. » Idem docet *S. Cyrillus Hieros.* in catech. 3 cap. 2. Pro eadem sententia citatur *S. Gelasius P.* Epistola 7 ad Episcopos per Picenum, et *S. Bernardus* in Ep. 77. Praeterea *Innocentius III.* in cap. *Maiores* § *Sed adhuc* de baptismo et eius effectibus declarat: « Poena originalis peccati est carentia visionis Dei; actualis vero poena peccati est gehennae perpetuae cruciatus. » Scholarum principes: *Petrus Lombardus* (1), *Alexander de Hales*, *S. Thomas*, *S. Bonaventura*, *Scotus*, *Egidius Rom.* alique qui commentaria in libros sententiarum scripserunt, communi consensu infantes non baptizatos a sensus poena eximunt, ac solam poenam damni iisdem adiudicant. — *Nonnulli* ulterius progressi sunt, et infantibus in peccato originali decedentibus naturalem quandam beatitudinem adiudicarunt. Haec sententia adscribitur Card. *Sfrondato*, et defenditur in opere cui tit.: *Nodus praedestinationis dissolutus*, (quod autem opus a multis nullatenus ut genuinum habetur). *Molina* in Concord. (2), dicit: « parvulos reprobos perinde se habituros, ac si in solis naturalibus fuissent constituti, ab omnibus molestiis et aerumnis post diem iudicii immunes, melioremque in naturalibus vitam absque omni vitio mentis et corporis in perpetuas aeternitates ducturi. » Hanc sententiam teste *Serry* censores romani ut temerariam et pelagianismo affinem proscripserunt, et *Bellarmini*

(1) In II Sentent. dist. 33.

(2) Quaest. 23, a. 4 et 5 Disput. 1 membro 9.

nus eam fidei adversari autumavit, quia iam *S. Augustinus* (1) et *Concil. Africanum* anno 418 can. 3, eam reprobaverant. His non obstantibus, *P. Godoy*, Ord. Praed. Oxoniensis episcopus (2) ait: « Sententia, concedens parvulis naturalem beatitudinem, nullam censuram contra fidem meretur, » imo etiam a temeritatis nota illam alienam esse affirmat. Eandem defendit etiam *Cl. Perrone*, qui loc. c. (3) conatur ostendere, eam a sententia pelagianorum differre, imo (4), illam fulsit auctoritate *S. Thomae* dicentis: « Sibi (Deo) coniunguntur per participationem naturalem bonorum, et ita etiam de ipso gaudere poterunt naturali cognitione et dilectione (5). »

§ 512.

Usus doctrinae de aeternitate poenarum.

1. Si quid est, quod iustos a peccatis retrahere et peccatores ad poenitentiam impellere valeat, certe est dogma de aeternitate poenarum infernalium. Nam si levis dolor, qui in una vel altera corporis parte sentitur, si per dies, hebdomades, menses aut annos perduret et quasi continuus sit, maxime molestus et intolerabilis censeatur, quid dicendum erit de gravissimis inferni cruciatibus, qui semper perdurant, nunquam interrumpuntur, nunquam finiuntur? Et en! fides nos certos reddit, quod cruciatus isti gravissimi et aeterni per unicum peccatum mortale, sive cogitatione, sive verbo, sive opere committatur, contrahi possint. Quam de-

plorandus igitur est, qui ad declinandam temporalem aerumnam graviter peccat, non attendens ad haec Christi verba: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timele eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* (6).

2. Dogma de aeternitate poenarum omnes Catholici profitentur, et tamen per hanc fidem a via iniquitatis non retinentur, et ad stadium virtutis fideliter percurrendum non impelluntur. Quare hoc fit? ex hac praecipue causa, quia homines atrocitatem et aeternitatem poenarum inferni debito modo non considerant, sed, ut cupiditatibus suis liberius indulgeant, a veritatibus fidei terrorem incutientibus mentem et cogitationem divertunt. Propterea *Ieremias* dicit: *desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est, qui recogilet corde* (7). Hinc fluit maxima obligatio, qua pastores animarum atrocissimas et aeternas inferni poenas fidelibus frequenter et ferventer ob oculos ponere tenentur. Nunquam satis deplorari possunt concionatores illi, qui ne auditoribus displiceant, de tam gravi materia auribus hominum carnalium ingrata diserte loqui reformidant.

§ 513.

De aeternitate gloriae et beatitudinis coelestis.

Quemadmodum sors damnatorum miserrima, ita sors iustorum in coelo felicissima est. Nam eorum animae sunt immunes ab omni ma-

(1) Lib. 1, de anim. orig. cap. 9.

(2) 1 2, q. 83 de pec. orig. tr. 4, disp. 38, § 8, n. 146.

(3) De futura homini. vita art. 4, n. 814.

(4) Ibid. num. 815.

(5) In 2 dist. 33, q. 2, art. 2, ad 3.

(6) Matth. 10, 28.

(7) Ierem. 12, 11.

lo, et fruuntur omni bono, Deum facie ad faciem cum summo gaudio videntes, ut § 486 et seq. probatum fuit. Imo post extremum iudicium etiam resuscitata eorum corpora summa gloria et ineffabili beatitudine replebuntur in coelo, ut § 502 etc. ostensum est. Sicuti autem pro damnatis nihil magis horrendum est, quam poenarum aeternitas: ita pro electis nil magis iucundum est, quam doctrina revelata, quae eos certos reddit gloriam et beatitudinem, quam in coelis possident, in aeternum duraturam esse. Dogma hoc catholicum adhuc pertractandum et probandum superest. Consideranda autem est beatissima aeternitas tum *in Christo electorum capite*, tum *in membris eius, seu in electis*.

4. Nonnulli asserunt, post diem iudicii gloriam humanitatis Christi diminuendam esse, ipsumque ut hominem summa regendi potestate privandum esse. Fides autem catholica docet, Christum post iudicium eadem gloria fruiturum, et perpetuo in coelis regnaturum esse, non solum secundum divinitatem, sed etiam secundum humanitatem suam, quod constat *ex S. Scriptura*, et *ex Traditione*. — Daniel. VII, 13 legitur: *Potestas eius, potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum eius, quod non corrumpetur*. Apertissime Propheta hic loquitur de filio Dei incarnato, cui aeternam gloriam et incommutabilem potestatem adiudicat. Idem probant verba Angeli de Christo ad Mariam dicentis: *Regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis* (1). Paulus quoque immutabilem Chri-

sti gloriam et potestatem his verbis asseverat ad Hebr. scribens: *Iesus Christus heri et hodie; ipse et in saecula* (2), i. e. in aeternum idem manet. S. Ioannes cum descripsisset civitatem coelestem in aeternum duraturam, subiungit Apocalypsi XXII, 3 etc.: *Sedes Dei et agni in illa erunt, et servi eius servient illi: et videbunt faciem eius, et nomen eius in frontibus eorum... et regnabunt in saecula saeculorum*. Sicut ergo thronus Dei, ita et thronus agni (Christi) in aeternum permanebit, et si electi regnabunt in aeternum, num Christus aliquando regnare desinet? -- Ecclesiae fides praecipue elucet ex *Conc. Constantin. I*, quod cum nonnulli dicerent, cum consummatione saeculi etiam regnum Christi finem habiturum esse, symbolo Nicaeno haec verba de Christo addidit: *Cuius regni non erit finis*.

2. S. Scriptura ubique gloriam et beatitudinem electorum aeternam praedicat. In libro Sapientiae legitur: *Iusti autem in perpetuum vivent, et apud Dominum est merces eorum* (3). Daniel XII, 3 ait: *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: et qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates*. — Christus frequenter aeternitatem gloriae coelestis insinuavit. Matth. VI, 20 inquit: *Thesaurizate vobis thesauros in coelo, ubi neque aeurugo neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt nec furantur*. Ioann. X, 28, de ovibus suis dicit: *Ego vitam aeternam do eis, et non peribunt in aeternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea*. Ioan. XVI,

(1) Luc. 1, 32.

(2) Hebr. 13, 8.

(3) Sap. 5, 16

22, ac erectos suos apostolos dicit: *Nunc quidem tristitiam habetis: iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.* Matth. XXV, 46, de iustis legitur: *Ibunt iusti in vitam aeternam.* Hinc beatitudo coelestis nominatur: *Immarcescibilis gloriae corona* (1); *corona incorruptibilis* (2); *haereditas aeterna* (3); *aeterna gloria* (4); *aeternum gloriae pondus* (5); *regnum aeternum* (6); et tandem Paulus ad Thessalon. dicit: *Et sic semper cum Domino erimus* (7).

Traditio satis constat ex symbolo apostolico, in quo profiteamur: *Credo... in vitam aeternam.* Observat autem *Catech. rom.*: « His verbis: *vitam aeternam* non magis perpetuitatem vitae, cui etiam daemones, sceleratique homines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quae beatorum desiderium expleat, significari (8). » Notandum porro est, dogma catholicum de aeternitate praemiorum coelestium in Ecclesia Christi nullos alios adversarios habuisse, nisi illos, qui animae immortalitatem impugnarunt.

§ 514.

Conclusio operis.

Reliquum est, ut Deo Optimo Maximo debitas persolvamus gratias, quod tanto saeculorum decursu, atque inter innumera fere

errorum portenta vera ac salutaris de vera felicitate doctrina ad nos transierit. Est enim haec de aeterna salute fides totius christianae Religionis basis ac fundamentum, virtutum, ac bonorum operum calcar, antidotum peccatorum, in secundis rebus veri ac sinceri gaudii fons, in adversis perflugium ac levamen, in desperatis fida anchora, in morte robur. Quibus mediis ad tam praecellentis ac nullo unquam tempore finiendae beatitudinis, quam meritis suis unigenitus Dei Filius nobis acquisivit, possessionem perveniamus, per decursum institutionis huius dogmaticae ostendimus. Vae ingratis et hypocritis, qui erubescunt evangelium, quosve pudet Christi crucifixi, qui teste Apostolo Iudaeis scandalum est, gentibus autem stultitia! Faxit Deus, ut quod eo revelante cognovimus, summum aliquando bonum, ad quod conditi sumus, post hanc vitam nanciscamur sine fine beati. *Deus autem patientiae et solatii det nobis interea idipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum, ut unanimes uno ore honorificemus Deum et patrem Domini nostri Iesu Christi. Propter quod suscipiamus invicem, sicut et Christus suscepit nos* (9). *Qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen* (10).

L. D. S!

(1) 1 Petr. 5, 4.
(2) Hebr. 5, 9.

(3) 1 Cor. 9, 25.
(4) 1 Petr. 1.

(5) II Cor. 4, 17.

(7) 1 Thess. 4, 16.

(9) Rom. 15, 5.

(6) II Petr. 1, 2.

(8) Par. 1, c. 13, n. 2.

(10) Ibid. 9, 5.

INDEX

PARS IV.

DE DEO HOMINUM SANCTIFICATORE.

§ 287. Nexus doctrinae pag. 3

SECTIO I.

§ 288. De gratia Christi » ibid.

CAPUT I.

§ 289. Notitiae praeviae de gratia Christi » 4

§ 290. Notio gratiae supernaturalis . . . » ibid.

§ 291. Divisiones gratiae supernaturalis » 5

§ 292. Brevis historia dogmatum de gratia actuali » 8

CAPUT II.

§ 293. De necessitate gratiae actualis. » 12

ARTICULUS I.

§ 294. Necessitatis gratiae actualis ambitus » 13

§ 295. I. Ad omnes et singulos actus salu-
tares necessaria est gratia actualis » ibid.

§ 296. II. Ad fidem salutarem eiusque ini-
tium necessaria est gratia actualis » 18

§ 297. III. Non potest homo iustificatus sine
speciali Dei auxilio in accepta ius-
titia perseverare » 23

ARTICULUS II.

§ 298. Necessitatis gratiae actualis limites » 26

§ 299. I. Potest homo lapsus, antequam fi-
dei gratiam assequatur, aliqua o-
pera moraliter bona efficere, et
ideo non omnia infidelium opera
sunt peccata » 27

§ 300. II. Potest homo gratia actuali adiu-
tus ante adeptam iustificationem
actus bonos et supernaturales eli-
cere, et ideo non omnia peccatorum
opera sunt peccata » 32

§ 301. Variae quaestiones de necessitate
gratiae » 35

§ 302. Usus doctrinae de necessitate gra-
tiae. » 39

CAPUT III.

§ 303. De gratiae efficacia, eiusque nexu
cum libero arbitrio » 40

ARTICULUS I.

§ 304. Dogmata catholica » ibid.

§ 305. I. Datur gratia efficax . . . » 41

§ 306. II. Gratia efficax non est necessitans,
ac ideo non officij libertati . . . » 43

§ 307. III. Datur gratia inefficax seu suffi-
ciens pag. 43

§ 308. IV. Gratiae efficacia non consistit in
delectatione relative victrici ad sen-
sum Iansenii » 50

ARTICULUS II.

§ 309. Scholarum variae sententiae seu sy-
stemata » 52

§ 310. Systema Thomisticum » 53

§ 311. Systema Augustinianorum . . . » 56

§ 312. Systema Molinistarum . . . » 58

§ 313. Systema Congruistarum . . . » 60

§ 314. Collatio systematum expositorum » 62

§ 315. Systema ultimum, seu systematum
declaratorum synthesis . . . » 63

§ 316. Usus doctrinae. » 67

CAPUT IV.

§ 317. De gratiae distributione . . . » 68

ARTICULUS I.

§ 318. De distributionis gratiarum modo » ibid.

§ 319. I. Gratia omnino gratuita a Deo con-
feritur » ibid.

§ 320. II. Gratia in mensura inaequali dis-
tribuitur » 73

ARTICULUS II.

§ 321. De distributionis gratiarum ambitu » 74

§ 322. I. De iustis » ibid.

§ 323. II. De peccatoribus » 77

§ 324. III. De infidelibus » 81

§ 325. IV. De Infantibus » 83

§ 326. Usus doctrinae de gratiae distribu-
tione » 84

CAPUT V.

§ 327. De gratia sanctificante eiusque ef-
fectibus » 85

ARTICULUS I.

§ 328. De gratia sanctificante . . . » ibid.

§ 329. De gratiae sanctificantis existentia,
et excellentia. » ibid.

§ 330. Quaestiones theologicae de gratia
sanctificante » 87

§ 331. Usus doctrinae de gratia sanctifi-
cante. » 89

ARTICULUS II.

§ 332. De iustificatione peccatoris . . » ibid.

§ 333. A. De natura iustificationis . . » 90

§ 334. I. In iustificatione impij peccata non
teguntur solum, sed vere remit-
tuntur et prorsus delentur . . » 91

§ 335. II. Impius non iustificatur per exter-
nam imputationem iustitiae Christi,
sed per internam gratiae sanctifi-
cantis infusionem » 94

- § 336. B. De dispositionibus ad iustificationem requisitis . . . pag. 97
- § 337. I. Fides ad iustificationem requisita non ea est, qua peccator firmiter credit peccata sibi propter Christum esse remissa, sed qua firmum assensum praebet iis, quae a Deo revelata sunt . . . » 98
- § 338. II. Sola fides non iustificat, sed ad iustificationem consequendam praeter fidem aliae dispositiones, seu bona opera requiruntur . . . » 101
- § 339. C. De proprietatibus iustificationis » 103
- § 340. I. Nemo absque speciali revelatione certus esse potest certitudine fidei de sua iustificatione . . . » 106
- § 341. II. Accepta iustitia conservatur, et auctur coram Deo per bona opera, non est propterea in omnibus aequalis . . . » 109
- § 342. III. Iustitia et gratia sanctificans per subsequens peccatum amitti potest. . . » 110
- § 343. Usus doctrinae de iustificatione. » 114

ARTICULUS III.

- § 344. De merito bonorum operum . . . » ibid.
- § 345. I. Bonorum operum notio, possibilitas et necessitas . . . » ibid.
- § 346. II. Bonorum operum meritum. » 116
- § 347. III. Conditiones ad meritum requisitae . . . » 119
- § 348. IV. Intuitu aeternae mercedis bene operari licitum est, et utile. » 121
- § 349. V. De obiecto meriti . . . » 122
- § 350. Usus doctrinae. . . » 123

SECTIO II.

DE SACRAMENTIS.

- § 351. Nexus et momentum doctrinae . . . » 124

TRACTATUS I.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

- § 352. Sacramenti notio, ac definitio . . . » ibid.
- § 353. Sacramenti requisita . . . » 125
- § 354. De existentia sacramentorum . . . » 127
- § 355. De materia et forma sacramentorum . . . » 132
- § 356. De Ministro Sacramentorum . . . » 136
- § 357. I. De gratia, quam Sacramenta conferunt . . . » 143
- § 358. De modo, quo Sacramenta gratiam conferunt . . . » 146
- § 359. II. De caractere, qui per sacramenta imprimitur . . . » 150
- § 360. De subiecto sacramentorum et dispositionibus ad validam eorum susceptionem requisitis . . . » 155
- § 361. De numero sacramentorum novae legis . . . » 158
- § 362. De caeremoniis sacramentorum. » 163
- § 363. Usus doctrinae de sacramentis in genere . . . » 165

TRACTATUS II.

- § 364. De sacramentis in specie . . . » 166

CAPUT I.

- § 365. De baptismo . . . » ibid.
- § 366. De divina baptismi institutione . . . » ibid.

- § 367. De materia remota baptismi . . . pag. 171
- § 368. De materia proxima baptismi . . . » 173
- § 369. De forma baptismi . . . » 176
- § 370. De ministro baptismi . . . » 179
- § 371. De baptismi effectibus . . . » 182
- § 372. I. Baptismus tollit omnia peccata, tum originale, tum personalia . . . » 183
- § 373. II. Baptismus omnem poenam, etiam temporalem peccatorum delet. » 184
- § 374. III. Baptismus confert ex opere operato gratiam sanctificantem . . . » ibid.
- § 375. IV. Baptismus characterem imprimit, aliosque effectus producit . . . » 185
- § 376. De necessitate baptismi . . . » 187
- § 377. I. Baptismus fluminis ad salutem necessarius est tum necessitate medii tum necessitate praecepti . . . » 188
- § 378. II. Baptismus fluminis supplet baptismum fluminis . . . » 191
- § 379. III. Baptismus sanguinis supplet baptismum fluminis . . . » 193
- § 380. De subiecto baptismi . . . » 195
- § 381. Usus doctrinae de baptismo . . . » 200

CAPUT II.

- § 382. De confirmatione . . . » 201
- § 383. De veritate sacramenti confirmationis. . . » ibid.
- § 384. De materia et forma confirmationis » 206
- § 385. De ministro confirmationis . . . » 210
- § 386. De effectibus confirmationis . . . » 212
- § 387. De necessitate confirmationis . . . » 213
- § 388. De subiecto confirmationis . . . » 215
- § 389. Usus doctrinae de confirmatione » 216

CAPUT III.

- § 390. De eucharistia . . . » ibid.
- § 391. De divina eucharistiae institutione » 217
- § 392. Momentum doctrinae, et oratio dicendum . . . » 221

ARTICULUS I.

- § 393. De eucharistia, quae est mysterium altissimum . . . » ibid.
- § 394. De reali Christi in eucharistia praesentia . . . » ibid.
- § 395. Reflexiones philosophicae . . . » 232
- § 396. De transubstantiatione . . . » 234
- § 397. De eucharistiae reservatione . . . » 239
- § 398. De eucharistiae adoratione . . . » 243
- § 399. De communione sub una vel utraque specie . . . » 244
- § 400. Usus doctrinae de eucharistia, altissimo mysterio . . . » 251

ARTICULUS II.

- § 401. De eucharistia, quae est sacramentum efficacissimum . . . » 251
- § 402. De materia eucharistiae . . . » 252
- § 403. De forma eucharistiae . . . » 255
- § 404. De ministro eucharistiae . . . » 256
- § 405. De effectibus eucharistiae . . . » 257
- § 406. De necessitate eucharistiae . . . » 261
- § 407. De subiecto eucharistiae . . . » 262
- § 408. Usus doctrinae . . . » 263

ARTICULUS III.

- § 409. De eucharistia, quae est sacrificium praestantissimum . . . » 264
- § 410. Definitio sacrificii in sensu stricto et proprio accepti . . . » ibid.
- § 411. De veritate seu existentia sacrificii eucharistici . . . » 266
- § 412. De essentia sacrificii missae . . . » 272

- § 413. De fine, seu effectibus sacrificii missae. pag. 273
 § 414. Doctrina reliqua de missae sacrificio » 276
 § 415. Usus doctrinae de praestantissimo eucharistiae sacrificio . . . » 280

CAPUT IV.

- § 416. De sacramento poenitentiae . . . » 281
 § 417. I. Christus Ecclesiae potestatem remittendi peccata tradidit . . . » 282
 § 418. II. Ecclesia omnia peccata remittere potest, ita ut nullum peccatum irremissibile sit . . . » 285
 § 419. III. Poenitentia est verum N. L. sacramentum et quidem a baptismo distinctum . . . » 288
 § 420. De contritione. » 289
 § 421. De confessione » 293
 § 422. De sacramenti poenitentiae materia, forma, ministro, subiecto et effectu . . . » 301
 § 423. De satisfactione. » 306
 § 424. De indulgentiis. » 309
 § 425. I. De potestate Ecclesiae indulgentias concedendi . . . » 310
 § 426. II. De indulgentiarum efficacia et utilitate . . . » 311
 § 427. Usus doctrinae de sacramento poenitentiae . . . » 315

CAPUT V.

- § 428. De sacramento extremae unctionis » ibid.
 § 429. De sacramenti extremae unctionis existentia et veritate . . . » ibid.
 § 430. Doctrina reliqua de sacramento extremae unctionis . . . » 318
 § 431. Usus doctrinae de extrema unctione » 322

CAPUT VI.

- § 432. De sacramento ordinis . . . » 323
 § 433. De sacramento ordinis existentia seu veritate . . . » ibid.
 § 434. De sacramenti ordinis extensione seu ambitu . . . » 326
 § 435. Doctrina reliqua de sacramento ordinis . . . » 328
 § 436. Usus doctrinae de sacramento ordinis . . . » 333

CAPUT VII.

- § 437. De sacramento matrimonii . . . » ibid.
 § 438. De matrimonii utilitate . . . » 334
 § 439. De matrimonii indissolubilitate . . » 335
 § 440. De sacramenti matrimonii existentia seu veritate . . . » 339
 § 441. De sacramenti matrimonii ministro » 343
 § 442. De sacramenti matrimonii materia et forma . . . » 348
 § 443. De sacramenti matrimonii subiecto » 349
 § 444. De sacramenti matrimonii effectibus . . . » ibid.
 § 445. De potestate Ecclesiae statuendi impedimenta matrimonium dirimentia . . . » 350
 § 446. Usus doctrinae de sacramento matrimonii . . . » 353

PARS V.

DE DEO OMNIUM
 CONSUMMATORE.

- § 447. Nexus et momentum doctrinae . . » 354

SECTIO I.

- § 448. De decretis divinis aeternas hominum sortes concernentibus . pag. 356

CAPUT I.

- § 449. De praedestinatione . . . » 357

ARTICULUS I.

- § 450. De praedestinationis existentia » 358
 § 451. De praedestinationis certitudine » 359

ARTICULUS II.

- § 452. De causa praedestinationis moralis variae sententiae . . . » 361

ARTICULUS III.

- § 453. Argumenta eorum, qui decretum praedestinationis absolutum defendunt, afferuntur et refelluntur » 363
 § 454. I. Argumenta ex S. Scriptura petita » ibid.
 § 455. II. Argumenta ex auctoritate S. Augustini et discipulorum eius deprompta . . . » 366
 § 456. III. Argumenta ex rationibus theologicis . . . » 368

ARTICULUS IV.

- § 457. Argumenta pro hypothetico praedestinationis decreto exponuntur et defenduntur . . . » 371
 § 458. I. Argumenta ex S. Scriptura . . » ibid.
 § 459. II. Argumenta ex Traditione . . » 374
 § 460. III. Argumenta ex rationibus theologicis . . . » 377

ARTICULUS V.

- § 461. De effectibus praedestinationis . . » 379
 § 462. Usus doctrinae de praedestinatione » ibid.

CAPUT II.

- § 463. De reprobatione . . . » 381
 § 464. De causa reprobationis positivae » 383
 § 465. De causa reprobationis negativae » 386
 § 466. Usus doctrinae de reprobatione. . » 389

SECTIO II.

- § 467. De executione decretorum divinorum in morte hominis, seu de consummatione partiali. . . » 390

CAPUT I.

- § 468. De transitu hominum ex hac vita in alteram . . . » ibid.
 § 469. De morte hominum. . . . » ibid.
 § 470. De iudicio particulari . . . » 392
 § 471. De executione sententiae in iudicio particulari latae . . . » 393
 § 472. I. Animae iustae et perfecte purae protinus in coelis excipiuntur » 394
 § 473. II. Animae impiae statim post iudicium particulare in infernum detruduntur . . . » 397

CAPUT II.

- § 474. De statu hominis in altera vita . » 398

ARTICULUS I.

- § 475. De Inferno . . . » ibid.
 § 476. De poenarum inferni existentia » 399
 § 477. De poenarum inferni gravitate . » 401
 § 478. De poenarum inferni diversitate » 405
 § 479. Usus doctrinae de inferno . . » 406

ARTICULUS II.

- § 480. De Purgatorio . . . pag. 407
 § 481. Purgatorium vere existit, et iustorum animae in eo detentae fidelium suffragiis iuvantur . . . ibid.
 § 482. De gravitate poenarum purgatorii » 415
 § 483. De suffragiis fidelium vivorum pro defunctis . . . » 418
 § 484. De intercessionibus animarum purgatorii pro benefactoribus suis » 420
 § 485. Usus doctrinae de Purgatorio. » 422

ARTICULUS III.

- § 486. De Coelo . . . » ibid.
 § 487. De visione Dei beatifica . . . » 424
 § 488. Usus doctrinae de Coelo . . . » 434

CAPUT III.

- § 489. De nexu beatorum cum hominibus » 435
 § 490. De cultu Sanctorum . . . » 436
 § 491. De intercessione Sanctorum . . . » 441
 § 492. De invocatione Sanctorum . . . » 443
 § 493. De Hyperdulia exhibenda B. V. M. » 434
 § 494. De cultu sacrarum reliquiarum » 462
 § 495. De sacrarum imaginum usu et cultu » 467
 § 496. Appendix de communione sanctorum . . . » 474
 § 497. Usus doctrinae de nexu Ecclesiae triumphantis et militantis . . . » 473

SECTIO III.

- § 498. De executione decretorum divinerum, seu de consummatione universalis . . . » 476

CAPUT I.

- § 499. De futura corporum resurrectione » 477
 § 500. I. Futurae corporum resurrectionis veritas ex revelatione probatur » 478
 § 501. II. Resurrectionis possibilitas et convenientia ex ratione demonstratur » 482
 § 502. De dotibus corporum gloriose resurgentium . . . » 487
 § 503. Quaestiones theologicae de resurrectione carnis . . . » 490
 § 504. Usus doctrinae de carnis resurrectione . . . » 491

CAPUT II.

- § 505. De iudicio extremo, seu universalis » 492
 § 506. De consummatione saeculi . . . » 496

CAPUT III.

- § 507. De iis, quae iudicium extremum sequentur . . . » 498
 § 508. De aeternitate poenarum inferni » ibid.
 § 509. I. Poenae damnatorum aeternae, et semper sine ullo fine duraturae sunt . . . » ibid.
 § 510. II. Dammati per poenitentiam ex inferno liberari non possunt . . . » 506
 § 511. III. De aeterna sorte infantium sine baptismo mortuorum . . . » 509
 § 512. Usus doctrinae de aeternitate poenarum . . . » 510
 § 513. De aeternitate gloriae et beatitudinis coelestis. . . . » ibid.
 § 514. Conclusio operis . . . » 512

Month of November

Chapman & Johnson,

George & in Glen oak. at
Kew. Thorne oak, potent

GTU Library

3 2400 00589 0763

3526

230

Bulsano, Alberti

K55

AUTHOR

Institutiones Theologiae

TITLE

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709

GTU Library

2400 Ridge Road

Berkeley, CA 94709

For renewals call (510) 649-2500

All items are subject to recall

